
SIGILLVM · VNIVERSITATIS · CALIFORNIENSIS
FIAT LVX
MDCCCLXVIII
EX LIBRIS

REIZEN EN ONDERZOEKINGEN

IN

NOORD-AMERIKA.

REIZEN EN ONDERZOEKINGEN

IN

NOORD-AMERIKA

VAN

DR. H. F. C. TEN KATE JR.

MET EEN KAART EN TWEE UITSLAANDE PLATEN.

LEIDEN, E. J. BRILL.
1885.

AAN MIJNE OUDERS

UIT DANKBAARHEID GEWIJD.

Die Eingeborenen von Amerika hat man sehr oft geschildert, und doch sind sie im Grunde nur wenig bekannt. Sie haben dasselbe Schicksal gehabt wie so viele geschichtliche Personen und Ereignisse welche durch viel gelesene historische Romane hindurchgegangen sind, dadurch mannigfaltige Wandlungen erlitten und zuletzt ein traditionell fixirtes Bild zurückgelassen haben, um dessen Unrichtigkeit nur der Mann von Fach weiss.

Theodor Waitz,
Anthropologie der Naturvölker, 3. Th., Vorrede.

INHOUD.

INLEIDING.

Wanneer wij de reeks van volken, die onder verschillende hemelstreken nog geheel of gedeeltelijk in den natuurstaat leven, voor onzen geest laten voorbijgaan, en ons afvragen welke dier rassen, binnen een betrekkelijk kort tijdsverloop, het allereerst bestemd zijn te verdwijnen, dan vestigt zich onze aandacht al spoedig op die volken wier gebied door zijn natuurlijke gesteldheid een voortdurenden stroom van beschaving tot zich trekt.

Op dat gedeelte van het westelijk halfrond, hetwelk zich noordwaarts van den kreeftskeerkring uitstrekt als een ontzaglijk continent, vinden we bij uitnemendheid volken wier ondergang nabij is. Wellicht nergens vordert het wetenschappelijk onderzoek dan ook meer spoed dan bij de oorspronkelijke bewoners van Noord-Amerika.

Met die overtuiging had reeds langen tijd het plan eener ethnologische onderzoekingsreis naar die gewesten mij onbestemd voor den geest gezweefd, doch eerst gedurende den winter van 1881/82, toen ik te Berlijn en te Parijs vertoefde, nam dit denkbeeld, vooral door besprekingen met prof. Bastian en dr. Hamy, een meer bestemden vorm aan, en gaf ik, in de daarop volgende lente, aan prof. Kan, secretaris van het Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap, mijn besluit te kennen om nog in hetzelfde jaar op eigen gelegenheid naar

Noord-Amerika te gaan. Nadat ik dientengevolge eenigen tijd later aan genoemd Genootschap een reisplan had voorgelegd, dat de goedkeuring van het Bestuur mocht wegdragen, werd ik in de maand September tot gedelegeerde van het Genootschap benoemd, en werd mij tevens een subsidie van *f* 500 verleend.

In verbinding met den directeur van het Rijks Ethnographisch Museum te Leiden, Mr. L. Serrurier, wist het Bestuur ook materiëelen steun van de Regeering te verkrijgen door mij *f* 1000 te verschaffen, en daarenboven de belangstelling voor het reisplan op te wekken van de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem., die mij *f* 500 toezegde voor het aankoopen van ethnographische voorwerpen. Kort vóór mijn vertrek, in de maand October 1882, werd ik, op voorstel van prof. Topinard, tevens tot *délégué temporaire* der Société d'anthropologie te Parijs benoemd.

Het hoofddoel mijner reis was een anthropologisch-ethnographisch onderzoek der verschillende Indianenstammen, die over het zuidwesten der Vereenigde Staten en de aangrenzende deelen van Mexico verspreid zijn.

In de eerste plaats gold het hun physische kenmerken, zoo morphologische als physiologische, door een nauwkeurig methodisch onderzoek 1) te leeren kennen, en daardoor de vraag naar hun afstamming en verwantschap zoo mogelijk een schrede nader tot haar oplossing te brengen. Aan dit onderzoek sloten zich noodwendig waarnemingen van algemeen ethnologischen aard, niet slechts omtrent zeden en gewoonten, maar ook omtrent de beschavingsvatbaarheid en den aanwas der Indiaansche bevolking; en eindelijk het aanleggen eener anthropologisch-ethnographische verzameling.

Hoewel ik getracht heb in de volgende bladzijden de voornaamste resultaten van mijn onderzoek in losse schetsen van land en volk weer te geven, bevatten zij toch slechts hoofd-

zakelijk het eenvoudig verhaal der verschillende tochten naar de aanteekeningen in mijn dagboek 2).

Ofschoon de literatuur over de Vereenigde Staten en Mexico reeds zeer omvangrijk is, zal men toch moeten toestemmen, dat de kennis dier landen, althans der meer onbeschaafde streken, zich in ons vaderland nog slechts tot een kleinen kring beperkt. Die reden en het bewustzijn, dat er, voor zoover mij bekend is, geen oorspronkelijk reisverhaal van eenigen omvang over het „Groote Zuidwesten" en noordelijk Mexico in onze taal bestaat, deden mij besluiten tot de samenstelling van het verhaal mijner „Kreuzfahrten zum Sammelbehuf auf transatlantischen Feldern der Ethnologie."

Uit den aard der zaak wordt in deze reisschetsen hoofdzakelijk over Indianen gesproken, doch die daarom meent te zullen lezen van avonturen op de wijze van Cooper of Aimard, zal zich teleurgesteld zien, want, ofschoon er op de „Frontier" niet zelden kans op gevaarlijke ontmoetingen bestaat, heb ik toch mijn omzwervingen zonder moeielijkheden kunnen ten uitvoer brengen.

Verschillende bronnen, die op de in de volgende bladzijden behandelde onderwerpen betrekking hebben, heb ik in den regel slechts dan aangehaald, wanneer er verschil bestond tusschen de zienswijze van andere auteurs en mijn eigene. Slechts van een klein gedeelte der betreffende literatuur zal men dus opgaven vinden. Evenmin als een bronnenstudie verwachte men hier een volledige land- en volksbeschrijving, daar ik er mij doorgaans toe bepaald heb slechts datgene te beschrijven wat ik uit eigen aanschouwing leerde kennen, tenzij de inlichtingen mij werden verstrekt door vertrouwbare personen, die door een lang verblijf in die gewesten volkomen op de hoogte waren van de daar heerschende toestanden.

Vooral dáár zullen mijn schetsen onvolledig zijn waar het den godsdienst en de overleveringen, de taal en het zieleleven van

den Indiaan betreft. Om op dat gebied vertrouwbare gegevens te verzamelen, is een tijd noodig veel langer dan die welken ik tot mijn beschikking had. Eigen ervaring heeft mij de volkomen juistheid geleerd van hetgeen de bereisde Pechuel-Loesche daaromtrent onlangs mededeelde 3).

Toch zou mijn werk in het algemeen aan volledigheid en waarde gewonnen hebben, indien ik niet voortdurend gansch alleen had gestaan en de kosten der reis niet grootendeels uit eigen middelen had moeten bestrijden. Men meene niet, dat ik hier — zooals bij schrijvers de gewoonte is — een beroep doe op de toegeeflijkheid van den lezer voor mijn werk. Aan zeker woord van Locke denkende, acht ik dat volkomen nutteloos. Hetgeen ik mededeelde omtrent het plan en den inhoud van dit boek, geschiedde slechts tot goed verstand bij de lezing.

De eigenlijke resultaten der reis zijn reeds gedeeltelijk verschenen 4), en zullen ook verder in de Fransche taal worden gepubliceerd.

Alles wat door mij van ethnographische voorwerpen verzameld werd, bevindt zich in het Rijks Ethnographisch Museum te Leiden 5). De kleine collectie zoölogica werd afgestaan aan het Rijks Museum van Natuurlijke Historie in dezelfde stad.

Als gedelegeerde der Société d'anthropologie te Parijs had ik de verplichting om al hetgeen ik op physisch-anthropologisch terrein verzamelde aan het Musée Broca af te staan 6).

Ik wil deze inleiding niet besluiten zonder een woord van oprechten dank toe te brengen aan allen, zoo lichamen als personen, die mij bij mijn ondernemen met raad en daad steunden. Niet alleen in het vaderland, maar ook in Frankrijk en Amerika zijn velen mij van dienst geweest, en hoewel ik menigeen ongenoemd mijn erkentelijkheid moet betuigen, wil ik hier toch melding maken van de bizondere welwillendheid en dienstvaardigheid der Amerikaansche officieren op de militaire posten in het Verre Westen, dank zij vooral een al-

gemeen aanbevelend schrijven van den toenmaligen legerbevelhebbergeneraal W. T. Sherman.

Bovenal ben ik verplicht aan kapitein George M. Wheeler te Washington, wien ik door het Aardrijkskundig Genootschap was aanbevolen, voor de beste kaarten van, en inlichtingen omtrent de door mij bereisde streken; en aan kapitein Emmet Crawford, van het 3de regiment cavalerie, voor de krachtdadige hulp, die hij verleende bij mijn bezoek aan de Apache-Indianen in Arizona.

Ten slotte zij mijn warme erkentelijkheid betuigd aan de heeren Gaston J. Vives en H. von Borstel te La Paz, Jules Simoneau te San José del Cabo, prof. A. H. Thompson te Washington, J. Sullivan te Huál-pé, Frank H. Cushing te Zuñi, William Eubanks te Tahlequah, William P. Ross te Vinita en, last not least, ook aan mijn wakkeren reisgenoot op het Californisch Schiereiland, den heer Lyman Belding.

De bij dit werk behoorende platen werden naar photographiëen en schetsen op steen geteekend door den heer P. Haaxman, kunstschilder te 's-Gravenhage.

EERSTE HOOFDSTUK.

Van St. Louis naar Guaymas.

Een wilde stormvaart van vijftien dagen over den Oceaan had mij den 5den November 1882 te New-York doen landen, en nog juist een blik gegund op den heerlijken „Indiaanschen zomer" met zijn bontgetinte bosschen en heldere atmospheer. Vluchtig bezocht ik de voornaamste steden der oostelijke staten, om daarop den prachtigen Niágara-waterval in zijn winterkleed te bewonderen. Ook den Irokeezen, den helden van Cooper, bracht ik mijn groet. 7) Doch niet lang zou ik de verschrikkingen van een Noord-Amerikaanschen winter verduren, want reeds den 19den December liet ik „het Oosten" achter in zijn sneeuw en ijs, en spoedde mij op de vleugelen van den stoom naar Little Rock, de hoofdstad van den staat Arkansas.

In den morgen hebben we het bedrijvige, rookerige St. Louis in zijn wintertooi verlaten, en voor eenigen tijd den rechteroever der Mississippi naar het zuiden volgende, verliest de trein zich weldra in meer westelijke richting tusschen de bijna onafgebroken bosschen van eiken en pijnboomen, die nog een aanzienlijk gedeelte van deze aan mineralen zoo rijke streek bedekken. Alvorens we Little Rock na middernacht bereiken, passeeren we slechts kleine steden en gehuchten verloren in

de eindelooze bosschen, en het uiterlijk der bewoners, die we te zien krijgen, doet reeds blijken, dat we het Westen meer en meer naderen.

Al naar mate we zuidelijker komen, is het weder bij het vallen van een zachten regen, warmer geworden, en als we den anderen morgen ontwaken, beschijnt een heldere, koesterende zon de vriendelijke straten van Little Rock.

Little Rock ligt bekoorlijk aan den hoogen rechter oever der Arkansasrivier. In voorkomen gelijkt het op de meeste kleine Amerikaansche steden, met haar lage, meestal van platte daken voorziene huizen, waarlangs een hooge houten trottoir en een reeks van luifels loopen, over de geheele lengte der straat. Door zijn fraaie ligging in een golvend, boschrijk landschap heeft het echter iets aantrekkelijks, waartoe het bedrijvige leven der bonte bevolking, die ruim 16,000 zielen bedraagt, in de ongeplaveide, zandige straten nog bijdraagt. Nevens kooplieden uit de oostelijke staten, vindt ge de grensbewoners van het Westen, en nevens Negers en mulatten, de zonen van het Hemelsche Rijk.

Den 22sten December zeg ik mijn naar het vaderland terugkeerende bloedverwanten vaarwel, en alleen vang ik de reis naar het Verre Westen aan. Ik breng het dien dag tot Texarkana aan de grens van Texas, na voortdurend door een landschap te hebben gespoord, dat in hoofdtrekken volkomen op dat tusschen St. Louis en Little Rock gelijkt.

Een groote menigte landverhuizers uit alle oorden der wereld, de meesten haveloos en vervallen van uiterlijk, verdringt zich 's avonds en den anderen morgen aan het station, waarmede een slecht hotel, waar ik den nacht doorbreng, verbonden is.

Daarop gaat het weder *Westward ho!* door eikenbosschen en vlakten dwars door Texas, in een langen spoorwegrit van twee dagen en twee nachten, tot aan de grenzen van Mexico.

Tegen den avond, te Elmo, ontwaart het oog voor 't eerst de open vlakte, nadat de weg den geheelen dag door dichte eiken- en pijnboombosschen geleid heeft, en we daarbij Jefferson en Marshall, de voornaamste plaatsen aan de lijn, hebben gepasseerd. Dallas en Fort Worth, de meest welvarende steden in dit gedeelte van Texas, gaan we in de duisternis voorbij, en den nacht breng ik in den gemakkelijken slaapwagen door, totdat de zon den anderen morgen luisterrijk boven de zwijgende vlakte opgaat en de verre kalksteen*mesas* [1]) met heerlijke purpertinten verlicht. In den koelen ochtendstond houden we stil te Abilene, een klein uit houten woningen bestaand plaatsje, en gebruiken er een ellendig ontbijt. Daarop snelt de trein weder voort door de onafzienbare vlakten, die met kort, dor gras en bladerlooze *mezquite*struiken (*Acacia* sp.) zijn bedekt. Hier en daar verheffen zich steile, barre tafelbergen van kalksteen, waarop, hoe westelijker we komen, meer en meer stekelige cacteën ons doen zien, dat we onder een andere hemelstreek zijn. Kudden hoornvee hebben thans den bison, die eens bij duizenden deze woestenijen doorkruiste, vervangen; maar de sierlijke antilope kunt ge nog in kleine kudden zien. Niet ver van het station Colorado ontwaar ik tusschen de *mezquites* een troep van minstens zestig stuks. De Comanche, eenmaal heer en meester dezer vlakten, is voor goed verdwenen en gedwongen geweest zich verder naar het noorden, tusschen de Red River en Canadian een ander vaderland te zoeken.

Na Colorado vertoonen zich talrijke koloniën van prairiehonden (*Cynomys ludovicianus*), en wordt de *nopál* (*Opuntia* sp.) menigvuldiger en grooter. Kort nadat we Big Spring achter ons hebben, neemt het landschap een ander, meer woestijnachtig karakter aan, en tusschen het golvend zand, dat aan onze dui-

1) Tafelvormige bodemverheffingen, door waterwerking ontstaan.

nen herinnert, begint ook de *yucca*, 8) die zich voorheen reeds vertoond heeft, grootere afmetingen te krijgen, en is vooral talrijk in de nabijheid der Pecosrivier, die we laat in den middag oversteken.

Te Toyah (d. i. berg), welks naam aan de Comanches herinnert, gebruiken we ons avondmaal, en zien we de laatste zonnestralen de ruwe omtrekken der Guadalupe-bergen verlichten. Bij het schijnsel der maan, die met heerlijken luister aan den Texaanschen hemel troont, vervolgt de trein zijn weg door de eenzame, eindelooze vlakten om ten laatste in den vroegen morgen van 25 December te El-Paso, het doel mijner reis, te stoppen.

De algemeene indruk, dien El-Paso op den bezoeker maakt, is verrassend. De lage huizen met platte daken en muren van *adobe* [1]), die dikwijls wit gepleisterd is, verraden den Mexicaanschen oorsprong, terwijl de bijna onafgebroken luifels, die aan den straatkant langs de gevels loopen, aan den Amerikaanschen invloed herinneren. Het Central-Hotel, waar ik ben afgestapt, is een oud Mexicaansch gebouw met een *zaguan* [2]) en een *patio* [3]), voorzien van galerijen, waarop de kamers uitkomen.

Sedert de Zuidelijke-Pacific-spoorweg den Rio Grande bereikte, is de bevolking van El-Paso zeer toegenomen, daar het door zijn ligging een natuurlijke handelspost voor Mexico is. Reeds in vroeger jaren had hier steeds eenig verkeer plaats, en de naam duidt dan ook op het oude veer, van zelf aangewezen door de plaatselijke ondiepte der zandige rivier.

De nieuw geopende spoorweg naar Chihuahua, die van daar tot aan de Mexicaansche hoofdstad zal worden verlengd, zal er zeker toe bijdragen om El-Paso binnen weinige jaren tot

---

1) In de zon gedroogde leem.
2) Groote intreepoort; soort van vestibule.
3) Open plaats binnen de muren; Fr. *cour*.

een bloeiende handelsstad te verheffen. Reeds nu verrijzen op vele plaatsen hooge huizen van roode baksteen, voor magazijnen bestemd, boven de lage *adobe*woningen der Mexicanen, en verbindt een paardenspoorweg sedert kort den Amerikaanschen met den Mexicaanschen oever.

Het oude El Paso ligt aan de Mexicaansche zijde en wordt bij voorkeur Paso del Norte genaamd; doch ook El Paso zelf, voorheen door de Amerikanen Franklin geheeten, heeft een overwegend Mexicaansche bevolking. Onder de velen, die herwaarts kwamen om fortuin te zoeken, zijn ook een aantal Chineezen en enkele Negers. El Paso was, en is nog, ofschoon in mindere mate, wat men in het Westen noemt een „*hard place*" d. i. een plaats waar het wemelt van drink- en speellokalen, in welke een groot deel der drijvende bevolking van avonturiers den tijd doorbrengt, en vechtpartijen, dikwijls eindigende met moord en doodslag, aan de orde van den dag zijn.

El Paso ligt op een hoogte van ongeveer 3500 voet 9) aan de zandige oevers van den Rio Grande, die zijn bedding, onder den invloed van den wind op het zand, voortdurend verlegt. De rivier is hier slechts smal en vol zandplaten, waartusschen het troebele water zich zuidwaarts stroomend, langzaam een doortocht baant. De oevers zijn voornamelijk met *álamos* (*Populus monilifera*) en *mezquite*struiken begroeid, en hooger op, in het dal van den Rio Grande, dat hier een groote breedte heeft, vindt men op de *mesas* en langs de ruwe berghellingen vooral het *greasewood* (*Obione canescens*), dat in geur eenigermate aan de cistusplant herinnert.

's Middags op den dag van mijn aankomst is het, wegens het Kerstfeest, een groote, luidruchtige drukte te Paso del Norte, want in den middag zou er een stierengevecht zijn. Talrijke Mexicanen met breed gerande *sombreros* (hoeden van fijn stroo of van grijs vilt) en in *serapés* (veelkleurige sjaals) gedrapeerd, verdrongen zich om de tafels waar *monté* (zeker kaartspel) werd

gespeeld of luisterden, zittend of flaneerend, naar het getokkel van een gitaar. Talrijke winkeltjes met vruchten: bananen, watermeloenen en suikerriet, of *dulces* (zoetigheden) waren opgeslagen op een zandig plein, en trokken tal van bezoekers.

Het stierengevecht, dat plaats had in een uit ruwe ongeverfde planken bestaande arena, verschilde slechts weinig van andere dergelijke voorstellingen zoo dikwijls beschreven; alleen is het een zeker niet dikwijls voorkomend geval, dat een kameel aan een stierengevecht deelneemt, en wel zóó werkdadig, dat hij onder hevig slaan en vervaarlijke sprongen menigen stier van zich afhield, maar daarbij telkens zijn berijder afwierp, tot groote vreugde der juichende toeschouwers.

Den volgenden dag begaf ik mij naar Fort Bliss, een militairen post, ongeveer 3 mijlen 10) ten noordwesten van El Paso aan den Rio Grande gelegen. De militaire posten der Vereenigde Staten in het Westen verdienen over 't algemeen eigenlijk niet den naam van *fort*, daar zij niet versterkt zijn, en onmogelijk goed verdedigd zouden kunnen worden. Het zijn niets anders dan militaire posten van zeer ongelijke sterkte, meestal volgens een vast plan gebouwd. In het midden is een ruim plein met een vlaggestok, hetwelk in het vierkant begrensd wordt door de kazernen en stallingen, de woning van den kommandant, de officierswoningen en het hospitaal, benevens eenige magazijnen en schuren. Alleen het bouwmateriaal verschilt naar de streek waarin de post gelegen is. Fort Bliss geleek dan ook op alle andere posten, die ik later te zien kreeg.

Wegens dikwijls voorkomende malaria heeft het den naam van ongezond te zijn.

Van den kommandeerenden officier ontving ik op verzoek de noodige aanwijzingen voor het bezoek bij de Indianen te Isleta, en den volgenden morgen liet ik mij met een wagen naar genoemde plaats brengen.

Isleta ligt ongeveer 8 mijlen ten zuidoosten van El Paso.

De breede dalbodem wordt hier geheel en al vlakte, wanneer men de *foothills*[1]) der *sierra*[2]) niet mederekent. De zandige weg slingert door den *chaparral* (struikgewas) van *mezquites* en *álamos*, en al rijdende geniet ge een heerlijk uitzicht op de verre bergen van Chihuahua, die zich met hun spitse kammen scherp afteekenen tegen het strakke blauw van den wolkenloozen hemel. Na ongeveer twee uren rijdens zijn we te Isleta del Paso, waar ik mijn intrek neem in een nederige herberg van *adobe*, waar mij voor den avond een smerig leger naast verscheidene anderen, in één klein vertrek wordt aangewezen.

Isleta bestaat, op zeer enkele huizen na, uit woningen van *adobe*, die ver uit elkander verspreid liggen. Het is een der oudste plaatsen in Noord-Amerika en bezit, evenals Paso del Norte, een zeer oude kerk, die, op eenigen afstand gezien, door haar zware, schuins staande muren aan een sterkte doet denken.

Van binnen heeft deze kerk een eigenaardig gesneden zoldering met ruwe schilderingen, die uit eenvoudige, kunstelooze versieringen van roode verf bestaan, waaruit men den smaak der Indianen dadelijk herkennen kan.

De bevolking is overwegend Mexicaansch en Indiaansch. Behalve den grooten *sombrero* van geel stroo of grijs vilt, meestal met een spitsen bol, en den veelkleurigen *serape* hebben de inwoners in hun dagelijksche kleeding niets eigenaardigs meer. De korte buisjes, de wijde broeken, van onderen aan den buitenkant gespleten, om de rijlaarzen te laten zien, het is alles voor goed verdwenen om plaats te maken voor de smakelooze moderne Europeesche kleeding. Dit geldt niet alleen voor El Paso en Isleta, maar voor al de plaatsen waar ik, later op mijn reis, Mexicanen aantrof. De Indianen van Isleta del Paso zijn de zuidelijkste van alle Pueblo-Indianen der Vereenigde

1) Heuvels aan den voet van het gebergte, meestal van sedimentairen oorsprong.
2) Gebergte.

Staten; zij zijn ongeveer veertig familiën sterk, waarvan er enkele in Mexico wonen. Deze Indianen spreken dezelfde taal als hun noordelijke broeders te Isleta en Sandía in Nieuw-Mexico. Oscar Loew 11) rekent hen, zonder genoegzame reden, tot den Tanosstam.

Ik bevond echter, dat zij zichzelven Tiwa noemden, en latere onderzoekingen van Bandelier bevestigen, dat er niet ver van Paso del Norte Indianen wonen, die een Tehua-taal spreken, en linguistisch ongetwijfeld met de Tiwa's van Isleta verwant zijn. Tehua, Tewa en Tiwa zijn stellig lokale uitdrukkingen voor hetzelfde woord. Het zou *huis* beteekenen. De Tiwa's van Isleta wonen niet meer in een eigenlijken *pueblo* (stad, dorp) van huizen, die uit twee of drie verdiepingen bestaan en van terrassen voorzien zijn, maar, evenals de Mexicanen, in kleine *adobe*woningen. Allen zijn Roomsch, althans in naam, want bij de ouden van dagen zijn er nog velen, die in stilte aan hun oude godsdienstige begrippen zijn gehecht.

Een Duitsch koopman, die mij door een officier van Fort Bliss was aangewezen, en die door een langdurig verblijf te Isleta met vele Indianen persoonlijk bekend was, deelde mij mede, dat de Indianen juist bezig waren de laatste dagen van het jaar op feestelijke wijze te besluiten door iederen dag, van 's middags tot diep in den nacht te dansen, waarbij zij klaarblijkelijk hun oude heidensche gebruiken op zonderlinge wijze met hun later aangenomen godsdienst dooreen mengden. Tegen 5 ure 's middags ving het leven aan. Van tien tot vijftien mannen en jongens, met rammelaars, uit kalebasschalen vervaardigd, in de hand, huppelden afwisselend achter of naast elkander in een dicht aaneen gesloten rij op en neder, evenwel zonder hun plaats te verlaten en bijna zonder hun voeten op te lichten. Bij tusschenpoozen, als de rhythmus van het monotone gezang het medebracht, bogen de dansers het bovenlijf sterk zijwaarts en strekten den rechterarm met den rammelaar

uit naar den grond. Dit alles werd begeleid door het eentonig gedreun van een lederen trom. De Indiaan, die de trom sloeg, en een paar der voornaamsten van den stam, stonden achter de rij dansers en bewogen zich niet van hun plaats. Allen waren blootshoofds en velen hadden zich het gelaat gedeeltelijk met roode verf besmeerd; een bijzondere kleeding hadden zij evenwel niet.

Op verschillende plaatsen in het dorp werd dezelfde dans herhaaldelijk uitgevoerd, waarbij steeds vóór den ingang der kerk aangevangen werd.

Gedurende de drie dagen van mijn verblijf te Isleta kon ik deze dansen waarnemen, en besteedde overigens mijn tijd met wandelingen door het dorp en bezoeken aan verschillende Indianen, waarbij ik telkens op onaangename wijze kennis maakte met de talrijke nijdige honden, een bastaardslag van alle grootten en variëteiten, dat ge in ieder Indiaansch dorp kunt vinden.

Vooral zijn het de kunstmatige bewateringskanalen (*acequias*) waarmede de inwoners, zoowel Indianen als anderen, hun velden besproeien, die uw aandacht trekken. Het water, afkomstig uit den Rio Grande, wordt tusschen loopgraven, van een of meer meters breedte, met hooge kanten, tusschen de bouwlanden geleid. Wenscht men nu het land te besproeien, dan wordt de wal tijdelijk doorgestoken, en stroomt het water over den bodem. Bij vele woningen treft men bewaarplaatsen aan voor het graan en de maïs, bestaande uit een stellage van doode boomstammen waarover zware takken dwars zijn gelegd. Somtijds wordt de voorraad tusschen de breede takken van een *álamo* bewaard.

Overal waar ik de woningen der Indianen bezocht, was men beleefd en vriendelijk, wat ik zeker voor een goed deel te danken had aan het feit, dat ik den reeds bovengenoemden koopman L. kende, en mij in het Spaansch met hen kon onderhouden.

Te beginnen met den *gobernador* (gouverneur) José Maria Durán, maakte ik kennis met al de voornaamste Indianen.

De gouverneur was een prachtige oude Indiaan van hooge gestalte, met lang ravenzwart haar. In zijn woning was het, dat ik hem en zijn vrouw, benevens eenige zijner vrienden photographeerde. Van de Tiwa-Indianen, die ik te Isleta te zien heb gekregen, komt het mij voor, dat ongeveer de helft van zuiver Indiaansch bloed is, vooral op te merken onder de meer bejaarden. Op het oog zijn zij, in den regel, echte brachycephalen met een zeer plat achterhoofd, gepaard gaande met een opheffing der parietaalbeenderen. Naar de gestalte en den gezichtsvorm dienen we bij deze Indianen ten minste twee hoofdtypen te onderscheiden, de tusschenvormen daargelaten. Het eerste type is hoog en slank van gestalte, heeft scherpe trekken en een gebogen neus. De oude gouverneur is een goede representant van dit type. Het tweede type is klein en meer ineengedrongen van gestalte, minder fraai en heeft een korten, rechten, somtijds een weinig opgewipten neus, waarvan de wortel zeer diep ligt. Niet zelden komt prognathisme van de onderkaak bij dit type voor. Beide typen hebben kleine oogen, die bruin van kleur zijn, in verschillende schakeeringen. Een huidplooi in den binnenooghoek, die den karonkel ten deele bedekt, nam ik slechts bij eenige kinderen waar. De gelaatskleur komt het naast bij de nummers 30, 44 en 45 van Broca's kleurentafel; de donkersten onder deze Indianen staan gelijk met de nummers 37 en 43. Evenzoo hun handen en voeten.

Eens en voor al moet ik hier wijzen op de onjuistheid der benaming „Roodhuiden," een benaming, die niet alleen zeer populair is, maar die zelfs haar weg in wetenschappelijke werken heeft gevonden. De Indianen hebben geen roode huid, evenmin als Hindoes, Javanen, Maleiers of Polynesiërs, en ik geloof, dat men veilig kan aannemen, dat de Noord-Ame-

rikaansche Indianen al de huidschakeeringen hebben van de zoo even genoemde rassen en dikwijls zelfs lichter van kleur zijn.

Bij de Moqui- en Zuñi-Indianen heb ik vrouwen gezien, die een lichtere gelaatskleur hadden dan menige van haar zusters in Zuid-Europa. Het is echter de gewoonte, die bij zeer vele Indiaansche stammen bestaat om zich het gelaat gedeeltelijk met een roode kleurstof in te smeren, die den onjuisten naam „Roodhuiden" in zwang heeft doen komen.

Het kostte eenige moeite om ethnographische voorwerpen op te sporen, doch eindelijk slaagde ik er op zekeren avond in bij een zeer ouden Indiaan, Bernardo genaamd, die mij na lange onderhandelingen, zijn met vederen versierde krijgsmuts (*emóh*) en rond lederen schild (*gwijèr*) verkocht, benevens een groote, met roode verf bestreken trommel (*póhojèth*) met stok (*làh*). Den volgenden dag toonde hij berouw over den verkoop van zijn muts, waaraan de herinnering van zoo menigen krijgstocht tegen de Apaches verbonden was, doch ik hield, wat ik met moeite gekregen had, en wist bovendien nog een zijner grijzende haarlokken machtig te worden. Ook van hem, alsmede van zijn vrouw en beide dochters nam ik een photographie. Hij had zich voor die gelegenheid een krijgshaftig aanzien weten te geven door zijn gelaat met roode en gele verf te besmeren en zich in een Amerikaanschen officiersrok te steken, die hem eens door den kommandant van Fort Davis geschonken was.

Zooals ik reeds boven zeide, hebben de Indianen van Isleta hun oorspronkelijke kleeding bijna geheel laten varen. Alleen dragen de oude mannen hun haar van achteren in een korten, stijf ineengerolden staart, die met de een of andere stof omwonden is.

Mocassins 12) (Indiaansch schoeisel) van bruin leder, met dunne zolen en zonder eenige versiering, worden nog vrij algemeen gedragen.

Hoewel het weder over dag vrij warm was, vroor het toch 's nachts, evenals reeds te El Paso.

De fauna in den omtrek van Isleta bestaat, althans voor zoover het gewervelde dieren betreft, met uitzondering van de visschen, uit dezelfde dieren, die men in bijna alle woestijnachtige streken 13) van het Zuidwesten der Unie en van Noord-Mexico aantreft. Hazen (*Lepus callotis*) en konijnen, zoogenaamde *cottontails* (*Lepus sylvaticus*), komen vrij menigvuldig in de zandige *foothills* der *sierra* voor, maar de jager zij tevens voorzichtig, dat hij daar de ratelslang niet stoort, die evenals de gehoornde hagedis (*Phrynosoma* sp.) in menigte is te vinden. *Quails* (*Ortyginae*) kan men in den *chaparral* overal aantreffen. De *chaparral cock* (*Geococcyx* sp.), een grondkoekoek, rent hier en daar over het veld, als hij wordt opgeschrikt door uw verschijning.

In den avond van 29 December keerde ik naar El Paso terug, vanwaar ik den 31sten 's morgens vroeg met den immigrantentrein vertrok naar Deming, in zuidelijk Nieuw-Mexico, om mij van daar naar Tucson in Arizona te begeven. Passagiers op den trein zijn er bijna niet. Ik tracht een gesprek aan te knoopen met een Chinees, die volgens zijn zeggen naar „Kamelee'' moest, waarmede het station Cambray bedoeld werd. Ons gesprek vlotte niet best, wegens wederzijdsche onvoldoende taalkennis, en nam daarmede een einde, dat ik den braven Mongool een teug whisky uit mijn veldflesch aanbood, welk aanbod hij vergold, door mij een zoetzure confituur te presenteeren. Strauss, de naam van een kleine halte in de treurige, eenzame woestenij, die ons hier omgeeft, schijnt een parodie op den gevierden walskoning. We vervolgen onzen weg over het plateau van de Sierra Madre, dat uit dorre vlakten met kort gras en *greasewood* bestaat. Terwijl we grillige formaties van roodachtige zandsteen passeeren, ontwaart ons oog, ver naar het noordoosten, de heer-

lijke vormen van de Organ-Mountains. De vlakte is overal bedekt met geïsoleerde kleine bergketens of alleenstaande bergen, die dikwijls den vorm hebben van een stompen kegel, en hoe verder we komen, zoo menigvuldiger wordt de yucca. Nadat we midden op den dag te Cambray gegeten hebben en mijn Chineesche reisgenoot aldaar is achtergebleven, komen we twee uren later te Deming. Eerst een paar jaren geleden heeft Deming zijn ontstaan te danken gehad aan het vereenigingspunt van den Southern-Pacific-spoorweg en de uit het noorden komende Atchison, Topeka & Santa Fé-lijn. Bovendien worden er in den omtrek mineralen gevonden. Toch bestaat Deming slechts uit een vijftigtal houten huizen zonder verdieping en eenige linnen tenten, waarvan een groot gedeelte *saloons* (kroegen) en „hotels" zijn. In de „straten" van Deming vindt ge bijna alleen mannen, zooals trouwens in alle „steden" van het Westen, waar vrouwen een bepaalde zeldzaamheid zijn. Het uiterlijk der gebaarde, ruwe kerels met breed gerande hoeden, bijna zonder uitzondering met een revolver op zijde, doet zien, dat men zich in het Westen bevindt, in het land waar het recht van den sterke bijna het eenige recht is. Velen zijn er onder die mannen, waarvan men, althans naar den schijn te oordeelen, kan zeggen: „*light and free was his touch upon the trigger; heavy indeed the mortality incident to that lightness and freedom.*"

Daar de exprestrein, die naar het Westen gaat, eerst den volgenden morgen vertrekt, breng ik te Deming een eenzamen Oudejaarsavond door. De heerlijke, altijd vroolijke zon van Nieuw-Mexico beschijnt op Nieuwjaarsdag 1883 het woeste landschap, dat tusschen Deming en Stein's Pass, niet ver van de grens van Arizona, in hoofdzaak hetzelfde karakter heeft als tusschen eerstgenoemde plaats en El Paso. Is men Stein's Pass door, dan rust de blik naar 't noorden op de treurige San Simon Plains en naar 't zuiden op de 7000 voet hooge

Chiricahua-bergen, die op enkele plekken met sneeuw bedekt zijn. Deze bergen waren nog vóór weinige jaren de laatste schuilplaats van Cochise, het gevreesde opperhoofd der Apaches. Van hier uit verdeelden zich zijn handvol krijgers, dood en schrik verspreidend onder de kolonisten van zuidelijk Arizona, totdat eindelijk Cochise voor de overmacht moest bukken en zich in 1872 met het gros zijner volgelingen aan de regeeringstroepen overgaf. Hoewel Cochise sedert gestorven is, en tal zijner oude krijgers naar de „gelukzalige jachtvelden" zijn gegaan, hebben toch de Chiricahuas, aangevuld door Apaches van verschillende horden, het gouvernement bijna voortdurend lastig gevallen, en de campagne van 1883, waarop ik in een volgend hoofdstuk zal terugkomen, werd voor een groot gedeelte door Chiricahuas gevoerd.

Te Bowie, in Arizona, gebruiken we het middagmaal, en na een verderen spoorwegrit over hoogvlakten en heuvelland met *sahuaros* (*Cereus giganteus*; fig. 4, pl. 1) en yuccas, komen we in den avond van Nieuwjaarsdag te Tucson, waar ik afstap aan het Palace Hotel, dat ondanks zijn weidschen naam, en niettegenstaande de bezitter een „kolonel" is, in alle opzichten veel te wenschen overlaat.

Tuscon ligt op een zandige hoogvlakte (2500 voet) aan den voet der Santa Catalinabergen. Het is een leelijke *adobe*-stad van Mexicaansch voorkomen. Aantrekkelijkheden voor den vreemden bezoeker heeft het niet. Het is er doorgaans afschuwelijk heet, de straten zijn zandig, stoffig en zonder schaduw, het water is er slecht, — om van andere ongeriefelijkheden niet te spreken. Tucson heeft ongeveer 7,000 inwoners, grootendeels Mexicanen. Een deel der Amerikaansche bevolking houdt er zich slechts tijdelijk op, en bestaat voornamelijk uit spelers en avonturiers, die men iederen middag en avond in de rookerige *saloons* en speelhuizen kan aantreffen. Onder de trouwe bezoekers van dergelijke lokalen behooren ook verscheidene Chinee-

zen, waarvan er sommigen in de stad wasscherijen hebben of koks zijn. Menigmaal komt men Pápago-Indianen in de straten tegen, die brandhout of aardewerk komen verkoopen. Hoewel ze in kleeding, en dikwijls in uiterlijk, nauwelijks van Mexicanen uit de lagere volksklasse te onderscheiden zijn, herkent men ze dadelijk aan hun manier om in plaats van naast elkander, achter elkander te loopen.

De naam Tucson is aan de Pimataal ontleent: *Stjoekson* = „zwarte bron," en wordt door de Mexicanen Toeksón uitgesproken; door de Amerikanen Toessón.

De oorsprong van Tucson ligt eenigszins in het duister.

Het schijnt, dat de Spanjaarden op de plaats, waar de stad thans ligt, omstreeks 1694 een militairen post aanlegden ter bescherming van de zuidwaarts gelegen missie van San Xavier. Anderen nemen aan, dat de vallei van Santa Cruz omstreeks 1560 gekoloniseerd werd, en ook Tucson daaraan zijn ontstaan te danken had. In dat geval zou Tucson na Santa Fé, dat in 1550 gesticht werd, de oudste stad in de Vereenigde Staten zijn. Eenige mijlen ten noorden van Tucson liggen de bouwvallen van hetgeen eenmaal een stad schijnt te zijn geweest. Of men daar het oude Tucson te zoeken heeft, dan wel of het huidige Tucson daarmede identisch is, kan ik niet beslissen. Herhaaldelijk, maar te vergeefs trachtten de Apaches in vroeger dagen Tucson te nemen, hetgeen er zeker niet toe bijdroeg, de kolonisten naar deze streken te trekken. Eerst in de laatste jaren, na de opening van de spoorweglijn, die Tucson met Texas en Californië verbindt, is het opgewekt uit zijn kwijnend bestaan als militaire post, en de bevolking, die kort na de Mexicaansche evacuatie in 1856, slechts een vierhonderdtal zielen telde, klom langzamerhand tot haar tegenwoordige getalsterkte. Zeven mijlen ten noordoosten ligt Camp Lowell, een militaire post onmiddellijk aan den voet der statige Santa Catalinabergen, die uit graniet en gneis bestaan. Ik bezoek er

den bevelvoerenden officier, generaal C., die mij de noodige aanwijzing geeft om de *reservation* [1]) der Pápago-Indianen te bezoeken, en heb tevens gelegenheid een *dressparade* (inspectie) van het garnizoen te zien.

Den 3den Januari huur ik een *buggy* (een licht wagentje met zeer smalle wielen, voor twee personen) om mij, voorzien van mijn anthropometrische instrumenten en jachtgeweer naar de Pápagos van San Xavier te begeven. Eerst leidt de weg over de zandige vlakte met *greasewood*, dan door een dicht bosch van zware *mezquite*-boomen, totdat op korten afstand van de oude missie het bosch ophoudt, het terrein zich verheft en men spoedig daarop de oude kerk aan den voet van een heuvel ziet liggen, terwijl rechts de hutten der Indianen als een reusachtig dorp van prairiehonden, naar heinde en verre zijn verspreid. Ik ben weldra gastvrij opgenomen in den *rancho* [2]) van Mr. Berger, den eenigen blanke, die op de *reservation* woont, en die met een Mexicaansche vrouw is gehuwd. Zijn *rancho*, die door eenig bouwland is omgeven, ligt op korten afstand van de kerk, en biedt een goed punt om zich een denkbeeld te vormen van het omringende landschap.

San Xavier ligt in een zandige hoogvlakte, die den ingang vormt van de vallei van den Rio Santa Cruz, en die op talrijke plaatsen door geïsoleerde heuvels van vulkanischen oorsprong is doorgebroken. Naar 't noorden is de horizon begrensd door de steile hellingen der Santa Catalinabergen, die zich iederen avond, bij 't ondergaan der zon, baden in purpergloed; oostwaarts en zuidwaarts steken de sierlijke lijnen der Santa Rita's tegen den strakken hemel af, en de dichte *mezquite*-bosschen strekken zich uit van San Xavier tot aan hun voet. Westwaarts is het de golvende vlakte, met stekelige *chaparral*-

---

1) Onder *reservation* verstaat men een gebied, dat volgens een verdrag met de Indianen door de regeering der Vereenigde Staten uitsluitend voor deze bestemd is.

2) Landelijke woning, hoeve, hut.

flora bedekt, zich verliezende in de waterarme woestenijen van Papaguería. De oude kerk, die half in puin ligt, en de hutten der Pápagos, die zonder orde of regelmaat grootendeels ten zuidwesten van de kerk gelegen zijn, maken de eenige stoffage van het landschap uit.

De missie van San Xavier del Bac 14) werd op het einde der zeventiende eeuw door de Jesuïten gesticht, waarschijnlijk kort na de stichting van Guevavi door Juan Maria Salvatierras en pater Kino. Guevavi, thans geheel verlaten, was de eerste missie, die in het huidige Arizona ontstond. Gedurende een opstand der Indianen, die in 1751 begon en in 1754 eindigde, en waaraan ook de Pimas deelnamen, was San Xavier verlaten. Weinige jaren later, toen in 1767 de Jesuïten door het Spaansche gouvernement werden verdreven, kwam de missie in handen van Franciscaner priesters, die in 1783 de stichters werden der tegenwoordige kerk, waarvan de bouw eerst veertien jaren later voltooid werd.

De kerk, waarvan de stijl het meest overeenkomt met dien welke men omstreeks 1700 in Europa de *barocco*stijl noemde, is geheel gebouwd uit baksteen, en was vroeger klaarblijkelijk over de geheele oppervlakte bepleisterd. Het grondplan heeft den vorm van een Latijnsch kruis en binnensmuurs 105 × 27 voet afmeting. De fraai versierde façade is naar het zuiden gericht, maar verkeert in een verregaanden staat van verval. Van het wapen der Franciscanen, noch van het standbeeld van St. Francis van Assisi, noch van de andere versieringen, die ook de twee paren driekantige halfzuilen, aan weerszijden van de portiek, bedekken, is veel meer te herkennen. Boven het voorschip verrijzen twee torens, waarvan slechts de westelijke voltooid is. De kroonlijst wordt langs het geheel platte dak gedeeltelijk door een balustrade, gedeeltelijk door een open randversiering voortgezet. Boven het achterschip verheft zich een bolvormige koepel met een kruis. Het geheel heeft iets

zeer schilderachtigs, welke indruk nog wordt versterkt wanneer men de kerk binnentreedt, en het oog een rijkdom van tinten en een schoonheid van kleurenspel aanschouwt, die bij den San Marco te Venetië niet achterstaan. Onder den koepel bevindt zich het hoofdaltaar in weelderigen *barocco*stijl; op de zijwanden van het hoofdgebouw ziet men nog de sporen van oude frescoschilderingen. Doch hoewel alles vervallen en half vergaan is, hebben Fransche priesters sedert 1859 de herderlijke leiding der oude missie op zich genomen, en om de twee weken is er een godsdienstoefening, die in het Spaansch wordt gehouden, en door een groot aantal Pápagos wordt bijgewoond.

Zooals zich denken laat, hebben de Indianen van San Xavier sedert lang de meeste hunner voorvaderlijke gebruiken laten varen. In kleeding zijn ze dan ook ternauwernood van de Mexicaansche landbevolking te onderscheiden, en wellicht bestaat het eenige verschil in de wijze waarop de Pápagovrouwen den hoofddoek dragen, die op de manier der oude Egyptenaren om het hoofd wordt bevestigd. De mannen hebben het haar kortgesneden, en dragen allen hoeden. Zoo ze niet barrevoets gaan, dragen beide seksen lederen sandalen. De Pápagos, die bij San Xavier wonen, onderscheiden zich gunstig van hun overige stamgenooten, die het dorre en nog slechts onvolledig bekende Papaguería bewonen, en gedeeltelijk nog half wild zijn. De enkele individuen, die ik te San Xavier uit deze westelijke nederzettingen, zooals Piragua, Santa Rosa en Tecolote, te zien kreeg, hadden een rood beschilderd gelaat, langer haar en toonden zich tegenover mij achterdochtiger en schuwer dan de overige Indianen. De Pápagos en de Pimas zijn in den grond dezelfde stam. Niet alleen hebben ze in voorkomen, zeden en gebruiken groote overeenkomst, maar ze spreken met een klein dialectisch verschil ook dezelfde taal, die tot de Pima-Opatafamilie behoort. De Pápagos noemen zichzelven Tóno-Oŏhtam, d. i. „woestijnvolk." De oorsprong van

den naam Pápago is mij onbekend. In eenige werken wordt gezegd, dat het „gesneden haar" beduidt, omdat de tot het Christendom overgegane Indianen zich daardoor van de overigen onderscheiden. Personen, die de Pimataal grondig kenden, verzekerden mij evenwel, dat deze etymologie ten eenenmale onjuist is. De Pimas noemen zich zelven A'kémorl-Oōhtam, „riviervolk", omdat zij langs de Gilarivier wonen; zij werden om die reden vroeger ook wel Gileños genoemd 15). De naam Pima of Pimo is wellicht aan de taal der Yaqui-Indianen ontleend.

De oude vriendschapsband wordt door beide stammen steeds onderhouden, en nog aanmerkelijk versterkt door wederzijdsche huwelijken.

Op de *reservation* zijn gewoonlijk niet meer dan 250 à 300 Pápagos aanwezig, de overige 5,700, die daartoe volgens de regeeringsrapporten behooren, zijn west- en zuidwaarts over Papaguería verspreid, doch het is zeer moeilijk aan te geven welke Indianen tot de Vereenigde Staten en welke tot Mexico behooren, daar in de Pápago-Pima nederzettingen van Arizona en Sonora een voortdurend heen- en wedertrekken plaats heeft, iets wat onmogelijk nauwkeurig te controleeren is. Men ga steeds met voorzichtigheid te werk, daar, waar het officieele rapporten over Indiaansche bevolkingsstatistiek geldt. In den loop van dit verhaal hoop ik op deze zaak terug te komen. Het aantal Pimas en Pápagos in Sonora wordt op ongeveer 20,000 geschat.

De Amerikaansche regeering laat zich aan de Pápagos zeer weinig gelegen liggen. Zij ontvangen geen rantsoenen of jaarlijksche geschenken, maar voorzien geheel in hun eigen onderhoud, voornamelijk door landbouw. Zij verbouwen tarwe, gerst, haver en maïs, benevens watermeloenen. Wat zij van den oogst voor hun eigen gebruik niet noodig hebben, verkoopen zij aan de blanken, evenals brandhout van hun *reservation*, en zelf vervaardigd mande- en aardewerk.

Het Pápagodorp bij San Xavier bestaat uit ongeveer negentig woningen, waarvan er bijna veertig in den ouden stijl zijn, en den vorm hebben van een stompen bijenkorf (zie fig. 2 plaat 1). De overige zijn vierkante hutten van *adobe* of takkenbossen en het eigendom van het meer vooruitstrevende deel der bevolking. De hutten van den ouden stempel hebben een bijna zuiver rond grondplan en bestaan uit een stevig geraamte van hout, waarover op zijde en van boven takken en twijgen zijn bevestigd, waartegen aan den buitenkant zand is opgehoopt. De eenige opening is een klein boogvormige ingang van circa 1 meter hoogte, en dus zoo laag, dat men niet dan in een zeer gebukte houding de woning in- of uit kan gaan. Bij wijze van deur dient een uit takken gevlochten schut zonder hengsels. Een dier hutten, die ik mat, was 2.30 M. hoog, 4.70 breed en 4.80 diep. De meeste Pápagohutten hebben ongeveer dezelfde afmetingen.

Het huisraad in de woningen der Pápagos is een zonderling mengelmoes. Manden en aarden potten van eigen maaksel vindt men in iedere hut, benevens maalsteenen, *metates* en *manitas*, voor den maïs en het graan; doch daarnevens kunt ge houten koffers en kisten, linnen zakken, leege groenteblikjes en gebroken flesschen vinden. Ascencio, het voornaamste opperhoofd, heeft zelfs een tafel in zijn huis; maar een bed bezit hij nog niet. Een mat en een paar geitevellen zijn hem voldoende.

Het mandewerk der Pápagos bestaat hoofdzakelijk uit twee soorten. De eerste soort is fraaier dan de andere, en wordt uit wilgenrijs zeer dicht ineengevlochten en met smaakvolle donkere maeandrische lijnen versierd. De vorm is het best te vergelijken bij een zeer diepen ronden schotel zonder voetstuk; de afmetingen zijn zeer verschillend, evenals die der tweede soort, die minder kunstig is, en uit vierkante mandjes van langwerpigen of gedrongen vorm bestaat, die, al naar gelang der doeleinden, met of zonder deksel zijn. In het huiselijk leven der Pápagos

spelen de manden een groote rol, daar zij behalve den mondvoorraad, en soms zelfs water, allerlei voorwerpen van huishoudelijken aard bevatten.

Het aardewerk bestaat uit plompe potten, eenigszins ovaal van vorm, en doorgaans van een licht roodbruine kleur. In schier ieder huis of elke hut van zuidelijk Arizona en noordwestelijk Sonora vindt men een aantal *ollas* of potten van Pápago maaksel, vooral dienende om water te bewaren.

Een der meest karakteristieke dingen, die men nog algemeen bij de Pápagos vindt, is de draagmand of *quijo* (spr. *k icho;* Pápago *kjeóh*), waarmede men herhaaldelijk vrouwen tegenkomt. De *quijo* (zie fig. 17 pl. 2) is een fuikvormig uit plantenvezelen vervaardigd net, dat is uitgespannen tusschen vier lange stokken, die aan het ondereind verbonden, zich naar boven uitbreiden. Hoewel de *quijo*, waarop soms zware lasten, bv. brandhout, getorst worden, door den rug in evenwicht gehouden wordt, rust de draagriem op het voorhoofd. Tot steun bij het gaan dient een gaffelvormige stok (*sahrke*), die tevens gebezigd wordt om de mand te steunen, wanneer die wordt opgeladen, of de draagster haar last voor een oogenblik nederzet. Hoe jonger en behaagzieker de vrouw of het meisje is, des te fraaier is de roodgeverfde *sahrke* met lederen franjes of bonte lapjes versierd.

Kleine kinderen worden door de moeder niet op den rug, of op de armen gedragen, maar in de zijde, waar het kind op het heupbeen der moeder rustende, met de beenen haar middel omklemt, terwijl het met de hand door de moeder ondersteund wordt.

Hoewel de Pápagos aartsvijanden zijn der Apaches, die zij Oop noemen, zijn ze evenmin als de Pimas, den blanken gedurende de laatste honderd jaren vijandig gezind geweest, en hebben beide stammen aan Amerikanen en Mexicanen bij menige vervolging der Apaches, hun gemeenschappelijken vijand, kracht-

dadige hulp verleend. Het is dan ook nauwelijks twaalf jaren geleden, dat San Xavier nog onveilig werd gemaakt door de strooptochten der Apaches, die hun verblijf hielden in de Santa Ritabergen; en de versterkte heuvels, die men in de nabijheid van het dorp der Pápagos vindt, bewijzen hoe deze Indianen steeds op een aanval der Apaches waren voorbereid. Als een staaltje welk een diepe verachting de Pápagos voor hun vijanden hebben, kan een overoud gebruik dienen, dat thans nog onder hen, en bij de Pimas, in zwang is. Iedere krijger van den Pápagostam, die een Apache heeft gedood, moet een soort van purificatieproces ondergaan, daarin bestaande, dat hij zich gedurende veertig dagen afzondert op een eenzame plek buiten het dorp, waar hem door vrienden voedsel wordt gebracht.

In den *rancho* van mijn gastheer den Zwitser, die door de Pápagos Don Juan werd genoemd, en met hen op een zeer vriendschappelijken voet stond, begon ik den dag na aankomst mijn antropologische onderzoekingen. „La Luz", een stokoude, maar nog krasse Pápagovrouw, kwam iederen morgen aan den *rancho* om de *ollas* van versch water te voorzien, om daarna als belooning eenige *tortillas* [1]) met koffie te krijgen.

De vrouw van Don Juan kende een weinig Pápago en wist het, na lang praten, zoover te brengen, dat de oude Luz mij wilde toestaan een omtrek van haar hand en voet te nemen. Voor het blinkende instrument waarmede ik haar hoofd wilde meten, toonde ze een soort van angst, en zij was niet te bewegen haar hoofddoek af te doen. Dienzelfden middag bij den maaltijd kon ik mijn kennis verrijken doordat ik na veel moeite de hoofden van twee schuchtere jonge meisjes mat, en eenige andere waarnemingen kon doen. Ze wilden er echter niet in toestemmen vóór ik eerst dezelfde manipulaties bij de vrouw van

1) Op dunne pannekoeken gelijkende koeken van maïsmeel, die bij de Mexicanen het brood vervangen; zij zijn voedzaam en smakelijk.

Don Juan had verricht. Toen ik gereed was, staarden ze mij met een soort van schuwe verwondering aan en barstten ten slotte in een zenuwachtig lachen uit.

Bij mijn wandelingen door het dorp had ik niet minder moeite en kon, zelfs met behulp van Don Juan, slechts zes mannen bewegen zich te laten meten. We begonnen onze pogingen bij het opperhoofd Ascencio, die, hoewel hij er niet in toestemde zelf gemeten te worden, ons op de verdere wandeling vergezelde, en eenige andere jonge mannen overhaalde, zich door mij te laten onderzoeken. Terwijl ik dan bezig was, vormde zich een drom van jong en oud om ons heen, en werd ik met onverholen verbazing aangestaard; nu en dan barstten ze uit in een luid gelach, en hun pret kende geen grenzen toen ik een veelkleurig lapje uit mijn zak haalde en hun de benamingen der verschillende kleuren afvroeg, waarbij ik dan de woorden nazeide om mij van de juiste uitspraak te vergewissen. Van hun ledematen was 't mij, tot mijn spijt, niet vergund iets te meten, want geen der aanwezige Indianen wilde er voor geld of kleine geschenken in toestemmen, zich ook maar gedeeltelijk te ontkleeden. Al wat ik dus kon verkrijgen, waren schedelmetingen, waarnemingen omtrent de kleur van huid en oogen, omtrekken van handen en voeten, benevens een paar haaréchantillons.

De acht Pápagos, die ik mat, hadden een gemiddelden schedelindex van 81.26, en waren dus subbrachycephaal 16). Toch bevinden zich onder Pápagos verschillende schedelvormen, zooals mij later bleek uit het onderzoek van eenige Págagoschedels en uit waarnemingen bij een tweede bezoek.

De neus is bij de Pápagos in den regel welgevormd, zacht gebogen en niet sterk vooruitspringend; hier en daar komt een korte, rechte neus voor. De wangbeenderen zijn eenigszins vooruitstekend, vooral bij de vrouwen, doch op verre na niet in dien graad als bij de Apaches. Gematigd prognathisme van

de bovenkaak, en ook van de tanden, komt nu en dan voor. De donkere oogen zijn klein en de karonkel is nu eens in beide, dan weder in één der binnenooghoeken, gedeeltelijk door een huidplooi bedekt. De huidskleur der Pápagos is bruin, met een warme tint, voor het gelaat ongeveer gelijk aan de nummers 29, 30 en 37 van Broca's kleurenschaal; voor de handen en armen meestal iets donkerder.

De gelaatsuitdrukking bij de Pápagos weerspiegelt de hoofdtrekken van hun karakter: goedaardigheid en luie onverschilligheid Zelfs de buitengewoon slepende, min of meer lispelende wijze, waarop de Pápago zijn welluidende taal spreekt, schijnt een uiting zijner natuurlijke geaardheid te zijn.

Wanneer er geen bizondere drijfveer is om hem uit zijn apathischen toestand op te wekken, brengt de Pápago zijn tijd door in een *dolce far niente*. Jagen doen deze Indianen weinig, en een der weinige lichaamsoefeningen, die ze hebben, is een soort van balspel, daarin bestaande, dat een bal van harde gom door twee dravende mannen over een groote uitgestrektheid onophoudelijk wordt voortgeschopt. Een menigte toeschouwers te paard en te voet volgt de beide spelers op denzelfden draf.

Het was het eerste wat ik bij mijn aankomst te San Xavier van de Pápagos te zien kreeg, en nog levendig staat mij de joelende troep gebronsde kerels voor den geest, zooals ze daar over de zonnige vlakte renden. 17)

De Pápagos zijn, evenals alle Indianen, hartstochtelijke rookers, vooral van cigaretten. Dronkenschap komt onder hen meermalen voor. De Pápagos, die men in de straten van Tucson ziet om handel te drijven, weten niet zelden sterken drank te bekomen, en somtijds eindigt hun drinkpartij in een onderling plukharen of een vechtpartij met hun Mexicaansche halfbroeders. Hoewel er een strenge straf op staat binnen het gebied der Vereenigde Staten aan Indianen sterken drank te

verkoopen, is de wet in dit opzicht toch vaak een doode letter.

Tegen de helling van een kleinen heuvel, op slechts een pistoolschot afstand ten zuiden van het dorp der Pápagos liggen een aantal oude Indiaansche graven, waar de niet gedoopte uit hun midden worden ter aarde besteld. De Roomsche Pápagos worden aan de andere zijde van het dorp begraven. Deze oude graven bestaan uit groote, opeengestapelde stukken lava. Het lijk, dat in zittende of hurkende houding wordt geplaatst, met alle paraphernalia, die hij eens bezeten heeft, bij zich, wordt eerst omringd door een steenen wal. Wanneer die wal iets hooger is dan het hoofd van het lijk, worden er dikke takken horizontaal over heen gelegd, en daarover kruiselings een aantal takkenbossen, terwijl dezen op hun beurt met zware steenen worden bedekt, zoodat het geheel het aanzien heeft van een grooten steenhoop, van 1—1½ meter hoogte. Op sommige graven liggen steenen, die met ingekraste figuren gemerkt zijn, waaronder velen in den vorm van spiralen. Hier en daar ziet men een opzettelijk gebroken *olla* bij de graven liggen, of men vindt een halssnoer van gekleurde kralen tusschen de steenen, als offeranden aan de dooden gebracht. Toen ik deze graven had bezocht, kon ik de verzoeking niet weerstaan een poging te wagen om een schedel machtig te worden. Doch ik diende voorzichtig te wezen, want wie kon weten waartoe deze anders zoo vreedzame Indianen in staat zouden zijn, wanneer zij bemerkten, dat men de graven hunner vaderen geschonden had!

Ik deelde mijn plan al spoedig aan Don Juan mede, en de uitslag was, dat we op zekeren morgen, kort vóór den dageraad, langs een omweg naar de graven gingen, gewapend met een langen haak, een zak, een kaars, en, om op alles voorbereid te zijn, ook met onze geweren.

Geen ander geluid dan het wegstervend gehuil der *coyotes*

(*Canis latrans*) verstoorde de stilte van den koelen nacht, toen we voorzichtig, steen voor steen, aan het afbreken gingen van een graf, dat we reeds bij dag om zijn gunstige ligging voor onzen rooftocht hadden bestemd.

Toen we eindelijk een opening hadden verkregen, groot genoeg om een hoofd door te laten, ontstaken we de kaars en keken naar binnen. Daar zat het doodshoofd van een braven krijger ons grimmig aan te staren, maar weldra zat de haak om zijn jukboog en trok ik hem van den romp naar buiten. Mijn poging om nog deelen van het skelet machtig te worden, moest ik opgeven, want reeds begon het te dagen in het oosten, en we moesten het graf nog zorgvuldig sluiten, hetgeen dan ook spoedig was gedaan, dank zij de hulp van den krachtigen Don Juan. Vóór de zon boven de kim verrees, had ik mijn schat in den *rancho* in veiligheid. 18)

Dat er bij de Pápagos van ethnographische voorwerpen behalve de manden en *ollas*, zeer weinig te vinden was, behoeft geen betoog. Na lang zoeken vond ik een houten knods en een boog met pijlen, waarvan de punten bestonden uit gekapt glas. Gelukkig kon ik mij later, bij een bezoek aan de Pimas, een beter denkbeeld vormen van den vroegeren toestand der Pàpagos.

De *chaparral* in den omtrek van San Xavier herbergt een overvloed van klein wild. Het is dan ook een waar genot om in den koelen morgenstond of tegen het vallen van den avond met uw jachtgeweer door veld en bosch te dwalen en uw geluk te beproeven op hazen en *cottontails*, of op fraaie blauwgrijze duiven, die ge bij dozijnen kunt schieten, en *godornizes* (*Ortyginae* sp.) die de stilte verbreken door hun geroep. Er zijn slechts enkele troepjes wilde eenden in de beek, die nu eens tusschen het dichte *mezquite*-bosch, dan weder door de grazige vlakte haar weg vervolgt. Nauwelijks hebt ge een schot gelost of ge ziet een of meer *auras* (*Cathertes* sp.), zeld-

zamer een *quelele* (*Polyborus Cheriway*), in groote kringen boven uw hoofd vliegen.

Don Juan is een hartstochtelijk jager, en den tijd dien ik niet in het dorp der Pápagos doorbreng, zijn wij samen in het veld. Gaarne had ik langer op deze aangename plek vertoefd, maar ik had nog een lange reis vóór mij, zoodat ik den 7den Januari naar Tucson terugkeerde, om het twee dagen later weder te verlaten, want den 16den moest ik mij te Guaymas inschepen naar La Paz, in Beneden-Californië, waar ik mijn aanstaanden reisgenoot, Mr. Belding, zou ontmoeten.

Tot Benson, een nieuwe plaats aan den spoorweg, ga ik op mijn schreden terug, en neem aldaar, na een kort oponthoud, den goederentrein naar Nogáles, aan de Mexicaansche grens. Iedere goederentrein in Amerika heeft aan het achtereinde een wagen (*caboose*), die voor passagiers is bestemd, wien het evenwel niet geoorloofd is, iets anders dan handbagage mede te nemen.

Langzaam en steeds stijgend trekt de trein in zuidwestelijke richting door het heerlijk hoogland, dat zich uitstrekt tusschen de aan mineralen zoo rijke Santa Ritabergen in het westen en de Whetstone- en Huachuca-ketens in het oosten, die met hun scherpe kruinen aan weerszijden den horizon begrenzen. Midden op den dag, aan een klein station, waarvan de naam mij ontgaan is, verlaten bijna al mijn medereizigers de *caboose*, om plaats te nemen op een paar gereedstaande postwagens, die hen naar Tombstone zullen brengen, een veertig mijlen oostwaarts.

Tombstone is een bloeiend mijnwerkersstadje van nog jongen datum, dat in een streek ligt, die zeker tot de rijksten van Arizona behoort.

De weg leidt door grazige hoogweiden, en langzamerhand vertoonen zich donkere steeneiken, die aan het golvende landschap, beschenen door de krachtige middagzon, een groote be-

koring geven. Hoewel deze streek reeds sedert eenige jaren aan de wilde Apaches is ontrukt, zijn toch nederzettingen schaarsch. Nu en dan slechts zien we een eenzamen *rancho* aan een spiegelgladden waterplas, of een murmelende beek waarnaast het bonte hoornvee zich te goed doet aan het malsche *grama*-gras (*Chlorideae* sp.). Een enkele maal stijgt in de verte, van tusschen het donkere loover, een loodrechte rookzuil omhoog in de doorschijnende lucht. Het wijst wellicht de plek aan, waar een jagerskamp is opgeslagen, want daarboven zweven in groote kringen een paar kaalkoppige *auras*, azende op hun aandeel van den buit.

De avond begint te vallen, en de koele berglucht dringt door de vensters, waarvoor ik droomend naar buiten zit te staren. De trein vermindert, zoo het schijnt, zijn gang, en plotseling staan we stil. De conducteur en *brakeman* 1) kijken verwonderd op, en springen uit de *caboose*. Hun voorbeeld volgend, zie ik, dat onze wagen alleen staat op den weg; van de locomotief en het overige van den trein is niets te zien. Weldra blijkt het, dat de ijzeren haak, die ons aan de andere wagens verbond, is gebroken, en de trein ongemerkt zijn weg vervolgd heeft. De beambten gaan met lantaarns den weg op, en verbreken de doodsche stilte door een luid geschreeuw, maar zonder gevolg, want de trein is verdwenen achter de bochten van den weg, die hier langs rotswanden leidt. Eindelijk, na een half uur, terwijl we aan het overleggen zijn, wat ons te doen staat, komt de locomotief langzaam terugstoomen, en, nadat de schade zoo goed mogelijk verholpen is, zetten we de reis weldra voort, en bereiken bij negenen 's avonds Nogáles.

Op het schijnsel van verlichte tenten, die ik op korten afstand van het stationsgebouwtje zie, ga ik „stadwaarts", en

---

1) Spoorwegbeambte belast met het toezicht over de remtoestellen.

ben weldra gezeten aan een sober maal, dat mij wordt voorgezet door een smerigen kerel met ordeloos nederhangend haar. Ik neem daarop de plaats nader in oogenschouw, en zie, dat Nogáles slechts uit een aantal linnen tenten en hutten van takkenbossen bestaat, waarvan de helft kroegen en „restauraties" zijn, behalve een paar *saloons*, die van planken zijn gebouwd.

Een dier tenten treed ik binnen, om haar wat nader in oogenschouw te nemen. Een twintigtal gebruinde mannen met woeste trekken, meestal Mexicanen, staan of zitten met de breedgerande *sombreros* op 't hoofd, gedrapeerd in hun bonte *serapes*, om de *monté*-tafels, aan welk spel ook door eenige donkeroogige *señoritas* van twijfelachtig beroep wordt deelgenomen. Anderen zitten op banken of leege vaten onder het rooken hunner cigaretten, terwijl enkelen aan de toonbank hun *mezcal* [1]) of whisky drinkend, staan te luisteren naar de nu eens droomerige, dan weder hartstochtelijke tonen eener guitaar. Het geheel wordt verlicht door den rossen gloed van een paar walmende toortsen, die aan de tentpalen bevestigd zijn, en vormt een beeld het penseel van een Salvator Rosa waardig.

Ik vervolg mijn avondwandeling, en vind Mexicanen zwijgend om de flikkerende vuren zitten, die vóór hun hutten branden, maar de kwaadaardige honden, wier deel steeds veel slaag en weinig eten is, maken het mij zóó lastig, dat ik mijn verdere omwandelingen door Nogáles opgeef, en mij neervlei vóór het kleine houten station, waar stoel noch bank te vinden is, en sla mijmerend den loop der sterren gade langs de donkere omtrekken der nabij zijnde bergen, totdat het tijd is in den trein te gaan, die mij naar Hermosillo zal brengen. Jammer genoeg gaat de eenige trein op dit traject in den nacht, maar ik had te kiezen tusschen dit en den langen, stoffigen rit met

1) Een uit verschillende agavesoorten gestookte drank die kleurloos is, en in smaak eenigszins met jenever overeenkomt.

den postwagen, door een land, dat niet tot de veiligste behoort. De Mexicaansche douane maakt het mij zeer moeilijk door mij al mijn bagage te doen openen en om te halen, doch, tot hun ergernis, zonder resultaat. Spoedig ben ik ingedommeld op een der matten banken van den bijna leegen wagen, terwijl de trein zich zuidwaarts spoedt. Bij het schemeren van den dag ontwakend, zie ik dat we snellen door een zandige vlakte, die rechts en links door lage, bijna kale bergen begrensd, en met een *chaparral* van *pitahayas* (*Cactus pitahaya*), *paloverdes* en *mezquites* bedekt is. Weldra verrijst de witte „Klokkeberg" in de verte, bebouwde velden en boomgaarden omzoomen den weg en weinige oogenblikken later ben ik te Hermosillo. Nadat ik mij met moeite door een drom van schreeuwende en kijvende voerlieden en dragers heb heengewerkt, en mijn bagage in zekerheid heb gebracht, stap ik in een ouden tentwagen, en vlieg langs alleeën en straten, waar de geur van oranjeboomen, gedragen door de frissche morgenkoelte, mij tegenwaait, totdat we ophouden aan het Hotel Frances, waar een aantal Amerikanen hun intrek hebben genomen.

Na het ontbijt, dat half de Mexicaansche en half de Fransche keuken vertegenwoordigt, is mijn eerste werk den „Klokkeberg" te bestijgen, van waar men een ruimen blik heeft op de stad en omgeving. Deze berg, of liever heuvel, want hij is slechts eenige honderden voeten hoog, ligt aan de zuidwestzijde der stad en is gedeeltelijk door deze ingesloten. Het gesteente is een soort van wit marmer. Wanneer men met een lossen steen slaat op een der groote blokken, die de benedenhelling bedekken, en waarvan de grootsten tot aan den voet naar beneden zijn gerold, ontstaat het geluid als van een klok. Daaraan is de naam van „Klokkeberg" of Cerro de la Campana ontleend. De hellingen zijn bedekt met het gewone struikgewas dezer streken, terwijl men hier en daar de witte schelpen van *Bulimus*- en *Cylindrella*-soorten tusschen de steenen aantreft.

Hermosillo ligt in een wijde hoogvallei aan den linkeroever van den Rio Sonora, die in den drogen tijd bijna geen druppel water bevat. De omgeving der stad heeft een geblakerd en dor voorkomen, doch daar, waar men het land kunstmatig heeft kunnen besproeiën, verrijst een plantengroei zóó frisch en welig als men slechts in een warm klimaat verwachten kan.

Heerlijke palmen steken hier en daar hun kruinen uit de groene *huertas* (tuinen) omhoog, waar het donkere loover der oranjeboomen zich dooreenmengt met het krachtige groen der breedgetakte *huamóches;* reusachtige *nopáls* (*Opuntia* sp.), die dikwijls een hoogte van vijf tot zes meter bereiken, omheinen meestal de *huertas* als een dubbele muur.

Hermosillo heeft zijn ontstaan te danken aan de missie del Pitic, in de vorige eeuw gesticht, en behield dien naam tot 1830, toen het van „*presidio*" tot stad werd verheven, en den naam ontving van Villa de Hermosillo. De stad heeft een niet onaardig voorkomen, en bestaat grootendeels uit *adobe*-woningen zonder verdieping en met platte daken. In plaats van glasvensters hebben de huizen ijzeren, wijd uit elkander staande tralies (*rejas*) die, evenals de vensters zelve, meestal tot aan den grond doorloopen. De aanleg der stad is vrij ruim en regelmatig, doch vele huizen liggen in puin, vooral in de armoedige buurten. De hoofdstraat, die op de *Alameda* (openbare wandelplaats) uitkomt, is over haar geheele lengte beplant met jonge oranjeboomen, die met rijpe vruchten beladen zijn. De *Alameda*, die door muren is omgeven, wordt niet meer als wandelplaats gebruikt, maar schijnt in een stadsmoestuin herschapen te zijn. Evenals alle steden van Spaanschen oorsprong heeft ook Hermosillo zijn *plaza*, met banken en een fontein in het midden, waar 's avonds de bevolking, na de brandende hitte van den dag, verademing komt zoeken. Tusschen twaalven en vijven 's middags ziet men dan ook zeer weinig menschen in de straten, behalve Indiaansche *peones* (arbeiders en dienstboden), die voor-

namelijk tot de stammen der Yaquis en Mayos behooren. Deze *peones* en de magere nijdige honden, waarvan het vooral in de achterbuurten wemelt, zijn de eenige wezens, die de blakende zonnestralen trotseeren. Bij deze honden schijnt de hitte zelfs de strijdlustigheid te bevorderen, want zij hebben een eeuwige vervolging gezworen aan de talrijke zwarte en bonte varkens, die ge telkens in de straten en in de deuren der woningen kunt aantreffen.

Tegenover Hermosillo, aan den anderen kant der droge rivierbedding — want van een *oever* kan men hier nauwelijks spreken — ligt Pueblo de Seri, waar eens een missie van Seri- of Ceri-Indianen gevestigd was. Mijn hoop daar, of te Hermosillo, individuen van dien stam te zien, werd niet verwezenlijkt. Somtijds komen er eenige van hen van de kust stadwaarts om pelikanenhuiden te verkoopen, die ze fraai weten te bereiden. De opbrengst gebruiken zij dan gewoonlijk om zich eens goed te bedrinken. Menige Seri liet te Hermosillo het leven, want zij zijn door de Mexicanen en de andere Indianen om hun verraderlijken aard ten zeerste gehaat.

De Seris zijn waarschijnlijk de oudste bewoners van den staat Sonora, maar hebben door aanhoudende oorlogen met andere stammen, zoowel hun gebied als hun aantal gaandeweg zien slinken, en ten slotte voor het meerendeel — eenige weinige honderden slechts — de wijk genomen naar het eiland Tiburon, waarvan het bezit hun zeker ook niet lang meer gegund zal zijn.

Een gebeurtenis, die nog in de herinnering van menigen Hermosilleño voortleeft, is de inname der stad door een handvol Fransche flibustiers onder graaf de Raousset-Boulbon. Het is wellicht hier de plaats een enkel woord te zeggen omtrent een onderneming, die een dertig jaar geleden, zoowel in Frankrijk als in Mexico veelvuldig besproken is. Tal van lotswisselingen hadden den jongen Raousset-Boulbon in 1850 op de

kusten geworpen van het toen eerst kortelings geopende Californië. Doch de fortuin, die zoovelen daar te vergeefs hadden gezocht, lachte ook den voortvarenden edelman niet toe. Zijn plan om in Sonora een Fransche kolonie te stichten, en er vooral de rijke, maar verlaten mijnen te ontginnen, kwam in 1852 tot rijpheid. Gesteund door de Compañia Restauradora, die zich, in overleg met de regeering, te Mexico gevormd had, landde Raousset met 270 volgelingen op militairen voet georganiseerd, te Guaymas. Kuiperijen der Mexicaansche overheden en daaruit voortvloeiende verwikkelingen, deden de onderneming schier van den beginne af mislukken. Na tal van wederwaardigheden in het binnenland van Sonora, kwam zij eindelijk, door de handelingen van het Mexicaansche gouvernement tot het uiterste gedreven, tot vijandelijkheden, die een aanvang namen met de bestorming van Hermosillo door de Franschen, den 14den October 1852. Van nu af aan kan men zeggen, dat de kolonisatieonderneming ontaardde in een strooptocht van flibustiers, die, herhaaldelijk gestaakt door hernieuwde onderhandelingen met het Mexicaansche gouvernement, twee jaren later te Guaymas eindigde met de nederlaag en de gevangenneming van het geheele corps van Raousset-Boulbon. Hijzelf, beschuldigd als samenzweerder en opstandeling, werd den 12den Augustus 1854 gefusilleerd 19).

Sedert de zetel van den gouverneur van Sonora, die voorheen te Ures gevestigd was, naar Hermosillo is verlegd, en het bovendien sedert 1881 aan de spoorweglijn ligt, die het met Guaymas en de Vereenigde Staten verbindt, heeft Hermosillo zich vrij snel ontwikkeld, voor zoover dit mogelijk is in een land als Mexico. Vele Amerikanen zijn toegestroomd om in de talrijke mijnen van Sonora hun geluk te beproeven, bovendien hebben zich een aantal Franschen en Duitschers te Hermosillo gevestigd. De stad telt tusschen de 8 en 9,000 inwoners.

Den 11den Januari, 's morgens, zeide ik Hermosillo vaarwel,

en nam plaats op den trein naar Guaymas, dat met den spoor slechts vier uren vandaar verwijderd is. De weg vertoonde hetzelfde karakter als boven Hermosillo: eenzame monotonie, zoover het oog reikte. Van bebouwd land of van hoornvee kreeg men alleen iets te zien in de nabijheid der enkele kleine stations, die gewoonlijk slechts uit eenige armoedige loofhutten of *adobe*-schuren bestaan. Eerst op 't laatst, als ge de zeekust nadert, wordt de weg interessanter; de bergen treden naderbij, en over lange, steenen spoorwegdijken passeert ge de vele bochten en inhammen, die de baai van Guaymas vormen. De stad rust bekoorlijk aan den voet van steile, roodbruine porphyrrotsen, en wordt aan de noord- en westzijde bijna geheel door dezelven ingesloten. Er is iets Oostersch in de ligging en in het voorkomen van Guaymas, en personen die Aden kennen, vinden tusschen beide plaatsen een groote overeenkomst. 20) Een gezicht op de open zee hebt ge van Guaymas uit niet, want de baai, waarin slechts enkele schepen liggen, is geheel ingesloten door de steile, barre klippen en rotswanden van Kaap Haro. Het huidige Guaymas is weinig ouder dan vijftig jaren, en dankt zijn oorsprong wellicht aan de oude missie San José, waar thans El Ranviejo ligt. De stad ontleent haar naam aan den stam der nu uitgestorven Guaymas-Indianen, wier taal, volgens Alphonse Pinart, tot de Pima-Opatafamilie behoorde. Guaymas is een kleine, verwaarloosde stad, die gedeeltelijk in puin ligt. De *muelle* of kaai, de ruime met oleanders beplante *plaza* en een paar lange, breede, parallel loopende straten zijn alzoo de voornaamste gedeelten. De huizen gelijken op die van Hermosillo, en zijn wit en geel gepleisterd. Aan de noordwestzijde van de baai ligt de *rancheria* [1]) der Yaqui-Indianen, die voor 't meerendeel uit ellendige hutten van stroo en takken bestaat.

Dat gedeelte van de stad, hetwelk aan de *rancheria* grenst,

---

1) Verzameling hutten; een gehucht.

is een toonbeeld van verregaande vuilheid. Bij iederen voetstap vindt ge hoopen afval, die meestal uit ontelbare leege oesterschalen en vischgraten bestaan, waartusschen uitgehongerde, schurftachtige honden en magere varkens snuffelend rondloopen, om dikwijls aan de kaalkoppige *auras* hun walgelijk maal te betwisten. Bij zulk een toestand kan het niemand verwonderen, dat Guaymas nu en dan door een epidemie van *tonto*, een vorm van gele koorts, geteisterd wordt, en de vreeselijke verwoestingen, die de gele koorts er in den zomer van 1883 onder de bevolking aanrichtte, zijn een bewijs te meer van den schadelijken invloed dier onzindelijkheid.

De eigenlijk werkende volksklasse van Guaymas bestaat voornamelijk uit Yaqui-Indianen, wier aantal in Sonora op 12,000 wordt geschat. Zij verhuren zich als dragers, bediendenen werklieden, en geven in hun losse, witte kleeding en met hun groote stroohoeden (fig. 3, pl. 2) aan de kaden en straten een eigenaardige stoffage. Hun eigenlijk vaderland ligt aan den Rio Yaqui, doch men vindt deze Indianen verspreid van San José op het Californisch schiereiland tot aan den Rio Gila in Arizona. Toch is het voor een vreemdeling moeilijk om hun nederzettingen om en bij Belem, waar hun opperhoofd woont, te bezoeken. Cajèm of Cahèm zooals hij heet is namelijk uiterst wantrouwend, en houdt het gebied, waarover hij heerscht, zooveel mogelijk voor Mexicanen en vreemdelingen gesloten.

Menigeen, zoo werd mij verhaald, die een kijkje bij de Yaquis had willen nemen, is nimmer uit hun land teruggekeerd. Ik zal later, bij mijn verblijf te La Paz en mijn tweede bezoek te Guaymas, gelegenheid hebben, uitvoeriger op deze Indianen terug te komen.

Het „hôtel" Cosmopolita, waar ik mijn intrek heb genomen, wordt gehouden door een Franschman uit Pau; de persoon, die de aan het „hôtel" verbonden *bar* houdt, is een Fransch

edelman, ex-officier bij het Afrikaansche leger. De „Cosmopolita” ligt op de plek, waar Raousset gefusilleerd werd, en is de verblijfplaats van een aantal slechts kort vertoevende gasten, waarvan de meesten Amerikanen zijn, die de mijnen in Sonora ontginnen.

Ten zuiden van de stad, tusschen den voet der kale porphyrrotsen en het zeestrand, ligt te midden van bosschages van doornige *mezquites* het oude kerkhof in een staat van volkomen verwaarloozing. Geen zerk, die niet is geschonden, geen grafzuil, die niet in puin ligt. Op den doodenakker ligt ook Raousset-Boulbon. Evenmin als de andere graven, siert een bloem de rustplaats van den balling, maar de dorre takken van een doornenstruik, het embleem van zijn leven, zijn over de groeve uitgespreid.

Wanneer ge den 1400 voet hoogen heuvel, die zich achter de stad verheft, beklimt, wordt ge voor uw inspanning ruimschoots beloond door het heerlijk uitzicht, dat ge van den top beschouwt. Vóór u ligt de slapende stad, met haar *azoteas* en *patios*, blakend in de heete zon; daarachter de blauwe baai, met wiegelende bootjes en rotsige kapen, die haar afscheiden van de zee. Blikt ge noordwaarts heen, dan ontwaart uw oog in de nevelige verte de flauwe omtrekken van het eiland San Pedro en de Californische kust. Achter u ligt de ruwe, eenzame *sierra* met haar talrijke kloven en holen, waar het welluidend geroep van den *cañonwren* (*Catherpes* sp.) de eenige toon is, die de treurige stilte verbreekt.

De baai van Guaymas herbergt in de talrijke inhammen en bochten een groote menigte zeevogels, en ik kan de verzoeking niet weerstaan om nu en dan, in een kleine zeilboot de baai te doorkruisen en met behulp van mijn jachtgeweer haar gevederde bewoners aan een nadere beschouwing te onderwerpen 21).

Alvorens ik Guaymas verliet, schenen de Mexicanen het er op gezet te hebben, mij een staaltje te geven van hun natio-

nale ondeugd, door mij twee tasschen te ontstelen, die, behalve mijn kleine veldapotheek, eenige kaarten, boeken en instrumenten bevatten, die ik te Guaymas onmogelijk vervangen kon. Alle moeite om het gestolene terug te krijgen, was vergeefsch, en eindigde daarmede, dat de rechter dreigde mij in de gevangenis te werpen, indien ik langer volhield bestolen te zijn.

Den 15den Januari, 's morgens bij het krieken van den dag, dreunde er een kanonschot, dat de komst aankondigde van de langverwachte stoomboot „Mexico." Doch dien dag viel er aan vertrekken niet te denken, want er was zooveel te lossen en weder te laden, dat de Yaquis den ganschen dag en een gedeelte van den volgenden morgen aan 't werk waren. Den 16den liet ik mij 's morgens om 11 ure naar boord roeien, en eenige uren later ging de „Mexico" onder stoom. De baai is zeer ondiep, want peilingen bij het uitvaren wezen 3—4 vadem diepte aan. We hadden weldra de open zee bereikt, doch hielden nog geruimen tijd de bergachtige kust van Sonora in het gezicht.

Hoewel de golf van Californië oudtijds Vermiljoen Zee (Mar Bermejo) werd genoemd, kon ik op deze hoogte van een roode kleur der zee niet het minste waarnemen. Talrijke dolfijnen begeleidden, evenals op den Atlantischen Oceaan, het schip, nu eens duikende dan weder zich opheffende uit het schuim der sierlijke golven. In den morgen van den 17den voeren we tusschen de barre, verlaten kusten van Beneden-Californië en de vulkanische eilanden San José, San Francisco en Espiritu Santo, om na een kalme reis van bijna twintig uren het anker te laten vallen in de baai van La Paz.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Op het schiereiland Californië.

Het schiereiland, dat zich aan de westkust van Mexico, over een lengte van 160 geographische mijlen opheft uit de blauwe golven van den Stillen Oceaan, behoort tot een der meest vergeten uithoeken der aarde.

In 1533 door zekeren Fortun Ximenez ontdekt, ter plaatse van het huidige La Paz, werd het met tusschenpoozen tot 1602, behalve door Cortes, door Ulua, Alarcon, Cabrillo en Vizcaino bezocht. Hun reizen waren echter weinig meer dan kustverkenningen, en evenmin als de daarop volgende ondernemingen, die voornamelijk het zoeken naar paarlen in de „Vermiljoen Zee" ten doel hadden, brachten zij veel tot de kennis van het land zelf bij. Eerst van het jaar 1683, het tijdstip waarop de priesters vasten voet op het schiereiland kregen, dagteekent onze juistere kennis van het inwendige des lands en zijn bewoners. De werken van Miguel Venegas, Jacob Baegert en Francesco Saverio Clavigero zijn nog steeds voor veel dingen de beste bronnen over Beneden-Californië. Nadat de Jezuïeten volgens een decreet van Karel III in 1767 de Spaansche bezittingen moesten verlaten, raakte het schiereiland weder in vergetelheid.

Duhaut-Cilly is in 1826 de eerste, die bij een bezoek aan

het zuiden des lands weder een en ander omtrent de gesteldheid en voortbrengselen des lands mededeelt, terwijl vervolgens eenige zeevaarders, waaronder Belcher en Du Petit Thouars (1839), Duflot de Mofras (1843) en Kellett (1846, 1849—50) kustverkenningen doen.

De Engelsche conchylioloog Hugh Cuming is waarschijnlijk de eerste geweest, die met een natuurhistorisch doel het schiereiland omstreeks 1830 bezocht. Op hem volgden Reigen en Rich, met hetzelfde doel, en eindelijk in 1858 de Hongaar von Csiktapolcza Xántus, die in April en Mei van dat jaar een reis over het schiereiland deed van San Bartolomé aan de westkust tot aan La Paz. Later, tusschen 1859 en 1862, vertoefde hij, in dienst der United States Coast Survey, aan Kaap San Lucas, ten einde waarnemingen te doen omtrent de getijden. Bovendien was hij gedurende dien tijd op natuurhistorisch gebied werkzaam en bracht een rijke verzameling bijeen.

E. Guillemin-Tarayre, lid der Fransche wetenschappelijke commissie tot onderzoek van Mexico, bezocht in 1865 La Paz, Triunfo en omstreken, voornamelijk met het oog op de voortbrengselen des lands en het mijnwezen.

J. Ross Browne, dr. William M. Gabb en dr. F. von Loehr bereisden in 1867 Beneden-Californië, in opdracht van de Lower California Company, die in 1866 het schiereiland tusschen 24° 20' en 31° br. had gekocht. Dit is de eenige groote onderzoekingsreis, die ooit in Beneden-Californië gedaan is, en strekte zich over de geheele lengte van het schiereiland uit.

Dr. Gabb is de eerste, die ons sedert Clavigero weder zekere, zij het dan ook spaarzame berichten brengt omtrent de oorspronkelijke bewoners, namenlijk omtrent de Cochimí-Indianen in het centrum van het schiereiland 22).

Zes jaren later, in 1873/74, had eerst de volledige nauwkeurige kustopname van Beneden-Californië plaats door het Amerikaansche oorlogsschip Narragánsett onder kapitein G.

Dewey. Dr. Th. H. Streets, die aan deze expeditie deelnam, deed tevens waarnemingen op natuurhistorisch en geologisch gebied. Daarop volgt weder een pauze van bijna zeven jaren, en de Amerikaan Lyman Belding zet de onderzoekingen van Xántus, Streets en hun voorgangers voort. De eerste maal, dat Mr. Belding het schiereiland Californië bezocht, was in het voorjaar van 1881, waarbij hij de westkust, met inbegrip van het eiland Cerros of Cedros, ten noorden van Kaap San Eugenio, aan een zoölogisch, hoofdzakelijk ornithologisch, onderzoek onderwierp. Het voornaamste resultaat dezer reis was het vaststellen van het feit, dat de vogelfauna ten noorden van 28° br. geheel identisch is met die van Alta-California in den omtrek van San Diego.

Van December 1881 tot Mei 1882 keerde Belding naar het schiereiland terug en wel naar dat gedeelte dat ten zuiden van La Paz ligt. Zijn onderzoekingen werden met den besten uitslag bekroond, want niet alleen dat hij de waarnemingen van Xántus nader toelichtte, maar hij vermeerderde tevens onze kennis der Laag-Californische fauna en flora, door verscheidene nieuwe soorten te ontdekken.

Over de derde reis van Mr. Belding, waarbij ik voor een groot gedeelte zijn tochtgenoot was, wordt op de volgende bladzijden uitvoeriger bericht.

Uit bovenstaand overzicht blijkt, dat niettegenstaande de reis van Ross Browne en zijn tochtgenooten, onze nauwkeurige geographische kennis van het binnenland nog veel te wenschen overlaat. Een uitvoerige kaart van het binnenland op astronomischen grondslag is een desideraat. Nauwkeurige waarnemingen op algemeen physisch-geographisch gebied, behalve de geognostische in opdracht van de Lower California Company, zijn er nooit gedaan. Met uitzondering van het schiereiland ten zuiden van 24° 40′ br. is onze natuurhistorische kennis, zoowel zoölogische als botanische, nog gebrekkig. Dit geldt niet

slechts voor het binnenland, maar ook voor de kust, daar b.v. de landstreek tusschen de Santa Rosalia baai en den kreeftskeerkring nooit uit een zoölogisch oogpunt is onderzocht en wij daarvan, evenmin als van de oostkust, weten waar de grenslijn tusschen de San Diego-avifauna en die van het schiereiland zelf begint.

Vooral de oostelijke helft van het gewest, dat zich ten noorden van 30° br. uitstrekt, is in alle opzichten een *terra incognita*. Daar, waar de 3000 meter hooge Calamahué zijn witte spits verheft, en de wilde Berg-Cocopas in ongestoorde vrijheid leven, is nooit een wetenschappelijk reiziger doorgedrongen, en rust een geheimzinnige sluier op deze woestenij. Hetzelfde geldt voor het gewest, dat tusschen 113 en 114° westerlengte (v. Gr.) en 27 en 28° br. ligt.

Ook onze anthropologische en ethnographische kennis van Beneden-Californië benoorden 24° 40′ br. is nog een desideraat. Is het mij ook al gelukt voor het ten zuiden daarvan liggend gedeelte den horizon op te klaren, voor het overige verkeeren wij nog in volslagen duisternis. De talrijke pictographieën, die zich volgens Clavigero tusschen 27 en 28° br. in de bergen moeten bevinden, hebben nooit een beschrijver gevonden, en de resten der oorspronkelijke bewoners, noch van het schiereiland zelf noch van de eilanden zijn ooit opgespoord. Er is geen twijfel aan, of een rijke vondst op dit gebied zal den toekomstigen bezoeker beloonen Hetgeen ik daarvan in het zuiden des lands en op het eiland Espiritu Santo waarnam, rechtvaardigt dit vermoeden. Keeren wij thans tot ons eigenlijk verhaal terug.

La Paz levert, van uit zee gezien, een aardig gezicht op. De witte huizen, tusschen het groen van palmen, *álamos* en *huamóches*, de talrijke watermolens, het zandige afloopende strand, de menigte bootjes, die op de blauwe golven liggen te wiegen en het bonte gewoel der menigte op de pier, maken

een zeer gunstigen eersten indruk. Ik was weldra geland, en een der eersten, dien ik ontmoette, was Mr. Belding, die op 't punt stond, zich op de „Mexico" naar San José del Cabo in te schepen. Hij had zijn werkzaamheden te La Paz verricht, en wetende, dat ik later ook te San José zou komen, had hij besloten, aldaar mijn komst af te wachten, teneinde te zamen de reis voort te zetten. We scheidden dus in de hoop op een spoedig wederzien, en weldra was ik in hetzelfde vertrek geïnstalleerd, dat gedurende de laatste maand het taxidermisch laboratorium van Mr. Belding was geweest. Señor Don Gaston J. Vives, een jonge Mexicaan van Fransche afkomst, bij wien ik mijn intrek had genomen, bood mij dadelijk zijn diensten aan, die ik met gretigheid aannam.

Niemand toch kende beter den omtrek dan hij en nog met genoegen denk ik terug aan de aangename uren in zijn gezelschap gesleten.

La Paz dankt zijn ontstaan aan een missie onder de Pericué-Indianen, die in 1720 door de paters Ugarte en Bravo werd gesticht. Het oorlogszuchtige karakter der Indianen maakte, dat de missie reeds weinige jaren later moest worden opgeheven, en eerst ongeveer een eeuw later ontstond het huidige La Paz op de bouwvallen der oude missie.

De stad ligt op het zandige plateau, dat den overgang vormt van het zeestrand tot de *sierra*. De huizen, die Xántus „smaakvol gebouwd" (!) noemt, gelijken volkomen op die van Guaymas, doch maken niet dien indruk van verwaarloozing en verval. Er is integendeel iets vroolijks en nets in de hoofdstraten van La Paz, die met lommerrijke *álamos* beplant zijn. Bestrating is er niet. Langs de huizen der hoofdstraat loopt aan weerszijden een houten trottoir, doch daartusschen vindt ge slechts mul zand. De voornaamste gebouwen zijn het stadhuis, de kazerne en de hoofdkerk, die op de *plaza* uitkomen. Behalve op de dagen, dat de stoombooten tusschen Guaymas, Mazatlan en San Francisco de haven

aandoen, en dat gebeurt slechts tweemaal per maand, heerscht er een doodsche stilte in La Paz, en zijn de oever en de straten als uitgestorven. De buitenwijken der stad, die zich vooral uitstrekken langs de baai, bestaan uit armoedige stroohutten, bewoond door Yaqui- en Mayo-Indianen, die van het vasteland zijn overgekomen. De geheele bevolking van de municipaliteit La Paz, waarvan de stad verreweg het grootste gedeelte heeft, bedraagt nauwelijks 4,000 inwoners 23). De baai van La Paz verliest zich aan de noordzijde in de golf van Californië, aan de oostzijde wordt zij begrensd door het bergachtige schiereiland, dat zich uitstrekt van de straat van San Lorenzo tot bij La Paz; aan de zuid- en westzijde wordt zij ingesloten door een zandig strand, dat zich vlak tegenover La Paz afscheidt als een schiereiland, Mogóte of Mojóte genaamd, in den vorm van een reusachtige eenigszins gebogen T. Deze zandige kust is grootendeels met dichte bosschen van *mangles* (*Rhizophoraceae* sp.) begroeid, en de verplijfplaats van een groot aantal zeevogels.

Terzelfder tijd ongeveer, dat Raousset-Boulbon zich met zijn vrijbuiters in Sonora bevond, had er in Beneden-Californië een dergelijke expeditie plaats onder den Amerikaanschen avonturier „generaal" William Walker. Den 3den November 1853 met het barkschip „Caroline" te La Paz geland, nam hij met een handvol vrijbuiters de stad in, maakte de overheidspersonen gevangen, haalde de Mexicaansche vlag neder, en verklaarde Beneden-Californië een afzonderlijke republiek, waarvan hijzelf president werd.

Doch in Januari 1854 kwam in dit alles verandering doordat Beneden-Californië en Sonora zich tot een vereenigde republiek constitueerden. In Maart en April van hetzelfde jaar deed Walker van uit het noorden nogmaals een poging, in vereeniging met een honderdtal flibustiers onder Watkins; doch bij zijn terugkeer te San Tomas, door de Mexicaansche troepen bestookt, trok Walker over de grenslijn, waar hij zich den 6den Mei

1854 aan de Amerikaansche overheden overgaf. Hoewel Walker voor het gerecht kwam, liep de zaak op niets uit, en een paar jaren later trok hij weder met eene vrijbuitersexpeditie naar Nicaragua. Evenals zoovele plaatsen in Mexico, was ook La Paz herhaaldelijk het tooneel van kleine revolutiën, even plotseling eindigende als zij ontstaan waren.

De tien dagen, die verliepen vóór zich een gunstige gelegenheid aanbood, naar het onbewoonde eiland Espiritu Santo te gaan, besteedde ik tot het doen van verschillende tochtjes te land en te water, waarbij ik meestal door *señor* Gaston Vives werd vergezeld. In de eerste plaats gold 't het opsporen van Indiaansche reliquieën, in de tweede plaats het verzamelen van zoölogische voorwerpen. Het was op het strand ten zuiden van La Paz, dat ik, vooral bij eb, een aantal lans- en pijlpunten vond, van verschillenden vorm en grootte. De meeste waren beschadigd, vooral veroorzaakt door den aard van het gesteente, waaruit ze vervaardigd waren; in den regel porphyr. Daar, waar het strand zich een weinig tot een zanddam verhief, en het struikgewas aanving, strekten zich ontelbare hoopen leege schelpen uit, meest oesterschalen, waarvan de inhoud zeker eenmaal den Indianen tot voedsel had gediend.

Niettegenstaande mijn nasporingen, kon ik geen werktuigen in deze hoopen afval vinden; maar toch geloof ik, dat bij langdurig onderzoek van een groote menigte dezer plaatsen wel eenige voorwerpen zouden gevonden worden.

Klaarblijkelijk hadden de vroegere Perioués eenmaal langs dit zeestrand nederzettingen gehad. Ook wat verder landwaarts in, te Las Garzas, de *huerta* waar Vives zijn velden met uikerriet had, kwam ik in het bezit van een paar lanspunten. Las Garzas is tevens een goede plaats om op natuurhistorisch gebied te verzamelen en tegelijkertijd aan uw jachtlust te voldoen 24).

Op den zandigen bodem en sympathisch met dezen gekleurd

leeft de gehoornde kikvorsch (*Phrynosoma* sp.), en schuifelt de ratelslang 25) tusschen den *chaparral* van *pitahayas* en *cardones* (*Cereus giganteus*), in welke laatste plant de Gilaspecht (*Centurus uropygialis*) talrijke gaten heeft gemaakt. *Huitacoches* en *huitacochones* (*Campylorhynchus* en *Methriopterus* sp.) verheffen er hun welluidend geroep, terwijl ge bij schier iederen voetstap een paar duiven (o. a *Chamaepelia passerina*) met fluitend geklapwiek verjaagt. De *quelele* (*Polyborus cheriway*) verheugt zich, bij het vallen van een schot, op buit, terwijl zijn stamverwant, de slanke en veel zeldzamere *Aesalon columbarius*, de schrik is voor de kleinere vogels (o. a. *Pipilo*-, *Tyrannus*- en *Porzanna*soorten). Hazen (*Lepus callotis*) komen niet zelden voor.

Den zoo zeldzamen vogel *Rallus beldingi* Ridgw. door Belding ontdekt 26), trachtten Vives en ik te vergeefs te zien, en hoewel we soms uren lang doodstil bij een poel in de mangrovebosschen zaten, hadden we nimmer de voldoening den schuwen vogel onder schot te krijgen.

Gelukkiger was ik op onze tochtjes in een kleine zeilboot op de baai. Vooral verschillende soorten van meeuwen (o a. *Larus occidentalis*, *L. delawarensis*, *L. heermanni* en *L. philadelphiae*) zijn talrijk langs de geheele kust. Schollevaars (*Phalacrocorax* sp.) komen minder dikwijls voor dan de pelikanen, die vaak in dichte rijen aan het strand zitten of, zich in de lucht verheffend, plotseling loodrecht nederschieten als hun scherp oog in de heldere zee een visch naar hun gading ontwaart. Hoog in de lucht, en in de vlucht hoogst zelden onder schot te krijgen, zweeft met statige beweging de fregatvogel (*Tachypetes minor*), door de Mexicanen wegens den vorm van zijn staart *tijereta* (schaarvogel) genoemd. Slechts als men zonder geruisch en boven den wind den zoom der manglebosschen kan bereiken, op wier takken hij zich somtijds nederlaat, krijgt men hem onder schot. Eenmaal schoot ik een exemplaar van

Sula cyanops, tusschen La Paz en Pichilingue, die waarschijnlijk een „*Irrgast*" was, want geen der Mexicanen aan wien ik den vogel toonde, had hem ooit gezien; Belding had hem evenmin in deze streek aangetroffen. Eenigen tijd later zag ik een tweede exemplaar dezer *Sula*, doch ik kon het niet machtig worden.

Onder den overvloed van visschen, dien de golf van La Paz herbergt, noem ik slechts *Conger niger*, *Aphorista atricauda*, *Tetrodon geometricus*, *Diodon hystrix*, enz. Veelal worden de visschen, door de Mexicanen, met den harpoen gevangen. 27) Haaien komen niet zelden voor en maken, evenals de *manta raya*, een reusachtige rog, en de *tintorera*, een groote cephalopode, het baden zeer gevaarlijk. Tusschen La Paz en Pichilingue ligt een bank van broos koraal (*Fungia* en *Poecilopora* sp.), waar men bij eb talrijke zeesterren, zeeegels (*Encope* sp.) en holothuriën kan waarnemen.

De oevers van de golf, met name het schiereiland Mojote, bieden bij eb den verzamelaar van schelpen een rijken buit. 28)

De noordenwind, die verscheidene dagen achtereen had gewaaid, was eindelijk den 25sten Januari geheel gaan liggen, en de hemel, die gedurende dien tijd meestal bewolkt was geweest, welfde zich dien morgen helderder en schooner dan ooit boven de kalme baai. We maakten van die gunstige gelegenheid gebruik om alles voor den lang beraamden tocht naar Espiritu Santo in gereedheid te brengen. De „Soledad" of „Petit Coco", een zeilboot aan Vives toebehoorende, en door hem bij de parelvisscherij gebruikt, had 's middags onze proviand en verdere uitrusting reeds aan boord; we wachtten nog slechts op een gunstigen zuidenwind, die zich dan ook 's avonds begon te verheffen, en ten 9 ure aanvaardden we in de duisternis onzen tocht. Behalve Vives, bestond het reisgezelschap uit *señor* Sepúlvida, onzen kapitein, *señor* Uzárraga,

rechter te La Paz, en twee Mexicaansche matrozen. Ook Duc, de getrouwe hond van Vives, was van de partij.

De *coromuel* of zuidenwind blies niet hard in onze zeilen niettegenstaande het uitnoodigend fluiten van den kapitein, zoodat we de riemen moesten gebruiken, wilden we den anderen morgen op Espiritu Santo landen. Gelukkig verhief zich de wind sterker, en toen we den 26sten ontwaakten, lagen we in de Ensenada (inham) de la Gallina, aan de westkust van het eiland. In onze nabijheid waren juist eenige visschers aan het werk, en had ik gelegenheid te zien, hoe de met scaphanders bekleede duikers de oesters van den bodem haalden. Voor weinige jaren nog werd dit bedrijf uitsluitend door naakte duikers uitgeoefend, doch thans heeft ook de scaphander zijn weg in dezen uithoek der aarde gevonden. Bij het onderzoek van eenige oesters vond ik een paar decapoden uit de geslachten *Remipes* en *Pontonia* binnen de schelp. Waarschijnlijk zijn zij toevallig bij de paarloesters verdwaald geraakt, daar het niet bekend is, dat deze schaaldieren parasieten zijn. Nadat we ontbeten hadden, roeiden we verder naar een punt Las Cuevitas genaamd, waar we voor het eerst landden. De landing geschiedde in een zeer kleine kano, die uit een uitgeholden boomstam bestond, en ik had in den aanvang alle moeite mijn evenwicht te bewaren, om niet met geweer en al in het water te tuimelen. Twee holen, die ik boven in de helling zag, doorzocht ik, in de hoop er Indiaansche graven te zullen vinden, doch te vergeefs. Ook een vermoeiende tocht, dien ik 's middags met Gaston onder een blakende hitte over rotsen en door ravijnen deed, leverde niets op. Voor het eerst kon ik echter daarbij den zwarten haas (*Lepus californicus* (*richardsoni*, *bennetti*)) waarnemen, die hier in wilden staat voorkomt. Tegen den avond gingen we wat zuidelijker en ankerden in de Ensenada de la Candelera, waarschijnlijk aldus genoemd naar de flauwe gelijkenis der rotszuilen, oogenschijnlijk porphyr, aan de

kust met een kandelaar. Ik ging den volgenden morgen aan wal en photographeerde een paar gezichten niet ver van onze landingsplaats (zie fig. 5 en 6, pl. I). Candelera is een der weinige punten op Espiritu Santo, waar zoetwater wordt aangetroffen, om welke reden het vermoeden gerechtvaardigd was, dat zich hier vroeger Indianen hadden opgehouden. We hadden dan ook niet lang over de rotsen klauterend, eenige holen doorzocht, of ik vond tot mijn groote voldoening een schedel, benevens eenige lange beenderen. De schedel lag half in het zand, dat den bodem van het hol bedekte, bedolven, en ongelukkigerwijze ging bij het uitgraven een deel der vrij sterk verweerde schedelbeenderen uit zijn verband. De beenderen droegen duidelijke kenteekenen van eenmaal met een roode kleurstof bedekt te zijn geweest. De schedelvorm was uiterst dolichocephaal en het geheel duidde op een ras van geringe ontwikkeling. Tot welken der nu verdwenen Indianenstammen deze beenderen hebben behoord, laat zich naar de oude schrijvers met vrij groote waarschijnlijkheid aangeven.

De Pericués of Péricu-Indianen waren dezelfde stam als de Edués of Edu uit het zuiden, en bewoonden, behalve Espiritu Santo, de omliggende eilanden en kusten. 29) De Coras waren een onderafdeeling der Pericués. Van de wijze van ter aarde bestellen bij deze Indianen wordt evenwel noch door Venegas, noch door Clavigero gesproken.

Die dag was een gelukkige, want toen ik 's middags met Sepúlvida en een der matrozen verder aan het zoeken ging, vonden we in een ravijn, dat uitliep op de kleine baai van Cardoncito, in drie verschillende holen een vrij groote menigte menschenbeenderen, waaronder weder een dolichocephalen schedel, waarschijnlijk van een vrouw. Bijna al deze beenderen, voor zoover ze niet te sterk verweerd waren, vertoonden dezelfde roode kleur als de vorige, maar veel sterker. Er was nu geen

twijfel meer aan, of deze beenderen waren opzettelijk zoo gekleurd, en was de mogelijke invloed van den bodem buitengesloten. De roode kleurstof bleek bij nader onderzoek ijzeroker te zijn. Al deze beenderen lagen *pêle-mêle* dooreen, onbedekt op den bodem der holen. Voorwerpen van industrie waren niet te vinden. Ik vond slechts eenige half vergane plantenvezelen, waarschijnlijk van den *mezcal*.

Deze middagwandeling was een der meest bezwaarlijke van mijn geheele reis. Uren lang hadden we over puntige lavabrokken te klauteren, nu stijgend, dan dalend onder een felle zonnehitte. Mijn handen waren opengereten door de aanraking met de doornige *choyas* (*Opuntia* sp.) en *cardones*, mijn voeten gloeiden als vuur, en doodmoede bereikte ik bij het ondergaan der zon het zeestrand.

Wegens de nabijheid der tropen is de schemering in deze streken zeer kort, en valt tegen half 7 's avonds reeds het duister, om 's zomers slechts weinige minuten langer te duren.

Lang zitten we in het duister naar buiten te staren, terwijl ons hulkje op en neder wiegelt en de sterren hun eeuwigen loop vervolgen aan den trans. De zeevogels voeren strijd over een rustplaats voor den nacht, en doen de eenzame rotsen weêrklinken door hun krijschend geroep. Maar spoedig verstommen hun kreten, en zingen de kabbelende golfjes, die den boeg bespoelen, ons in slaap.

„Es murmeln die Wogen ihr ew'ges Gemurmel."

Den volgenden morgen zetten we koers naar de Ensenada de la Ballena, en vervolgen er onze nasporingen. Op deze baai komt een lange vallei uit, op wier bodem men de opgedroogde bedding van een bergstroom vindt. Een wildernis van reuzencactussen, *pitahayas*, *choyas* en dicht struikgewas strekt zich hier uit, en is de geliefkoosde schuilplaats voor een groot aantal zwarte hazen, wilde duiven en spechten (*Centurus uropygialis*). In den zuidelijken dalwand doorzocht ik een aantal

holen, doch zonder gevolg. Sepúlvida, die een andere richting was uitgegaan, was gelukkiger en bracht mij 's middags naar een hol, waar hij een goede vondst had gedaan. Er lagen beenderen van minstens vier volwassen personen en één kind in den ordeloozen hoop door elkaar, en ook hier vertoonden de meesten weder dezelfde roode kleur als de vorigen. Eenige der beenderen waren zóó vermolmd, dat ze bij aanraking uit elkander vielen.

Aan het strand van de Ballenabaai bevinden zich een aantal steenen dijken, die bestemd zijn voor de vischvangst. Bij vloed staan zij onder water, bij eb blijft een gedeelte van het teruglopende water in de steenen enceinte staan, en nadat het later langzaam tusschen de opeengestapelde steenen is teruggeloopen, worden de achterblijvende visschen en schaaldieren een gemakkelijke buit voor de Yaqui-Indianen, die deze dijken hebben vervaardigd.

Hier en daar vindt men de geraamten van groote schildpadden op het strand liggen, en meermalen zien we deze dieren in zee langs de kust. Ze zijn echter moeielijk onder schot te krijgen, want telkens duiken ze weg, om een eind verder weer boven water te komen.

De Yaquis doen in den zomer dit eiland dikwijls aan, wanneer zij aan het parelvisschen zijn, en herhaaldelijk vinden we sporen van hun verblijf. Later in den middag zetten we koers naar de ruime baai van San Gabriel, en wierpen kort vóór zonsondergang het anker.

Op deze hoogte wordt Espiritu Santo door een wijde zandvlakte doorsneden; wegens het dichte struikgewas krijgt men echter het oostelijke zeestrand niet te zien. Ook hier vond ik weder vele steenhoopen en dorre takken, die de plaats aanwezen waar de Yaqui-visschers in den ondraaglijk heeten zomer de nachten doorbrengen om zich tegen de muskieten te beschutten.

Langs het strand van San Gabriel kan men, evenals aan de bovengenoemde inhammen, talrijke en dikwijls fraaie schelpen verzamelen. Van gasteropoden zijn het vooral de geslachten *Strombus*, *Fusus*, *Oliva*, *Nassa*, *Natica*, *Vermetus* en *Bulla*, die vertegenwoordigd zijn; een kleine, witte Olivasoort, die op sommige plaatsen zeer talrijk is, wordt om haar vorm en grootte *arroz de mar* (zeerijst) genoemd. Op het land treft men niet zelden *Bulimus* aan. De geslachten *Lucina* en *Cytherea* vertegenwoordigen, behalve *Ostrea*, de lamellibranchiaten. Van cephalopoden vond ik slechts een schelp van *Argonauta*.

In de plassen tusschen de *mangles* wemelt het van witte *garzas* (*Garzetta candidissima*) en komen tevens enkele pelikanen voor. In de vlakte waren het weder de zwarte hazen, die er in menigte voorkwamen, en die we met onze geweren een zeer onrustigen ochtend bezorgden.

Het doorzoeken der holen in de nabijzijnde bergen leverde ongelukkigerwijze niets op. Ik vergenoegde mij dus met een paar gezichten aan de kust te photographeeren, en den volgenden morgen zeilden we naar de Dispensabaai, de zuidelijkste aan de westkust van Espiritu Santo. Had het zeggen der Mexicanen zich bewaarheid, dan had ik hier reusachtige menschenbeenderen moeten vinden, doch zoo als te verwachten was, vond ik niets. Dat de talrijke wervels van haaien 30), die ik op 't strand aantrof, wellicht tot dit zeggen aanleiding hebben gegeven, is mogelijk.

Onder de punten, die we bij onze laatste landing op het eiland aandeden, was ook een regelmatige eruptiekegel, roodachtig van kleur, die hier de lagen tertiaire zandsteen, welke de hoofdmassa van het eiland vormen, had doorgebroken, en die bij het langsstoomen met de „Mexico" reeds mijn aandacht had getrokken. 31)

Van de Z. kust hadden we heerlijke gezichten op de statige bergen aan de straat van San Lorenzo en het eiland Cerralbo.

Daar de oostkust van Espiritu Santo steil is, en geen plaatsen heeft waar men zoetwater vindt, achtten we een bezoek derwaarts overbodig, en namen den 30sten tegen half 3 's middags den terugtocht aan. Wegens sterken tegenwind (*coromuel*) brachten we het dien dag niet verder dan de baai van Pichilingué. Den volgenden morgen bezochten we het kleine eiland, dat tegenover de baai ligt, ten einde er de zoutpannen (*salinas*) in oogenschouw te nemen. Op verschillende plaatsen langs de kust der golf, vooral op het eiland Carmen, wordt veel zout gewonnen.

Op den zandigen bodem, bij de saline, vond ik over een oppervlakte van verscheidene meters een menigte groote steenen, die gelegd waren volgens het plan van een doolhof. Onze kapitein zeide mij, dat dit tot een spel der Yaquis behoorde, en zij het „*la casa de Montezuma*" noemden.

Weldra stak er een gunstige bries op, en 's middags ten 2 ure waren we behouden te La Paz teruggekeerd.

Nadat ik mijn clichés had ontwikkeld, en het verzamelde in orde had gebracht, begon ik toebereidselen te maken voor mijn tocht naar San José. Vives had voor mij een gids weten te bekomen in den persoon van Don Juan de Dios Angúlo, iemand, die het land op zijn duimpje kende en wiens naam op het schiereiland een goeden klank had, wegens het werkdadig aandeel, dat hij in den Amerikaanschen oorlog van 1847—48, en in de verdediging van Beneden-Californië tegen Walker had genomen. D. Juan was een krachtige grijsaard van zeven-en-zestig jaren, hoog van gestalte, met een langen, dichten baard en een kaal hoofd. Hij had iets waardigs in houding en manieren en deed in voorkomen sterk aan een Arabier denken.

We waren het weldra eens over den prijs, en den 6den Februari lang vóór zonsopgang zaten we in den zadel op weg naar den *rancho* Las Playitas. Een muilezel, die mijn ba-

gage en photographietoestel droeg, werd geleid door een Mexicaanschen knaap van twaalf of veertien jaren, Valentin genaamd, die een klein mager paardje bereed. De paarden op het schiereiland zijn meestal klein, onaanzienlijk en kunnen niet op schoonheid bogen; daarentegen hebben ze al de goede eigenschappen van paarden, die een ruwe leerschool hebben gehad. Gehard tegen alle vermoeienis, kunnen ze gemakkelijk een half etmaal gaan, zonder water of voedsel en vereischen geen verzorging, want toedekken van een verhit paard, afwrijven en roskammen komen in Beneden-Californië niet voor.

Toen de ochtend begon te schemeren, zag ik, dat we op een breeden, zandigen weg waren die aan weerszijden door hooge *cardones* en *pitahayas* 32) en een dichten *chaparral* werd omzoomd. Tegen half 10 's morgens kwamen we te Las Playitas, den *rancho* van D. Juan, romantisch in een zonnig dal van lichtgrijze graniet-bergen gelegen. Na een krachtigen maaltijd van *chile con carne* (een gebraden hachis van rund- of hertevleesch met Spaansche peper), *frijoles* (bruine boontjes), *tortillas* en kaas, nam ik den omtrek wat nader in oogenschouw. De bijna opgedroogde *arroyo* (beek, riviertje, bergstroom), waarvan de bedding uit het gruis van sterk verweerd graniet bestaat, slingert zich achter den *rancho* langs den voet der bergen door het dichte struikgewas, waarboven hier en daar de slanke kroon van een palm zich wiegelt. De marjolijn, *damiana* (*Bigelovia* sp.) en salvia vervullen de lucht met hun aromatische geuren; het gemurmel van het beekje en het gonzend gefladder van den kolibri (*Calypte costae*) 33) zijn de eenige geluiden, die de rust verstoren. Met ongekend genot vermeidt ge u in dien rijkdom van vormen en kleuren eener halftropische natuur, en terwijl ge droomerig door de beemden ronddwaalt, vervliegen de uren met ongekende snelheid.

Tegen 4 ure 's middags zetten we onzen tocht naar Triunfo voort, terwijl Valentin met den pakezel reeds vooruit gegaan was.

De weg is nu slechter, vol oneffenheden, stijgend en dalend en leidt nu en dan door een drogen *arroyo.* Op één punt van den weg verrijzen de statige vormen der boschrijke Sierra Laguna in 't blauwend verschiet, dan weer verliest hij zich in 't lommer van zware *huamóche*boomen en welriekende *binoramas* (een mimosacea). Calabásas en San Blas zijn de eenige *rancherias* die wij passeeren. In laatstgenoemde plaats vierden de inwoners luidruchtig feest, dat mij bijna, zooals ik later vernam, mijn bagage had gekost. Valentin toch, die eenige uren na ons, laat in den avond met den pakezel door San Blas kwam, was niet dan met moeite aan de baldadigheid van eenige beschonken kerels ontkomen. Reeds waren ze bezig de *lariates*, 34) waarmede de bagage op den ezel gebonden was, door te snijden, toen de terugkomst van D. Juan hen weldra tot andere gedachten bracht. Nadat deze mij namelijk tot Triunfo had begeleid, was hij, ongerust over het lange uitblijven van Valentin, spoorslags op onze schreden teruggekeerd, en had aldus den *muchacho* (jongen) gelukkig ontzet.

Beneden-Californië is een der veiligste streken van Mexico. Straatrooverij, zooals die in andere staten op groote schaal bedreven wordt, komt er niet voor, waartoe de omstandigheid, dat er in het binnenland eigenlijk geen geregeld vervoer van reizigers en goederen is, zeker niet weinig bijdraagt.

Ik had dien dag bijna tien uren in den zadel gezeten, en bijna onmiddellijk na aankomst in een eenvoudige herberg, begaf ik mij zeer vermoeid ter ruste.

Den volgenden morgen was ik nauwelijks opgestaan, of ik werd bij een ziek kind geroepen. Niettegenstaande Triunfo een paar duizend inwoners telt, is er nog geen geneesheer of apotheker, en is 't natuurlijk, dat iederen vreemdeling, dien zij meenen, dat geneeskundige hulp kan verleenen, om raad wordt gevraagd. Toevallig was ik in staat de verlangde hulp aan te brengen, en daarmede begon *nolens volens* mijn praktijk.

Triunfo, dat ongeveer twintig jaren geleden, aan het vinden van zilvermijnen zijn ontstaan te danken had, ligt bekoorlijk tusschen gedeeltelijk begroeide granietbergen. Het heeft het gewone voorkomen der kleine Mexicaansche steden en is vrij regelmatig gebouwd.

De mijnen, waarvan ik er 's middags een bezocht, worden geëxploiteerd door een Engelsche maatschappij, aan wier hoofd de heer H. staat, en zijn op 't oogenblik de eenige van het schiereiland, die profijt opleveren. Onder de mijnwerkers zijn ook een aantal Yaqui-Indianen.

Den 8sten 's morgens zeiden we Triunfo vaarwel, om na ongeveer een uur rijdens San Antonio te bereiken, dat met zijn witte huizen heerlijk in het groen van *huamóches* en oranjeboomen tusschen de bergen ligt.

Bij het verlaten van San Antonio stijgt de weg weder, en ge blikt, op den bergzadel gekomen, achter u op het stille plaatsje, welks witte huizen stralen in de morgenzon. Vóór u ligt de wijde vallei van Aguas Calientes, die zich naar 't oosten uitstrekt tot aan zee, waar ge de ruwe bergmassa van het eiland Cerralbo in haar geheelen omvang ziet liggen. Naar 't westen verheffen zich hooge bergen, begroeid tot aan den top. Beneden aangeland, houden we een oogenblik halt bij den *rancho* Aguas Calientes, waarbij, zooals de naam aanduidt, een warme bron is, die, naar den smaak te oordeelen, sporen van zwavelwaterstof bevat. Onder het afdak van palmbladeren vóór den *rancho*, hangen verscheidene hertenvellen te drogen, en volgens het zeggen van den *ranchero*, komen herten dan ook in menigte in den omtrek voor.

Meestal door en langs een *arroyo*, die zich door de dichte kreupelbosschen slingert, zetten we den rit voort, tot een eind weegs voorbij den *rancho* La Venta, waar we halt maken onder het groen van een eik, om het middagmaal te gebruiken. Tegen 4 ure 's middags bereiken we San Bartólo, dat zich romantisch

tegen een steile berghelling nestelt. De halftropische natuur schijnt al haar schatten over deze plek te hebben uitgestort en streelt het oog van den reiziger met naamlooze bekoring. Suikerrietvelden paren zich aan groepen van bananen, en het donker gebladerte der oranjeboomen, die met gloeiende vruchten beladen zijn, wedijvert met de weelderige kroon der palmen en wilde vijgeboomen om u den aanblik nooit te doen vergeten.

We drenken onze paarden aan de klare beek, die San Bartólo besproeit, en zetten den tocht voort door een lange vallei van grijze granietrotsen tot aan den *rancho* de la Ensenada, die niet ver van het vlakke zeestrand ligt. Ons avondmaal is schraal en bestaat slechts uit een paar *tortillas* met kaas, want de arme bewoners hebben zelf niet veel. Maar geen nood, daar de vermoeienis der reis mij weldra doet insluimeren onder de veranda van palmbladeren, bij het ruischend gezang der golven aan 't eenzame strand. Vroeg in den morgen breken we weder op, en vervolgen de zeekust tot aan Tecolote, een kleinen *rancho*, waar we ontbijten en ik tevens de gelegenheid waarneem eenige schelpen aan mijn verzameling toe te voegen.

De weg voert nu over een zandigen bodem, die voor een groot gedeelte met brazielhout bedekt is, en lang vóór den middag hebben we Los Martyres bereikt. Het bestaat slechts uit enkele *ranchos*, verloren in de uitgestrekte velden suikerriet, die de vlakte bedekken. Aan een dier *ranchos* stappen we af. Weldra zijn de paarden ontzadeld en ben ik met een Mexicaanschen knaap op weg naar de zandsteenheuvels vol holen en spleten, die zich niet ver van het zeestrand verheffen, ten einde verdere „*indicios de la gentilidad* [1])," zooals Don Juan het noemde, op te sporen. Het kostte menigen zweetdruppel vóór ik den prachtigen mannelijken schedel met bijbehoorend bekken en eenige lange beenderen gevonden had, die klaarblijkelijk een

1) Letterlijk „aanwijzigen van het heidendom."

„indicio” waren, dat hier in vroeger jaren Indianen hadden vertoefd. Los Martyres heeft dan ook zijn naam te danken aan het feit, dat hier eenmaal een paar zendelingen door de Indianen levend werden verbrand.

Opmerkelijk waren aan dezen schedel ook weder de sterke dolichocephalie en de Melanesische kenmerken, waardoor hij zich onderscheidde. In tegenstelling van de op Espiritu Santo gevonden schedels, was deze niet rood gekleurd. Later in den middag ging ik naar het zeestrand, waar een aantal groote granietblokken over het zand liggen verspreid, en verrijkte mijn schelpenverzameling met een aantal fraaie exemplaren van *Dolium*, waarin vaak een kleine heremietkreeft leeft; *Cypraea* enz.

Den terugtocht naar den *rancho* nam ik door de dichte kreupelbosschen, waarmede de heuvelen langs de kust zijn bedekt, en deed onder de talrijke duiven de noodige proviand op voor ons avondmaal. Ook komt hier de witte *garza* (*Garzetta candidissima*), de roode kardinaal (*Cardinalis virginianus igneus*) en de spotvogel of *zenzóntle* (*Mimus polyglottus*) veelvuldig voor.

Het was 's avonds koel, en na den maaltijd schaarden we ons rondom een knappend houtvuur, dat onder een afdak bij den *corrál*[1]) brandde. Onder degenen, die voor den nacht bij het vuur een schuilplaats kwamen zoeken, was een zonderling personage van dertig tot vijfendertig jaar. Zijn uiterlijk was geheel verwilderd; lange, blonde haren hingen in ordelooze massa over zijn schouders, terwijl zijn schuw gelaat door een ruwen, dichten baard was bedekt. Hij was in lompen gehuld, en had sandalen aan zijn voeten. Toen ik inlichting omtrent hem vroeg, ontving ik ten antwoord, dat hij een Amerikaan van Duitsche afkomst was, die sedert jaren als een vagebond te voet door het schiereiland zwierf; hij leefde geheel van de

---

1) Open paarden- of veestal, die slechts uit een houten omheining bestaat.

gastvrijheid der landbewoners, die hem als een soort van onschadelijke krankzinnige beschouwden. Van zijn afkomst, en hoe hij hier gekomen was, wist niemand iets. Peinzend zat hij in het vuur te staren, en gaf op onze vragen slechts onsamenhangend antwoord. Onder het rooken onzer cigaretten en het verhalen van jachtavonturen, waarin onze gastheer onuitputtelijk was, vervlogen de uren.

Nadat we den nacht, in onze *serapés* gewikkeld, bij het vuur hadden doorgebracht, vertrok ik den anderen morgen te paard naar het gebergte, door een der *peones* van den *rancho* vergezeld. Onze gastheer had mij gezegd, dat er op de oostelijke helling der *sierra* beschilderde rotsen waren, en daarheen waren nu mijn schreden gericht.

Don Juan en Valentin gingen in dien tusschentijd met de bagage naar Las Cuevas, een *rancho* op den weg naar Santiago, waar ik hen later vinden zou. Na een rit van eenige uren in de heete zon, voerde de gids mij in het dichte struikgewas, links van het nauwe voetpad, dat we tot dusver op den berg hadden gevolgd, en weldra stond ik tegenover een groot, alleenstaand granietblok. Over een oppervlakte van meer dan 2½ meter in breedte, en 1½ in hoogte, was dit blok bedekt met een groot aantal roode, dicht op elkander staande verticale strepen, die echter voor een goed deel waren uitgewischt. Verder was er een *olla*, naar 't scheen, flauw te herkennen, benevens een paar andere figuren van onbestemden vorm. Het front dezer schilderingen was naar het oosten gericht.

Toen ik er een photographie van genomen had, hetgeen door de gesteldheid van het terrein niet gemakkelijk was, leidde de *peon* mij vervolgens naar een tweeden steen, hooger op de berghelling te midden der struiken gelegen, op het terrein van den *rancho* El Sauce. Deze granietrots was beschilderd met ongeveer twintig roode visschen en andere diervormen, die moeielijk te herkennen waren. Het geheel besloeg een op-

pervlakte van 2 meters in breedte en 1 in lengte; ook was het front weder naar het oosten gericht. De breede stam van een wilden vijgeboom (*zalate*) was vlak voor de rots opgegroeid, sedert de Indiaansche kunstenaar er de laatste hand aanlegde, en onttrok eenige der figuren aan het oog. Daar 't onmogelijk was op de steile, met dichte struiken bewassen helling, het photographisch apparaat op te stellen, nam ik een schets van de figuren. 35).

Tegen 3 ure 's middags bereikte ik zeer hongerig Las Cuevas, waar ik D. Juan aantrof, en na een paar uren halte zetten we den tocht voort. De weg leidde nu door een wijde *cañada* van geelachtige zandsteen, waarbij we herhaalde malen *arroyos* doortrokken. Als we de *cañada* achter ons hebben, bereiken we een zandig plateau en verrijst aan onze rechterhand de statige Sierra Victorio voor ons oog. Anderhalf uur later hebben we in het duister het stadje Santiago bereikt, en nemen onzen intrek bij den onderprefect, die tevens een kruideniers-winkeltje houdt, welks toonbank mij dien nacht tot leger strekt. Santiago, voluit Santiago de las Coras, heeft zijn ontstaan te danken aan een missie, die in 1723 werd gesticht. Het krijgszuchtig karakter der inboorlingen bracht menigmaal het bestaan der missie in gevaar, en uitte zich vooral in 1734 door een geweldigen opstand, waarbij twee priesters werden gedood. In 1795 opgeheven, werden de bekeerde Indianen van den Cora-stam naar Caduaño en San José overgebracht. Er is te Santiago niets meer, wat aan dien tijd herinnert; tot zelfs de oude kerk is verdwenen. Het heeft bijna 2,000 inwoners en is een der voornaamste plaatsen van dit gedeelte van Laag-Californië.

Alvorens we den 11den 's morgens de reis voortzetten, bezocht ik een nabijzijnde lagune, waarin behalve wilde eenden en een steltlooper (*Himantopus mexicanus*) 36), schildpadden (*Pseudemys* sp.) worden aangetroffen.

Onze eerste halte is aan den fraaien *rancho* Agua Caliente,

op een heerlijke plek in de schaduw van zware eiken gelegen. Blijkbaar was hier voorheen een Indiaansche nederzetting geweest, want toen ik aan den zandigen oever van een beek aan het graven ging, kwamen er eenige oude rolsteenen (*manitas* en *metates*), die bij het bereiden van den maïs gebruikt werden, voor den dag. Ook kwam ik nog in het bezit van een fraaie vuursteenen pijlspits, en had gelegenheid met mijn revolver een grauwen vos te schieten. Na een krachtig maal aan de gastvrije tafel der oude *señoritas-rancheras*, vervolgden we den rit naar La Palma, over zandplateaux en *cañadas*. Caduaño 37) is de eerste bewoonde plek die we langs komen. Het ligt allerbekoorlijkst tegen de groene helling der *mesa* te midden van ranke palmen en zwaar beladen oranjeboomen. We passeeren Miraflores met zijn witte huizen en zijn eenige zandige straat, en kort nadat de zon bloedrood achter de kruin der bergen is ondergegaan, bereiken we den *rancho* La Palma, die aan den rand van een zandsteen *mesa* ligt. Op korten afstand van daar verheft zich weder een ander plateau tot aan Santa Anita, de Yéneca genaamd, dat, ook weder volgens D. Juan, een oud Indiaansch woord is, en „groote vlakte" beteekent.

Den anderen morgen zetten we den tocht voort over Santa Anita en Santa Catarina naar San José. Rechts verheft zich de scherpe piek van San Lázaro en voor zich uit, ver in 't verschiet, ontwaart men de zee. Midden op den dag houden we een paar uren te Santa Catarina stil.

Nauwelijks heeft men vernomen, dat er een vreemde *naturalista* is afgestapt, of ik word geroepen bij den voornaamsten ingezetene, die op 't ziekbed ligt; maar hulp kan ik niet aanbrengen, want zijn dagen zijn geteld.

Tegen 5 ure 's middags hebben we San José bereikt, waar Mr. Belding met ongeduld mijn komst verbeidde.

Spoedig heb ik een vertrek gehuurd in een onbewoond, ver-

vallen huis, dat vol balen gedroogde *damiana* 38) ligt, hetgeen de atmospheer ondraaglijk maakt. Maar er is geen keus van woningen, en een herberg is er niet.

San José del Cabo ligt in een golvende, vruchtbare vallei op korten afstand van de zee.

De vallei, die door een klare beek wordt besproeid, heeft op deze hoogte bijna het voorkomen van een vlakte. Oost- en westwaarts verheft zich een lage heuvelreeks, en noordwaarts is het 't door talrijke *arroyos* en *cañadas* afgebroken laagland, dat we straks, van Los Martyres af, zijn doorgetrokken.

San José is een doodsch en treurig nest met vervallen huizen en ellendige hutten. De plaats, waar eens de in 1730 gestichte missie van dien naam stond, ligt eenige mijlen noordwestelijk en is bekend als San José Viejo.

Men vindt te San José een zeer bonte bevolking, waartoe bijna ieder deel der aarde zijn contingent geleverd heeft. Behalve Mexicanen, die het gros der bevolking uitmaken, zijn er Mulatten en Zambos, inboorlingen der Philippijnen en Chineezen, Amerikanen en Chilenen, Franschen en Duitschers. Velen zijn gedeserteerde matrozen van walvischvaarders, anderen zijn schipbreukelingen op den oceaan des levens, die in dezen uithoek der aarde een toevlucht hebben gezocht.

De drie dagen, die verliepen alvorens we den tocht naar de Sierra Victorio ondernamen, besteedden we voornamelijk met het doen van kleine jachttoeren in den omtrek van San José. Nu eens zijn het eenden uit de beek San José, dan weer patrijzen en duiven, die vallen door het moordend lood onzer geweren. De patrijzen worden hier door de Mexicanen *chicuacuas* (spr. tsjikwàkwa's) genoemd naar het geluid dat zij maken. Ook de grondkoekoek (*Geococcyx californianus*), hier *churéa* geheeten, komt nu en dan in de vlakte voor. Deze vogel heeft een verbazend snellen loop en maakt slechts zelden van zijn korte vleugels gebruik om zich voor een oogen-

blik een weinig boven den grond te verheffen. Het is een volksgeloof, dat de *churéa* slangen bevecht, en ook voor hun gif ongevoelig is. Het laatste is wellicht te verklaren door de buitengewoon dikke vetlaag, die de borst en den buik van dezen vogel bedekt.

Aan het vlakke, zandige zeestrand waarop voortdurend een zware branding staat, komen een menigte pelikanen (*P. fuscus*) voor. Menigmaal ziet men er treurig ineengedoken tusschen de mangroves zitten; het dier schijnt weg te kwijnen, en de talrijke doode pelikanen, die men bij de plassen aantreft, doen vermoeden, dat er een andere oorzaak dan het lood van den jager in 't spel is. Werkelijk vonden we bij nader onderzoek een groot aantal wormen (*Ascaris spiculigera* Rud.) in de maag dier vogels.

Een andere vogel dezer streken, dien men alleen veelvuldig tegen den avond ziet, is de *tapacamina*, een kleine soort van geitenmelker (*Chordeiles acutipennis texensis*).

Onder de eigenaardige planten, in den omtrek van San José, noem ik slechts *Selaginella lepidophylla*, die somtijds geheele heuvelhellingen in de *arroyos* bedekt. Deze plant heeft in de hoogste mate hygroscopische eigenschappen, die haar bij de Mexicanen den naam van *siempre viva* hebben bezorgd. Gedroogde exemplaren, na jaren in het water gezet, ontplooien zich weder en hernemen hun donker groene kleur.

De San José is de grootste rivier dezer streken en herbergt in haar klare wateren eenige vischsoorten als *Mugil albula* en *M. brasiliensis*, *Agonostoma nasutum*, *trucha* bij de Mexicanen geheeten; verder *Gobius banana* en *G. sagittata*, *Philypnus lateralis*, *Dormitator somnolentus* en *Centrophanes robalito*, de *liza* der Mexicanen, die zich somtijds vliegend boven het water verheft.

Er schijnen twee of drie soorten van kleine slangen in den San José voor te komen, doch *Tropidonotus validus tephropleura*

was de eenige, die Belding verzamelde. Voorts vindt men een kleine schildpad (*Pseudemys ornata*), en van crustaceeën talrijke groote garnalen (*Palaemon* sp.).

De tocht naar het centraalgebergte, dien wij den 15den Februari ondernamen, had van den kant van Belding voornamelijk ornithologische nasporingen ten doel; van mijn zijde wenschte ik na te gaan, of de nu verdwenen Indianen in de schaars bezochte *sierra* wellicht nog eenige sporen hadden achtergelaten.

We vertrokken 's middags ten 1 ure onder heerlijk warm weder, geleid door D. Juan, en met Valentin en den pakezel in de achterhoede.

Onzen weg nemende over Santa Catarina, waar ik mijn zieke nog eens bezocht, kwamen we na een langen rit in den maneschijn aan den *rancho* El Desecho, om er den nacht door te brengen. Den anderen morgen woei er een hevige noordenwind, die den geheelen dag aanhield en de atmospheer aanmerkelijk afkoelde. Langs het reeds bekende La Palma begaven we ons naar Rancho Viejo, niet ver van Miraflores, waarvan de eigenaar een bijna negentigjarige kindsche grijsaard was. We zenden Valentin naar Miraflores ten einde onzen gids voor het gebergte te ontbieden, en een uur later verscheen Francisco „El Tintero" op zijn vurigen, halfgetemden roodschimmel. Belding had reeds vroeger met dien man in de *sierra* gereisd, en kende hem als een ervaren *montañero*. Den bijnaam „El Tintero", de Inktkoker, had hij aan zijn donkere gelaatskleur te danken.

We kwamen dus overeen dien dag nog naar Agua Caliente te gaan en den volgenden morgen naar de *sierra* te vertrekken, terwijl D. Juan en Valentin zich naar La Palma zouden begeven, teneinde er onze terugkomst af te wachten.

Bij het inwinnen van inlichtingen omtrent den „heidentijd", hetgeen ik voortdurend onder de Mexicanen deed, werd mij

dikwijls gesproken over de bouwvallen van een „beschilderd huis", de „Casa Pintada" dat ergens hoog in 't gebergte gelegen was. De verhalen liepen echter zeer uiteen, en niemand had ooit de „Casa Pintada" gezien, totdat ik eindelijk uitvond, dat de eigenaar van den *rancho* El Carrizal mij wel opheldering zou kunnen geven. Onze schreden waren dus het eerst naar El Carrizal gericht. De weg daarheen was steil en moeielijk, en leidde voortdurend langs de berghelling totdat we, na ongeveer vier uur rijdens den armoedigen *rancho* bereikten, die als een adelaarsnest in de bergen ligt.

De helling was hier gedeeltelijk met den wijnstok begroeid, en de witte wijn, dien de *ranchero* ons liet proeven, smaakte overheerlijk. In verscheidene streken van het schiereiland heeft men met de cultuur van den wijnstok aangevangen, en met het beste gevolg, want de wijn dien men, zooals te Los Dolores, tot nog toe verkregen heeft, doet voor dien van Alta California niet onder.

El Carrizal was klaarblijkelijk eenmaal de verblijfplaats van Indianen geweest, want de *ranchero* wees ons op den rotsigen bodem een aantal groote, komvormige gaten, die eenmaal als vijzel tot kneuzing van maïs hadden gediend.

Het bleek, dat de *ranchero* werkelijk van de „Casa Pintada" afwist; maar vooruit zeide hij ons, dat er van een gebouw niets meer te vinden was. Weldra waren we weder te paard gezeten, en onder zijn aanvoering gingen we derwaarts op weg. Het terrein was uiterst moeielijk voor een ruiter, en het enge ruwe bergpad dikwijls zóo steil, dat we niet in den zadel konden blijven. In den aanvang bestond de plantengroei voornamelijk uit *Cereus*soorten, die hooger op geheel ophielden om plaats te maken voor een heerlijk parkachtig bosch van eiken, wier kruinen door den hevigen noordenwind sterk heen en weêr werden geschud. Daar, waar een beek van rots tot rots naar beneden kabbelde, verhieven zich groepen van *taco*-palmen

boven het frissche graskleed, dat den grond bedekte. Al stijgende hadden we prachtige vergezichten op de bergen, vlakten en *cañadas* als een reusachtige reliefkaart, die begrensd werd door de zee.

Nu en dan ontmoetten we een troep verwilderde varkens, die zich hier te goed doen aan de heerlijke zoete eikels waarmede de grond op sommige plaatsen is overdekt.

Eindelijk komen we door een deel der *sierra*, waar de bijna witte granietrotsen op de meest bonte wijze met een soort van roodbruine korstmos 39) zijn bedekt, en kort daarop houden we halt op een plek die, volgens onzen leidsman, de „Casa Pintada" heet 40). Niettegenstaande mijn zoeken vind ik niets dat op een bouwval gelijkt. Slechts een half vergane houten omheining wijst de plaats aan waar eenmaal bouwland schijnt te zijn geweest, en de grond is allerwege met roodbemoste losse steenen bedekt.

Uit de onsamenhangende antwoorden, die de gids op mijn vragen geeft, is niets met zekerheid op te maken. Zijn verhaal, als zouden de Jezuïeten vroeger ergens in het gebergte een mijn hebben geëxploiteerd en hier de metalen hebben bewerkt, komt mij onwaarschijnlijk voor. Ik vermoed veeleer, dat hier eenmaal een gewone *rancho* stond, die „Casa Pintada" werd genoemd, wegens de met het roode mos bedekte rotsen der omgeving, die, op een afstand, eenigszins den indruk maken van beschilderd te zijn. Door dezen vergeefschen tocht werd ik weder in mijn meening versterkt, hoe weinig de aanwijzingen der Mexicanen te vertrouwen zijn. Alvorens we de afdaling begonnen, schoten we zooveel duiven als we noodig hadden voor onzen avondmaaltijd, en warm en vermoeid bereikten we in het duister El Carrizal. We lagen dien nacht te rillen van koude onder het afdak van palmbladeren; want meestal wordt den gasten een slaapplaats buitenshuis aangewezen, daar de *rancho* zelf dikwijls te klein is, om nevens het doorgaans talrijke

gezin, ook nog een gast te herbergen. Den volgenden morgen keerden we naar Agua Caliente terug om er den pakezel met proviand te halen, en 's middags wendden we ons opnieuw naar het gebergte. We stijgen onophoudelijk door het dichte struikgewas, totdat het nauw volgbare bergpad uitloopt in een eng dal, dat door steile rotswanden is ingesloten. Donkere eiken omzoomen de verlaten oevers van den klaren bergstroom, en daar de avond nadert, maken we aanstalten voor ons kamp. Talrijke zwaluwen (*Tachycineta* sp.) zweven in sierlijke kringen boven het water, en als de nacht zijn sluier heeft uitgespreid, verheffen de boomkikvorschen en krekels hun stem tot een eenparig gezang, dat eerst eindigt als het morgenrood de rotswanden kleurt, en we huiverend het houtvuur nog eens oprakelen om ons karig ontbijt te bereiden.

Daarop gaat het weder voorwaarts langs een bijna ongebaand steil pad, dat zich later verliest, en stijgen we langs een bergkam, welks zijden met kort gras en eiken zijn bedekt. Het is een volslagen wildernis, waar 't oog niets ontwaart dan berg en bosch. Een paar herten kruisen ons pad; op hetzelfde oogenblik knalt er een schot uit Belding's nimmer falende buks en een hunner stort zwaar getroffen neer. Onmiddellijk stijgen we af om het tweede hert te vervolgen, we vinden het spoedig in een ondiep ravijn, en een seconde later ligt het reutelend ter aarde, getroffen door een schot van mijn hand. Met een verbazende vaardigheid heeft Francisco in weinig tijds de beide herten ontweid, en zwoegt onze trouwe muilezel onder den dubbelen last onzer bagage en het lillende vleesch van den jachtbuit. Blijkbaar is de last hem wat zwaar; een eind weegs verder, op een steil punt, raakt hij van de beenen en stort in een ravijn. Een gerol van steenen en een gekraak van takken, duizend vloeken van Francisco, en een angstig gesnuif van langoor, die weldra ongedeerd, maar met het verlies van zijn halve lading, tegen een boomstam blijft liggen. De voet

van mijn photographietoestel is gedeeltelijk verbrijzeld en van het kostelijke hertevleesch vinden we slechts de helft terug.

Een half uur later zijn we weder in beweging. Tegen 't midden van den dag kampeeren we op een groen bergvlak, dat geheel door eiken en palmen is ingesloten. We „hobbelen" [1]) de paarden, en na den maaltijd gaan we in verschillende richting de wildernis in. Het jaargetijde is nog niet ver genoeg gevorderd om ons het dierenleven in zijn vollen rijkdom te doen zien. Vooral insecten zijn schaarsch, en bijna alleen vertegenwoordigd door een talrijke kleine roode mierensoort en een luisvlieg (*Lipoptena* sp.), die ik op de huid der gedoode herten vind. Met een paar spinnen en eenige branchiopoden zijn deze insecten het eenige wat ons vergund is, van arthropoden waar te nemen. Evenmin vinden we visschen op deze hoogte, behalve de *trucha* (*Agonostoma nasutum*). Daarentegen komt in de stille beschaduwde beeken een kleine waterslang (*Tropidonotus* sp.) voor, en van hagedissen vinden we slechts eenige exemplaren van *Gerrhonotus multicarinatus*. Ook de boomkikvorsch (*Hyla regilla*), dien we reeds vroeger hebben opgemerkt, vinden we hier terug. De vogels, die deze bosschen bevolken, behooren voor een deel tot diegenen, welke uitsluitend aan het schiereiland ten zuiden van La Paz eigen zijn. In de eerste plaats noem ik den „Cape robin" (*Merula confinis*), die voornamelijk de pijnboomzone bewoont en dien we ditmaal niet te zien kregen. Sedert 1860, toen Xántus dezen vogel te Todos Santos heette geschoten te hebben, had men geen exemplaren van *Merula* gezien. Eenige weken vóór onzen tocht, was het Belding echter gelukt in het noordelijk gedeelte dezer bergen (Laguna) twee exemplaren van den zeldzamen vogel te schie-

1) *Hobbles* zijn kluisters van leder of anderszins waarmede de voorbeenen der lastdieren gedurende een halte in 't veld worden verbonden, om te beletten, dat ze te ver wegloopen. *Sidehobbles* worden bovendien somtijds aangelegd tusschen voor- en achterbeenen, bij dieren, die meer dan anderen tot ver weg dwalen geneigd zijn.

ten en dus buiten twijfel te stellen, dat deze Merula-soort den naam van „kaap lijster" volstrekt niet verdient. Daar Xántus zijn standplaats aan kaap St. Lucas had, en al het verzamelde van daar naar de musea zond, is daardoor waarschijnlijk deze vergissing ontstaan. 41)

Het grootste zoogdier dezer bergen is het hert 42) (*Cariacus macrotus*), dat in kleine kudden ronddwaalt en zelden gestoord wordt door den jager; want slechts enkele malen komen de Mexicanen in de ruwe, onbewoonde *sierra*. In vroeger tijd kwam hier wellicht ook het bergschaap (*Ovis montana*) voor; want jagers verhaalden ons, dat ze er horens hadden gevonden, die, volgens de beschrijving, moeielijk anders dan aan dit dier kunnen hebben behoord. De Amerikaansche leeuw (*Felis concolor*) hier *onza* genoemd, en niet te verwarren met *F. onza*, den Amerikaanschen tijger, komt volgens het zeggen van Francisco slechts zelden voor; de lynx (*Felis rufa*) en vos (*Urocyon cinereo-argentatus*) daarentegen algemeener.

's Nachts bij het kampvuur hooren we het geroep van een uil (Mex. *lachusa*), en hoewel we moeite doen hem bij het licht der maan onder schot te krijgen, vertoont hij zich niet.

Tegen half 10 breken we den anderen morgen op om hooger de *sierra* in te gaan. Telkens zijn we gedwongen af te stijgen als de helling te schuin of het struikgewas te dicht is, en niet dan met moeite komen we vooruit. Het is hetzelfde zonnige weder en dezelfde hooge blauwe hemel welft zich over de groene eikenbosschen en malsche bergweiden, waardoor we ons langzaam achter elkander voort bewegen.

Na een vermoeienden marsch van vier uren, maken we halt aan den zoom van een eikenbosch, daar waar een kleine weide ligt ingesloten tusschen zwaarbegroeide berghellingen, op een hoogte van ongeveer 3910 Engelsche voeten. Gedurende vier dagen hebben we hier ons kamp en doen zwerftochten in den omtrek, jagende op herten en gevogelte, van 's morgens vroeg

tot bij het vallen van den avond 43). De flora is steeds dezelfde; alleen komt nu en dan de *madronõ* (*Arbutus menziesi*) voor. Hier en daar vertoont zich een yucca, en mimosavormen zijn menigvuldig te vinden, doch bloemen zien we weinig; slechts een kleine, roode *Lupinus*soort gluurt hier en daar tusschen het lange gras, terwijl de *Geranium*, die hier voorkomt, nog niet in bloei is. Verschillende soorten van varens sieren de vochtige boorden der beeken, die zelden door een zonnestraal worden verlicht, want de machtige eiken weven hun takken ineen tot een dicht gewelf van levend groen, waar het schaduw is en stilte, en ge u gaarne nedervleit om de brandende hitte van den middag te ontgaan 44).

De granietrotsen bij ons kamp zijn op vele plaatsen met dezelfde fraaie korstmos bedekt, als die bij de „Casa Pintada."

De terugstootende *auras* zijn voortdurend bij ons leger om te azen op het hertenvleesch, door Francisco aan lange, dunne reepen gesneden en opgehangen aan een *lazo*, om te drogen in de zon. Hertenvleesch, geroosterd aan een langen stok, is dan ook, met Mexicaansche kaas en *crackers* (een soort van beschuit), het onveranderlijk menu gedurende ons zijn in de *sierra*.

's Nachts zijn het lynxen en vossen, die krijschend miauwen en schreeuwen, maar het flikkeren van het houtvuur en het geluid onzer stemmen houdt hen in ontzag.

Als de avond is gevallen, beklim ik een der begroeide heuvels, die de kampplaats overzien, en zet mij neder, starend op de zwijgende bergen en valleien, beschenen door het zachte zilverlicht der maan. De avondwind kust de kronen der palmen en het gras aan uw voet; het ritselt in de bladeren der eiken, terwijl de diepe stilte der wildernis met haar duizend stemmen en geluiden zonder naam op het geheel den stempel drukt van grootsche eenzaamheid. Dan verrijzen beelden van weleer voor uw geest; ge denkt aan het vaderland, aan de

dierbaren, die ver af zijn, en aan het leven vol ontbering en strijd, dat vóór u ligt.

Al vermeestert u dan ook een gevoel van weemoed en twijfel aan eigen kracht, 't is slechts voor een oogenblik......

„Ein süsser Zauber war auf mich gekommen,
Ich wusste nicht, wie meiner Brust geschehen.
Was ich geheim im Mondenlicht vernommen,
Das wird mir ewig durch die Seele gehen."

Zoo zit ge uren te mijmeren totdat de koele nachtlucht der bergen u aanmaant het kampvuur op te zoeken, dat ginds tusschen het geboomte flikkert.

Van aanwijzigingen, dat in deze bergen vroeger Indianen hadden geleefd, ontdekte ik geen spoor. Het is mogelijk, dat deze wildernis slechts zelden door hen betreden werd, en dat zij evenals de huidige Apaches voor boschrijke bergen en de dikwijls daarboven hangende onweders een geheimzinnigen angst koesterden. Maar wellicht hebben we hier de bergen van Acaragui te zoeken, waarvan de godenleer der Pericués verhaalt, en waar Quaayayp, de zoon van den werëldschepper Niparaya, werd geboren uit de maagd Anayicoyondi 45).

Met de photographie ging het niet naar wensch. Hoewel ik het gebroken voetstuk zoo goed mogelijk trachtte te herstellen, miste de camera toch de noodige vastheid bij het poseeren, en al de clichés, die ik op dezen tocht vervaardigde, bleken te zijn mislukt.

Den 23sten Februari, in den morgen, namen we den terugtocht aan, die nog meer moeielijkheden opleverde dan het gaan, en na een ingespannen dagmarsch bereikten we tegen den avond Agua Caliente, om het den anderen ochtend weder te verlaten en naar Miraflores te gaan. Van daar uit bezocht ik twee beschilderde rotsen in de Boca San Pedro, terwijl Belding de laatste hand legde aan het praepareeren en ordenen van zijn ornithologischen buit. De bewuste pictographiëen bevinden zich 2 *leguas* 46) van Miraflores op het ruwe bergpad, dat naar Todos Santos aan de westkust leidt.

Ongeveer de halve oppervlakte der beide rotsgevaarten was met een groot aantal roode figuren bedekt, waarvan het meerendeel echter door den tijd was uitgewischt. Drie roode handen en een groote menigte strepen van verschillende afmetingen waren echter nog te herkennen 47).

Te Miraflores teruggekeerd, leen ik Belding, die nog steeds aan het werk is, de behulpzame hand, en terwijl we daar neer zitten onder het afdak onzer schamele woning, verdringt zich een drom van nieuwsgierige Mexicanen om ons heen. Doch dat is de eerste maal niet, dat we worden aangestaard als wezens van een andere planeet.

Terwijl ge schrijft, leest, eet, rookt of wat ge ook doet, steeds zijn er een paar, die u roerloos staan aan te staren en de minste uwer bewegingen met de grootste oplettendheid gade slaan.

Nadat we 's avonds bij maanlicht vergeefs getracht hadden een dwerguil (*Micrathene whitneyi*) onder schot te krijgen, brengen we den nacht in gezelschap van kakkerlakken en schorpioenen door. Ik word 's morgens bij verschillende zieken gevoerd, en kort daarop galoppeeren we den weg op naar La Palma, vergezeld door den „Tintero", die ons uitgeleide doet. We vinden D. Juan te La Palma, en 's avonds zijn we te José teruggekeerd.

Anderhalven dag later ben ik weder met D. Juan op het pad naar Los Frailes, aan de zeekust ten oosten van San José, waar ik hoop in de omliggende zandsteenholen menschenbeenderen aan te treffen. Van Santa Catarina af is het een eentonige rit over den hobbeligen zandsteenbodem, die slechts spaarzaam met struiken en yuccas is bedekt. Lang zoeken we in het duister alvorens we een schuilplaats vinden voor den nacht. Hetzelfde tooneel van den vorigen dag vertoont zich 's morgens aan ons oog. Nu en dan hoort ge de golven breken op het zuiderstrand, als het rollen van den donder in de verte.

Als we den verlaten *rancho* El Tule achter ons hebben, voert de weg een wijle langs het strand, dat met duinen van geringe hoogte bedekt is. Bij den *rancho* El Salado verlaten we de kust en bestijgen de *foothills* der *sierra*, waar D. Juan het spoor bijster raakt en we eenige uren ronddwalen in het struikgewas, totdat de alleenstaande bergmassas van Los Frailes en Kaap Pulmo zich voor ons uit aan de kust verheffen. De duisternis is reeds gevallen, als we een hut van takken bereiken, waar een troep parelvisschers hun maal bereiden. Een hunner voert ons naar een aan den voet van Los Frailes liggenden *rancho*, die door de bewoners verlaten is uit vrees voor den door Weggins voorspelden storm. Een enkele *muchacho* is slechts achtergebleven, en niet dan schoorvoetende brengt hij ons wat gedroogd vleesch en staat ons toe den nacht onder het afdak door te brengen.

De lucht is den anderen morgen bewolkt, en spoedig valt er een overvloedige regen, een ongewoon verschijnsel in dezen tijd van het jaar. De eigenlijke regentijd in Beneden-Californië begint eerst in Juni om in October te eindigen. D. Juan en de *muchacho* kijken elkander bedrukt aan, en vragen mij wat ik van Weggins' stormvoorspelling denk. Ik stel hen spoedig gerust, en als de regen na eenige uren ophoudt, stijgen we te paard. We doorzoeken een aantal holen en spleten in een nauw dal, met steile wanden van zandsteen, maar er is van menschenbeenderen geen spoor te vinden, evenmin als bij de Los Frailes rotsen, die uit verbrokkeld grijs graniet bestaan.

Deze geheele kuststreek is een toonbeeld van woeste, treurige eenzaamheid, nog verhoogd door het eentonig golfgeklots op den zandigen oever.

Teleurgesteld neem ik na een ellendig middagmaal den terugtocht aan. De lucht is nog altijd bewolkt en de atmospheer is drukkend warm. We brengen den nacht door in een kleine schamele hut, waar de arme bewoners ons nauwelijks een *tor-*

tilla kunnen geven. Onder een stroomenden regen zetten we den 2den Maart onzen weg voort. De paarden lieten treurig den kop hangen en waren even hongerig als wij zelven toen we een uur later den *rancho* El Chino bereikten en er ons te goed deden aan een krachtig ontbijt, dat ons werd voorgezet door de bevallige dochter des huizes, een *señorita* van nog geen achttien zomers. Ik word bestormd met vragen over Parijs en de modes, de bals en theaters, en terwijl ik haar verhaal van al dat schoons, slaakt zij een zucht als haar gedachte afdwaalt naar al die onbereikbare idealen. Vreemdeling! kijk niet te diep in die donkere vochtige oogen als ge uw gemoedsrust liefhebt, want ach, de Mexicaansche vrouwen zijn zoo schoon!

De lucht is opgeklaard, weer te paard dus en voorwaarts! In den loop van den middag raken we van het spoor, want de bergen, die tot nog toe onze landpalen waren, onttrekken zich aan onzen blik door zware wolken. Een aanhoudende regen valt bij stroomen, en te midden van een ondoordringbaar bosch van *cardones* en *pitahayas* overvalt ons de duisternis. Met groote omzichtigheid ontwarren we ons uit dit doolhof en komen eindelijk in de droge bedding van een *arroyo*. D. Juan verklaart, dat hij heg noch steg meer weet, en er niets anders overschiet dan op deze plek den nacht door te brengen. We ontzadelen de paarden, en leggen ons neder aan den rand der bedding. Mijn *sombrero* van stroo en mijn *serapé* zijn doorweekt, en rillend van koude, tracht ik een vuur aan te leggen, maar het hout is te nat om te branden; en zoo gaat de nacht voorbij, zonder eten of drinken, zonder vuur of licht; tot eindelijk, na uren, die eeuwen schenen, de morgen daagt. Langzamerhand trekt de nevel op, en met vreugde begroeten we de zon. Er vergaan een paar uren voor we onze natte kleederen gedroogd, en de afgedwaalde paarden hebben opgevangen.

Als we gereed staan om op te stijgen, verschijnen er een paar Mexicanen te paard, die op de hertenjacht zijn. Ze brengen

ons weldra op het rechte spoor, en eindelijk hebben we San José bereikt, en doen ons te goed aan *tortillas*, *frijoles* en koffie, die ons na een vasten van vierentwintig uren overheerlijk smaken.

Er verloopen nog drie dagen alvorens we de reis kunnen hervatten, want zware regens houden ons te San José gevangen. Ik besteed dien tijd met het inwinnen van informaties voor den verderen tocht, waarbij de heer Jules Simoneau, consulair agent der Vereenigde Staten, mij van het grootste nut is. Op mijn verzoek had hij bovendien, gedurende mijn afwezigheid, een aantal planten doen verzamelen, die in deze streken als geneesmiddel bij verschillende ziekten worden gebezigd, en waarvan de analyse wellicht zijn nut kan hebben 48).

Ook mijn geneeskundige praktijk breidt zich uit, want een geneesheer is er niet. Velen herinneren zich nog, hoe de reiziger Xántus in vele gevallen hulp bood, en daar ik ook een „*naturalista*" ben, en dus volgens hen een „*hombre quien mucho sabe*" (een man, die veel weet), zoo word ik, dikwijls tegen wil en dank, nu hier dan daar ter consultatie geroepen. 't Gaat zelfs zoo ver, dat mij een paar malen zieke paarden worden gebracht!

Ik heb er mij dikwijls over verbaasd, hoe de kwakzalversmiddelen, die in Europa en de Vereenigde Staten een zoo groote verspreiding hebben, zelfs in dezen uithoek der aarde hun weg hebben gevonden. Holloway en Brandt, Moeder Seigel en Airy, en hoe al de uitvinders van „onfeilbare geneesmiddelen" meer mogen heeten, werden dikwijls in verschillende woningen gevonden, en menigmaal werd er mijn oordeel over gevraagd. Dat het steeds ongunstig luidde, behoeft geen betoog, en niet zelden zag ik tot mijn voldoening, dat een of ander panacee met een heftig gebaar op den vloer werd gesmeten.

Den 6den Maart, tegen 11 ure 's morgens, zeiden we San José vaarwel, ten einde ons dwars door de *sierra* naar Todos

Santos, aan de westkust, te begeven. Onder het vallen van een zachten regen ging het voorwaarts, eerst door het dal, dan in de bergen. D. Juan als altijd zwijgend vooruit, dan Belding op zijn hoog wit paard, met het geweer op schouder en onder onder het fluiten van een wals van Strauss; vervolgens ik zelf op een kleinen *mustang*, en eindelijk Valentin, vuil en haveloos als immer, die met den pakezel den trein sluit.

We passeeren een bergpas, waar Alamitos en Ascencion, twee kleine *ranchos* als verscholen liggen, en bij het vallen van den avond maken we halt bij La Parrita. Daar het regent, zijn we gedwongen den nacht in de armoedige hut door te brengen en deelen de kleine ruimte met eenige mannen, vrouwen, kinderen en een aantal magere honden, de eeuwige plaag van iederen *rancho*. Toch hebben deze dieren ook hun nut, daar ze, door den steeds nijpenden honger gedreven, alle afval verteren. Bovendien zijn het aartsvijanden van den *zorrillo* (stinkdier, *Mephitis putorius*), die in den nacht steeds om de hutten zwerft in de hoop op buit. De Mexicanen koesteren voor het stinkdier een grooten angst, daar, zooals ik reeds boven zeide, (Aanteek. 48) men meent, dat zijn beet watervrees ten gevolge heeft.

Een der Mexicanen kent een paar beschilderde rotsen in de nabijheid van La Parrita, doch niet dan schoorvoetend stemt hij toe ons naar de plek te brengen. Evenals bij vorige gelegenheden wordt mijn vraag naar *piedras pintadas* (beschilderde rotsen) met „*¿quien sabe?* (wie weet?) beantwoord, en een achterdochtige blik op mij geworpen. De verklaring ligt voor de hand, daar het in Beneden-Californië een vrij algemeen verspreid volksgeloof is, dat er op sommige plaatsen schatten begraven liggen, die door de Jezuïeten bij het verlaten van het land werden achtergelaten, en de roode vreemde teekens, hier en daar op de rotsen gevonden, zouden de plaats aanwijzen, in welker nabijheid de verborgen schatten te vinden zijn. Meermalen vond ik dan ook in de buurt dier rotsen talrijke kuilen, die bewezen

hoe men naar de schatten had gezocht. Ik bereikte altijd mijn doel door te zeggen, dat indien ik een schat vond, ik dien aan hem zou geven, die mij naar de plaats met de *pinturas* bracht. Zoo ging het ook weder ditmaal, en na een bezwaarlijken tocht, waarbij een der Mexicanen met een *machete* (lang zwaardvormig mes) een pad door de struiken moest kappen, bereikten we te voet een paar groote albastblokken, op korten afstand van elkaar, op een berghelling in den Rincon de San Antonio gelegen. Op den kleinsten steen vond ik slechts weinige roodgekleurde teekens, die niet te verklaren waren. De tweede steen had op den vlakken wand, over een oppervlakte van 3 × 7 meters, een groot aantal pictographische karakters, die echter gedeeltelijk waren uitgewischt, en waarvan de beteekenis eveneens duister was 49). De beschilderde oppervlakte was bij beide steenen ongeveer naar het noordwesten gekeerd.

Bij het graven onder en ter zijde van het groote blok vonden we een paar roodgeverfde menschenbeenderen, ribben en vingerkootjes. Op den terugweg overviel ons een hevige stortbui, die ons doornat maakte, en na den maaltijd trokken we verder. 's Avonds bereiken we den *rancho* San Felipe, in een wijd dal van zand- en kalksteen, waartusschen hier en daar donkere kalk te voorschijn komt, en den anderen dag zetten we onzen rit voort door een landschap van eeuwige monotonie. Altijd dezelfde zuilencactussen, *choyas* en *chaparral*flora, die zich onafzienbaar uitstrekten over het bergachtig terrein. De witte top van den hoogen Calaverasberg is de eenige landpaal dien we zien.

Tegen 4 ure 's middags bereiken we den *rancho* El Zorrillo, vanwaar we kaap St. Lucas kunnen zien liggen. Niet ver van de hut ligt de Cañada de las Calaveras of de los Defuntos, aan welks einde zich in de sterk verweerde rotsen eenige ondiepe holen bevinden, een paar meters boven den grond. Zooals de naam deed vermoeden, stieten we den volgenden

morgen, al gravende, spoedig op eenige losse roodgeverfde menschenbeenderen, en voortgaande kwam het als 't ware saamgevouwen geraamte van een kind van ongeveer twaalf à vijftien jaren voor den dag.

Het gelaat lag naar den grond gekeerd, en tusschen den bast en de vezelen van den koningspalm, die de beenderen bedekten, waren een paar bewerkte oesterschelpen gelegd. Deze beenderen waren niet gekleurd. In de onmiddellijke nabijheid vond Mr. Belding een onvolledig mannelijk skelet met bijbehoorenden schedel, 50) die wederom hetzelfde Melanesische karakter vertoonde als de reeds vroeger door mij gevondene, en ook weder rood geverfd was. Het was een grove schedel met een index van 61.45 en een duidelijken *torus occipitalis*. Onze Mexicanen, waaronder de *ranchero* van Zorrillo, hadden niet zonder eenigen afkeer onze handelingen gadegeslagen, vooral omdat het, volgens hen, mogelijk was, dat deze beenderen aan „Cristianos" hadden toebehoord. Maar toen ze op de schedels het kruis niet zagen, dat volgens het volksgeloof, op het voorhoofd van iederen Christen te vinden is, waren ze gerustgesteld en overtuigd, dat we hier met „*calaveras de gentiles*" (schedels van heidenen) te doen hadden.

Tevreden met deze vondst, zetten we de reis naar Candelario voort. Na den langen rit door de eindelooze *cardones* en *pitahayas* verrijst Candelario met zijn ranke koningspalmen, wilgen en suikerrietvelden als een oase voor uw oog. Er liggen hier in het dal verscheidene *ranchos*, waarvan de bewoners zich voornamelijk bezighouden met de bereiding van *panoche* [1]). We besteedden een gedeelte van den volgenden dag om hoog in de *sierra* een hol op te sporen, waarin we, tusschen een nest van ratten, nog een aantal lange beenderen, schouderbladen en een heiligbeen van Indianen vonden. In den

1) Ruwe suiker.

loop van den middag vervolgden we onzen weg, die nu eens voerde over steile, ruwe bergpaden, dan weer door *arroyos* en *cañadas*. Bijwijlen verschrikten we een hert uit zijn middagslaap of kruisten *chicuacuas* ons pad. Geruimen tijd hadden we het uitzicht op den Grooten Oceaan, wiens blauwende spiegel ver naar 't westen samensmolt met den neveligen horizont. Tegen den avond passeerden we den Arroyo del Medio, waar we de paarden drenkten, en sloegen een eind weegs verder in het veld ons nachtleger op. Niets stoorde onzen slaap, dan bij het krieken van den dag het eigenaardig gehuil der *coyotes*.

Behalve *pinole* [1]) hebben we geen mondvoorraad bij ons; we nemen dus onze geweren om een paar patrijzen te schieten, en een uur later hebben we een krachtig ontbijt. Op het midden van den dag bereiken we den *rancho* San Jacinto, in een wijde vruchtbare vallei gelegen. Een snelvlietende bergstroom, door wilgen en palmen omzoomd, baant zich bruischend een weg over de rotsige bedding. Naar het oosten verheft zich de machtige kam der Sierra Victorio, welker hoogste toppen met een wolkenfloers zijn overtogen. Alles straalt in het zonlicht der tropen; rust en vrede ademt de natuur.

San Jacinto is na Agua Caliente de grootste *rancho*, dien ik op het schiereiland bezocht. Het is een groot, uit wit gepleisterde steenen opgetrokken gebouw met een hooge veranda, die door steenen pilaren wordt ondersteund. Vóór het gebouw, tot aan de beek, strekt zich de *huerta* met bloemen en planten uit, terwijl aan de oostzijde eenige bijgebouwen, woningen voor de *peones* en de *corrals* liggen.

Mijn bezoek aan San Jacinto had een bizonder doel. Onder de zeer enkele personen, die, in dit gedeelte des lands, be-

---

1) Geroosterde, fijn gewreven en met suiker vermengde maïs. Een kleine hoeveelheid, met water vermengd, levert een smakelijk voedzaam gerecht. *Pinole* is het voedingsmiddel bij uitnemendheid der reizende Mexicanen.

schouwd werden Indianen van zuiver bloed te zijn, behoorde ook de eigenares van San Jacinto, die hier met twee volwassen kinderen haar dagen sleet. Zij was groot en forsch van gestalte en vertoonde, niettegenstaande haar ouderdom, sporen van bevalligheid. Het profiel was fraai besneden; de fijne neus was licht gebogen, de lippen dun. Haar voorhoofd was eenigszins achteruitwijkend; de oogen waren klein. De jukbeenderen staken vooruit; de ooren waren groot. Haar gelaatskleur was donkergeel. Haar beide kinderen uit een verbintenis met een Spaanschen vader, onderscheidden zich in niets van de overige Mexicanen. Ik moest mij vergenoegen met deze oppervlakkige beschouwing, en waagde het niet onderzoek te doen naar den stam, waarvan zij een der laatste telgen was, daar het zeker slecht zou zijn opgenomen, indien ik haar een Indiaansche had genoemd. Iedere Mexicaan toch, hoe vermengd ook, beschouwt zich als van zuiver Spaansche afkomst, en zou zich, al weet hij zelf het tegendeel, beleedigd gevoelen wanneer men hem zeide, dat hij een Indiaan of een Mesties was. Slechts de Yaquis en Mayos worden op een enkele uitzondering na, in het zuiden van het schiereiland nog als Indianen beschouwd. Naar hetgeen ik van de landbevolking zag, heb ik echter de overtuiging, dat er, behalve de zooeven genoemde stammen, die hier niet thuis behooren, in zuidelijk Beneden-Californië, nog een aantal Indianen en halfbloed Indianen voorkomen, die de afstammelingen van de oude Pericués zijn. Doch al deze individuen hebben taal, godsdienst, overleveringen en gebruiken van hun volk vergeten, en zijn geheel en al verspaanscht. Het zijn Indianen en Mestiezen, die zich niet bewust zijn, en die somtijds niet willen weten, dat ze Indianen en Mestiezen zijn. Het *volk* der Pericués heeft opgehouden te bestaan, maar het *bloed* der Pericués stroomt nog door de aderen der hedendaagsche bewoners.

Doch het zou onmogelijk zijn de genealogieën van al die

personen na te gaan, en ook maar eenigermate het vermoedelijke type der oorspronkelijke bewoners aan te geven, daar een groot gedeelte der Californische bevolking uit de meest verschillende gedeelten van Mexico en zelfs van Zuid-Amerika afkomstig is. Bovendien zijn een aantal afstammelingen van Maleiers der Philippijnen hier en daar onder de bevolking verspreid en geheel vereenzelvigd met deze, hetgeen er niet weinig toe bijdraagt om de quaestie van het oorspronkelijke Californische type nog ingewikkelder te maken. De eenige zekere anthropologische gegevens voor dit gedeelte van het schiereiland zijn dus de holenbeenderen, die men hier in de bergen vindt.

Aan het beteugelen onzer weetgierigheid omtrent de genealogie der bezitters van San Jacinto hadden we wellicht het uitstekend gastvrij onthaal te danken dat we er genoten, en na een hartelijk vaarwel zetten we den 12den Maart onze reis naar Todos Santos voort. Het landschap dat we afwisselend in westelijke en noordwestelijke richting doortrekken, heeft nu een eenigszins ander karakter. De streek is vlakker, meer open en het struikgewas lager, terwijl een yuccasoort in groote menigte voorkomt. Aan de rechter hand hebben we voortdurend het gezicht op het centraal gebergte, dat in zijn verschillende gedeelten de namen draagt van Sierra Laguna, Victorio, San Francisco en San Rafael; aan de linkerhand op den Stillen Oceaan. Palmar, een *rancho*, en Pescadero, een klein gehucht niet ver van zee, zijn de eenige plaatsen, die we passeeren, alvorens we San Pedro aan de kust bereiken. We ontmoeten er een jeugdigen Mexicaan, voor wiens vader te Todos Santos ik een aanbevelingsbrief heb, en te zamen leggen we de laatste *leguas* van onzen weg af. Op vele struiken vinden we hier de groenachtig grijze *orchilla*, een lichen, waaruit een fraaie roode verfstof wordt bereid. De uitvoer dezer plant naar de Vereenigde Staten is een hoofdmiddel van bestaan voor deze kustbewoners. Bij het vallen van den avond komen we te To-

dos Santos, en zijn spoedig gastvrij opgenomen in de woning van een der voornaamste ingezetenen. Ter onzer eere wordt een muziekavondje aangelegd, waarbij de schoone dochter des huizes haar vaardigheid in het pianospel ten beste geeft. Belding speelt walsen van Strauss op de viool tot groot genoegen der aanwezigen, terwijl Don Juan, opgewekt door het voorbeeld van Belding, ons met zijn krachtige barytonstem onthaalt op een romance, die hij begeleidt met de guitaar.

Den anderen morgen nemen we Todos Santos nader in oogenschouw. Het is een bevallig schouwspel zooals het daar ligt in een wijde vallei, die uitloopt op de zee. De huizen gelijken op die van San José, en de kerk der oude missie ligt nog meer in puin. Deze missie, identisch met die van Santa Rosa, werd in 1733 door pater Tamaral onder de Guaycuru-Indianen 51) gesticht. Alle voortbrengselen der subtropische zone komen in deze streek in overvloed voor. Suikerriet en bananen, granaatappels en tamarinden, oranjeboomen en palmen, beslaan een groot gedeelte van het dal.

De kust bij Todos Santos is zandig, en voor zoover het oog naar het noorden reikt, strekt zich het vlakke zeestrand uit, door een lage duinenrij begrensd. De ontzaglijke watermassa van den Grooten Oceaan breekt op deze stranden met vervaarlijke kracht en reeds van verre hoort men de branding als het rommelen van den donder; de rollende baren beuken de rotsen van glimmerlei, die naar het zuiden het stille strand verbreken, en werpen zich schuimend en spattend machteloos terug, om telkens hun eindeloozen strijd te hervatten.

Kleine lagunen van brak water, door mangles en *yerba de flecha* omzoomd, strekken zich hier en daar uit langs de kust. De *palo* of *yerba de la flecha* (pijlkruid) heeft vergiftige eigenschappen, die door de Californiërs bij de vischvangst worden aangewend. De twijgen worden gekneusd en in het water geworpen, en spoedig daarop verschijnen de visschen in een ver-

doofden toestand aan den waterspiegel, waar zij gemakkelijk worden ingezameld 52). Reeds Clavigero vermeldt deze plant, doch zegt, dat, hoewel de Californische Indianen haar vergiftige eigenschappen kenden, zij deze niet voor hun pijlen gebruikten. De Indianen van Sonora daarentegen maakten, volgens hem, van de *yerba de flecha* bij het vergiftigen hunner pijlen gebruik.

Al spoedig begeven we ons terug naar den reeds boven genoemden *rancho* San Pedro, die aan onzen gastheer te Todos Santos toebehoort, ten einde in den omtrek overblijfselen der oorspronkelijke bewoners op te sporen. Onder geleide van den jongen Diaz, vond ik dan ook spoedig weder, hoog in de rotswanden, eenige holen, die een aantal roodgeverfde menschenbeenderen bevatten; onder anderen kwam ik weder in het bezit van twee bijna complete schedels, die dezelfde kenmerken droegen als de reeds vroeger gevondene. Onder den hoop losse beenderen, die ordeloos op den bodem der holen lag, vond ik hier en daar de vezels van palmbladeren en eenige stukken palmbast, die klaarblijkelijk als omhulsel voor de beenderen hadden gediend 53). Op korten afstand van den *rancho* is bovendien een plek, die betrekking heeft op de nu verdwenen Indianen. Het is een reusachtig alleen staand rotsblok van glimmerlei, waarvan de oppervlakte met een ontelbare menigte losse steenen is bedekt. Deze rots is bij de hedendaagsche bewoners bekend onder den naam van *Piedra de los Viejos* (Rots der Ouden) en daarbij het onderwerp eener overlevering.

Wanneer de Indianen ter vischvangst gingen, wierpen zij, de een na den ander, een steen op deze rots. Bleef de steen liggen, dat werd dit als een gunstig voorteeken ten opzichte van de vangst beschouwd; rolde de steen echter terug van het hellend vlak der rots, dan gold dit als een teeken, dat hij, die den steen geworpen had, bij de vangst ongelukkig zou zijn, en beter zou doen daaraan geen deel te nemen.

Te Todos Santos teruggekeerd, maakten we ons hoofdkwar-

tier in het nederige schoollokaal, dat wegens vacantie gesloten was. We huurden een paar kotten, om ons tot legerstede te dienen, brachten onze paarden achter in den *corral* en richtten tusschen de banken ons laboratorium in.

Het was te Todos Santos, dat ik het tweede exemplaar van een echten Indiaan van het Schiereiland te zien kreeg. Hij was algemeen bekend onder den naam van „Concha" (de Schelp), hoewel zijn doopnaam Juan Villanueva was, en ging door voor een volbloed Guaycuru. Niettegenstaande alle moeite die ik in het werk stelde, iets zekerders omtrent zijn afkomst te vernemen, leden al mijn pogingen schipbreuk op den onwil van Concha. Hij beweerde niet te weten van welken stam hij was, en weigerde hardnekkig zich te laten meten. Niet dan met de grootste moeite en vooral door de hulp van onzen gids Don Juan, slaagde ik er in hem te photographeeren en voor een *peso* (ongev. *f* 2,50) een kleine lok van zijn haar machtig te worden. Concha was klein en eenigszins mismaakt van gestalte. Zijn borstkas was bovenmatig uitgezet, terwijl de extremiteiten schraal, maar gespierd waren; bovendien had hij kromme beenen. Zijn voorhoofd was achteruitwijkend met sterke wenkbrauwbogen, en op het gezicht scheen hij dolichocephaal te zijn. Verwarde golvende lokken hingen neder aan weerszijden van zijn gelaat, dat een donkergele kleur had en norsch van uitdrukking was. De neus was groot en gebogen, maar fraai gevormd; de groote mond werd omgeven door een dunnen grijzen snor- en kinbaard; de ooren eindelijk waren groot met zeer lange lellen.

Den 15[den] Maart zeiden we Todos Santos vaarwel, en namen den terugtocht aan naar La Paz.

Op korten afstand van Todos Santos passeeren we den bouwval van een oude kerk (Templo de San Juan), die nog slechts uit een paar dikke steenen muren bestaat, en totdat we 's avonds den *rancho* Juan Marques bereiken, leidt de weg door een bijna

vlakke zandige streek, die met de gewone eentonige flora bedekt is. „*Spiacevole ed orrido*" (onbehaaglijk en verschrikkelijk), zooals Clavigero het algemeene voorkomen van het schiereiland terecht noemt, is het ook nu weder. Alleen treden de *mezquite*-boomen in deze streek menigvuldiger op dan elders, en hun fijn gebladerte strekt onzen dieren dien dag tot voedsel; want gras is er niet, evenmin als water. Kort vóór we te Juan Marques halt maken, trekken we door een bosch van *cardones* van buitengewone hoogte, zooals we nog nergens hebben aangetroffen. De *ranchero*, bij wien we overnachtten, klaagde over de steeds toenemende droogte van het land, en zou zich spoedig genoodzaakt zien, de streek te verlaten. Herhaaldelijk reeds had ik bij vroeger gelegenheden opmerkingen over het steeds zeldzamer worden van regens gehoord en het opdrogen der beken en plassen. Waar nog tien jaren geleden het vee in malsche weiden liep te grazen, daar vindt men thans een verzengde dorre streek. Het schijnt dus, dat Beneden-Californië in hetzelfde langzame uitdrogingsproces deelt, dat reeds door Loew ten opzichte van Arizona, Nieuw-Mexico en aangrenzend gebied is aangetoond. Wanneer in dien toestand geen verandering komt, is het duidelijk, dat het Californisch schiereiland eenmaal onbewoonbaar zal worden.

Den anderen morgen in de vroegte vertrekt Belding alleen, recht door naar La Paz, daar ik het plan heb bij Agua Tapada eenige pictographieën te gaan bezichtigen, en de streek voor hem verder van belang ontbloot is. Ik vervolg den weg met Don Juan en Valentin door een landschap, dat hetzelfde karakter draagt als dat van den vorigen dag, en kom tegen den middag te Carrizal, een verzameling van *ranchos* en smakelooze, wit gepleisterde huizen, te midden van een bijna geheel vlakke, dorre streek.

Ik kan niet nalaten, alvorens den draad van mijn verhaal te vervolgen, een paar opmerkingen te maken omtrent hetgeen

de reeds meermalen genoemde reiziger Xántus over de streek tusschen Todos Santos en La Paz mededeelt 54).

Vooreerst zegt Xántus, dat Todos Santos en La Paz *„slechts eenige mijlen"* van elkaar verwijderd zijn. De afstand, zoo kort mogelijk genomen, bedraagt zeker 40 Engelsche mijlen, en de ellendige, slechte weg, dien Xántus *„goed gebouwd"* gelieft te noemen, heeft nergens *„stevige bruggen"*, die over *„slooten en beken"* liggen. *„Rechts"* noch *„links"* strekken zich *„heinde en verre zorgvuldig onderhouden tuinen en plantsoenen"* uit, en van de *„smaakvolle villas"*, nevens de *„eenvoudige hutten"*, die men hier en daar langs den weg vindt, hebben Belding noch ik er een enkele kunnen waarnemen. Wat men *„heinde en verre"* ziet, is de eeuwige monotonie der zuilencactussen, door niets afgebroken dan op enkele plaatsen door een schamelen *rancho*.

Xántus spreekt van een plaats, Marques geheeten, die uit *„huizen van twee en drie verdiepingen"* bestaat, en die ongeveer een dagreis ten noorden van La Paz moet liggen. Tusschen deze beide plaatsen vond hij, volgens zijn zeggen, *„vele ruïnen"*, en *„op vele plaatsen waren, behalve tallooze potscherven nog duidelijke sporen der kanalen te herkennen, waarmede eenmaal dit thans onvruchtbare land besproeid werd."* —

Alvorens La Paz te verlaten, had ik alle mogelijke inlichtingen omtrent dit Marques en de naburige bouwvallen trachten in te winnen, doch personen, die het land nauwkeurig kenden, waaronder de heeren Viosca, de Amerikaansche consul, en von Borstel, hadden nimmer van iets dergelijks gehoord, en het eenige Marques, hun bekend, was Juan Marques tusschen Carrizal en Todos Santos. Zeker is het dat dáár ten minste geen spoor van ruïnen, irrigatiekanalen of potscherven te vinden is.

Verder maakt de Hongaarsche reiziger melding van *„Timpa"*, dat aan het noordwestelijke einde van het dal van Todos Santos

zou gelegen zijn, en uit een „*twee verdiepingen hoog gebouw*" zou bestaan, en als „*beschutting der plantages tegen de Indianen*" zou dienen. Maar deze Indianen van den „*Piñolero-stam*" zouden zich weinig aan de „*vesting*" storen, en „*dalen van de bergen*, *kudden vee*" voor zich uitdrijvende „*onder de monding der kanonnen van Timpa*". Waar dit Timpa moet liggen, is mij een raadsel, en waar de Piñolero-Indianen huizen, heb ik ondanks alle nasporingen *in situ* en in de voorhanden zijnde literatuur nog niet kunnen uitmaken.

Tot zoover Xántus over een streek, die ik met een reisgenoot bezocht. Noch Mr. Belding, noch D. Juan, die ik op de hoogte van Xántus' reisverhaal had gesteld, hebben iets van zijn beweringen bevestigd gevonden.

Ik wil mijn opmerkingen omtrent Xántus' mededeelingen besluiten met hetgeen hij van de kustbewoners der golf van Californië zegt. Van La Paz af tot op 28° N.B. vindt men volgens hem „*de afstammelingen van den vroegeren stam der Marihopo-Indianen.*"

Ik kan noch bij Venegas, noch bij Bægert, evenmin als bij Clavigero dien volksnaam onder de Californische Indianen vinden. Ook menschen, die jaren lang de golfkust voor de parelvisscherij hadden bevaren, konden mij niets omtrent de „*Marihopo's*" mededeelen. Dat er van de Cocópa-Indianen, die langs den benedenloop der Coloradorivier wonen, noch van de Maricopas aan den Rio Gila sprake kan zijn, is buiten twijfel.

Ook veel van hetgeen Xántus omtrent het tusschen San Bartolomé, aan de westkust, en La Paz liggende gedeelte van Beneden-Californië mededeelt komt mij, door vergelijking met andere schrijvers, onwaarschijnlijk voor 55); doch daar ik deze streken niet uit eigen aanschouwing ken, wil ik mij van een bepaald oordeel onthouden.

Nadat we te Carrizal gedurende de heetste middaguren hebben gepleisterd, hervatten we onzen rit, en bereiken tegen half

5 den *rancho* Agua Tapada, aan den westelijken rand der lage granietketen gelegen, die het van Las Playitas scheidt. De *ranchero* heeft juist met zijn *machete* een lijnx geveld, en D. Juan, die mij aan het einde der reis een attentie wil bewijzen, koopt de huid, en geeft mij die ten geschenke.

Den volgenden morgen neem ik „Los Monos" (de figuren, de afbeeldsels) in oogenschouw.

Op een alleenstaand blok van wit graniet, dat als tallooze andere, langs de droge bedding van een *arroyo* ligt, vind ik eenige rood geschilderde diervormen, waaronder een hert en een paar konijnen, en nadat ik een schets van deze pictographieën genomen heb, 56) zetten we den tocht naar Las Playitas voort. We passeeren achtereenvolgens de *ranchos* Santa Rita, Las Tijeras en Novillo, het vaderhuis van D. Juan, waar we een korte halte maken, en ik gelegenheid heb het guitaarspel van een der *señoras* te bewonderen.

Een der bewoners van Novillo lijdt aan rheumatisme en als geneesmiddel dient een haarlooze hond, die tegen zijn voeten ligt. Deze zoogenaamde Chineesche honden hebben in dit land den roep van verschillende pijnlijke aandoeningen te genezen, door ze eenvoudig naast of op de aangedane lichaamsdeelen te leggen.

Op de meeste *ranchos* in den omtrek van Triunfo en La Paz dienen een aantal mannelijke en vrouwelijke Yaqui- en Mayo-Indianen, en op de bovengenoemde plaatsen heb ik gelegenheid mijn anthropologische observaties te verrijken.

Palmar, met zijn wiegelende palmen en wuivende maisvelden is de laatste plek, die we aandoen, alvorens we tegen 4 ure 's middags te Las Playitas zijn teruggekeerd.

Aan den zoon van D. Juan bemerk ik, dat het spiritisme zelfs in Beneden-Californië aanhangers telt. Ik had hem bij mijn vorig bezoek geneeskundige hulp verleend; doch daar het middel niet snel genoeg naar zijn zin werkte, had hij baat ge-

zocht bij den geest van een heilige, die hem een onfeilbaar middel had opgegeven.

Om mijn scepticisme te bestrijden, geeft hij mij den anderen morgen bij het heengaan een oud, gehavend boek over klopgeesten mede, met den wensch, dat het mij van nut mag zijn als ik onder de „*barbaros*" ben.

Den 18den Maart ben ik te La Paz teruggekeerd. Daar Belding zich over zee naar Mulegé aan de westkust der golf denkt te begeven, ten einde er korten tijd stationnair te zijn, en vervolgens naar San Francisco terug te keeren, besluit ik, ook met het oog op de moeilijkheid, om onder de gegeven omstandigheden, mijn onderzoekingen ten noorden van La Paz voort te zetten, het schiereiland met het eerste schip te verlaten en mijn reis in de Vereenigde Staten te hervatten. Er verloopen evenwel nog eenige dagen, alvorens het stoomschip „Sonora" wordt verwacht, en we besteeden dien tijd met het inpakken van het verzamelde en het doen van kleine zeil- en roeitochten op de baai. Ik bezoek bovendien het Yaquikwartier, ten einde mijn observaties onder deze Indianen te vermeerderen. Het Paaschfeest is op handen en de Yaquis hebben een vroolijken tijd. Zang en dans zijn aan de orde van den dag, waaronder vooral de *pascóla* zeer geliefd is. De *pascóla* wordt door een enkelen man gedanst, op de muziek van een viool en een fluit. De danser is naakt, behalve de heupen, die door een doek zijn omwonden. Het gelaat is met een houten masker bedekt, dat zwart is gekleurd en met witte figuren, waaronder een kruis, versierd is. In de rechterhand houdt de danser een *sonagé*, een soort van langwerpige tamboerijn, waarmede hij nu en dan slaat op de palm van zijn linkerhand. Om de enkels is de *teneboi* geslingerd, die bij het bewegen der voeten een zacht rammelend geritsel doet hooren, niet ongelijk aan het geluid van de ratelslang. De *teneboi* bestaat uit een snoer van dicht aaneengeregen, zijdeachtige, zilverwitte poppen

eener Saturnia, waarin men eenige kleine steentjes heeft gedaan. De danser gaat, hoewel hij het lichaam en de extremiteiten sterk beweegt, bijna niet van zijn plaats, en de passen, die hij uitvoert, doen onwillekeurig aan Amerikaansche *minstrels* denken. Ook de melodie is waarschijnlijk voor een goed deel van Spaanschen oorsprong, gelijk reeds blijkt uit de viool. Het verblijf van Yaqui-Indianen op het Californisch schiereiland is van oude dagteekening; want Clavigero zegt reeds, dat de vrouwen der Yaquis bij de Pericués zeer gezocht waren, te meer omdat onder dezen laatsten stam het aantal mannen dat der vrouwen verre overtrof.

Men vindt onder de Yaquis twee hoofdtypen, waarvan het eene met scherpe trekken, een vooruitstekenden neus, en doorgaans hooge gestalte, doet denken aan een type, dat men veelvuldig onder de prairie-Indianen vindt. Het tweede type is in den regel kleiner en meer ineengedrongen van gestalte, heeft breedere, grovere trekken en dikwijls een rechten, eenigszins platten neus. De negen Indianen, die ik te La Paz kon meten, hadden een schedelindex varieerend tusschen 75 en 91, waaruit evenzeer het bestaan van twee hoofdelementen blijkt. Hun gelaatskleur had de schakeeringen van bruin, die het naaste bij de nummers 29, 30, 37 en 44 der kleurentafel komen. Onder de Mayos, een zeer nauw met de Yaquis verwanten stam, maar die in Californië slechts weinig vertegenwoordigers heeft, komen vele individuen van lichtere huidskleur voor, en zooals ik uit vertrouwbare bron vernam, nu en dan ook met blauwe oogen.

Uit een taalkundig oogpunt behooren de Yaquis en Mayos tot de Cahita-Tepehuanafamilie, die met die der Pima-Opata verwant is. De taal klinkt zeer welluidend door de vele klinkers.

Alle Yaquis spreken Spaansch. Deze Indianen zijn trouwens zoolang onder den invloed van Spaansche priesters geweest, dat zij thans allen Catholiek zijn. Hoewel ze een Christelijken

doopnaam hebben, is hun familienaam dikwijls die van een dier of plant. De Yaquis noemen zich zelven Giaki (*g* scherp), door de Spanjaarden vaak Hiaqui geschreven, volgens de gewoonte om de *h* als *g* uit te spreken. De Yaquis en Mayos, wier aantal te La Paz ongeveer 600 bedraagt, vormen een geheel op zich zelf, dat in geen betrekking met hun broeders op het vasteland staat. Zij schijnen het stamverbond geheel te hebben laten varen en ook geen opperhoofd te erkennen. Hun *rancheria* gelijkt zeer op die van Guaymas, doch is zindelijker.

Den 22sten Maart 's avonds liet de „Sonora" vóór La Paz het anker vallen, en den anderen middag zeiden we onzen vrienden vaarwel.

Lang nog blikte ik op de bergachtige kust, die bij het vallen van den avond zich in donkerblauwe tinten hulde, en zich eindelijk door den nachtelijken sluier aan mijn oog onttrok. Die dagen van lief en leed, vol zorgeloos genot, maar ook vol ontbering, zij schenen mij reeds toe als een lange onvergetelijke droom; en toen ik eindelijk bij het verlaten van het dek het verre strand nog eenmaal een afscheidsgroet toewierp, kon ik den stillen wensch niet onderdrukken van een „tot wederzien."

Dertig uren na het verlaten van La Paz waren we te Guaymas teruggekeerd.

DERDE HOOFDSTUK.

Door Sonora naar Yuma. — Langs de Coloradorivier.

De temperatuur te Guaymas was sedert mijn afwezigheid gestegen en aanmerkelijk hooger dan die van La Paz. Daar het van alle kanten is ingesloten door bergen, die van hun naakte wanden de ontvangen zonnewarmte honderdvoudig terugkaatsen, is de hitte er gedurende de middaguren, vooral des zomers, vaak ondraaglijk, en rijst de thermometer niet zelden tot 104° F. in de schaduw.

Den eersten Paaschdag was er een stierengevecht te El Rancho, een nederzetting op eenigen afstand van Guaymas, en verdrong zich een bonte, woelige menigte tusschen de kramen en winkeltjes met snoeperijen en tenten, waar de hazardspelen in vollen gang waren. De Yaquis, waarvan er menigeen door het overvloedig gebruik van *mezcál* in luidruchtige stemming verkeerde, dansten als bezetenen de *pascóla*, bij het gekras der violen en het geratel der *sonágés*. Er was een uitgelezen publiek in de houten arena aanwezig. Al wat de beaumonde van Guaymas van zwartgelokte *señoritas* en *caballeros* opleverde, was toegestroomd om de *corsos de toros* bij te wonen, en onder de officieren bevond zich ook de gouverneur van Mexico's Westkust, de zoo gevreesde generaal Carbó. De lezer bespare mij de beschrijving van dit stierengevecht, hetwelk

daarmede een einde nam, dat een der *toreadores* door een stier in de hoogte werd geworpen, waarbij deze met een verbrijzelden neus vrijkwam.

Belding wachtte op een scheepsgelegenheid ten einde nogmaals de golf over te steken en te Mulegé zijn nasporingen voort te zetten, terwijl ik zelf mijn kennis onder de Yaquis trachtte te vermeerderen. De heer Laurent, een photograaf, was mij hierbij zeer behulpzaam, en wij slaagden er in van een aantal dezer Indianen photographieën te maken; doch gemakkelijk leenden zij er zich niet toe. „Men sterft spoedig" meenden de Yaquis, als ik hun vroeg waarom ze zich niet wilden laten afbeelden; doch bij velen was de begeerte naar de geldelijke belooning grooter dan het bijgeloof, en ze stelden zich schoorvoetend voor het toestel. Het was vermakelijk hun verwondering te zien, wanneer we hun een oogenblik later het negatief toonden, en zij daarop trek voor trek hun beeltenis herkenden. Had er een in toegestemd te poseeren, dan was het ook niet moeilijk hem te meten en verdere anthropologische waarnemingen te doen.

Het was te Guaymas, dat ik er van afzag zelf het photographeeren voort te zetten. Een aantal mijner clichés toch waren in zoodanigen toestand, dat er aan het afdrukken van goede positieven niet te denken viel. Volgens Laurent waren mijn platen niet geschikt om op reis in deze streken te dienen. Velen waren beschadigd door het transport op muilezels over de ruwe paden, en vol kleine gaatjes door het overal tusschendringende fijne stof, van anderen liet de laag gelatine los bij het ontwikkelen, waarschijnlijk ten gevolge van de groote hitte.

Op vele plaatsen was het water brak en alkalisch, en ongeschikt om als bindmiddel der chemicaliën te dienen; en daar ik in Arizona en Nieuw-Mexico bijna voortdurend hetzelfde water zou vinden, voorzag ik slechts vergeefsche moeite.

Een ander bezwaar was, dat de chassis niet goed sloten en bij het gebruik telkens open gingen, en dientengevolge de platen voileerden. Daarbij kwam nog de moeite van het werken zonder assistent en de onkosten van het vervoer der zware kisten met glazen platen, chemicaliën enz. 57).

Onder de personen, waarmede ik te Guaymas in aanraking kwam, was de heer Emeric, een beambte van den spoorweg, die bij het verbreeden der baan aan de zeekust een belangrijke vondst deed.

Het was een uit groenachtig wit gesteente gekapte diervorm, waarschijnlijk een schildpad voorstellende, en klaarblijkelijk een Indiaansche fetisch. Eenige andere voorwerpen ter zelfder plaatse gevonden, die ik later in het Smithsonian Instituut te Washington zag, kwamen overeen met de steenen dierfetischen, die wij van de Santa Barbara eilanden kennen 58). De andere voorwerpen waren een paar fragmenten van geslepen groene steenen, oogenschijnlijk messen, doch waarvan het gebruik niet recht duidelijk is. Een onderzoek, dat ik op de vindplaats instelde, leidde tot geen resultaat.

Met het inwinnen van inlichtingen omtrent mijn verdere tochten verliepen verscheidene dagen, en de uitslag was, dat ik mijn plan om de Seri-Indianen op het eiland Tiburon te bezoeken moest opgeven. De heer A., een aanzienlijk ingezetene van Guaymas, die juist van een onderzoekingstocht met het oog op de ontginning van het eiland was teruggekeerd, verzekerde mij, dat men vooreerst wegens de vijandelijkheid en schuwheid der Seris onder hen niets zou kunnen uitrichten. Door zijn militair escorte in ontzag gehouden, verstrooiden de Indianen zich en hielden zich schuil in de bergen, doch zouden zeker het leven van den eenzamen reiziger, die zich op hun kusten waagde, in gevaar brengen. Blijkens de ethnographische voorwerpen, die de heer A. in hun in allerijl verlaten nederzettingen vond, zijn de Seris zeker de minst veranderde Indianen

van Sonora. Hun voornaamste wapenen zijn lange, vergiftige pijlen met punten van ijzer, dat zij uit de tusschen Hermosillo en de zeekust gelegen *ranchos* stelen. Zij vervaardigen ruw aardewerk, en bedienen zich van zeer eigenaardige kanos, die uit samengebonden bundels riet bestaan.

Ik vatte daarna het besluit op om van Ures uit eenige nederzettingen der Opata-Indianen te bezoeken, hoewel de onrustbarende tijdingen van den oorlog der Apaches ook de uitvoering van dien tocht onwaarschijnlijk maakten.

De Apaches toch hadden sedert eenige maanden hun schuilhoeken in de Sierra Madre verlaten, en doortrokken, in kleine benden verdeeld, moordend en plunderend het land. Zij hadden zich zelfs tot aan de spoorweglijn in de nabijheid van Querobabi gewaagd, en maakten de geheele streek tusschen Ures en den Rio Gila onveilig.

Den 2den April zeide ik Belding vaarwel, en keerde naar Hermosillo terug, dat ik den volgenden nacht met den naar Ures vertrekkenden postwagen weder verliet. Toen de zon ter kimme rees, draafden we lustig door een bloeiende landstreek met uitgestrekte velden van golvend graan en weelderige populieren. We zijn hier in een der bloeiendste gewesten van Sonora en de vlekken en *haciendas*, waaronder ik slechts El Molino en San Luis noem, hebben een bevolking, die welvarender is dan de overige Sonoreezen. Herhaaldelijk kruisen we de zandige bedding der Sonora-rivier, en hoe meer de hitte toeneemt, zoo dichter worden de grijze stofwolken langs den weg. Al mijn medereizigers zijn gewapend met Winchesterkarabijnen en revolvers van allerlei kaliber, om in geval van nood den Apaches eene warme ontvangst te bereiden.

We hebben Gavilan, grootendeels door halfbloed Opatas bewoond achter ons, als de met *sahuaros* bedekte heuvelen nader treden en we een hollen weg door moeten. De voerman beveelt ons aan de geweren gereed te houden, legt de zweep over de

muilezels en met dolle vaart vliegen we door de engte. De hagelbui van pijlen en kogels, die we eenigszins verwacht hadden, bleef echter uit, en met schuim en stof bedekt, hielden onze muildieren kort daarop te Guadalupe halt. We laven er onze dorstige kelen, en tegen half 3 's middags zijn we te Ures, waar ik afstap aan de nederige *fonda* van *señor* Bouvion. De waard is een gedeserteerd Fransch matroos en voormalig tochtgenoot van Raousset-Boulbon; de gasten zijn voor het meerendeel Amerikaansche *prospectors* [1]) en mijnwerkers. Een hunner is kort te voren met de Apaches slaags geweest; hij heeft twee hunner gedood, en vertoont ons als krijgstropee den bloedigen scalp van een zijner belagers.

Sedert de zetel der regeering naar Hermosillo is verlegd, is de welvaart van Ures zeer afgenomen en de stad gedeeltelijk ontvolkt. Zij is een toonbeeld van treurige verlatenheid, en bij iederen voetstap dien ge in de zandige stille straten zet, treft ge een in puin gevallen *adobe*-woning. Ook Ures heeft zijn ontstaan aan een missie, San Miguel, te danken, en de naam zou, volgens Alphonse Pinart, in het Pima „roode *mesa*" beteekenen, wegens de roodachtige kleur van den grond. De wijde vallei, waarin Ures ligt, wordt door kale bergen omzoomd, en is evenals de *foothills* der *sierra* voornamelijk met *mezquite*-struikgewas bedekt.

Een groot gedeelte van den dag zwerf ik met mijn Winchester in den omtrek rond om het effect der puntkogels op de langoorige, halfwitte exemplaren van *Lepus callotis* te beproeven, en tevens de „*table d'hôte*" van wildbraad te voorzien; waarlijk geen overtollige weelde, want het was „*d . . . d poor grub*", zooals een der goudzoekers terecht opmerkte. Als de avond is gevallen, organiseeren de „*boys*" een bal; en tot diep in den nacht stampen en schuifelen de voeten der blondharige *Americanos* en der zwartgelokte *señoritas* op den leemen vloer

1) Lieden, die mineraalhoudende plaatsen zoeken, hetzij edele metalen, koper of steenkolen.

der danszaal, bij het getokkel der *guitarras* en het gestrijk der violen.

De Apaches zijn het onderwerp der gesprekken van den dag. De Cajon, een nauwe lange bergkloof, eenige *leguas* benoorden Ures op den weg naar Arispe, is voortdurend door een sterke troepenmacht bezet, om aan de verraderlijke aanvallen der Indianen op de reizigers een einde te maken. Doch de heeren der bergen gaan ongestoord elders hun gang. Daar trekt een troep op sandalen loopende soldaten, zelf half-Indianen, zwijgend de stad uit, want zoo even komt de tijding, dat de Apaches 4 *leguas* van de stad een *rancho* hebben geplunderd en de bewoners gedood. Maar geen nood, de Apaches zijn snel als de wind hunner *sierra*, en als de troepen op de plaats des onheils aanwezig zijn, verdeelen de roovers hun buit, ver weg en veilig, op een eenzame plek.

Naar al wat ik hoorde, zou het een dwaasheid zijn geweest van Ures uit noord- of oostwaarts te gaan, en om verder geen tijd meer te verliezen, neem ik, na een verblijf van twee-en-eenhalven dag te Ures, den terugtocht naar Hermosillo aan. Ook te Hermosillo is de hitte sedert Januari aanmerkelijk toegenomen, en het groen der bloemrijke *plaza* prijkt in vollen bladerdos. In het stille avonduur, bij het flonkeren der starren en het gemurmel der fonteinen, komt daar Hermosillo's beau monde bijeen, om verademing te zoeken in de aangename koelte, voortgebracht door den zeewind, die 's avonds over west-Sonora strijkt, en de verschroeiende hitte van den dag vervangt. Het is het eenige uur waarop de Mexicaansche vrouwen en meisjes uit den beteren stand zich op straat vertoonen, na het einde van een dag, doorgebracht in droomerige rust.

Den 9den April verlaat ik Hermosillo met den trein, en stap den anderen morgen, twaalf uren later, aan het Amerikaansche grensstation Calabasas af. Ook hier is den bewoners de schrik om het hart geslagen; want kort te voren hebben de Apaches

zich in de buurt vertoond. In allerijl is de militaire macht ontboden, en het kamp der cavalerie geeft aan Calabasas een ongewone drukte.

Calabasas, eenmaal een missie onder de Pimas, bestaat, behalve uit het hôtel en het spoorwegstation, uit een twaalftal houten huizen en linnen tenten. Het ligt aan de samenvloeiing der Santa Cruz-rivier en der Sonoita-Creek in een grazige hoogvlakte, die aan alle kanten is omringd door *mesas*, die geheel met losse eruptiefgesteenten zijn bedekt, en verderop overgaan in statige bergen, op wier vaalbruine hellingen het oog geen spoor van groen ontwaart. In de omgeving der beek en der poelen, de verblijfplaats van wilde eenden, staan breedgetakte *cottonwoods*, wier groen met dat van het riet der plassen bijna het eenige is in de geheele streek. De *mesas* zijn met een onafgebroken grastapijt bekleed, maar 't is dor, en het *mezquite*-struikgewas, dat hier en daar groepsgewijze de golvende lijnen der hellingen verbreekt, prijkt nog niet in zijn zomerdos; maar verder af, in en bij de *cañons*, vindt ge den jeneverboom en een paar cactusvormen, *bisnagas* en *nopals* (*Echinocactus* en *Opuntia* sp.).

De temperatuur te Calabasas verschilt aanmerkelijk met die van Hermosillo, en den morgen van mijn aankomst ril ik van koude in mijn dunne kleeding. In de buurt van Calabasas liggen verscheidene, reeds van ouds bekende mijnen, waaronder die van Planchas de Plata; doch eerst in de laatste jaren heeft men deze zonder herhaalde stakingen, wegens vijandigheid der Apaches, kunnen ontginnen.

Bij de aanwezige troepen, van Fort Thomas afkomstig, zijn eenige Apache-*scouts* (spoorzoekers, verspieders), die in dienst der Vereenigde Staten, de troepen bijstaan in het vervolgen hunner meer onafhankelijke stamgenooten. Het zijn de eerste Apaches, die ik zie; doch twee hunner waren, zooals mij later bleek, zoogenaamde Apache-Yumas, die in voorkomen en taal

scherp van de eigenlijke Apaches te onderscheiden zijn. Vroeg in den morgen zijn ze van een „*scoutingparty*" teruggekeerd, en drentelen nu door de eenige „straat" van Calabasas rond. Van een hunner koop ik een rieten fluit; doch hij is niet te bewegen, die in mijn bijzijn te bespelen. De eigenlijke Apache is verreweg de interessantste figuur van de drie. Hij is middelmatig van gestalte, maar slank en lenig als een panther. Behalve een wit buisje van katoen en een lendendoek heeft hij niets aan het lijf; zijn naakte, eenigszins kromme, gespierde beenen zijn gesloten in hooge zeemlederen kaplaarzen van inlandsch maaksel; een roode hoofddoek houdt zijn ravenzwarte lokken bijeen. Zijn trekken zijn regelmatig en de neus is, hoewel eenigszins plat, lichtgebogen; doch opvallend is de breedte der jukbogen en de kleinheid der donkere oogen. Wat al gedachten doorkruisen mijn brein bij het zien van den eersten Apache, een staaltje van dien stam, waarover ik als knaap zoo dikwijls gelezen, en de laatste weken zoo veel heb hooren spreken.

Ik hield mij te Calabasas niet langer op dan noodig was om op den naar Tucson vertrekkenden postwagen te wachten, en des anderen daags aanvaardde ik de 59 mijlen lange reis. Ik kan niet ontkennen, dat de vallei van Santa Cruz mij tegenviel na de gloeiende beschrijving, die Froebel er van gegeven heeft. Het dal is zeer wijd en door bijna kale bergen omgeven; de dalbodem die over zijn geheele lengte door de Santa Cruz doorsneden wordt, is met uitgestrekte weiden van *grama*- en ander gras bedekt, en afwisselend sieren weelderige *álamos* en stekelige *mezquites* de zandige boorden van het stroompje. Hier en daar verrijst een *rancho* van *adobe* aan den mullen stoffigen weg, en als we omstreeks 4 mijlen van Calabasas verwijderd zijn, schemert links de oude kerk der verlaten missie van Tumacácori bij den voet der bergen tusschen het geboomte.

Een tiental mijlen verder, en we bereiken Tubác, een ellen-

dig nest van *adobe*-woningen, gedeeltelijk op een kleine bodemverheffing gelegen. De leelijke kerk ligt bijna in puin, en geheel het voorkomen van Tubác duidt op achteruitgang en verval. Toch was Tubác, dat zijn ontstaan aan een Jezuïeten missie dankt, eenmaal een vrij bedrijvige en bloeiende plaats, als het middelpunt van een rijk mijndistrict. Doch daaraan kwam een einde door het uitbreken van den burgeroorlog in 1861, en Tubác, reeds vroeger zoo herhaaldelijk door de Apaches geteisterd, stond thans geheel aan hun plunderingen bloot.

We hebben van postpaarden verwisseld, en voort gaat het weder over Canóa, waar we het middagmaal gebruiken; over Sauríta en langs het mij van ouds bekende San Xavier, dat we echter eenige mijlen aan onze linkerhand laten liggen. Nu vervangt het *greasewood* grootendeels de *mezquites*, en weldra vertoonen zich, door de stofwolken heen, de witte torenspitsen en huizen van Tucson, stralend in het zonlicht van den middag.

Het is nog hetzelfde onbehaaglijke Tucsòn van drie maanden vroeger; alleen is er de hitte aanmerkelijk toegenomen, en prijkt het spaarzaam geboomte in bladerdos. Een der eersten, dien ik op straat omtmoet is mijn oude kennis Ascencio, het opperhoofd der Pápagos. We schudden elkander hartelijk de hand, en spoedig daarop vind ik ook Don Juan Berger, mijn medegrafschender, weder.

Daar hooren we gedreun als van een trom en kreten; er volgt een oploop, en weldra zien we een troep rood beschilderde Pápagos, die een scalpdans hebben geïmproviseerd. Een hunner houdt op een langen staak een scalp, en in het midden zitten eenige Indianen neergehurkt, terwijl zij op omgekeerde manden slaan en bij eentonig handgeklap de dansers doen draaien in den kring. Het heette, dat een Pápago kort te voren een Apache had gedood, en ze op deze wijze dit wapenfeit vierden; doch ik kreeg den indruk, dat het slechts een speculatie was op de anti-apachische gevoelens der Tucsonia-

nen; en werkelijk haalden ze menig *bit* [1]) en *quarter* onder de talrijke toeschouwers op. Ik kon niet nalaten die potsenmakers met weerzin aan te zien; het strookte zoo weinig met het denkbeeld, dat ik mij — uit de boeken! — van het Indiaansche karakter gevormd had.

Ik had veel brieven te lezen, en er veel te beantwoorden, en daarmede gingen, alsook met de toebereidselen voor mijn aanstaanden tocht, bijna vier dagen voorbij; zoodat ik 's avonds den 16den April op den trein naar het 247 mijlen westwaarts liggende Yuma plaats nam, en den volgenden morgen kort na zonsopgang den reuzenstroom van het verre Zuidwesten, den Colorado, begroette.

Yuma is een plaats van contrasten. Nevens een Amerikaansch hôtel aan het spoorwegstation, waar ge naar de laatste mode gekleede heeren en dames uit San Francisco en New-Orleans kunt ontmoeten, verrijst het schamele complex van stroo- en *adobe*-huizen der Mexicanen; weinige passen van de spoorwegbrug, aan den anderen oever, liggen de hutten van klei en takkenbossen der Yuma-Indianen, die ge naakt en beschilderd op het perron kunt vinden. Naar het oosten of westen kunt ge van Yuma uit tweemaal per dag weg in een spoorwagen vol weelde en gemak; naar het noorden of zuiden daarentegen kunt ge niet weg zonder u aan de gevaren eener woestijnreis bloot te stellen, en dan nog slechts wanneer eens een vrachtwagen proviand gaat brengen aan de eenzame nederzettingen langs de oevers der rivier.

Yuma is achteruitgegaan sedert de voltooiing van den Southern-Pacific-spoorweg. Thans is het slechts een plaats, waar de reizigers een oogenblik ophouden om aan het station een haastig maal te nuttigen; voorheen was het een der grootste plaatsen aan de *overlandmail*, waar de reizigers, na maanden lang aan de ontberingen en gevaren der woestijnreis te zijn bloot-

1) $\frac{1}{8}$ dollar; deze benaming is slechts in het Zuidwesten der Unie in zwang,

gesteld, zich een tijd lang ophielden om krachten te putten voor het tweede gedeelte van hun tocht.

Yuma, dat 126 voet boven den zeespiegel ligt, bestaat voornamelijk uit een enkele rechte, zeer breede straat vol mul zand en met onaanzienlijke lage *adobe*-huizen met platte daken. De omgeving is kaal en treurig, en bestaat uit lage heuvels van conglomeraat en grijs zand, zonder boom of struik.

Op een heuvel aan den mond van de Gila, die zich hier, uit het oosten komende, met den Colorado vereenigt, ligt de houten territoriale gevangenis. Daar tegenover, op den Californischen oever van den Colorado, ligt op een barren heuvel Fort Yuma met zijn witte en lichtgroene huizen, die, met de hier en daar met zorg gekweekte *cottonwoods* een niet onaardig gezicht opleveren. De rivier op en af blikt ge op het weelderig bewassen *bottomland* van den kronkelenden stroom, die zijn troebele, bruingrijze watermassa's met matige snelheid naar de golf van Californië zendt. Behalve naar het oosten, waar de dorre Gila Desert zich in de schemerende verte verliest, verrijzen rondom aan den horizon een reeks in purpertinten gehulde, grillig gevormde bergspitsen, op even zoovele versterkingen gelijkende.

Yuma is ontegenzeggelijk een der heetste plaatsen van Noord-Amerika, waartoe haar ligging tusschen twee echte woestijnen in, op een breedte, welke met die van de Sáhăra gelijk staat, niet weinig bijdraagt. Hoewel het klimaat over 't algemeen zeer droog is te noemen, is toch de zomer, voornamelijk Juli en Augustus, de natte tijd.

Heete uit de woestijn waaiende zandstormen zijn te Yuma een gewoon verschijnsel. Zij houden dikwijls drie dagen aan, hoewel ze tegen den nacht gaan liggen, en hebben, volgens Loew, gewoonlijk een temperatuur van 40° C.

Reeds spoedig na aankomst begaf ik mij naar den kommandeerenden officier van het fort, teneinde mijn onderzoek bij de In-

dianen te vergemakkelijken, en kort daarop deed ik met hem mijn eerste omwandeling door hun nederzettingen.

De reeds in het vorige hoofdstuk genoemde Hernando de Alarcon, die in 1540 de Coloradorivier ontdekte, moet de eerste blanke zijn geweest, die met de Yumas in aanraking kwam. Pater Kino bezocht de Yumas, die hij Cutganes noemt, in 1700 en stichtte een missie onder hen, die echter kort daarop werd verwoest; daarop volgden pater Gonzaga in 1746 en pater Garces in 1771, en 't schijnt dat eerst weder in 1780 een paar missies onder de Yumas in het leven werden geroepen, waarvan er een ter plaatse van het huidige Fort Yuma gevestigd moet zijn geweest.

Nog in hetzelfde jaar echter maakten de Indianen aan de missies voor goed een einde, en behalve Don José Cortes, die in 1799 langs den Colorado reisde, en het aantal Yumas op 3,000 schatte, schijnt het, dat deze Indianen door geen bekend reiziger werden bezocht, alvorens Bartlett en Whipple in 1849 deze streken bereisden, en van dat tijdstip dagteekent het begin der linguistische en ethnologische onderzoekingen onder dezen stam. In 1850 werd een militaire post onder de Yumas aangelegd, ten einde de naar Californië trekkende landverhuizers tegen hun aanvallen te beschermen, en in de daarop volgende jaren hadden er een reeks van vijandelijkheden tusschen de Indianen en de blanke kolonisten plaats, totdat deze laatsten in 1853 zoozeer vasten voet kregen, dat, onder bescherming van het fort, Colorado City ontstond, dat later Arizona City en eindelijk Yuma werd genoemd.

Sedert den aanvang van den historischen tijd, was de samenvloeiing van den Rio Gila met den Colorado het middelpunt der Yuma-nederzettingen en kunnen deze Indianen er zich op beroemen, nog denzelfden grond te bewonen, als op het tijdstip, toen Alarcon bijna drie en een halve eeuw geleden, den Colorado opvoer.

Doch die tijd is niet zonder invloed geweest, en het zijn vooral de laatste dertig jaren — het tijdperk dat de Yumas in voortdurend contact met de „beschaving" zijn geweest — die over hun toekomst hebben beslist. Whipple schat hen in 1855 op ongeveer 5,000 koppen, terwijl de regeeringsrapporten der laatste jaren hun aantal op ruim 900 aangeven. De Yumas en hun broeders de Mohaves, die ik evenzeer uit eigen aanschouwing heb leeren kennen, hebben de levenswijze hunner vaderen bijna onveranderd bewaard.

De eerste indruk, dien ik van de Yumas ontving, was verrassend. Een troep halfnaakte, beschilderde jonge mannen waren verdiept in het *otōērboek*-spel. Aan den zonnigen oever van den stroom vormde die vroolijke groep gebruinde gestalten met hun fladderende haren en bonte *geestrings* [1]) een tafereel zooals Catlin ze zoo juist gepenseeld heeft. Het spel bestond daarin, dat twee naast elkander dravende mannen, ieder gewapend met een zeer langen houten staak, dien zij voor zich uit hielden, een eindweegs een snel voortrollenden houten ring (*kaptzór*), vooraf door een hunner geworpen, naliepen, en dan plotseling de staken te gelijk vooruit wierpen, zoodat de ring in zijn loop gestuit werd. Onophoudelijk begonnen zij den loop van voren af aan en steeds maakten de spelers daarbij dezelfde bewegingen; doch het was mij niet volkomen duidelijk, of de staken door den ring heen moesten gaan, dan wel op een bizondere wijze daarnaast moesten blijven liggen.

Möllhausen, een lid der Whipple-expeditie, die in 1854 dit spel onder de Mohaves bijwoonde, verhaalt, dat deze hem dreigden den schedel in te slaan, als hij zich niet van de speelplaats verwijderde. Gelukkig waren de Yumas zachter gestemd, en kon ik mij ongestoord in hun midden bewegen.

De hutten der Indianen ligge alle op den westelijken oever

1) Een doek, die de geslachtsdeelen, het perinaeum en den bilnaad bedekkend, van voren en van achteren door een lendendoek of gordel bevestigd is.

der rivier, tusschen de groene bosschen der *mezquites*, van wier vruchten zij gedeeltelijk leven. De hutten bestaan uit boomstammen en takkenbossen, die met een laag aarde zijn bedekt. Zij zijn zeer laag van verdieping, en de vloer ligt meestal iets lager dan de begane grond. Een vasten vorm vindt men bij deze hutten niet; er zijn ronde, langwerpige en vierkante, hooge en lage, maar alle hebben min of meer platte daken en zijn uit dezelfde bouwstoffen vervaardigd. Gelijk reeds gezegd is, leven de Yumas voornamelijk van de vrucht der *mezquites*, waarvan er twee soorten zijn, de *Prosopis juliflora* DC., of *algarroba* der Mexicanen, met lange peulvruchten, en de *P. pubescens* Benth., door de Amerikanen wegens den vorm der vrucht *screwbean* genaamd. De vruchten van beide soorten bevatten een groote hoeveelheid druivensuiker. Zij worden eerst geroosterd, met de *metate* fijn gewreven, en daarop tot koeken gekneed en gebakken. Ook graszaden worden op dezelfde wijze bereid. Verder verbouwen de Yumas maïs, tarwe en watermeloenen, terwijl hun dierlijk voedsel voornamelijk uit konijnen, ratten (*Neotoma floridana*), patrijzen en visschen bestaat.

Het uiterlijk der Yumas is over 't algemeen fraai te noemen. Beide seksen zijn krachtig gebouwd, en de mannen veelal hoog van gestalte. 59) Hun gelaatstrekken zijn geregeld en de uitdrukking is aangenaam; er is iets vroolijks en goedhartigs in den blik dier glanzende donkere oogen, en de gulle lach, die zoo vaak hun sterke fraaie tanden laat zien, boezemt vertrouwen in.

Het spreekt vanzelf, dat men ook onder de Yumas verschillende hoofdtypen vindt; doch wanneer ik hier tracht een denkbeeld van hun uiterlijk te geven, heb ik het meest voorkomende type op het oog. Het voorhoofd is achteruitwijkend en de wenkbrauwbogen zijn bij de mannen sterk ontwikkeld; de vorm van het achterhoofd doet door de sterke afplatting en de opheffing der wandbeenderen aan dat der Pueblo-Indianen denken; evenals deze zijn de Yumas brachycephaal, zelfs op het oog. 60)

De neus is recht, middelmatig lang en eenigszins afgeplat; de mond vrij groot, doch zonder vooruitstekende lippen; de kin is plat en breed. De huidskleur der Yumas is licht te noemen, en komt doorgaans met nummer 30 der kleurentafel overeen. De mannen dragen het weelderige zwarte hoofdhaar in een groot aantal lange vlechten, die aan de punten met roode lintjes omwonden zijn, afhangend op den rug. De vrouwen hebben het haar ordeloos nederhangend en dragen het minder lang dan de mannen; daarbij is het op het voorhoofd, vlak boven de wenkbrauwen kort afgesneden. Oude mannen en vrouwen snijden zich het haar kort af, en laten ook het beschilderen van hun lichaam geheel achterwege. Vele mannen, vooral wanneer ze jong zijn, beschilderen zich het gelaat geheel of gedeeltelijk met blauwe, roode of gele verf, en hebben ook de naakte beenen over de geheele lengte met deze kleuren besmeerd. De vrouwen beschilderen zich niet, maar tatoueeren zich de kin met twee tot vier blauwe verticale strepen, waartusschen zes of acht, dikwijls ook minder, eveneens blauwe stippen, in enkele of dubbele rijen. De kinderen evenwel, zelfs zuigelingen, zijn vaak op de bontste wijze beschilderd, en evenals hun moeders met kralen en schelpen behangen.

Blauw schijnt bij de Yumas een geliefkoosde kleur te zijn; want al de kralen halssnoeren en armbanden, die beide seksen in allerlei verscheidenheid dragen, zijn blauw, en met een aantal witte kralen, dikwerf tot smaakvolle figuren gerangschikt. Onder de katoenen stoffen, die de Indianen te Yuma koopen, zijn de blauwe zeer in trek.

De mannen gaan in den regel naakt, op den als een langen staart nederhangende *geestring* na (zie fig. 18, pl. 2; een Mohave). De vrouwen hebben het bovenlijf naakt, en dragen, behalve een korten rok van blauw, rood of veelkleurig katoen (fig. 13, pl. 2), gewoonlijk een tot aan de knieën reikend

voorschoot van zwarte en roode wol, *altawadiek*, dat in lange ineengedraaide franjes afhangt, terwijl de iets langere schort, die van achteren het lichaam bedekt (*njawegai*), uit wilgenbast is vervaardigd. Beide seksen gaan barrevoets, doch 's zomers, als de zon het zand ondraaglijk gloeiend maakt, dragen ze lederen voetzolen.

Van den ochtend tot den avond was ik met de Yumas, en had zoodoende gelegenheid hen op alle uren van den dag in hun doen en laten gade te slaan. Mijn trouwe *cicerone* was een prachtige Indiaan, die goed Spaansch sprak, en zich Miguel noemde. Zijn Indiaanschen naam kon ik niet te weten komen. Met hem ging ik schier alle hutten van het dorp rond, en verbaasde de Indianen met mijn vragen. Zij schepten er veel vermaak in als ik van hun gerechten proefde, en betuigde die zeer smakelijk te vinden; hun pret openbaarde zich in schaterend gelach, toen ik de indertijd door Whipple verzamelde Yumawoordenlijst oplas, en hun daarna de benamingen der kleuren vroeg.

De Yumas noemen zich Kutchán (spr. Koe-tsján) of Kutzán. Hun taal is zeer welluidend, daar in den regel een consonant door een vocaal gevolgd wordt; maar toch heeft het Yuma ook eenige scherpe keelgeluiden, die in de Amerikaansche talen zoo veelvuldig voorkomen. *A*, *i* en *oe* komen het meest voor, en tweeklanken zijn zeldzaam. Dikwijls worden klanken van hetzelfde woord verschillend uitgesproken, iets wat ik ook later bij vele andere stammen opmerkte. Zoo wordt door de Yumas b. v. *o* niet zelden met *oe*, *e* met *a* en *i*, *d* met *t*, en *b* met *p* verwisseld. De klemtoon ligt meestal op de laatste lettergreep. 61)

Al spoedig wist een ieder, dat ik alle mogelijke voorwerpen van Indiaansch maaksel wenschte te zien, en nu kwam de een met dit, de andere met dat aan, om te verkoopen. Maar 't is thans anders dan in de dagen van Columbus, toen men

voor een oud mes en een paar kralen de fraaiste dingen van de Indianen inruilde. De Yumas wilden klinkende munt, en geen *bits* of *quarters*, maar heele dollars, en niet weinige. Wanneer ik Miguel onder het oog bracht, dat de prijzen veel te hoog waren dan vroeg hij: „*No le gustan los Yumas?*" (Houdt gij niet van de Yumas?)

Met dat al kreeg ik toch een kleine verzameling bijeen van het voornaamste der Yuma-industrie, zooals aardewerk met zwart of roodbruin geschilderde versieringen, kralenwerk en kleedingstukken, als ook een kinderdraagplank (*gomára-dikwa*) volgens het model, dat men met kleine wijzigingen bij de meeste Indianenstammen vindt (fig. 6, pl. 2). In vele hutten trof ik mandewerk (fig. 13, pl. 2) aan, dat zeer op dat der Pápagos geleek, en, zooals ik later zag, ook op dat der Chemehueves. Daar de antwoorden op mijn vraag, of de Yumas deze manden zelf maakten, tegenstrijdig waren, zoo vermoed ik, dat zij deze door ruilhandel van genoemde stammen krijgen.

De wapens der Kutchán bestaan uit fraai beschilderde bogen en pijlen met lange ijzeren punten, en korte houten knodsen (*kiliagwai*). Vuurwapens hebben ze slechts zelden, en weten er ook niet mede om te gaan, in welk opzicht ze een sterk contrast vormen met andere Indianen, zooals de Apaches. Het duidelijkst bleek mij dit, toen ik met Miguel op de konijnenjacht ging, en hem mijn repetitiegeweer (Winchester 45) in handen gaf. Hij wilde eerst, dat ik er een paar schoten mede zou doen, nam het daarop aan, doch gaf het spoedig terug, zeggende „*tengo miedo*" (ik ben bang.) Voor mijn dubbelloops jachtgeweer was hij echter niet bevreesd. Om het langzame opsporen van het wild te vermijden, stak Miguel het struikgewas over een zekere uitgestrektheid in brand, en al wat er van konijnen, patrijzen of duiven verscholen zat, kwam daarop spoedig te voorschijn, en viel ons gemakkelijk

in handen. Deze gewoonte van jagen is bij vele Indianen in zwang, o. a. bij de Diggers in Californië en bij de Chemehueves. De voornaamste onder de Yumas is het opperhoofd Pascual, een magere grijsaard van reusachtige gestalte, reeds in 1849 door Whipple vermeld. In zijn hut ontmoette ik een jongen van top tot teen beschilderden Indiaan, die mij reeds vroeger was opgevallen door zijn uitstekend Engelsch accent. Op mijn vraag waar hij dat geleerd had, verhaalde hij mij, dat hij als clown in een circus door de wereld had gezworven en later in een Amerikaansche stad hôtelbediende was geweest, en daardoor niet alleen Engelsch, maar ook Fransch en een weinig Italiaansch had geleerd; bovendien sprak hij Spaansch. Ook van zijn kant deed hij mij vragen naar mijn komst onder de Yumas, en toen ik verhaalde, dat mijn volk wilde weten, hoe de Yumas leefden en wat zij maakten, en dat men al hetgeen ik van de Yumas vertelde, nog zou weten lang nadat de Yumas beschaafd zouden geworden zijn, vond dat bijval en alles werd in mijn bijzijn aan den ouden Pascual oververteld.

De waardigheid van opperhoofd bij de Yumas schijnt niet erfelijk te zijn. De intelligentste, en naar de meening des volks, tot die waardigheid meest geschikte Indiaan wordt gekozen. Zoo was b.v. Miguel bestemd den ouden Pascual eenmaal op te volgen, en bekleedde hij reeds de plaats van onderopperhoofd. Op mijn vraag, waar de Yumas vandaan kwamen, antwoordden zij, dat hun vaderen altijd aan den „stroom" (*gawīel*) 62) hadden gewoond, evenals hun naburen de Cocopás en Mohaves. De Maricopas echter, die een zestigtal jaren geleden in de nabijheid der Yumas woonden, hadden door oneenigheid en strijd met deze laatsten den Colorado moeten verlaten, en verder oostelijk, bij de Pimas, een schuilplaats gezocht. Hoewel de oude veete thans vergeten schijnt, hebben de Maricopas zich voor goed in hun nieuw vaderland gevestigd, maar toch houden

zij de vriendschapsbanden met de Yumas door onderlinge bezoeken, en ook wel door huwelijken aan. De weinige Maricopas en Cocopás, die ik te zien kreeg, kwamen in uiterlijk geheel met de Yumas overeen. De Yumas verbranden hun lijken en daarmede alles wat aan den overledene heeft toebehoord. Ik zal over deze gewoonte uitvoeriger spreken, wanneer ik tot mijn bezoek aan de Mohaves zal genaderd zijn.

Naar hun voorkomen te oordeelen, zijn de Yumas een in den grond gezond ras, doch velen hunner lijden aan syphilis, die echter een zachtaardigen vorm heeft. Het plantaardige diëet en de sterke huidafscheiding in deze buitengewoon droge streek dragen daartoe waarschijnlijk bij. Bij eenige kinderen waren sporen van syphilis en scrofule aan de oogen en tanden duidelijk te herkennen.

Zang en dans spelen in het leven dezer Indianen een voorname rol. Daar ik bij de Mohaves beter gelegenheid had, daarvan een en ander gade te slaan, zoo wil ik ook over dit punt voor 't oogenblik niet uitweiden. De muziekinstrumenten, die ik bij hen waarnam, bestonden uit rammelaars van kalebasschaal (*gnahl*) en rietenfluiten (*aloewiēl*) met beschilderde inkervingen versierd.

Een dobbelspel, naar het schijnt alleen door vrouwen gespeeld, en *otóche-i* geheeten, bestaat uit vier, met zwarte figuren beschilderde houtjes van ongeveer 20 centimeters lengte.

In tegenstelling van de Pápagovrouwen, dragen de *squaws* der Yumas hun kinderen op den rug, maar zóó laag, dat de kleine op de gewoonlijk sterk ontwikkelde *posteriores* der moeder rust, en zijn beentjes om haar heupen slaat, terwijl zij haar teederen last met de naar achteren gekruiste armen ondersteunt. Is het kind nog te klein om op deze wijze gedragen te worden, dan wordt de draagplank, waarop het stijf is vastgebonden, plat op het hoofd der moeder gelegd. Deze voorbeelden (verg. Hoofdstuk I, p. 26) bewijzen, dat de uitspraak

van Ploss 63), volgens welke alle Indiaansche vrouwen van Noord-Amerika hun kinderen *dos-à-dos* dragen, en zich daardoor van bijna alle andere volken onderscheiden, veel te algemeen is.

Ik zag vrouwen lasten, b.v. takkenbossen, op den rug dragen, door middel van een op het midden van het hoofd bevestigden draagriem.

Het lot der vrouwen bij de Yumas is zeer draaglijk en beantwoordt volstrekt niet aan het treurig tafereel, dat bij de Indianen in het algemeen vele schrijvers daarvan hebben opgehangen. Wel zijn de Yumas polygaam, en de zeden vóór het huwelijk zeer los 64), doch daaruit volgt niet noodzakelijk het ongelukkige lot der vrouw. Haar bezigheden bepalen zich hoofdzakelijk tot het bereiden der spijzen, de verzorging der kinderen en het pottenbakken; voor 't overige zijn zij vrij. Aan vele vermaken der mannen, aan zang en dans nemen zij deel. Ook duidt het uiterlijk der vrouwen niet op slechte behandeling of onderdrukking; allerwege vond ik vroolijkheid en scherts.

Den tweeden dag van mijn verblijf te Yuma stak er tegen 2 ure 's middags een hevige wind uit het westen op, die door de myriaden opgezweepte zandkorrels uit de Mohave Desert de geheele atmospheer vervulde met een vaal waas; daarbij was de dampkring drukkend en teekende de thermometer 90° F. in de schaduw. Tegen den avond ging de wind liggen, doch verhief zich den volgenden morgen met verdubbelde woede om den geheelen dag door te razen en weder bij 't vallen der duisternis te gaan liggen. Met het oog op dit verschijnsel zijn alle Indiaansche hutten met de voorzijde naar het oosten gericht.

Daar ik naar de stroomopwaarts gelegen *reservation* der Mohaves wilde gaan, doch daarop geen geregeld verkeer met Yuma is, zoo nam ik gretig een zich spoedig voordoende gelegenheid te baat, om te vertrekken.

Een Italiaansche *storekeeper*, [1]) die een vrachtwagen naar een bij Ehrenberg gelegen *rancho* zond, was zoo welwillend mij daarop vrijen overtocht te verleenen, en den 21sten April nam ik afscheid van mijn Indiaansche vrienden en van Miguel, die mij tot op het laatste oogenblik gezelschap hield. We hadden tot Ehrenberg een rit van 130 mijlen vóór ons. Ongeveer 3½ mijl van Yuma trokken we den Rio Gila over. Daar het water sterk was gerezen en de wagen zwaar geladen, raakte deze, in het midden van de rivier diep in het zand, en stroomde het water bijna over paarden en wagen heen. Met groote inspanning trokken onze zes paarden eindelijk den wagen naar den oever, en kwamen we gelukkig met een nat pak vrij; doch een deel der lading, waaronder mijn bagage, werd beschadigd.

Den geheelen dag trokken we stapvoets onder een blakende zonnehitte door een dorre zandige streek met *arrowweed* en *mezquites* bedekt.

Vóór het vallen van den avond kampeerden wij bij een verlaten *rancho*, niet ver van den Colorado, waarop 's nachts de maan haar zilveren schijnsel wierp. Ten half 7 's morgens braken we weder op, en reisden dien dag door een landschap, dat in dorheid voor sommige streken van Beneden-Californië niet onderdeed. De eerste plaats, die we aandoen, is Castle-Dome Landing aan de rivier gelegen en bestaande uit een paar hutten en een *store*, waar ik mijn mondvoorraad aanvul met een busje tomaten en eenige uien.

Er zijn hier een paar zoogenaamde Apache-Yumas, vertegenwoordigers van den stam, dien men het beste Berg-Kutchán zou kunnen noemen, en die thans op de San-Carlos-*reser*-

1) Iemand, die een verkoophuis heeft, waar men alle mogelijke zaken vindt, maar voornamelijk eetwaren, kleedingstukken en tuigen. Bijna overal in het Westen, waar een kleine nederzetting van blanken is, vindt men een *store*, waaraan steeds een kleine tapperij is verbonden.

vation gevestigd is. Zij kwamen in voorkomen eenigermate met de Rivier-Kutchán overeen, doch waren kleiner van gestalte.

We passeeren de kale Chocolate-Mountains, die uit rossig gesteente bestaan, en houden een oogenblik halt aan een mijnwerkerskamp in het zoogenaamde Silver District. Dien avond ontsteken we ons kampvuur bij Mortons Landing, een kleine nederzetting van jongen datum.

Een mijner reisgezellen blijft hier den volgenden morgen achter, en met ons tweeën zetten we de reis voort. De rivier blijft thans voortdurend in het gezicht, en levert met haar veelkleurige rotsige oevers, waarop het felle zonlicht speelt, een fraai gezicht op. Patrijzen zijn talrijk in de *mezquite*boschjes, die meestal optreden, waar de steenachtige bodem overgaat in vuil geelachtig zand; konijnen zijn schaarsch. De voerman was vroeger met den bekenden archaeoloog Stephens in Centraal- en Zuid-Amerika geweest, had vóór dien tijd op een walvischvaarder rondgezwalkt, was daarna soldaat geweest, behalve dat hij bij twaalf andere ambachten dertien ongelukken had gehad, en verhaalt mij tot tijdverdrijf menige episode uit zijn veelbewogen leven.

Daar ginds in de verte, waar een dwarrelende zandstofwolk zich als een reusachtige zuil boven den verzengden bodem verheft 65), wijst hij mij de plek, waar hij eens bijna versmacht van dorst, door eenige *prospectors* van een wissen dood werd gered. Een halven dag in deze streken zonder te drinken is dan ook een ware foltering, want door het buitengewoon sterke transpireeren wordt het gevoel van dorst bijna voortdurend onderhouden, en dronk ik herhaaldelijk van het bruine troebele rivierwater, dat onder gewone omstandigheden mijn afkeer zou hebben verwekt.

Laat in den middag verduistert zich weder de westelijke horizon door het opgeheven woestijnstof en kort daarop bedekt de gloeiende wind ons met een laag fijn zand. De wind houdt

nog lang aan, nadat we ons bivak hebben opgeslagen, en drijft telkens de lichte takken uiteen, waarmede we het kampvuur onderhouden. Ook ons souper wordt er niet beter op, want de kaantjes spek, die ik zit te braden, waaien uit de pan, en de reeds niet al te beste koffie wordt door den zandregen nog troebeler gemaakt. Gelukkig neemt de wind later aanmerkelijk af, en stoort verder niets onzen slaap dan het geblaf van een paar groote honden, die van uit een nabijgelegen *rancho* ons kamp komen bezoeken.

Vóór 6 uur breken we den anderen morgen weder op. Na een paar uren rijdens in den koelen ochtendstond, houden we een oogenblik halt aan een lagune van brak water, waar eenige wilde eenden en duikers op onze nadering de vlucht nemen. We drenken er de paarden, want vóor den avond zullen we geen water meer vinden. De streek, die we nu doortrekken, is een dorre woestenij van onafgebroken zand*mesas*, die heinde en verre met losse stukken lava zijn bedekt. De leelijke *palo-verdes* met hun gladde, zeegroene bast en miniatuurblaadjes, en de spichtige *ocotillos* (*Fouquieria splendens*), die behalve tallooze doornen ook roode klokjes dragen, zijn met enkele zuilencactussen de meest typische planten der streek. Het eenige levende wezen dat we zien, is een *coyote*, die zijn vlucht telkens afbreekt om ons nieuwsgierig aan te staren. De wind plaagt ons zonder verpoozing den ganschen dag, en gaat weder liggen als we 's avonds Ehrenberg, het doel onzer reis, bereiken.

Het plaatsje is bijna geheel verlaten en daar er geen herberg is, ontsteken we een vuur aan de „hoofdkade", in het midden der „stad", en passeeren den nacht „op straat." Rillend van koude kook ik den anderen morgen mijn koffie, en neem daarop de plaats nader in oogenschouw.

Ehrenberg dagteekent uit 1863, en was eenmaal een bedrijvige plaats, daar het een der hoofdpunten was aan de *stage-line* (postwagenlijn) tusschen Arizona en Californië, in verbin-

ding met lijnen naar Wickenburg en Prescott. Doch de spoorweg heeft ook Ehrenberg grootendeels van zijn middel van bestaan beroofd, evenals het uitgeput raken der *placers* (metaalgroeven, bergwerken) in den omtrek, waarvan de opheffing der andere postlijn het gevolg was. Van de 500 inwoners, die het eenmaal telde, zijn er thans nauwelijks 50 over; de overigen hebben hun heil in andere plaatsen gezocht, en niets achter gelaten dan een vervallen hoop van schamele *adobe*huizen, waarvan er enkele tijdelijk door eenige *loafing* Mohaves van beider kunne worden bewoond.

Mijn reisgenoot steekt 's middags met de houten *ferry* (veerpont) de rivier over om zijn plaats van bestemming, Blythe's Ranch, te bereiken. Ik vergezel hem daarheen. Deze nederzetting, 7½ mijl westwaarts van Ehrenberg aan den rand der Mohave Desert gelegen, heeft door het aanleggen op groote schaal van irrigatie-kanalen duizende dollars gekost, die wellicht weggeworpen zijn, want het water blijft weg en daarmede de vruchtbaarheid van den bodem. Van dien kleinen „*Abstecher*" op Californisch gebied teruggekeerd, schiet mij, alleen zijnde, niets anders over dan geduld te oefenen en te Ehrenberg te wachten tot ik gelegenheid vind de reis naar de *reservation* te vervolgen. Ik vraag huisvesting bij „French Frank", een Bretagner, die zich sedert een reeks van jaren in dit treurig oord levend heeft begraven, en zijn onderhoud vindt in de opbrengst van een kleinen moestuin. Ook „French Frank" is matroos geweest, en heeft een woelig leven achter zich liggen. Volle drie dagen deel ik zijn sobere maaltijden met *soupe maigre* en slappe thee, drie dagen rijk aan verveling en ontbering.

Ik dood mijn tijd met het opsporen van *quails*, duiven en *cottontails*, voornamelijk aan den Californischen oever, die met *cottonwoods* en wilgen, meer landwaarts in met *arrowweed* en *mezquites* is begroeid.

Verder zijn kolibris, sympathisch gekleurde hagedissen en

mieren al hetgeen ik van dierlijk leven in deze streek waarneem, behalve geitenmelkers (*Antrostomus* sp.), hier *poorwill* genaamd. Ook maak ik kennis met de weinige Mohaves, die in het groen tegenover Ehrenberg hun hutten hebben opgeslagen.

Den 28sten April kan ik eindelijk vertrekken door de aankomst van een voerman uit Yuma, met wien ik 's middags ten 1 ure in een met twee muilezels bespannen *buckboard* (lichte wagen, waar behalve voor twee personen, plaats is voor goederen) den rit aanvaard. Het landschap heeft hetzelfde dorre karakter als bezuiden Ehrenberg. Waar Olive-City eens stond, vindt ge nog slechts een paar *adobe*muren, en eenige mijlen verder trekt ge door de nu verlaten straten van La Paz, dat ontvolkt werd door dat *placers* niet meer opleverden en de landingsplaats verzandde. We maken 's avonds *dry camp*, d. i. kampeeren zonder water, tusschen de *mezquite*bosschen, en vervolgen met het krieken van den dag onzen weg. Ten 9 ure 's morgens hebben we de *agency* [1]) bereikt. Hoewel ik het voorkomen heb van een *tramp* [2]) — want ik ben in geen acht dagen uit de kleeren geweest — word ik dank zij den aanbevelingsbrief van den Commissioner of Indian Affairs met de grootste voorkomendheid door den agent ontvangen, en gedurende negen dagen heb ik hier mijn hoofdkwartier.

De Mohave- en Chemehueve-Agency, of om het bij den naam van het postkantoor, Parker, te noemen, ligt in het hart der *reservation*, als een verloren post der beschaving in een eindelooze woestenij. Het bestaat uit een laag gebouw van *adobe* met een plat dak en veranda's; aan de eene zijde wordt het door een erf met stallingen en voorraadschuren, aan de andere zijde door de school-

1) *Agency* noemt men de eenige door blanken bewoonde plaats op een Indiaansche *reservation*, waar de regeeringsagent en eenige beambten gevestigd zijn. Gewoonlijk is er een postkantoor, een *store*, en somtijds een school voor Indiaansche kinderen.

2) Vagebond, schooier.

lokalen en eenige kleine bijgebouwen begrensd. Het geheel wordt door hooge *cottonwoods* omringd. Naar alle kanten strekt zich de vooral met *mezquites* bedekte zandvlakte uit, die naar het oosten, op weinige mijlen afstands, door met *greasewood* begroeide *mesas* is begrensd, terwijl westwaarts, een kwart mijl van de *agency*, de Colorado stroomt. De horizon wordt begrensd door rossig, geel en grauw getinte kale bergspitsen, grillig van vorm en oogenschijnlijk uit porphyr bestaande. Evenals elders langs den geheelen loop van den Colorado is alleen het *bottomland*, dat zijn vruchtbaarheid aan de periodieke overstroomingen der rivier — het gevolg van sterken atmospherischen neerslag — te danken heeft, bewoonbaar, en bijgevolg bevinden zich alle Indiaansche nederzettingen in de nabijheid van het water.

Konijnen, springmuizen, duiven, patrijzen en *black birds* (*Quiscalinae* sp.) komen in den omtrek der *agency* veelvuldig voor; evenzoo de hoogst gevaarlijke *side viper*, een kleine ratelslang (*Crotalus cerastes* Halowell), die mij menigmaal bij het jagen op mijn hoede deed zijn.

Volgens het regeeringsrapport van 1882 zijn er 1026 Indianen op de *reservation* aanwezig, nl. 811 Mohaves en 215 Chemehueves, welke laatsten in den noordwestelijken hoek der *reservation* op den Californischen oever gevestigd zijn. Weinige jaren geleden had de regeering der Vereenigde Staten ook het grootste gedeelte der Hualapaí-Indianen op deze *reservation* bijeengebracht, en hen door kracht van wapenen gedwongen te blijven. Doch de troepen, die na verloop van eenigen tijd werden teruggeroepen, hadden nauwelijks hun hielen gelicht, of de Hualapaís verlieten eenparig hun verbanningsoord en keerden naar hun geliefde bergen terug.

Een der eerste excursies die ik van de *agency* uit deed, was naar een dorp der Chemehueve-Indianen, ongeveer 12 mijlen van daar. Hoewel deze Indianen in historischen tijd dezelfde

streken als de Mohaves hebben bewoond, zijn ze in voorkomen, karakter en taal ten eenenmale van dezen verschillend, en in werkelijkheid niets anders dan de zuidelijkste stam der zoo verspreide familie der Pah-Utes, gelijk hun naam van Tontewaits = „zuidelijk", „de zuidelijken", reeds aanduidt.

Zij zijn minder groot en forsch en hebben platter gezichten dan de Mohaves. Het achterhoofd springt sterk achteruit en sommigen hebben hooge, aan acrocephalie grenzende schedels. De 14 mannen, die ik er toe bewoog zich te laten meten onder voorwendsel, dat de regeering hun hoeden zou geven, hadden gemiddeld een schedelindex van 87. 30, en waren dus sterk brachycephaal. De minst kortschedelige hunner toonde nog 83 aan.

Velen hunner hebben een dunnen knevel, die somtijds boven den lip wordt afgeschoren, zoodat alleen de punten van den snorbaard bij de mondhoeken blijven staan. De meeste Chemehueves hebben tegenwoordig het haar kort gesneden en dragen hoeden, evenals ze voor 't overige in hun kleeding bijna niets eigenaardigs meer hebben overgehouden, zoodat ik na lang zoeken slechts een paar lederen laarzen (*pagáp*) van Indiaansch maaksel voor mijn verzameling kon meester worden.

Het fraaie, dikwijls waterdichte mandewerk, dat de Tontewaits vervaardigen, gelijkt zeer op dat der Pápagos, doch in plaats van den *kjéoh* gebruiken ze een fuikvormigen dichtgevlochten korf. Hun aardewerk gelijkt op dat der Yumas en Mohaves; evenzoo hun hutten. Toen ik het opperhoofd, bij de Amerikanen onder den naam van Thomas bekend, bezocht, zat deze met rood beschilderd gelaat, maar met een zwarten hoed op, in gezelschap van een aantal andere Indianen in de „zweethut" kaart te spelen. Een der eerste dingen, die de Indiaan, van nature een hartstochtelijk dobbelaar, van de „*white mans ways*" overneemt, in het kaartspel.

De meeste Chemehueves verstaan en spreken een weinig

Spaansch en Engelsch. Hun eigen taal klinkt veel harder dan het zoo welluidende Mohave, en is moeielijk op schrift te brengen. De meeste Chemehueves gebruiken in hun omgang met de Mohaves de taal van deze laatsten; hoogst zelden komt het voor, dat een Mohave Chemehueve spreekt.

De dorpen of nederzettingen der Mohaves zijn op verschillende afstanden van de *agency* langs den rivieroever verspreid, en gelijken volkomen op de boven beschreven nederzettingen der Yumas, en evenals bij dezen vindt men in de nabijheid der hutten eenige groote, ronde manden van wilgentwijgen, die eenige voeten boven den grond op palen rusten. In deze manden wordt de voorraad *mezquite*boonen bewaard. De Mohaves houden er bovendien verborgen bewaarplaatsen van maïs en tarwe op na, om ingeval van slechten oogst tegen hongersnood beveiligd te zijn. Ze hebben een daartoe aangewezen „zaadman", die van den oogst van iederen Indiaan een zeker gedeelte opzamelt, en het op een veilige plaats brengt.

Het opperhoofd der op de *reservation* levende Mohaves is Hoekerau (de Snelle Boot), een prachtexemplaar van een Indiaan, 1,86 M hoog en 220 pond wegende, met wien ik op den besten voet ben. Hij is de eerste, die zich laat meten, en nadat het bekend geworden is, dat het opperhoofd is voorgegaan, valt het mij niet moeielijk een aantal jonge *bucks* [1]) zijn voorbeeld te doen volgen; maar bij de Mohave-dames heb ik weinig succes, en slechts met groote moeite haal ik een paar gepasseerde beautés er toe over om zich aan mijn manipulaties te onderwerpen. De Mohave-meisjes en jonge vrouwen zijn in den regel mooi te noemen. Zwart gelokt en bruin van tint, met haar donkere, glanzende oogen vol schalkschheid en levenslust, met haar roode lippen, waarom zoo vaak een kinderlijke lach speelt, en de

---

1) *Buck* noemen de Amerikanen iederen strijdbaren Indiaan. *Kid*, eigenlijk „geitje", noemen ze een knaap.

sierlijke golflijnen van haar slank lichaam geven ze in haar natuurlijken eenvoud treffend het beeld terug van de *„peerless darkeyed Indian girl"*, zoo welsprekend door Joaquin Miller bezongen.

Ook de Mohaves zijn polygaam, en vóór het huwelijk genieten de jonge meisjes de meeste vrijheid.

Syphilis is tamelijk verspreid, en komt onder de jongere Indianen veelvuldiger voor dan onder de oudere, waardoor men geneigd zou zijn aan te nemen, dat de blanken (voornamelijk militairen) een grootere verspreiding aan deze ziekte gaven. Evenals de Chemehueves, hebben de Mohaves dikwijls slechte tanden, vuilwit van kleur en vol onregelmatigheden.

Halfbloed-Indianen worden onder de Mohaves, evenmin als onder de Yumas, aangétroffen daar de kinderen, die uit de verbintenis van blanken en Mohave*squaws* geboren worden, in den regel worden gedood. Onder de Chemehueves daarentegen worden veelal mestiezen aangetroffen, en zijn de verbintenissen van blanken met vrouwen uit dien stam vrij menigvuldig. Meer dan één Chemehuevevrouw is er, die haar stam verlaten heeft, om in een mijnwerkerskamp of kleine *frontiertown* haar blanken eehtgenoot te volgen.

De kindéren der Mohaves worden buitengewoon lang door de moeders zelve gevoed, en niet zelden zag ik kinderen, die, hoewel ze reeds lang konden loopen, nog niet gespeend waren. Het is waarschijnlijk, dat het zoogen der kinderen zoo lang wordt gerekt om het terugkeeren der menses te beletten, die bij dit van nature vruchtbare ras spoedig door een nieuwe zwangerschap worden gevolgd.

Hoewel er hoogst zelden gebrekkigen of mismaakten onder de Mohaves worden gevonden, zoo komt zulks toch enkele malen voor. Zoo zag ik — om een oogenblik mijn verhaal vooruit te loopen — te Fort Mohave een Indiaanschen bultenaar. De Mohaves, voornamelijk de vrouwen, zijn dierenlief-

hebbers. Meermalen zag ik vrouwen honden en kiekens liefkozen en vertroetelen, iets waardoor ze zich gunstig van de Mexicanen onderscheiden, die hun honden bijna laten verhongeren en bovendien mishandelen. De honden der Mohaves, doorgaans een klein slag van allerlei variëteiten, zagen er meestal welgedaan uit, en worden zelfs somtijds door hun meesters versierd. Ik herinner mij een grooten hond te hebben gezien, die een fraaien halsband met lange lederen franjes droeg.

De kleeding der Mohaves van beide seksen gelijkt volkomen op die der Yumas (fig. 13 en 18, pl. 2), en het zijn voornamelijk de jonge *bucks*, die zich beschilderen. Vooral de vrouwen, zoowel bij de Mohaves als bij de Chemehueves, omschilderen zich de oogleden met blauwe verf. Volgens hun zeggen doen zij dit om minder last van het zonlicht te hebben en daardoor verder te kunnen zien.

Bij de Mohaves en Yumas bestaat de gewoonte zich het hoofdhaar te reinigen door middel van modder uit de rivier. Het haar wordt losgemaakt, geheel met een grijze, natte massa slijk bedekt en dan zoo hoog mogelijk opgebonden, waarna deze laag er gedurende een paar dagen op blijft, tot zij geheel verdroogd is. Daarna wordt het haar losgemaakt, zorgvuldig uitgeborsteld en glanzend, zwarter dan ooit, bevrijd van onwelkome gasten, weder op de gewone wijze gedragen. Op eenigen afstand gezien is het alsof deze met lichtgrijze modder bedekte hoofden gepoederd zijn.

De jonge *bucks* ziet men bijna altijd met een langen stok (*ōekănne*) op een grooten zoogenaamden „*sixpence*” gelijkend, en dienend om een lederen bal (*mailkjé*) ter grootte van een middelmatigen aardappel vooruit te slaan. Dit spel heet *oekánnak* of *oekánk*.

Een ander spel (*toewedōeljk*), dat ik bijna iederen avond door een aantal knapen, die rondom een vuur gehurkt zaten,

zag spelen, doet eenigermate aan ons „slofje onder" denken. Doch hier werden een paar aaneengebonden houtjes weggestopt, die achter den rug der spelers werden doorgegeven, waarbij dan iemand uit de tegenover zittende rij moest raden, wie de stokjes had. Het ging gepaard met heftige bewegingen van het bovenlijf, waarbij de armen gekruist bleven, terwijl de spelers een eentonig gezang deden hooren. Ook was er een ander spel, dat 's avonds door jongens en meisjes werd gespeeld, *tsjejēēresoewárwk* genaamd. Een rij jongens en meisjes, tegenover elkaar staande, maar slechts een of twee passen van elkander, liep langzaam op en neder, op de maat van een gezang, zoodat nu de eene en dan de andere rij vooruitliep. De spelers in een der rijen hadden onder het loopen een ineengedoken houding aangenomen, waaruit ze zich op een gegeven oogenblik plotseling ophieven met een luiden kreet, en dan het gezang staakten.

Sedert bijna twee jaren is er aan de *agency* een Indiaansche school geopend en hoewel de Indianen zich aanvankelijk afkeerig toonden, hun kinderen daarheen te zenden, zijn de meesten later toch van meening veranderd, en thans wordt aan een vrij groot aantal jongens en meisjes van beide stammen door twee onderwijzeressen onderricht gegeven. Volgens haar zeggen zijn de Chemehueve-kinderen intelligenter dan die der Mohaves, en zijn de jongens van beide stammen aanmerkelijk vlugger dan de meisjes. Ook het karakter van beide stammen openbaart zich bij de schoolkinderen. Zoo zijn de Chemehueves zeer stijfhoofdig, vergeten niet licht een kastijding en koesteren lang wrok; de Mohaves daarentegen, hoewel zeer impressionabel en opvliegend van aard, vergeten een indruk spoedig en weldra komt hun natuurlijke humor weder boven.

Eenige kinderen toonen aanleg voor muziek. Er is een Chemehueve-meisje, Topáblja genaamd, dat ontegenzeggelijk aanleg

voor beeldende kunst heeft. Zonder ooit eenig onderricht te hebben genoten, boetseert ze kleine borstbeelden en diervormen uit klei, met geen andere hulp dan die van haar slanke vingers. Ook haar potloodteekeningen verraden een goed oog en een vaste hand.

De kinderen zijn trouwe bezoekers van mijn kamer; op elk uur van den dag staat er een groepje om mij heen; de meer schuchteren, vooral meisjes, gluren door het geopende venster of om het hoekje van de deur. Vooral de kleine Hoektharímee (Vossenpoot), met zijn schalksche donkere kijkers en aardige grappen, is vrijer dan de anderen, en vergezelt mij dikwijls met zijn boog en pijlen, als ik in de schemering op de konijnenjacht ga. Met Joelevíka (Twee Stroppen) den tolk, een jongen Mohave met fraaie trekken, bezoek ik al de dorpen in den omtrek, waar ik overvloedig gelegenheid heb de Indianen *at home* te zien.

Al hun huisraad bestaat uit de maalsteenen (*achpé* en *hamoetsí*) waarmede ze maïs of tarwe fijn wrijven; uit den *achmó*, een houten vijzel om *mezquite*-boonen te kneuzen; eenige beschilderde aarden potten en aarden scheppers (*kamōeta*) en een paar manden, waarschijnlijk van hun buren, de Chemehueves, afkomstig. Behalve de reeds genoemde voedingsmiddelen, koken de Mohaves een zoeten drank uit de bladeren van den wilgeboom (waarschijnlijk *Salix longifolia*); ook eten ze visch 66), en jagen ze, behalve op konijnen, ook op ratten (*Neotoma* sp.) en springmuizen (*Jaculus* sp.) en eten die hoogst waarschijnlijk ook. Zij zijn verzot op muilezelvleesch, dat ze echter zelden krijgen; niet licht zal ik vergeten met welk een vreugde en ijver een troep Mohaves zich meester maakte van een op sterven liggenden muilezel, hem ontweidden en in korten tijd in hun magen deden verdwijnen.

De Mohaves zijn geen eigenlijk jagersvolk, want het aan dieren arme Colorado-dal levert te weinig op om van den jacht-

buit te kunnen leven. Groot wild, zooals antilopen en bergschapen, komt niet voor, daar het noodige gras ontbreekt. Vandaar ook, dat de veestapel der Mohaves uiterst gering is, en slechts uit een honderdtal paarden en eenige koeien bestaat. Bovendien houden ze er hoenders op na.

De Mohaves bezitten eenige ruwe houten platboomsvaartuigen, die ze waarschijnlijk van de Amerikanen hebben nagemaakt; doch ze bezitten tevens eenige uit uitgeholde boomstammen vervaardigde kano's 67).

Vanwege het Amerikaansche gouvernement heeft er gedurende den herfst, den winter en de lente een wekelijksche uitdeeling plaats van meel, zout en rundvleesch, en hoewel de Yumas en Cocopa's volgens de regeeringsrapporten tot dezelfde *reservation* behooren als de Mohaves, ontvangen deze geen rantsoenen, daar ze slechts zelden aan de *agency* komen.

Evenals de Yumas verbranden de Mohaves hun lijken 68). Op denzelfden dag, dat ik de *reservation* verliet, had er een lijkverbranding plaats. De geneesheer der *agency*, dr. C. C. Webb, die deze plechtigheid bijwoonde, had de vriendelijkheid mij later per brief daaromtrent het volgende mede te deelen.

„Het eerste wat bij aankomst op de plek mijn aandacht trok, „was het weeklagen van een troep Indianen, dat bijna een „mijl ver te hooren was. Mijn komst had onder de Mohaves „eenige opschudding teweeggebracht, en weldra vormde zich „een kring om mij heen, terwijl een der opperhoofden het woord „voerde. Toen de tolk, dien ik bij mij had, zijn redevoering „vertaalde, vernam ik, dat zij mij als indringer beschouwden, „en wenschten, dat ik zou weggaan. Doch toen ik hen be„loofde, dat ik niets van hetgeen ik zien zou, aan „Washing„ton [1])" zou oververtellen, stemden zij er na lang over en weer

1) Hiermede wordt door de Indianen in het algemeen de Amerikaansche regeering, of wel de president alléen, bedoeld.

„praten, aarzelend in toe, dat ik bleef. Het lijk lag in het „zand vóór een hut en was geheel en al in een deken gewik- „keld, zoodat er van het gelaat noch van de ledematen iets „zichtbaar was. Het was omringd door ongeveer 300 India- „nen van beide seksen en van elken leeftijd, waarvan nagenoeg „een derde als rouwklagers dienst deed. Eenige dezer rouwkla- „gers lagen plat op den grond; andere lagen geknield en bewo- „gen het lichaam voortdurend hevig voor- en achterwaarts; weer „andere stonden met de armen uitgestrekt boven het hoofd, „terwijl ze onafgebroken een eentonig handgeklap deden hooren. „Eén man was er, die met wilde gebaren een luide, lange „aanspraak hield.

„Dat gedeelte der aanwezige Indianen, hetwelk geen deel „nam aan het weeklagen, stond in twee rijen geschaard tus- „schen de plek, waar het lijk nederlag en den brandstapel, „en wel zoo, dat er tusschen beiden een ruimte over was. On- „geveer een uur was verstreken, toen zes Mohaves, drie aan „iederen kant, het lichaam ophieven en langzaam naar den „brandstapel droegen, gevolgd door den drom van rouwklagers, „die met hevige gebaren en handenwringend de lucht met hun „droevige kreten vervulden.

„Nadat de dragers bij den brandstapel waren aangekomen, „hieven zij het lijk driemaal in de hoogte, en legden het daarna „plat op den rug, in een door de takkenbossen gevormde „holte van den brandstapel, welke holte vervolgens met hout „werd aangevuld, zoodat het lijk geheel en al bedekt was. „De rouwklagers en de beide gelederen, waartusschen de „stoet gepasseerd was, vormden nu een dubbelen kring om „den brandstapel, en liepen driemaal om dezen heen. Daarop „werd het vuur ontstoken, en toen de stapel goed aan het „branden was, werd hetgeen den doode had toebehoord — „kleedingstukken, dekens, sieraden, manden, enz. — in de „vlammen geworpen. Daarop werd het paard van den over-

„ledene voorgebracht, en drie malen, zoo dicht mogelijk rondom „het vuur geleid, om vervolgens, op korten afstand van daar, „de halsslagaderen te worden geopend. Nadat het paard was „doodgebloed, werd het eveneens op een houtstapel gelegd en „verbrand. Gedurende al dien tijd hield het hartverscheurend „gejammer der omstanders aan, en bogen zij daarbij het bo„venlijf afwisselend voor- en achterwaarts."

De Needles, een bekende berggroep aan den linkeroever van den Colorado, worden door de Mohaves als het verblijf der geesten beschouwd. Zij gelooven, dat zij er een eeuwige jeugd zullen genieten, en er een overvloed zal zijn van saprijke watermeloenen.

Ik kan niet met zekerheid zeggen, of de Mohaves de asch hunner lijken naar deze heilige bergen brengen; doch het staat vast, dat zij er somtijds heen gaan om watermeloenen neder te leggen als offerande aan de afgestorvenen. Al mijn pogingen om meer van hun godsdienst te leeren kennen leden schipbreuk op den onwil der Indianen, mij daaromtrent nader in te lichten. Zoo neem ik ook onder reserve aan, dat de Mohave-benaming voor de Needles Hokiámpépé zou zijn, gelijk een hunner mij verzekerde 69).

De naam Mohave beteekent in zijn volledigen vorm, Hamoekhávé, „Drie Bergen." Of de naam met de Needles en hun bergparadijs in verband staat, kan ik niet beslissen.

Evenals de Yumas gelooven de Mohaves, en ook de Chemehueves, aan de kracht van het „booze oog." Vele onschuldigen, en niet zelden vrouwen en kinderen, werden ter dood gebracht, omdat ze een zieke behekst hadden, of zich door een noodlottige voorspelling het ongenoegen en de vrees der overige Indianen op den hals hadden gehaald.

Evenals bij vele Indianenstammen bestaat de geneeskunde der Mohaves hoofdzakelijk in het „uitzweeten" of „wegknijpen" der ziekten. Het eerste heeft plaats in de „zweethut", bij de Mo-

haves een groote, half onderaardsche ruimte van takkenbossen en zand, waarin hoopen groote steenen gloeiend worden gemaakt, om daarna met water te worden overgoten, tengevolge waarvan een heete damp de gesloten ruimte vervult, die den patient weldra het zweet doet uitbreken 70). De zweethut is tevens niet zelden het raadhuis van den stam.

Het „wegknijpen” is een echte massage, waarbij de patient plat op den grond ligt, terwijl een ander, neergeknield, de kunstbewerking verricht.

Den 7den Mei werd het stille eentonige leven aan de *agency* een oogenblik afgebroken door de komst van de stoomboot, die eenmaal in de maand van Yuma tot Fort Mohave den Colorado bevaart, en had ik dus te kiezen tusschen een onmiddellijk vertrek en een maand wachten.

Ik koos het eerste, en weldra was ik aan boord van het reusachtige, zonderlinge stoomgevaarte, met zijn platten bodem, en zijn als op stellages rustend dubbeldek. Ten 1 ure 's middags, onder een meer dan honderdgradige hitte, zet het ontzaglijk groote achterrad (*sternwheel*), dat bijna zoo breed is als de boot zelf, zich in beweging, en zuchtend, krakend, trillend en steunend vervolgt de „Mohave” haar weg naar het noorden. De passagiers bestaan uit een militairen apotheker met zijn gezin; de bemanning vormen een vijftiental Mohaves, terwijl de lading hoofdzakelijk uit voor het fort bestemde goederen bestaat.

Een Indiaan, aan den voorsteven geplaatst, doet onophoudelijk peilingen door middel van een langen staak, en roept luide het getal voeten of duimen, dat de platte kiel der boot van den zandigen rivierbodem verwijderd is.

De rivieroevers zijn eentonig van vorm, en alom ontwaart het oog niets dan verlaten *mesas* van conglomeraat en rotsen, met loodrechte wanden. Na ongeveer vier uren stoomens, stoppen we een poos te Aubrey's Landing, dat uit een paar armoedige huizen bestaat, en zetten daarna de reis

voort tot 7 ure bij het vallen der duisternis om, bij den oever ten anker liggend, den morgen af te wachten.

De Indianen gaan aan wal en ontsteken een vuur, want de avond is koel. Wegens de vele ondiepten zou de vaart op de rivier bij donker te gevaarlijk zijn, en daarom zetten we eerst bij het krieken van den dag de reis voort. Weder is het een afwisseling van rechte wanden van gesteenten in allerlei schakeeringen en zandige oevers met *cottonwoods*, wilgen en *mezquites*, die vooral in Chemehueves Valley, een aanzienlijke verwijding van het rivierdal, in groote hoeveelheid voorkomen. We liggen een oogenblik stil om hout in te nemen, en eenige Chemehueves, mannen en vrouwen, zitten bij de aanlegplaats. Deze streek, een der vruchtbaarste langs den geheelen Colorado, werd voorheen door Chemehueves bewoond; doch het Indian Departement, onbaatzuchtig als altijd, meende, dat de dorre *reservation* geschikter was om de Chemehueves te beschaven, en dwong hen de vallei *en corps* te verlaten. Enkelen, te zeer gehecht aan het land hunner kindsheid, kwamen er later terug en zetten zich nevens de blanke kolonisten neder.

Tegen 10 ure 's morgens passeeren we het Eden der Mohaves, de Needles, een groep rossig gekleurde scherpe rotsen, waar het dal zich vernauwt en wij een *cañon* doorstoomen. In den loop van den dag stooten we herhaaldelijk op zandbanken, en eenmaal blijven we langer dan een uur op een plaat zitten.

's Avonds ten 7 ure komen we aan het punt, waar de spoorwegbrug van den nog onvoltooiden Atlantic- en Pacificspoorweg in constructie is, en gaan voor anker. Vroeg in den morgen stoomen we verder, en ten 10 ure landen we te Fort Mohave, waar ik spoedig daarop door de zorg van den kommandant in een leegstaande officierswoning ben geïnstalleerd.

Het fort, dat uit een verzameling *adobe*-woningen bestaat, ligt op een ongeveer 70 voet hooge bank van conglomeraat

aan den oostelijken rivieroever. In het zandige *bottomland* is eenig groen; maar de bergen, die naar alle kanten den gezichteinder omgeven, zijn kaal. Naar 't noordoosten ontwaart het oog de torenvormige spitsen van trachyt en rhyolith bij Unions Pass, die rossig tintelen in het felle zonlicht.

Onderzoekingen van Oscar Loew, die in 1875 als lid der Wheeler-expeditie een deel van het Colorado-dal bezocht, hebben geleerd, dat Fort Mohave een der heetste plaatsen op aarde is, en in temperatuur slechts door enkele punten in de Sáhăra wordt overtroffen. De gemiddelde temperatuur der warmste maand te Ft. Mohave is 34°, 2 C. (93°, 6 F.). Een temperatuur van 122° F. werd herhaaldelijk waargenomen, terwijl 's nachts de thermometer zelden minder dan 90 ° aanwees. Wegens de buitengewone droogheid van de lucht is dauw over het geheele Zuidwesten (met uitzondering natuurlijk van de hooge bergstreken) een onbekend iets, en juist die droogheid van de atmospheer, die een vrije trans- en perspiratie toelaat, is oorzaak, dat men de hitte zoo veel beter verdraagt dan in vochtige tropische streken.

Dat gedeelte der Mohave-Indianen, ongeveer 700 in getal, dat liever verkoos te sterven dan op de *reservation* te gaan, heeft nederzettingen in den omtrek van het fort en staat onder andere opperhoofden, waaronder Ampotumkwittetsjitsje, door de Amerikanen bij verkorting Potetsjitsje genaamd, de voornaamste is. Hij is de zoon van het groote opperhoofd Iritéba, en na diens dood zijn vader opgevolgd. Hij wordt zeer door de Indianen vereerd en bemind. Zelden of nooit heb ik edeler type dan dit jonge opperhoofd gezien. Klein en tenger van gestalte, is hij ook in physiognomie ten eenenmale van de overige Mohaves verschillend. Zijn gelaatskleur is bleek; zijn diepe peinzende oogen en het fijn besneden gelaat, met een profiel zoo fraai als van een Grieksch beeld, verwekken sympathie en boezemen vertrouwen in.

Onder hem staat Mayoemehaí, een echte bedelaar, met sluw gelaat, die al het aantrekkelijke van Potetsjitsje mist, en telkens nu dit, dan dat bij mij komt bedelen. De tolk is Masseháyewee 71), bij de soldaten „liegende Jim" genaamd. Hij gaat aan hetzelfde euvel mank als zijn straks genoemde chef; maar toch is hij mij van veel dienst.

De vijf dagen van mijn verblijf te Fort Mohave besteedde ik met het bezoeken van eenige der omliggende Indiaansche kampementen, waarbij de kommandeerende officier de goedheid had mij zijn eigen paard, het eenige van het garnizoen, af te staan; en met het doen van een tocht naar Murray's Ranch op den Nevadeeschen oever.

De twee gewichtigste gebeurtenissen gedurende dien tijd waren echter een *pow-wow*, die ik met de Mohaves had, en een Indiaansche danspartij, die ik door tusschenkomst van kapitein H. en Masseháyewee had georganiseerd.

De *pow-wow*, die onder de veranda van het huis waar ik logeerde plaats had, had ten doel mijn metingen en observaties onder de Mohaves te vermeerderen, en hun tevens het voorstel te doen van de dans- en eetpartij.

Met het eerste dacht ik aanvankelijk niet te zullen slagen; want toen de Indianen vernamen, dat ze waren bijeen geroepen om zich te laten bekijken en betasten, waren er velen verontwaardigd en doorliep een afkeurend gemompel de rijen. Mayoemehaí vatte het woord om te vragen, wat er mij toe dreef een zoo vreemd voorstel te doen, wie ik was en waar ik thuis behoorde; en zeide, dat als ik kwam om de onkunde der Mohaves te bespotten, zij niet zouden spreken; want hij had gehoord, dat ik een medicijnman was, en dus meer wist dan de Mohaves; maar hij voegde er bij, dat als ik de Mohaves goed betaalde, hij de zaak nog eens in overweging zou nemen. Kapitein H. redde mij uit de moeielijkheid door met luider stem mijn aanbevelingsbrief van generaal Sherman voor

te lezen, en er het noodige bij te voegen, hetgeen alles door „liegenden Jim" aan zijn stamgenooten werd oververteld.

Dat had uitwerking, en toen ik daarop tabak onder de menigte uitdeelde, kon ik eindelijk mijn gang gaan en een aantal hunner meten; doch bij Ampotum Kwittetsjitsje deed zich de moeielijkheid voor, dat hij niet in het bijzijn van zijn onderdanen door een blanke wenschte te worden betast. Na lang praten kreeg ik hem er toe, om in mijn kamer te gaan en zich daar in het bijzijn van kapitein H. te laten meten 72).

Die ochtend kwam mij duur te staan, want behalve dat ik aan de opperhoofden en den tolk 2 tot 3 dollars betaalde, kreeg iedere Indiaan, die zich had laten meten, een kwart dollar, en daarmede was ik 12 dollars (ongev. *f* 30) kwijt. Mijn voorstel, dat ik de Mohaves zou onthalen op koffie met suiker en wittebrood, als zij daarna eenige dansen wilden uitvoeren, werd met ingenomenheid begroet, en bij het heengaan zeide Jim mij, dat de Mohaves mij toch *„a pretty good doctor"* vonden, en dat ik niet zóó kwaad was als ik aanvankelijk scheen te zijn.

Twee dagen na de *pow-wow* kwam er 's avonds een drom van ongeveer 170 Indianen, mannen, vrouwen en kinderen aan het fort. Ik had nagenoeg 500 kleine brooden doen bakken, en daarbij 25 gallons (ruim 113 liters) warme koffie met suiker laten voegen, en dit aan de deur der cantine aan de Indianen doen uitdeelen. Daarop begaven ze zich naar de twee groote vuren, die de kommandant op mijn verzoek op een groote ruimte bij het hospitaal had doen ontsteken; en toen ze zich te goed hadden gedaan en ik daarop nog een hoeveelheid tabak had rondgedeeld, ving het dansen aan.

Een dier dansen bestond daarin, dat een rij mannen en vrouwen, tegenover en dicht bij elkaar geplaatst, zich langzaam op en neder bewoog op het eentonig geluid van een gezang en een rammelaar (*agnáhlja*). De ruimte waarop zij

zich onophoudelijk, beurtelings voor- en achterwaarts bewogen, besloeg slechts eenige meters. De rij vrouwen was voortdurend in gebukte houding, die der mannen eerst tegen het einde van den dans, als allen de hoofden bij elkaar staken, een soort van gebrom lieten hooren, en dan plotseling, zoowel zang als dans, staakten.

Een andere dans bestond uit het snelle ronddraaien van een aantal hand aan hand geschaarde, zingende *bucks* en *squaws*, rondom eveneens zingende Indianen, die in het midden van den kring waren.

De fraaiste dans bestond daarin, dat een aantal mannen, in twee rijen tegenover elkaar geplaatst, op den rhythmus van een treurig gezang zijdelings op en neder balanceerden. Daarop grepen de naast elkander staanden elkanders hand, en leunden met den onderarm tegen elkander aan, bogen zich vervolgens sterk voorover, en verzetten, op de maat van het gezang, het linkerbeen beurtelings voor- en achterwaarts, terwijl het rechterbeen op zijn plaats bleef staan 73).

De halve maan troonde hoog boven de stille oevers van den stroom, en tot diep in den nacht klonk het gezang der Indianen om de flikkerende vuren 74).

Indien ooit menschen den idealen geluksstaat van Rousseau nabij zijn gekomen, dan zijn het de Mohaves. Kinderen van den dag, gelukkig met het heden en onbezorgd voor de toekomst, vliedt hun leven voorbij als een zorgelooze droom, en al gaat ook nu en dan ziekte en kommer onder hen rond, de wonden door beiden geslagen, genezen weder snel, en de kinderlijke opgeruimdheid komt even spoedig terug als de zon van hun vaderland na een zandstorm of een regenbui. Maar die levensdroom zal niet lang meer duren. De „beschaving," die reeds heeft postgevat op enkele punten langs den stillen stroom, zal zich uitbreiden; met den spoorweg zullen er drommen komen van gelukzoekers, beginselloos en tuk op ge-

win, die zich zullen nederzetten op hun beste landerijen en die hun bergen zullen doorwroeten naar goud.... Er zal meer ziekte komen en kommer; de dood zal sneller rondmaaien dan voorheen; tweedracht, leugen, winzucht, bedrog zullen heerschen onder dat volk, dat uit elkaar zal gaan, en zich eindelijk na verloop van tijd zal oplossen in den troebelen stroom van „beschaving".

In den avond van den 13den Mei kwam de stoomboot „Mohave" terug van de *agency*, en had den inspecteur voor Indiaansche zaken (*Indian inspector*), generaal C. H. Howard, aan boord.

Ik had aan de *agency* reeds het genoegen gehad den heer H. te leeren kennen, en daar bij van plan was de Pah-Utes, die hooger op aan de rivier wonen, te bezoeken, besloot ik hem daarbij te vergezellen; en den volgenden morgen, bij het schemeren van den dageraad, zette de boot zich weder in beweging. Den ganschen dag stoomen we langs oevers, die hetzelfde karakter hebben als de reeds boven beschrevene. Nu en dan zien we een bever, die bij onze nadering wegduikt in den stroom, of een eenzamen wolf aan den oever. De bever schijnt bij de Mohaves het voorwerp van een zekere vereering te zijn; want nooit zullen zij er een opzettelijk dooden, en zij trachten de blanke beverjagers op alle wijzen te dwarsboomen.

We passeeren Hardyville, dat uit één enkel huis bestaat, en waar de noordelijkste nederzettingen der Mohaves te vinden zijn. 's Middags komen we bij de Bowlder Rapids, waar de ondiepe rivierbedding met een groot aantal rotsblokken is bedekt. Daar we er niet over heen kunnen stoomen, wordt een anker aan een zeer lang touw door de Indianen op eenigen afstand vóór ons uit aan den oever bevestigd en trekt de boot zich weldra hortend en stootend over de *rapids* heen. Nog vóór den avond bereiken we Cottonwood-Island, waar echter geen enkele *cottonwood* te zien is, en ook worden de *mezqui-*

tes schaarsch, daar de weinige op het eiland wonende Pah-Utes voornamelijk van de opbrengst van het brandhout voor de booten leven. Op den westelijken oever tegenover het eiland verheft zich een hooge berg, waarop zich volgens de overlevering eenmaal het paradijs der Pah-Utes bevond. Doch zij haalden zich den toorn van den Grooten Geest op den hals door het dooden van een goed opperhoofd, en werden tot hun straf uit hun rijk en heerlijk Eden verdreven naar beneden in het gloeiend heete rivierdal.

De eerste morgenuren van den 15den verstrijken met het laden van hout, en verscheidene Pah-Utes komen aan den oever. Zij dragen min of meer volledig „*citizens dress*", en hebben niet den fraaien bouw, noch den open blik en de aangename trekken der Mohaves. Een hunner heeft een fraaien boog, die aan de binnenzijde met de talrijke gepluimde scalpen van *quails* versierd is.

Ten 9 ure vervolgen we de reis en komen ongeveer een uur later aan Painted Cañon, waar steile, prachtig geschakeerde rotswanden van rossige en grijsachtig-gele eruptiefgesteenten den valen stroom omzoomen. Zes mijlen vóór we El Dorado Cañon bereiken, hebben we weder eenige *rapids* te passeeren. De oevers worden nu, vlak aan het water, steiler en hooger, en hier en daar verrijzen loodrechte klippen van conglomeraat en zandsteen.

Bij de invallende duisternis gaan we voor El Dorado Cañon, waar een mijnwerkerskamp gevestigd is, ten anker, en de heer Howard en ik bezoeken nog dienzelfden avond de *mill* (Schmelzhütte), waar het zilvererts uit een nabijzijnde mijn verwerkt wordt.

Des anderen daags liet generaal Howard de hier wonende Pah-Utes bijeenroepen, ten einde zich van hun toestand te overtuigen; doch bij gebrek aan een goeden tolk leidde deze *pow-wow* tot weinig. Daarenboven schenen ze achterdochtig,

en toonde de broeder van het tijdelijk afwezige opperhoofd zich onwillig de vragen, die hem gesteld werden, te beantwoorden. Klaarblijkelijk vreesde hij, dat onze komst iets met een *removal* (verhuizing) naar een *reservation* te doen had; want de weinige woorden, dien hij zich verwaardigde uit te spreken, luidden: „Ik heb dat land (Cottonwood-Island) lief; ik heb er mijn kindsheid doorgebracht."

De Pah-Utes, die zichzelven Noe (Nu), d.i. „menschen", noemen, zijn op Cottonwood-Island en te El Dorado slechts een honderdtal koppen sterk. Te oordeelen naar de individuen die ik zag, zijn ze middelmatig, sommigen zelfs klein van gestalte, en hoewel mager, gespierd en „taai" van uiterlijk.

Er schijnen twee typen onder hen voor te komen, waarvan het eene een korten stompen, eenigszins opgewipten neus heeft; het andere een gebogen neus, en waarschijnlijk identisch met het type, zoo algemeen onder de prairiestammen verspreid, en dat men wel het „Roodhuiden type" heeft genoemd.

Het stompneuzige type heeft een achteruitwijkend voorhoofd, doch zonder dat de wenkbrauwbogen sterk ontwikkeld zijn, en is min of meer prognaath, vooral aan de onderkaak. Evenals de Chemehueves laten ze van hun dunne zwarte knevels alleen de punten staan. De vrouwen, die in tegenstelling van haar Mohavezusters, dikwijls een licht gebogen neus hebben, maar er even goed uitzien, hebben echter zeer uitstekende jukbeenderen. Bijna allen dragen de kleederen der blanken; nog slechts weinigen zijn er, die het haar lang laten groeien en den hoofddoek en de witte lederen *mocassins* dragen. De laatsten gelijken volkomen op die der Chemehueves. Een aantal Pah-Utes verricht werk voor de Amerikanen aan de *mill*, terwijl vele *squaws* met de blanken leven, en aan een aantal *halfbreed*-kinderen het aanzijn hebben geschonken.

Toen generaal Howard's „*talk*" was afgeloopen, trachtte ik

een en ander uit hen te krijgen, en verzamelde tevens een kleine woordenlijst hunner taal.

De Noe leven gedeeltelijk van de jacht, o. a. op het bergschaap (*Ovis montana*); daarbij zijn graszaden en *mezquite*-boonen hun hoofdvoedsel.

Als narcotisch middel wordt de wortel van het *Jimsonweed* (*Datura* sp.) gekauwd, waarvan een staat van delirium dikwijls het gevolg is. Bovendien zijn de Pah-Utes zeer verslaafd aan sterken drank, dien zij thans, dank zij der beschaving, van de Amerikanen koopen.

Hun woningen zijn slechts hutten van boomtakken, en al hun industrie bestaat in het vervaardigen van manden en fuikvormige draagkorven van wilgenbast.

Evenals hun naburen de Mohaves, die zij Ayats d. i. „de mooien" (sc. menschen) noemen, verbranden de Pah-Utes hun lijken. In vroeger jaren scalpeerden zij, en hadden menig gevecht met de Mohaves. In de laatste tien jaren hebben echter geen vijandelijkheden op groote schaal plaats gehad.

Vele bergen langs den Colorado, b.v. Mount Newberry, worden door hen gevreesd, wegens de daarop wonende booze geesten.

Wat hun taal betreft, deze gelijkt zeer op het Chemehueve, en is daarmede wellicht identisch. Zooals te verwachten was, vond ik later vele woorden der Pah-Ute taal bij de Utes en Comanches terug. B.v. *pah*, water, *kâni* of *kâne*, hut, *mamma*, *mamáts*, vrouw, enz. Ook eenige telwoorden komen in de drie talen overeen, b.v.

	Pah-Ute.	Ute.	Comanche.
een	sójoes	sūēwis	sámes
twee	wai	wain	wáhat
drie	pai	pain	páheest.

Het woord voor vijf staat, evenals in zoovele talen, in verband met het woord voor hand. Zoo is vijf in de drie talen

respectievelijk *máneghi*, *maínegen* en *mówe;* hand, *móave*, *moev*, *mambóo*.

Vele klanken zijn uiterst moeielijk met onze letters weer te geven, b.v. de laatste consonanten in *pagágh*, rivier, en *sagwagágh*, blauw, die eenigermate met de Maleisch-Arabische غ (als *gh* of *gr*) overeenkomen.

Eenige schrijvers hebben gemeend in de eigenaardige gesteldheid van het Colorado-dal de oorzaak van het eigendommelijk physisch en psychisch karakter der Yumas en Mohaves te zien. Doch dan rijst de vraag, waarom de Chemehueves en Pah-Utes, die geheel in dezelfde omgeving leven, zoo hemelsbreed in voorkomen, karakter en levenswijze van deze beide stammen verschillen. Het is evenwel mogelijk, dat de Yumas en Mohaves aanmerkelijk langer in het heete Colorado-dal hebben gewoond, en de Pah-Utestammen, die in enkele karaktertrekken aan de noordelijke prairie-Indianen herinneren, eerst later uit het noorden komende, nog niet dien ingrijpenden invloed hebben ondervonden, waaraan de Yuma-Mohaves sedert eeuwen hebben blootgestaan.

El Dorado Mill ligt in den staat Nevada aan den mond van een zijdelingschen *cañon*, die uitloopt op den westelijken rivieroever. De wanden van den *cañon* bestaan grootendeels uit conglomeraat, evenals alle *mesas* dezer streken, de overblijfselen van oude sedimentaire formaties, terwijl hier en daar ontzaglijke blokken eruptiefgesteenten van verschillende structuur den *cañon* versperren. Beklimt ge de omliggende bergen, dan ontwaart het oog de starre woestenij van een maatloos rotsenlabyrinth. Als de ondergaande zon haar licht op de kale bontgekleurde bergen laat spelen en duizend tinten van violet en amber, rood en geel als door een tooverslag te voorschijn roept, dan waant ge een droombeeld te aanschouwen, en alles vergetend, staart ge met verrukking op die eindelooze bergzee, een beeld van rust en onbeweeglijkheid.

We zijn gehuisvest in de *adobe*-woning van den heer M., den *manager* der smelterij; want de „Mohave" is nogmaals naar Cottonwood gestevend, om voor de smeltovens een tweeden voorraad hout te halen. 't Is 's middags den 16den drukkend heet, en de wind, dien wij gehoopt hadden, dat ons in een kleine zeilboot naar de ongeveer 15 mijlen stroomopwaarts gelegen Black Cañon zou brengen, bleef uit.

Den volgenden dag waait er een sterke wind uit het zuiden, die de lucht met zand vervult en met regenbuien gepaard gaat. De temperatuur is aanmerkelijk gedaald, en den geheelen dag verlicht de zon slechts een enkele maal het grauwe landschap, dat ons omgeeft.

We bezoeken de zilvermijn, die westelijk van de *mill* aan het einde van den *cañon* in de bergen ligt. Aan den rand van den *cañon* verheffen zich eenige reusachtige aardzuilen van conglomeraat met een rotsblok tot kapiteel, als stomme getuigen van de werking der hevige regens, die periodiek in deze streken vallen.

In den morgen van 18 Mei schepen we ons weder op de „Mohave" in, koers zettende naar Cottonwood Island, dat we na een vaart van twee uren bereiken. We moeten hier gekomen, op een andere wijze onzen zuidelijken koers vervolgen, want de *steamer* gaat thans weder noordwaarts, naar de Virgin River, een rechter zijtak van den Colorado, om bergzout te halen.

Met den heer Howard, kapitein Polhemus, *superintendant* van de stoombootlijn, en een Indiaan, neem ik in een roeiboot plaats, en we zakken in den snikheeten middag in snelle vaart de rivier af tot Fort Mohave, dat we 3½ uur later (een afstand van circa 50 mijlen) bereiken.

Ik kon gedurende de vaart niet nalaten met bewondering te denken aan Powell en Thompson, die in 1869—72 als de eerste wetenschappelijke reizigers, den geheelen bovenloop de-

zer rivier met zijn reusachtige *cañons* en vreeselijke *rapids* nauwkeurig onderzochten, en aan de wetenschappelijke wereld een tooverland van geologische phenomenen ontsloten 75). Weinig vermoedde ik toen, dat ik een paar maanden later het voorrecht zou hebben korten tijd met een expeditie van den heer Thompson samen te zijn.

VIERDE HOOFDSTUK.

Van den Colorado naar de Pima-Indianen.

Generaal Howard begeeft zich den volgenden morgen naar Los Angeles in Californië, terwijl ik met een militaire ambulance het fort verlaat, ten einde den terminus der nog onvoltooide Atlantic- & Pacificlijn te bereiken. Na een stoffigen rit van bijna vijf uren komen we aan een kampement van linnen tenten en houten barakken. Deze plaats is met den naam van The Needles gedoopt en een toekomstig station aan den nieuwen spoorweg.

Ik spreid 's nachts mijn deken in een hoekje van den „Franschen restaurant" alias linnen tent, waar ge slechte whisky en nog slechter eten kunt krijgen, en ga des anderen daags met een *buckboard* een paar mijlen verder teneinde den constructietrein te bereiken, die mij na een rit van 12 mijlen naar een punt brengt, vanwaar een passagiers- en goederentrein tot Albuquerque in Nieuw-Mexico rijdt.

Het landschap, dat ons omgeeft, is misschien het best te beschrijven door het:

„Sandhills to right of them,
Sandhills to left of them,
Sandhills in front of them."

Tegen 5 ure in den middag bereik ik Kingman, een kleine

frontiertown, en neem mijn intrek bij „kolonel" S., die een *store* heeft. Tot nog toe vergat ik te zeggen, dat het aantal titelvoerende personen in de Vereenigde Staten legio is, en dat van de honderd mannen van middelbaren leeftijd zeker twintig „kolonel", „majoor", „kapitein" of „rechter" (*judge*) zijn. „Generaals" zijn iets zeldzamer. Een officiersrang heeft ieder burger, die in den oorlog een blauwen maandag een ongeregelden troep heeft aangevoerd; en niettegenstaande er een reeks van jaren is verstreken sedert deze ephemere korpskommandanten op het slagveld blonken, 't zij in werkelijkheid, 't zij in hun verbeelding, zijn ze er zeer op gesteld bij hun titel te worden genoemd, al hebben ze dan ook een *store*, een kroeg of een armzaligen *rancho*. Men denke niet, dat een *judge* DCL. of ook maar BCL. behoeft te zijn. Rechtspraak kan ieder uitoefenen, die door de *vox populi* gekozen, in een rechtszaak geroepen is zijn oordeel uit te spreken. In den regel zijn deze rechtsgeleerde heeren „*good judges of whisky*"; geen man van het vak zijnde, moet ik mij omtrent hun verdere bekwaamheden van een oordeel onthouden.

Kingman, een nietig complex van wit linnen tenten en houten loodsen, te zamen zeker minder plaats innemende dan een Hollandsche kermis, ligt in een hoogvallei, waar 't oog ver naar het zuiden en oosten voor 't eerst weder met pijnboomen begroeide bergen ontwaart.

Aldra word ik bij een armen „*judge*" geroepen, die in een der tenten aan een zware pneumonie ligt; maar ik kom juist bijtijds om de laatste uren van zijn doodsstrijd bij te wonen.

Bij Kingman is een klein kampement van Hualapaí-Indianen. Het zijn echte *loafers*, whisky drinkende bedelaars, wier *squaws* zich prostitueeren. Met een jongen Hualapaí*buck*, den muilezeldrijver van den „kolonel" en met een anderen Indiaan begeef ik mij op een warmen morgen te voet naar een ander Hualapaikamp in de bergen, ongeveer 10 mijlen zuidelijk van

Kingman. Hier vindt ge gras, talrijke opuntiasoorten, die in bloei staan, terwijl witte, gele, roode en blauwe bloemen, hier en daar tusschen het gras verspreid, uw oog verkwikken en de zachte zuiderkoelte, die u tegenwaait, met welriekende geuren bezwangeren. Als ge weken lang niets dan dorre vale woestenijen hebt gezien, is de aanblik van dat groenende landschap een dubbel genot.

Het nauw volgbare Indiaansche voetpad, dat over bruine zandsteen*mesas* en door kloven leidt, maakt die wandeling in de brandende zon vermoeiend. Daar staat de schamele hut van Leve-Leve, het hoofd der Hualapaís, eensklaps vóór ons in het ruime grazige hoogdal. Leve-Leve is echter op de jacht, maar ik vind zijn schoonzoon, een paar *squaws* en twee kinderen. De hut is eigenlijk niets meer dan een in een halven cirkel staande beschutting van takken en twijgen van *paloverde,* waarover eenige stukken oud zeildoek en een paar Návajo-dekens zijn uitgespreid.

Leve-Leve's schoonzoon is een intelligente Indiaan met wien ik spreken kan, daar hij een weinig Engelsch verstaat; ik doe hem verschillende vragen, en wat hij mededeelt komt in hoofdzaak op het volgende neder.

De Hualapaí of Wallapaí, d. i. „Boschvolk" zijn ongeveer 700 koppen sterk, en hoewel er een *reservation* voor hen heet te bestaan (waar eigenlijk wist zelfs de *Indian inspector* niet!), zijn ze wijd en zijd in noordwestelijk Arizona verstrooid. O. a. hebben ze kampementen om en bij Mineral Park, Hackberry en Peach Springs, *miningcamps* en *frontiertowns,* waar ze door de beschaving, alias whisky en venerische ziekten, hoe langer zoo meer worden gedemoraliseerd. Tot nog vóór weinige jaren spreidden ze een ontembare hardnekkigheid ten toon in het te keer gaan der blanke kolonisatie, en kostten den Amerikanen, zoowel troepen als *settlers*, menigen strijd. Vooral Cerúm of Serōem, een thans nog levend opperhoofd, was de ziel der

oppositie, doch door het in bezit nemen van hun beste landerijen door de *settlers* en het schaarscher worden van wild, zagen de Hualapaís zich eindelijk gedwongen, hongerig en ontmoedigd den bijstand van het gouvernement te vragen, die hun gedurende de wintermaanden van 1879—81 dan ook werd verleend. De Hualapaís zijn thans armer dan ooit, maar zoeken zooveel mogelijk op eigen krachten steunend in hun onderhoud te voorzien. Hun hoofdvoedsel is de wortel van den *mezcál* (*Agave* sp.), door hen *wiál* genaamd. Daarop volgt de vrucht van een yuccasoort (*mendát*) en graszaden (*selé-e*).

De laatste worden ingezameld door de *squaws* met de *á-véje*, een uit jonge twijgen gevlochten werktuig, dat in de rechterhand gehouden wordt, terwijl zij langs de grashalmen gaan, en het zaad in een kleine mand werpen, die ze in de linkerhand houden; deze kleine mand wordt dan van tijd tot tijd in een grootere draagmand geleegd. De *mezcal*, dien ik mij tot groote voldoening der Indianen, goed liet smaken, was zoetachtig. Hun waterkruiken (*soewá-a*), die dikwijls verscheidene liters inhouden, bestaan uit boomtwijgen en zijn met een dikke laag roode hars overtogen; zij worden aan hengsels van paardenhaar gedragen. De Hualapaís vervaardigen fraaie dekens of mantels van rattenvellen (*koehōele*), die ze met de Mohaves en andere stammen ruilen. Hun schoeisel gelijkt volkomen op dat der Pah-Utes. De meeste Hualapaís dragen min of meer volledig de kleeding der blanken, doch hebben lang loshangend haar, somtijds bij de mannen door een rooden of paarsen hoofddoek bijeen gehouden. Hoewel deze Indianen in voorkomen aan de Mohaves herinneren, hebben ze een korter en breeder gelaat, en enkele physiognomieën deden, zooals later bleek, aan Apaches denken. Ook zijn ze kleiner, schraler en minder fraai dan de Mohaves.

Te Kingman teruggekeerd, neem ik 's avonds plaats op den trein naar Ashfork, om van daar den postwagen tot Prescott

te nemen, en na een eenzame landstreek, waar yucca in groote menigte optreedt, te zijn doorgespoord, bevind ik mij den anderen morgen bij zonsopgang te Ashfork, een *frontiertown* zooals er honderde zijn. Ik ben hier in het hartje van noordelijk Arizona, een streek, die eerst in de laatste twee jaren door den aanleg van den Atlantic & Pacific-spoorweg voor de wereld ontsloten is. Heinde en verre strekken zich grazige heuvelen uit, afwisselend met fraaie juniperusboomen, zoogenaamde *cedars*, bedekt. Naar het zuidwesten verrijst een geïsoleerde bergtop, waarschijnlijk Mount Floyd, wiens rossig gekleurde hellingen groepsgewijze met donkere dennen zijn bedekt.

Ik heb den tijd tot 's avonds, en mijn Winchester nemende, dwaal ik tusschen vlakten en heuvelen rond; maar de antilopen, die ik hoop te vinden, vertoonen zich niet. Alleen vind ik *turkey buzzards* (*Cathertes aura*), de onafscheidelijke metgezellen van den jager, ook hier weder terug.

's Avonds ten half 9 neem ik in een ouden tentwagen plaats en aanvaard de reis naar Prescott. De weg, of wat dien naam draagt, is boven alle beschrijving slecht, en den ganschen nacht word ik op de onzachtste wijze door elkaar geschud. Tot Chino, een poststation, dat we in den vroegen kouden morgenstond bereiken, zijn het eindelooze golvende vlakten met juniperus; daarop rolt de postwagen door een grazige hoogvlakte, in de verte aan weerszijden door met pijnboomen begroeide granietrotsen omzoomd, en als ik ver naar het noord-oosten aan den schemerenden horizon de besneeuwde kruinen van het San Francisco-gebergte ontwaar, word ik levendig aan een Alpenbeeld herinnerd. Na een slapeloozen nacht en een rit van circa 14 uren, rijd ik het stadje Prescott binnen. De *adobe*-huizen, zoo vaal en wanstaltig, hebben hier plaats gemaakt voor nette houten woningen, door een zee van heerlijke pijnboombosschen omgeven.

Prescott, dat in 1864 ontstond, ligt ruim 5,300 voet boven

den zeespiegel. Het is een rustig, vriendelijk, landelijk stadje, met ongeveer 2,000 inwoners en de hoofdplaats van het territorium; en het nabijliggende Fort Whipple, het hoofdkwartier der in Arizona verspreid liggende troepen. De temperatuur is er heerlijk, met volle teugen adem ik de frissche berglucht in, dubbel verkwikkend na de verzengende hitte waarin ik de laatste maanden heb geleefd.

Daags na mijn aankomst beklim ik de Thumb Butte, een steile rots, die zich op een paar mijlen afstands westelijk van Prescott boven de donkere bosschen verheft. De spits is van de stad uit goed zichtbaar, evenals de meer noordelijk gelegen Granite Peak. Aan den zuidelijken voet van den gespleten reusachtigen rotskegel, die uit andesiet bestaat, op de plaats waar deze overgaat in een breed plateau, vond ik op drie verschillende plaatsen de overblijfselen van ruwe, uit los op elkaar gestapelde steenen bestaande muren, die evenwel niet zeer duidelijk meer te onderscheiden waren. Ik vermoed, dat deze ruwe bouwvallen de overblijfselen eener Indiaansche borstwering zijn.

Den 25sten Mei vertrek ik 's morgens naar het 126 mijlen zuidwaarts van Prescott gelegen Phoenix. Behalve den voerman, weder een „kolonel", ben ik de eenige passagier op den postwagen, ditmaal een groote roodgeverfde *concord coach*. Het landschap waardoor de ruwe, hobbelige weg slingerend loopt, bestaat onafgebroken uit grazige bergen en uitgestrekte hoogweiden, en daalt voortdurend tot aan Phoenix. Te Big Bug, een *rancho*, gebruiken we het middagmaal, en te Bumble Bee, een verzameling huizen en *corrals*, aan den ingang van Black Cañon, verlaat mij de oude praatzieke „kolonel" om voor een anderen voerman plaats te maken. De omtrek van Bumble Bee, die met *mezquites* en *choyas* is begroeid, krioelt van hazen en konijnen. Over een afschuwelijk slecht spoor, want een weg is het niet te noemen, volgen we den oostelijken rand van Black Cañon, die ongeveer 12 mijlen lang is.

De roovers, die zoo vaak deze kloof onveilig maken, laten mij gelukkig ongemoeid. Hoe zuidelijker we komen, zoo talrijker worden de cereuszuilen, en bij Gillett, waar ik 's avonds laat een sober maal nuttig, komen we op een bijna vlak terrein. Als de schitterende morgenzon den 26sten het landschap met een lichtstroom overgiet, zijn we in een zandige met *greasewood* bedekte vlakte, door kale heuvelen begrensd. Te Desert Station, 18 mijlen boven Phoenix, gebruiken we het ontbijt, en 4 mijlen vóór we laatstgenoemde plaats bereiken, trekken we door een oud bewateringskanaal, waarmede het volk der *casas grandes* eenmaal zijn landerijen besproeide. Van daar leidt een lange, zandige weg door dicht en weelderig *mezquite-* en *álamo*-gewas naar Phoenix, dat ik spoedig bereikt heb. Met zijn fraaie alleeën van breedgetakte populieren, waartusschen de huizen van hout en *adobe* zijn verspreid, heeft Phoenix een vriendelijk voorkomen. Er wonen vele Mexicanen, en nu en dan ziet men een Pima of Maricopa in de straten waar het wemelt van *saloons*. Het is ontzettend heet, en daar ik vermoeid ben van den langen rit, breng ik den dag grootendeels slapend door in mijn „hotel".

Des anderen daags huur ik een *buggy*, ten einde de tusschen Phoenix en Tempe liggende Indiaansche bouwvallen te bezoeken.

De eerste, op $1^1/_2$ mijl afstand van East-Phoenix, is thans nauwelijks meer als een bouwval te herkennen, en bestaat uit eenige met een zandhoop overdekte zware *adobe*-muren, terwijl in den omtrek een menigte beschilderde potscherven en eenige *manitas* te vinden zijn. De tweede puinhoop is ongeveer 5 mijlen verder oostwaarts, en vrij uitgestrekt. Van de beschrijving, zooals Hodge die geeft in „Arizona as it is", houdt weinig meer steek. De muren zijn thans in puin gevallen en het grondplan der gebouwen is moeielijk te herkennen. Heinde en verre strekken zich de vale hoopen van verbrokkelde muren

uit, waartusschen duizende potscherven, 76) die dikwijls fraai beschilderd zijn, den grond bedekken. Waar eens een aanzienlijke Indiaansche stad schijnt te hebben gestaan, heeft de natuur haar rechten hernomen, en prijkt de grauwe artemisiastruik in dichte menigten op de ruïnen.

Niet ver vandaar verheft zich een reusachtige eruptiekegel, alleenstaand in de met *sahuaros* en *paloverdes* begroeide vlakte.

Van Phoenix uit steek ik 's middags met den postwagen den Rio Salado over en vervolgens de Gila, daar waar zich een Pimadorp, aan den voet der kale Sierra d'Estrella, als een verzameling mierenhoopen boven de zonnige vlakte verheft. Tegen wil en dank ben ik gedwongen den nacht te Maricopa-Station door te brengen, daar ik den trein naar Tucson misloop. Den volgenden dag doe ik echter mijn intrede weder in het stoffige broeinest, waar de hitte ondraaglijk geworden is, en de thermometer 's middags in de schaduw 110° F. aanwijst. Ik verlaat het weder zoo spoedig mogelijk en bevind mij 's avonds den 31sten Mei te Casagrande, om van daar den anderen morgen naar de Pima-*reservation* te gaan.

Een tweespan bracht mij binnen eenige uren door een met artemisia, obione en *sahuaros* bedekte zandvlakte naar de *agency*, op korten afstand westelijk van het poststation Sacaton gelegen. Er zijn slechts een paar gebouwen; een woonhuis van twee verdiepingen, een in aanbouw zijnd schoollokaal en de *adobe*-woning van Antonio, het oude opperhoofd der Pimas; daar omheen een aantal hutten in den vorm van platte bijenkorven (fig. 2, pl. 1), die in hoofdzaak op die der Pápagos gelijken. Aan den noordelijken oever van de Gila, in de onmiddellijke nabijheid der *agency*, die echter aan den zuidelijken oever ligt, strekken zich de rijke graanvelden der Indianen uit. De regeeringsagent, dr. Jackson, bij wien ik gedurende een week gastvrijheid geniet, stelt mij spoedig in kennis met Rev. C. H. Cook, een zendeling, en twee tolken,

Luis en Antonito, of, om den laatste bij zijn Indiaanschen naam te noemen, Hotontóahim (Avonddonder), en beurtelings ga ik met een hunner de verschillende Pima-nederzettingen rond.

De Pimas of A'kemorl ōōhtam van Arizona, die deel uitmaken van de zoogenaamde Pimeria Alta (Boven Pimeria), bezitten met de Maricopas een *reservation* langs beide oevers der Gila, en een andere, minder groot, aan de Salt River ten oosten van Tempe. Hun aantal wordt op ongeveer 3,900 geschat; dat der Maricopas op ruim 300.

Sedert menschengeheugenis hebben deze Pimas in vrede met de blanken geleefd, en voor de *overlandmail*-reizigers, die in vroeger dagen langs dezen weg naar Californië trokken, waren hun dorpen menigmaal een toevluchtsoord tegen de vijandige Apaches. Slechts in den laatsten burgeroorlog, waarin een aantal geallieërde Indianen van verschillende stammen deelnamen, streden ook de Pimas in het leger der Zuidelijken, naar ik meen.

Bijna alle Pimas hadden hun zomerkwartieren betrokken, en leefden onder een afdak van takken in de velden, waar zij hun arbeid verrichtten. Hun donkere „bijenkorven" waren bijna allen verlaten, en nergens vond ik vele Pimas bij elkaar, daar ze op groote afstanden, heinde en verre waren verspreid.

Op het eerste gezicht zou men in deze halfnaakte „wilden" nooit de broeders van de vermexicaanschte Pápagos zoeken. Slechts weinige mannelijke Pimas kleeden zich in „*citizens-dress*"; de meesten gaan naakt als de Mohaves, of dragen korte, bontgekleurde hemden van katoen. De vrouwen dragen een korten rok van gekleurd katoen, nauw om de beenen sluitend, en een, meestal wit, kort jak, dat aan een Indische kabaai doet denken, maar pouffemouwen heeft. De mannen dragen het haar gewoonlijk op de wijze der Mohaves, in lange, talrijke tressen op den rug hangend, die somtijds door de oudere mannen worden opgenomen en dooreen geslingerd met een gekleurden doek, waardoor het geheel het aanzien van een tulband

krijgt. Voorheen werd daartoe de fraai geweven, bont gekleurde *kéwoet* of hoofddoek gebezigd, doch de Pimas vinden het thans gemakkelijker roode of kakelbonte foulards in een *store* te koopen, dan door een moeielijk en langzaam proces een *kéwoet* te fabriceeren. De vrouwen dragen het op het voorhoofd nederhangend haar vlak boven de wenkbrauwen afgesneden, terwijl het overigens loshangend gedragen wordt, doch niet langer dan ongeveer 30 centimeters. Dat der *bucks* bedraagt nagenoeg het dubbele dier lengte.

Den glans van het haar trachten ze te verhoogen door er een mengsel van *mezquite*gom 77) en zwarte aarde op te smeren; de jonge *bucks* besmeren zich het haar boven op het hoofd niet zelden met alkalische aarde, dat zoo veelvuldig op den bodem wordt aangetroffen.

De *kids* hebben somtijds hun haar geheel kort gesneden op enkele alleenstaande lokken na, zooals aan de slapen, op de kruin en in den hals. Beide seksen zijn veelal in het gelaat blauw getatoueerd, vooral rondom de oogen. Een horizontale streep van de buitenooghoeken over de slapen gaande, komt dikwijls voor. Sommige jonge *bucks* besmeren zich het gelaat met een roode verfstof, waarschijnlijk ijzeroker, die zij in de bergen vinden. Zooals bij de meeste Indiaansche stammen het geval is, zijn ook de Pimas trotsch op hun haardos, en zouden ze dien voor geen prijs willen afsnijden. Ook bij hen maken de mannen meer werk van hun „toilet" dan de vrouwen.

Wat het type der Pimas betreft, zoo zijn er, behalve de overgangsvormen, twee duidelijk verschillende typen onder hen. Het eerste, met fraaie trekken, meestal ligt gebogen neus, en klein of middelmatig van gestalte, is het „Roodhuidentype" in zijn fijnsten vorm; het tweede is groot van gestalte met grove trekken, achteruitwijkend voorhoofd, en dikwijls prognaath. Rechte en niet zelden eenigszins opgewipte neuzen komen bij dit type veelvuldig voor. Het eerste type is zeer waarschijn-

lijk meer algemeen brachycephaal, of ten minste mesaticephaal, dan het tweede, dat dolichocephaal is. De gestalte van 23 mannelijke Pimas, door mij gemeten, varieerde tusschen 1 M. 64 en 1 M. 83. Hun gelaatskleur is in den regel gelijk aan n° 30; de kleur van armen of dijen komt overeen met de nummers 29, 30 en 43 der kleurenschaal.

Wanneer ik moest beslissen tusschen de schoonheid der Mohave- en der Pimavrouwen, dan zou ik zeker den eerepalm aan de laatsten toekennen. Ik heb meisjes en jonge vrouwen gezien, die, op Europeesche wijze gekleed, gemakkelijk voor Spaanschen of Italiaanschen hadden kunnen doorgaan.

De Pimas hebben nog het geloof hunner vaderen behouden, en niettegenstaande het meer dan elfjarige zendingswerk van Rev. Cook, is er geen enkele Pima openlijk tot den Christelijken godsdienst overgaan. Toch is de waardige zendeling geeerd en bemind, en wanneer hij 's Zondags in de dorpen predikt, staat een dichte groep van Pimas aandachtig luisterend om hem heen; doch in hoeverre zijn woorden invloed hebben, ben ik niet bij machte te zeggen. Alleen citeer ik het feit, dat dronkenschap en onzedelijkheid gedurende de laatste jaren onder de Pimas toegenomen zijn. De beleiders der leer, die hun gepredikt wordt, waarvan zij zoo vaak vertegenwoordigers te Phoenix of Casagrande zien, zijn zeker niet in staat hun een hoogen dunk van het Christendom te doen opvatten.

De Pimas erkennen een Opperwezen, dat zij Chehwita-mahke (Aardprofeet) noemen, doch vereeren diens zoon Seuh-heu (Suhu, Sugh-ha), die een grooten vloed overleefde en de aarde weder bevolkte. Seuh-heu doodde den boozen geest, waarna hij, om zich van die onreine aanraking te zuiveren, zestien dagen vasten moest. Hij is thans in het land der opgaande zon, waar alle goede Pimas heengaan na hun dood. Siwanno, de afstammeling van Seuh-heu, voerde de Pimas tot macht en grootheid; doch oneenigheid en machtige vijanden brachten hen ten val.

De Pimas gelooven, dat zij geschapen zijn in het land waar zij thans leven, en hebben een overlevering, dat een deel hunner natie naar het zuidoosten trok. Enkele schrijvers, zooals Spring 78) en Pinart 79), houden de Pimas voor de afstammelingen van het volk, dat de *casas grandes* bouwde, en de laatste neemt onder reserve hun verwantschap met de Pueblo Indianen aan. Ik heb niets gevonden dat deze meening versterkt. Herinner ik mij wel, dan schrijven de Pimas zelven het bouwen der *casas grandes* toe aan de Onăvas, een hun verwanten stam in Sonora. In zeden of gewoonten, taal noch voorkomen hebben de Pimas iets met een der Pueblostammen gemeen. Den eigenaardigen, sterk brachycephalen schedelvorm met plat achterhoofd, dien men zoo vaak onder de Pueblos vindt, heb ik onder de Pimas en Pápagos niet aangetroffen. De eenige schedel die mij uit een *casagrande* bekend is, door Pinart gevonden, kenmerkt zich daarentegen door de bovengenoemde eigenschappen 80).

De Pimas schijnen een clansysteem te bezitten, zij hebben althans „*coyote gentes*" en „buizerd*gentes*", Pahn-kech-emk en Nuey-kech-emk, wellicht daarmede in verband staande, dat de *coyote* en de buizerd (of de adelaar) de voorouders der Pimas voor den opkomenden grooten vloed waarschuwden. Deze *gentes*, of hoe men het noemen wil, onderscheiden zich door de wijze waarop het kind zich tot den vader richt. De Pahn noemen vader *apáp* of *mahm*, de Nuey daarentegen *vahv*, terwijl het gewone woord voor vader *awk* of *auk* is.

Ik herinner mij ergens te hebben gelezen — waar is mij ontgaan — dat de Pimas een mannen- en vrouwentaal hebben. Dit is onjuist, en de onderscheiden bepalen zich slechts tot een paar tusschenwerpsels.

Bij mijn tochten kwam ik, op aanwijzing van den tolk, aan een hol, dat zich hoog in de helling van een uit lava bestaanden berg bevond, ongeveer 8 mijlen ten noordwesten van de

agency. Niet ver van den ingang vond ik in dit hol een langwerpige mand van geel stroo, die daar klaarblijkelijk opzettelijk was nedergezet. De mand openende, vond ik daarin een aantal bijeengebonden vederen, armbanden en halssnoeren van kralen, korte pijlen, banden of ringen van pezen, benevens eenige vodden, waaraan ik onmogelijk een naam zou kunnen geven. Achter in het hol, dat met een sterk ammoniakale lucht vervuld was, stond een bundel oude pijlen, die voor 't meerendeel hun punten verloren hadden.

Op mijn vraag aan Avonddonder of dit het werk van de Pimas was, ontkende hij dit eerst, maar toen ik de mand wilde mede nemen, verzette hij zich daartegen, herhaaldelijk zeggende „*people come to visit.*" Ik had al mijn overredingskracht noodig om hem te bewegen mij de mand te laten medenemen; doch hij deed mij beloven, dat als er later iemand om kwam, ik hem zonder verwijl zou afstaan. En zoo geschiedde het ook. Een paar dagen later kwam een oude Pima zich bij mij vervoegen, en vroeg de mand terug. Toen ik hem die ter hand stelde, verhelderde zijn gelaat, en een paar der voorwerpen uit den inhoud opnemende, bezag hij die met gretige blikken, en drukte ze aan zijn hart. Hij stond mij toe er één ding uit te nemen, en ook den bundel oude pijlen te behouden. Daarop zag hij mij aan met een dankbaren blik, schudde mij de hand, en verwijderde zich opgeruimd met de mand onder zijn arm, ten einde die op haar plaats terug te brengen.

Zooals ik later vernam, vindt men dergelijke holen vrij veelvuldig in de bergen van Pimeria Alta en Baja, en gewoonlijk staan zij in nauw verband met de legenden der Indianen. Ook worden niet zelden in de nabijheid rotsschilderingen aangetroffen.

In de kleine granietketen, die zich ten zuidoosten van de *agency* uitstrekt, vond ik op de losse rotsblokken, die de hel-

lingen van sommige bergen bedekken, een onnoemelijk aantal ingegriffelde teekens, reeds gedeeltelijk uitgewischt door den tijd. Het waren meestal mensch- en diervormen, zeer ruw en primitief van teekening en zeer gelijkende op die, welke Bartlett 81) afbeeldt, en door dezen reiziger aan de Gila tusschen Yuma en de Maricopadorpen werden gevonden.

De Pima-*reservation* telt een groote menigte bouwvallen van *casas grandes* en oude irrigatie-kanalen, die schijnen aan te toonen, hoe dicht de bevolking dezer streken eenmaal was. Deze ruïnen gelijken geheel op die, welke men bij Tempe vindt; en evenals daar, ligt een ontelbare menigte potscherven over den grond verspreid. Steenen bijlen worden er hoe langer zoo zeldzamer, daar deze door de Pimas worden opgezameld, om tot verschillende doeleinden te worden gebruikt.

De puinhoopen schijnen dikwijls het voorwerp eener zekere vereering van den kant der Pimas te zijn, daar ik eenige malen kleine hoopen opeengestapelde steenen, kennelijk van lateren oorsprong, op de neergestorte muren vond. Tusschen de steenen lagen afgebroken takjes *greasewood* of sieraden van kralen. Uit Hotontóahim was aangaande de vereering dezer bouwvallen niets te krijgen. Als ik hem naar de beteekenis vroeg, klonk het onveranderlijk, dat hij er niets van wist. Bij het doorzoeken van een dezer puinhoopen scheelde het weinig of ik was gebeten door een ratelslang, die ineengekronkeld tusschen de steenen lag. Reeds hief zij, in haar slaap gestoord, den kop omhoog en ontkronkelde zich, om vertoornd op haar rustverstoorder toe te schieten. Achteruit te springen en de beide loopen van mijn jachtgeweer gelijktijdig op het ondier af te vuren, was het werk van een oogenblik; toen de rook was weggetrokken wees een onkenbare bloederige massa de plaats aan waar de slang gelegen had.

„Mexican Luis", de andere tolk, een Pápago uit Sonora, was in vele opzichten minder terughoudend dan Hotontóahim, en dreef

zijn liefde voor „*king dollar*" zelfs zoo ver, dat hij mij hielp een Pimaschedel te rooven.

De wijze der ter aarde bestelling bij de Pimas verschilt aanmerkelijk van die der Pápagos; daar zij een diepen kuil graven, en daarin het lijk in zittende houding nederlaten, terwijl de overschietende ruimte met takken en steenen wordt aangevuld. Daaroverheen wordt ten slotte een hoop van zand en takkenbossen opgeworpen.

De schedel 82), dien ik in handen kreeg, was echter niet op de gewone wijze begraven; maar daar de persoon aan wien hij had toebehoord, door de Apaches was gedood, had men zijn lijk op de plaats laten liggen, en er slechts een hoop steenen overheen gelegd. In vroeger tijd, als een Pima in het land der Apaches sneuvelde, werd zijn lijk verbrand.

Het geloof aan heksen en behekste personen is onder de Pimas, evenals onder zoo vele Indiaansche stammen, nog vrij algemeen, en kort vóór mijn komst, was er juist weder een toovenaar gedood.

Voor uilen hebben de Pimas een bijgeloovige vrees, die waarschijnlijk in verband staat met het door Spring medegedeelde, dat volgens het volksgeloof een uil de zielen der afgestorvenen naar de andere wereld draagt.

De industrie der Pimas komt met die der Pápagos overeen; maar toch hebben ook zij verschillende kunsten verleerd. Behalve de *kéwoet*, den fraaien hoofddoek, dien men nog enkele malen ziet, weefden de Pimas fraaie dekens, en maakten *mocassins*, terwijl ze thans lederen voetzolen dragen.

Ook hun hutten komen, zooals ik reeds zeide, met de oorspronkelijke Pápagohutten overeen; doch bij de Pimas is de ingang steeds naar het oosten gericht, wellicht om reden, dat het land van Seale-tahkea, der „rijzende zon", hun paradijs, in het oosten ligt.

Sedert 1872, toen generaal Howard met een aantal stammen

een onderling vredesverdrag sloot, hebben de Pimas hun eeuwigdurenden strijd tegen hun erfvijanden de Apaches gestaakt. Inlandsche wapenen, behalve bogen, zijn dan ook thans zeer zeldzaam. Gelijk de Pápagos gebruikten de Pimas een knots van het harde *mezquite*-hout, en een rond dik lederen schild (*káwats*), aan de buitenzijde met bonte figuren beschilderd. Na lang zoeken vond ik eindelijk een ouden Pima, die zijn schild, ik meen voor 4 dollars, wilde afstaan; want de weinige oude krijgers die er nog een bezaten, wilden niet scheiden van den trouwen metgezel en beschermer, waaraan de herinnering van zoo menigen veldtocht verbonden was.

De eenige dans, dien ik van de Pimas te zien kreeg, was de reeds bij de Yaqui-Indianen beschreven *pascóla*, dien zij hoogstwaarschijnlijk van dezen hebben geleerd, daar er eenige Indianen van dien stam onder de Pimas leven 83). Ik ga een aantal kleine bizonderheden uit het leven der Pimas voorbij, en wil alleen nog vermelden, dat zij een spel (*kiensse*) kennen, hetwelk zeer op het *otóche-i* en *oetahá* der Yumas en Mohaves gelijkt.

Ook hebben zij het voetbalspel, waarvan de ballen (*sónjikjo*) uit de gom van het *greasewood* en zand bestaan. Het gebruik van lucifers is nog niet zoo algemeen, dat het den vuurstok (*éwetahkoet*), die uit het zachte droge hout van de reuzencactus bestaat, geheel verdrongen heeft.

Wat de benamingen der kleuren betreft, wil ik slechts aanstippen, dat de Pimas, evenals vele Indianen, slechts een en dezelfde uitdrukking voor groen en blauw hebben, nl. *stjēūtik* of *stjēūthtik*; maar voor groen wordt er *wásé*, gras, voorgeplaatst, dus „grasblauw" voor groen. Voor kleur, als abstract begrip, bezitten ze het woord *óhoteuk*.

Een aantal plaatsnamen zijn aan de Pimataal ontleend. Behalve het reeds genoemde Stjoekson (Tucson), vinden we Ariz(s)on-a, „kleine bron"; Arivaca, van *ari*, klein en *vac* (*bac*), een grassoort, welk laatste woord men terugvindt in S. Xavier

del *Bac*, en waarschijnlijk in Tu-*bac*. Verder Arivaypa, „kleine fonteinen", van *vaypa*, plur. van *bávia*, fontein; Arituava, waarschijnlijk van *toeák*, berg, heuvel, welk woord we in *tsjoemakákork* (Tumacácori) terugvinden, en welke naam „ongelijke" of „gebogen piek" beteekent.

De Rio Gila wordt door de Pimas A'kemorl, „Stroom", genoemd, van *morl*, vloeien, stroomen. De Casa grande („de Montezuma") noemen zij *wak*, *wakh*, of *wahki* d. i. „bouwval".

Van de hun bekende volkstammen noemen de Pimas de Maricopas, Oöpáp of Oohpáp; de Apaches, Návajos en Hualapais te zamen, Oop, Oohp; de Yumas, Yoem; de Mohaves, Náksat; de Chemehueves Ah'alakát, „Kleine-Bogen"; de Pah Utes, Auölasús, „Mezcal-Schoenen"; de Onăvas, Tsjoefkwátam, „Hazeneters."

Van de Maricopas kreeg ik slechts enkele individuen te zien, en onthoud mij dus van een beschrijving. Deze Indianen moeten zeer achterlijk zijn; daarbij luier, vuiler en even onzedelijk als de Pimas. Een gedeelte hunner woont in dezelfde hutten als die der Pimas. Zij verbranden hun dooden.

In uiterlijk komen zij zeer met de Yumas overeen; ook zag ik eenige individuen, die het sterk behaarde type hadden, dat hier en daar onder Yumas en Mohaves gevonden wordt.

De Maricopas noemen zich zelven Pipátsje, „menschen". Zij noemen de Pimas Techpás, en de Pápagos Techpamāis.

Den Rio Gila kennen zij onder den naam van Chas of Gas (*ch* scherp).

In den morgen van den 8sten Juni zeide ik de *agency* vaarwel, en begaf mij met een *buggy* naar Walkers Ranch, ongeveer 15 mijlen oostelijk in een zandige met *mezquite*-, obioneen artemisiastruiken bedekte vlakte gelegen, ten einde de in de nabijheid liggende bekende Casa grande te bezoeken.

Mr. J. D. Walker is een der weinige blanken, die de Pimataal vloeiend spreekt, en een verblijf van meer dan twintig

jaren in deze streek heeft hem het onbeperkt vertrouwen der Pimas doen winnen, voor wie hij in menig moeielijk geval een uitstekend raadsman was. Veel van hetgeen ik boven omtrent de Pimas mededeelde, heb ik aan den heer Walker te danken 84).

Geen schrijver, die over oudheden uit het Amerikaansche Zuidwesten geschreven heeft, heeft verzuimd *de* Casagrande, het zoogenaamde Roode Huis (Chichilticale) van Montezuma te vermelden.

Coronado op zijn gedenkwaardigen tocht van Culiacan naar de „zeven steden van Cíbola", bezocht in 1540 een gebouw, dat hij Chichilticale noemt en hetwelk moeielijk anders dan de tegenwoordige „Casagrande" kan zijn geweest.

Castañeda gaf er een vluchtige beschrijving van; doch pater Mange, die deze plaats in 1697 met pater Kino bezocht, was de eerste, die er een uitvoerige beschrijving van gaf.

Doch tusschen de Casagrande zooals pater Mange die zag, en de Casagrande van thans is een groot onderscheid, want de twee eeuwen, die daar tusschen liggen, hebben de muren aanmerkelijk gesloopt.

Ongeveer een mijl ten zuiden van Walkers Ranch verheft zich te midden der *mezquites*, in de gele zandige vlakte, de verlaten bouwval, die 17 meters breed en 12 meters diep is, terwijl de tegenwoordige hoogte ongeveer 14 meters bedraagt. De muren zijn 1,10—1,20 meters dik, en bestaan uit een soort van fijne *adobe*, zoo hard als cement; de geheele oppervlakte der muren, zoowel aan den binnen- als buitenkant, is volkomen glad, en heeft een eigenaardige zwak roodachtige tint, die waarschijnlijk na de voltooiing van den bouw daarop is aangebracht.

Men vindt thans nog slechts de aanwijzing van twee verdiepingen; van de ronde houten balken van een pijnboomsoort, die de zolderingen steunden, is er nauwelijks een enkele meer

te vinden. Het grondplan vormt vijf vertrekken van ongeveer gelijke grootte, waarvan er zich drie in het midden van het gebouw, en één aan de noord- en zuidzijde bevinden.

De drie middenvertrekken, die evenwijdig loopen met de lengteas van het gebouw, hebben onderling gemeenschap, terwijl de beide buitensten dier vertrekken elk een uitgang naar buiten hebben, evenals de noord- en zuidvertrekken, die met de lengteas der Casa een rechten hoek vormen.

Aan de oostzijde, op korten afstand van het hoofdgebouw, staat het overblijfsel van een zwaren *adobe*-muur, terwijl aan den zuidkant, een weinig verder, twee dergelijke hoogere muren staan. Aan de noordoostzijde vindt men verscheidene puinhoopen, die onder het zand bedolven, de plaats aanwijzen waar vroeger gebouwen stonden. Wijd en zijd in den omtrek vindt men potscherven, waarvan er vele beschilderd zijn; bewerkte zeeschelpen worden nu en dan in de aardhoopen gevonden. Klaarblijkelijk hebben we hier niet te doen met de ruïnen van een enkel gebouw, maar met die van een geheel dorp, waarvan de Casagrande nog het eenige huis is, dat door den tand des tijds niet is verwoest.

Van welk volk deze bouwvallen afkomstig zijn, is niet met zekerheid te zeggen; toch kunnen we op verschillende gronden aannemen, dat de hedendaagsche Pueblo Indianen de naaste verwanten der „Casagrande-bouwers" zijn.

Dat de naam van „Huis van Montezuma" ten eenenmale onjuist is, behoeft nauwelijks betoog. De Casagrande heeft met de Azteken of hun koning Montezuma niets gemeen, al is het ook een soort van volksgeloof onder de Amerikanen, en al staat het ook gedrukt in populaire prulboeken als die van Cozzens, Hodge en Hinton.

De naam van Chichilticale, een Azteeksch woord, dat „roodhuis" beteekent, en die van Montezuma werd door de eerste Spaansche onderzoekers, die uit Mexico kwamen, aan den be-

wusten bouwval gegeven. Voor hen, die slechts de voornaamste inlandsche beschaving — de Tolto-Azteeksche — kenden, was het zeer natuurlijk, dat zij bij het vinden van sporen, die hen aan het in Mexico waargenomene herinnerden, aan de Azteken dachten, en Azteeksche namen aan hun ontdekkingen verbonden 85).

Ik bracht den nacht in de gastvrije woning van Mr. Walker door, en vertrok den anderen morgen, den 9den Juni, door hem vergezeld naar Florence, 10 of 12 mijlen oostelijk van den *rancho*. De omtrek van Florence is een der vruchtbaarste streken van Arizona. Golvende velden *alfalfa*-gras, maïs en tarwe, afgebroken door zware, lommerrijke *cottonwoods* en wilgen, omzoomen den zuidelijken oever der Gilarivier; ver naar het noordoosten, schemerend zichtbaar door de warme trillende luchtlagen heen, verrijzen de aan mijnen zoo rijke Pinalbergen aan den horizon.

Florence, dat met de hoofdstad van Toscane niets gemeen heeft dan den naam, doet door zijn met *cottonwoods* beplante zandige straten met *adobe*-huizen, zoowel als door zijn blakende hitte, aan Phoenix denken; doch het is kleiner en stiller. Een aanzienlijk gedeelte der bevolking bestaat uit Mexicanen; ook treft ge bij iederen voetstap Pápagos in de straten aan, die niet ver, zuidelijk van de stad een klein kamp hebben. Bovendien vindt men eenige Yaquis te Florence. De Gila stroomt, een kwartier gaans boven de stad, tusschen lage zandige met wilgenhout begroeide oevers.

Ik hield mij te Florence slechts eenige uren op, en nam 's middags den naar het station Casagrande vertrekkenden postwagen. We passeeren Adamsville en Sanford, kleine „steden", die geheel verlaten zijn, zooals La Paz en Olive City aan den Colorado, en bereiken na een stoffigen rit van vier uren door de zandige gloeiende vlakte Casagrande, dat ik den volgenden morgen met den trein voor Tucson verlaat.

Ik breng daarop vier dagen bij mijn oude vrienden Berger en de Pápagos te San Xavier door, vier dagen rijk aan *sport*. Ook maak ik mij weder aan grafschenderij schuldig, en ben den 16den Juni met mijn geroofden buit — twee complete schedels 86) — te Tucson teruggekeerd.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Onder de Apaches.

Er heerschte te Tucson een opgewonden stemming over den goeden uitslag van generaal Crook's veldtocht tegen de Apaches, vooral na de lange onzekerheid waarin men omtrent het lot zijner expeditie had verkeerd.

Slaan wij tot goed verstand een korten blik terug. Ten einde aan de vijandelijkheden der Apaches, die nu reeds sedert eenige maanden duurden, zoo mogelijk voor goed een einde te maken, had in April 1883 het Amerikaansche gouvernement zich met het Mexicaansche verbonden. Zoo geschiedde het, dat de bekende Indianenbevechter generaal George Crook, zich met een bijna duizend man sterke kolonne, die grootendeels uit geallieërde Apaches bestond, de Mexicaansche grenslijn overschreed, zich van San Bernardino naar het hart der Sierra Madre richtend.

Deze machtige keten, die zich met zijn diepe kloven en zware bosschen als een natuurlijke sterkte langs de grenzen van Sonora en Chihuahua verheft, was altijd de schuilplaats der Apaches na hun strooptochten geweest. Hier in hun reuzensterkte, nooit door den voet van een blanke betreden, achtten ze zich veilig. Weinig vermoedden ze, dat de „Grijze Vos" (generaal Crook) zich zoover over de Mexicaansche grenzen

zou begeven, en vooral niet dat een hunner, een gevangen krijger, het verraad zou plegen hem hun schuilplaats aan te wijzen. Na een enkel gevecht van weinig beteekenis, en een marsch, die wegens de gesteldheid en ongebaandheid van het terrein buitengewone moeielijkheden opleverde, werd in het laatst van Mei de schuilplaats der Apaches overrompeld, die als een adelaarsnest op den hoogsten kam van het gebergte lag, oostelijk van Babispe, ongeveer 70 mijlen van de Amerikaansche grens. Geheel verrast, en ontzenuwd door het gezicht, dat zoovelen hunner stamgenooten vijandig tegenover hen stonden, gaven de Apaches zich weldra zonder slag of stoot over. Hoewel er ongeveer 330 in de rotsvesting aanwezig waren, bedroeg het aantal krijgers nauwelijks 30; daaronder waren echter Loco, Nané en Benito, opperhoofden wier naam zoolang het land met schrik had vervuld. Ongeveer 80 krijgers waren afwezig. Generaal Crook, die wel begreep, dat wilde hij van een goeden uitslag verzekerd zijn, hij ook deze in zijn macht moest hebben, liet aan de Indianen weten, dat hun leven zou worden gespaard, indien ze zorgden, dat de thans nog afwezige krijgers, waaronder de opperhoofden Juh en Geronimo, zich op de San Carlos-*reservation* kwamen overgeven. Nané nam de voorwaarde aan, en weldra waren de Apaches als gevangenen op weg naar San Carlos, waar ik hen weldra zou zien.

Reeds den 19den Juni deed generaal Crook zijn intrede te Tucson, en werd er gedurende drie dagen op feestelijke wijze onthaald. Ik had het voorrecht bij twee verschillende gelegenheden met den generaal in aanraking te komen, en daar mijn weg allereerst naar San Carlos voerde, verzocht ik hem mij in staat te willen stellen, zijn krijgsgevangenen aldaar meer van nabij gade te slaan. Met een bereidwilligheid zooals van Amerikaansche officieren te verwachten is, voorzag generaal Crook mij van een uitstekenden aanbevelingsbrief aan kapitein

Crawford, die met zijn *scouts*, soldaten en gevangenen binnen eenige dagen te San Carlos zou aankomen.

Ten einde mijn verblijf aldaar zoo nuttig mogelijk te maken, trof ik een overeenkomst met den photograaf C. Duhem, een Franschman, om mij gedurende korten tijd te vergezellen. Om reeds vroeger vermelde redenen had ik zelf van photographeeren afgezien (zie p. 97).

Er verliepen nog verscheidene dagen met het verpakken en verzenden der op mijn laatsten tocht bijeengebrachte verzameling en met de noodige toebereidselen voor de aanstaande reis.

Eindelijk, den 25sten Juni, zijn we gereed, en zeg ik het gloeiend heete Tucson voor goed vaarwel.

We volgen den mij reeds bekenden spoorweg tot aan het station Bowie, en hebben al rijdende gelegenheid een fraaie luchtspiegeling in de woestijn waar te nemen. Op eenmaal ontwaart mijn oog naar het zuiden heen den blinkenden waterspiegel van een meer; aan de nevelige oevers, die samensmelten met den horizon en het zand der woestijn, wiegen boomen, verscheiden van vorm en grootte. De snelle vaart van den trein maakt verdere beschouwingen onmogelijk, en na een rit van bijna vijf uren verlaten we ten 12 ure 's middags den waggon. Na veel gescharrel huur ik een *buckboard*, dat ons naar Salomonsville aan de Gila moet brengen. Een paar uren later zijn we onder een regenbui op weg, de San Simon Plains in noordwestelijke richting doorsnijdend. De zandige met *mezquite* en *greasewood* bedekte vlakte wordt rechts door de treurige kale Peloncillobergen begrensd, die volgens Loew voornamelijk uit basalt en rhyolith bestaan, terwijl links de Pinaleñoketen zich uitstrekt van den spoorweg tot aan Graham's Peak, die met zijn dichtbegroeide hellingen reeds van verre zichtbaar is. Het eenige dier, dat we zien is een *coyote*, die rondsluipt in de buurt van Billy's Wells, een armzaligen *rancho*, waar we het middagmaal gebruiken en de paarden drenken. Tot midder-

nacht zetten we de reis voort; maar vinden bij aankomst te Salomonsville, dat uit slechts weinige *adobe*-huizen bestaat, alles gesloten en geen levende ziel meer „op straat". Al ons roepen en bonzen op deuren en vensters baat niet, en er schiet ons niets anders over dan ons neer te vleien op den grond in den *corral*, in gezelschap van paarden en schapen. Mr. Salomon, de heer van Salomonsville, verschaft ons den anderen morgen een ontbijt, en een voertuig om Fort Thomas te bereiken. Zes uren lang draven we langs een stoffig spoor, de kronkelingen van de Gila volgend en hebben in den middag den militairen post bereikt, die even binnen de grenslijn der Apache-*reservation*, tusschen woeste bergen en *mesas* in een met *mezquite* begroeide vlakte ligt.

Het verblijf te Thomas is ongezond. Het eenige drinkwater, dat brak is, levert de Gila, tevens de bron van malaria, die het garnizoen herhaaldelijk teistert. Ik vraag en verkrijg van den kommandant een militaire ambulance om den volgenden morgen naar San Carlos te gaan. De nacht is zoo drukkend heet, dat we 't in het ons aangewezen slaapvertrek niet uithouden, en de kotten naar buiten slepen. Den 27sten, 's morgens ten 6 ure, nemen we in de met vier prachtige muilezels bespannen ambulance plaats, en voort gaat het weder langs de zandige, heete oevers der troebele Gila. Dichte *cottonwoods* verrijzen hier en daar langs den waterkant, en de hooge zuilencactussen zijn het eenige groen, dat de dorre hellingen der bergen van vulkanischen oorsprong versiert. We zien geen levend wezen op den weg, vóór we in de buurt van San Carlos komen, dat we bedekt met stof, 's middags ten 3 ure, bereiken.

Reeds van verre ontwaart het oog op de uitgestrekte *mesa*, dor als een aschhoop, de talrijke hutten van takken der Indianen, en de witte tenten der soldaten; daartusschen ver uit elkaar liggend, twee groote leelijke gebouwen: de *agency* en het kwartier der officieren. Het stroeve, norsche gelaat van den regee-

ringsagent „*judge*" W., wordt nog norscher, als ik hem mijn aanbevelingsbrief van het Indian Department overhandig; maar, hoe gaarne hij 't ook gedaan had, terugzenden durft hij ons niet: de brief staat gelijk met een bevel. Hij wijst ons een groot vuil vertrek, waar men niets ziet dan vier witte muren, een houten zoldering en dito vloer. Toen we daar 's avonds een paar kotten of eenig waschgereedschap meenen te vinden, is er niets. Een der employés, ik meen de timmerman, ontfermt zich over ons, en brengt het verlangde.

Doch agent W. vergiste zich met te denken, dat hij ons door dit koel onthaal zou afschrikken.

Volle veertien dagen bleven Duhem en ik aan de *agency*; we hadden in het vuile vensterlooze vertrek ons hoofdkwartier en aten aan zijn ongastvrijen disch, waar gewoonlijk een kruisvuur van stekelige opmerkingen tusschen den „*judge*" en den „kolonel", zijn klerk, aan de eene zijde en Duhem en mij aan de andere zijde, de conversatie levendig hield.

De „*judge*" was het type van den Indianenagent in den meest ongunstigen zin. Hardvochtig, lomp, hondsch tegen zijn ondergeschikten, en last not least schraapzuchtig. Hij haatte en verachtte de Indianen met al het vuur zijner Yankeeziel, en vond daarin de volste instemming met den monosyllabisch antwoordenden „kolonel", tevens hevig tegenstander der Negeremancipatie. De „*judge*" was tevens aandeelhouder in de *trader's store*, waar zijn schoonzoon de *trader* was. Wat dat wil zeggen aan een *agency*, waar tevens voorraadschuren zijn van goederen, die van wege het gouvernement wekelijks aan de Indianen moeten worden uitgedeeld, zal ieder weten, die wel eens over Indiaansche politiek heeft gelezen 87). *Brisons là dessus*. Waren deze heeren van San Carlos verre van aangenaam, hun heerlijkheid was het evenmin. Van het onooglijk *agency*-gebouw van *adobe*, waarvan mijn lezers reeds de „logeerkamer" kennen, tot het slachthuis, de *stores* en de gevangenis; van

het vroegere schoollokaal zonder deuren, vensterruiten of banken, tot het kwartier der officieren toe is alles in een staat van verwaarloozing en verval, die levendig aan de bouwvallen van Ures, Ehrenberg en dergelijken herinnert. Het geheele complex ligt aan den rand van een dorre, met vulkanische gesteenten bedekte *mesa*, aan wier voet de ondiepe, troebele Gila haar dikke watermassa voortstuwt. Naar alle kanten ziet men bergen, maar de meeste dor en onverkwikkend voor het oog; eerst stuit de blik op de *mesas* zoo vaal als aschhoopen, dan verrijzen in de verte bergen, waaronder naar het noorden de Triplets, drie steile toppen van basalt, de voornaamste zijn.

Naar het zuidoosten heft Mount Turnbull zijn machtige, met dennen bewassen flanken omhoog; hoog boven de hitte van het Giladal, alles domineerend en den blauwen hemel kussend met zijn groen omkransten top. Langs de oevers der rivier, maar verder weg, groeien weelderige *cottonwoods*, evenals langs de droge bedding van het uit het noorden komend riviertje San Carlos.

San Carlos ligt 2,400 voet boven de zee. De zomer is er ontzettend heet, en de grootste hitte op mijn geheele reis nam ik te San Carlos waar. Het was op een middag, dat de gloeiende woestijnwind zijn verzengenden adem over de *mesas* deed gieren en dichte wolken stof dwarrelend voor zich uit dreef, dat de thermometer 120° F. aanwees.

Voor een *agency* is de plaats ongelukkig gekozen. Het water is er slecht, er heerscht dikwijls malaria, en de plaats ligt te veel in een uithoek der *reservation*. De Indianen zijn er ongaarne, maar toch zijn ze gedwongen min of meer in den omtrek te blijven, om hun wekelijksche rantsoenen te ontvangen. De uitgestrekte San Carlos- of White Mountain-*reservation* heeft honderde plekken geschikter voor een *agency* dan San Carlos.

Nog denzelfden avond van den dag waarop ik aankwam,

bezocht ik kapitein Crawford, die mij met de meeste voorkomenheid ontving. Zijn gebronsde trekken droegen nog duidelijk de sporen van de zware vermoeienissen, die hij te verduren had gehad. Werkelijk was hij met zijn gevangenen en escorte slechts drie of vier dagen geleden uit Mexico aangekomen.

Dien avond zou er een dans der Chiricahua-Apaches plaats hebben, ter gelegenheid van het bereiken der puberteit van een meisje.

De Chiricahuas hadden hun kampement langs den begroeiden oever der San Carlos rivier, en weldra zijn we in gezelschap van eenige officieren in de duisternis op weg, geleid door het schijnsel van het kampvuur en het geluid van stemmen, dat flauw ons oor bereikt. Eindelijk dringen we door den dichten drom van Indiaansche toeschouwers heen, en een bont en levendig tafereel verrast ons.

Op de eentonige maat van een trom en de wilde kreten van een even eentonig dof gezang danst een aantal Indianen, mannen en vrouwen, om een groot flikkerend vuur, welks schijnsel de bronskleurige dansers op de meest phantastische wijze verlicht. De dansers en danseressen zijn in kleine rijen, meest vier aan vier geschaard, dicht aaneen gesloten, met den bovenarm tegen elkaar, terwijl de voorarmen met de vuisten tegen elkaar en met de ellebogen op de borst rustend vooruit zijn gestoken.

Zij staan van elkander afgewend, met dien verstande, dat er in iedere rij, twee vooruit en twee achteruit loopen. Met een krachtigen, huppelenden pas bewegen zich de rijen op en neder. Bij tusschenpoozen wordt deze beweging voor een oogenblik gestaakt. Dan loopen de mannen naar den kring van muzikanten, en zonderen zich ook de vrouwen voor een oogenblik af, om een oogenblik later hun danser door een tikje op den schouder tot een nieuwen toer uit te noodigen. De jonge *squaw*, als hoofdpersoon van het feest, danst uitgedost in een fraai lederen kostuum, alleen tusschen de rijen door, langzaam

schuifelend, maar toch veerkrachtig de voeten voortbewegend. Bijna alle mannen hebben roode doeken als een band om het hoofd geknoopt; enkelen, zooals Nané, die in een bonten *serapé* gehuld, rustig den dans staat aan te zien, dragen groote Mexicaansche *sombreros*. Hun kleeding is verder een bont en leelijk mengsel van rood en wit katoen, waarbij de mannen een witten lendendoek dragen. Beide seksen hebben hun beenen in hooge zeemlederen laarzen gestoken.

Het Indiaansche karakter is moeielijk te begrijpen. Diezelfde Indianen, die kort te voren een nederlaag leden en feitelijk als gevangenen uit hun schuilhoek werden verjaagd, dansten schier avond op avond toen zij op weg waren naar hun verbanningsoord.

Het grootste gedeelte dezer Indianen, meestal Chiricahua-Apaches, was vroeger reeds op de San Carlos-*reservation* geweest, na de opheffing der om Fort Bowie liggende *reservation*, waar de volgelingen van Cochise (vergel. Hoofdst. I, p. 19) na hun nederlagen waren bijeengebracht.

Doch in 1881 braken de Chiricahuas *en corps* los, hun weg nemende naar de Sierra Madre in Mexico. Van dien tijd af ontsnapten ze herhaaldelijk aan de felle vervolgingen, zoowel van Mexicanen als Amerikanen, maar leden somtijds gevoelige verliezen; totdat ze ruim twee jaren later, zooals we gezien hebben, door generaal Crook naar de *reservation* werden teruggebracht. Toch waren er eenige onder hen, die nooit op een *reservation* waren geweest, en slechts ongebonden vrijheid hadden gekend.

Den volgenden morgen deed ik een wandeling in den omtrek der *agency* om mij te orienteeren, en wil hier trachten mijn algemeene indrukken weer te geven.

De hutten (*khonge*) der Apaches, waarvan er eenige honderden in de nabijheid der *agency* lagen, zijn slechts ellendige afdaken van boomtakken waarover een deken of een stuk zeildoek van boven is uitgespreid. Ze zijn in het midden zoo

laag, dat men er nauwelijks rechtop in kan staan; om den ingang binnen te komen, moet men zich diep bukken.

Verhuist een gezin, dan wordt de hut in elkaar getrapt en gedeeltelijk verbrand. Het weinigje huisraad, dat voornamelijk uit een paar maalsteenen en kruiken van mandewerk bestaat, wordt op de paarden geladen of door de vrouwen in een draagkorf met platten bodem gedragen.

Wat het uiterlijk der Apaches betreft, men kan onder hen waarschijnlijk drie oorspronkelijke hoofdtypen aannemen, behalve een aantal door vermenging ontstane tusschenvormen. Het eerste type, dat ik, den noordelijken oorsprong der Apaches aannemende, om zijn Mongoolsche trekken als het oudste en meest oorspronkelijke moet beschouwen, kenmerkt zich door de breede, platte gezichten met korte neuzen en kleine oogen. Dat vrouwen het oorspronkelijke type in den loop des tijds beter bewaren dan mannen, vindt men ook onder de Apaches bewaarheid, daar men het Mongoolsche type veelvuldiger onder haar aantreft dan onder de mannen. Het tweede type herinnert aan het traditioneele „Roodhuidentype" met hoekige trekken en arendsneus; het derde eindelijk, heeft een rechten of eenigszins opgewipten neus, en komt verder met het tweede type overeen. Het herinnert levendig aan typen, die ik onder de Pah-Utes opmerkte. De Apaches met Mongoolsche gelaatstrekken zijn in den regel kleiner, en meer ineengedrongen van gestalte dan de beide anderen, die zich meestal kenmerken door een vrij hooge gestalte en slanken lichaamsbouw. Verreweg de meeste Apaches vertoonen echter niet deze drie typen in hun zuiveren vorm, maar bieden tusschenvormen aan. Slechts door een groot aantal waarnemingen en vergelijkingen, kwam ik later tot het opstellen van drie oorspronkelijke hoofdvormen, die echter hoogstwaarschijnlijk alle drie brachycephaal zijn.

In den regel zijn de Apaches mager en zijn de spieren van romp en bovenste extremiteiten zwak ontwikkeld; de heupen

en onderste extremiteiten daarentegen zijn, hoewel mager, krachtig gespierd. Velen hebben min of meer kromme beenen, en de vrouwen zetten vaak de voeten binnenwaarts.

Hun gang is eigenaardig en kenmerkt zich door een sterke schommeling der heupen en de elastische beweging van hun lichaam, die aan den gang van den tijger herinnert.

De gelaatskleur der Apaches komt het naaste bij n°. 30; de handen en armen bij 43. Toch zijn er, vooral onder de meer bejaarden, die een zeer donkere gelaatskleur hebben, gelijk aan 29, 37 en 43 der kleurenschaal. Anderen hebben een buitengewoon lichte huidskleur van romp en armen, als 26 en 33.

De gelaatsuitdrukking van velen heeft iets schuws, maar tegelijk iets woests; hun min of meer loensche blik is vaak stekend en onaangenaam. Niet zelden vindt men mannen met één oog, en vooral de „parel op het oog" (*leukoma*) is een veelvuldig voorkomende aandoening. Tal van krijgers zijn met zware litteekens overdekt; Loco (fig. 10, pl. 2) toonde mij de sporen van minstens vijf vreeselijke wonden. De linkerhelft van zijn gelaat en hoofd droegen de kenteekenen van een vreeselijk trauma en in zijn glazig linkeroog was het licht voor goed uitgedoofd; een zijner dijen was eenmaal opgereten door de klauwen van een beer.

De tanden der Apaches zijn van middelbare grootte, dikwijls onregelmatig en sterk afgesleten.

De mannen dragen het haar tamelijk kort, op het midden van het hoofd gescheiden, en afhangend ter halver lengte van den nek. Een vuurroode of paarse hoofddoek houdt als een breede band de loshangende haren bijeen, en bedekt tevens het voorhoofd.

De vrouwen dragen het haar op dezelfde wijze, doch zonder den hoofddoek. Het haar der kinderen, dat ordeloos en verward nederhangt, is dikwijls sterk verschoten, somtijds der-

mate, dat het een aschgrauwe of vaalblonde kleur heeft. Jonge meisjes dragen vóór hun huwelijk een bizonder hoofdversiersel, bestaande uit een langwerpig met leder overtrokken stuk hout dat met talrijke koperen spijkertjes versierd is. In het midden, waar het plankje smaller wordt, is het met rood doek omwonden, en aan het van achteren opgeknoopte haar laag aan het achterhoofd bevestigd, den nek gedeeltelijk bedekkend. Niettegenstaande al mijn pogingen een dezer maagdelijke insignia voor mijn verzameling te verkrijgen, weigerden de moeders steeds, dat hun dochters daarvan afstand zouden doen, om reden, dat het alleen de jonge echtgenoot mag zijn, die in den huwelijksnacht dit sieraad uit haar lokken neemt. Daar een huwelijk onder de Apaches minder goed met mijn voorloopige plannen strookte, zag ik van verdere moeite af, en vergenoegde ik mij met een schets van het begeerde voorwerp te nemen.

De Apaches zijn polygaam, maar desniettemin wordt echtbreuk streng gestraft, doordat de vertoornde echtgenoot zijn ontrouwe wederhelft den neus afsnijdt.

In het dagelijksche leven komen echter verdere mishandelingen niet voor; noch van vrouwen, noch van kinderen. De Apaches hebben gewoonlijk weinig kinderen, iets wat zij met alle Noord-Amerikaansche stammen schijnen gemeen te hebben 88).

Zooals ik boven reeds terloops opmerkte, zijn eigenaardige kleedingstukken tegenwoordig onder deze Indianen reeds vrij zeldzaam. De fraaie zeemlederen buizen met beschilderde figuren en lange franjes merkte ik slechts enkele malen op, en kocht er een voor 10 dollars van een jongen krijger. Lederen krijgsmutsen of kappen (*sjach*, *tsjach*), die in vorm eenigszins aan Romeinsche helmen doen denken, met adelaars- of wilde kalkoenenvederen versierd 89), worden nog hier en daar gedragen. De hooge witlederen laarzen (*khé*) met opgewipte punten

zijn evenwel algemeen bij beide seksen in gebruik, en slechts enkele malen vindt men Apaches, die een paar grove Amerikaansche schoenen uit de *store* aan de voeten hebben. Ook al het roode en bonte katoen (*calicot*), dat thans het hoofdbestanddeel hunner kleeding uitmaakt, wordt door hen in de *stores* gekocht. De Chiricahuas, die bijna naakt uit Mexico kwamen, haastten zich voor een deel van het geroofde geld eenige honderde *yards* katoen te koopen om er hun naaktheid mede te bedekken.

Sieraden komen onder de Apaches weinig voor, en bestaan voornamelijk uit halssnoeren en armbanden van kralen, roode boontjes en den bast van zekere plant, door de Mexicanen *yerba del manso* (*Anemiopsis californica?*) genaamd. Deze bast, die de kleur heeft van kurk, kenmerkt zich door een eigenaardigen, aromatischen geur en samentrekkenden smaak, en wordt ook door de Indianen gekauwd, omdat zij meenen, dat het goed is voor hun tandvleesch. Niet zelden hangen aan het halssnoer een paar kleine vederen of een tangetje van Berlijnsch zilver, waarmede de baardharen zorgvuldig worden uitgetrokken.

Een voorwerp, dat men onder de meeste Amerikaansche stammen, en ook bij de Apaches vindt, is een beenen, houten of ijzeren elst, bij het vervaardigen van schoeisel, kleeding, tuigen enz. gebezigd, en gevat in een lederen schede, die dikwijls fraai versierd is met kralen, tinnen belletjes, enz., en aan den gordel bevestigd gedragen wordt.

Onder gewone omstandigheden schijnen de Apaches zich weinig of niet te beschilderen; ook tatoueering komt niet veel voor, en bepaalt zich tot kleine blauwe figuren in het gelaat, somtijds op het voorhoofd.

De oorspronkelijke wapenen der Apaches zijn boog en pijlen, een lange lans, waarvan de ijzeren punt omstreeks een derde van de geheele lengte bedraagt, een knods (*zendizj*) met leder overtrokken en beweeglijken slag, en een rond lederen schild

dat somtijds beschilderd en met vederen versierd is 90). Al deze wapenen worden echter in den krijg hoogst zelden meer gebruikt, daar de Apaches in de laatste jaren het voordeel der achterlaadgeweren hebben leeren kennen. *Springfield-rifles* zijn dan ook algemeen in gebruik; *Winchesters* en andere geweren zijn minder talrijk onder hen te vinden. Ook hebben velen, b.v. aankomende knapen, revolvers van verschillend kaliber. Aan hun uitstekende bewapening hebben de Apaches voorzeker in niet geringe mate het succes te danken, dat in de laatste jaren zoo vaak hun krijgstochten bekroonde.

Het aantal Indianen op de San Carlos-*reservation* wordt, volgens het regeeringsrapport van 1882, op 4,133 koppen geschat, doch daarvan zijn slechts 3,114 eigenlijke Apaches, daar de 324 zoogenaamde Apache-Yumas en 695 Apache-Mohaves, zoowel physisch als linguistisch van dezen onderscheiden zijn.

Deze *reservation* ontstond omstreeks vijftien jaren geleden en in den loop van dien tijd werden er verschillende stammen van Apaches, ook uit Nieuw-Mexico, bijeengebracht. Deze Indianen zijn in een aantal kleine stammen en benden verdeeld, waarvan er sommige echter niet scherp te onderscheiden zijn. Niet zelden zijn deze namen slechts gebezigd voor Apaches van denzelfden stam, maar in verschillende streken wonende; ook het aantal synoniemen leidt licht tot verwarring. De White Mountain-, Sierra Blanca- of Coyotero-Apaches huizen in het noorden der *reservation;* zij zijn de talrijkste stam en bedragen ruim 1,400 koppen. De Tonto-Apaches of Deldzjé bedragen ongeveer 600 koppen; de San Carlos-Apaches ongeveer 800. Verder zijn er nog Pinaleño-, Arivaypa- en Mogollones-Apaches, waarvan de beide eersten waarschijnlijk tot de „San Carlos"-Apaches, de laatsten tot de Coyoteros moeten worden gebracht.

Wat men in de regeeringsrapporten onder „Southern"- en „Mixed"-Apaches verstaat, is mij onbekend. De agent zelf

wist het niet, evenmin als hij met de woonplaatsen der zoo even genoemde andere stammen vertrouwd was. „Mixed" zijn deze stammen allen min of meer; de Chiricahuas b.v. een afzonderlijke stam in de dagen van den Apache-Napoleon, Cochise, bestaat thans voor een groot gedeelte uit Apaches van verschillende stammen, waaronder vooral Hot Spring-Apaches uit Nieuw-Mexico, Mezcaleros en Coyoteros. Oorspronkelijk wellicht de ontembaarste Apache-stam, werden de Chiricahuas, hoe meer hun gelederen dunden, door zoogenaamde „renegaten" van andere stammen aangevuld, en sloot zich ook de zwakke rest van Victorio's bende, na haar vernietiging in 1880, onder Nané, bij de Chiricahuas aan. Andere Apaches binnen het gebied der Vereenigde Staten zijn de Jicarillas, die ruim 700 koppen bedragen; en thans met de 900 koppen tellende Mezcaleros op de Fort Stanton-*reservation* gevestigd zijn; en de Apaches, de oostelijkste van allen, die zich ten getale van ruim 300 in het Indianen-gebied ophouden. De Lipans schijnen als stam te hebben opgehouden te bestaan; enkele dezer Indianen zijn in het Indianengebied en Texas, en waarschijnlijk ook in noord-oostelijk Mexico verspreid. Uit deze opgaven blijkt, dat het aantal Apache-Indianen in de Vereenigde Staten stellig niet meer dan 5,500 bedraagt.

Er is wellicht geen Indiaansche stam in geheel Amerika, die — ook in het beschaafde Europa — meer algemeen bekend is dan die der Apaches. Werkelijk behooren zij dan ook tot een der merkwaardigste volken van het westelijk halfrond. Zoover de overlevering teruggaat, tot op den huidigen dag hebben ze hun bestaan gekenmerkt door een ontembaren aard, door strijd en plundering.

Ik kan niet nalaten een zekere bewondering te gevoelen voor die handvol wilden, die van uit het ijzige noorden zich een weg hebben gebaand tot de heete woestijnen van Mexico, altijd strijdend en in beweging, vallend en opstaand, steeds volhar-

dend tot het einde toe. Ontegenzeggelijk hebben de Apaches een belangrijke rol in de geschiedenis van Mexico en der Vereenigde Staten gespeeld, en hun naam zal blijven voortleven, lang nadat de laatste hunner krijgers naar de „gelukzalige jachtvelden" zal zijn gegaan.

In niet geringe mate hebben de Apaches hun popularileit te danken aan de romanliteratuur waarvan zij, meer dan andere hunner rasgenooten, de helden zijn. Dit brengt mij vanzelf op een onderwerp, dat ik wellicht reeds eerder had moeten bespreken; ik bedoel het romantisme der Amerikaansche wildernis, het romantisme zooals we dat kennen door de werken van Cooper, Aimard, Ferry, Mayne Reid en anderen.

De tijd van het romantisme in het Westen is voorbij. De ongerepte wildernis van weleer is ingekrompen tot een gebied, zoo gering, dat het niet eens genoeg wild bevat om als voorheen, aan de jagende zwervende stammen het levensonderhoud te verzekeren. De fiere moed, de kracht der eens machtige stammen is voor goed verbroken, en bijna overal heeft reeds de „beschaving" post gevat, en, tot het uiterste gedreven, schoot er voor de „zonen der wildernis" niets over dan zich te onderwerpen en genadebrood te eten, of te strijden en te verhongeren. Lang hielden vele stammen den ongelijken strijd vol, volhardend met den moed der vertwijfeling; doch hun rijen dunden van jaar tot jaar, hun gebied kromp meer en meer in, en zoo werd gaandeweg de toestand in het leven geroepen, dien wij thans onder de Indianen in het Westen vinden. Het meerendeel der Indianen zijn door het gouvernement bedeelden.

Ik geloof, dat vele toestanden, zooals bovengenoemde schrijvers ze ons hebben geschilderd, waar kunnen geweest zijn, en enkele karakters onder de Indianen en grensbewoners konden beantwoorden aan de helden dier romans; doch thans koestere men geen illusie meer veel te zullen vinden wat herinnert aan de droombeelden van voorheen. Het platte proza der naakte

werkelijkheid dringt zich onweerstaanbaar aan u op, en de eene ontgoocheling en teleurstelling volgt de andere. Slechts *enkele* malen op mijn geheele reis zag ik beelden, die de herinnering opwekten aan hetgeen ik als knaap gelezen had.

Een andere vraag is die naar de getrouwheid der plaatsbeschrijving bij Aimard, Ferry en Mayne Reid. Ik laat Cooper natuurlijk buiten beschouwing, daar de door hem beschreven wildernis tegenwoordig een paar der meest beschaafde staten der Unie vormt, en houd mij bij de andere schrijvers strikt aan hetgeen ik uit eigen aanschouwing leerde kennen. De slotsom van mijn vergelijkingen is deze, dat Aimard als topograaf het minste, Mayne Reid het meeste van de drie vertrouwen verdient.

Ik zou hun plaatsbeschrijving het beste kunnen noemen: *averechtsche* plaatsbeschrijving, die, hoewel berustend op vroegere waarneming en eenmaal bezeten kennis, van de grootste verwarring getuigt.

Ook de beschrijving van zeden en gewoonten der Indianen zijn dikwijls averechtsch, en vooral heerscht hierin bij Aimard een grenzenlooze verwarring. Ook de wijze, waarop deze met afstanden speelt, is vermakelijk. Afstanden, die op de kaart honderden mijlen bedragen, worden door zijn romanhelden gemakkelijk in één dag afgelegd. Een paar voorbeelden, die mij, al schrijvende, voor den geest komen.

Bij El Paso en langs den Rio Grande zijn geen dichte oerwouden, waarin panthers leven; evenmin zijn ze er ooit geweest. Het eenige groen dat men er vindt, zijn een paar *cottonwoods* langs de boorden der rivier. Aimard phantaseert, evenals Ferry, wanneer deze ten zuiden van den Rio Gila bisons laat voorkomen. Aimard laat de Sioux-Indianen een gevecht leveren bij Casagrande, in welks nabijheid zich bosschen van steeneiken uitstrekken. Dit staat ongeveer gelijk met te zeggen, dat het rendier in Lombardije wordt aangetroffen en de

Esthlanders het beleg sloegen voor het Colosseum, dat door bosschen van dwergberken is omringd.

Aimard spreekt ergens van een bouwval, afkomstig van de Chichimeken; men kon evengoed zeggen, dat de Vandalen en Hunnen eenmaal sterkten bouwden, waarvan men de ruïnen nog vindt.

De Rio Gila is op geen enkele plaats, zelfs niet aan zijn mond, „twee mijlen" breed, zooals Aimard beweert; de breedte beslaat bij Yuma nauwelijks $^1/_4$ mijl.

Evenmin hebben de Apaches aan die rivier ooit een dorp bezeten, dat uit „groote tenten van bisonshuid" bestond.

Ook kennen deze Indianen den *„calumet"* of vredespijp, en de gewoonte van scalpeeren niet.

Zoo de Apaches ook al een krijgszuchtigen en vrij onhandelbaren aard hebben, de Amerikanen en Mexicanen doen van hun kant niets om hun aard te verzachten, maar leggen het er voortdurend op toe hen zoo mogelijk nog prikkelbaarder en wantrouwender te maken. Het Amerikaansche gouvernement heeft meestal willens en wetens, somtijds te goeder trouw, ten opzichte van deze Indianen een verfoeilijke politiek gevoerd, en door de verregaande willekeur en trouwbreuk waaraan het zich bij herhaling jegens de Apaches heeft schuldig gemaakt, moet men deze Indianen van veel schuld vrij pleiten. Wat het Mexicaansche gouvernement betreft, dit heeft nooit eenige politiek met de Apaches uitgeoefend, maar hen eenvoudig als wilde dieren beschouwd 91).

Het hier gezegde omtrent de Indiaansche politiek is algemeen toepasselijk, en men zou de voornaamste oorzaken der eeuwigdurende verwikkelingen tusschen blanken en Indianen de volgende kunnen noemen: 1°. Het niet nakomen van verdragen door het gouvernement der Unie; 2°. het bedrog der Indianen-agenten; 3°. het inbreuk maken op de rechten der Indianen door de blanken in het algemeen.

Ik zou een boekdeel kunnen vullen met het opsommen der wandaden van allerlei soort, die door blanken, met of zonder toedoen van het Amerikaansche gouvernement, niet alleen aan de Apaches, maar aan al hun rasgenooten zijn gepleegd 92). Een enkel geval uit vele, dat ik aan het uitstekende boek van Manypenny 93) ontleen en dat ter illustratie kan dienen. Ik zal trouwens gelegenheid hebben in den loop van mijn verhaal op deze quaestie terug te komen.

In Februari 1871 kwam een jong Apache-hoofd met 25 volgelingen aan Camp Grant, zeggende dat zij vrede wilden, en een thuis wilden hebben, want dat zij geen thuis hadden, daar de troepen hen voortdurend verontrustten. Een jong officier, luitenant Whitman, die den post kommandeerde, ried het opperhoofd naar de White Mountains te gaan en zich daar neder te zetten. Doch deze weigerde, zeggende, dat hij een Arivaypa-Apache was, en wenschte te leven in het land zijner vaderen. Luitenant Whitman stond hem daarop toe te blijven, en ook de overigen zijner bende in de nabijheid van Camp Grant bijeen te trekken. Korten tijd daarop waren er ongeveer 500 Apaches, mannen, vrouwen en kinderen vereenigd, en had de luitenant inmiddels een uitvoerig schrijven aan den militairen bevelhebber van zijn departement gericht, met verzoek hem te willen inlichten, omtrent hetgeen hij moest aanvangen met deze Indianen, die arm, naakt en hongerig waren. Na meer dan zes weken te hebben gewacht, ontving de luitenant zijn stuk terug zonder eenig antwoord, dan dat het niet in den behoorlijken vorm was opgesteld.

De Indianen hadden intusschen kleine rantsoenen van het fort ontvangen en daarvoor sneden ze dagelijks gras voor de paarden van het garnizoen. Zij gedroegen zich voorbeeldig en vertrouwden, dat Whitman hen zou helpen. Deze had hart voor hen gekregen, en drukte zich in een officieel schrijven volgenderwijze uit: „Ik had eerbied gekregen voor mannen,

„die, onwetend en naakt, toch niet wilden liegen of stelen en „voor vrouwen, die blijmoedig werkten als slaven om zich en „haar kinderen te kleeden, maar die, zonder dat het haar ge„leerd was, haar deugd schatten boven elken prijs"....

Diezelfde Indianen vielen den 30sten April als slachtoffers van een lagen moord, gepleegd door een troep burgers uit Tucson, Amerikanen en Mexicanen; de misdaad was geschied vóór luitenant Whitman het verhinderen kon. Toen deze op de plaats des onheils aankwam, brandde het kamp en was de grond met dooden, verminkte vrouwen en kinderen bedekt. Om ten minste een blijk zijner deelneming te geven, liet hij de dooden begraven, en tegen den avond kwamen degenen, die aan het bloedbad waren ontsnapt, langzamerhand weder te voorschijn. „Vele mannen" zegt luitenant Whitman, „wier „familie was gedood, wendden zich af, niet in staat om te „spreken en te trotsch hun smart te doen blijken, als ik tot „hen sprak en hun mijn deelneming toonde. De vrouwen wier „kinderen waren gedood of gestolen, waren wild van droef„heid, en zagen mij smeekend aan, als ware ik hun laatste „hoop op aarde..... Het kamp was omringd en aangevallen „bij het krieken van den dag. Het kwam zóó onverwachts, dat „er niemand ontwaakt was om alarm te roepen, en ik vond „een groot aantal vrouwen, die waren doodgeschoten terwijl ze „sliepen bij de bundels hooi, die ze hadden verzameld om „'s morgens binnen te brengen. Den vrouwen, die niet hadden „kunnen ontsnappen, waren de hersens ingeslagen met stokken „of steenen.... De lijken waren geheel van kleederen beroofd... „Ik heb geruimen tijd met hen doorgebracht sedert den moord... „Wat zij niet begrijpen is, dat zij werden vermoord terwijl zij „op voet van vrede waren, en zonder zich van kwaad bewust „te zijn.... Een der opperhoofden zeide: „Ik wensch niet lan„ger te leven; mijn vrouwen en kinderen zijn vermoord voor „mijn aangezicht, en ik was niet in staat hen te verdedigen..."

„Over hun geroofde kinderen klaagden ze: „Geef ze ons „terug; onze knapen zullen opgroeien als slaven en onze meis-„jes, als ze groot genoeg zijn, zullen zich overgeven aan hem „die ze begeert, en met kwalen worden behept. Die dood zijn „kunt ge niet in het leven terug roepen, maar die nog leven, „kunt gij, die verstaat te spreken en te schrijven, ons terug „geven" . . ..

Kort daarop werd luitenant Whitman van zijn post ontzet; hij had te veel sympathie voor de Indianen getoond. Een jaar later kwam generaal Howard op de plaats des onheils. De Indianen toonden hem de graven hunner dooden en de overblijfselen van hun kamp....... Ze spraken over luitenant Whitman, hun vriend, en over hun verknochtheid aan hem, en vroegen om zijn terugroeping, opdat hij hun steun mocht zijn; maar men koesterde een wrok tegen dien officier omdat hij zijn afkeuring over den moord te duidelijk had uitgesproken, een moord „goedgekeurd door hooggeplaatste en invloedrijke personen van het territorium"; en generaal Howard weigerde het verzoek der Indianen.

„Het te Camp Grant gebeurde," zegt de heer Manypenny, „is geen alleenstaand geval. Expedities van denzelfden aard „zijn dikwijls ondernomen en uitgevoerd, met een uitslag even „onmeedoogend en barbaarsch; en mannen, die er aanspraak „op maakten den toon aan te geven in de plaatsen waar „zij woonden, hebben er openlijk aan deel genomen. Zelfs „de gouverneurs van territoriën hebben corpsen gevormd om „de inboorlingen te vervolgen en te dooden, waar ze ook wer-„den gevonden; om hun dorpen te vernielen, hun have als „krijgsbuit te vermeesteren en een belooning te ontvangen voor „iederen Indiaanschen scalp." 94)

Met het photographeeren en meten der Indianen slaagde ik beter dan ik eerst verwacht had, doch er behoorde geduld en

takt toe om hen er toe over te halen. De meeste hulp had ik van een Mexicaan, Antonio Diaz, die vroeger twaalf jaren krijgsgevangen onder de Pinaleño-Apaches was geweest, en thans gouvernementstolk te San Carlos was. Hij had grooten invloed op hen, en klaarblijkelijk werd hij gevreesd. Zonder hem zou 't mij nooit gelukt zijn een aantal Chiricahuas te doen poseeren, waaronder Loco, Nané en andere opperhoofden. Duhem had het meeste succes, wanneer hij den Indianen hun klein photographisch portret op tin (zoogen. *tin type*) ten geschenke gaf; en dat tabak en kleine geldstukken te pas kwamen, behoeft geen betoog. Met de vrouwen had ik, evenals elders, de meeste moeite, en slechts zeer enkele lieten zich er toe bewegen te gaan staan. Gewoonlijk waren we den geheelen morgen, somtijds ook een gedeelte van den middag met bovengenoemde werkzaamheden bezig, voornamelijk bij het kwartier der officieren, waar steeds een aantal Indianen kwam en ging. 95) 's Middags en 's avonds was ik in de Indiaansche kampementen, van de norsche Chiricahuas tot de vriendelijke Apache-Yumas toe. Op zekeren middag het kamp der eersten bezoekende, kwamen wij, Duhem en ik, aan een hut waarin zich onder de aanwezige Indianen een individu bevond, dat naar den schijn te oordeelen een Mexicaan was. Duhem maakte de niet zeer vleiende opmerking, dat men dien kerel hangen moest, want dat hij zeker een bandiet was, die aan de strooptochten der Chiricahuas had deelgenomen.

„*Il me semble que ces messieurs parlent français*" klonk het eensklaps tot onze groote verbazing uit den mond van den vermeenden Mexicaan, die ons weldra verhaalde een Canadeesch mesties te zijn, die met een Apache-*squaw* gehuwd, thans *scout* in dienst van het gouvernement was, en voor 't oogenblik belast met het toezicht op de Chiricahuas. Met verbaasde blikken zagen de aanwezige Apaches ons aan toen ze vernamen, dat we een taal spraken waarvan zij den klank nimmer hadden ge-

hoord. Van dat oogenblik af verspreidde zich onder de Indianen het gerucht, dat er twee mannen waren, die hoewel blank, nochtans een andere taal spraken dan Engelsch of Spaansch, en eenmaal richtte zich een jonge *buck* tot mij met de vraag, of ik dan geen „*white man*" was. Een blanke is onder de Indianen synoniem met Amerikaan; zoo noemen ze een Neger „*black white man*" of „*black American*"; van andere blanken hebben ze bijna geen begrip.

De klank van het Fransch scheen velen te bevallen, en vaak spraken ze ons op de koddigste wijze na. Ook hadden ze het meeste plezier als ik aan Antonio Diaz een aantal Apache woorden vroeg en die opschreef.

De koperen, met kleine dierenkoppen versierde knoopen van mijn jachtbuis wekten de begeerte der *bucks* op; ze betastten die en trokken ze er bijna af. Toen ik San Carlos verliet, had ik nog slechts één knoop aan mijn buis. Overigens had ik over hun handelingen niet te klagen. Uit het wijd openstaand vertrek, waar onze dekens, kleederen, wapenen enz. lagen, en herhaaldelijk Indianen een kijkje kwamen nemen en om cigaretten vragen, heb ik nooit iets vermist.

Duhem had den kostelijken inval gehad een tooverlantaarn mede te nemen, ten einde de Indianen gunstig voor ons te stemmen, en gaf 's avonds voorstellingen aan de *agency* of in het verlaten, vensterlooze schoolgebouw. Dichte drommen Indianen, zoowel norsche zwijgende krijgers als vroolijk lachende *squaws* en kinderen, vereenigden zich dan om ons heen en gaven door schelle kreten en een langgerekt gelach aan hun pret en bewondering lucht, als het eene koddige beeld op het andere volgde in bonte rij. Vreemde gedachte! Diezelfde mannen, die een maand te voren meedoogenloos brandend en moordend het land doortrokken, vermaakten zich hier als onschuldige kinderen bij de beelden eener tooverlantaarn.

Onder elkaar zijn de Apaches, en de Indianen over het alge-

meen, meestal onderhoudend, drukke praters en sterk in hetgeen men familiaar noemt „uien tappen". Hoe losser die „uien" zijn, zoo meer vallen ze in den smaak. Men meene daarom evenwel niet, dat de Apaches, of de Indianen in het algemeen schaamteloos zijn. Integendeel, hun schaamtegevoel is in vele opzichten een even teeder punt, als bij blanken 96).

Ook de Apaches zijn groote liefhebbers van spel en dans, en er ging geen dag voorbij, dat ik de mannen niet uren achtereen *nazjozj* of *nazjoezj* zag spelen, dat op het eerste gezicht aan het *otōerboek*-spel der Mohaves herinnert, doch wezenlijk anders is. Ook hier wordt het door twee mannen te gelijk gespeeld, die gedurig afwisselen.

Met groote, langzame passen gaan zij, ieder een langen houten staak in beide handen houdende, een kort eind weegs langs een baan waarover een door één hunner geworpen ring voortrolt. Deze ring bestaat op het oog uit touw, en is derwijze ineengedraaid, dat de oppervlakte om zoo te zeggen een aantal geledingen vormt. Plotseling strekken de spelers het lichaam vooruit, en door een krachtigen stoot geworpen, schuiven de staken naast elkander over de zandige baan den ring achterna, tegelijkertijd hun loop stakende als de ring nedervalt. Nu neemt een der spelers een grassprietje of een dun takje, en telt het aantal dwarse geledingen van den ring ten opzichte van de ligging der staken, die over den ring heen zijn komen vallen. Al naar gelang de telling uitvalt, krijgt een der spelers nogmaals een beurt of wordt door een ander vervangen. Gewoonlijk zag ik hen om geweerpatronen dobbelen, die op een hoopje in het zand lagen. Steeds was er een groot aantal toeschouwers aanwezig, zoowel te voet als te paard.

Een andere geliefkoosde bezigheid is het kaartspel, waartoe steeds Mexicaansche kaarten worden gebruikt. Vroeger maakten de Indianen deze kaarten na van leder, doch men vindt thans bijna geen lederen kaarten meer.

Groote virtuozen zijn de Apaches niet. Toch vond ik onder hen een muziekinstrument in zwang, dat ik nergens elders onder Indianen heb aangetroffen, namelijk de viool. Het is een houten instrument van 20 à 25 centimeters lengte, met één snaar van een aantal saamgebonden paardenharen voorzien (fig. 12, pl. 2). Bij de bespeling wordt het links tegen de borst geplaatst ter hoogte van de maag, en worden er met den kleinen boogvormigen strijkstok een aantal krassende tonen aan ontlokt. Het is mogelijk, dat de viool oorspronkelijk geen muziekinstrument der Apaches is, maar aan de Mexicanen is ontleend.

De gevangenschap scheen de Chiricahuas niet zeer te drukken, want menigen avond vierden ze feest, en twee malen had ik gelegenheid den „vrededans" gade te slaan.

Rondom een groot vuur vormden eenige honderden Indianen, nedergehurkt of staande, een reusachtigen kring door het rossig schemerend schijnsel der spelende vlammen verlicht.

Twee mannen en een knaap van acht of tien jaren draafden in snellen loop achter elkander om het vuur. Deze drie waren de hoofdpersonen van den avond.

De voorste Indiaan, een prachtig gebouwde kerel, had zijn geheele gelaat met een zeemlederen masker strak overtrokken, en op het hoofd droeg hij een groot houten toestel, rood en wit gekleurd, waarvan de hoofdlijnen aan een drietand deden denken. Zijn gespierde, zwoegende tors was geheel en al wit geverfd; van zijn schouders hingen lange gekleurde stroken af, met vederen versierd. Zijn heupen en dijen waren gehuld in een korten zeemlederen rok, waarvan lange franjes nederhingen; zijn voeten eindelijk staken in de gewone hooge laarzen. In iedere hand hield hij een kort krom zwaard van hout. De tweede „danser" was nagenoeg op dezelfde wijze uitgedost, maar had het bovengedeelte van den romp zwart, het ondergedeelte wit geverfd, terwijl hij in plaats van een lederen rok er een van doorschijnend wit katoen aanhad.

De knaap was geheel naakt, op zijn *breechclout* [1]) na, en van het hoofd tot de voeten met witte verf bestreken. Ook hij was gemaskerd, doch droeg geen houten toestellen zooals de beide anderen op het hoofd. In iedere hand hield hij een dunnen korten stok.

Het ronddraven in een veerkrachtigen looppas werd telkens afgewisseld door springen en stampen en het kruisen der zwaarden. Nu eens geleken hun bewegingen op die van een toornigen stier, die fier het strijdperk rondziet en eensklaps losrent op zijn vijand, dan weer op die van een steigerend ros, dat weerspannig de manen schudt en snuivend en briesend den grond van zijn hoefgestamp doet daveren. Van tijd tot tijd uitten ze een korten schellen kreet. De grootste der drie was steeds in de voorhoede, de knaap in de achterhoede. Nadat zij eenigen tijd hadden rondgedraafd, kwamen er nog drie andere mannen bij, waarvan er twee ongeveer waren uitgedost als de vorigen, terwijl er een, geheel in het wit en eveneens gemaskerd, de rol van komiek vervulde, en achter de anderen aanloopend, hun bewegingen op de potsierlijkste wijze nabootste; somtijds stelde hij zich in hun weg, en danste met uittartende gebaren voor hen uit.

Somtijds liepen allen snel weg achter de rij van toeschouwers om een oogenblik adem te scheppen en daarop weder van voren af aan op dezelfde wijze te beginnen.

De muziek waarbij dit alles plaats vond, werd voortgebracht door een aantal mannen, die, neergehurkt, met lange stokken sloegen op een harde koehuid, die op den grond lag, en door kleine trommen. Hoe langer dit schouwspel duurde, zoo opgewondener werden èn dansers èn toeschouwers.

De laatsten schaarden zich eindelijk in een dicht aaneengesloten kring, en mannen, vrouwen en kinderen bewogen zich

1) Ongeveer hetzelfde als een *gee-string;* zie bldz. 108.

eentonig zingend, langzaam springend om het vuur, waarbij de beschilderde gestalten, altijd in beweging, meer en meer verhit, een schouwspel vormden, even woest als eigenaardig, en dat zijn toppunt van uitgelaten wildheid bereikte toen de eerste „danser" met een reuzensprong zich boven de vlammen verhief, en onder het uiten van een helschen kreet aan de andere zijde van het vuur weer neder kwam.

Een dergelijk tafereel te aanschouwen, dat is genot; maar een woest en ongekend genot. Onwillekeurig wordt ge meegesleept door die wilde opgewondenheid; al wat er woests in u sluimert ontwaakt; uw spieren spannen zich; uw voeten branden om u rond te voeren in die dwarrelende rijen van phantastisch verlichte gestalten. . . . .

De Apaches verstaan de kunst van een bedwelmenden drank, *tiswin* of *toelchpaí* genaamd, te bereiden. Zij laten daartoe maïskorrels in vochtige aarde ontkiemen, wrijven ze daarop fijn, en laten de verkregen brei verscheidene dagen in water staan, tot de gisting heeft opgehouden.

Het Amerikaansch gouvernement doet alle moeite om de bereiding van *tiswin* tegen te gaan, daar het maar al te zeer bekend is, hoe deze drank hen kan opwinden, en tot gewelddadigheden doet overgaan.

Een gedeelte der Apaches bebouwt den grond; voornamelijk worden maïs en watermeloenen aangekweekt. Ook de vrucht van *Cereus giganteus* strekt hun tot voedsel, en gedurende mijn verblijf op de *reservation* was het juist de tijd van inzameling dier heerlijk saprijke vrucht.

De Apaches zijn verzot op vleesch, en vleesch was dan ook vroeger hun hoofdvoedsel, dat hun grootendeels door het geroofde vee der kolonisten geleverd werd. Velen zijn thans zelven op de *reservation* veeteelt begonnen, en ook in het bezit van schapen gekomen, hun door het gouvernement verstrekt. Zooals ik reeds terloops zeide, heeft er wekelijks aan de *agency*

een uitdeeling (*issue*) plaats, voornamelijk uit rundvleesch en meel bestaande; doch slechts een deel der op de *reservation* gevestigde Indianen, voornamelijk die, welke in den omtrek van San Carlos wonen, trekken er profijt van. Misschien zal menigeen mijner lezers zeggen, dat het toch menschlievend van het Amerikaansche gouvernement is, om zooveel „doodeters" te onderhouden. Dat is ook het geval in zekere mate; doch vooreerst is het slechts een schadeloosstelling voor het ontnemen van hun grondgebied en van hun vrijheid, dat hen grootendeels beroofde van hun oorspronkelijk hoofdmiddel van bestaan, de jacht; ten tweede is het 't eenige middel de Indianen te gewennen aan een andere levenswijze, door hen te boeien aan een vaste plek, en langzamerhand sedentair te maken, iets wat het gouvernement beoogt, als de eerste voorwaarde tot beschaving. Ontegenzeggelijk is het waar, dat deze maatregel invloed heeft gehad, zoowel bij de Indianen over het algemeen als bij de Apaches in het bizonder. Met uitzondering van de 300 à 400 Chiricahuas, is verreweg het grootste gedeelte der te San Carlos wonende Apaches langzaam, maar zeker vooruitgaande op den weg der beschaving, en zijn de veranderingen der laatste twaalf jaren buitengewoon groot. Wellicht is de veldtocht der Apaches van 1883 dan ook de laatste op groote schaal geweest 97).

Dat een belangrijk deel der strijdbare mannen in gouvernementsdienst, om zoo te zeggen politietoezicht uitoefent op hun eigen stamgenooten, is reeds een bewijs, dat de eenparigheid gebroken is en velen hunner, in hun eigen belang, willen breken met het verleden. Hoe vreemd het ook klinken moge, de Chiricahuas hadden bij hun laatsten veldtocht de publieke opinie der overige Apaches tegen zich, hetgeen ten duidelijkste bleek uit het feit, dat honderden zich leenden om onder generaal Crook, den „Grijzen Vos", hun oproerige stamgenooten te keer te gaan.

Evenzoo bestaat de wacht aan de gevangenis (*calaboose*), waar een aantal Indianen voor misdrijven van zeer uiteenloopenden aard is opgesloten, uit zwaar gewapende Apache-*scouts*, die, zoo noodig, er niets geen bezwaar in zien hun eigen stamgenooten neder te schieten.

De *calaboose* was, dank zij het slechte, prikkelbare humeur van den „*judge*", voortdurend goed bezet, en enkele gevangenen waren zelfs met zware ketens beladen, waarvan het gerammel altijd de muziek was, die ons 's smorgens bij zonsopgang wekte, als we den heeten nacht buiten op de binnenplaats hadden doorgebracht, en de gevangenen die moesten opvegen. De straf was goed gekozen, want er is bijna niets vernederender voor een Indiaan dan dergelijk werk te verrichten.

Dat de „*judge*" door de Indianen gehaat was, evenals de barsche „kolonel", zijn klerk, behoeft nauwelijks gezegd. Wat den eerste vooral hinderde, was, dat men de gevangen mannelijke Chiricahuas niet ophing of fusilleerde zonder vorm van proces. Dat generaal Crook daardoor zijn belofte aan de Indianen laaghartig zou hebben verbroken, en de nog afwezig zijnde Chiricahuas voorgoed zou hebben afgeschrikt om op de *reservation* te komen, begreep de „*judge*" waarschijnlijk niet. Niettegenstaande al zijn pogingen de „*damned scoundrels*" met den dood te straffen, was het gouvernement ditmaal verstandig en humaan genoeg zijn verzoek te weigeren en den raad te volgen van generaal Crook, die minder kortzichtig dan de „*judge*", ook oneindig beter het Indiaansch karakter kende 98).

Voor mij waren de dagen van uitdeeling (*issuedays*) zeer belangrijk, daar ik alsdan op mijn gemak de lange rijen van wachtende Indianen kon langsgaan en, volgens de methode van William Edwards, mijn waarnemingen omtrent hun gelaatstrekken kon doen. Er heerscht op zulk een dag de grootste drukte en bedrijvigheid aan de *agency*, van 's morgens 8 ure tot laat in den middag. Ook kon men zich dan een beter denkbeeld

vormen van hun paarden, waarop ze van verre uit hun kampen waren gekomen, om later, zwaar beladen met lillend vleesch, zakken meel en inkoopen uit de *store*, den terugtocht te aanvaarden.

Die meent, dat de Apaches prachtige paarden hebben, en zij zelven uitstekende ruiters zijn, zooals bij boven besproken romanschrijvers wordt gezegd, zou zich bij een bezoek aan San Carlos zeer vinden teleurgesteld. De paarden zijn in den regel onaanzienlijke, vrij kleine rocinantes zonder schoonheid en vuur. Gewoonlijk zien ze er afgebeuld en slecht gevoed uit; een Apache heeft dan ook weinig zorg voor zijn paard, en vooral bij krijgstochten rijdt hij het niet zelden dood. Daar men dan echter reservepaarden met zich voert, wordt het nedergestorte paard onmiddellijk door een ander vervangen, en een paar reepen vleesch ijlings uit het nog warme lichaam van het gevallen paard gesneden, dienen het eerste etmaal weder tot voedsel. Het onafgebroken voortzetten van hun lange ritten is het geheim hunner snelle bewegingen. Om de hoeven der paarden zooveel mogelijk tegen den steenachtigen bodem en de stekels der planten te beschutten, bezigen de Apaches overtrekken van ongelooid, dik leder, met de harige zijde naar buiten, die er nat omheen worden gedaan, en opgedroogd, zich vast om den hoef sluiten. De zadels, thans bij hen in zwang, zijn de bekende Mexicaansche zadels met hoogen knop, en houten beugels. Goede ruiters zijn ze slechts in zekere mate; hun hoofdeigenschap is dat zij vast in den zadel zitten, maar om evoluties uit te voeren met een paard zooals een geoefend blank ruiter dat zou doen, daartoe zijn ze geloof ik, niet in staat. Evenmin zijn de Apaches sierlijke ruiters; zij hebben de houten stijgbeugels kort, en zitten dus met opgetrokken knieën; bij het rijden, vooral in korten draf (zoogen. *dog trot*) en galop zijn hun romp, hoofd en armen in beweging, en slingeren vooral de laatsten bezijden het lichaam

op en neder, als de vleugels van een klapwiekenden vogel.

Men meene niet, dat de Apaches te paard strijden en charges maken zooals b.v. de Cheyennes en Comanches der prairieën zulks deden.

De Apache is vooral een berg-Indiaan, die zich thuis gevoelt op oneffen terrein, waar rotsblokken en ravijnen hem beschutten, en hij in hinderlaag liggend zijn vijand kan vermoorden. Nooit vechten ze in groote troepen bijeen, maar steeds in kleine groepen van vijf tot twintig verspreid, die zich soms weder splitsen in kleinere partijen. Juist dat verspreiden hunner strijders is steeds hun kracht en voordeel geweest, en maakte vooral de vervolging van de zijde der blanken zoo moeielijk, en bracht dezen in den waan, dat het aantal Apache-krijgers veel grooter was. Niet veel meer dan 120 Apaches hielden op die wijze in 1883 gedurende meer dan vijf maanden de inwoners bezig van een gebied, dat grooter is dan Engeland.

Dat grondige terreinkennis bij dergelijke strooptochten een hoofdvereischte is, spreekt vanzelf, en daarin kennen de Apaches dan ook geen meester. Rekent men daarbij hun sluwheid, onvermoeidheid en geschiktheid in het verdragen van honger en dorst, dan kan men begrijpen, dat ze, hoe gering ook in aantal, een gevaarlijke vijand zijn. Men heeft hen vaak lafhartig genoemd, omdat ze meestal hun vijanden besluipen, en nooit den aanval wagen voor en aleer ze een groote kans hebben van te zullen slagen. Men mag die taktiek onridderlijk noemen, maar uit lafhartige vrees komt zij toch zeker niet voort; mij dunkt een volk welks wezen oorlog is en strijd, kan niet lafhartig zijn.

De macht der opperhoofden (*nantán*) der Apaches is niet groot, en staat geheel in verhouding tot den uitslag waarmede ze een strooptocht hebben geleid. Ieder krijger, hoewel in hoofdzaak handelend volgens een vooraf beraamd plan, kan toch dikwijls handelen op persoonlijk initiatief, zonder dat hij aan

iemand rekenschap verschuldigd is. Hoewel de waardigheid van opperhoofd erfelijk *kan* zijn, is dit volstrekt geen regel; want ieder krijger kan, zoo hij voorbeelden heeft gegeven van groot beleid, gekozen worden om tijdelijk een strooptocht te organiseeren. Nané en Loco, die eenmaal aan het hoofd stonden van zoo menigen tocht, hebben, vooral de laatste, bijna geheel hun invloed verloren; want tengevolge van „in en door den dienst ontstane lichaamsgebreken" niet meer in staat actief op te treden, hebben jongere krachten hun plaats vervuld en hun vroeger gezag doen verflauwen.

Het bekende opperhoofd Eskimentzin, een wapenbroeder van den grooten Cochise, heeft sedert jaren het oorlogspad niet meer betreden, en is een rustig *reservation*-Indiaan geworden. Zooals ik hem zag, met kortgesneden haar, een stroohoed en in *citizens dress*, deed hij aan een eerzamen *farmer* denken.

De „veldtenue" der Apaches is zeer eenvoudig: zij zijn moedernaakt, uitgenomen het *breechclout* en de hooge laarzen. Om het middel is de patronengordel bevestigd, en al wat zij met zich dragen van voedsel of kleederen hangt van achteren aan dien gordel.

Sommige schrijvers zeggen, dat er onder de Apaches een sterk Mexicaansch element is, dat, afkomstig van gevangenen, er aanmerkelijk toe zou hebben bijgedragen het Indiaansche type te veranderen. Op grond van eigen waarneming moet ik dit ontkennen. Ik heb minstens vijftienhonderd volwassen Apaches gezien; onder dat getal trof ik slechts vier of vijf personen aan die van Mexicaansche afkomst bleken te zijn. Behalve de uit Sonora komende Chiricahuas, verstaan slechts weinige Apaches Spaansch. Dit zou niet het geval zijn indien het Mexicaansche element zoo sterk vertegenwoordigd was.

Er leefden eenige blanken, zoogenaamde *squawmen*, op de *reservation*, die onder der Apaches een heenkomen hadden gezocht; doch de „*judge*" liet ze verdrijven, en behield slechts diegenen, welke als *scouts* dienst deden.

Behalve den reeds genoemden Fransch-Canadees, M'c Intosh, was een der voornaamsten Micky Free, een Iersche mesties, die, onder de Coyoteros gehuwd, geheel en al Apache was geworden, en nauwelijks Engelsch sprak.

William W. Turner, en na hem Buschmann, toonden aan, dat de taal der Apaches met die der ver noordelijk wonende Athabasca- of Tinné-volken nauw verwant is, en daarmede werd hun noordelijke afkomst aangetoond, die later boven allen twijfel verheven werd. De in Alaska wonende Kenai-, of beter Tená- (of Tinneh) stammen, zijn weder aan de Athabascas verwant, waaruit blijkt, dat de taalfamilie der Tinné de meest verspreide van Amerika is.

De Apache-dialecten zijn nog zeer weinig bestudeerd, en hun aantal is zelfs niet met juistheid bekend. Volgens berichten, die ik inwon, voornamelijk van den tolk Antonio Diaz, spreken de Apaches van Arizona en aangrenzende streken van Mexico twee dialecten, waarvan het eene door de Chiricahuas, Hot-Springs en Coyoteros gesproken wordt, alsmede door de Mezcaleros in Nieuw-Mexico; het tweede door de Arivaypas, Pinaleños en anderen. Het Návajo, eveneens een Tinnétaal, kan men als derde dialect beschouwen. Over de overige dialecten kan ik niets zekers mededeelen.

Het Apache klinkt vreemd, en is eenmaal gehoord, gemakkelijk te herkennen door zijn eigenaardige gutturale, sissende en doffe geluiden. De volgende woorden in het Pinaleño-dialect mogen ter illustratie dienen.

Istséné, vrouw; *sjisjásje*, zoon; *sjilasjósj*, vinger; *sistích*, lichaam; *'ndénasésj*, een troep ruiters; *glhi*, paard; *pesjnaghatéh*, mes; *inzjó*, 't is goed; *dasdzáh*, dood; *isghángho*, morgen; *zjágho*, veel; *tsjotlóh*, lachen; *badzini*, geven; *etsjigá*, dooden; *tlitsōeghi*, geel, oranje; *tloetsjísji*, groen, blauw, paars; *atechwonzé?* hoe heet gij?

De Apaches noemen zich zelven 'Ndé, d. i. „menschen"

„volk", maar hebben voor ieder hunner kleinere stammen en benden afzonderlijke namen, zoo b.v. de Chiricahuas, Ai-ahá of Ai-há, de Pinaleños, Tisépán enz. De naam Apache (spr. Apāātsje) is hoogst waarschijnlijk aan een Yuma-woord ontleend 99). Onder de bij de Apaches bekende stammen noem ik slechts de Pápagos en Pimas, die zij Saikinné, d. i. „zandhuizen", en de Návajos, die zij Yoetahá noemen.

Omtrent de godsdienstige begrippen der Apaches kon ik niets met zekerheid te weten komen; daartoe zouden jaren noodig zijn geweest, waarin ik hun taal had moeten leeren en hun vertrouwen had moeten winnen. Wel weet ik, dat ze een bijgeloof hebben omtrent beren, uilen en slangen, maar *waarom*, dat ben ik niet bij machte te zeggen. Ga vragen aan een volk, dat u niet kent en u wantrouwt, en waar ge slechts korten tijd vertoeft, wat ze gelooven en waarom ze dit of dat doen! Het is onmogelijk iets uit hen te krijgen, dat ge als zeker kunt aannemen.

Wat doortrekkende reizigers als ik, onverschillig in welke streek der aarde, mogen opdisschen omtrent den godsdienst van een volk, waarvan ze de taal niet kennen, verdient, ik aarzel niet het te zeggen, zeer weinig vertrouwen. En toch, hoe dikwijls hebben de „*Stubenethnologen*" dat vergeten! Maar over deze quaestie meer in een volgend hoofdstuk bij het bespreken van mijn verblijf te Zuñi.

Het is bijna zeker, dat de Apaches een clansysteem bezitten, daar de Návajos, met wie ze nauw verwant zijn, het kennen. Het mocht mij evenwel niet gelukken de namen hunner clans te weten te komen. Diaz kende ze niet eens.

Evenals op de Pima-*reservation* en bij Tempe vindt men te San Carlos overblijfselen van oude Indiaansche bouwvallen, die echter nauwelijks herkenbaar zijn. Op den rand der *mesa* bij het militair kwartier, zijn groote steenen zichtbaar, die volgens het plan waarin ze gelegd zijn, de plaats aanduiden, waar

eenmaal een gebouw stond. De andere bouwvallen, 5 of 6 mijlen benoorden de *agency*, zijn oppervlakkig beschouwd, niets meer dan aardhoopen, in welker omtrek een aantal potscherven, veelal beschilderd, verspreid liggen. Ze gelijken volkomen op die, welke ik op het gebied der Pimas en bij de Casagrande vond. Gaarne had ik deze plekken met Adolf Bandelier bezocht, die kort vóór mij te San Carlos toefde en deze overblijfselen aan een nauwkeurig onderzoek onderwierp 100).

Zonderling genoeg, de heer Bandelier en ik reisden, zonder het te weten, elkander bijna aanhoudend na. Wingate, Fort Apache, Showlow, Zuñi, Fort Thomas, enz. bezocht ik kort na het vertrek van Bandelier; toen ik Tucson voor goed verliet, kwam hij er den volgenden dag aan.

De Apache-Yumas en Apache-Mohaves op de *reservation*, die, zonder eenigen grond in regeeringsrapporten enz. als eigenlijke, of Tinné-Apaches worden aangegeven, behooren tot de linguistische familie der Yumas. Zij zijn twee afdeelingen van één en denzelfden stam, dien der Yabipaís. De eersten noemen zich zelven Yavepé-Kutchán (spr. Koe-tsján); de laatsten alleen Yabipaí of Yabipaíye. Hun vroegere woonplaatsen waren voornamelijk in het dal van den Rio Verde en in de bergen westelijk van daar.

Langdurige gevechten met de Amerikaansche troepen hadden hen zoo verzwakt, dat ze zich in 1873 onderwierpen en zich op een hun toegewezen *reservation* in het Rio Verde-dal nederzetten. Nauwelijks twee jaren later werden ze naar San Carlos overgebracht, en hoewel velen zich verzetten, en eenigen hunner de wijk namen, moesten ze zwichten voor de overmacht, en met de beschikkingen van den „Grooten Vader" te Washington genoegen nemen.

Wat den naam Tonto betreft, als naam van een Indiaanschen stam, daaromtrent heerscht een schromelijke verwarring. Er zijn nl. Tontos (Spaansch, „dwazen," „gekken"), die Yumas

zijn in ruimeren zin, en Tontos, die tot de Tinné behooren. Toch is de naam „Tontos" volgens mijn nasporingen bij voorkeur toepasselijk op de Deldzjé, een stam der Apaches, en die benaming, wellicht vroeger eens bij vergissing aan de Yabipaís gegeven, thans bij dezen bijna onbekend. De Tonto-Yumas zijn m. i. identisch òf met de Yabipaís („Apache-Yumas" en „Apache-Mohaves") òf met de Tolkepayá, een kleine bende, die uit vermenging van Yabipaís met Tonto-Tinné is ontstaan. Tot deze meening kwam ik o. a. op de volgende gronden.

Toen ik aan Tinné-Apaches vroeg, wie de Góhun waren, antwoordden zij „de Apache-Mohaves." De naam Góhun of Kóhun (Kóhoen) nu, wordt door andere schrijvers, bv. door Loew, op Tontos toegepast, die een Yuma-dialect spreken, en het vocabularium, dat ik onder de „Apache-Yumas" opnam, komt in vele opzichten overeen met dat, hetwelk door Loew als „Tonto" is aangeduid 101).

De taal der Yabipaís verschilt aanmerkelijk van die der Yumas, en wel in die mate, dat een „Apache-Yuma" en een eigenlijke Yuma van den Colorado elkander niet verstaan 102).

In uiterlijk en karakter hebben ze echter veel overeenkomst met de Yumas en Mohaves, alleen zijn ze in den regel minder hoog van gestalte en doen het meest aan Hualapaís denken. Hun hoofdhaar dragen ze echter somtijds op de wijze der Mohaves en Yumas; evenzoo hebben ze de gewoonte het door middel van rivierslijk te reinigen. Hun hutten gelijken op die van genoemde stammen, die ze zeer wel kennen. Eenige malen trof ik individuen onder hen aan, die van den Colorado afkomstig waren.

Twee weken waren ten einde gespoed, toen ik den 12den Juli het aan hitte, tarantulas en schorpioenen rijke San Carlos vaarwel zeide, om de reis naar het noorden voort te zetten. Duhem had den vorigen dag over het mijnwerkersstadje Globe City den terugtocht aanvaard naar Tucson. Gaarne had ik

hem langer met mij mede doen reizen, om meer waarde aan mijn onderzoek te geven; doch de geldelijke middelen waarover ik te beschikken had, lieten het niet toe, en *nolens volens* ging ik weder alleen mijns weegs.

Kapitein Crawford had twee cavaleristen en een Mexicaan, die de pakezels dreef, aangewezen mij naar Fort Apache te begeleiden, en mij zelven een prachtig muildier ter berijding afgestaan. Dus gepakt en gezakt, en gewapend, sloegen we, tegen 3 ure 's middags, boven de voormalige *subagency* den weg naar het gebergte in, en zeide ik voor goed de verzengende streken vaarwel.

Ik had toen nagenoeg zes maanden, door korte tusschenpoozen afgebroken, in de heete woestijnstreken doorgebracht, en veel van hetgeen Oscar Loew 103) omtrent den invloed van een dergelijk verblijf op het lichaam mededeelt aan eigen ervaring kunnen toetsen. Wat hij zegt omtrent het afnemen der lichaamstemperatuur in verhouding tot het toenemen der luchttemperatuur — het omgekeerde van hetgeen onder gewone omstandigheden plaats heeft — is volkomen juist. Daarentegen heb ik niet kunnen bemerken, dat het aantal polsslagen en ademhalingen toenam; evenmin, dat men na een verblijf van eenige weken in een woestijnklimaat 12—15 °/₀ van zijn lichaamsgewicht verliest. Wel neemt de vetvorming eenigermate af en worden de spieren slap, maar een zoo groote reductie heb ik aan mijn eigen lichaam niet kunnen waarnemen. Dat men veel aan neusbloedingen lijdt, kan ik volkomen bevestigen; of deze echter wel altijd het gevolg zijn van groote bloedverdunning ten gevolge van overmatig drinken, moet ik betwijfelen. Het opgenomen vocht toch wordt zeer spoedig weder door de huid afgescheiden; men is voortdurend in een bad van zweet, maar toch gevoelt men zich niet mat of lusteloos. Ik geloof veeleer, dat de sterke hitte congestie naar het hoofd bewerkt, en deze de oorzaak der neusbloedingen is.

Loew neemt aan, dat de door het vele drinken ontstane bloedverdunning de digestie belemmert, en bij de defaecatie een niet gering gedeelte der spijzen het lichaam weinig veranderd verlaat. Ook dat heb ik, voorzoover het mijzelven betreft, niet kunnen waarnemen. Wat mij sterk aandeed, was het alkalihoudende water, dat ik dikwijls, bv. te Tucson, moest drinken. Dit veroorzaakte gewoonlijk een lichte maagcatarrh, walging van spijzen en diarrhee, die ophield bij het gebruik van beter water. Ik deel de meening van Loew volkomen, dat in heete gewesten een plantaardig diëet verreweg de voorkeur verdient boven een dierlijk diëet, en het gevoel van dorst er veel langer door wegblijft. Evenzoo vermijde men het gebruik van alkoholische dranken en tabak. Hoewel een teug whisky of cognac voor één oogenblik het gevoel van brandenden dorst kan doen verdwijnen, komt het zeer spoedig en veel sterker terug. Ook het rooken bevordert het gevoel van dorst. Als drank en tevens als opwekkend middel vond ik het meeste baat bij koffie en thee zonder melk. Steeds had ik gekristalliseerd citroenzuur bij mij, waarvan een klein stukje in den mond gehouden, voor een poos het gevoel van dorst doet wegblijven.

Het is een ruwe bergweg, die ons langzamerhand uit de hitte van het Gila-dal, langs honderd kronkelingen, in koeler luchtlagen voert. De regen, die lang dreigend, slechts enkele malen den verschroeiden bodem bij San Carlos had gedrenkt, verrast ons hier met vlaag op vlaag, zich mengend met het grijze stof, dat ons bedekt 104). De eeuwige *sahuaros* vergezellen nog lang mijn pad, evenzoo het *greasewood*; toch maken beiden later plaats voor *grama*-gras, geelgrijs van kleur, de *mezcal*-plant en eindelijk jeneverboomen. Gele zandsteen, op vele plaatsen door eruptiefgesteenten doorgebroken, vormt den bodem, waarop de hoefslag onzer dieren eentonig weerklinkt. Op vele plaatsen gaan we van den grooten „weg", en volgen

een hobbelig, kronkelend zijpad, zóó steil, dat ik vaak liever afstijg van mijn langoor, die minder loopt dan hij met uitgestrekte beenen glijdt. Dien eersten dag is het een lange rit, want Ashcreek, de eenige plaats waar water is, ligt ver. We bereiken het eindelijk 's avonds tegen 9 ure, doch vinden geen water op de plaats waar we het verwachten, en ook geen gras. De oevers van de beek dus een eind weegs gevolgd, zoekend en tastend bij het schemerlicht der halve maan, die nu en dan haar schijnsel werpt door de donkere wolken heen, die haar omgeven. We zoeken een half uur, en eindelijk dorstig en vermoeid, na een rit van elf uren, slaan we ons bivouac op. Fluks het vuur ontstoken, en weldra sist het spek in de pan en staat de koffiepot op het vuur. Een lichte regenbui en een huilende *coyote*, die door een schot van een der militairen verwelkomd wordt, storen voor een oogenblik onzen slaap.

Vóór 8 ure 's morgens zijn we weer op weg, over grazige hoogweiden, door sycamoren en eiken omzoomd. Voor ons uit ligt een muur van bergen met eeuwig groene wouden, waarvan de geur ons tegenwaait. De zon verlicht weder alles met heerlijken glans, het groen verkwikkend, waarop de dauw- en regendrop nog parelen. Aan den rand der hoogweide gekomen, volgen we een ruw en moeielijk pad, dat ons, slingerend door bosschen van eiken en dennen, 105) drie en een half uur na het verlaten van de kampplaats, op het bergvlak brengt. Niet ver van daar, waar een beekje klatert van rots tot rots en eeuwenheugende pijn- en *cedar*-boomen hun donker loover wiegen, maken we een paar uren halt voor ons maal. Die plek heet Wildwater. Een eigenaardig gevoel van welzijn en genot doortintelt uw lichaam, als uw longen zich ontspannen in die met ozon en plantengeur vervulde lucht; een gevoel, waarvan de bekoring terugwerkt op uw ziel en sluimerende beelden van geluk doet verrijzen. Zóó hebt ge het u ge-

droomd, zóó zoudt ge u een walhalla wenschen om te leven, te genieten en vrij te zijn.

„On redevient sauvage à l'odeur des forêts".

Het zijn geuren, die de stedeling niet kent; geuren vol aroma en frischheid, waarvan de herinnering bijblijft als de tonen eener eens gehoorde melodie.

Alom verrijzen heerlijke stammen, wild en krachtvol met hun rossig gloeiende schors, als reuzenzuilen kapiteelen dragend van breedgetakte bladerkronen, ritselend en suizend door den adem van den bergwind. De grond is met lang en weelderig gras bedekt, dat zich voortzet over het bergvlak en op de helling der ravijnen, waarvan de bodem één groot en dicht prieel vormt.

Den geheelen dag vervolgen we den weg door bosschen en grasvelden, en waar het woud een open ruimte laat, en het oog in de verte kan weiden, ketent zich berg aan berg en bosch aan bosch, zich verliezend aan den verren horizon. Van levende wezens zien we geen spoor. Geen Indiaan, geen hert, geen vogel, geen insect, niets; niets dan de eindelooze stilte. Tegen half 5 's middags hebben we den noordrand van het bergplateau bereikt, en dalen tot aan den Rio Prieto of Black River, die zich in sterk kronkelende bochten door een *cañon* slingert, waarvan de wanden uit eruptiefgesteenten bestaan, terwijl fraaie eiken en dennen de oevers omzoomen. Op een weide, vlak aan het water, slaan we ons bivouac op.

Weldra dompel ik mij in den koelen stroom, mij verkwikkend van den langen rit, en zet mij daarop neder om te genieten en te droomen.

Schooner stroom dan deze zong nooit zijn lied, een lied vol eenvoud, vrede en harmonie in eenzaamheid gezongen, en honderdvoudig eeuwig nagegalmd door de rotsige, groene oevers.

De nacht is koel, en huiverig staan we 's morgens op, nat van

den dauw. Vroeg zijn we weder in den zadel en zetten de reis aan de andere zijde van Black River voort. Aanvankelijk voert ons pad over hoogweiden, dan, bij Turkey Creek, weder door bosschen. We passeeren tal van graven, getuigen van den strijd tusschen de bezetting van Fort Apache en de Indianen. Bij Seven Miles Hill dalen we af in een heerlijk eng dal met zwaar geboomte, waar ik voor 't eerst een korhoen zie. De laatste mijlen van den rit leiden door een landschap boven alle beschrijving schoon, totdat we om half 12 's morgens Camp Apache bereiken. De kommandant, kapitein Dougherty, ontvangt mij op de voorkomendste wijze, en weldra ben ik in een koel vertrek van het hospitaal geïnstalleerd. Camp Apache ligt op een breed, grazig plateau, ruim 5,000 voet boven den spiegel der zee, te midden van een streek, die het geologisch karakter der koolformatie draagt, maar waar pyrogenische gesteenten, vooral basalten, aanmerkelijke verandering in de oorspronkelijke ligging der sedimentgesteenten hebben aangebracht. Ook water heeft in de vorming van het landschap een rol gespeeld en diepe, loodrechte *cañons* gegraven in den bodem van het dal. Op de plaats, waar twee zulke *cañons* samenkomen, en de bedding vormen der samenvloeiende Northen Eastfork der White Mountain River, ligt Camp Apache.

In het midden van den post is een ruime plaats, aan de zuidzijde door de houten barakken der militairen en de stallingen, aan de noordzijde door de woningen der officieren begrensd. Vele dier woningen zijn eenvoudige blokhuizen van zware pijnboomstammen gebouwd.

Zoover de blik reikt, ontwaart het oog bergen met heerlijke wouden bedekt. Naar het oosten, in de vallei der Eastfork, den horizon begrenzend, verheffen zich achter een zee van donkere bosschen de stompe, maar machtige toppen van Mount Thomas en Mount Ord, die 11,496 en 10,266 voeten hoog zijn.

Het klimaat te Camp Apache is overheerlijk, hoewel de

winters er vrij streng zijn. In den zomer, tevens de regentijd, vallen er vaak donder- en regenbuien.

Nauwelijks twaalf jaren geleden was de streek, waar Camp Apache ligt, een onbezochte wildernis, het ongestoord domein der wilde Coyoteros, totdat het stichten van dien post in 1872 paal en perk stelde aan hun vijandelijkheden, die echter, het laatst in 1881, nog wel eens werden hervat.

De Indianen hebben hun kampementen langs de White Mountain River en hun zijtakken. Dank zij de goede zorgen van luitenant Gatewood, den chef der Apache-*scouts*, kreeg ik een tolk en een rijpaard tot mijn beschikking, en bezocht eenige kampen op verschillende afstanden van den post. Deze kampen gelijken volkomen op de reeds bij San Carlos beschrevene; alleen beoefenen de Coyoteros meer landbouw, waartoe de vruchtbare oevers der stroomen beter gelegenheid bieden dan elders.

Een poging om een schedel te rooven uit een niet ver van het fort liggende Indiaansche begraafplaats, moest ik opgeven, daar ik op het punt staande een graf te openen, eensklaps een gewapenden *buck* ontwaarde, die mij klaarblijkelijk achterdochtig gevolgd was, en mij nu, roerloos op zijn geweer leunende, strak stond aan te zien. Toen ik mij zoo rustig mogelijk in de richting van een Indiaansch kamp verwijderde, volgde hij mij nog een geruimen tijd, en verdween daarop even onhoorbaar en plotseling als hij gekomen was.

De wijze van ter aarde bestelling bij de Coyoteros is hoogst eenvoudig. Het lijk wordt op een plaats gebracht, waar een aantal losse rotsblokken te vinden zijn, bv. in een kloof; een aantal dezer blokken wordt weggeruimd tot er genoeg plaats is om er het lichaam neder te leggen, waarop ze weder op hun plaats worden teruggebracht en tevens eenige zware takken tusschen de spleten worden gestoken ten einde de *coyotes* te beletten het graf te schenden. Naar ik vernam, weeklagen

de naaste bloedverwanten van den overledene gedurende dertig dagen, hun smart luchtgevende in huilende jammerkreten.

Van de Apache-*scouts* kon ik er een twintigtal meten, en ik kwam tot dezelfde resultaten als te San Carlos 106).

Op den noordelijken wand van den *cañon*, in de onmiddellijke nabijheid van het fort, bevinden zich hoog boven het bed van den stroom op een bijna ongenaakbare plaats een aantal diep ingegriffelde teekens, waarvan vele een raadselachtige beteekenis hebben. Eenige herinnerden aan de karakters, die ik bij de Pápagos op den versterkten Cerro del Zorrillo (verg. p. 27) gevonden had, andere aan sommige pictographieën uit Beneden-Californië. Het waren diervormen, menschelijke handen en voeten, golflijnen, stervormige figuren. Over den oorsprong kan ik niets met zekerheid zeggen; maar toch bestaan er, dunkt mij, geen redenen om er aan te twijfelen, dat ze van de Apaches afkomstig zijn.

De omstreken van Fort Apache zijn rijk aan wild. In de eerste plaats zijn het *grizzlies* (*Ursus ferox*), die hoog in de bergen huizen; *coyotes* en grauwe vossen (*Urocyon cinereo-argentatus*) komen veelvuldig voor. Herten (*Cariacus macrotus*) en antilopen worden niet zelden gezien; wilde kalkoenen (*Meleagris gallopavo*) en korhoenders (*Canace* sp.) zijn er in overvloed. Doch de Apache hoewel hij jaagt, spoort het wild niet op hoog in de bergen; dáár is hij bevreesd voor de veelvuldige onweders, die zich boven de dicht bewassen kruinen ontlasten, en vermijdt die oorden waar hij kan.

Ik breng vier aangename dagen te Fort Apache door, en verlaat het den 18den Juli lang vóór zonsopgang met een *buckboard*, dat een paar malen in de week den postdienst doet tusschen het fort en het ongeveer 90 mijlen van daar gelegen Holbrook, een klein station aan den nieuwen Atlantic- en Pacific-spoorweg.

De weg, die tamelijk goed is, slingert grootendeels door

heerlijke pijnboombosschen en grazige weiden; hoe meer men daalt, zoo meer treden de eiken domineerend op. In een blokhuis, op de grens der *reservation*, waar een paar Amerikanen wonen, ontbijten wij, en komen ten 1 ure 's middags aan Cooley's Ranch of Showlow. Ik moet hier het overige van den dag en den nacht blijven, alvorens ik verder kan gaan, en vind er eenige militairen, die op weg naar Fort Apache zijn. Onder dezen is er een jongmensch, dat zich bekend maakt als een landgenoot, en voor het eerst in zeven maanden spreek ik weder Hollandsch. Hij was eerst kadet aan de Akademie te Breda geweest, en was eindelijk na tal van lotswisselingen in Amerikaanschen dienst gegaan, waarbij hij het ambt van trompetter der cavalerie vervulde.

In de buurt van Showlow bezocht ik eenige overblijfselen van Indiaansche ruïnen, en verzamelde een aantal fraai beschilderde potscherven, die weder hetzelfde karakter droegen als die, welke ik vroeger gevonden had.

Ik breng den nacht met mijn landgenoot buiten door, onder den *buckboard*, om voor den regen beschut te zijn, want het dompige blokhuis is vol militairen.

Ten 6 ure 's morgens vervolgen we de reis. Eerst gaat het door golvende parklandschappen van pijn- en eikeboomen, later, vóór men te Taylors Springs komt, vormen juniperusstruiken de eenige vegetatie. De bodem bestaat uit een soort van witte kalksteen, en is hier en daar met gras bedekt. Nu en dan zien we een prairiehond (*Cynomys* sp.), die zich nieuwsgierig opricht bij onze nadering, en weldra wegduikt in zijn hol. Te Snowflake City, een Mormonen-nederzetting, waar we het middagmaal gebruiken, zien we er, die midden in de „stad" hun holen hebben. Gelukkig voor hen is het te Snowflake niet druk.

Onzen rit noordwaarts voortzettende, wordt de juniperus hoe langer zoo zeldzamer, en treedt de *sagebrush* (*Artemisia*

sp.) op, afgewisseld door kort gras, dat de onafzienbare, golvende kalksteenvlakten spaarzaam bedekt. Hier en daar zweeft een vale trechtervormige stofwolk langs den bodem, even plotseling verdwijnend als zij gekomen is. Er heerscht een drukkende, zwoele hitte, en nauwelijks zijn we het stadje Woodruff gepasseerd, of een hevige regenbui breekt los. Tegen 6 ure 's avonds bereiken we Holbrook, te midden eener treurige zandige streek gelegen. Grillig gevormde roode zandsteen-*mesas*, duidelijke sporen van erosie dragende, begrenzen de verlaten oevers van den Colorado-Chiquito, die bijna geen water heeft. Holbrook gelijkt in hoofdzaak op alle andere *frontiertowns*, maar heeft goede houten woningen, door zware *cottonwoods* omringd.

ZESDE HOOFDSTUK.

Over Albuquerque naar Santa Fé en omstreken.

Na de informatiën, die ik inwon, veranderde ik mijn oorspronkelijk plan om van Holbrook naar de Návajo-*reservation* en van daar naar Pueblo de Zuñi te gaan. Ik vernam namelijk, dat de regeeringsagent voor de Návajo-Indianen tijdelijk afwezig was, en dat de heer Cushing van het Smithsónian Institution, die den rang van opperhoofd bij de Zuñis bekleedt, zich met een aantal zijner volgelingen te Santa Fé bevond, ter gelegenheid van het 333-jarig bestaan dier stad. Daar ik zonder de hulp van genoemde heeren weinig onder de Indianen zou hebben kunnen uitrichten, besloot ik mij over Albuquerque naar Santa Fé te begeven. In de eerste stad wilde ik de Indiaansche school bezoeken; in de tweede plaats bood het groote aantal Indianen uit de omliggende *pueblos*, te Santa Fé aanwezig om de tentoonstelling op te luisteren, een goede gelegenheid tot waarnemingen.

Ik nam dus de eerste gelegenheid te baat Holbrook te verlaten, en nam den volgenden middag plaats op den naar Albuquerque vertrekkenden trein. De landstreek, die we doorstoomen, is zoo treurig en verlaten mogelijk. Onafzienbare zandvlakten, spaarzaam met artemisia bedekt, ontrollen zich voor het oog, terwijl hier en daar een zandsteen-*mesa* van grilligen

vorm oprijst als een verlaten eiland in dien kustenloozen oceaan.

Weinige mijlen nadat we de grenslijn van Nieuw-Mexico zijn overgegaan, kort vóór we het kleine station Manuelito bereiken, verheffen zich aan weerskanten van den weg ontzaglijke zandsteen-*mesas* van allerlei kleur, afwisselend van licht roodbruin tot een fijne roomkleur. De wanden en koppen dier gevaarten zijn met *piñon*-boomen (*Pinus edulis*) en juniperus bedekt. Niet ver van daar kunt ge een dergelijken *cañon*, die van het noorden naar het zuiden loopt, tot aan den gezichteinder vervolgen.

We stoppen een oogenblik te Manuelito, dat zijn naam draagt naar het voornaamste opperhoofd der Návajos, en gebruiken er een haastig maal in een goederenwaggon, die tot eetzaal is ingericht.

Na het verlaten van Manuelito krijgt het land een beter aanzien; ge vindt grazige velden waarop talrijke kudden zwarte en witte geiten en schapen ronddwalen, door Návajo-herders te paard bewaakt.

Voorbij Gallup, een kleine *frontiertown*, waar ik een dozijn *saloons* tel, en een troep dronken burgers aan het tieren en vloeken zijn, misschien wel over de kolenbedden, die er onlangs zijn ontdekt, overvalt ons de duisternis, gepaard met regenbuien, en maakt voorgoed aan verdere beschouwingen een einde. Bij half 5 's morgens houdt de trein te Albuquerque stil.

Na een paar uren rust in het hotel Armijo — want *sleepingcars* zijn er op deze lijn nog niet — begeef ik mij op straat ten einde de plaats in oogenschouw te nemen. Bij het station gekomen, vind ik een aantal Indianen, die in voorkomen aanmerkelijk verschillen van anderen, die ik heb gezien. Ze zijn in bonte dekens gehuld, en dragen lederen broeken. Met hen is een Neger, een Indiaan met paars gelaat en blonde lokken, klaarblijkelijk een albino [1]), en een blanke met lang gol-

---

1) Deze Indiaan is afgebeeld in fig. 1, pl. 2; de zittende figuur rechts.

vend haar, die de taal der Indianen spreekt, en hen met levendige gebaren terecht wijst.

Van de omstanders hoor ik, dat het Frank Cushing is, die met zijn Zuñi-Indianen van Santa Fé op de terugreis is. Naar hem toegaande, maak ik mij bekend, op grond van een aanbeveling, die ik voor hem heb. Met ongedwongen beleefdheid heet hij mij welkom, en na eenige woorden tot de Indianen te hebben gericht, begeeft hij zich met mij naar het hotel, waar ik aan zijn vrouw en schoonzuster word voorgesteld. Daar Mr. Cushing met hetzelfde doel als ik te Albuquerque vertoeft, namelijk het bezoeken der Indiaansche school, brengen we den dag te zamen op de aangenaamste wijze door. Cushing is een der meest interessante menschen, die men ontmoeten kan. Zijn discours, dat helder en welsprekend, als 't ware van zijn lippen vloeit, leert en boeit te gelijk. Innemend en knap van uiterlijk, met scherpe, intelligente trekken, omlijst door rossig blonde lokken, doet hij nu eens aan een kunstenaar, dan eens aan een militair denken, en hoewel hij er ouder uitziet, is hij eerst zeven-en-twintig jaren. Zijn gestalte is middelmatig en vrij tenger, maar teekent tevens kracht en vlugheid. Mr. Cushing was als gedelegeerde van het Bureau of Ethnology te Washington, thans bijna vier jaren onder de Zuñi-Indianen gevestigd; en aangenomen als lid van den stam, onder den naam van Ténatsali of Medicijnbloem, bekleedde hij den rang van luitenant-gouverneur der *pueblo* en oorlogsopperhoofd, en had dus, geheel en al in de taal en het leven dezer Indianen ingewijd, overvloedig gelegenheid zijn ethnologische studiën te maken 107). Doch over hem en zijn werk in een volgend hoofdstuk meer.

Gezamenlijk gaan we naar de Presbyteriaansche school, waar een negentigtal Indiaansche kinderen gehuisvest en onderwezen worden. Aan het hoofd dier school staat de heer R. W. D. Bryan, die, zonderlinge lotswisseling! als astronoom en reisgenoot van

Emil Bessels aan Hall's Polaris-expeditie had deel genomen. De school is een leelijk *adobe*-gebouw met lage vertrekken, ver buiten de Mexicaansche wijk der stad in een zandige streek gelegen. Verreweg de meeste kinderen, van beide seksen, zijn uit de omliggende *pueblos* afkomstig; vooral Laguna heeft een sterk contingent geleverd. Er zijn slechts enkele jonge Ute-Indianen, die met hun plompe gestalten en groote aangezichten duidelijk van de fijnere Pueblo-kinderen te onderscheiden zijn. We wonen lees- en rekenlessen bij; we hooren het opdreunen van *locorum nuda nomina* ten bewijze hunner geographische kennis; van de tien geboden op de maat van handgeklap en voetgetrappel; we zien de kinderen de kamers in- en uitmarcheeren bij het getingel van een tafelschel; de handen ten gebede vouwen bij een dito; ontvouwen en aanvallen op de spijzen, die op een lange tafel staan, bij een dito. Na dat alles ben ik toch nog huiverig om te beslissen of de Indiaan *culturfähig* is of niet. Prof. Bryan en de dames, die onderwijs geven, zullen u zeggen van wèl. Goed, voorloopig neem ik het aan. We zullen er later over spreken.

Gaarne had ik geweten, welken indruk dat alles, wat er voorviel in de school had gemaakt op Palowahtíwa, den gouverneur van Zuñi, die met eenige zijner „jongere broeders" op verzoek van Cushing was komen kijken. Maar geen spier van hun gelaat bewoog zich, terwijl ze doodstil nederzaten en niets hun blik ontging. Alleen verhelderde die blik toen we, blanken en roodhuiden, ons nederzetten aan den welvoorzienen disch en de geur der spijzen hun Zuñi-reukorganen streelde.

Cushing vertrekt den avond van denzelfden dag, met zijn vrouw, zuster en minstens dertig „broeders", en we scheiden in de hoop op een spoedig wederzien.

Hoewel door dit schoolbezoek de beschouwing der stad eenigszins op den achtergrond raakte, kon ik toch een algemeenen indruk van Albuquerque ontvangen. De stad bestaat uit twee

wijken, die ver uit elkander liggen. De eene, die de oudste is en het dichtst bij den Rio Grande ligt, draagt een geheel Mexicaansch voorkomen met zijn platte *adobe*-huizen en zandige straten; de andere, vlak aan den spoorweg, vormt New-Albuquerque, eerst in de laatste jaren ontstaan, en heeft volkomen het karakter eener kleine Amerikaansche stad, met zijn magazijnen, banken, *drugstores*, *saloons*, *barbershops* en *feed- & livery-stables*. Op die wijze vindt men twee rassen en twee beschavingen, elk dateerend uit een andere eeuw, te Albuquerque bijeen.

Het dal van den Rio Grande is hier zeer wijd, en biedt niets aantrekkelijks aan, want kale, aschgrauwe *mesas* en bergen vertoonen zich alom, van de oevers van den stroom tot den horizon, waar ze zich scherp afteekenen tegen den strakken, onbeweeglijken hemel.

Den 22sten Juli, bij het krieken van den dag, vervolg ik de reis naar Santa Fé. Hetzelfde onbehaaglijke landschap, dat zich gisteren voordeed aan den blik, ontrolt zich hier van mijl tot mijl. Het eenige groen, dat de vlakke rivieroevers hier en daar omzoomt, zijn *álamos*; de eenige plaatsen van belang, die we passeeren zijn Bernalillo, vanwaar een postwagen naar de geneeskrachtige bronnen van Jemez rijdt, en Wallace, waar we ontbijten. Er is een schaar van Indianen aan het station. Ze zijn afkomstig uit Santo Domingo, een nabijliggenden *pueblo*, en bieden turkooizen en klein beschilderd aardewerk te koop aan. De turkooizen, die algemeen door de Pueblos als sieraden worden gebruikt, zijn meestal van gering allooi, blauwachtig groen van kleur en zelden gaaf; het aardewerk, dat veelal de kleur van stopverf heeft, en met zwarte ornementen is beschilderd, is niet onaardig. Ge moet al zeer ongevoelig zijn als ge niet voor een kleinigheid koopt van die donkere Pueblomeisjes, met een blos op de wangen zoo frisch als een perzik en ze u, schuchter en koddig tevens, vragen om een *real* [1]).

---

1) $\frac{1}{8}$ dollar = een *bit*.

Te Lamy verwisselen we van trein en leidt de spoorweg noordwaarts, zig-zag, sterk stijgend door een fraai bergland, waar *piñones* en juniperusstruiken den gelen, zandigen bodem bedekken, totdat aan onze rechterhand zich een hooge donkere keten verheft en spoedig daarop, aan den voet van die keten, witte huizen, torenspitsen en rookzuilen verrijzen en we eenige oogenblikken later te Santa Fé uit den trein stappen. In het groote en fraaie Palace Hotel, eigenlijk misplaatst in een stad als Santa Fé, vind ik al de comfort die ik sedert zeven maanden heb gemist, en kon ik mij verbeelden te St. Louis of te Chicago te zijn. Maar zoodra ge uit het venster ziet of den voet op straat zet, verdwijnt die illusie, want allerwege zijn het de smakelooze *adobe*-huizen en zandige straten, die er u aan herinneren, dat ge nog in het Zuidwesten zijt.

Als een staaltje van de groote voorliefde voor titels in dit land, kan ik niet nalaten te boeken, dat de portier van het hotel, een prachtige Neger, den titel had van generaal.

Wat klonk het dwaas: „*General, wouldn't you bring my luggage here!*"; „*general, where are my boots, did you shine 'm?*"

Hij was echter niet de eenige, die van het hotelpersoneel een weidschen titel had; in den *chiefclerk* had hij een „wapenbroeder" van denzelfden rang.

Wat mijn eigen persoon betreft, ik ben gedurende mijn reis eens „generaal", herhaaldelijk „kapitein" en niet zelden „professor" genoemd, hoewel, naar Europeesche begrippen, noch mijn uiterlijk, noch mijn leeftijd met die titels in overeenstemming waren.

Niettegenstaande zijn ouderdom — want Santa Fé, voluit Santa-Fé de San Francisco, werd omstreeks drie honderd jaren geleden door Spaansche priesters gesticht — biedt het voor den vreemdeling weinig merkwaardigs aan. De oude kerk van San Miguel, een leelijk, klein gebouw, dat half in puin ligt, en een dergelijk *adobe*-huis, dat voor het oudste der stad

geldt, en van Pueblo-Indiaanschen oorsprong heet te zijn, vormen het voornaamste, dat ge uit plichtgevoel gaat zien. Het voorkomen der stad is overwegend Mexicaansch, maar met een Amerikaansche tint. Evenals te Tucson en Albuquerque zijn het Amerikanen, die de voornaamste zaken in handen hebben, en is ook het Duitsch-Israëlietische element, zooals trouwens in alle steden van het Zuidwesten, te Santa Fé rijk vertegenwoordigd. De Mexicanen, verreweg in de meerderheid, vormen de lagere klassen der bevolking, die ongeveer 7,000 zielen bedraagt. De bloei van Santa Fé is in de laatste jaren weinig toegenomen, en betrekkelijk geringer dan in de dagen van de „Santa-Fé Trail", toen het de groote karavansera was van lange treinen ossenwagens met immigranten en handelaars, die uit het oosten kwamen. De voltooiing van den Atchison Topeka & Santa-Fé-spoorweg heeft het niet kunnen verhinderen, dat haar jongere zustersteden, Albuquerque en Las Vegas, het oudere Santa Fé boven het hoofd groeiden.

De ligging van Santa Fé is heerlijk; het klimaat is er koel en verkwikkend. Wijd uiteen liggend, rust het op de breede flanken van het Rotsgebergte, aan de boorden van den Rio Santa Fé, een kleinen, kabbelenden stroom. De stad ligt meer dan 7,000 voet boven het spiegelvlak der zee; achter de stad loopt, van het noorden naar het zuiden, de machtige verheffing, die haar als met een hoogen rotsmuur van de prairieën scheidt. Mount Baldy steekt in de verte zijn 12,000 voet hoogen top ten hemel, boven een donker kleed van coniferen, dat alom de hellingen bedekt. In de onmidellijke nabijheid der stad zijn de *foothills* van gele zandsteen met *piñones* en *Juniperus virginiana* bewassen; verderop staan *Abies*- en *Pinus*-soorten in dichte mengeling dooreen.

De gemiddelde jaarlijksche temperatuur te Santa Fé, gedurende het tijdvak 1874—80, variëerde van 46° 6—50° 6 F.

De „*great attraction*" tijdens mijn verblijf te Santa Fé was

de „Tertio-Millennial Celebration", een prachtig staaltje van Amerikaansche *humbug*.

Men vindt er alles, wat men op een middelmatige provinciale expositie vindt; van gesneden meubelen tot ingelegde zuren, van landbouwwerktuigen tot kinderspeelgoed. Het eenige wat bizondere aandacht verdiende was de verzameling ertsen, uit de verschillende mijndistricten van Nieuw-Mexico afkomstig. De talrijke Indianen eindelijk, die bijna dagelijks een of meer hunner dansen ten beste gaven, vergoedden bijna alles wat er in andere opzichten ontbrak. Ongelukkig voor de oprichters der „Tertio-Millennial", was de geheele zaak een *failure*, en kwamen ze er met zware geldelijke verliezen af. De hevige stortregens, die bijna dag aan dag vielen, droegen zeker niet weinig tot het geringe succes bij.

De Indianen, die zich tijdelijk te Santa Fé bevonden, waren voornamelijk Pueblos van verschillende stammen, die tegen een geldelijke belooning en de kost bijna den ganschen dag op het terrein der tentoonstelling aanwezig waren. Een troep Mezcalero-Apaches, die met hetzelfde doel Santa Fé had bezocht, verliet de stad op hetzelfde oogenblik dat ik er aankwam.

De eerste dans, dien ik zag uitvoeren, was de hertendans der Picurís-Indianen 108).

Een tiental naakte beschilderde mannen, het hoofd met het prachtige gewei van den *elk* 109) versierd, stelde een kudde dezer dieren voor, door jagers vervolgd. Met de armen leunden ze op korte stokken, zoodat de romp een bijna horizontale houding had. Al de bewegingen waren goed bestudeerd. Nu eens graasde de kudde rustig voort, dan weer rende ze verschrikt weg, dicht aaneengesloten, met het gewei in den nek. De jagers, vier of vijf in getal, waren met boog en pijlen gewapend, en trachtten de herten zachtkens en ongemerkt te naderen. Twee vrouwen, in zwaar geweven zwarte kleederen gehuld, en met groene takken in de handen, sprongen op en

neder zonder van hun plaats te komen. De muziek, die dit alles begeleidde, bestond uit het slaan op kleine ronde trommen, die door een aantal staande Indianen werden geroerd.

Een andere dans, door de Indianen van San Juan 110) uitgevoerd, was niet minder eigenaardig. Ook in dezen dans worden de bewegingen en uitdrukkingen van dieren nagebootst, maar ditmaal van een arend, en slechts drie personen, twee mannen en een knaap, nemen er aan deel. Van het hoofd tot de voeten zijn ze met zwartbonte adelaarsvederen bedekt, en ieder der bewegingen, van het rangschikken hunner pluimage met den snavel, tot het opvliegen met ritselend geklapwiek, is een studie, en een bewijs van den grooten observatiegeest der Indianen. De omringende Indianen lieten een zacht gezang hooren, waarvan de langzame rhythmus maat hield met het roffelen van een platte trom.

De *matachina*-dans, dien ik gelegenheid had twee malen te zien uitvoeren door de Indianen van San Juan, overtrof de beide andere verreweg in levendigheid en rijkdom van figuren, maar had toch niet dat typisch Indiaansche karakter dat den herten- en adelaars-dans kenmerkte. *La matachina* of *los matachines* (eigenlijk „de potsenmakers-dans" of „de potsenmakers") is klaarblijkelijk zeer verbasterd door Mexicaanschen invloed, gelijk de naam en de in den dans betrokken hoofdpersonen, Montezuma en Malinche, reeds aanduiden.

Men zou de *matachina* een pantomimisch-historischen dans kunnen noemen, die den liefdestrijd van Montezuma voorstelt. Als *summum* van verwarring is Malinche hier de geliefde van Montezuma, inplaats dat zij die rol — zooals historisch zou zijn — bij Cortes vervult. Al de dansers, ongeveer dertig in getal, zijn gemaskerd, met uitzondering van Malinche, voorgesteld door het bevallige Pueblo-meisje Requesita. Zij heeft het zware, donkere golvende haar loshangend op de schouders; haar kleine sierlijke gestalte is gehuld in twee aaneen

verbonden fraaie witte dekens, met breede zwarte randen versierd, maar zóó, dat zij de linker helft van de fraaie buste en den blanken linker arm doen zien. Haar voeten zijn in zachtlederen *mocassins* gestoken. Montezuma, zwart gemaskerd, is in bonte kleederen gehuld; de twee *ahuelos*, half dier, half duivel, hebben groote lederen maskers op die het geheele hoofd bedekken, de één zwart, de ander bruin, met lange ooren, terwijl ze verder uitgedost zijn als de andere dansers, die losse witte kleederen, met kralen, schelpen en bonte linten versierd, aan het lijf hebben, en op het hoofd een zwarte of roode mijtervormige muts dragen, die met talrijke zilveren ornementen, kruisen en staafjes bedekt is; voor het gelaat hebben ze een witten doek gebonden. In de linkerhand houden ze een, met een doek bedekten rammelaar van kalebasschaal; in de rechterhand een houten, bontgekleurden drietand.

De dansers scharen zich in drie, eenige passen van elkander staande rijen. Malinche heeft in 't midden tusschen de rijen postgevat; Montezuma staat op gelijke lijn, maar buiten de rijen; de *ahuelos*, en *el toro* (de stier), een in bisonsvel gehulde Indiaan, dien ze straks zullen dooden, flankeeren de muzikanten, en nemen eerst tegen het einde deel aan de voorstelling. De violen doen weldra haar tonen hooren, beginnend met een allegro, vurig en wegslepend als een Spaansche wals, dan weer overgaand in de treurige klaagtonen van een Indiaanschen zang. Alles trilt en schemert in die bonte rijen, die met rhythmisch voetgetrappel en bij het geluid der klokjes, die aan hun kniegewrichten hangen, zich draaiend en dwarrelend voortbewegen, zonder dat de figuur er door veranderd wordt. De schuchtere Malinche danst, langzaam trippelend met neergeslagen blik, bevallig door de rijen heen, die sierlijk hun drietanden wuiven. Nu eens knielen de dansers neder en volgt Malinche beurtelings Montezuma, en Montezuma haar,

in slingerende kronkellijn of met plotselinge wendingen keerend, dan weer verwisselen de dansers van plaats met huppelenden tred. Eindelijk mengen zich de monsters, de *toro* en de *ahuelos*, in den strijd, maar Montezuma verwint hen allen, en zegevierend komt hij uit het strijdperk, als prijs Malinche met zich voerend.

Dagelijks breng ik eenige uren in de kwartieren der Pueblo-Indianen door. Het zijn vriendelijke menschen, met iets goedhartigs en verstandigs in hun blik, vroolijk en goedlachs en verzot op mijn cigaretten. Geen van allen spreekt Engelsch, maar allen spreken goed Spaansch. Ik vind onder hen drie hoofdtypen; het eerste, dat ik het Pueblotype *par excellence* zou kunnen noemen; het tweede is het gewone „Roodhuidentype"; het derde, dat ik slechts zeer enkele malen vind, kenmerkt zich door een zeer groot gelaat, een lichte kleur van huid en oogen, en een forsche, groote gestalte. Behalve deze mannen van groote, krachtige gestalte, vooral onder de beide laatste typen, treft men tevens kleine individuen onder hen aan, met ineengedrongen lichaamsbouw. In den regel zijn de vrouwen buitengewoon licht van kleur.

Evenals ik deze typen onder verschillende Pueblo-Indianen te Santa Fé aanwezig vond, evenzoo was er groote overeenkomst te bespeuren in de kleeding. De mannen droegen het haar loshangend tot in den nek en over het voorhoofd, kort afgesneden boven de wenkbrauwen, of wel in het midden en van achteren gescheiden in twee dikke op de borst afhangende vlechten, daardoor levendig aan de haardracht der prairie-Indianen herinnerende; ook in kleederdracht, b.v. de zeemlederen beenbekleedsels (*leggings*) met lange franjes op den naad, komen ze met dezen overeen. Het bovenlijf is gewoonlijk met een kort katoenen buis bedekt.

De kleederdracht der Pueblovrouwen is nog geheel oorspronkelijk, en bestaat uit een soort van korte pij om het middel

vastgesnoerd, en even over de knieën reikende. De mouwen zijn zeer wijd en bedekken de armen ongeveer tot de ellebogen; de hals is vrij laag uitgesneden. De stof waaruit dit kleed bestaat, is zwarte, fijne wol, zeer dicht ineengeweven, en aan de randen met ingeweven roode ornementen versierd. De voeten en beenen der vrouwen steken in eenvoudige, effen lederen *mocassins*, die aan de beenbekleedsels bevestigd zijn. Deze laatste bestaan uit zeer lange strooken wit zacht zeemleder, die om het been worden gewonden, dat dáardoor een omvang krijgt, bijna eens zoo groot als de normale. De vrouwen dragen het haar loshangend, steeds het voorhoofd tot vlak boven de oogen bedekkend (wij zouden het lang „poneyhaar" noemen); maar nu eens van achteren gescheiden in twee naar voren nederhangende dikke vlechten, dan weer loshangend in den nek, zooals sommige artisten en geleerde heeren bij ons het haar wel dragen. De vrouwen dragen geen sieraden in het haar; de mannen daarentegen dikwijls adelaarsvederen (van *Aquila chrysaetos*) in de vlechten gestoken, die somtijds met ottervel omwonden zijn. Ook deze wijze van versieren vindt men onder de prairie-Indianen. Ontegenzeggelijk heeft er een eeuwenlang verkeer tusschen de Pueblo-Indianen van de Rio Grande-vallei en omwonende zwervende stammen plaats gehad, ja, het is zelfs waarschijnlijk, dat een zeker aantal prairie-Indianen zich onder de Pueblo-Indianen heeft nedergezet en zich met dezen vermengd heeft; als voorbeeld wil ik hier slechts aanhalen, dat de taal der Indianen van Pueblo de Queres (Kera) duidelijke verwantschap met die der Kiowas toont, en een aantal Jicarilla-Apaches zich te Picurís heeft nedergezet. Het in zwang zijn van een „dans der Utes" onder de Indianen van San Juan, en het feit, dat men dikwijls bisonshuiden bij de Pueblo-Indianen in gebruik vindt, bewijzen het verkeer, dat er tusschen de jagende stammen en de sedentaire Pueblos heeft plaats gehad, en dat, hoewel in veel geringere mate, nog voort-

duurt. Een Indiaan van Pueblo Tesuque, dat vlak bij Santa Fé ligt, verhaalde mij, dat hij de Comanches, Cheyennes en Pawnees uit eigen aanschouwing kende; ook sprak hij van een volk, ver in het zuidoosten, dat menschen at, en door alle andere stammen gehaat was. Hiermede bedoelde hij hoogstwaarschijnlijk de thans bijna uitgestorven Tonkaways in Texas. Bekend ook is het, dat de Comanches niet zelden te Santa Fé kwamen om handel te drijven 111).

Het is een vrij algemeen verspreid geloof, dat de hedendaagsche Pueblo-Indianen afstammelingen der Azteken zijn. Hoewel ik het ongerijmde dezer stelling eerst uitvoeriger wensch te bespreken na mijn bezoek aan Laguna, de Moquidorpen en Zuñi, wil ik voorloopig slechts dit zeggen, dat men onder de Pueblo-Indianen — met inbegrip van de Moquis en Zuñis — minstens *vier* taalstammen kan aannemen, die toch onmogelijk alle vier met het Azteeksch verwant kunnen zijn.

Ook over den zoogenaamden „Montezuma-cultus", die bij de Pueblo-Indianen heet te bestaan, straks meer. Het meerendeel der Pueblo-Indianen is catholiek, en te verwonderen is het, dat volken, die zoo lang den Spaanschen invloed hebben ondervonden, in vele opzichten nog zoo vasthoudend aan oude gewoonten zijn gehecht, om hun woningen en kleeding slechts te noemen.

Wat de kleuren-adjectiva der San Juaneros betreft, zoo vond ik, dat ze wit, geel en oranje met denzelfden naam, *tzéi*, bestempelen, en voor bruin, paars en rose, een omschrijving gebruiken door middel van het woord *hépiágwe* = „weinig", „een weinig"; b.v. paars heet, „een weinig rood, een weinig zwart" (*hépiágwe pii*, *hépiágwe hèndi*).

Mijn verblijf te Santa Fé brak ik den 26sten Juli af met een uitstapje naar den 9 mijlen noordwaarts liggenden *pueblo* Tesuque, die hoewel klein, al de hoofdtrekken der Indiaansche „steden" heeft. De geheele streek, die beide plaatsen scheidt,

bestaat uit een sterk golvend terrein van zandsteen en los zand, dat allerwege sporen van sterke erosie vertoont, en dezelfde vegetatie draagt als nabij Santa Fé.

Drie rijen huizen, die met elkander rechte hoeken vormen, omsluiten een ruime *plaza*, die aan de oostzijde open is. Deze huizen, van *adobe* gebouwd, vormen twee op elkander liggende terrassen, die men door middel van breede houten ladders bereikt. De deuren zijn laag en de vensters uiterst klein. Op verschillende plaatsen ziet men op de daken der huizen een aantal ovens, die den vorm van groote bijenkorven hebben. Daarnaast ligt een stapel koeken van drogen schapenmest, die als brandstof dient. De schoorsteenen der huizen zijn van *adobe*, maar eindigen in een *olla* waar de bodem uitgeslagen is. De vertrekken dezer woningen zijn in den regel klein en laag van verdieping, en in vele is een ruime schoorsteen, en staan vier tot vijf maalsteenen (*metates*) in houten bakken op een rij. Er hangen verder aan de balken der zoldering een aantal lange stokken op manshoogte boven den vloer van het vertrek, waaraan kleedingstukken, dekens, tuigen en wapenen zijn opgehangen. Op den grond liggen een aantal schapenvachten en dekens; het is de slaapplaats. Verder vormen een aantal potten van beschilderd aardewerk en een paar manden al het inlandsche huisraad. Roode peper (*Capsicum annuum*) en watermeloenen zijn in bijna iedere woning te vinden. In vele woningen vond ik catholieke heiligenbeeldjes en bontgekleurde, leelijke prenten met bijbelsche voorstellingen, die met een soort van welgevallen door de bezitters werden getoond.

De Indianen van Tesuque, nauwelijks honderd in getal, behooren tot den Téwastam. Zij leven hoofdzakelijk van landbouw, en velden maïs en watermeloenen strekken zich in de nabijheid van den *pueblo* uit. Bovendien bezitten ze kudden schapen en geiten, wier kwalijk riekende *corrales* men buiten

de bebouwde kom aantreft. Hun landbouwwerktuigen zijn nog zeer primitief. Een geheel houten ploeg bekleedt de voornaamste plaats onder deze, en bestaat uit een puntigen balk, die eindigt in een plomp, naar boven gericht handvatsel, terwijl een in het vooreinde van den ploeg bevestigde stok dient om de trekzeilen der ossen aan vast te maken. Een dergelijk plomp staaltje van Pueblo-industrie is de houten ossenkar met massieve, krakende wielen, die een even oorverscheurend, piepend gekraak doen hooren als de Baskische ossenkarren in Spanje. De ossen worden door middel van lange repen ongelooid leder voor deze karren gespannen. Trouwens ongelooid leder en houten pennen en wiggen zijn de eenige manieren waarop een rechtgeaard Pueblo-Indiaan verbindingen maakt, daar het gebruik van ijzer nog slechts weinig doorgedrongen is.

Voor zoover ik heb kunnen nagaan, biedt het aardewerk, dat in de verschillende *pueblos* wordt vervaardigd, niet veel verscheidenheid aan, met uitzondering van dat der Zuñi- en Moqui-Indianen, die het in de kunst van pottenbakken veel verder dan de overige Pueblo-Indianen hebben gebracht. Het aardewerk, dat ik te Tesuque zag, en waarvan ik eenige kleine voorwerpen kocht, moge als voorbeeld dienen bij de beschrijving.

Men vindt open vaatwerk in den vorm der *ollas* met min of meer variaties, en vaatwerk in diervorm. Het eerste is uit een aesthetisch oogpunt zeker het beste, daar het tweede eenvoudig gedrochtelijk is te noemen. De grondkleuren zijn in den regel lichtgrijs en roomkleur, terwijl somtijds roodbruin ten deele als grondkleur wordt gebezigd; bij kleiner vaatwerk is niet zelden glimmend zwart de eenige kleur. Evenzoo vindt men nu en dan klein aardewerk, dat hoewel rossig bruin of geelachtig van kleur, met een dichte glinsterende laag op glimmer gelijkend, is bedekt. De ornementiek is doorgaans

zwart en bestaat uit een eindelooze verscheidenheid van golflijnen, maeandrische figuren en arabesken, die op den helderen grond zeer goed uitkomen. De in aardewerk nagebootste dieren zijn gewoonlijk vogels, die de onbeholpenheid en lagen trap van kunstzin dezer Indianen doen blijken. Dikwijls vindt men ook menschen afgebeeld, meestal dansers of potsenmakers uit hun dansen voorstellende.

Te Santa Fé teruggekeerd, begaf ik mij den 28sten Juli naar Las Vegas, alvorens mijn reistochten in het Westen voort te zetten. Een spoorwegrit van bijna zeven uren brengt er u heen langs een heerlijken bergweg, die het Rotsgebergte doorsnijdt. Roode en grijze zand- en kalksteenrotsen verheffen nu eens hun kale wanden langs een murmelenden stroom, dan weer strekken ze zich eindeloos aaneengeschakeld uit, een donker, geurig kleed van pijnboomen, *piñones* en jeneverboomen dragend. Hier en daar ontrolt zich een grazige bergweide, voedsel verschaffend aan de kudden vee van een eenzamen *ranchero*.

Las Vegas, dat als Albuquerque twee elementen heeft, die zich zoowel in het voorkomen der bewoners openbaren als in den bouwtrant der woningen, is een plaats, die een goede toekomst te gemoet gaat. Aan den uitersten zoom der prairieën gelegen, die naar het oosten den vrijen horizon begrenzen, rust het aan de westzijde tegen de steile kalksteenheuvelen, die de uitloopers van het Rotsgebergte vormen. De huizen van Las Vegas liggen zeer wijd uit elkaar, of liever de nieuw aangelegde straten en pleinen, die een groote uitgestrektheid beslaan, zijn nog niet vol gebouwd, waardoor het aanzien der stad iets ongezelligs en provisioneels heeft. Vele huizen, die niet zelden vier à vijf verdiepingen hebben, zijn van roode baksteen gebouwd, terwijl ook de grauwe kalksteen van den bodem als bouwmateriaal gebezigd wordt. Overigens heeft Las Vegas het gewone voorkomen der moderne Amerikaansche steden,

waarvan ik de overbekende beschrijvingen niet zal herhalen.

Ik hield mij te Las Vegas slechts een halven dag op, om mij den 29sten naar Hot Springs te begeven, 6 mijlen noordwestelijk van daar.

Hoewel de geneeskrachtige bronnen bij Las Vegas reeds aan de Indianen bekend waren, en er reeds in 1846, gedurende den Mexicaanschen oorlog, een klein militair hospitaal werd opgericht, hebben ze eerst in latere jaren meer en meer de aandacht getrokken, en is Las Vegas-Hot Springs tegenwoordig een der meest bezochte badplaatsen van het Amerikaansche Westen. Er zijn bijna veertig warme bronnen, die ziedend en dampend te voorschijn treden uit de spleten van roodachtig granuliet, dat hier de lagen kolenkalk heeft doorgebroken. De temperatuur variëert van 71 tot 136° F.

Het water bevat hoofdzakelijk chlorid- en sodium-sulphaten en sodium- en calcium-carbonaten, en wordt o. a. gebruikt door lijders aan rheumatiek, jicht, verschillende huidziekten en dyspepsie. De geheele badplaats bestaat voornamelijk uit een paar hotels, waaronder de reusachtige „Montezuma", een badhuis en een paar kleine winkels; en hoewel het geheel iets liefelijks heeft, waartoe de fraaie omgeving het meeste bijdraagt, ontbreekt er toch de noodige afwisseling om een lang verblijf aangenaam te maken.

Het klimaat is er heerlijk koel, en de aan ozon rijke lucht zoo zuiver mogelijk. De hoogte waarop de badplaats ligt, is dan ook 6,767 voet aan den ingang van een eng dal, waarvan de wanden, die uit kolenkalk bestaan, met pijnboomen en kleine eiken zijn bedekt. De Rio Gallinas, een troebel bergstroompje, baant zich, naar de Pecosrivier vloeiend, kabbelend een weg door het dal, dat op enkele plaatsen een overheerlijk schouwspel biedt. Beklimt ge den top der rotsen, die het dal omgeven, dan ontwaart ge naar alle kanten de eindelooze berg-

massas der Rocky Mountains, door donkere wolken gekroond, behalve naar het zuidoosten, waar de groene prairie haar onbeweeglijke baren verheft.

Het publiek te Hot Springs bestond voornamelijk uit patienten en *pleasure seekers* uit de fatsoenlijke middelklassen in de centraalstaten der Unie thuis behoorende. Om een *high toned*, elegant publiek te trekken, zooals men 's zomers te Saratoga en Newport aantreft, daartoe is Hot Springs nog te nieuw en te weinig bekend.

Wanneer ik hier naga, hetgeen ik van Amerikanen, zoowel in de Ooststaten als in het Westen gezien heb, dan komt het mij voor — en ik ben niet de eerste die het zegt — dat de Amerikanen van beide seksen, wellicht uit elke klasse der maatschappij, over het algemeen, en individueele verschillen daargelaten, een eigenaardig nationaal type hebben, dat hoewel verwant aan het begrip „type" in anthropologischen zin, daarmede toch niet te verwarren is. Het zou mij niet moeilijk vallen, op het eerste gezicht een Amerikaan van een Engelschman te onderscheiden, om hier van het onderscheid in taal en tongval niet te spreken.

De Amerikaan is slanker en magerder dan de Engelschman. Zijn gelaatskleur mist dien frisschen blos, dien men zoo vaak bij Engelschen aantreft. Zijn trekken zijn hoekiger en scherper geteekend. In de uitdrukking van het gelaat is iets energieks, koens, somtijds iets hardvochtigs en te gelijk iets vermoeids. Onder het mom van kalmte en onverschilligheid is de Amerikaan in werkelijkheid zenuwachtig en geëxalteerd, *excited*, zooals zij zelven het noemen; altijd in een soort van koortsachtigen toestand, een *hurry* om te werken en geld te verdienen. Hij biedt daarin een hemelsbreed verschil met den Mexicaan, die zoo min mogelijk werkt, en tevreden is zoolang hij geen gebrek lijdt. De passie van werken en geld te verdienen tot elken prijs — alleen uit genoegen om geld te ver-

dienen, maar niet om er de vruchten van te plukken — is den Mexicaan even vreemd als zijn halfbroeder den Indiaan, op wien hij physisch en psychisch het meest gelijkt.

Het „beroepstype”, als ik het zoo noemen mag, is onder de Amerikanen veel zeldzamer dan onder de Europeanen, om reden dat dezelfde persoon, met afwisselend succes, nu eens het eene dan weder het andere beroep uitoefent, al naarmate het „beter betaalt”.

In het beschaafde Europa hebben bureaucraten, schoolmeesters, kooplieden enz. enz., iets in houding en voorkomen waaraan de opmerkzame beschouwer hen onmiddellijk herkent; dat eigenaardige, dat het gevolg is van de langdurige uitoefening van hun beroep. In de Unie is dat veel minder algemeen, dewijl dezelfde persoon zelden of nooit lang genoeg een en hetzelfde beroep uitoefent, om er den invloed van te gevoelen.

Een paar voorbeelden uit vele.

Ik heb lieden gekend, die zonder eenige voorbereiding beurtelings bankier, kok, spoorwegbeambte of in de *cattle business* waren; anderen, die klerk, schoolmeester, geneesheer, „kolonel”, Indianen-agent, of in de *mining business* waren geweest. Het behoeft nauwelijks gezegd, *hoe* al die beroepen worden uitgeoefend. Men zou het treurig noemen als het niet in hooge mate belachelijk was. Vooral die „kolonels”, „*judges*” en „*doctors*” zal ik niet licht vergeten!

Den 1sten Augustus te Santa Fé teruggekeerd, kwam ik in kennis met prof. A. H. Thompson, die aan het hoofd eener topographische opname in noordoostelijk Arizona stond, en daar ook mijn weg daarheen leidde, noodigde de heer Thompson mij uit zijn kamp bij Fort Defiance te bezoeken, en verklaarde zich tevens tot de noodige hulp bereid. Daar deze reiziger zich echter nog te Albuquerque moest ophouden, en ik den *pueblo* Laguna wenschte te bezoeken, spraken we af, elkander te Fort Wingate te ontmoeten. Zoodra mogelijk maakte ik de

noodige toebereidselen voor mijn vertrek, en verzond mijn gemaakte verzameling; doch toen ik den 2den Augustus wilde vertrekken, bleek het, dat ten gevolge van een spoorwegongeluk de weg onklaar geworden was, en kon ik eerst den 3den 's avonds de reis aanvaarden.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Over Laguna naar de Návajo-Indianen — Een bezoek aan de Moquidorpen.

Als een gevolg van het spoorwegongeluk liepen de treinen zeer ongeregeld, en te Albuquerque gekomen, zag ik mij genoodzaakt tot den volgenden nacht te wachten op den trein, die mij naar Pueblo Laguna moest brengen [1]). Daar er te Laguna geen station is, werd ik in het holst van den nacht aan den weg gezet, en wist ik geen beter raad, dan op den tast aan den voet van een telegraafpaal mijn deken te spreiden, en den ochtend af te wachten. Toen de zon was opgegaan, bescheen zij een treurig landschap van bruine zandsteenrotsen, en ontwaarde ik op eenigen afstand de terrasvormige huizen van den *pueblo*; dichter bij stond een kleine woning, waar volgens inlichting, die ik te Albuquerque had ingewonnen, de zendeling en *subagent* der Indianen moest wonen. Om den weleerwaarden heer niet in zijn slaap te storen, wachtte ik nog eenigen tijd met mij aan te melden, en trof hem daarop aan, terwijl hij juist de laatste hand aan zijn Zondagstoilet legde. Of Rev. John Menaul daardoor uit zijn humeur geraakt was, of dat het met zijn preek, die hij straks zou houden, niet wilde

1) Op de groote spoorweglijnen van het Westen rijden slechts twee passagierstreinen per etmaal in dezelfde richting.

vlotten, weet ik niet; hoe 't ook zij, ik werd meer dan koel ontvangen en hij gaf mij te kennen, dat ik maar niet op een ontbijt of verdere blijken van gastvrijheid moest rekenen, en dat hij bovendien geen tijd had en nu zijn koe moest melken. Daarop nam het kleine roode Iertje een emmer, en verdween, terwijl hij mij met een hongerige maag liet staan. Vrij slecht geluimd, richtte ik mij nu naar den *pueblo*, en landde in een woning aan, waar een Amerikaan, die met een Indiaansche vrouw was gehuwd, mij een ontbijt verschafte; en verkwikt nam ik Laguna en omgeving nader in oogenschouw.

De *pueblo* ligt onregelmatig gebouwd op de helling van een zandsteenheuvel, die op vele plaatsen door het water is uitgegraven. Ten zuiden van Laguna vloeit de San José, een klein riviertje, dat zijn troebel water tusschen steile wanden oostwaarts naar den Rio Puerco richt, terwijl de spoorweglijn den uitersten zuidrand van den *pueblo* doorsnijdt. De omgeving bestaat uit gele en rossig gekleurde zandsteen der krijtperiode, op vele plaatsen, bv. op den top der heuvelen, door basalt doorgebroken.

Van die heuvelen heeft men naar het noordwesten het gezicht op den 12,000 voet hoogen Mount Taylor of San Mateo, een uitgewoeden vulkaan, die in de vorming van den bodem dezer streken eenmaal een gewichtige rol moet hebben gespeeld, en thans een voorwerp van vereering bij verscheidene Indianenstammen is. De eenige plantengroei, die pluksgewijze den dorren bodem bedekt, bestaat uit gras en jeneverstruiken.

De Pueblo zelf is een der grootste van Nieuw-Mexico en telt bijkans duizend inwoners (512 mannen, 462 vrouwen), die een dialect der Kera-taal 112) spreken, en zich zelven Kawáikăme noemen. Hun stad noemen zij Kawáik of Kawáika. Den naam Laguna ontleent de *pueblo* aan een groot meer, dat ongeveer zestig jaren geleden plotseling verdween, zich ontlastend in de naburige San José-rivier. Ook de naam, dien de Návajo-

Indianen aan Laguna geven, Tozjánne, d. i. „veel water", duidt op het vroeger bestaan van den plas.

Daar het de tijd tot het binnenhalen van den oogst was, waren er slechts zeer weinig Indianen in den *pueblo* aanwezig, daar zij, die met dit werk bezig zijn, alsdan buiten den *pueblo* in het veld blijven wonen. Desniettemin bezocht ik verschillende woningen, die zoowel uit- als inwendig zeer op die van Tesuque geleken, en had gelegenheid mij een denkbeeld te vormen van het type der inwoners, die zoowel in voorkomen als in kleeding over 't algemeen met de Indianen van Tesuque overeen komen. Eenige Indianen deden in physiognomie aan Apaches denken, en waren hoogstwaarschijnlijk Návajos, die zich te Laguna hadden nedergezet en bij de Kawáikäme waren ingelijfd. Ook hadden enkele individuen weelderig, sterk golvend haar, een bizonderheid, die ik meermalen onder de Apaches had waargenomen. Ten einde een proefje van de taal te hooren, trad ik het oude, uit den Spaanschen tijd dateerende kerkgebouw binnen, waar Rev. Menaul voor een twaalftal Indianen in het Engelsch en Laguna uit een catechisatieboekje voorlas, en het gezegde door eenige kinderen, die hij lezen had geleerd, liet herhalen. De taal was niet onwelluidend, en vooral opvallend door den overvloed van sisklanken. De Reverend, waarschijnlijk door mijn verschijnen in de kerk zachter gestemd, deelde mij o. a. mede, dat de Indianen den naam van het Opperwezen nimmer uitspreken, en hij dus bij het samenstellen van zijn catechismus, het Spaansche „Dios" had moeten bezigen. Hoewel reeds eenige jaren werkzaam, had hij onder deze Indianen nog geen proselieten gemaakt, hoewel steeds een klein aantal naar hem kwam luisteren; een ander gedeelte was nog „heidensch". Waar die „heidensche" begrippen in bestonden, wist de Reverend mij niet te zeggen; genoeg, dat zij „heidenen" waren en noodzakelijk Presbyterianen moesten worden.

Gewoonlijk is vergelijkende godsdienststudie, evenmin als sociologie, een *fort* der heeren zendelingen, en toonen ze, zonder grondig onderzoek, een groote minachting voor de godsdienstige en maatschappelijke toestanden van het volk, dat ze willen bekeeren; in hun geloofsijver vergetende, dat iedere verandering geen verbetering is. Zoo was ik dan ook om inlichtingen op dat gebied aan het verkeerde kantoor; en daar ik genoeg van Laguna en zijn herder had, zeide ik tegen 12 ure 's nachts het plaatsje vaarwel, en kwam den anderen morgen aan het station Wingate, vanwaar de postwagen mij naar het 3 mijlen zuidwaarts liggende fort van dien naam bracht, waar ik prof. Thompson en een paar expeditieleden aantrof.

Deze in 1868 gestichte militaire post ligt op een hoogte van ongeveer 6,800 voet aan de noordelijke helling der Zuñibergen. Zoo ver de blik naar het noorden en westen rijkt, verheffen zich torens, pyramiden en zuilen in de grilligste vormen van roode en bonte zandsteen der triasformatie. Een der merkwaardigsten dezer door erosie ontstane gevaarten is de zoogenaamde Návajo-Church (fig. 1, pl. 1). Daartusschen strekken zich heinde en verre juniperusstruiken (*J. occidentalis*) en eiken (*Quercus alba*) uit, terwijl achter het fort de hellingen van het gebergte vooral met de heerlijke *Pinus ponderosa* bedekt zijn.

Hoewel Wingate buiten de *reservation* der Návajo-Indianen ligt, hebben toch een aantal dezer Indianen hun kampementen in den omtrek. Trouwens velen zijn buiten de *reservation* verspreid over de landstreek, die zich uitstrekt tusschen den *pueblo* Jemez en de Moqui-dorpen. Ik had het gelukkig toeval in kennis te komen met den eersten geneesheer van den post, dr. Washington Matthews, bekend door zijn ethnographische en philologische onderzoekingen onder de Hidatsa-Indianen in Dakota, en thans met hetzelfde doel onder de Návajos werkzaam.

Met hem bezocht ik verschillende *chogán's* 113) of hutten, waar ik voor het eerst de met recht vermaarde Návajo-dekens

zag weven, en zilverwerk vervaardigen. De zomerhutten der Návajos gelijken geheel op de *khónge* van takkenbossen der Apaches; hun winterhutten daarentegen bestaan uit tegen elkaar geplaatste boomstammen met aarde bedekt op een wijze, die de *chógan* den vorm van een onregelmatigen, stompen kegel geeft. Somtijds echter herinnert de bouwtrant aan dien der Mohaves. Het weefgetouw, waarmede de Návajos hun dekens weven, bestaat geheel en al uit hout, en is zeer primitief van vorm; het wordt zoowel door mannen als door vrouwen gehanteerd. De dekens, die zij weven, zijn gewoonlijk dicht en zwaar, en gemaakt uit de wol hunner talrijke kudden schapen en geiten 114). Al naar gelang der hoedanigheid verschillen ze in prijs van 2 tot 100 à 125 dollars. De meest gewone zijn wollig en wit van kleur, met breede donkerblauwe en zwarte dwarsstrepen; die van betere hoedanigheid zijn minder wollig en blauw met enkele zwarte of roode strepen, of wit met zwarte en roode figuren; de allerbesten zijn glad en veelkleurig, met ingewikkelde patronen als een Mexicaansche *serapé*. Aan de vier punten der dekens bevinden zich wollen kwastjes en lussen om ze bij het dragen te bevestigen, want zelden ziet men een Návajo zonder zijn deken [1]).

Verder maken ze zadeldekken, waarin een even groote verscheidenheid van kleur en hoedanigheid bestaat als in de dekens. Gewoonlijk worden twee of drie dezer dekkleeden opgevouwen onder den zadel gelegd.

Het zilverwerk der Návajos bestaat uit oor- en vingerringen, armbanden, knoopen ter versiering van verschillende kleedingstukken en groote dunne platen, waarmede ze hun lederen gordels en de hoofdstellen hunner paarden versieren. Het door hen daartoe gebezigde zilver is afkomstig van Amerikaansche geld-

---

1) De beide Zuñi-Indianen (fig. 1, pl. 2) hebben beiden dergelijke Návajo-dekens omgeslagen.

stukken. Nu en dan ziet men ook rood- en geelkoperen armbanden. Deze sieraden getuigen dikwijls van goeden smaak en groote kunstvaardigheid, waarin de Návajos hun meesters, de Zuñi-Indianen, hebben evenaard, en in het dekenweven zelfs hebben overtroffen.

Den dag van onze komst aan het fort verlieten we het 's avonds, om den volgenden morgen vóór zonsopgang den trein te kunnen nemen, die ons naar Manuelito brengen moest, en brachten een ver van aangenamen nacht door op den harden vloer in het stationsgebouwtje van Wingate.

Den 7den Augustus te Manuelito aangekomen, vonden we daar rijpaarden en wagens der door prof. Thompson aangevoerde expeditie, en zetten ons, na het ontbijt, ten 9 ure in den zadel, om het bij Fort Defiance op de Návajo-*reservation* liggende kamp te bereiken. Aanvankelijk leidt de weg — niets meer dan een ellendig wagenspoor — door een wijden, langen *cañon*, spaarzaam met *piñones* en juniperusstruiken begroeid. Later, meer stijgende, komen we in het wijde hoogdal van den Cañon Bonito, dien we aan onze linkerhand houden. De bodem bestaat uit witte, gele en roode zandsteen, die hier en daar, vooral aan de wanden der hoogvallei de grilligste vormen aanneemt, die zich als ontzagwekkende torens en versterkingen boven het donkere groen der coniferen verheffen. Reusachtige zonnebloemen en gele heliopsen strekken zich in oogverblindende menigte uit, en geven met de bijkans even zoo talrijke paarse capparideeën een eigenaardige kleur aan het landschap, reeds zoo bont en vreemd door den veelgetinten bodem. De eenige levende wezens, die we zien zijn een troep halfwilde Indiaansche paarden, die we verrassen bij het omslaan van de zoogenaamde Haystacks, een paar steile geïsoleerde zandsteenpieken. Ze staren ons eerst verwonderd aan, schudden daarop de manen en stampend en brieschend nemen ze de vlucht.

Eén mijl vóór we het kamp bereiken, verheft zich te mid-

den van den dalbodem een geïsoleerde groep van donkere trapgesteenten, die hier de laag van zandsteen doorbroken heeft.

Eindelijk passeeren we een paar *chogáns* ter zijde van prachtige maïsvelden en reusachtige helianthen; we zien een aantal witte tenten en eenige *adobe*-huizen, en een oogenblik later stijgen we af te Fort Defiance na een rit van bijna 4½ uur. Prof. Thompson ruimt mij een plaats in in zijn eigen tent, en spoedig ben ik in het kamp *at home*.

Fort Defiance ligt op een hoogte van 7.000 voet aan den mond van een ¼ mijl langen *cañon* met steile zandsteenwanden, die 300 voet hoog zijn. Door deze kloof heeft zich de Rio Bonito sedert eeuwen een weg gebaand, en stuwt zijn troebel water, wegens het groote verval, met snelheid naar het zuiden voort. In 1851 tot het beteugelen van strooptochten der Návajo-Indianen aangelegd, is Fort Defiance sedert veertien of vijftien jaren door de troepen verlaten, en is er nog slechts de *agency* gevestigd. Men vindt er een aantal zeer lage, vervallen woningen en schuren van *adobe*, benevens een groot steenen schoolgebouw, dat echter gesloten is, en met zijn massieve muren en zware deuren aan een sterkte doet denken.

Op eenigen afstand achter de *agency* ligt het kerkhof, waar een aantal Amerikaansche soldaten begraven zijn. De verdere omgeving bestaat eveneens uit roode zandsteen der triasformatie, die met verschillende grassoorten, waaronder *grama*, benevens jeneverstruiken, *piñones* en andere coniferen bedekt is.

De regeeringsagent was nog steeds afwezig, doch met behulp van den doctor kwam ik met verschillende Indianen in kennis, en was dagelijks in de verschillende *chogáns* om hen in hun doen en laten te observeeren, en voorwerpen voor mijn ethnographische collectie bijeen te brengen. Daar het juist in den regentijd was, werd ik niet zelden in mijn verschillende tochtjes belemmerd. Eens in gezelschap van eenige Indianen in een winter-*chogán* om het vuur zittende, brak er plotseling een aller-

hevigste regenbui los, die zóó sterk was, dat binnen eenige oogenblikken een hevige stroom water als een bruisende beek den ingang binnendrong, ons deed opvliegen, het vuur uitdoofde, en alles in de hut onder water zette.

De Indianen wierpen alles wat zich in de *chogán* bevond, ijlings door het gat, dat tot schoorsteen diende, op het dak, en vandaar op een heuvel, in welks nabijheid de hut lag. Daarop waadden we bijna tot de knieën door het water, dat de maïsvelden in een uitgestrekten plas herschapen had, en steeg ik met mijn Indiaanschen gids weder op het paard, dat we samen bereden.

Om de ondergeloopen velden te vermijden, namen we den terugweg over de heuvelen aan, maar op de plek gekomen, waar de ruwe houten brug over den Rio Bonito naar Defiance leidde, vonden we deze weggeslagen, en het water met donderend geraas, spattend en schuimend door den *cañon* stroomen, zoodat ons niets overschoot dan eenigen tijd te wachten, tot het water genoeg gezakt was om zonder gevaar het riviertje te doorwaden; maar toch had onze rappe, in het midden der bedding gekomen, alle moeite om zich met zijn dubbelen last staande te houden, en scheelde het weinig, of we waren op een onzachte manier te water geraakt.

Dagelijks zijn er Návajos in ons kamp; ook de gids en de herder der kudde paarden der expeditie zijn Indianen van dien stam. 's Morgens, als we uit de tenten komen en huiverig naar het groote houtvuur gaan, waarop het ontbijt kookt, staat er gewoonlijk een groepje Návajos in hun dekens gehuld, met begeerige blikken naar den heeten inhoud der potten en pannen te kijken. Gelukkig voor hen is de kok, evenals bijna alle subalternen der expeditie, een Mormoon, m. a. w. een Indianenvriend, en kunnen ze verzekerd zijn, dat het overschot van ons ontbijt hun zal worden uitgedeeld.

De assistent-kok is, geloof ik, de eenige niet-Mormoon, en

een gewezen Pruisisch kadet en, toevalligerwijze, de vriend van een mijner commilitonen der Göttinger universiteit.

In type doen de Návajos sterk aan de Apaches denken, maar de dunne zwarte knevels, die bijna alle volwassen mannen dragen, en het hoofdhaar, dat van achteren opgebonden is, geven een eenigszins andere expressie aan hun physiognomie, die overigens ook het loensche en stekende van de Apaches heeft. Ook zij zijn mager en lenig, terwijl hun voorkomen taaiheid en gehardheid uitdrukt. In hun kleeding, waarvan boven reeds sprake was, doen ze in menig opzicht aan Pueblo-Indianen en vooral aan Moquis en Zuñis denken; vele vrouwen zijn in dit opzicht nauwelijks van haar zusters uit laatstgenoemde stammen te onderscheiden. De mannen dragen in den regel een paarsen of rooden hoofddoek op de wijze der Apaches, doch de op het achterhoofd hangende opgebonden haarlok maakt daarbij een onderscheid. Behalve de dekens, beenbekleedsels en *mocassins* is hun kleeding een leelijk, prullig samenraapsel van katoentjes en laken, en zijn vooral donkere kleuren, zwart en donkerblauw, in de mode. De beenbekleedsels zijn groote lappen bruin leder, die even onder de knie met een uit roode wol geweven band (Sp. *faja*) worden vastgehouden, en reiken tot de enkels. De *mocassins* omsluiten den voet als een kous, en bestaan uit zacht, effen leder, met een zool, die slechts weinig harder en dikker is dan het leder, dat de teenen en de wreef bedekt. De eenige versiering van hun schoeisel bestaat uit een paar zilveren knoopen, waarmede het onder den enkel sluit. Somtijds zijn ook de *leggings* aan den buitenkant met een rij zilveren knoopen versierd. Niet zelden zijn zoowel *leggings* als *mocassins* geheel zwart. Beide seksen dragen breede lederen gordels met fraaie zilveren platen versierd; de mannen daarenboven niet zelden lederen of van puma- (*Felis concolor*) vel vervaardigde taschjes over den schouder. Het beschilderen of tatoueeren van het gelaat schijnt zeldzaam te zijn. Nu en dan

ziet men Návajos met breedgerande, grijs vilten *sombreros*, waaraan een arendsveer (van *Aquila chrysaetos*) bevestigd is, of wel een lederen muts als de *tsjach* der Apaches met hetzelfde versiersel. Behalve dekens en zadeldekken, vindt men in iedere *chogán* een aantal schapevachten en geitevellen, die als slaap- en zitplaatsen dienen; verder mandewerk, meest watermanden, die van binnen met hars besmeerd zijn, en zeer ruw zwart aardewerk, in den vorm van langwerpige potten. Overigens klein beschilderd aardewerk der Moquis, dat zij door ruilhandel met dezen krijgen.

Als huisdieren vindt men ook weder hier een slecht behandeld bastaardslag van honden, en hier en daar tamme prairiehonden.

De tuigen en wapenen der Návajos komen gedeeltelijk met die der Apaches overeen. Men vindt bij hen houten, smalle met *raw hide* overtrokken zadels en breede stijgbeugels van hetzelfde materiaal; lederen of paardenharen *lazos* of *lariates*, en fraaie, rijk met zilver versierde en met zware Mexicaansche bitten voorziene hoofdstellen der paarden.

Behalve geweren (vooral *Winchesters* en *Sharps*) bestaan hun wapenen uit boog en pijlen met ijzeren punten, die gewoonlijk in fraaie kokers van puma-vel steken. Schilden en lansen herinner ik mij niet te hebben gezien, hoewel zij die waarschijnlijk kennen. De knots schijnt onbekend te zijn.

Niet alleen door hun zilverwerk zijn de Návajos rijk, maar wat meer zegt, door hun grooten veestapel, die volgens het regeeringsrapport van 1882 uit niet minder dan 40,000 paarden, 500 muilezels, 1,200 koeien en 1,100,000 schapen en geiten bestaat. Daaruit volgt van zelf, dat de Návajos een echt ruitervolk zijn en een nomadische levenswijze leiden. Desniettemin verbouwen ze maïs (*natáh*), tarwe, watermeloenen en perziken, van welke laatste vruchten zij in den Cañon de Chelle uitgestrekte boomgaarden bezitten.

De Návajos hebben ongetwijfeld de beste en fraaiste paarden van al de stammen die ik heb gezien. Zij zijn beter gevoed, forscher, grooter, en edeler van vorm dan de armzalige poneys, die men zoo vaak in het bezit der Apaches ziet. De meeste Návajo-paarden zijn slechts half gedresseerd en schichtig, hetgeen vooral daarvan het gevolg is, dat de bezitter eener kudde herhaaldelijk van rijpaard verwisselt, waardoor hetzelfde paard dikwijls slechts éénmaal in verscheidene maanden bereden wordt. Vossen en isabellen met zwarte manen, staart en beenen, en een aalstreep komen het meest voor; een paar malen zag ik moorkoppen (ijzer- en roodschimmels). Verder vindt men allerlei kleuren en kleurschakeeringen onder deze paarden.

De Návajos zijn tegenwoordig niet slechts de talrijkste stam van het Zuidwesten, maar tevens de welvarendste. Een twintigtal jaren geleden werd aan hun vijandelijkheden en strooptochten een einde gemaakt door het grootste gedeelte van den stam — destijds veel minder talrijk dan thans — naar een *reservation* bij Fort Sumner in Nieuw-Mexico over te brengen. Daar in den krijg hun kudden opzettelijk door de troepen der Unie werden gedood, zagen ze zich bijkans aan hongersnood prijs gegeven, en arm en ontzenuwd trokken ze naar hun verbanningsoord aan de Pecos-rivier, waar een groot aantal hunner stierf. Na aldaar eenige jaren te hebben doorgebracht, werden ze in 1868 door generaal Sherman naar hun land teruggevoerd, en sedert dien tijd is zoowel hun aantal als hun welvaart toegenomen, en na die harde les hebben geen vijandelijkheden op groote schaal meer plaats gehad. De Návajos willen ook geen oorlog meer, daar ze te veel te verliezen hebben. Een omstandigheid, die tijdens mijn verblijf op hun *reservation* plaats had, is er het bewijs van. De Návajos hielden er namelijk eenige honderden slaven op na, afkomstig van verschillende stammen, zooals Apaches en Utes, waarmede ze in oorlog waren geweest. De regeeringsagent vorderde de

teruggave dier gevangenen aan hun stammen, en om aan zijn eisch meer kracht bij te zetten, had hij van Fort Wingate een detachement cavalerie ontboden. Hoewel de Návajos zich weinig gesticht toonden over dezen eisch, en er zelfs stemmen opgingen van gewapend verzet, was het algemeen gevoelen toch voor de inwilliging dier vordering, en hadden er geen gewelddadigheden plaats.

Evenals onder de Apaches is veelwijverij bij de Návajos in zwang. Syphilis schijnt ook bij hen tamelijk verspreid te zijn. Trouwens op het punt van deugd, volgens onze begrippen, zijn de Návajo-*squaws* niet zeer nauwgezet; de soldaten van Fort Wingate zouden er meer van kunnen verhalen.

De aankomst van straks genoemd detachement, onder luitenant Huse, en de terugkeer van een *surveyingparty* maakte het zeer levendig en vroolijk in ons kamp. 's Middags werden er vaak wedrennen tusschen de troepenpaarden en die der Návajos gehouden, waarbij aan beide kanten groote weddenschappen werden aangegaan, die nu eens ten gunste van deze, dan weder ten gunste van gene partij afliepen. De Indianen waren bij deze wedrennen steeds geheel naakt op hun *breech clout* na en de paarden ongezadeld; het was een eigenaardig schouwspel als ze met duivelsch geschreeuw hun lederen zweepen over de hijgende flanken der rennende paarden legden, en deze met vliegende manen en trillende neusgaten als een wervelwind den afstand verslonden.

's Avonds hadden we niet zelden wedloopen man tegen man, en ook daarin bleken eenige Návajos, waaronder de *scout* der expeditie, een niet te verachten tegenpartij te zijn. De *tug of war* besloot gewoonlijk de avondvermakelijkheden, daar we dan allen, de professor en de officieren incluis, na bovenmenschelijk trekken aan het dikke touw ademloos en met gloeiende, bevende handen, behoefte hadden aan rust, die we dan spoedig vonden in onze tenten.

Het *nazjózj*-spel, bij de Apaches beschreven, is ook onder de Návajos in zwang.

Voor iemand, die het Návajo niet verstaat, is het op den klank af niet van het Apache te onderscheiden, maar bij de vergelijking van een woordenlijst vallen aanmerkelijke verschillen in het oog. Op een honderddertigtal woorden vond ik er geen enkel, waar een *r* in voorkwam, en ik vermoed, dat die klank in het Návajo niet bestaat, te meer daar ze deze letter niet kunnen uitspreken. Voor American bv. zeggen de Návajos Melican, voor *serape selape*, enz.

De Návajos noemen zich zelven Tinné, d. i. „menschen, volk", waaruit weder hun noordelijke afkomst blijkt, daar zooals ik reeds boven herinnerde, zich talrijke stammen in Britsch Noord-Amerika door denzelfden naam onderscheiden, die tevens linguistisch met de zuidelijke Tinné, Dinné of 'Ndé — de Návajos en Apaches — verwant zijn. Een traditie der Návajos versterkt nog het geloof aan hun noordelijken oorsprong, daar ze zeggen, dat ver in het noorden hun verwanten wonen, de Tinné-Nehatlóni, d. i. „menschen van een andere plaats", van wie ze zich eenmaal afscheidden, en die ze nimmer weder mogen zien, daar ze anders blind zouden worden.

De naam Návajos is van Spaanschen oorsprong, maar de beteekenis is niet duidelijk. Ik acht het onjuist, dat het een verbastering van *navája*, mes, zou zijn, en de benaming Messen-Apaches (A. de navája) is, dunkt mij, af te keuren. De Návajos hebben niet meer messen dan een andere stam. Het is waarschijnlijker, dat de naam van *navájo*, „meer, plas" komt, hoewel ook dáár het accent anders ligt. In vele streken van hun land toch, b.v. in de Chuskabergen, ten oosten van Defiance, komen talrijke kleine meertjes voor, en reeds Coronado spreekt van „meren" in deze streken.

Reeds te Fort Wingate had ik vernomen, dat de Moqui-

Indianen te Huál-pé den 13den Augustus den heiligen slangendans zouden uitvoeren, een plechtigheid, die slechts om de twee jaren wordt gevierd, en tot nog toe slechts éénmaal door blanken was bijgewoond.

Met twee leden der expeditie, prof. Powell en den zeeofficier Marsh, begaf ik mij den 11den, ten half 10 ure 's morgens, te paard op weg naar de 85 mijlen westwaarts gelegen Moquidorpen. Onze Návajo-*scout* bracht ons een eindweegs op het goede spoor, en we vervolgden daarop met ons drieën den rit. Tot ongeveer 2 ure 's middags ging het door heerlijke hooge wouden van reusachtige pijnboomen, daarop, na eene korte halte, afwisselend door kleine *cañons* van zandsteen, en met *sagebrush* (*Artemisia* sp.) bedekte *mesas*. Deze plant, die in deze streken een sterke ontwikkeling bereikt, geeft door haar groenachtig grijs loover een eigenaardige tint aan het landschap en vervult tevens de lucht met een sterk aromatischen geur. De Návajos wenden deze plant aan tegen hoofdpijn, door er een warm aftreksel van te drinken. Als het is afgekoeld, bevochtigen ze er de slapen en het voorhoofd mede. In het bosch, langs de grazige boorden der beken, staan witte, gele en roode compositae, primulaceën en cruciferen eenzaam te bloeien; want eenzaam en verlaten is het landschap, dat we in Indiaansche linie, zwijgend achter elkander rijdend, doortrekken. Niet ver van een verlaten groep *chogáns*, die aan den groenen rand van een *cañon* liggen, ontdekken we in dien *cañon* tot onze verrassing plotseling een *cliffhouse*, dat als een zwaluwennest tegen den loodrechten rotswand ligt. De lage, uit ruwe, groote steenblokken opgetrokken muren, zijn als 't ware geklemd tusschen de breede, door erosie ontstane gleuf, die ter halver hoogte van den wand des *cañons* horizontaal verloopt. Een zeer lange en nauwe ingang en een paar kleine, vierkante vensters zijn de eenige openingen van het gebouwtje, maar hoe gaarne we ook binnen waren gegaan, om deze rotsruïne

aan een nader onderzoek te onderwerpen, de plek is wegens de steilheid der rotswanden en het ontbreken van ladders ongenaakbaar. We hebben bovendien geen touwen bij ons, en hoewel Mr. Marsh als een echt zeeman, volgens alle regelen der klauterkunst naar boven tracht te komen, is hij na eenige vruchtelooze pogingen genoodzaakt het plan van verder onderzoek op te geven. Op korten afstand van daar, in denzelfden *cañon*, ontwaren we twee andere *cliffhouses*, maar grooter. Tot onzen spijt zijn ook deze niet te genaken, en zetten we peinzend over het geheimzinnige volk der Enahsázé 116), dat deze hangende woningen bouwde, den rit voort. Marsh, die dezen weg vroeger reeds eens heeft afgelegd, begint te bemerken, dat we het spoor bijster raken. We raadplegen het kompas, en komen eindelijk op een meer open terrein, waar we in de verte een Návajo met een kudde schapen zien. Ik rijd spoorslags heen om te vragen waar Pueblo Colorado is, maar de arme schapenhoedster, die eenigszins onthutst is door mijn verschijning, verstaat mij niet. Gelukkig ontmoeten we tegen het vallen van den avond een troepje bereden Návajos, waarvan er een voor eenig klein geld en wat tabak aanneemt ons naar den *rancho*, waar we willen overnachten, te brengen. Bij een verlaten hoeve vinden we een troep Indianen, die kamp maken voor den nacht; ze zijn op de pumajacht geweest, want ze toonen ons een paar prachtige, nog bloederige huiden dezer dieren. Vermoeid en hongerig komen we tegen 8 ure 's avonds te Pueblo Colorado, een eenzamen *rancho* aan de met *cottonwoods* begroeide oevers van het riviertje van dien naam. We brengen den nacht door op een paar bedden, waarvan de onzindelijkheid ons den anderen morgen met walging vervult, en zetten ten 7 ure 's morgens de reis voort. De naam „Colorado" is goed gekozen, want de zandige bodem is allerwege rood; doch langzamerhand, hoe westelijker we komen, zoo meer gaat de roode triaszandsteen in geelachtige witte

zandsteen der krijtperiode over. Tot half 6 's avonds zetten we den rit voort door een treurig verlaten landschap, een toonbeeld van ontzettende monotonie. Het zijn meest grazige hoogvlakten en met jeneverstruiken begroeide *mesas* waarover ons pad in groote slingeringen voert. Een paar malen trekken we over een drabbig stroompje dat diepe voren, het begin van een *cañon*, in den bodem heeft gegraven. We gaan daarbij met behoedzaamheid te werk, want de meeste rivieren dezer streken worden door lange strooken drijfzand (*quicksand*) omzoomd. Gelukkig zijn zoowel paarden als muilezels daarvoor op hun hoede, en zetten ze behoedzaam de hoeven op het zand om zich angstig snuivend, onstuimig terug te werpen, zoodra ze bemerken, dat het vochtige zand plotseling meegeeft.

Het is drukkend heet, en we lijden aan dorst, want het water in onze blikken cantines is lauw geworden, en het troebele vocht, dat we in de beek en een paar waterholen vinden, heeft een sterken zandsmaak of is brak. Het eenige levende wezen, dat we in den loop van den ganschen dag te zien krijgen, is een eenzame *cottontailrabbit*, die bij onze nadering verschrikt de vlucht neemt.

Meer verhit dan vermoeid komen we na een rit van ongeveer acht uren aan de *traders store* in Keam's Cañon, die wij den volgenden morgen ten $9^1/_2$ ure weder verlaten, om ons in gezelschap van Mr. Keam, den *trader*, naar de 13 mijlen verwijderde Moqui-dorpen te begeven. Ongeveer de helft van den weg voert door den langen kronkelenden *cañon* die, steeds dalend, zich eindelijk verwijdt en uitloopt op de Moqui Desert, een golvende zandvlakte, hier en daar met kort gras en aan de Moquis behoorende maïsvelden bedekt.

Weldra verrijzen er in de verte hooge rotsmuren voor ons uit, en eerst als we bijna aan den voet der steile klippen genaderd zijn, ontwaren we de terrasvormige huizen en ladders van een *pueblo*, terwijl zich donkere gestalten op de daken en

langs den rand der *mesa* bewegen. Eén oogenblik rijden we onder de schaduw van een perzikenboomgaard, dan beklimmen we behoedzaam het smalle in de zandsteenrotsen uitgehouwen slingerpad, dat ons ten slotte te Tehua doet aanlanden, waar we de paarden ontzadelen en afstappen aan de woning van een met Mr. Keam bevrienden Indiaan. Alvorens de slangendans te 4 ure begon, hadden we eenige uren tijd om ons te orienteeren, en een wandeling door de *pueblos* te doen.

We bevonden ons op een ongeveer 600 voet hooge, ongeveer van het noorden naar het zuiden loopende, zandsteen-*mesa* die zich met haar geelachtig witte, kale wanden loodrecht boven de vlakte verhief. Zoo ver het oog reikte, strekte zich een doodsche, vale woestijn uit; aan den verren horizon schemerden in het zuidwesten de besneeuwde kruinen der San Franciscobergen; daartusschen, maar meer zuidwaarts, op een afstand van 6 of 7 mijlen, verrezen de hooge *mesas*, waarop de dorpen Moshóngnavé, Shepálavé en Shongápavé als adelaarsnesten lagen. In de tusschen ons standpunt en genoemde *pueblos* liggende zandvlakte strekten zich schrale maïsvelden en groepjes zonnebloemen uit. De Moqui-Buttes, een groep domen pyramidevormige zandsteen-gevaarten, verbraken de eindelooze vlakte, die zich naar het zuiden ontrolde; overigens was het een opeenvolging van *mesas* — eenmaal de kusten van een zee — die naar het oosten en noorden den gezichteinder begrensden. Een blauwe strakke hemel welfde zich over dit landschap, waarvan het beeld mij onvergetelijk voor den geest staat.

Op de *mesa* waarop we ons bevinden liggen drie *pueblos*: Tehua, Setshómové en Huálpé 117). Laatstgenoemde is de zuidelijkste en grootste der drie, en ligt eenigszins afgezonderd van de beide anderen (fig. 3, pl. 1). Setshómové is de middelste en kleinste, en ligt in de onmiddellijke nabijheid van Tehua.

De terrasvormige bouwtrant en de kleine vertrekjes der huizen, de lage deuren en nauwe vensters, de houten ladders en

de vale, aschgrauwe kleur, die over het geheel verspreid ligt, dit alles doet aan de overige *pueblos* denken; maar het eigenaardige der Moqui-dorpen is hun hooge, geïsoleerde ligging. Wat een volk mag bewogen hebben, zich te vestigen op deze barre rotsklippen, waar ze met moeite water en voedsel van beneden moeten halen, in een streek, die tot een der meest dorre van het Zuidwesten behoort, is waarschijnlijk het gevoel van veiligheid te midden van vijandelijke stammen, waarmede hun voorvaderen evenzeer te kampen hadden, als zij zelven thans met de Návajos en Apaches. De bewoners van Tehua leveren het bewijs van een in historischen tijd plaats gehad hebbenden exodus. Ongeveer zestig jaren geleden verlieten ze hun oorspronkelijke woonplaats San Cristobal in noordelijk Nieuw-Mexico, om, door de Mexicanen verdreven, ver naar het westen een nieuwe woonplaats op te zoeken, en aan te landen in de rotsveste der Moquis, van wie ze sedert de trouwe bondgenooten zijn.

We doen de rondte over de geheele *mesa* en gaan tal van woningen binnen, waar men ons steeds met gullen lach welkom heet. Herhaaldelijk stooten we bij het binnengaan het hoofd, en de grootste onder ons kan nauwelijks in de vertrekken overeind staan. Evenals te Tesuque en Laguna vinden we hier de in houten bakken schuins staande rij van maalsteenen, tal van manden en mandenschotels, aardewerk, wollen dekens, schapevachten en dekkleeden van konijnevel. Niet zelden treffen we bont geverfde, houten poppen aan, met gedrochtelijke gezichten en vreemde hoofddeksels. Somtijds hangt een rij dezer wanstaltige beeldjes aan een koord, dat boven den schoorsteen of elders in het vertrek is gespannen, somtijds ook liggen er eenige over den vloer, en een mijner makkers maakt de opmerking, dat de Moquis niet zeer eerbiedig met hun huisgoden omgaan door hen zóó te behandelen. Hij dwaalde daarin evenzeer als Oscar Loew 118), en na hem nog anderen. De vermeende huisgoden zijn niets anders dan modellen van per-

sonen uit den koorndans, en speelgoed der kinderen. De Moqui-naam voor deze poppen is *dicha* (*ch* scherp). Het feit alléén, dat een Moqui u met de grootste bereidwilligheid voor een *quarter* een of meer dezer *dicha's* afstaat, is genoeg om het onjuiste dezer meening te bewijzen.

In ieder vertrek hangt een zoogenaamde „ademveder", een donzig veertje, dat als *porte bonheur* wordt beschouwd, en tevens als de vederen der gebedstokken — waarover straks — het embleem van iets is. Dikwijls vinden we zorgvuldig gesloten bundeltjes van leder, die aan den muur hangen. Het zijn dans-paraphernalia, heilige dingen. Raak die eens aan, en vraag of ze die willen verkoopen, dan zult ge eens zien, of ze daarmede handelen als met hun „huisgoden", de *dichas*.

Een onwillige, pijnlijke trek komt plotseling op het gelaat van den eigenaar; een afwijzend gebaar met de hand, hoogstens een „*no quiero*" (ik wil niet), dat hij uitspreekt op een toon, waarvan de beteekenis niet dubbelzinnig is; en ge weet waaraan ge u te houden hebt.

Er zijn slechts zeer enkele Moquis, die Engelsch verstaan; Spaansch wordt iets beter gekend, doch de meesten kennen slechts hun eigen taal. Eenigen verstaan en spreken ook Návajo.

Te Huálpé treft Mr. Marsh een ouden kennis aan; 't is Oyiwísha (Hij-die-maïs-plant), alias Jeremiah Sullivan, M.D., een aangenomen zoon der Moquis, onder wie hij meer dan twee jaren heeft doorgebracht. Oyiwísha is juist de man, dien ik noodig heb, en als ik hem mijn plan mededeel om eenige dagen bij de Moquis te blijven, stelt hij zich geheel tot mijn beschikking.

Hij-die-maïs-plant neemt mij spoedig alleen ter zijde, verlaat het huis, en brengt mij aan den rand der *mesa* voor den ingang eener *estufa* [1]), mij wenkend om na hem langs de ladder daarin

1) *Estufa* (Sp.) is het raadsvertrek bij de verschillende Pueblo-Indianen, en tevens de plaats, waar een aantal hunner godsdienstige en mystieke plechtigheden worden uitgevoerd. Onder gewone omstandigheden is de *estufa* bovendien de werkplaats, waar dekens worden geweven enz.

af te dalen. Beneden aangeland, vond ik een rij afschuwelijk beschilderde Indianen in het kleine langwerpig vierkante vertrek langs den muur zittend, bezig de laatste hand te leggen aan hun danstoilet. Boven hun hoofden hingen waaiers van adelaarsvederen, vossevellen, rammelaars, schildpadschalen en verdere benoodigdheden waarmede zij, de priesters der Slangenorde, straks den dans zullen beginnen. In een hoek lag een hoop levende slangen, die onophoudelijk door elkander krioelden, en in bedwang werden gehouden door een met een bundel vederen wuivenden Indiaan. In het midden der *estufa* stond een aarden kom, gevuld met een vaalbruin vocht, dat een samentrekkenden smaak had, en waarin als drinkschaal een groote, witte zeeschelp dreef. Dit vocht was het tegengift tegen slangenbeet, dat de priesters, onder vasten, gedurende vier dagen gedronken hadden 119). De ontevreden uitdrukking, die er bij mijn verschijning in de *estufa* op het gelaat van eenige priesters komt, en de reeds vergevorderde tijd, die maakte, dat de dans spoedig zou aanvangen, doen ons weldra het vertrek verlaten, en plaats nemen op het platte dak van een huis, aan de oostzijde van Huálpé, vanwaar we den dans goed zouden kunnen zien.

Moeten we aan het verhaal van een Moqui-opperhoofd omtrent den oorsprong van den slangendans aan Mr. Keam gedaan, geloof schenken, dan komt die in hoofdzaak op het volgende neer.

In lang vervlogen tijden was er een bemind opperhoofd der Moquis, dat van verre tochten zijn schoone bruid uit een anderen stam had thuis gebracht. De Moquivrouwen, jaloersch, dat een vreemdelinge het hart bezat van den kloeksten en wijsten aller Moquikrijgers, waren onuitputtelijk in het uitvinden van plagerijen, en het aandoen van beleedigingen, om de arme vrouw het leven te vergallen. Deze, te fier om zich te beklagen, bracht een broedsel vergiftige slangen ter wereld, die, onkwetsbaar voor de pijlen en knotsen der Moquis, hun kinderen en

vrouwen doodden, zoodat de overblijvenden genoodzaakt waren de wijk te nemen naar een ander land. Een groote slang eindelijk, verloste hen van hun vreeselijke vervolgers, door ze te verslaan, en wees hun aan het land te bewonen, dat ze thans bezitten, hun tevens vermanende voortaan met zijn natuurgenooten, de slangen, in vrede te leven. Uit dankbaarheid voor hun bevrijding, stelden de Moquis den slangendans in als een godsdienstige plechtigheid, en doodden sedert dien tijd nimmer een slang.

Hoe de oorsprong van den slangendans ook moge zijn, het is hoogst waarschijnlijk, dat de strekking daarvan is het bidden om regen, de levengevende kracht hunner maïs- en meloenenvelden, boomgaarden en weiden; om water, de eerste en grootste behoefte van hun bestaan.

Zooals gezegd is, had de dans aan de oostzijde van Huálpé, op den rand der *mesa* plaats, daar waar een ongeveer twintig voet hooge zandsteenzuil, die den knagenden tand des waters en des tijds heeft getrotseerd, zich verheft; in de nabijheid dezer zuil was een dichte loofhut van groene *cottonwood*-takken opgericht; in die loofhut lagen de meer dan honderd slangen te wachten op de priesters.

Een dichte drom van toeschouwers van beide seksen en iederen leeftijd had zich in een uitgestrekten cirkel langs de *mesa* en over de daken der huizen geschaard. Onder de velen, die van verre waren toegestroomd, was ook een aantal Návajos, en eenige havelooze *frontiersmen*, goudzoekers en koeherders. Weldra hooren we een gerammel, en komt een rij van meer dan twintig achter elkander loopende Indianen uit de *estufa*. Allen zijn naakt op hun *breechclout* en een van achteren op de heupen hangende vossehuid na; aan de voeten hebben ze lederen, fraai versierde *mocassins*. Een krans van *cottonwood*-bladeren versiert hun hoofd; het gelaat is wit en zwart beschilderd, de romp rooskleurig; de armen en beenen donkerbruin. In de rech-

terhand houden ze een witten rammelaar in den vorm van een T; in de linker een bundel adelaarsvederen. Onder de rechterknie is een schildpadschaal bevestigd, te zamen met een aantal herten- of antilopenhoeven, die bij het gaan een eigenaardig hol gerammel doen hooren. Er zijn acht knapen in de rij. Voorop gaat een Indiaan, die met de rechterhand een lederen slinger gonzend ronddraait, terwijl hij in de linkerhand een fraai versierden boog houdt; achter dezen gaat een tweede medicijnman, die een aarden kom met water vasthoudt, waaruit hij nu en dan op den grond sprenkelt door middel van een bosje vederen. Met vluggen tred gaan allen eenige malen rond in een kring, terwijl de medicijnman met het water zich in het midden heeft geplaatst, en scharen zich daarop naast elkander, aan weerszijden van de loofhut.

Onmiddellijk daarop verschijnt een tweede reeks van slangenpriesters, ongeveer dertig in getal, bijna op dezelfde wijze als de vorigen uitgedost, maar zonder bladerkrans en zonder rammelaars, terwijl ze rood geverfde vederen op het hoofd hebben. Ook dezen gaan herhaalde malen in een kring rond, en scharen zich vervolgens naast elkander tegenover de eerste rij, en heffen op treurigen toon een zacht gezang aan, gepaard met het op en neder wuiven hunner bundels vederen en het rhythmisch stampen met den rechtervoet.

Nadat dit tafereel eenigen tijd heeft geduurd, verdeelt zich de laatst aangekomen rij in groepjes van drie aan drie, die de een na den andere, stil houden bij de loofhut; een oogenblik later komt een hunner, die er half ingekropen is, er weder uit met een kronkelende slang, die hij dwars in den mond heeft; één der dansers slaat nu zijn rechterarm om den hals van dengene, die de slang houdt, terwijl hij door middel van zijn linker, die met een bundel vederen is gewapend, den kop van de slang voortdurend streelt en afgewend houdt van het gelaat zijns makkers. De laatste van het drietal schaart zich achter

deze beide dansers, die zich in ineengedoken houding, het bovenlijf vooruitgestrekt, springend en stampend in den kring voortbewegen. Weldra zijn er een tiental dezer groepen in beweging, die zoo lang telkens een nieuwe slang in den mond nemen, tot de voorraad is uitgeput, en ieder met een aantal slangen in den mond en de handen beladen is. Telkens valt er een slang; nu eens wil zij wegschuifelen en ontsnappen tusschen de rijen van toeschouwers, die daardoor in opschudding raken, maar de Návajos hebben hun dikke dekens bij zich, die ze gevat, plotseling laten zakken, op het punt, dat de slang zal ontsnappen, en haar zoodoende den weg afsnijden; dan weer richt zij zich op, met glinsterende oogen onder het bliksemsnel bewegen van de gespleten tong en den ratel van den staart, gereed de doodende tanden in het vleesch harer belagers te slaan; maar de wuivende adelaarsvederen der priesters doen wonderen; zij schijnen tooverkracht te oefenen als ze rakelings langs den kop der ondieren suizen, om een oogenblik later met behendigen greep onverhoeds te worden opgenomen, om nogmaals machteloos kronkelend en wringend te worden rondgevoerd in de dansende rij.

Een aantal vrouwen, in twee rijen geschaard, strooien gedurig heilig maïsmeel op den grond, dat ook de slangen moet bezweren. De medicijnman heeft gedurende al dien tijd in het midden gestaan, water sprenkelend en langzaam zingend, daarin bijgestaan door de loofbekranste priesters, die afwisselend den rechtervoet voor- en achterwaarts zetten, waardoor hun lichamen zachtkens op en neder wiegen.

Hoe langer de plechtigheid duurt, zoo opgewondener worden de dansers. Hun oogen stralen van wilden overmoed, hun bewegingen worden al heftiger en woester, hun zweet vermengt zich met de schrille kleuren van hun naakte tors, en krijschend, gillend en steunend springen ze rond. Ge vergeet alles; ademloos en ingespannen staart ge op een tafereel,

dat in akelige woestheid zijn weerga niet kent; ge zoudt het uit kunnen schreeuwen van wild genot; maar plotseling wijkt de betoovering. De vrouwen beschrijven een grooten cirkel met het witte meel op den grond en deelen dien in vier segmenten; onmiddellijk daarop werpen de dansers de slangen alle te zamen binnen dien cirkel op een hoop, terwijl op hetzelfde oogenblik al de toeschouwers op den grond spuwen „om," zooals Oyiwísha mij zegt, „het slangengift niet in het lijf te trekken en dientengevolge op te zwellen". Nu volgt er een oogenblik van onbeschrijfelijke verwarring; de slangendansers vallen plotseling aan op den hoop zich in honderd bochten wringende slangen, nemen er zooveel in hun handen als zij kunnen dragen, en rennen weg met hun gevaarlijken last zoo snel als hun beenen hen kunnen dragen, in de vier windrichtingen de *mesa* af, om een eind verder in de steenige vlakte aan de slangen de vrijheid weer te geven.

Lang vóór zonsondergang is alles geëindigd, zooals de ritus het ook voorschrijft 120); en kort daarop keeren mijn reismakkers naar Keam's Cañon terug, om den anderen morgen de reis naar Defiance voort te zetten. Ik blijf alleen bij Oyiwísha te Hualpé achter.

Onvergetelijk is de aanblik, dien ik 's avonds geniet als ik op het dak van een der hoogste huizen gezeten, met een goedhartig Indiaansch gezin het avondmaal deel, terwijl de zon als een vurige schijf ter kimme neigend, met haar stralen de *mesa* een gloeienden afscheidsgroet toewerpt. Alom is rust en vrede; in de rookzuilen, die zich statig boven den *pueblo* ten hemel verheffen; in den avondwind, die uw slapen verkoelt; in de zwijgende woestijn, die zich hult in de vale tinten van den nacht; in het gemoed der velen, die in den eenvoud huns harten een heiligen plicht hebben vervuld; in de starren eindelijk, die vol luister stralen aan den trans. . . . . . .
. . . .

Door de zorg van Oyiwísha krijg ik bij het oorlogsopperhoofd van Huálpé een vertrekje voor mij alléen. Langharige geitevellen en schapevachten worden voor mij op den vloer gespreid, en ook de overige bewoners maken toebereidselen voor den nacht, door hun dekens van konijnevel op de daken te brengen, en er zich op neer te vleien.

De priesters der Slangenorde, die vier dagen hebben gevast, en, nu de tijd van spanning voorbij is, mat en vermagerd nederzitten, doen zich te goed aan de stapels *píki* [1]), die hun door de vrouwen worden gebracht; den nacht echter moeten ze nog aan den ingang der heilige *estufa* met elkander doorbrengen.

Mijn slaap wordt door niets gestoord, dan nu en dan door het geblaf van een der talrijke honden, de eeuwige plaag van ieder Indiaansch dorp; maar ik ben hier veilig onder het gastvrije dak dier brave lieden, die geen haar van mijn hoofd zullen krenken.

Ik heb den volgenden dag ruimschoots gelegenheid, met Oyiwísha als cicerone, de drie *pueblos* van de eerste *mesa* nader in oogenschouw te nemen, en mij een denkbeeld omtrent het type der inwoners te vormen. Men meene niet, dat er niettegenstaande hun eeuwen lang isolement eenheid van type onder de Moquis is. Naar de physiognomie alleen zijn twee hoofdtypen gemakkelijk te onderscheiden, waarvan het eene het gewone „Roodhuidentype", het andere een type is, dat een mengeling van Mongoolsch-Keltische kenmerken heeft. Het eerste vind ik vooral bij de mannen; het tweede zeer algemeen onder de vrouwen. De dualiteit van ras openbaart zich minder in de gestalte, schedelvorm en huidskleur dan in de physiognomieën. De Moquis zijn in den regel klein te noemen. Het gemiddelde van 20 metingen (15 mannen, 5 vrouwen) bedroeg

---

1) Een uit maïsmeel bereid gebak, zoo dun als een oblie, maar in grootere, meer platte rollen.

1,57 M., waarvan 1,61 voor de eersten, 1,48 voor de laatsten. De schedelindex variëerde tusschen 80,43 en 95,91, dus van subbrachycephaal tot brachycephaal. De gelaatskleur was over het algemeen zeer licht (N°. 33). Bij de vrouwen komt de karakteristieke huidplooi in den binnenooghoek dikwijls voor. De tanden der Moquis zijn vaak klein en onregelmatig. In lichaamsbouw zijn beide seksen vrij tenger, hoewel de vrouwen niet zelden gezet zijn. De gang der Moquis, vooral der *squaws*, is leelijk en waggelend; het geheele bovenlijf, dat sterk balanceert, helt voorover; de knieën zijn daarbij gebogen en de voeten dikwijls binnenwaarts geplaatst. De uitdrukking van hun gelaat is goedig en vriendelijk, en mist den fieren trek, dien men bij de prairie-Indianen vindt, en de loenschheid die de physiognomie van den Návajo en Apache kenmerkt.

Onder de jonge vrouwen en meisjes zijn er niet zelden, die men mooi zou kunnen noemen. Het ravenzwarte, dikke haar steekt gunstig af tegen de matte tint der fijne huid, waardoor bij eenige een donkere blos schemert; de fijn gepenseelde wenkbrauwen welven zich boven de donkere, vochtige oogen, die met lange wimpers overschaduwd zijn. Zij zijn schuchter, en verlegen lachend wenden ze zich af, met de hand voor den mond, als ik hun een groet toewerp. Het heeft niet weinig moeite in, er eenige te meten, en het gejubel kent geen grenzen, als ik haar neuzen meet, en haar goed in de oogen zie om de kleur te bepalen. Het is mijn geluk, dat ik een vriend ben van Oyiwísha, die voor mij spreekt, en haar gekscherend er toe beweegt, te gaan staan of zitten, al naar gelang ik het noodig heb. Oyiwísha wordt bestormd met vragen, wie ik ben, en waarom ik haar wil meten. Hij antwoordt, dat ik het alléén doe om mij te vermaken. Dat stelt haar gerust; als er maar geen „slechte medicijn" bij in het spel is, dan is het goed.

Is de dagelijksche kleeding der mannen ook al grootendeels verbasterd, en hebben de katoentjes uit Keam's *store* hun weg naar de Moqui-*mesas* gevonden, de haardracht, het *breechclout*, de *mocassins*, *leggings* en *fajas* zijn gebleven. De mannen dragen het haar in den regel lang, loshangend op de schouders en op het voorhoofd naar voren gekamd, afgesneden boven de wenkbrauwen; sommigen dragen het van achteren opgebonden en daarbij den hoofddoek der Návajos. Hier en daar nam ik individuen met dik golvend haar waar, dat eenigszins aan het haar van *quarterons* en hun naaste verwanten herinnerde 121). Bij de meeste stammen, die ik heb bezocht, heb ik sporadisch die verscheidenheid aangetroffen. Ook het schoeisel, de beenbekleedsels en fraai roode kniebanden gelijken op die der Návajos. Bovendien dragen beide seksen donkerblauwe, wollen *leggings*, reikende van de knie tot de enkels, en er uitziende als kousen zonder voet. De kleeding der vrouwen is geheel oorspronkelijk, en bestaat uit de dichte, zwarte, wollen pij, met wijde mouwen en reikende tot even onder de knie, die men bij vele Pueblo-Indianen vindt. Een ander kleedingstuk, alleen door de vrouwen gedragen, is een kleine wollen deken, die of geheel zwart, of geheel wit, met breede zwarte, en smalle roode randen versierd is.

Zoolang zij den *pueblo* niet verlaten, zijn de vrouwen blootsvoets; dalen ze echter af van de *mesa* om water te putten, dan hullen ze de voeten en beenen in lederen *mocassins* en tallooze windsels, reeds boven vermeld.

Tusschen de haardracht der gehuwde en der ongehuwde vrouwen bestaat een groot verschil. De eerste hebben het haar op het achterhoofd gescheiden in twee dikke lange vlechten, die, naar voren, zijdelings van het hoofd op de borst hangen; de jonge meisjes dragen een soort van horens, die uit haar eigen haar bestaan, en opgehouden worden door een groote houten haarspeld (fig. 4, pl. 2).

Eigenaardig is het voorwerp, waarmede niet slechts de Moquis, maar ook de Zuñis en Návajos hun haar schoon en glanzend houden. Het bestaat uit een bos hard in de zon gedroogd stroo, door een touwtje of bandje in het midden bijeengehouden. Het harde uiteinde van den bos, daar waar de halmen zijn doorgesneden, dient als kam; de zachtere punten der halmen, aan het andere uiteinde, als borstel. Niet zelden kammen en borstelen de Indianen elkander het haar met groote uitvoerigheid. Er is, geloof ik, geen deel van het lichaam, waaraan de Indiaan meer zorg besteedt dan aan zijn haar; menig Europeaan kon er, ook op het punt van zindelijkheid, een voorbeeld naar nemen; en de „zindelijke" Hollanders incluis.

Daar ik geen levensmiddelen bij mij heb, hang ik geheel van de gastvrijheid der Moquis af, en hoewel ik met de meest mogelijke gulheid nu hier dan daar ten eten word gevraagd, kan de Moqui-keuken mij toch niet bekoren, al is mijn verhemelte ook niet verwend door het voedsel der laatste maanden.

Maïs onder verschillende vormen is steeds het hoofdvoedsel. In de eerste plaats de reeds genoemde *piki*, meestal uit blauwe maïs gebakken, die men in water weekt, en, evenals de volgende spijzen met de vingers eet; dan *pígami*, een bruine maïspap, die in smaak eenigszins met koekendeeg overeenkomt; voorts *noêkwibi*, schapebouillon, waarin groote stukken vleesch en ongare groene erwten en maïskorrels drijven; *noêkpiki*, een fijne brei van maïsmeel en roode peper, gebakken in maïshulzen, en eindelijk *pewílpiki*, groote, vochtige klompen van ongaar, blauw maïsmeel, dat steeds mijn afkeer opwekte.

Is 's morgens het ontbijt gereed, dan komt mijn gastvrouwtje op mijn bovenkamer, en zegt „*eat*, *eat*", het eenige Engelsch, dat ze kent. Beneden gekomen, neem ik plaats op den grond, waar vier of vijf Indianen om een groote kom gezeten zijn, en den inhoud met hun vingers naar den mond brengen. Ik volg hun voor-

beeld, en als ik genoeg heb, wordt mij door teekens te verstaan gegeven meer te eten; om hun genoegen te doen, neem ik nog een bete, om weer met hetzelfde hoofdknikken te worden aangemoedigd om mij te goed te doen. Dan maak ik er een einde aan door op te staan, en met de kalebasschaal, die in de *olla* met water drijft, een teug te nemen van het vuilgrijze, stinkende vocht, vol zand en doode muggen, het water, dat de Moqui drinkt, en waarmede hij zijn voedsel bereidt. Ik wasch mij 's morgens met dat vocht, dat ik met een blikken schoteltje uit de *olla* schep, een bewerking, die met alle aandacht en glimlachend door mijn gastvrienden gevolgd wordt.

De Moquis drinken buitengewoon weinig. Hun gestel schijnt er zich aan te hebben gewend, van een minimale hoeveelheid water te leven, daar de enkele bronnen, die aan den voet der *mesas* zijn, ver van de *pueblos* liggen en het putten van water *olla* voor *olla*, waartoe de lange steile weg moet worden afgelegd, een zwaar en tijdroovend werk is.

Hun maïsvelden bewateren de Moquis door middel van *acequias* (verg. p. 14), die naar een riviertje leiden, dat van het noorden naar den Colorado Chiquito voert.

Hun kudden schapen en geiten, wier met groote steenen ommuurde *corrals* als 't ware aan den rand der *mesa* hangen (fig. 3, pl. 1) en de *pueblos* — vooral Huálpé — met een doordringenden schapenstank verpesten, worden iederen morgen door de zandige vlakte naar grazige *cañons* gevoerd om er den geheelen dag te weiden, en tegen den avond terug te keeren. Hoewel er nu en dan eens paarden, minder zeldzaam *burros* (kleine ezels), op de *mesa* komen, zoo blijven deze dieren er toch nooit lang wegens het gebrek aan water en voedsel, en zijn ook de kudden paarden der Moquis onder opzicht van verschillende herders voortdurend in de weide.

De Moquis zijn meesters in de pottenbakkerskunst en het vlechten van manden.

Niet alleen in vorm, maar ook in ornementiek overtreft het aardewerk der Moquis dat der Pueblo-Indianen — met uitzondering van dat der Zuñis — en komt meer overeen met hetgeen we van aardewerk der Cliffdwellers kennen.

De grondkleur der Moqui-*ollas* is wit; de kleur der versieringen zwart, bruin of rood. Deze versieringen staan dikwijls in verband met de mythologie der Moquis, en zijn tevens symbolen en teekenen van verschillende dingen. Zoo vindt men het beeld van Balilekóa, den voornaamsten watergod, niet zelden op de urnen afgebeeld. Hij heeft den vorm van een met tanden voorzienen vogel, die een grooten hoorn, den bliksem en de wolken draagt. Het symbool der groeiende kracht is een samengestelde figuur van maeanders, driehoeken en trapvormige figuren. Zwart is het symbool des hemels; bruin of rood het symbool der aarde. De wervelwind is een spiraal; stilstaand water wordt uitgedrukt door een aantal lijnen, die elkander rechthoekig kruisen; stroomend water door een aantal schuinsche evenwijdig loopende lijnen. Wolken wordt uitgedrukt door halve cirkels waarvan de koorde naar onderen, de boog naar boven is gericht; wil men te kennen geven, dat het regent, dan laat men een aantal evenwijdige loodlijnen van de koorde des cirkels vallen.

De doeleinden der *ollas* zijn bij de Moquis zeer verschillend; behalve ter bewaring van spijs en drank, doen zij dienst als zeker meubel, dat in onze slaapkamers gewoonlijk een minder in het oog vallende plaats heeft dan bij de Moquis. Bij hen toch is het bewuste voorwerp, meestal een zeer groote, zwarte *olla* van ruw fabrikaat, buitenshuis, niet ver van de deur geplaatst. Zoowel mannen als vrouwen maken er zonder schroom gebruik van (*stantes mingunt*), en zouden bij den vreemdeling het vermoeden doen rijzen, dat ook de Moquis het „*qui se gêne est gêné*" kennen, en het zeker beter in toepassing brengen dan wij.

Bovendien worden de *ollas* gebruikt als dat gedeelte van den schoorsteen, hetwelk buiten het dak uitsteekt. Men slaat den bodem uit een aantal groote potten, en plaatst ze op elkaar, met dien verstande, dat het onderste van de eene *olla* past in het bovenste van de andere. Vier of vijf dezer potten vormen reeds een vrij lange schoorsteenpijp, die van onderen met *adobe* aan het platte dak, of waar zij ook moge uitkomen, bevestigd is.

Het aardewerk en de manden zijn het voornaamste in de Moqui-huishouding, en in ieder vertrek vindt men een aantal dezer dingen op den vloer. Het mandewerk bestaat vooral uit platte, ronde schotels, verschillend in afmeting van één grooten vischschotel tot een theeschoteltje. Ze hebben den vorm van een zeer dicht ineengedraaide spiraal en zijn dikwijls op de smaakvolste wijze gekleurd, met rood, zwart en wit; maar de meest gewone kleur is zwart en geel. De Moquis van Oraybe, den grootsten en westelijksten *pueblo*, vervaardigen manden, die van de zoo even aangeduide aanmerkelijk verschillen, zoowel in wijze van vlechten als in teekening en kleur.

Een ander soort van mandewerk, niet minder fraai, waarvan men nu en dan staaltjes in de Moqui-huizen vindt, is afkomstig van de Kochoníno- of Havasúpai-Indianen, een kleinen stam, die ver westelijk in een diepen *cañon* aan Cataract Creek leeft. Beide stammen bezoeken elkander nu en dan, en leven op den besten voet. De Návajos en Apaches daarentegen zijn sedert eeuwen de vijanden der Moquis geweest. De eersten noemen zij Tasámewé (Bastaards); de laatsten Yostjéemé.

De Moquis noemen zich zelven Hopíte of Hópitû' („de goeden"?), en volgens Oyiwísha niet Shínumo of Shínome, zooals men bij enkele schrijvers (o. a. Powell, Gatschet) vindt. Dit laatste woord beteekent „menschen", „volk", en is met *hopí*, „goed" — Hopíshínome — de naam, dien de Moquis aan de overige Pueblo-Indianen geven. De Tehuas noemen ze Hánome of Hánom. De naam Moqui of Móki, is aan hun eigen taal

ontleend, en beteekent „stinkend", of wel „dood", ter herinnering aan een vroegere pokkenepidemie. De taal dezer Indianen — natuurlijk met uitzondering van het Tehua — behoort tot de Numafamilie, en volgens Oyiwísha, die tijdens mijn verblijf zich bezighield met het samenstellen van een woordenboek, bestaat er een licht dialectisch verschil van *pueblo* tot *pueblo*, en zou men bv. te Oraybe de woorden zeer lang gerekt uitspreken.

De Tehuas (Teguas, Tewas, Tiwas) spreken in den omgang met de Moquis de taal van dezen, daar het Tehua zoo veel moeielijker dan het Moqni is. De Tehuas zijn meest aangenomen in de clans der Moquis, daar velen hunner onderling gehuwd zijn.

De naam Tusayan of Tuçayan, waarmede de oude Spaansche schrijvers het land der Moquis aanduiden, en die zelfs op nieuwe kaarten is geplaatst, is dáár onbekend. De naam Tusayan schijnt van Zuñi-oorsprong te zijn 122). De Moquis noemen hun land Maastoetsjkwe, „het land van Másawé" (de aardgod).

Wat de vereering van Montezuma door de Moquis betreft, ik heb niettegenstaande het vermoeden van Oscar Loew 123), niets kunnen vinden, wat dit vermoeden versterkt.

De Moquis hebben, volgens Oyiwísha, zeven clans waarvan de waterclan de talrijkste, de krijgersclan de meest aristocratische is 124). De leden der Slangenorde — priesters, zoo men wil — kunnen tot een der zeven clans behooren, maar vormen tevens een lichaam op zichzelf.

Wapenen zijn zeldzaam onder de Moquis, waaruit niet slechts hun vreedzamen aard blijkt, maar tevens hun geringe neiging tot jagen. Hier en daar vindt men boog en pijlen; veel zeldzamer geweren en dan nog van zeer ouderwetsch maaksel.

Het meest typische wapen der Moquis, is voorzeker een houten platte werpstok (*pēushkwe*), die zeer op den *boomerang* der Australiërs gelijkt (fig. 7, pl. 2) en bij voorkeur op de konijnenjacht wordt gebezigd. Meestal zijn deze werphouten niet versierd; doch somtijds vindt men er die fraai beschilderd zijn.

Men vindt dezen „*boomerang*" waarschijnlijk onder alle Pueblo-Indianen, hoewel hij hier en daar in onbruik is geraakt.

Den derden dag van mijn verblijf onder de Moquis, den 15den Augustus, begaf ik mij te voet met den heer Sullivan naar de tweede *mesa*, ten einde ook Moshóngnavé en Shepálavé te bezoeken.

Langs een steil halsbrekend paadje daalden we van het klipgevaarte waarop Huálpé ligt, en passeerden, aan den voet gekomen, eenige Indiaansche graven. Het zijn slechts ruwe steenhoopen waartusschen tal van dorre takken en stokken uitsteken 125). Hoewel mij de lust bekroop er een schedel uit te nemen, en ik den volgenden dag nog een poging waagde, verzocht Oyiwísha mij dringend daarvan af te zien, om zijn verblijf bij de Indianen niet onhoudbaar te maken 126).

Hier en daar bloeit een witte *Datura stramonium* op het dor gesteente, en weldra gaan we door de mulle zandvlakte, door schrale maïsvelden waarin de Moquis een wachthuisje, op lange staken rustend, hebben opgericht, en langs hooge helianthen wier stengel buigt onder het gewicht der groote bloemen.

Gelukkig is de lucht zwaar bewolkt, want zeven mijlen door een gele zandvlakte, waarop de zon schijnt, zijn ver van aangenaam; en toen wij 's middags in de *pueblos* waren aangeland, viel er een zachte regen.

De *mesa* waarop Moshóngnavé en Shepálavé liggen, is minder hoog en steil dan die, welke we juist verlaten hebben. Ook de *pueblos* zijn wegens de grootere ruimte van het plateau volgens een eenigszins ander plan gebouwd, en hebben een kleine *plaza* die bij Huálpé en de andere *pueblos* der eerste *mesa* ontbreekt. De bouwtrant der huizen komt echter met de anderen overeen.

Oyiwísha wordt overal hartelijk ontvangen, en nu worden we hier, dan daar binnengeroepen om *píki* of *pígami*, watermeloenen of *noêkpiki* te eten.

In drie verschillende gezinnen trof ik albinos aan, die ik

onderzocht, voor zoover de moeders haar verlegen, angstige kinderen lieten onderzoeken. Hoewel het donkere huidpigment geheel en al ontbrak bij de vier kinderen, die ik nauwkeurig kon waarnemen, als ook bij een volwassen mannelijk individu, dat ik slechts terloops zag, waren haren en oogen toch gekleurd. Het hoofdhaar was bij allen vaal lichtblond, ongeveer gelijk N°. 23 der kleurenschaal. Een had licht bruine (N°. 3—4), de drie overigen licht blauwe (13—14) oogen, waarvan bij twee kinderen een helder bruine kring om de pupil liep.

Bij allen was de pupil abnormaal verwijd (*mydriasis*), en had er steeds een trillende beweging van den oogbol plaats (*nystagmus*). Op mijn vraag of de kinderen slecht konden zien, ontving ik, zooals trouwens te verwachten was, een bevestigend antwoord. Bij twee kinderen was de huid van het gelaat, de handen en beenen buitengewoon rood en branderig en op sommige plaatsen afgeschilferd (*erythema*). In lichaamsbouw waren ze overigens normaal; ook aan de tanden kon ik niets bizonders waarnemen. In vele opzichten was de beharing abnormaal. Hoewel okselhaar ontbrak, waren bij alle vier armen en beenen met dun geel haar bedekt. Een zelfs, een meisje van circa drie jaren, had bijna het geheele lichaam met geel zijdeachtig haar bedekt, dat in de lendenstreek, op armen en beenen, en vooral op de wangen, de lengte van eenige centimeters bereikte. De ouders dezer kinderen waren geheel normaal.

Oyiwísha schatte het aantal albinos onder de geheele Moqui bevolking, die ongeveer 1800 zielen bedraagt, op twaalf of vijftien, voorzeker een enorme verhouding. Het albinisme is nog te weinig bestudeerd, dan dat ik het wagen zal een oordeel over het ontstaan van dezen toestand uit te spreken. Het moge hier voldoende zijn te doen opmerken, dat het niet alleen onder de meeste, zoo niet alle Pueblo-Indianen, in sterke verhouding wordt gevonden, maar dat ik het later ook, schoon minder frequent, onder de Návajos, Kiowas, Cheyennes en Arápahoes aantrof.

Te Moshóngnavé was ik nogmaals getuige van den slangendans, die volkomen geleek op dien van Huálpé, boven beschreven. Een volwassen albino was onder de dansers, en maakte met zijn gele haren en lichte huid een vreemd effect in de rij van donkere gestalten.

Over de *mesa*-oppervlakte gaande, die zich ter zijde van Moshóngnavé uitstrekt, vestigde Oyiwísha mijn aandacht op een paar kleine groen geverfde stokjes, met donzige vederen versierd, die in den grond gestoken waren.

Het waren offeranden van een priester der Slangenorde, en wezen de plek aan, waar hij gebeden had om regen. Oyiwísha wist mij later een paar dier kleinooden te verschaffen, in den omslag van maïshulzen en heilig meel waarin ze gewikkeld worden vóór men ze offert. Zij geleken zeer op die, welke ik later te Zuñi van de priesters der Boogorde in handen kreeg (fig. 11, pl. 2; Hoofdst. VIII).

Nadat de zon reeds lang ter kimme was gedaald, kwamen we te Huálpé terug. Ik gevoelde mij dien avond zeer onwel, hetgeen waarschijnlijk vooral was toe te schrijven aan de verschillende *píki*-bereidingen, welke ik dien dag uit beleefdheid herhaaldelijk had moeten eten.

Den volgenden morgen komen er een paar Mormonen in de *pueblos* tot groote ergernis van Oyiwísha, die maar al te zeer den invloed der „heiligen der laatste dagen" op de Indianen kent. Toch, men kan het niet ontkennen, is de invloed der Mormonen oneindig veel beter dan die der *frontiersmen*, van wie ze niets leeren dan slechts. Tot dusver zijn de Moquis betrekkelijk vrij gebleven van dien invloed, maar ook hen zal eenmaal die stroom van wanbeschaving, met whisky, liederlijkheid en doodslag, bereiken als het blijkt, dat de kolenvelden dezer streken rijk genoeg zijn om ontgonnen te worden; als de nederzettingen langs den nieuwen spoorweg, die 60 mijlen ten zuiden hunner dorpen loopt, zich uitbreiden, en van jaar tot jaar het land een ander aanzien krijgt.

De Moquis schijnen in aantal af te nemen, als men ten minste uit de ledige huizen, die hoe langer zoo talrijker worden, tot die gevolgtrekking mag besluiten. Onder jonge kinderen heerscht groote sterfte, wat voor een deel wel aan het slechte water zal toe te schrijven zijn. Vooral op den leeftijd van drie tot vijf jaren worden er velen door den dood weggemaaid. De Moquis hebben weinig kinderen. Een gezin, waar meer dan drie kinderen zijn (de Moquis zijn monogaam), is zeldzaam. Kinderlooze echtverbintenissen komen veel voor.

Het getal der mannelijke en vrouwelijke geboorten schijnt ongeveer gelijk te zijn, hoewel in de verschillende *pueblos* de verdeeling ongelijk is. Zoo vindt men bv. te Oraybe meer jongens dan meisjes, in de dorpen der oostelijkste *mesa* meer meisjes dan jongens 127). Evenzoo zijn de *pueblos* zeer ongelijk bevolkt. De inwoners van Oraybe worden op 560 geschat, die van Shepálavé op ruim 100.

De pokken hebben er het hare toe bijgedragen om de Moquis te decimeeren, en hun zelfs den naam doen krijgen van „Pokkenvolk", A'moekwikwe, waarmede hun Zuñinaburen hen bestempelen.

Mijn paard, dat met de kudde der Moquis graasde, scheen zich in zijn nieuw gezelschap niet te kunnen voegen, want de jonge Indiaan, dien ik den 16den 's morgens vroeg had heengezonden om hem terug te brengen, kwam eerst laat in den middag met hem terug, zeggende, dat mijn paard zijn *hobbles* had verbroken, en hij hem 13 mijlen ver, in de richting van Defiance, alleen grazende had gevonden. Daar ik niet juist wist, wanneer de *surveying*-expeditie zou opbreken, en mijn paard daartoe behoorde, zeide ik, ook met het oog op den langen rit, dienzelfden middag Oyiwísha en mijn Moquivrienden vaarwel, en was 's avonds in Keam's Cañon teruggekeerd.

Ik besteedde den 17den met aldaar eenige rust te nemen waaraan ik behoefte had, en tevens de fraaie verzameling aar-

dewerk der Moquis en Cliffdwellers van den heer Steven , den compagnon van Mr. Keam, te bezichtigen. Het is merkwaardig, dat de hedendaagsche Moquis veel van de symbolische ornementiek, die het aardewerk der Cliffdwellers versiert, verstaan, en deze ten deele met hun eigen versieringen overeenkomt.

Hierin mogen we een bewijs voor de verwantschap dezer beide volken zien, nog versterkt door het feit, dat de Moquis van de Cliffdwellers als „onze voorvaderen" spreken. De kenmerken van den schedel schijnen deze meening te versterken. Wat wij, vooral uit de beschrijvingen van Bessels en Hoffman, van schedels uit de *cliffhouses* en andere bouwvallen van het Zuidwesten kennen, doet een sterke overeenkomst zien tusschen den brachycephalen schedelvorm met parieto-occipitale afplatting, die niet slechts onder de Moquis, maar ook onder de Zuñi- en Pueblo-Indianen in het algemeen zoo veelvuldig voorkomt, en aan den eenen kant met den schedelvorm der Olmeken, een der oudste volken van Anahuac, aan den anderen kant met dien der Moundbuilders overeenkomt. De meening, als zouden de hedendaagsche Pueblo-Indianen in ruimeren zin afstammelingen der Azteken zijn — een meening, die reeds op linguistische, historische en ethnographische gronden te betwijfelen valt — wordt door craniologische kenmerken weersproken, daar de Azteken dolichocephaal zijn 128).

Oscar Loew plaatst zonder genoegzame redenen het vaderland der Azteken, Aztlan, in de landstreek, die thans grootendeels door de Návajo-*reservation* (zie de kaart) wordt ingenomen, en acht het hoogst waarschijnlijk, dat ook de talrijke bouwvallen langs de Rios Mancos en Animas van de Azteken afkomstig zijn 129). Deze meening was acht jaar geleden uitgesproken, minstens zeer voorbarig te noemen; veeleer schijnen latere onderzoekingen er op te wijzen, dat we het geheimzinnige Aztlan in Mexico, in de bergen van Jalisco, aan het meer

Chapála te zoeken hebben 130), en dat de bouwvallen van het Zuidwesten van de voorvaderen der Zuñis en Moquis en andere Pueblos afkomstig zijn. Het is bekend, dat de eersten zelfs vier hunner steden in historischen tijd verlieten, dat de Indianen van Pueblo-Pecos een onderkomen zochten te Jemez, dat de Tehuas San Cristobal verlieten, om bij de Moquis een schuilplaats te vinden, en dat Laguna meer en meer ontvolkt wordt, omdat „de Indianen door op het land te wonen, gemakkelijker de voorwaarden vinden voor hun bestaan. Tot het verlaten der vele steden en *cliffhouses* heeft waarschijnlijk ook het afnemen der bevolking door oorzaken, die we niet kennen, en het steeds droger worden van het klimaat, en het daardoor verdwijnen van water, bijgedragen 131).

Ongeveer $^1/_2$ mijl afstands van de *store* bevinden zich op den noordelijken wand van den *cañon* eenige figuren, die de Návajos aan de Enahsázé (Cliffdwellers) toeschrijven, doch waarvan er een, hetgeen opmerkelijk is, een symbool uit de „wervelwindlegende" der eersten vormt. Het zijn een aantal rechte, in de zandrots gegroefde lijnen, die elkander onder verschillende hoeken snijden. De andere figuren bestaan uit een hand en een soort van vollemaansgezicht met drie horens, niet ver van elkaar op de zoldering van een ondiep hol in den rotswand. De geheele zoldering is zwart tengevolge van rook en walm, en het gezicht schijnt daarop te zijn geteekend, doch op welke wijze de hand er op is geplaatst is niet goed na te gaan. Verder zijn er op de wanden van den *cañon* een aantal moeielijk te onderscheiden ingriffelingen, die zich op een ongenaakbare plaats bevinden, en den schijn hebben, alsof ze er in gegroefd werden, alvorens de *cañon* tot zijn tegenwoordige diepte door het water was uitgehold. Eén der figuren schijnt een paard met eenige mannen er op voor te stellen.

Dat een sterke erosie in historischen tijd schijnt te hebben plaats gehad, mag men nog afleiden uit de omstandigheid, dat

vlak tegenover de *traders store*, in een natuurlijke nis, hoog in den *cañon*-wand, en op een thans ongenaakbare plaats zich een regelmatige hoop steenen bevindt, die daar eenmaal door menschenhanden moet zijn opgericht.

Keam's Cañon is een plaats, die druk door Indianen, zoowel Návajos als Moquis wordt bezocht, om handel te drijven. Het was daar, dat een jaar geleden de *agency* der Moquis was gevestigd, die opgeheven, met die der Návajos te Fort Defiance werd saamgetrokken, voorzeker een slechte keus, daar deze plaats minder in het centrum der door de Indianen bewoonde streken ligt dan Keam's Cañon.

Van een Návajo, met wien ik door tusschenkomst van den *posttrader* sprak, vernam ik, dat ze in zijn stam meer dan dertig clans hebben, doch dat oorspronkelijk het aantal veel geringer was 132). Een aantal Moquis, Indianen van Jemez, Coyoteros enz. echter werd langzamerhand bij de Návajos ingelijfd, en vermeerderde op die wijze het aantal clans. Zoo heet bv. een hunner clans Kizjánne (Huizenvolk), een naam, dien ze overigens aan de Pueblo-Indianen geven.

Ook onder de Návajos treft men de zonderlinge ver verspreide gewoonte aan, dat een schoonzoon zijn schoonmoeder niet in het gelaat mag zien, bij hen naar het schijnt gegrond op de legende, dat de zon een geheimen minnehandel had met Estsánatlehi, die moeder werd van de tweelingbroeders Nagènazani en Thobadĕstchín, later de verlossers der Návajos door den vreeselijken reus Yèïtso te verslaan, die zijn zetel op den berg Tsòtsîl (San Mateo) had 133).

Den 18[den] Augustus nam ik met een Amerikaanschen begeleider den terugtocht naar Defiance aan. We werden 's middags door hevige stortregens overvallen, die ons dwongen nu en dan in de *chogáns* der Návajos te schuilen. In een der hutten bevond zich Ganemucho of Ganado-mucho, het voornaamste

opperhoofd sedert Manuelito door dronkenschap veel van zijn invloed verloren heeft. Opvallend was zijn gelijkenis met Loco, het Apachehoofd (fig. 10, pl. 2).

Nadat we den nacht te Pueblo Colorado hadden doorgebracht, zetten we den rit voort, gedurende de laatste uren onder regen- en hagelbuien, zóó hevig als ik ze nimmer had bijgewoond. Doornat bereikte ik den 19den 's middags het kamp.

Ik besteedde den tijd, dien ik nog had alvorens ik mij naar Pueblo de Zuñi kon begeven, met zooveel mogelijk mijn kennis omtrent de Návajos uit te breiden, door te paard en te voet den omtrek te doorkruisen, en een gedeelte van den dag in hun *chogáns* door te brengen. In den ruilhandel met mij waren ze zeer geslepen en voorzichtig, en de snuisterijen, die ik meebracht met dat doel, werden na een oplettende beschouwing in den regel afgekeurd, daar ze liever klinkende *pesos* hadden. Hun fraaie halssnoeren van gesneden schelpen en kleine turkooizen schatten ze veel te hoog om tegen mijn Europeesche damessieraden te worden opgewogen, en de prijs, dien ze er in geld voor verlangden, bedroeg meer dan ik tot mijn beschikking had.

Onder de eigenaardige gebaren, die ik niet slechts bij de Návajos, maar bij de Indianen over het algemeen, waarnam, behoort het sterk vooruitsteken der lippen en een daarmede gepaard gaande beweging van het hoofd, bij de aanduiding van het een of ander, waarbij de blik op het bedoelde voorwerp gericht is.

De kreet van vroolijke verwondering bestaat in een langgerekt schel geluid, gepaard gaande met een diepe inademing. Veelal wordt daarbij een der handen voor den mond gehouden, een beweging, die de Indiaansche vrouwen en meisjes gewoonlijk maken wanneer zij lachen.

De Indianen over het algemeen hebben niet altijd dat mom van waardige kalmte en onverstoorbare onverschilligheid, wat

de meesten zich voorstellen onafscheidelijk van den Indiaan te zijn. Gewoonlijk zijn zij gemakkelijk aan het lachen te brengen, en ik heb Indianen, zelfs mannen, gezien, die zich zoo weinig wisten te beheerschen, dat ze van lachen nauwelijks konden spreken; en dat niet zelden uit verlegenheid. Op den grond spuwen is een handeling, die zij bij verlegenheid niet zelden verrichten. Bij de Mexicanen had ik reeds hetzelfde opgemerkt. Dikwijls heb ik Indianen van beide seksen duidelijk zien blozen, zeldzamer bleek worden. Onder het meten en bij het photographeeren gaven niet weinige Indianen blijk van verlegenheid. Verbazing, vreugde, begeerte, ergernis en dergelijke zijn voor den opmerkzamen beschouwer zonder moeite op hun gelaat te lezen. Onder de verschillende stammen heerscht in dit opzicht een groot onderscheid, individueele verschillen daargelaten. Wanneer ik bv. de Yumas, Mohaves en Pueblo-Indianen vergelijk met de prairiestammen, waarbij ik vooral de Cheyennes (Hoofdst. X) op het oog heb, dan beantwoorden de laatsten veel meer aan den „Indiaan der boeken", stoïcijnsch kalm, fier en ridderlijk, dan de eersten, die om zoo te zeggen meer een kindernatuur hebben.

De Návajos hebben den naam van groote dieven te zijn, en hoewel al het slechte, dat men van Indianen zegt, dikwijls overdreven is, zoo schenen de Návajos het er toch op gezet te hebben mij vóór mijn vertrek te toonen, dat het ditmaal niet enkel laster was, door op zekeren nacht in de tent te komen, waar prof. Thompson en ik sliepen, en een prachtigen pijlkoker van pumavel te stelen, dien ik kort te voren van een hunner had gekocht. Dienzelfden nacht ontstalen ze van een ander in het kamp twee fraaie dekens.

Ik van mijn kant deed alle moeite hun een schedel te ontstelen en kreeg na tal van pogingen een schedel in handen, die door de hevige regens uit een graf gespoeld, in een ravijn te land was gekomen. Sterft er iemand, dan begraaft men

hem op dezelfde plek, waar hij den laatsten adem uitblies, en werpt, zoo dit in een *chogán* heeft plaats gehad, de geheele hut over hem ineen, om daarop den omtrek voor altijd te vermijden. Daarom bezocht ik meer dan eens dergelijke verlaten, ineengeworpen hutten, maar alsof de Indianen mijn gedachten raadden, vóór ik het vermoedde werd ik op mijn schreden gevolgd, en oplettend bespied.

De komst van den heer Stevenson en zijn vrouw, met een wetenschappelijke zending van het Smithsonian Institution belast, en van generaal Armstrong, *superintendent* der inlandsche school te Hampton, Virginia, bracht een groote levendigheid in het kamp, en vooral met het oog op het aanstaand vertrek der *surveyors* hadden we een vroolijken tijd. Nu eens deden we gezamenlijk een wandelrit met geïmproviseerde wedrennen en kunstrijdersevoluties, dan weer ontsloten we het verlaten schoolgebouw en organiseerden een bal, waarbij de ex-kadet en kok, het seraphineorgel dwong in plaats gewijde tonen de profane dansmuziek van Strauss of Metra voort te brengen. 's Avonds hadden we lezingen; dan nam de grijze professor Joaquin Miller of Coleridge ter hand, en voerde hij ons in gedachten naar de schaduwen van de Shastabergen, aan de raadsvuren der Modocs, of naar de eenzame steenwoestijnen van Utah, het land van den dorst en der fata morgana; of we zwalkten op de wijde zee, gevolgd door spookschepen en slangen. Dan hoorde men aan den tóon zijner stem en zag men in het vuur van zijn blik, dat hij zelf gezien, geworsteld en geleden had; dan voelde men de kracht van een wilde poëzie als die van Miller, dan verstond men de tooverphantasieën als die van Coleridge.

Eindelijk was de dag van scheiden gekomen, waarop wij ieder ons weegs zouden gaan. Met leedwezen zeide ik ze vaarwel, die deelgenooten van een vroolijk kamp, en bovenal dien vaderlijken vriend, die mijn eenzame odyssee zoo had opgevroo-

lijkt en in zoo menig opzicht mijn goede raadsman was geweest.

In den morgen van 26 Augustus sloeg ik den weg naar Manuelito in, om den avond van denzelfden dag Fort Wingate te bereiken.

Dat sommige Amerikanen ook voor een deel de bijgeloovigheid hebben medegebracht, die in vroeger tijd onder hun Europeesche voorouders heerschte, bleek mij, toen we aan den weg naar Manuelito een steenhoop vonden, die daar ter herinnering aan een of andere gebeurtenis door de Indianen was opgeworpen, en die steeds in omvang toenam, doordien iedere voorbijganger er een steen bij wierp. De drie mij vergezellende Amerikanen, waaronder de regeeringsagent en een civiel-ingenieur, namen in allen ernst een steen van den grond, en wierpen dien op den hoop, zeggende, dat het ons geluk zou aanbrengen. Toen ik op de uitnoodiging om hun voorbeeld te volgen schouderophalend glimlachte, werd mij waarschuwend gezegd, dat het er mij naar zou gaan. Dezelfde lieden, die anders minachtend nederzagen op den Indiaan, deelden hier zijn bijgeloof, en offerden aan een steenhoop, door „wilden" opgericht.

Steenhoopen in verschillenden vorm, die men als den oorspronkelijken vorm van monumenten kan beschouwen, en die als zoodanig over de geheele wereld zijn verspreid, worden in het Zuidwesten herhaaldelijk gevonden.

Reeds maakte ik melding van de Piedra de los Viejos der nu verdwenen Indianen van het Californisch schiereiland; van de steenhoopen door de Pimas op oude bouwvallen opgericht en van den steenhoop in Keam's Cañon. De Apaches werpen een steen, een takje of een handvol gras op de steenhoopen, die men hier en daar in de door hen bewoonde streken vindt; het zijn die steenhoopen, welke door de *frontiersmen* „Apache *post-offices*" worden genoemd. Ook de Zuñi-Indianen kennen ze, en de Mexicanen langs den Rio Grande toonen er, evenals hun halfbroeders, een zekere vereering voor.

Een ander bijgeloof, dat men veelvuldig in het Westen vindt, en dat klaarblijkelijk uit Europa is overgebracht 134), is dat aan hoefijzers, als middel om booze invloeden te weren. Op of boven de deur van menigen *rancho*, vond ik een of meer hoefijzers vastgespijkerd; somtijds trof ik dit soort van amuletten ook op wagens aan.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

Verblijf te Zuñi.

Den volgenden dag was mijn eerste zorg, mijn opwachting te maken bij den kommandant van Fort Wingate, en hem te verzoeken mij een vervoermiddel te geven naar Zuñi. Daar ik eerst den 28sten kon vertrekken, bracht ik den dag grootendeels in gezelschap van dr. Matthews door, bij het maken van een langen rij- en wandeltoer in de zich achter het fort verheffende boschrijke Zuñibergen. Het doel van den doctor was het verzamelen van inlandsche namen van planten en struiken en het bekend worden met hun eigenschappen, volgens de Návajo-pharmacopee. Te dien einde werd hij door een vertrouwden Indiaan vergezeld, die ons door dik en dun voerde en het herbarium van den doctor met kruiden vulde, terwijl hij bij iedere plant den naam en deze of gene eigenschap noemde. Ik wil hier het werk van dr. Matthews niet vooruitloopen en alleen zeggen, dat ik op dezen tocht den vollen indruk van de schoonheid der Zuñibergen ontving.

In de stille ravijnen, waar de door de ritselende pijnboomen met ozon vervulde lucht uw longen doorstroomt, en de zon haar koesterende stralen doet glinsteren op de murmelende beekjes, wiegen zich eenzame bloemen tusschen de grashalmen en rotsblokken, die den golvenden bodem bedekken. Fraai roode

calomia's en rudbeckia's wedijveren met sierlijke pentastemonen en paars-blauwe delphinia's, om uw oog te bekoren, terwijl langs de vochtige boorden der beken cariceëen en juncaceëen, en op de boomvrije plekken uitgestrekte velden helianthen en heliopsen broederlijk de ruimte deelen, die het dichte woud 135) hun heeft overgelaten.

Den volgenden morgen ten 8 ure verlaat ik Fort Wingate in een militaire ambulance, die mij naar het 40 mijlen zuidwestwaarts gelegene Zuñi moet brengen.

De eerste twintig mijlen leidt de weg dwars over de Zuñibergen, door heerlijk boschland, over grazige bloemrijke weiden. Enkele malen, daar waar het woud minder dicht is, of een vallei zich opent, schemert in het verre oosten de blauwende omtrek van den Tsòtsìl, den heiligen berg der Návajos. Spoedig daarop daalt ge tot den voet der bergen, waar een heldere beek zich door het dal slingert en Nutrias, een kleine Zuñi-*pueblo*, voor u ligt.

Ik houd een oogenblik stil, om met eenige nabijzijnde Indianen een groet en een paar woorden te wisselen, om daarop den rit weder te vervolgen. De weg leidt nu door een zeer wijd dal, welks wanden uit roodachtige triaszandsteen bestaan, die met donkere dennen en jeneverboomen zijn begroeid.

Eindelijk verrijzen twee over elkander liggende steile tafelbergen aan weerszijden van de vlakte; daartusschen schemert een vale verhevenheid, die uit de verte op een reusachtigen mierenhoop gelijkt; rookzuilen verheffen zich hier en daar en verliezen zich in de straks nog heldere lucht, die langzamerhand met donkere onweerswolken wordt bedekt. Hoe nader ik kom, zoo duidelijker onderscheid ik, dat die mierenhoop terrassen, deuren en vensters heeft, en weinige oogenblikken later draaf ik Zuñi binnen, verwelkomd door het woedend geblaf der honden en gevolgd door de nieuwsgierige blikken der Indianen, die aan hun deuren of op de daken zijn neergehurkt.

Een Neger, met een koksmuts op het hoofd, die aan een deur staat, en dien ik mij herinner onlangs te Albuquerque te hebben gezien, wijst mij de woning van Frank Cushing. Hoewel deze voor een paar dagen naar het naburige St. Johns is, word ik door zijn vrouw en schoonzuster met echt Amerikaansche ongedwongen gastvrijheid ontvangen, en weldra heb ik mijn weinige bagage onder dak gebracht, en mij voor eenige dagen in hun woning geïnstalleerd.

Zuñi is een der glanspunten van mijn reis. Ik weet nauwelijks waarmede ik zal aanvangen, nu ik de vele indrukken, die mij overstelpten moet weergeven, en ik moet spreken over het verblijf in een plaats waaraan de herinnering mij onvergetelijk is. Ik zou een boekdeel kunnen vullen over Cushing en de Zuñis; maar ik moet een greep doen uit het vele dat staat aangeteekend in mijn dagboek en uit hetgeen mij, al schrijvende, weder voor den geest komt.

Mr. Cushing bewoont de onderste verdieping van het huis van Pálawahtiwa, den gouverneur van Zuñi, dat aan den zuidoostelijken hoek van den *pueblo* ligt. De kleine halfdonkere vertrekken met hun lage deuren en enge vensters bieden een eigenaardig mengelmoes van Indiaanschen en Japanschen kunstsmaak en Oscar Wilde's „*esthetic*". De vloer is bedekt en de wanden zijn behangen met veelkleurige Návajodekens, beren- en pumavellen, terwijl boven een Oosterschen divan Cushing's wapenrusting als priester van de orde van den Boog is opgehangen. 't Is een prachtige tropee, dat bonte, met vederen versierde ronde schild en die sierlijke boog en pijlkoker uit pumahuid. Hier valt uw oog op achterlaadbuksen en revolvers, daar op een boekenrek; hier op een kast met fraai porcelein en Zuñi-aardewerk, ginds op Japansche waaiers, pauweveeren, zonnebloemen en bonte Moqui-mandjes, die hier en daar de muren versieren. Een zacht licht dringt door de kleine vierkante vensters en hult het pittoreske interieur in schemerende halftinten vol rijkdom en kracht.

Alvorens de avond valt, doe ik met de beide dames een wandeling door den *pueblo*, maar regenbuien en windvlagen, die reeds lang hadden gedreigd, noodzaken ons spoedig terug te keeren; gelukkig heb ik de volgende dagen beter gelegenheid de stad te beschouwen.

Zuñi draagt in hoofdzaak hetzelfde karakter als alle *pueblos*, en de beschrijving der Moquidorpen, van Tesuque en Laguna, reeds boven gegeven, is over 't algemeen ook op Zuñi toepasselijk.

Het grondplan van Zuñi is langwerpig; de lengteas loopt ongeveer van het noorden naar het zuiden, terwijl de hoogste huizen — uit vier verdiepingen bestaande — in het zuidelijk centrum der stad gelegen zijn. Alleen de kleur der huizen verschilt geheel van die der straksgenoemde *pueblos*, en is paarsachtig-rossig bruin, evenals de bodem waarop zij liggen. Ook hier steken honderde houten ladders boven de terrassen uit en bevinden zich talrijke schapen-*corrals* langs den zoom van den *pueblo*, met hun doordringenden stank de lucht vervullend. Aan de oostzijde der stad stroomt de ondiepe, drabbige Zuñi-rivier, een linkerzijtak van den Rio Puerco. De eenige boom in de stad is een kleine *cottonwood*; in de vlakte rondom ontwaart het oog slechts zand, spaarzaam gras en maïs- en meloenenvelden.

Zuñi telt, met de beide kleine *pueblos* Nutrias en Ojo Caliente, die door hetzelfde volk worden bewoond, ruim 1600 inwoners, de overblijfselen van den eens machtigen stam der Á'shiwi, die eenmaal niet minder dan veertien *pueblos* bewoonde, maar door tal van rampen, oorlogen en ziekten, tot een klein aantal ineensmolt. Behalve een zendeling, die op korten afstand buiten den *pueblo* woont, en den *trader*, Mr. Graham, die zijn *store* in een van Zuñi's straten heeft, zijn de Cushing's de eenige blanken in de stad.

Den tweeden dag van mijn verblijf was ik in de gelegenheid een der dansen gade te slaan, die een zoo belangrijke rol vervul-

len in het godsdienstig en maatschappelijk leven der Zuñi Indianen. De *kâkókshi* 136) of „goede dans" is het type der „*cachinas*" of *kâ'kâ*'s der Zuñis. Het is een vorm van aanbidding, en wordt verondersteld te zijn de voorstelling van den dans, dien de ziel des afgestorvenen als toeschouwster bijwoont bij haar inwijding in de tegenwoordigheid der godspriesters, en dien men meent, dat later nu en dan door de ziel zelf wordt uitgevoerd met de dansers in dit leven. De traditie van den *kâkókshi* is te lang en te zeer ineengevlochten met de mythologie der Zuñis, om zonder een uitvoerige uiteenzetting hier ter plaatse te worden behandeld.

Tegen 9 uur 's morgens begon de dans, om eerst ten 4 uur 's middags te eindigen. In den aanvang telde ik een-en-dertig dansers, allen op dezelfde wijze uitgedost, benevens één danser als vrouw verkleed, en een priester. De eersten waren geheel naakt op een om het middel omgeslagen deken na. Het bovenlijf en de beenen waren met wit meel besmeerd; van den nek af hingen zware halssnoeren van schelpen, kralen en turkooizen op de borst, in het midden prijkende met een glinsterende haliotisschelp. Een lichtgroen masker met langen zwarten baard bedekte het gelaat. Het lange ravenzwarte haar hing los op den rug; boven op het hoofd staken gele papegaaievederen, uit Mexico afkomstig; van achteren in het haar wuifden de witte vederen van een pelikaan. De om de heupen bevestigde deken, die bijna tot aan de knieën reikte, bestond uit fijngeweven witte wol, en was met sierlijke zwarte en groene randen omzoomd, terwijl van achteren de fraaie huid van een grijzen vos afhing. Onder de rechterknie, maar aan den binnenkant, was een schildpadschaal met rammelende herten- of antilopenhoeven bevestigd, terwijl het linkerbeen op dezelfde hoogte door een donkeren band was omgeven. De voeten staken in fraaie lederen *mocassins*, gedeeltelijk bedekt door dennentakken, die om de enkels waren bevestigd. In de rechterhand hielden ze een rammelaar van kalebasschaal, en een breede zilveren armband

versierde den pols; in de linkerhand eindelijk droegen ze een groenen dennentak.

De als vrouw vermomde danser was tot aan de knieën in een prachtige witte, met zwarten rand omzoomde deken gehuld, en droeg het haar ongeveer op de wijze der Moquimeisjes, terwijl een eveneens groen masker het gelaat bedekte. De priester was de eenige ongemaskerde; eene enkele witte veder stak in zijn haar, dat van achteren in een knoop was opgebonden. Een buis van donker katoen bekleedde zijn romp, zijn beenen staken in een wijde witte broek en lederen *leggings;* aan zijn voeten had hij zacht schoeisel van dezelfde stof. In de linkerhand hield hij een vaasje met heilig meel en een staf met adelaarsvederen.

Aan de zuidzijde van Zuñi vangt de ceremonie aan. Nu eens vlak achter, dan eens dicht naast elkander trappelen ze onophoudelijk met den rechtervoet, daarbij het linkerbeen, dat niet van zijn plaats komt, en het bovenlijf licht buigende. Aanvankelijk zwijgend, paart zich weldra een sterk gecadenceerd, forsch gezang aan het ratelen der schildpadschalen en het schudden der rammelaars.

De priester en de als vrouw verkleede danser staan aan de spits der lange, stampende rij. De eerste strooit slechts bij tusschenpoozen met de rechterhand van het heilige meel op den grond, steeds zingende en met den blik op de dansers gevestigd; de tweede staat aan de rechterzijde van den voorsten danser, en voert geheel dezelfde beweging uit als deze.

Na een korte poos te hebben gedanst, staat de rij op eens stil en begeeft zich daarop naar de drie of vier verschillende open ruimten (*plazas*) binnen de kom van den *pueblo*, om daar achtereenvolgens dezelfde bewegingen en denzelfden zang te herhalen, en eindelijk voor korten tijd gezamenlijk in een *estufa* te verdwijnen.

In dien tusschentijd verschijnen er eenige nieuwe personages,

die op de potsierlijkste wijze zijn uitgedost. Hun hoofd is geheel bedekt door een reusachtig rond masker van gedroogde klei met ronde gaten voor oogen en mond, dat sterk aan het masker van een scaphander herinnert. Zij zijn geheel naakt op een lendendoek na, en van boven tot onderen met roskleurige modder besmeerd. Het zijn de *keóyemoshi* of „wachters van den heiligen dans", wier taak het is de toeschouwers te vermaken gedurende de tusschenpoozen van den dans. Voornamelijk zijn het grove aardigheden, komieke tweespraken en guitenstreken, die hen bijna geheel dezelfde rol doen vervullen als onze clowns. De waardigheid dezer *keóyemoshi* is heilig, en jaarlijks wordt een aantal uit den priesterstand gekozen.

Onder allerlei kwinkslagen gaan zij verschillende huizen binnen om *héwé* 1) voor de in de *estufa* rustende dansers te vragen, die er nooit lang toeven, en hun dans met vernieuwden ijver hervatten. Iedere maal dat zij na een rondedans uit de *estufa* komen, heeft zich een nieuwe, als vrouw vermomde danser bij de overigen gevoegd, zoodat er tegen het einde van den dans een zestal aanwezig zijn. Ook was er, midden op den dag, een danser bijgekomen, die, zijn plaats in het midden der rij hebbende, in hoofdzaak als de overige dansers was uitgedost, doch zonder dat hij wit besmeerd was, en daarbij met een reusachtig masker op het hoofd.

Hoe later het werd, zoo talrijker werden de toeschouwers, die in bonte schilderachtige groepen op de platte daken hunner huizen hadden post gevat, om van daar af een blik te hebben op de *plaza*, waar de ratelende rij gebronsde gestalten zich hoe langer zoo hartstochtelijker op en neder bewoog, onder het uitstooten van het dreunende „*haha-hahajeha-haha*!" (— — ᴗ — ᴗ ᴗ — —) 137).

Ik kan mij voorstellen, met welke bezwaren Cushing in den

1) Papier- of ouwelbrood van maïsmeel, op de *piki* der Moquis gelijkende.

aanvang te kampen had, toen hij de dansen der Zuñis wilde schetsen en zijn opmerkingen in hun bijzijn te boek wilde stellen; want zelfs nu nog kon ik aan de blikken der omstanders zien hoe het hun mishaagde, toen ik „de schaduwen van den dans overbracht op de bladen van mijn boek"; maar gelukkig werd mijn leven niet bedreigd zooals dat van Cushing, en kon ik, zij 't ook met tusschenpoozen, op het papier brengen wat ik wenschte. Omstandigheden buiten mijn toedoen waren oorzaak, dat ik het einde van den *kâkókshi* niet kon bijwonen; doch ik vernam later, dat de slotscène uit een soort van pantomime bestond, die in grove onwelvoeglijkheid voor de onzedelijkste dansen der Zuidzee-eilanders niet onderdeed 138).

Denzelfden middag dat de *kâkókshi* in vollen gang was, kwam Mr. Cushing terug. Hij droeg ditmaal een half-Indiaansch, half-phantasiekostuum. Zijn lange, op de schouders neergolvende lokken werden door een zwarten hoofddoek bijeengehouden. Een korte kiel van donkerblauw laken, laag uitgesneden aan den hals, bedekte het bovenlijf; een nauwsluitende broek van dezelfde stof, op de naden met rijen zilveren knoopen versierd, reikte tot aan de knie; verder droeg hij bruin lederen *leggings* met fraai geweven roode kniebanden, en dichte *mocassins*. Om zijn hals, nederhangend tot op het midden van de borst, droeg hij kostbare snoeren van bewerkte schelpen en turkooizen; om den rechterpols een armband van kleine, fraaie oliva-schelpen, het teeken zijner waardigheid als priester van den Boog.

De eerste rondte, die ik met hem door den *pueblo* deed, overtuigde mij reeds spoedig, dat Mr. Cushing hier volkomen thuis was, en geheel als stamgenoot der Indianen werd beschouwd. Alom een vriendelijke groet, een hoofdknikken of het ademen op elkanders hand; een wijze van begroeten even sierlijk als symbolisch. Bij het wisselen van een handdruk brengt men wederkeerig, een oogenblik slechts, de hand naar den mond en ademt er op: het is het wisselen van „den adem des levens."

Ténatsali (de Medicijnbloem) — om Mr. Cushing voortaan bij zijn Zuñinaam te noemen -- was op 't oogenblik van mijn bezoek welhaast vier jaren onder de Zuñis. Wilde ik hier uitvoerig bespreken al hetgeen hij in dat tijdperk had ondervonden, dan zou ik het bestek van mijn werk ver te buiten moeten gaan en slechts gebrekkig kunnen herhalen wat hij zelf zoo boeiend beschreef 139), en wat hij mij mondeling zoo welsprekend wist te verhalen. Ik zou dan moeten spreken over de ziekten en ontberingen, waarmede hij te kampen had; ik zou de vreeselijke proeven moeten vermelden, die hij had te doorstaan, alvorens hij het volle vertrouwen der Indianen won; ik zou moeten verhalen, hoe hij drie scalpen veroverde vóór hij kon worden opgenomen onder de krijgers der natie, en genaamd kon worden „naar een tooverplant, die slechts op één enkelen berg „van het westen groeide, wier bloemen de schoonste waren der „aarde en van verscheiden kleur, en wier wortels en sappen „alle menschelijke ziekten genazen"; een plant wier naam hij zou dragen als „kind der zon" en als „zoon van het Coru-volk „der aarde, zoolang de zon zou op- en ondergaan." Ik zou verder moeten nagaan hoe Ténatsali kwam tot de kennis van hun taal, traditiën en legenden, hoe hij langzamerhand indrong in het psychische leven en het wezen der Zuñis, en hoe hij eindelijk werd ingewijd in hun godsdienstige mysteriën. Evenmin zou ik kunnen verzwijgen, hoe de jonge krijger zijn gedwongen huwelijk in den stam afkocht door de priesters te voeren naar den „Oceaan der rijzende Zon", het onderwerp hunner vereering, om er het water te putten, dat hun bijna ontbrak; ik zou moeten beschrijven hoe hij in Boston's haven als Zuñipriester werd gedoopt, en eindelijk hoe zijn jonge vrouw zijn vrijwillige ballingschap in het Verre Westen kwam deelen.

Na zijn komst te Boston en in de groote steden van het Oosten verspreidde zich Cushing's naam als een loopend vuur door het land; maar bij die bekendheid kwam aan den eenen kant on-

geloof en bittere spot van het publiek, dat zelf steeds op *humbug* bedacht, in den jongen ethnoloog niets zag dan een grappenmaker, die den spot dreef met de lichtgeloovigheid van het publiek; aan den anderen kant minachting voor den blanke, die zich vernederd had met Indianen te leven. Later kwam er nog haat bij, en wrok, omdat Ténatsali het goed recht van zijn broeders met gunstig gevolg had verdedigd tegen de hebzuchtige, onbillijke eischen van een staatsman; maar zelfs vakgenooten te Washington lieten hem niet met rust; aan de eene zijde was het wantrouwen in het werk van den jongen ethnoloog, aan de andere zijde afgunst over den rijken schat van kennis, dien hij aan het licht bracht.

Ik heb Cushing kunnen gadeslaan en leeren kennen in zijn werk, bij het volk waaronder hij leeft. Twee dingen bovenal heb ik door die kennismaking gewonnen: een diepe bewondering voor een man, die alleen ter wille van de wetenschap leed, en de overtuiging, dat zijn wijze om de ethnologie van een volk te bestudeeren de eenige ware is 140).

Pálawahtiwa, het voornaamste opperhoofd der Zuñis, dien men den gouverneur zou kunnen noemen, was de opvolger van den bekenden Pedro Pino, van wien alle reizigers, die Zuñi bezochten, melding hebben gemaakt. Pálawahtiwa, die reeds op jaren is, heeft fraaie, schrandere trekken. Zijn gestalte is sterk gebogen en zijn gang wankelend, het gevolg van een strijd met zijn doodsvijanden, de „wilde Coyotes" of Návajos. Nu hij niet meer op het krijgspad kan gaan, koelt hij zijn strijdlust op de honden van den *pueblo*, en nog levendig staat het mij voor den geest, hoe hij, met pijl en boog gewapend, in hinderlaag lag om den voorbijkomenden honden een warme ontvangst te bereiden. Ook te Zuñi waren de honden weder de eeuwige plaag, en ik werd enkele malen zóó bestookt, dat ik mijn revolver moest gebruiken, tot groote ergernis der Indianen.

Pálawahtiwa bewoont met zijn ega, een klein vrouwtje, wier

gelaat door den buitengewoon korten, stompen neus, aan een doggenphysiognomie doet denken, de verdieping boven Cushing. 's Morgens bij het opstaan is het eerste wat ik zie het gelaat van Mrs. Pálawahtiwa, dat door het eenige kleine venster in de zoldering van mijn kamer gluurt.

De gouverneur heeft het Indianentype in zijn edelsten vorm; het is een type, dat bij de Zuñis niet zeer algemeen is, en voornamelijk onder de opperhoofden en priesters wordt gevonden.

Niettegenstaande de Zuñis sedert eeuwen afgezonderd hebben geleefd in de streek die zij thans bewonen, vormen zij, uit een anthropologisch oogpunt beschouwd, toch geen homogeen ras. Behalve het zooeven genoemde type, vindt men breede gezichten met korte rechte of een weinig opgewipte neuzen, die aan Kelten herinneren; men vindt dit type zeer algemeen, en vooral onder de vrouwen. Een derde type, dat ik slechts enkele malen bij vrouwen aantrof, vertoonde onmiskenbaar Mongoolsche trekken. In gelaatsuitdrukking, gestalte, algemeenen lichaamsbouw en huidskleur komen de Zuñis met de Moquis overeen; ook zij hebben goedige, open gezichten; ze zijn daarbij klein, vrij tenger en betrekkelijk licht van kleur. De gang der Zuñi *squaws* is even waggelend en onsierlijk als die der Moquis; maar ook niet weinige jonge vrouwen en meisjes van beide stammen hebben dezelfde bekoorlijkheden. Evenzoo gelijkt de kleeding der Zuñis van beide seksen op die der Moquis; doch het dragen van den hoofddoek door de mannen, op de wijze der Návajos is bij de eersten algemeener dan bij de laatsten. Katoenen stoffen uit Mr. Graham's *traders store* worden reeds vrij algemeen gedragen, en hebben althans voor zoover het de dagelijksche kleeding betreft, het zeemleder vervangen (fig. 1, pl. 2). Het eigenaardige kapsel der Moquimeisjes wordt bij de Zuñis niet gevonden; zoowel gehuwde vrouwen als meisjes dragen het haar loshangend, afgesneden in den nek en op zijde gescheiden.

Het dragen van Návajodekens is onder de Zuñis algemeen; doch buitendien bezitten ze andere fraaie dekens van eigen maaksel, waaronder de schilderachtige witte, met zwarte en groene randen versierde dekens, alleen bij dansen in gebruik; ook vervaardigen ze dekkleeden van aaneengenaaide konijnevellen evenals de Moquis. Bovendien weven ze veelkleurige sjerpen en kniebanden, en vervaardigen donkerblauwe kousen zonder voet, als dezen.

De kunst van zilversmeden is sedert lang bij de Zuñis bekend, en de Návajos hebben ongetwijfeld veel van hen geleerd. Pálawahtiwa is een der bedrevenste zilversmeden in den *pueblo*, en de ringen, armbanden, knoopen en gordelplaten, die hij maakt, zijn voorbeelden van fijn en smaakvol werk. In het slijpen van turkooizen en schelpen is hij even handig, en de kostbare snoeren, die zijn hals en borst versieren, zijn prachtige staaltjes van Zuñi-kunstvlijt. De schelpen worden in kleine ronde schijfjes geslepen, die, in het midden doorboord, bij honderden worden aaneengeregen, hier en daar met schijfjes turkoois of bloedkoraal afgewisseld. Dergelijke halssnoeren zijn uiterst kostbaar, vooral met het oog op de schelpen, die, als afkomstig van de zee, voorwerpen van groote waarde en vereering zijn.

Een andere steen, door de Zuñis als sieraad gedragen, is een soort van robijnspinel, die men bij voorkeur kan vinden in de talrijke mierenhoopen dezer streken.

In het vlechten van manden zijn de Zuñis niet ver. Ze bestaan uit jonge twijgen, die niet van den bast zijn ontdaan, en zijn ruw gevlochten; evenmin hebben ze in den vorm iets eigenaardigs.

Daarentegen overtreffen de Zuñis alle andere Noord-Amerikaansche stammen in het vervaardigen van aardewerk. De vorm is sierlijker en strenger, de ornementiek zuiverder en de kleur fraaier dan ik ergens gezien heb. Het bestaat uit potten, kruiken, kommen, schotels en nappen van de meest verschillende

afmetingen, en ge kunt geen woning binnengaan, of uw oog valt op een aantal dezer voorwerpen. Groote *ollas*, om water te bewaren, komen het meest voor. Van den rand naar den voet vormt de omtrek een sierlijke golflijn, die naarmate zij naar onderen loopt, in een bijna rechte lijn overgaat. De grondkleur van al het aardewerk is doorgaans wit, min of meer glanzend, terwijl de versieringen zwart van kleur zijn, op velerlei plaatsen echter gepaard met roodachtig bruin. Deze versieringen bestaan, behalve uit die, welke men onder bijna alle volken terugvindt, zooals maeanders, spiralen en golflijnen, uit figuren, die het moeielijk zou zijn te beschrijven zonder uitvoerige teekening, daar zij aan de mythologie der Zuñis zijn ontleend. De studie der ornementiek alléén zou een lang verblijf te Zuñi overwaard zijn, daar men in die beelden de volksgedachte sprekend vindt teruggegeven, overgeleverd en nagevolgd van eeuw tot eeuw, het grijs verleden aan het heden verbindend.

Het aardewerk in dierenvorm, meestal in dien van vogels, vertoont noch de onbeholpenheid, noch het gedrochtelijke van dat der andere Pueblo-Indianen. Onder de schoteltjes en kommetjes, alsook onder de langwerpige aarden eetnappen — lepels zoo men wil — is lichtbruin dikwijls de grondkleur.

Een der schilderachtigste beelden, die mij voor den geest staan, was als, in het heldere licht der vroege morgenzon, een schare vrouwen en meisjes met fraaie waterkruiken op het hoofd, afdaalde langs de smalle paden, die tusschen de met lage *adobe*-muren omringde maïsvelden leidden, om water te gaan putten aan de zandige rivier. Vroolijk lachend en keuvelend kruisten ze elkander op het pad, of lagen knielend, schep voor schep de *ollas* te vullen met het troebele vocht. Er lag iets Oostersch in dat tafereel met dien strakken hemel, zich welvend boven dat geelachtig-rossige landschap, in de verte begrensd door de kale loodrechte wanden van den Tâ-ai-

yállonne of Donderberg, die zich eenzaam en zwijgend als een reuzensterkte op den achtergrond verhief.

Het drinkwater te Zuñi is even slecht als dat in de Moqui-dorpen. Zooals ik reeds zeide, is het zeer troebel, heeft een zandsmaak en riekt sterk naar faecale stoffen en schapen. Hen, die er niet aan gewoon zijn, maakt het ziek. Ténatsali haalde er zich een maagkwaal door op den hals; ik zelf kon er ook den schadelijken invloed van bespeuren, hoewel ik het slechts enkele malen dronk, daar mijn gastheer, door ondervinding voorzichtig geworden, het water liet putten uit een bron, die verscheidene mijlen van den *pueblo* was verwijderd; een voorzorg echter, die om de groote moeite vrij kostbaar was. De sterfte onder de jonge kinderen is te Zuñi dan ook zeer groot door het gebruik van dit water, maar zij, die den kritieken proeftijd zijn doorgekomen, zijn sterk en hebben, door aanpassing, niets meer van den invloed te lijden.

De maïsvelden, die zich langs den zoom van den *pueblo* bevinden, en zich stuksgewijze verder uitstrekken in de hoogvlakte, leveren het hoofdvoedsel der Zuñis, die het, evenals de Moquis, op velerlei wijzen weten toe te bereiden. De maïs speelt een zoo groote rol in het leven dezer Indianen, dat de Zuñi-philosophie leert, dat het een der vijf dingen is (de zon, de aarde, het water, het vuur, de maïs), die noodig zijn voor het menschelijk bestaan. Schapenvleesch komt in de tweede plaats. De talrijke kudden, die iederen morgen uit de open *corrals* worden gevoerd om te grazen, en er tegen den avond terug te keeren, vormen de voornaamste bezitting der Zuñis. Hoewel ze paarden en koeien bezitten, vindt men deze zelden te Zuñi, daar er het noodige gras ontbreekt, en grazen ze ver weg, in de dalen of op de berghellingen, ook in de nabijheid van Nutrias.

Wat de landbouwwerktuigen der Zuñis betreft, deze bestaan voornamelijk uit den plompen houten ploeg, zooals ik

reeds boven bij Tesuque beschreef, en uit een houten graafstok (*táhssakwien*), die ongeveer 1 meter lang is (fig. 15, pl. 2).

De breede platte punt dient om gaten, die het zaad moeten bevatten, in den grond te maken. De voet van den landbouwer rust daarbij op de zijdelingsche spoor, terwijl het werktuig overigens als een spade gehanteerd wordt.

Als vervoermiddelen der Zuñis zijn, natuurlijk behalve hun paarden, de kleine lichtgrijze ezels (Sp. *burros*) te noemen, die men vooral met bossen brandhout beladen, dagelijks in de zandige straten van den *pueblo* ziet. Ook de ossenkarren met haar logge wielen zijn nog niet verdrongen door de moderne *Caldwell-* en *Springfield-waggons*, zoo algemeen in het Westen in gebruik, hoewel reeds enkele dezer voertuigen hun weg naar Zuñi hebben gevonden.

De Zuñis zijn hartstochtelijke rookers van cigaretten. Een Indiaan, en vooral een Zuñi, te zien rooken, zou u doen gelooven, dat hij er dubbel zoo veel van geniet als een blanke. Hij rookt snel; met krachtige, elkander bijna dadelijk opvolgende trekken, blaast hij de blauwe wolkjes om zijn hoofd, om telkens den rook als 't ware in te zwelgen, en dien door den neus weder te laten ontsnappen. In tegenstelling met de vrouwen van vele zwervende stammen, rooken die der Pueblo-Indianen in den regel niet. Het cigaretten rooken is bij de Zuñis, en zeer waarschijnlijk bij de Pueblos in het algemeen, een overoud gebruik, dat lang vóór de komst der Spanjaarden in zwang was, en door dezen van de Indianen werd overgenomen.

Mr. Cushing vond in rotsholen ten zuiden van Zuñi cigaretten en andere voorwerpen, die op een zeer hoogen ouderdom duidden, doch overigens geheel met die der huidige Zuñis overeenkwamen. Vóór zij de tabak en het cigarettenpapier, zooals thans, van de Amerikanen kochten, rookten ze een soort van wilde tabak, gerold in maïshulzen of in riet. Bij de uitvoering van zekere godsdienstige ceremoniën wordt deze wijze van

cigaretten rooken echter nog gevolgd. Door het uitdeelen van cigaretten won ik spoedig de vriendschap der Zuñis, en had ik, vooral dank zij de voorspraak van Ténatsali, betrekkelijk weinig moeite om anthropometrische observaties te doen. Als belooning gaf ik hun dan eenige stukken zeeschelp, die met groote ingenomenheid werden aangenomen, terwijl ze er hun adem over heen lieten gaan, als teeken van vereering voor den „Oceaan der rijzende Zon." Wat hun bevreemdde, was steeds *waarom* ik hen wilde meten; maar als Ténatsali hun zeide, dat ik een medicijnman was en het deed om mijn volk, dat van de Zuñis had gehoord, te doen zien hoe zij er uitzagen, dan waren zij voldaan en plaatsten zich gewillig om te worden onderzocht. Eenmaal sprak ik er eenigen, op verzoek van Ténatsali, in het Hollandsch toe. Zij waren ten hoogste verbaasd, en een hunner riep: „Dit is zeer vreemd; hij is een blanke, en toch spreekt hij anders dan een blanke!" „Komt hier", schreeuwde een ander, „ziet dien vreemdeling, laat u door hem meten, want Ténatsali zegt dat hij een vriend is!"

Als uitkomst van mijn metingen wil ik hier slechts vermelden, dat de Zuñis (18 obs.) gemiddeld brachycephaal (84.03) zijn, en een gestalte hebben van 1 M. 54. Het in een vorig hoofdstuk (p. 265) aangevoerde omtrent de verwantschap der Moquis met de Cliffdwellers geldt evenzeer voor de Zuñis 141).

Ook Zuñi heeft zijn albinos. Volgens Cushing zijn er een twaalftal in het geheel, waaronder zes vrouwen. Ik zelf kon er slechts drie onderzoeken, daar de overigen tijdelijk afwezig waren. Twee hunner vertoonden dezelfde kenmerken als de bij de Moquis beschrevene; een derde, een ongeveer veertigjarige vrouw, vertoonde slechts sporen van albinismus. De oogen waren lichtgrijs en de huid buitengewoon licht van kleur, hoewel die eigenaardige vleeschkleurtint missende, die andere albinos kenmerkte. Ofschoon haar ouders normaal wa-

ren, had ze nog twee broeders die al de kenmerken van echte albinos vertoonden.

Een albino, die veel bij Ténatsali aan huis kwam, doordien hij er onderricht in het Engelsch ontving, was de jonge Arizona (zie de zittende figuur, fig. 1, pl. 2). Hij was zeer intelligent, daarbij zacht van aard en sterk aan zijn blanke broeders gehecht, aan wie hij vaak zijn nood klaagde over het harde lot van een albino; want de albinos zijn niet gezien te Zuñi, en er behoort veel toe, voor en aleer een blozende, blondgelokte Zuñi zijn *yiluk'ianiha* („zijne te zijn" = verloofde) vindt.

In den regel is 't het meisje, dat den eersten stap doet tot de verloving, door aan haar ouders of andere bloedverwanten mede te deelen wie de uitverkorene van haar hart is. Deze geven daarvan op hun beurt kennis aan de bloedverwanten van den jongeling, die daarop haar *yiluk'ianiha* wordt. Van dien tijd af zijn ze dikwijls te zamen; een der meest gewone dingen uit dien verlovingstijd is, dat zij, 's zomers op de zonnige terrassen, 's winters aan het haardvuur, zorgvuldig de haren van den geliefde kamt, terwijl deze zich onledig houdt met het maken van den „bundel" voor het meisje. In dien „bundel", dien wij „uitzet" zouden noemen, mag een paar hartslederen *mocassins* nimmer ontbreken. Heeft de jongeling genoeg voorwerpen voor het meisje bij elkaar, dan biedt hij haar die aan. Aanvaardt zij dankbaar dit huldeblijk, dan neemt haar vader den jongeling aan als *talah'i* (pupil) en huisvest hem; en van dien tijd af beschouwt men het jonge paar als man en vrouw.

De Zuñis zijn monogaam, en de plaats, die de vrouw onder hen inneemt, is volstrekt niet zoo laag als men aanneemt bij de Indianen in het algemeen. Al de kinderen zijn de kinderen der vrouw, en het erfrecht is in de vrouwelijke linie. Haar dienstbaarheid en toewijding zijn geheel vrijwillig, niet opgelegd, en bij wangedrag van haar echtgenoot heeft zij het volste recht hem naar

zijn vroeger thuis terug te zenden. Ontrouw en echtbreuk komen echter bij de Zuñis zelden voor 142).

De Zuñis hebben in den regel niet veel kinderen, terwijl het aantal mannelijke geboorten dat der vrouwelijke schijnt te overtreffen. Volgens schatting van Ténatsali, die Zuñi's bevolking op 1620 koppen stelde, zijn er een honderdtal mannen meer dan vrouwen.

Merkwaardig is het, dat de leer van den invloed der verbeelding der moeder op het embryo ook bij de Zuñis bekend is. Ténatsali verhaalde mij een voorbeeld, dat levendig herinnert aan hetgeen Lessing in zijn Laokoon, daaromtrent van de Grieksche vrouwen zegt. Een zwangere vrouw kwam eenmaal tot hem en vroeg, of Ténatsali niet iets schoons had, waarop ze voortdurend zou kunnen zien, opdat haar kind ook schoon zou worden. Toevallig had hij een photographie, voorstellende de Venus de Medicis, en gaf haar die. Trouw haar gedragslijn volgende, bracht ze een welgemaakten Shi'wi ter wereld 143).

Evenals hun noordelijke broeders de Moquis nemen ook de Zuñis langzaam, maar zeker in aantal af, echter zonder zich op te lossen in een ras van mestiezen, zooals dat bij vele andere stammen plaats heeft; doch volkomen verdwijnend, zonder andere sporen na te laten dan talrijke bouwvallen in den omtrek van het huidige Zuñi. Laat uw oog slechts weiden door het hoogdal, richt uw blik slechts op den voet en naar het plateau van den Donderberg, Tâaiyállonne, en alom zult ge treurige bouwvallen ontwaren, de stomme getuigen van een lang vervlogen tijd. Van de „zeven steden van Cibola", het fabelachtige goudland, door de Spanjaarden zoolang gezocht, zijn er thans nog slechts drie bewoond.

Volledigheidshalve laat ik hier de namen der Zuñisteden volgen:

Kiä'kima (Spaansch Caquima), zuidwaarts van den Donderberg; Ma'tsaki (Sp. Matsúki), de stad door den monnik Marcus

Niza ontdekt, ten oosten van Zuñi, noordwestelijk van den Donderberg; het oorspronkelijke Zuñi of Ha'lonawan (Sp. Alóna), een weinig ten zuiden van het hedendaagsche Zuñi; de voornaamste en grootste stad van „Cibola", Ha'wik'uh (Sp. Aguíco), 12 mijlen zuidwestelijk van Zuñi, nabij Ojos Calientes; Kia'anaän, de stad waaruit de Spaansche monniken, wegens het beleg der Apaches, de wijk namen naar Zuñi, ten zuiden van Ha'wik'uh.

Vóór de komst der Spanjaarden bezaten de Zuñis nog de volgende steden: Haínpassawan, 6 mijlen westelijk van Zuñi; Pi'nawan, 2$^1/_2$ mijl westelijk van Zuñi; He'shotatsina (Sp. Pescado), 15 mijlen oostwaarts van Zuñi; Tâiá (Sp. Las Nutrias), 25 mijlen noordoostelijk van Zuñi; Heshotau'thla, 9 mijlen oostelijk van Zuñi; Heshotathlu'ptsina, 7 mijlen oostwaarts van Zuñi; Wi'mian, 11 mijlen noordwaarts van Zuñi; Sho'pak'ia, 5 mijlen ten noorden, en eindelijk Heshoktakwin of Heshohtakwin, 4 mijlen noordwestwaarts van Zuñi.

De naam Cibola (of Shibola), tevens het Spaansche woord voor b i s o n, is afgeleid van Shi'wona of Shi'wina, waarmede de Zuñis hun land bedoelden, dat bovendien nog den naam draagt van Shiwinakwin.

Zooals ik reeds ter loops zeide, noemen de Zuñis zich zelven A'shiwi (sing. Shi'wi) = „Vleesch" of „het Vleesch". De naam Zuñi (spr. *zōenji*) is hun door de Indianen van den *pueblo* Cochití, aan den Rio Grande, gegeven.

Van de verschillende stammen, die de Zuñis kennen, noemen zij de Pueblo-Indianen in het algemeen Thluëlla'kwe (Stedenvolk); *kwe* = volk, menschen; de Návajos, A'patsjoe of Pátsjoe (Beeltenis, de Beeltenissen); de Tonto-Apaches, Tsji'shekwe (Roofvolk); de White Mountain-Apaches, Wilatsu'kwe (Volk met de bliksemende Schelp, of Plotselinge Aanvallers) 144).

's Avonds, als de zon na een korte schemering luisterrijk achter den Tweelingberg is ondergegaan, en de nachtwind met zijn koelen adem de hitte van den dag heeft vervangen, ver-

eenigen we ons in het gezellig, klein vertrek van Ténatsali, en komen Pálawahtiwa, of Naíutshi, de hoogepriester der Booggorde, of wel Ti'wahuishiwa, zich nederzetten om te proeven van de „medicijn die het hart verheugt" (grog of toddy), en geschiedenissen te verhalen uit het grijs verleden „toen de dagen nieuw waren" en „de wereld jong was." Dan is het stil in het rond, en klinkt alleen de zachte stem van den ouden Zuñipriester, geregeld afgewisseld dooor Ténatsali's vertolking, tot diep in den nacht. Dan hoorde men vreemde legenden en tradities, gekleurd met al den wilden gloed en al de dichterlijke droomerijen eener Indiaansche verbeelding.

Zoo sprak hij over den oorsprong der klassen of orden en clans of *gentes* der A'shiwi, instellingen die in de Zuñi-maatschappij een belangrijke rol spelen.

De eersten, vier in getal, hebben allen een half godsdienstig karakter, en zijn streng geheime genootschappen. Zij zijn de Priesterschap, Shi'wanikwe; de Jagersorde, Sániak'iakwe; de Messen- of Krijgersorde, A'tshiak'iakwe, en de Medicijnorde, Ne'wekwe.

Van de vier straks genoemde klassen is die der krijgers de voornaamste en machtigste. Zij vormt slechts één verbinding, die der A'pithlanshíwani of Priesters van den Boog, welke in sommige opzichten aan de Vrijmetselaarsorde herinnert, en twaalf graden heeft, die elk door een kenteeken worden onderscheiden. Jaarlijks hebben de Priesters van den Boog een reeks van ceremoniën te vervullen, waaronder die van het plaatsen van nieuwe krijgsgoden bij die van vorige jaren, een der voornaamste is.

Cushing, die eerst na twee jaren moeite in de orde van den Boog werd opgenomen, had sedert den post van wachter dezer goden vervuld, en hen tweemalen begeleid naar hun eenzame rustplaats in de bergen. Deze goden, Ahaiïuta en Matsailema, heewel tweeledig in vorm, zijn één van geest, en worden als

het kind of de kinderen van den zonnegod beschouwd, en geloofd van jaar tot jaar de vallei van Zuñi te bewaken. Het zijn houten wanstaltige beelden, die bont geschilderd, rijk met schelpen en turkooizen versierd, jaarlijks opnieuw worden vervaardigd om in plechtigen optocht te worden neergelegd bij de vele andere goden uit vroeger dagen, die langzaam vermolmen en vergaan.

Behalve de jaarlijksche ceremoniën heeft iedere priester van den Boog nog maandelijks een plicht te vervullen. Het is het offeren van een paar gebedstokken aan de krijgsgoden. Op korten afstand ten oosten van Zuñi verrijst de kleine heuvel op welks top een menigte bontgekleurde, met vederen versierde stokjes of staafjes in den grond bevestigd zijn. Deze stokjes (fig. 11, pl. 2), die in maïshulzen zijn gewikkeld, hebben een lengte van ongeveer 15 centimeters en een dwarsdoorsnede van ten naasten bij $^1/_2$ centimeter, en gelijken in hoofdzaak op die der Moquis (verg. p. 263). Zij zijn gesneden uit het hout van den berg-mahonieboom, het hardste hout dat de Zuñis kennen, en dat tevens gebezigd wordt tot het vervaardigen hunner knotsen. De hardheid van het hout is het zinnebeeld van de bede om moed en sterkte tegenover den vijand. De roode kleur, waarmede de stokjes zijn geverfd, heet *a'hokon* (oorlogsbeschildering) en beteekent bloed. Op een enkele uitzondering na zijn de vederen afkomstig van verschillende roofvogels, en worden *la'tsumewe* of „sterke vederen" genaamd. Zij hebben een dubbele beteekenis: vernieling en sterkte van geest. Men bidt om in staat te zijn den vijand even hardnekkig te vervolgen als de roofvogels hun prooi.

De eenige veder, niet van een roofvogel afkomstig, is die uit den vleugel van een wilde eend, die bij de Zuñis een der watergoden is, en daarbij het symbool van kracht en snelheid op het krijgspad. De donzige veder wordt *ha'shoan* (oor) genaamd, en beteekent waarschijnlijk, dat de „nevelachtige geesten der goden" het gebed mogen verhooren 145).

Een ander voorwerp, een echte fetisch, blijk gevende van de animistische begrippen der Zuñis, waartoe een priester van den Boog gebeden richt, wanneer hij reist in een vijandelijk land of op het krijgspad is, en dat hij in een zakje met zich draagt, is een klein steenen beeldje in den ruwen vorm van een vogel, die op den rug een pijlspits draagt. Deze fetisch stelt een adelaar voor, den god der „bovenwereld." Volgens het geloof bezit die god „een geest en een levend hart."

Tot dien geest richt de Zuñipriester zijn gebeden; het hart (de pijlspits) biedt hij voedsel aan. Hij vraagt om bescherming tegen den vijand; en vooral tegen hinderlagen. De pijlspits, de „toovermedicijn des oorlogs" (*sáwanikia*), stelt het schild voor, dat de zwakke zijde (den rug) des krijgers moet beschermen; want „niemand heeft oogen en handen op den rug". „Een krijger vraagt niet om bescherming voor den kant, waar hij zijn oogen en armen heeft." 146).

De Zuñis zijn een bij uitstek godsdienstig volk. Dagelijks, ja bijna ieder oogenblik, hebben zij zekere dingen in acht te nemen, omdat de godsdienst het voorschrijft. Zoo zal bv. geen rechtgeaard Zuñi het wagen, voedsel te nuttigen voor en aleer hij van elk gerecht eenige beten in het vuur heeft geworpen, onder het prevelen van een kort gebed tot de voorvaderen. Voortdurend wordt hij vervolgd door het onding, dat wij bijgeloof noemen, en dat, bij ons gewoonlijk het overblijfsel van de godsdienstige begrippen onzer wilde voorouders, als erfdeel op latere geslachten overgegaan, bij de Zuñis en bij alle volken op lagen trap van ontwikkeling een wezenlijk deel hunner godsdienst uitmaakt.

Het is een denkbeeld, dat bij het groote publiek bestaat, dat de in onze oogen onbeschaafde volken nauwelijks een godsdienst kennen, geen wetten hebben, van zedeleer niets weten, en over 't algemeen geheel onbezorgd zijn, vrij als vogels in de lucht. Dat is een groote dwaling. „Integendeel, de natuur-

mensch, de „wilde", is in menig opzicht veel minder vrij dan wij. Het geloof aan zijn talrijke goden, goede en kwade, aan verschijningen, profetieën, voorteekens en dergelijke laat hem geen oogenblik met rust.

En wat de wetten en instellingen en de zedeleer der „wilden" betreft, deze zijn bij ons gedeeltelijk op godsdienstigen grondslag, bij hen bijna geheel en al op hun godsdienst gebaseerd. Een „wilde", die geloovig is, houdt zich dus vanzelf aan hetgeen zijn godsdienst hem voorschrijft, uit vrees van zich den toorn der goden op den hals te halen.

Merkwaardig genoeg worden er ook onder de volken, die op een lagen trap van ontwikkeling staan, vrijdenkers en sceptici aangetroffen. Ténatsali verhaalde mij, dat er onder de Zuñis enkelen zijn, die niet gelooven aan al hetgeen de „voorouders" leerden, en die in hun hart de wetten en instellingen van hun volk verachten. Maar — *tout comme chez nous* — ze vreezen de publieke opinie, en doen als de anderen, omdat zij er belang bij hebben.

De vrees voor „men" is bij de natuurvolken in verhouding misschien even zoo groot als in een beschaafde maatschappij. Een „wilde" vraagt zich evenzoo goed of hij dit of dat kan doen, zonder dat „men" er iets van „zeggen" zal. Ook bij hen weet men wat *bon ton* en *fashion* is; maar natuurlijk altijd geëigend naar hun maatschappij. Zoo is het te Zuñi, evenals bij de Moquis, niet *comme il faut* om de hoogste verdiepingen van den *pueblo* te bewonen. Wanneer Pálawahtiwa of Ténatsali in het hoogst gelegen huis van Zuñi waren gaan wonen, dan zouden de bewoners hebben gezegd, dat het niet overeenkomstig hun stand was, en men zou er lang over hebben gesproken.

Ook meene men niet, dat een „wilde", en vooral een Noord-Amerikaansche Indiaan, ongevoelig is voor spotternij, of om te worden uitgelachen. Niettegenstaande zijn dikwijls schijnbaar stoïcisme is de Indiaan fijngevoelig; voegt men daarbij zijn

gevoel van eigenwaarde en van fierheid, dat vooral den mannen van sommige stammen eigen is, dan kan men begrijpen hoezeer spot hem krenkt. Met hun grooten observatiegeest zelven geneigd onmiddellijk de belachelijke zijde van personen of zaken in te zien, kwetst het hen dubbel, wanneer zij bemerken, dat zij in de oogen van anderen iets bespottelijks of laakbaars hebben gedaan.

Diezelfde fijngevoeligheid en dat gevoel van eigenwaarde zijn oorzaak, dat een Indiaan nooit een dienst, maar ook nooit een beleediging vergeet. Op diezelfde eigenschappen is wellicht zijn waarheidsliefde en trouw aan een eens gegeven woord gegrond, en daarop weder voor een goed deel de haat en verachting die hij den blanken grensbewoners toedraagt, lieden die in den regel niet uitmunten door bovengenoemde eigenschappen.

Evenals men onder de Indianen krijgszuchtige en minder krijgszuchtige stammen vindt, geloof ik ook, dat er godsdienstige en minder godsdienstige stammen zijn, hetgeen in niet geringe mate met hun natuurlijke geaardheid in verband is te brengen. Tusschen den ernstigen, droomerigen Zuñi met zijn ingewikkelde philosophie en den vroolijken, zorgeloozen Mohave, die naar den schijn te oordeelen, zich even weinig inlaat met godsdienstige bespiegelingen als een kind, is het onderscheid opvallend.

Gelijk bij zoovele volken het geval is, hebben ook de Zuñis een goed of heilig, en een slecht getal. Vier is het heilige getal, evenals bij de Návajos; vijf is het slechte getal. Vier staat waarschijnlijk in verband met het aantal vingers, met uitzondering van den duim. De Zuñis onderscheiden zes wereldstreken: noord, west, zuid, oost, boven en onder, een onderscheiding, die in het nauwste verband staat met hun mythologie.

De Zuñis zijn een der weinige stammen zuidwestelijk van het Rotsgebergte die scalpeeren, en een der voorwaarden om te worden opgenomen in de orde van den Boog bestaat in het ver-

overen van een zeker aantal scalpen. Iedere priester dier orde bezit een bandelier van gevlochten leder, die met steenen pijlspitsen is versierd, en die elk op een veroverden scalp duiden. Pálawahtiwa bv. had een bandelier waarop vijf pijlpunten waren vastgehecht, omdat hij vijf Návajos gedood en gescalpeerd had.

De Návajos en Apaches zijn de erfvijanden der Zuñis; doch het is vooral met de eersten dat ze menigen strijd hadden te voeren, over het stelen van paarden en schapen of het berooven hunner velden. In de laatste jaren zijn de vijandelijkheden steeds minder geworden, waartoe het brengen van de Návajos op een *reservation* in de nabijheid van Fort Wingate zeker veel heeft bijgedragen.

De voornaamste wapenen der Zuñis zijn boog en pijlen en houten knotsen; doch ook bij hen zijn deze verdedigingsmiddelen thans gedeeltelijk door achterlaadgeweren verdrongen. Hun ronde schilden zijn van hard, dik leder en fraai beschilderd. Een wapen, dat eigenlijk slechts op de jacht, en nog wel voornamelijk op de konijnenjacht gebruikt wordt, is een plat werphout, hetwelk evenals dat bij de Moquis in zwang, sterk aan een Australischen *boomerang* doet denken (fig. 8, pl. 2). De Zuñis noemen dit werktuig *zjeánne*. Het heeft dezelfde afmetingen als dat der Moquis.

Wat de rechtspraak der Zuñis betreft, deze is zeer eenvoudig. Er zijn slechts twee gevallen, waarin de doodstraf wordt toegepast: tooverij en lafhartigheid in het gevecht. De priesters van den Boog zijn de rechters, en de straf wordt voltrokken door het oorlogsopperhoofd. Het zij tot eer van de Zuñis gezegd, dat misdaden onder hen zelden voorkomen. Bovendien behoeft het geen betoog, dat zij die van tooverij worden beschuldigd, in den regel volkomen onschuldig zijn aan de misdaden, die hun worden toegeschreven.

De Zuñis zijn liefhebbers van dieren, doch die welke zij er op nahouden, worden somtijds tevens tot een of ander doeleinde

gebruikt. De donkere arenden bv., die men in groote houten kooien in de nabijheid der schapen-*corrals* ziet zitten, dienen om hen van vederen ter versiering bij de dansen te voorzien; evenzoo treft men in eenige woningen kleine, tamme sperwers aan.

Hoewel de Zuñi-honden nu en dan nog al eens slaag krijgen, zien zij er oneindig beter uit dan hun arme uitgehongerde natuurgenooten in Mexico. Iedere wijk te Zuñi heeft zijn vaste honden; waagt zich een vreemde indringer in een wijk, waar hij niet thuis behoort, dan breekt de storm los, en wordt hij onder oorverdoovend geblaf door de honden van die wijk verdreven, daarin dikwijls bijgestaan door hun meesters.

Wild is in de onmiddellijke nabijheid van Zuñi schaarsch. Alleen grondduiven (*Chamaepelia* sp.) komen in de zandige vlakte en tusschen de maïsvelden talrijk voor, maar zijn niet gemakkelijk onder schot te krijgen. Daarbij komt nog, dat men zeer op zijn hoede moet zijn voor ratelslangen, die men er veelvuldig vindt. Om die reden wordt door de Zuñis in de vlakte hoogst zelden gejaagd. Verder weg, in de met *piñones* en jeneverboomen begroeide bergen, die het oog van Zuñi uit in alle richtingen ontwaart, houden zich herten en antilopen op, wier leven dikwijls door den *puma* (*Felis concolor*) wordt bedreigd.

De taal der Zuñis is welluidend, doordien zij een overvloed van klinkers heeft en de meeste woorden met een klinker eindigen. Toch heeft het Zuñi ook scherpe keelgeluiden en sisklanken, die moeilijk zijn weer te geven. Voor zoover bekend is, staat de taal der A'shiwi geheel afzonderlijk, en vormt Zuñi, met Nutrias en Ojo Caliente, een „*Sprachinsel*". Volgens Cushing is de taal zeer moeilijk te leeren, zoowel door haar grooten woordenschat als door haar talrijke vormen.

In hun omgang met de Návajos gebruiken zij dan ook de taal van dezen, daar de Návajos het Zuñi slechts zeer gebrekkig kunnen leeren.

Ik wil slechts een paar staaltjes, die ik vooral aan Cushing ontleen, van het Zuñi geven.

Voor veel zijn drie woorden: *emma*, *teutsja* en *kohomashoko*. Voor het werkwoord weten zijn niet minder dan vijf verschillende uitdrukkingen, al naar de beteekenis, die elk weder op drie verschillende manieren kunnen gewijzigd worden. Om te zeggen „kom binnen" = *kwata*, dient men in het oog te houden tot hoeveel personen en tot wien men spreekt; *kwata* geldt voor een enkel persoon; *atsjkwata* voor twee personen; *ukwata* voor verscheidene personen, terwijl men *ansamukwata* zegt tot verscheidene personen, die tot een en dezelfde klasse behooren.

Onder de woorden, die ik het meest hoorde in mijn persoonlijken omgang met de Zuñis, kwamen vooral *elûia*, *élahkwá* en *kókshi* voor. De beide eersten bezigden zij als ik hun het een of ander gaf, daar *elûia*, heerlijk, en *élahkwá* dank (u) beteekent. Reeds door die enkele woorden verraden de Zuñis hun vriendelijken en minder gesloten aard; bij andere stammen toch bedankt men in den regel niet, en verraadt vooral niet *hoe* men het gegevene vindt. *Kókshi* = goed volgde wanneer zij hun goedkeuring hechtten aan het een of ander, en werd geheel gebezigd als het Mexicaansche *bueno* en *esta bueno* (goed, het is goed). Ik kon mij niet aan een deur vertoonen of het uitnoodigende „*kwata*" bereikte mijn oor; trad ik binnen, dan klonk het in het Zuñi: „zet u neder, en eet", terwijl men een schapevacht of een deken nederlegde, en een bak met *héwé* of *mu'wé* [1]) naderbij schoof.

Om niet in herhalingen te vallen, verwijs ik voor de beschrijving van het inwendige der Zuñi-woningen naar die der Moquis; alleen zijn de vertrekken gewoonlijk veel grooter en

---

1) Een soort *croquettes* van fijn maïsmeel, gestampte roode peper, zout en reuzel, in maïshulzen gebakken. Het is de *noékpiki* der Moquis.

ruimer, terwijl in vele vensters gipsplaten (zoogen. Mariaglas) als glas dienst doen. In niet weinige woningen echter heeft het gewone glas de gipsplaten reeds vervangen.

De Zuñis hebben behalve hun dagelijksche spreektaal ook nog een oude taal, die slechts bekend is aan de hoogste priesters en waarin de gebeden hunner orde worden opgezegd. Ook Ténatsali was deze taal machtig, en had er een gebed in moeten leeren, dat door hem opgeschreven, een rol papier van verscheidene meters lengte besloeg. Cushing constateerde een paar jaren geleden het merkwaardige feit, dat de taal van den kleinen stam der Havasupaí-Indianen eenige overeenkomst met de archaïsche taal der Zuñis vertoont. Dit is te merkwaardiger, daar de Havasupais — door de Zuñis Kúchnikwe of Kochninakwe (volk van de *piñon*-noot?) genaamd — een Yuma-taal spreken, en volgens Cushing gedeeltelijk nog *cliffhouses* van latere dagteekening bewonen. Bovendien vond hij bouwvallen van woningen dezer Indianen, welke aan die der Pueblo-Indianen herinnerden, hoewel ze slechts één verdieping hadden. Ook trof het hem, dat vele Havasupais in type met de Zuñis overeenkwamen 147).

De overleveringen der Zuñis, hun afkomst betreffende, schijnen op het westen of noordwesten te duiden. Dat zij op hun vroegere zwerftochten de zee hebben gekend, blijkt niet slechts uit het feit, dat deze door hen vereerd wordt, maar tevens daaruit, dat zij den octopus of een der andere cephalopoden hebben gekend. In de overlevering wordt dit dier wegens zijn talrijke beweeglijke armen „hij met het snel bewegende haar" (*tsitsjahaja*) genoemd. Bovendien kennen zij aardbevingen, evenzeer door overlevering; deze worden met den naam van „het geluid van de Schelp der goden" bestempeld. Of dit wijst op hun bekendheid met Amerika's westkust, zoo vaak door aardbevingen beroerd, dan wel op in historischen tijd plaats gehad hebbende aardbevingen in het Zuidwesten 148), kunnen we

niet met volkomen zekerheid zeggen; doch tot de eerste meening zouden we vooral geneigd zijn, daar de traditie er van spreekt, hoe „de oceaan tot woede werd gezweept" door „het geluid van de Schelp der goden".

Bovendien ondernamen ze in vroeger jaren — evenals de Moquis — bedevaarten naar de kusten der Stille Zuidzee, ten einde er de heilige schelpen, waaronder de *abalone* (*Haliotis*), oliva en olivella te verzamelen.

Ook de golf van Californië is hun bekend, en stammen, die thans op verbazende afstanden van hen verwijderd zijn, kennen zij bij naam, zooals de Pawnees, die tot voor korten tijd aan de Missouri woonden, en zooals de Comanches uit de prairieën van Texas. De laatsten schijnen evenwel op hun vroegere uitgestrekte zwerftochten, die tot in Californië reikten, de Zuñis in hun hoogvallei te hebben bezocht.

Sedert 1877 hebben de Zuñis een *reservation*, die den vorm van een langwerpigen vierhoek heeft, die van het noordoosten naar het zuidwesten loopt. Zooals reeds uit de opsomming hunner vroegere steden bleek, is hun gebied veel uitgestrekter geweest, dan dat hetwelk hun tegenwoordige *reservation* beslaat; doch Ténatsali kreeg een document in handen, dat nauwkeurig de grenzen van het gebied der Zuñis en de ligging hunner steden aanwees. Het was een overoude, op een half vergane bisonshuid geschilderde kaart, in het bezit der priesters, die een belangrijk stuk werd in de handen van Ténatsali doordien hij er het oude recht der Zuñis op Nutrias door bewees, en het hem in staat stelde te zegevieren in den heftigen, veel besproken strijd, dien hij daarover met senator Logan, den bekenden Indianenhater, te voeren had.

Rantsoenen of jaarlijksche giften van de regeering ontvangen ze niet; slechts een som voor de Pueblo-Indianen in het algemeen is bestemd om te worden aangewend „voor hun onderricht en beschaving."

Sedert weinige jaren is er een school te Zuñi, aan het hoofd waarvan een Presbyteriaansch geestelijke staat. Over veel belangstelling bij de Indianen kan hij zich echter niet verheugen; want zijn school wordt slechts door weinige kinderen bezocht. Het meerendeel der Zuñis ziet niet in, waarom ze hun kinderen zouden laten onderrichten in een leer en begrippen, die zoo hemelsbreed van de hunne en die van hun „voorvaderen" verschillen. Men meene niet de Zuñis — en de Indianen in het algemeen — te kunnen beschaven, in onzen zin, alvorens ze hun eigen godsdienst geheel en al hebben vergeten, en vóór dat zulks gebeurt zullen nog vele, zeer vele jaren verloopen. Wanneer men nagaat, dat onder de Irokeezen en Cherokees, twee stammen, die meer dan twee-en-een-halve eeuw met de beschaving in aanraking zijn geweest, nog lieden gevonden worden, die aan hun ouden godsdienst zijn gehecht, dan kan men eenigszins nagaan, hoelang het nog met andere stammen, en vooral met de Zuñis zal duren, bij wie de godsdienst, meer dan ergens, met de maatschappij verbonden is.

Een staaltje van den geringen invloed der beschaving, zelfs op jeugdige Indianen, zag ik tijdens mijn verblijf te Zuñi, om hier van latere ondervinding niet te spreken. Te Albuquerque had zich bij de Cushing's een ongeveer 14-jarig Zuñimeisje aangesloten, dat vijf jaren achtereen op de „Indian Trainingschool" te Carlisle was geweest. Ik zag haar te Albuquerque toen ze op den terugweg naar Zuñi was (vergel. Hoofdst. VI, p. 211). Ze deed niets dan klagen en jammeren, omdat ze terug moest naar haar volk, waarvan zij de zeden en gewoonten was afgewend en de taal bijna had verleerd. Om haar te troosten stelde Cushing voor, den eersten tijd na haar terugkomst te Zuñi bij hem in te wonen, ten einde langzamerhand weder te gewennen. Gretig nam ze zijn voorstel aan, en toonde de beste voornemens om haar stamgenooten te onderrichten in hetgeen ze te Carlisle had geleerd. In de eerste

dagen van haar verblijf ging alles goed; met voorliefde sprak ze slechts Engelsch, en handhaafde ook haar Amerikaansche kleederdracht en manieren; doch hoe meer ze met vroegere bekenden in aanraking kwam, des te meer onttrok ze zich aan het verkeer met de Cushing's, tot ze eindelijk, weinige weken na haar terugkomst, zich geheel terugtrok, haar Amerikaansche kleeding aflegde, weigerde Engelsch te spreken en als een echte Zuñi voor goed haar plaats in den stam weder innam. Zulke voorbeelden stemmen tot overpeinzing. Den grond voor dien geheelen omkeer hebben we te zoeken in den spot, waarvan zij om haar kleeding en onbeholpenheid in Zuñi-zeden het voorwerp was van de zijde harer stamgenooten. Indianen zijn, zooals ik straks zeide, zeer gevoelig, en richten zich sterk naar de publieke opinie; zoo ook dit meisje, dat, alleen staande en afhankelijk, inzag, dat zij toch geen invloed kon hebben op den ouden gang van zaken, en misschien ook uit oude gewoonte, de Zuñi-zeden weder aannam.

Veronderstellen we, dat *alle* Zuñi-kinderen van den leeftijd van dit meisje te Carlisle opgeleid, gezamenlijk naar hun *pueblo* waren teruggekeerd, dan zou het wellicht anders zijn gegaan, en hadden ze invloed kunnen hebben op de jongeren, en onderling, taal, kleeding en manieren ginds aangenomen, beter kunnen handhaven.

Cushing, die beter dan iemand anders, de Indianen kent, gelooft aan de mogelijkheid hunner beschaving, doch alleen na verloop van langen tijd. Wanneer ik hier spreek van beschaving, dan bedoel ik beschaving van een geheel ras, of van een geheelen stam, niet die van enkele individuen. Een ras, een volk wordt eerst beschaafd na verloop van langen tijd; een individu kan beschaafd worden in een korten tijd; maar het snelle proces, dat hij met vrucht heeft kunnen doorloopen, bewijst niets voor de mogelijkheid, dat een geheel ras of volk hetzelfde doet.

Hoewel ik reeds lang gezonnen had om een Zuñischedel machtig te worden, moest ik daarvan echter afzien, om reden de begraafplaats in het midden van den *pueblo* lag, en het bijna onmogelijk was er ongemerkt aan het delven te gaan. Toch wist ik, dat er honderden schedels en skeletten begraven lagen op die kleine, door een vervallen *adobe*-wal omgeven plek, die zich vóór de oude Franciscaner kerk bevindt; want sedert vele jaren vertrouwen de Zuñis hun dooden slechts aan dat enkele plekje aarde toe. Het is er reeds zóó vol, dat bij iedere nieuwe teraardebestelling het gebeente der gelukzalige „kinderen der Zon" in zijn rust moet worden gestoord.

De begrafenisplechtigheid der Zuñis is hoogst eenvoudig, en wordt door niemand bijgewoond dan door de doodgravers; het lijk, dat in eenige dekens is genaaid, wordt zonder eenige ceremonie in de ondiepe groeve neergelegd 149).

De oude kerk te Zuñi, omstreeks 1692 door Spaansche Franciscanen gebouwd, ligt gedeeltelijk in puin, en bevat niets meer dan de overblijfselen van een uit hout gesneden altaar. De Spaansche invloed onder de Zuñis is geheel verloren gegaan, en heeft niets achtergelaten dan een treurigen bouwval.

Acht dagen waren ten einde gespoed, en hoe gaarne ik ook langer te Zuñi had vertoefd, dwong mij de altijd voortsnellende tijd den pelgrimsstaf weder op te nemen, en een oord te verlaten waar ik mij een oogenblik had thuis gevoeld. Op den helderen morgen van den 5den September zeide ik mijn beide gastvrouwen hartelijk vaarwel, en wendde, door Ténatsali vergezeld, den teugel naar Fort Wingate. Pálawahtiwa en een andere Indiaan waren den vorigen avond met een ossenwagen, die mijn bagage bevatte, daarheen reeds op weg gegaan, ten einde voor Cushing proviand van het fort te halen.

In galop snelden we vroolijk door de zonnige vallei met *piñon*- en jeneverbosschen, totdat na een korte halte op het midden

van den dag de lucht betrok en regen- en windvlagen ons afwisselend vergezelden en we tegen het vallen van den avond Nutrias bereikten. Onderweg, in de „vallei der kromme pijnboomen" (Åshik'ia-mót-ella), zagen we op den rotswand eenige ruwe schilderingen, waarvan de grootste en duidelijkste figuur een hert met groot gewei was; zij dagteekenden uit overoude Zuñi-tijden.

Te Nutrias troffen we Pálawahtiwa en Arizona, den albino, in een der woningen aan. Daar de lucht inmiddels was opgeklaard, hielden we ons hier niet langer op dan noodig was, om een cigaret met onze vrienden te rooken; liever zochten we ons een schuilplaats voor den nacht daarginds in het bergwoud, dan tot 's morgens in een der bedompte, rookerige, zij 't ook gastvrije woningen der Indianen door te brengen. We drenkten spoedig onze paarden, voorzagen ook onszelven van drinkwater, en hadden kort daarop in het duister een dichte boschrijke plek op het bergvlak bereikt. Weldra waren de rossen ontzadeld en „gehobbeld", en knetterden groote blokken *piñon*-hout op het vuur, met hun eigenaardigen geur de lucht vervullende, terwijl het dansend schijnsel der vlammen de boomstammen phantastisch verlichtte.

Aan het kampvuur is het, na het maal, de tijd van gezelligen kout, het uur van ontspanning na een vermoeienden dag. Ténatsali verhaalde van zijn leven, van zijn lief en leed, en zong ten slotte, toen het late uur tot rust maande, een paar schoone Zuñi-zangen, wier laatste tonen eindelijk wegstierven met het suizen van den nachtwind in de takken der *piñons* boven ons hoofd.

We hadden den volgenden morgen onze paarden nauwelijks gezadeld, of Pálawahtiwa ging op korten afstand de kampplaats voorbij, om daarop met ons den tocht naar de „berenbron", zooals de Zuñis Fort Wingate noemen, te vervolgen. Onderweg had ik gelegenheid te zien, hoe groot de afkeer der Zuñis

voor ingelegde sardines is. Bij een korte halte in het bosch had ik een busje sardines geopend, en bood ook Pálawahtiwa en zijn metgezel daarvan aan. Met een gebaar vol afschuw zeide de eerste tot Cushing: „Als hij niet wil, dat ik ziek word, laat hem dan die dingen uit mijn oogen verwijderen". Evenzoo hebben de Zuñis grooten afkeer van *mixed pickles* en andere ingelegde zuren. Dit zijn geen alleenstaande gevallen, doch het is algemeen; daarentegen zijn de Zuñis, evenals alle andere Indianen, verzot op sterken drank, en vergoedde ik dan ook spoedig mijn dwaling door beide Zuñis een forsche teug uit mijn whiskyflesch te laten nemen.

Tegen 1 ure 's middags hadden we Fort Wingate bereikt, en namen onzen intrek onder het gastvrije dak van dr. Matthews. Nog dienzelfden avond sloegen Pálawahtiwa en zijn makker den terugweg naar het gebergte in, Cushing's proviand op den ossenwagen met zich voerende.

Alvorens Ténatsali zelf naar Zuñi terugkeerde, gaf hij mij nog een laatste vriendschapsblijk door het afstaan van twee Indiaansche schedels, die hij veiligheidshalve in het militaire hospitaal voor de Indianen had verborgen. De eene schedel was afkomstig uit den bouwval van de Zuñistad Heshotau'thla; de andere had aan een Návajo toebehoord 150).

Den volgenden middag zeide ik Ténatsali vaarwel. Bij het wisselen van den laatsten handdruk gaf ik hem tot aandenken het beste wat ik toen kon geven: mijn revolver, die hij ginds in de vallei van Ăshik'ia-mót-ella om haar juistheid had geroemd, mijn trouwe metgezellin op zoo menigen tocht. Toen ik Ténatsali had nageoogd zoolang ik kon, en de hoefslag van zijn *mustang* zich eindelijk verloor, gevoelde ik, dat ik van een vriend gescheiden was.

Denzelfden avond nam ik aan het station Wingate den trein, en was den volgenden morgen te Santa Fé teruggekeerd.

NEGENDE HOOFDSTUK.

In zuidelijk Colorado.

In de vijf weken, die ik afwezig was geweest, was de temperatuur aanmerkelijk afgekoeld en regenbuien waren aan de orde van den dag.

De „Tertio-Millennial” was inmiddels afgeloopen, en had niettegenstaande de reclame ongelukkig fiasco gemaakt; bezoekers, muziekcorpsen en Indianen, alles had voorgoed de stad verlaten, en daarmede was Santa Fé weder in zijn vroegeren doodsslaap vervallen. Negen lange dagen bracht ik er door; eensdeels om het verzamelde in te pakken en te verzenden, anderdeels om bevrijd te worden van een aantal lastige gasten van de orde der hemipteren, die mij sedert lang, als souvenir van San Carlos, het leven verbitterden. Bovendien was een gedeelte van de bergbaan, waarlangs mijn weg naar Colorado zou leiden, door de hevige regens vernield, en kon ik eerst den 17den September Santa Fé voorgoed verlaten.

Mijn plan was de in zuidwestelijk Colorado liggende *reservation* der Ute- (spr. Yoet) Indianen te bezoeken, en mij vervolgens over Trinidad en door Kansas naar het Indianengebied te begeven. Oorspronkelijk lag het ook in mijn plan de niet ver van de Utes wonende Jicarilla-Apaches te bezoeken; doch de regeering had het inmiddels noodig geoordeeld deze India-

nen, voor de derde of vierde maal, van *reservation* te doen veranderen, en hen, ondanks hun tegenkanting, onder militair geleide over te brengen naar de Fort-Stanton-*reservation*, waar de Mezcalero-Apaches gevestigd zijn. Kort vóór mijn komst te Santa Fé waren ze deze stad doorgetrokken, niets anders achterlatende dan eenige ethnographische voorwerpen, die ik later weder uit de handen van een Amerikaanschen koopman opkocht.

's Morgens ten 8 ure begaf ik mij met den postwagen naar het 21 mijlen noordwaarts gelegene Española aan den Rio Grande, om van daar de bergbaan te nemen naar Ignacio, de *agency* der Utes. Het is een treurige streek die we doortrekken in het vierwielige voertuig, dat hortend en stootend, nu eens door het dikke zandspoor, dan weer over hobbelige rotsvlakten rolt. Los geel zand, zandsteenrotsen en trapezoïdvormige *mesas* van dezelfde kleur, met ver van elkander staande kleine juniperus- en *piñon*-boomen bedekt, strekken zich in de onafzienbare verte uit. Rechts verrijzen de donkere, door zware wolken half bedekte massa's van het Rotsgebergte; links in het schemerend verschiet het bergland tusschen Abiquiu en Jemez. Hier en daar breekt de zon door het nevelig floers, en doet een heerlijke wisseling van tinten op de hellingen der bergen spelen; blauw, grijs en geel in allerlei schakeering, telkens wemelend en veranderend, al naarmate de donkere wolkschaduwen over *mesas* en valleien zweven. Op zulke oogenblikken ligt er iets onbeschrijfelijk statigs in de natuur, vooral als het landschap woest, troosteloos en verlaten is. Nog eenmaal zie ik Tesuque weder, doch slechts van verre kan ik het begroeten, evenzoo Pojuaque en San Ildefonso; want steeds gaat het voort, nu langzaam zwoegend in stap, dan in forschen draf, al naar het terrein het bepaalt. Vijf en een half uur na het verlaten van de hoofdstad hebben we Española bereikt. Het telt nauwelijks meer huizen en barakken dan zijn naam letters, maar toch heeft het een station, en wel het laatste; want verder dan Española loopt

de uit het noorden komende Denver & Rio Grande-spoorweg niet. Met een medereiziger gebruik ik het middagmaal bij een beambte van den spoorweg, en zet mij daarop aan den zandigen oever van den Rio Grande neder tot de twee uren, die ik wachten moet verstreken zijn, en ik plaats kan nemen in den trein naar Antonito. Er zijn slechts weinig passagiers in de enkele kleine wagens, waaruit de trein bestaat, en grootendeels stijgend leidt de smalle bergbaan met sterke kronkelingen naar het noorden. Steeds dezelfde kleur van den bodem en dezelfde vegetatie als aan gene zijde van Española, maar hier is het landschap bergachtiger en woester dan ginds; want langen tijd houden we den westelijken, hoogen dalwand van den Rio Grande, die zich in velerlei bochten ver in de diepte een doortocht baant. De oude weg voert langs den anderen oever, en de groote, met talrijke ossen bespannen huifwagens, die het oog nu en dan op dien weg ontwaart, herinneren aan een tijd, die voor een deel reeds tot de geschiedenis behoort. We laten weldra de rivier rechts liggen, en vervolgen nu den weg over een breed bergplateau, dat groepsgewijze met donkere jenever- en *piñon*-struiken bedekt is. De stations, die we aandoen, zijn alle onaanzienlijk, en bestaan slechts uit weinige houten huizen. De duisternis valt weldra in, nog vroeger dan gewoonlijk door den zachten, maar dichten regen, die voortdurend valt, en maakt aan verdere natuurbeschouwingen een einde. Het is half 9 's avonds als ik te Antonito, even over de Nieuw-Mexicaansche grens, in Colorado, uit den trein stap. Er is een volksoploop in het kleine plaatsje: geïmproviseerde rechters spreken het vonnis uit over een paar belhamels, die met bebloede, verbonden koppen nederzitten in een groote *store*, te midden van een menigte gespoorde, ruw uitziende mannen, wier ongeduldig trappelende paarden vóór de loods met een *lazo* bevestigd zijn. Het gelukt mij niet door den dichten drom omstanders heen te dringen, en het juiste van de zaak te vernemen; trou-

wens ik ben hongerig en zoek naar een onderkomen, dat ik spoedig voor een paar dollars bij een der burgers van Antonito vind. Eerst laat schijnt het rechtsgeding te zijn afgeloopen; want 's nachts word ik gewekt door een verward geluid van stemmen en het getrappel van paarden, die zich in galop verwijderen. De nacht is zeer koel, en hoewel ik geen thermometer heb om het aantal graden te bepalen, lig ik te rillen in het kleine vertrekje, welks wanden uit dunne planken bestaan. Daar Antonito niets heeft wat het van andere *frontier-towns* onderscheidt, ben ik blijde, dat ik het den volgenden morgen ten 10 ure kan verlaten, ten einde de reis naar Ignacio voort te zetten.

Van Antonito scheidt zich, naar het westen, een bergspoorweg af van de hoofdlijn, die zich naar het noorden richt. Het is de *narrow gauged* weg, die de zuidwestelijke mijnwerkersstadjes van Colorado verbindt, en tijdens mijn bezoek tot aan Silverton reikte. De moeielijkheden bij het aanleggen van dien weg door het hart van het Rotsgebergte waren vele, doch de kunde en volharding der Amerikaansche ingenieurs wisten over alle bezwaren te zegevieren, en de bergbaan kwam tot stand. De Denver & Rio Grande-spoorweg met zijn vertakkingen is een der duurste lijnen der Vereenigde Staten; betaalt men op de andere lijnen in den regel 3 cents (ongev. $7^1/_2$ cent Holl.) per Engelsche mijl, dan is de prijs op de Denver & Rio Grande 8 cents.

In schoonheid laat deze weg de Schwarzwaldbahn ver achter zich; met de Brennerbahn staat hij minstens gelijk. We hadden afwisselend zachten regen en zonneschijn, en dus gelegenheid de heerlijke bosch- en bergtafereelen, die zich aan ons oog ontrolden, bij verschillende verlichting gade te slaan.

De eeuwenheugende donkergroene coniferen van verscheiden vorm werden slechts afgewisseld door eiken, espen en wilgen, wier loover reeds prijkte met de heerlijke bonte tinten van

den Indiaanschen zomer. Nu eens rustte een sombere schaduw op de zwijgende bosschen, en verhoogde den statigen ernst van het landschap, dan weder brak de zon door de nevelen en wierp haar vroolijk licht op het vochtig gebladerte, en deed het tintelen in al zijn kleurenpracht. Niet zelden ook bood een berghelling het tooneel van verwoesting: een chaos van verkoolde boomstammen, sommige nog overeind staande, de meeste echter neergestort en half verteerd, wees de plaats waar een brand een heerlijk woud had vernield. In de diepte ruischten wilde stroomen over rotsblokken en ontwortelde boomstammen; hier door een enge, steile bedding, dáár langs de grazige boorden eener bergweide. De grootsche, lange golflijnen der bergen schakelden zich eindeloos aaneen, den vorm hunner toppen in de wolken verbergend.

Als een reusachtige slang bewoog de trein zich langzaam voorwaarts, zich in honderd bochten langs de flanken der bergen slingerend; over kunstige, hooge viaducten, gapende afgronden overspannend, door tunnels en kloven, over golvende hoogweiden en door bloeiende parklandschappen, eindeloos verschillend, tot het oog moede werd van het zien.

Afwisselend zijn we in Colorado en in New-Mexico, en stoppen aan tal van kleine stations, de meeste uit slechts weinige huizen bestaande; een der voornaamste is Chama; dan Amargo, nog kort te voren de *agency* der Jicarillas, totdat we kort na 8 uur 's avonds Ignacio, de plaats mijner bestemming, bereiken. Aan het kleine houten stationsgebouwtje vind ik een *buckboard* van de *agency*, en na twee mijlen in snellen draf te hebben afgelegd, ben ik weldra in het blokhuis bij den agent — weder een „kolonel"! — aan een knappend houtvuur gezeten. Er is bovendien een *Indian inspector* — een „luitenant-kolonel" — die, zooals mij later bleek, zijn onderzoek omtrent den toestand der *reservation* slechts bepaalde tot het bureau van den agent; verder een klerk, een doctor en een *trader*, benevens een

paar employés van minderen rang, waaronder een persoon, die de functies van houthakker en zwijnenhoeder vervult, maar die desniettemin den titel van *judge* heeft.

Het bericht van een *outbreak* der Utes, waarvan de dagbladen melding maakten, bleek een valsch alarm geweest te zijn; want alles was rustig op de *reservation*.

De 19de September breekt luisterrijk aan, en bij de eerste morgenstralen sla ik een blik op mijn nieuwe verblijfplaats. De *agency*-gebouwen zijn slechts vier in getal; drie zijn ruwe blokhuizen, die aan de romans van Cooper herinneren; het vierde is van *adobe* en wit bepleisterd. Ignacio — zooals die vier gebouwen heeten naar het voornaamste opperhoofd der Utes — ligt bekoorlijk aan den Rio de los Pinos, op een hoogvlakte. Naar alle richtingen ontwaart het oog met *piñones* en juniperus bewassen bergen, die vooral naar het noorden zich aanzienlijk verheffen, en hun scherpe toppen afteekenen tegen het vlekkeloos blauw van den hemel. De rivier klatert over haar steenachtige bedding in bevallige bochten, terwijl de lommerrijke *cottonwoods* zich spiegelen in den stroom zoo helder als kristal, en in de weiden welriekende artemisiastruiken, groepsgewijze verspreid, het eentonig vlak verbreken.

Aan den rand der hoogweide, die zich boven het *bottomland* der rivier verheft, staan een paar Indiaansche tenten. Zij hebben den welbekenden spitsen vorm, dien men op alle afbeeldingen van Indianen ziet: een aantal lange, in een cirkel staande stokken, die met het boveneinde op elkander rusten en bevestigd zijn, en tot geraamte dienen voor de stof waaruit de tent bestaat. Het zijn de eerste Indiaansche woningen van dien vorm, die ik ontmoet; want zuidwestelijk van het Rotsgebergte vindt men deze tenten niet. De bodem bestaat uit zandsteen, maar in en langs de rivier komen van verre aangevoerde kwartsieten, metamorphische- en kalkgesteenten voor. Zijn oorsprong nemende tusschen de boschrijke flanken van de Simpson's Peak

stroomt de Rio de los Pinos in bijna zuiver zuidelijke richting naar den San Juan, die zich op zijn beurt, na een lange woestijnreis, met den Colorado van het Westen verbindt. De atmosfeer in deze streken is buitengewoon zuiver en zenuwsterkend; ge gevoelt een nieuw leven uw aderen doorstroomen, dat ge inademt met die koele berglucht; een zeldzaam gevoel van welzijn maakt zich hier van u meester; het bloed vloeit sneller door uw aderen; ge zoudt alles kunnen en durven, en uw denken bevattingsvermogen is tot den hoogsten graad gespannen. De heldere transparente lucht en de strakke onbeweeglijke hemel doen het zonlicht krachtiger schijnen, en 's nachts de sterren flonkeren met ongekende pracht.

Reeds den eersten dag had ik gelegenheid een groot aantal Ute-Indianen gade te slaan. Het was *issueday*, en dichte drommen verdrongen zich om en in de loods, waar het vleesch werd afgewogen, en het meel werd uitgereikt.

Alvorens tot de beschrijving der Utes over te gaan, is het wellicht dienstig een paar algemeene opmerkingen omtrent deze Indianen vooraf te laten gaan.

De Utes, Utahs of Yutas, die zich zelven Noets noemen, vormen een krachtigen nomadischen stam, ongeveer 3,200 koppen tellende, die tot vóór 1868 niet alleen het westen van het tegenwoordige Colorado, maar tevens groote landstreken in de aangrenzende territoriën Wyoming, Utah en New-Mexico beheerschte. Hun zuidoostelijkste stam had zelfs zijn gebied aan de Cimarron-rivier, grenzende aan dat der Kiowas in noordelijk Texas. Zij zijn in een aantal stammen verdeeld, waarvan de Uncompahgres en Tabewaches, Wimmenuches, Capotes en Muaches de voornaamste zijn. De beide eerstgenoemde stammen waren in 1880 door de Amerikaansche regeering genoodzaakt, hun bergen voorgoed vaarwel te zeggen, en werden in noordoostelijk Utah op twee *reservations* geplaatst.

De Capotes en Muaches, die in noordwestelijk en noordoos-

telijk New-Mexico thuis behoorden, waren reeds een paar jaren vroeger door de regeering bij de Wimmenuches, in den zuidwestelijken hoek van Colorado, overgebracht, en in de rapporten bestempeld met den naam van „Zuidelijke Utes", die te zamen nauwelijks 1000 koppen tellen. Zij behooren tot de in kleederdracht en levenswijze minst veranderde stammen der Unie, hun onderhoud bijna uitsluitend vindende in de jacht; althans met de Zuidelijke Utes is dit het geval, daar de overige voor een deel met het beoefenen van den landbouw begonnen zijn. De Utes zijn krijgszuchtig en dapper, en daarbij ridderlijk van aard. De Comanches, Cheyennes en Arápahoes zijn hun doodsvijanden; doch sedert de stammen op ver uiteenliggende *reservations* gevestigd zijn, behooren hun verwoede oorlogen tot het verleden. Linguistisch behooren de Utes tot de Numafamilie, waartoe, zooals ik reeds vroeger meedeelde, o. a. ook het Pah-Ute, het Moqui en het Comanche behoort.

In alle opzichten boden de Zuidelijke Utes mij een geheel nieuw type: het beeld van den echten prairie-Indiaan, de ridderlijke figuur van het Westen, zoo vaak beschreven, bezongen en afgebeeld. Doch zelfs hier had de beschaving zich een weg gebaand, en vond ik hemden, vesten, gekleurd katoenen stoffen en enkele malen zelfs hoeden onder hen.

De mannen dragen het haar boven op het hoofd, in het midden of op zijde, en van achteren zorgvuldig gescheiden, in twee zware, lange vlechten afhangend op de borst; de vlechten zijn veelal met kostbare ottervellen omwikkeld of met roode linten versierd, terwijl de scheiding vaak rood of geel gekleurd is. De vrouwen dragen het haar geheel loshangend, maar minder lang dan de mannen; ook bij haar is het in den regel in het midden gescheiden, terwijl de lange weelderige tressen, zoowel op den rug en de schouders als op de borst rusten.

De mannen dragen nog bijna uitsluitend lederen beenbe-

kleedsels van Indiaansch maaksel en *mocassins*, terwijl het bovenlijf daarentegen in den regel door een gewoon hemd en een vest bedekt is. De beenbekleedsels van de Utes en van de Indianen in het algemeen, onderscheiden zich van onze broeken, doordat ze slechts de beenen, maar evenmin den buik als de *posteriores* bedekken. Ze worden bevestigd door middel van banden, welke op zij aan een band om het middel verbonden zijn, alsook door de *geestring*, die tusschen de beenen door verloopt. Deze *leggings* zijn in den regel zeer fraai met bonte kralen versierd en op de naden omzoomd met fladderende zijlappen; ook de *mocassins* zijn bijna geheel met porceleinen kralen bedekt. Bijna uitsluitend worden blauwe en witte kralen gebruikt. Wanneer de Utes Amerikaansche hemden aanhebben, dragen zij ze loshangend en het vest er overheen, zoodat de aldus uitgedoste dandies een in onze oogen vrij bespottelijke figuur maken. De vrouwen dragen een soort van lange pij, die afhangt tot halverwege het onderbeen. De lederen pijen zijn reeds zeldzaam, daar men ze thans van katoen en laken maakt. De vrouwen dragen eveneens lederen *eggings* en *mocassins*, doch de laatste zijn in den regel niet versierd.

Wat de sieraden der Utes betreft, deze bestaan voornamelijk uit snoeren van kralen, een soort van plastrons van zeeschelpen, benevens uit zilveren en Berlijnsch zilveren oor- en vingerringen en armbanden. De kralen en zeeschelpen koopen zij, evenals de voorwerpen van Berlijnsch zilver, in de *trader's store*. De zeeschelpen, vervaardigd op de wijze der vroegere *wampums*, zijn wit van kleur en worden in de oostelijke staten speciaal voor de Indianen vervaardigd, en naar de verschillende *stores* van het Westen gezonden. Ze zijn zeer kostbaar; fig. 2, pl. 2 (een Kiowa-Ind.) geeft er een staaltje van; voor de kleeding der mannelijke Utes zie fig. 16, pl. 2. Het zilverwerk krijgen de Utes van de Návajos, hun zuidwestelijke naburen.

Dikwijls geven ze aan dezen klinkende dollars, om ze volgens hun eigen smaak en aanwijzingen tot sieraden te laten verwerken. Ook hun tuigen en zadels zijn niet zelden met Návajo-zilverwerk versierd. Bovendien zijn Návajo-dekens onder de Utes zeer in zwang. Vele mannen onder de Utes besmeren zich het gelaat van boven tot onderen met een gele en roode kleurstof, een gewoonte, die vooral onder de jongere Indianen in zwang is; bovendien trekken ze zich wenkbrauwen en ooghaen uit, hetgeen aan die beschilderde gezichten een schrille, zeer vreemde uitdrukking geeft. Deze kleurstof wordt bewaard in een langwerpig, platlederen taschje, dat denzelfden vorm als hun beurzen heeft en met kralen versierd is.

Als amuletten dragen eenige mannen zoögenaamde „medicijnzakjes" aan hun kleeding op de borst vastgehecht, niet ver van de oksels.

Reeds in een vorig hoofdstuk deed ik opmerken, hoe vele Indianen uit den *pueblo* San Juan aan prairie-Indianen — die ik toen slechts uit beschrijvingen kende — herinnerden. Bij de Utas nu vond ik niet alleen typen, maar ook kleederdrachten, die sterk met de San Juaneros overeenkwamen. Of dit, met het reeds genoemde feit, dat genoemde Indianen een „Ute-dans" hebben, op gemeenschappelijken oorsprong, dan wel op onderlinge vermenging der Utes en Pueblos van San Juan duidt, kan ik niet met zekerheid uitmaken.

Ik nam onder de Zuidelijke Utes twee hoofdtypen waar, behalve de talrijke overgangsvormen. Een dezer typen had ik tot dusver niet onder Indianen aangetroffen; ik vond het later bij de Kiowas terug. Het kenmerkte zich vooral door de groote proporties van het gelaat in verhouding tot den schedel, en de plompe, rechte of ietwat opgewipte neuzen; het voorhoofd was sterk achteruitwijkend en met zware wenkbrauwbogen voorzien. Romp en bovenste ledematen waren zeer krachtig ontwikkeld, de hals kort, de schouders hoog en vierkant, en niettegenstaande

de gestalte boven het middelmatige was, had hun voorkomen iets ineengedrongens en massiefs. Niet zelden vond ik zwaarlijvige individuen onder dit type, alsoók kropgezwellen (*struma*). De gelaatskleur was licht (33, 44, 45), evenzoo de kleur der oogen (3).

Het tweede hoofdtype kwam het meeste met het bekende „Roodhuidentype" overeen, dat men, zooals ik reeds vroeger deed opmerken, in verschillende verhoudingen onder de meeste — wellicht onder alle — stammen van Noord-Amerika terug vindt. Toch komen hier en daar wellicht kleine variëteiten van dit type voor; dat, hetwelk ik onder de Utes aantrof, kwam overeen met fig. 14, pl. 2 (een Comanche).

Naar mijn schatting hadden ongeveer de helft der Utes, die ik zag, deze beide typen, terwijl de andere helft overgangstypen in verschillende graden had. Enkele malen ontmoette ik individuen, die mij aan Apaches, vooral aan Tontos, herinnerden. Daar de Utes met de Jicarilla-Apaches op zeer vriendschappelijken voet leefden, en onder elkander huwden, zoo vermoed ik, dat de aanwezigheid van dit type onder de Utes aan die omstandigheid is toe te schrijven 151). Ook nam ik eenige individuen waar, die dik golvend haar hadden. De vrouwen der Utes kunnen in den regel niet op bevalligheid bogen en staan daarin ver bij andere stammen achter; zij hebben iets plomps, zoowel in gelaat als gestalte.

Ik had nergens meer moeite Indianen anthropologisch te onderzoeken dan bij de Utes, en vond in den aanvang bepaalde tegenkanting. Aan het meten van vrouwen viel in het geheel niet te denken; mannen, en slechts weinige, lieten zich noode onderzoeken. Aan den eenen kant was het een onbestemde vrees en achterdochtigheid, aan den anderen kant onwil, waarmede ik te kampen had. Eerst op den zevenden dag van mijn verblijf op de *reservation* kon ik één Indiaan meten; hij stond mij — tegen ruime betaling — slechts toe zijn hoofd aan te

raken. Noch de invloed van den *agency*-geneesheer, dr. J. J. White, noch die van den Neger John Taylor, den tolk en een aangenomen zoon der Utes, kon in de eerste dagen de stijfhoofdigheid der Indianen buigen. Eerst toen ze gezien hadden, dat ik met den doctor en Taylor verschillende kampementen bezocht, en ik hun genegen scheen te zijn; maar vooral toen ik, om tot een spoedig resultaat te komen, zoowel den tolk als ieder die zich zou laten meten een goede belooning in geld en tabak toezegde, kon ik eindelijk den achtsten dag een negental Ute-krijgers onderzoeken. Alleen Ignacio, het opperhoofd, een herculisch gebouwde Indiaan, en Severo, een ander opperhoofd, bleven hardnekkig weigeren. De eerste achtte het onnoodig daarvan uitlegging te geven; de tweede zocht mij zeer wijsgeerig te wederleggen. In goed Spaansch zeide hij mij, dat het geheel onnoodig was menschen te willen meten, daar deze, zoowel als alle dieren des velds, en alle planten vaste verhoudingen in hun afmetingen hadden. „Is een man groot, dan heeft hij een groot hoofd; is hij daarentegen klein, dan is ook zijn hoofd klein," herhaalde hij telkens, en hoewel ik alle moeite deed om dezen Ute-anthropoloog juistere inzichten omtrent de leer der proportiën te geven, wilde hij zich niet laten overtuigen.

Bijna dagelijks reed ik met den doctor of met den Negertolk uit, om de in verschillende richtingen verspreid liggende Indiaansche kampementen te bezoeken, die steeds in de nabijheid der bergstroompjes liggen.

De tenten (*kani*) van bisonshuid zijn sedert een paar jaren geheel verdwenen, daar de Utes sedert hun vestiging op de *reservation* hun bisonsjachten hebben moeten staken; hun tenten bestaan thans uit wit of geelachtig zeildoek, dat door het gouvernement verstrekt wordt. Toch zijn sommige hunner *kani* op de oude wijze beschilderd met voorstellingen van jacht en oorlog, en andere figuren, die voor een oningewijde moeielijk

te verklaren zijn. In den regel liggen er eenige tenten bij elkaar, en zulk een groepje dier sierlijke *wigwams*, uit wier open spits een blauwe rookzuil omhoog rijst, gelegerd tusschen het dichte groen aan een kabbelende beek, is een beeld zoo fraai en eigenaardig, dat ge niet moede wordt het te beschouwen, terwijl het u levendig aan de tafereelen herinnert zoo geestig door den Indianenschilder Catlin gepenseeld. Op korten afstand van de tenten staan steeds een drietal lange stokken, van boven kruiselings tegen elkander geplaatst, zoodat zij een soort van schraag vormen. Hierop rusten gewoonlijk de beste kleeding- en equipementstukken, daar ze in de tent zelf allicht bemorst of beschadigd zouden kunnen worden. In de tenten is het een verward Babel van dekens, dierenhuiden, kleederen, wapenen, huisraad en eetwaren, dat bijna al de ruimte in de rondte inneemt, van de eene zijde van den ingang tot de andere, terwijl het midden door de vuurplaats wordt ingenomen. Onder het eigenaardige huisraad, dat men tevens veldtuig zou kunnen noemen, nemen langwerpige, platte, ongeveer 1 meter lange valiezen, van fraai bereid hard wit leder, dat met bonte kleuren beschilderd is, een eerste plaats in. Zij dienen bij voorkeur om gedroogd vleesch in te bewaren. Verder is er een ander soort van lederen valies in den vorm van een grooten koker met een klep, waarin verschillende kleinigheden geborgen worden.

De Utes maken grof mandewerk en uit teenen gevlochten waterkruiken, welke op die der Apaches gelijken.

Kleine kinderen worden op een groote van boven afgeronde draagplank bevestigd door middel van een sterk lederen omhulsel, dat tevens de plank bekleedt. Een groot gedeelte van de breed uitloopende plank steekt ver boven het hoofd van de *papoose* uit, zoodat het bij het vervoer goed beschermd is. Deze draagplanken, hoewel zeer eigenaardig, missen het sierlijke van die der andere stammen, en hebben

op het oog, evenals de Utes zelven, iets lomps en zwaars.

Trad of liever kroop ik een tent binnen, dan vond ik de bewoners, zoowel mannen als vrouwen, dikwijls aan het kaartspelen, waarvan zij groote liefhebbers zijn; dan weer zag ik jonge krijgers, die zich „*en petit comité*" bij het geluid van een lederen trom met dansen vermaakten. De een na den ander kreeg een beurt, en de figuren, die men uitvoerde, bestonden hoofdzakelijk in draaien en wringen van den romp met de handen in de heupen, terwijl de schuifelende voeten bijna niet van hun plaats kwamen. Niet zelden ook vond ik vrouwen aan den arbeid; hier verstelden ze kleederen, daar versierden ze *mocassins* met kralen, ginds bereidden ze den maaltijd. Buiten de tenten waren het weder andere dingen, die het oog boeiden. Hier schoot een troepje jonge krijgers met hun Sharp-*rifles* op korten afstand van de tent naar een mikpunt, den stam van een *cottonwood*, en iedere maal, dat de scherpe knal door de bergen werd herhaald, vlogen groote stukken schors en houtspaanders in de lucht, gevolgd door het goedkeurend gemompel der schutters; dáár maakten zich eenige jagers gereed om op te stijgen en ter hertenjacht te gaan, om na verscheidene dagen, na weken misschien, terug te keeren, rijk beladen met een voorraad vleesch en fraaie huiden. Alom trof ik zorgeloosheid en vroolijkheid aan, maar toch miste ik dat kinderlijke en goedaardige hetwelk de Yumas en Mohaves van het Coloradodal kenmerkte. De Ute heeft dan ook meer te kampen met de natuur en de menschen. In den winter is het de sneeuw en de ijzige koude, die in de bergen heerscht, die hij heeft te bestrijden; in de overige gedeelten van het jaar is het 't wild, dat hij met moeite moet vervolgen om zijn voedsel te vinden; vroeger waren het zijn vreeselijke vijanden de Comanches en Kiowas, die hem op de prairieën het recht betwistten den bison te jagen, later waren het de blanken, met wie hij te kampen had.

De Zuidelijke Utes kennen geen landbouw, en willen dien

ook niet beoefenen, ondanks de pogingen der regeering om hen daartoe te brengen. Doch ook zij zullen weldra worden gedwongen, er toe over te gaan, als het wild hoe langer zoo schaarscher wordt, en ze hun hoofdbedrijf, de jacht, zullen moeten opgeven om den landbouw te gaan beoefenen. Hun noordelijke broeders zijn ten deele hierin reeds voorgegaan. Doch landbouw op groote schaal zullen de Utes op hun tegenwoordige *reservations* nimmer kunnen beoefenen, daar het terrein er niet toe geschikt is. Het is een hooggebergte met heerlijke bosschen en bergweiden, waarvan slechts de smalle rivierdalen goeden bouwgrond zouden kunnen opleveren. Behalve met hertenvleesch en met korhoenders (*Canace* sp.) voeden de Utes zich met de heerlijke forellen, waarvan de stroomen wemelen, alsook met prairiehonden (*Cynomys* sp.). Oorspronkelijk bestond hun plantaardig voedsel hoofdzakelijk uit de cambiumlaag der pijnboomen, die een glucoside bevatten, bekend onder den naam van coniferine. Vandaar dat men talrijke van hun schors ontdane pijnboomen in de bergen van Colorado aantreft. Thans ontvangen de Utes wekelijks, behalve rundvleesch, een zekere hoeveelheid meel van het gouvernement; bovendien verschaffen ze zich in de *traders store* koffie en suiker, zoodat er thans meer verscheidenheid in hun voedsel is dan vroeger.

Het is een eigenaardig, maar walgingwekkend schouwspel, wanneer men op de *issueday* de slachtplaats aan de *agency* bezoekt. De runderen, die voor de Indianen bestemd zijn, bevinden zich binnen een hooge, uit houten boomstammen bestaande omheining, en worden een voor een nedergeschoten door een employé der *agency* of door een Indiaan. Terwijl de dieren nog liggen te zieltogen, stormt een aantal Indianen, mannen en vrouwen, met messen gewapend er op los, om ze te ontweien en al vast een proefje te hebben van het versche vleesch. De vrouwen toonen hierin den meesten ijver; met een verbazende handigheid villen ze het dier en snijden het in

stukken, nu en dan haar arbeid afbrekende om een stuk nog warmen darm met zijn inhoud in den mond te steken. Onder het gejoel der Indianen mengt zich het gejank der honden, die door de menigte gedrongen zijn, om gretig de plassen bloed op te likken, maar daarin telkens worden gestoord door een schop of een slag van hun meesters. Hoewel al de ingewanden der runderen door de Utes worden gegeten, maakt de lever hierop evenwel een uitzondering. Ook zijn zij verlekkerd op varkensvleesch.

Eerst in de laatste jaren zijn de Utes in het bezit van runderen en schapen gekomen, hun ingevolge een verdrag met het gouvernement der Unie verstrekt. Van de eersten telt men er ongeveer honderd, van de tweeden een duizendtal. Ze worden evenals bij de Návajos, zoowel door vrouwen als mannen te paard geweid. Veel kostbaarder dan hun veestapel zijn echter hun paarden, ongeveer 2,200 in getal, die in schoonheid en kracht bijkans met die der Návajos gelijkstaan, en over 't algemeen van dezelfde soort zijn. De zadels, vooral door de vrouwen gebruikt, die, evenals bij alle stammen, als mannen te paard zitten, bestaan uit een houten geraamte, dat met *rawhide* overtrokken is. Van voren en van achteren steekt een zeer hooge zadelknop uit, die met lange franjes van wit zeemleder is versierd.

Behalve van het kaartspel zijn de Utes hartstochtelijke liefhebbers van wedrennen, waarvan ik er twee bijwoonde. Over een lengte van meer dan een Engelsche mijl had men op het zandig plateau ten noorden van de *agency* de artemisiastruiken uitgerukt, zoodat een prachtige lijnrechte renbaan was ontstaan. Aan het einde, aan weerszijden dier baan, zaten of stonden twee talrijke groepen Utes, ieder met een stapel Návajodekens, pumahuiden en equipementstukken vóór zich, om als prijzen bij de weddenschappen te dienen. De rijders waren allen knapen van tien tot twaalf jaar, bijkans geheel naakt. Het was een lust te zien hoe uitstekend ze zich kweten

van hun taak als *jockey*, en als moderne centauren als saamgegoten waren met hun rossen. Hadden de paarden snuivend en verhit, met hun gillende berijders in stofwolken gehuld, het einde der baan bereikt, en was er een die den zegepalm had weggedragen, dan stond er een krijger op van de partij die verloren had, en droeg eenige prijzen naar de winnende partij aan de overzijde der baan. Dit alles ging kalm en rustig zijn gang, zonder geschreeuw of getwist, en leverde een sterke tegenstelling met de verwarde, luidruchtige tooneelen, die men bij dergelijke gelegenheden vaak onder beschaafde volken vindt. Een deel der krijgers zat zwijgend, of nu en dan zacht sprekend, op den grond onder het rooken van de vredespijp, die van mond tot mond de rondte deed; anderen stonden alleen of in groepjes, cigaretten rookend, terwijl achter hen hun fraaie paarden in bonte troepjes stonden geschaard. Een paar Návajos wier schrale, lenige gestalten sterk tegen de athletische figuren der Utes afstaken, waren als toeschouwers tegenwoordig, en sloegen met een kennersoog paarden en ruiters gade. Met een achtergrond van begroeide bergen, zich verliezend in een blauwend verschiet, met een strakken wolkenloozen hemel daarboven en een zon vol gloed, die dit alles bescheen, leverde die bonte menigte een schouwspel op, zóó schilderachtig en eigenaardig, dat men zou wenschen het talent van een Bodmer of van een Catlin te bezitten, om 't op het doek te brengen en het onuitwischbaar voor vergetelheid te bewaren.

Hoewel de Utes de vredespijp of *calumet* hebben, vervaardigen zij die niet zelven, maar krijgen de pijpekoppen door ruiling van de Comanches. Zooals bekend is, wordt door alle stammen, die in het bezit zijn van de vredespijp, daarvoor slechts één enkele steensoort gebruikt, een varieteit van roodachtigbruine speksteen (zoogen. catliniet) afkomstig uit een groeve, die zich op den Coteau des Prairies, op de grenzen van het tegenwoordige Minnesota en Dakota bevindt. Aan die groeve

(Red Pipestone Quarry) is volgens Catlin 152) de legende verbonden, dat de Groote Geest, het oorlogen zijner roode kinderen moede, allen te zamen riep naar die plek, en uit het rood gesteente van de klip een pijp vormde, die hun het symbool des vredes zou zijn 153).

Vroeger vonden de Utes in de nabijheid der Cimarronrivier in New-Mexico een steen, die veel overeenkomst had met dien uit het noorden, en ook wel voor dat doeleinde werden gebruikt.

Deze pijpen zijn zeer kostbaar. Een Ute, wien ik zijn pijp en het daarbij behoorende lederen foudraal en den fraaien, met gekleurde kralen versierden tabakszak wilde afkoopen, wenschte daarvoor niets meer of minder dan een paard in ruil. Hoe gaarne ik ook ons Ethnographisch Museum met een vredespijp had verrijkt, moest ik den krijger zijn schat laten behouden.

De Utes zijn tegenwoordig bijna uitsluitend van vuurwapenen voorzien en wel met de beste Sharp-, Winchester- en Ballard-*rifles*. Pijl en boog worden niet veel meer gebruikt; lansen en *tomahawks* of strijdbijlen hebben ze, naar het schijnt, nooit bezeten, in welk opzicht ze van de meeste prairiestammen afwijken; daarentegen hebben ze, evenals deze, de gewoonte hun vijanden te scalpeeren.

Niettegenstaande alle moeite, die ik deed, om te weten, of de Utes een clansysteem bezitten, waren de antwoorden daaromtrent zóó verward en ontwijkend, dat het mij niet mogelijk was, iets zekers uit hen te krijgen. Tracht niet bij den agent of bij een der employés ethnographische inlichtingen te verkrijgen, daar ze, al zijn ze ook geruimen tijd op een *reservation*, nauwelijks eenige woorden der taal kennen, en bijgevolg slechts een zeer oppervlakkig, gewoonlijk echter in 't geheel geen begrip van het karakter, de instellingen en gewoonten der Indianen hebben.

Gewoonlijk zijn de Indianenagenten slechts met de naaste omgeving der *agency* bekend; van het overige der *reservation*

weten ze door eigen aanschouwing niets, en het is dus niet te verwonderen, hoe hun *inhaltslose* jaarlijksche rapporten ontstaan, waarbij degene, die het laatste rapport inlevert, meestal naschrijft wat zijn voorganger berichtte. Er moeten volgens den tolk talrijke Utes op de *reservation* en daarbuiten zijn, die den „Schele", zooals ze den regeeringsagent en „kolonel" vol eerbied noemen, slechts bij naam kennen, en zich volstrekt niet bekommeren om den man, dien de „Groote Vader" te Washington in zijn onbaatzuchtige goedertierenheid als leidsman over zijn roode kinderen heeft aangesteld. Vooral het westelijk, aan Utah grenzende deel der *reservation* is een weinig of niet door blanken bezochte streek, waar de Utes in volle vrijheid leven. Trouwens dat gedeelte van zuidoostelijk Utah, hetwelk ten westen en ten zuiden door de rivieren Colorado en San Juan wordt begrensd, is misschien het onbekendste gebied der Vereenigde Staten. Het is waarschijnlijk een dorre, steenachtige woestijn, waar, evenals in zuidwestelijk Colorado, talrijke oude Indiaansche bouwvallen, voornamelijk *cliffhouses*, te vinden zijn.

De onderzoekingen (*surveys*), door Hayden in 1874—76 geleid, hebben het eerst de ruïnen dezer streken nader doen kennen; de *cliffhouses* aan den Rio Mancos zijn sedert, om zoo te zeggen, klassiek geworden. De tijd liet mij helaas niet toe, eenige dezer belangwekkende bouwvallen te bezoeken; bovendien, om ze met vrucht te onderzoeken, zou een expeditie, uit verscheidene personen bestaande, noodig zijn geweest, en dat ik deze met mijn beperkte middelen niet kon organiseeren, behoeft geen verder betoog.

De taal der Utes is, volgens het zeggen der blanken, die met hen in aanraking komen, zeer moeilijk te leeren; evenwel scheen de Neger Taylor, die twee of drie jaren onder deze Indianen leefde, hun taal gemakkelijk te spreken en te verstaan. Wat mij betreft, ik vond de Utewoorden veel gemak-

kelijker te schrijven dan het Apache en Návajo, maar toch bijna even onwelluidend, door de opeenhooping van consonanten; de vereeniging *ts* en *tsj* is zeer algemeen.

De op de prairieën algemeen verspreide gebarentaal is bij de Utes slechts weinig bekend; hoe meer ze door hun vijanden naar de bergen werden verdrongen, zoo meer verloren de Utes de gewoonte zich van die taal te bedienen. Ook het Spaansch, dat thans de eenige taal is, die zij in het verkeer met de blanken bezigen, en door velen tamelijk goed verstaan en gesproken wordt, zal langzamerhand in onbruik geraken, nu zij niet meer in Nieuw-Mexico en Arizona komen, en zij meer en meer door Amerikanen worden omringd.

Ik herinner mij niet een enkelen Ute te hebben ontmoet, die ook slechts gebrekkig Engelsch sprak. Zelfs de voornaamste personen in den stam, zooals Ignacio, Severo, Buckskin Charley (fig. 16, pl. 2) en Aguila, die vrij goed Spaansch verstonden, kenden slechts enkele woorden Engelsch. In het Spaansch onderhield ik mij dan ook met hen, en vroeg hen naar de stammen, die ze kenden, naar hun gevechten met de Komáts (Comanches) en Pákanawa (Cheyennes) en naar hun jachten op bisons en herten. Aguila bekende mij met een wilde flikkering in het oog „*me gusta mucho pelear*" (ik houd veel van vechten), en wees met welgevallen op zijn zwaarlijvigen romp, dien hij, volgens zijn zeggen, te danken had aan het eten der hersenen van een door hem verslagen Cheyenne. Ignacio beschreef mij de Moquidorpen, die hij als jongeling had bezocht, tot in de kleinste bizonderheden. Met ingespannen aandacht luisterden ze als ik verhaalde van de Chiricahuas en hun laatsten veldtocht, of van de Mohaves aan den grooten stroom van het Westen. Met diplomatieken tact werd mij gevraagd, hoe ik over den „Schele" dacht, en wat „die andere man uit Washington" (de *Indian-inspector*) kwam doen.

Een voorval, dat ik op zekeren dag bijwoonde, dreigde de

goede verstandhouding te verbreken, die tusschen Utes en blanken aan de *agency* bestond, en stelde zelfs ons leven in gevaar. Ojo blanco (Witte Oog), een forsch gebouwde krijger, kwam te paard in opgewonden stemming, zwaar beschonken aan de *agency*, onder het uitslaan van allerlei wartaal en het verdacht spelen met zijn revolver. De agent beval onmiddellijk aan eenige nabijzijnde Utes der Indiaansche politie, Ojo blanco zijn paard en wapenen te ontnemen, hem naar zijn *kani* te geleiden en te bewaken tot hij zijn roes zou hebben uitgeslapen. De politie gehoorzaamde slechts schoorvoetend aan dit bevel, en de waardige agent, hierdoor in toorn ontstoken, ontlaadde een stortvloed dier krachtige scheldwoorden en vloeken, waarover ieder rechtgeaard Amerikaan uit het Westen te beschikken heeft, en wilde den dronken ruiter te lijf. Hoe weinig Engelsch Ojo blanco ook verstond, de beteekenis der vleiende bijnamen, die hem naar het hoofd werden geslingerd, scheen hij te verstaan; want eensklaps greep hij den vertegenwoordiger der groote republiek bij de keel en liet met volle kracht zijn ijzeren vuist op diens gelaat nederdalen; de agent en „kolonel", op zijn beurt alle waardigheid vergetende, ontrukte zich aan den greep van zijn aanvaller, en sleurde dien met een sprong van zijn steigerend paard, waarna beiden worstelend op den grond vielen. De kok der *agency* was inmiddels naar binnen gesneld, en kwam terug met een geladen geweer, dat hij onmiddellijk op Ojo blanco aanlegde, en zeker zou hij dien hebben gedood, indien niet de doctor hem 't wapen uit de hand had gerukt, en ons allen waarschijnlijk voor een ongeluk had bewaard.

De Utes, die zelf wel inzagen, dat de vechtlust aanstekelijk zou worden, en liefst een bloedig tooneel wilden vermijden, schoten nu toe om den agent te ontzetten en Ojo blanco te knevelen; het was hoog tijd, want hij had den vinger reeds aan den trekker, toen zijn stamgenooten hem onzacht bij zijn lange vlechten grepen en zijn hoofd ter aarde trokken, waarna ze hem

onder sterk geleide wegbrachten in de richting van het kamp. Wanneer er hier wezenlijk bloed vergoten was, zouden de Utes waarschijnlijk hebben gehandeld zonder aanzien des persoons, en ons, weinige blanken, hebben nedergeschoten, om vervolgens de blokhuizen en magazijnen in rook en vlammen te doen opgaan. Wederkeerig volgen blanken en Indianen in het Westen gewoonlijk den stelregel: één geldt voor allen.

Dit was ook de reden, dat de bewoners der *agency* mij dringend verzochten, geen pogingen te doen om de graven der Utes te schenden. Toen ik evenwel eens deze vermaning in den wind geslagen had, en den geheelen middag te vergeefs „beenderen had gejaagd", werd ik 's avonds, bij het ontwaren van een vuursignaal op een nabijzijnden berg, met verwijten overladen, daar men meende, dat dit het teeken voor de Indianen was om ons in de blokhuizen te omsingelen en te vermoorden. Er gebeurde dien nacht evenwel niets. De graven der Utes zijn uiterst moeielijk te vinden, daar ze hun dooden verbergen onder een hoop rotsblokken en takken; naar de beschrijving te oordeelen, niet ongelijk aan de boven beschreven graven der Coyoteros (Hoofdst. V, p. 205).

In tegenstelling van hun zuidelijke en westelijke naburen, de Návajos en Pah-Utes, komen mestiezen onder de zuidelijke Utes niet voor; de zeer enkele, die wellicht worden geboren, worden onmiddellijk gedood. Zelfs de kinderen van den Neger Taylor schenen niet te mogen blijven leven; lachend zeide Ignacio, dat daar ginds aan den Rio Florida, kinderen „met buffelhaar" geboren waren, maar dat men ze als jonge honden had gedood.

Ook hebben de Ute-*squaws* met blanke mannen geen verkeer; de gevallen waarin een blanke met goed gevolg de rol van Don Juan onder de Ute- „schoonen" speelt, zijn uiterst zeldzaam.

De Ute-vrouwen zouden echter tegenover hun stamgenooten op verre na niet zoo teruggetrokken zijn en, volgens onze begrip-

pen, menigmaal tegen de voorschriften der zedelijkheid zondigen.

De Utes zijn over het algemeen een gezond ras, waartoe zeker het bergklimaat veel bijdraagt; doch wellicht hebben ze tevens aan dat bergland de kropgezwellen te danken, waarmede velen behept zijn. Interessant zou het zijn het water der bergstroomen chemisch te onderzoeken, hoewel het lang niet vast staat, dat het ontbreken van jodium in het water de oorzaak dezer aandoening is. Zij, die kropgezwellen hadden, herinnerden in habitus aan lijders aan torpide scrofulose. Het is mogelijk, dat scrofule, die zooals men weet, o. a. het gevolg van verouderde syphilis kan zijn, de oorzaak der kropgezwellen bij deze Indianen is. Het meest lijden ze aan acuut rheumatisme, waarvan hun levenswijze in de open lucht, en de sterke wisseling van temperatuur, gepaard met vochtigheid oorzaak zijn.

Aangenaam vlogen de dagen voorbij. De tijd, dien ik niet onder de Indianen doorbracht, besteedde ik met het visschen van forellen in den Rio de los Pinos. Doch ook te Ignacio had het verblijf zijn schaduwzijde; de gouvernementsdekens, waaronder ik in het blokhuis sliep, waren de geliefkoosde verblijfplaats van een aantal stekende insecten, door de Utes met den naam van *irits* bestempeld.

Alvorens mijn reis voort te zetten, ondernam ik op uitnoodiging van dr. White een vierdaagschen tocht in het hooggebergte in de buurt van den 14,000 voet hoogen Mount-Simpson. De doctor en Mr. Merrill, de *trader*, hadden namelijk daar ginds in de bergen een *prospect* [1]), dat koper- en zilvererts opleverde, en hun eenmaal door een Ute, uit dankbaarheid voor een bewezen dienst, aangewezen was.

---

1) Onder *prospect* verstaat men een bergwerk, dat voorloopig, als 't ware bij proefneming, wordt bewerkt, om voortgezet of verlaten te worden, al naar gelang de productie goed of slecht is. Elke mijn is eenmaal een *prospect* geweest; elk *prospect* wordt daarentegen niet altijd een mijn.

In den morgen van 27 September sloeg ik met bovengenoemde heeren, benevens Mr. Francis Bentley, een Engelsch toerist, dien ik te Santa Fé had leeren kennen, en die mij te Ignacio was komen opzoeken, te paard den weg naar het noorden in, een met dekens en mondvoorraad beladen pakpaard met ons voerende. Het was een heerlijke rit. Allerwege rustte het oog op statige dennenbosschen, afgewisseld door groepen eiken en espen, die met hun rood en geel gebladerte de hellingen der bergen bedekten. Nadat we de *reservation* verlaten hadden, passeerden we hier en daar welvarende houten *ranches;* want sedert de Indianen deze streek verlaten hebben, zijn blanke kolonisten toegestroomd om het land te ontginnen. Eerst na 26 mijlen te hebben afgelegd, maakten we een korte halte onder de schaduwrijke ruischende dennen, om wat koffie te koken en een paar onzer blikjes met eetwaren aan te spreken, en daarna de oevers van den Rio Vallecito, een rechterzijtakje der Pine-River, achter elkander, in Indiaansche linie, te volgen. Populussoorten en donkere coniferen, voornamelijk *Pinus ponderosa* en *Abies engelmanni*, omzoomen de boorden van den stillen, klaren stroom, en vóór we die verlaten om een lange bergbestijging te beginnen, ontmoeten we een verlaten zomerkamp der Utes. Hoewel deze Indianen zich niet meer in het sedert drie jaren door hen afgestane gebied mogen vestigen, heeft de regeering hun nog het recht laten behouden te jagen, zoolang er wild genoeg is om in hun onderhoud te voorzien. Het nauwelijks volgbaar pad verliest zich hier en daar in het weelderige *mountain bunchgrass* (*Festucaceae* sp.), of onder een reeks van door een storm ontwortelde boomstammen, die onze paarden even vlug als voorzichtig weten over te stappen. *Spruces* (*Abies*-soorten) en spichtige espen (*quaking asp; Populus tremuloides*), wier gele bladeren onophoudelijk ritselen door den bergwind, worden hoe langer zoo talrijker, en maken het bij de steeds toenemende duisternis uiterst moeielijk, het reeds bijna onzichtbare spoor te volgen.

Eindelijk omgeeft ons een volslagen nacht; alleen de sterren glanzen aan den helderen hemel, en doen ons nog de toppen zien der hooge dennen, waartusschen we langzaam en onzeker den tocht vervolgen. Mr. Bentley en Mr. Merrill schijnen reeds lang het spoor bijster; want op ons geroep volgt geen antwoord. Ook de doctor is ten einde raad; maar het pakpaard, dat wij met ons voeren, en dat reeds eenmaal in het mijnwerkerskamp geweest is, gaat behoedzaam vooruit, met den neus vlak langs den grond, en brengt ons eindelijk naar het schijnsel van een vuur, dat ons de plaats wijst waar de beide mannen kampeeren, die het *prospect* bewerken. De groote wachthonden vangen bij onze nadering een oorverdoovend geblaf aan, hetwelk de beide, reeds in rust verkeerende *prospectors*, met de wapenen in de hand doet opvliegen, daar ze aan een overrompeling denken. Hongerig en verkleumd zitten we weldra aan het knappend houtvuur, en doen ons te goed aan hertevleesch en kool. Daar onze verdwaalde metgezellen maar niet komen opdagen, lossen we bij korte tusschenpoozen geweerschoten, die spoedig uit de verte worden beantwoord, honderdvoudig in den stillen nacht door de bergen herhaald, om kort daarna door de aankomst der beide ruiters te worden gevolgd. Evenals wij waren ze het spoor bijster geraakt, en hadden langer moeten zoeken, bij gemis aan een gids, dien wij in het pakpaard hadden gevonden.

We sliepen als op rozen onder de kleine linnen tent die vier onzer herbergde, en ontwaarden bij het ontwaken in den kouden morgenstond, dat we aan den zoom van een woud op de noordelijke helling van een bergzadel gelegerd waren. Aan de oostzijde van dien zadel, in de onmiddellijke nabijheid verheft zich de hoogste piek van Mount Rundlett, den berg waarop we ons bevinden. De rotsen bestaan uit een soort van grijze kalksteen, terwijl de bodem op vele plaatsen met conglomeraten, zoogenaamde puddingsteenen, is bedekt. Van alle kan-

ten zijn we door eindelooze, donkere dennenbosschen omringd, waartusschen in noordelijke richting Mount Simpson schemert.

Vlak bij de tenten dartelen kleine, fraai gestreepte eekhorens (*chipmunks; Sciurus striatus*) en grauwe, op groote, staartlooze ratten gelijkende *coneys* (*Lagomys princeps*) vroolijk op de rotsen, waarbij de laatsten van tijd tot tijd een schel geschreeuw doen hooren. Het kamp en de beide *prospectors*, brave ruwe kerels met breedgerande vilten hoeden, herinneren aan de *mining-campstories* van Bret Harte. Ze hooren thuis in die wilde omgeving, bij die vuile linnen tenten en dat houtvuur. Gastvrij, vol grappen, verzot op whisky en het spel, trouwhartig en onversaagd, en uitstekende schutters, stellen ze het type daar van de zorgelooze avonturiers van het Westen, maar in den besten zin des woords.

Na een krachtig ontbijt van heerlijk gebraden hertevleesch en een donker, bitter, troebel vocht, dat men in het Westen koffie noemt, togen we naar het *prospect*, waarop al de hoop van mijn goede vrienden gevestigd was. Op gevaar af van den hals te breken, daalden we in een dier natuurlijke grotten of holen, die veelvuldig in dit kalksteengebergte voorkomen, en volgden afwisselend dalend en stijgend, kruipend en hijgend, de oorspronkelijke gewelven of de uitgehouwen gangen, om met walmende lampjes in de hand de aderen van het mineraal in de rotswanden te vervolgen. Waar de een zich gouden bergen voorstelde, schudde de ander ongeloovig het hoofd. Er is dan ook wellicht geen onzekerder middel om in het Westen fortuin te maken, dan het zoeken naar metalen. Ik heb *prospectors* gekend, die sedert de ontdekking van het goud in Californië, dus vijf-en-dertig jaren lang, met afwisselend geluk aan het zoeken waren geweest; maar aan het einde toch geen schrede verder gekomen waren. Zoo ook een der ons rondleidende mannen, die eenmaal vermogend, thans voor een karig daggeld in deze groeve werkte.

Het westen van Colorado is een land, welks bodem buitengewoon rijk is aan verschillende mineralen, en althans de kans aanbiedt, dat enkelen onder de velen, die er fortuin komen zoeken, door een gelukkig toeval begunstigd, op den schat zullen stuiten, waarvan hun koortsachtige verbeelding droomt.

De eerste ontdekking van metaal in Colorado, en wel van goud, had plaats in 1858, op de plek waar thans Central City staat. Sedert volgde ontdekking op ontdekking: zilver, koper, ijzer, lood werden in groote hoeveelheden opgedolven uit het hart dier bergen, en de steeds toenemende stroom van gelukzoekers noodzaakte eindelijk de Indianen in 1880 hun bergen te verlaten.

Van ons bezoek aan de toekomstige mijn teruggekeerd, togen eenigen van ons gezelschap ter jacht; doch hoewel beren en herten in deze streek talrijk waren, kreeg men die niet te zien, en joeg men slechts een paar *grouses* (*Canace obscura*) en eenige donkere eekhorens op.

Den volgenden dag waren we echter gelukkiger. We verlieten met ons vijven te paard het kamp, en na ongeveer een uur rijdens door een volslagen wildernis, waarbij we aanmerkelijk gestegen waren, „hobbelden" we de paarden, en verdeelden ons in twee partijen. We waren hier aan de grenzen van den boomgordel (*timberline*), en dus op een hoogte van ruim 10,000 Engelsche voeten boven den zeespiegel, daar volgens Hayden de boomgordel in Colorado tusschen 11- en 12,000 voet ligt.

Het landschap gaf den indruk van reusachtige, verwilderde en volslagen verlaten parken, waar de golvende velden van lang geel gras slechts werden afgewisseld door zware dennenbosschen. In de verte rustte de blik op treurige, grauwe bergmassa's, die geen ander kleed droegen, dan hier en daar een spaarzaam dek van sneeuw, terwijl groepjes witte wolken langzaam langs de toppen zweefden.

Hoewel we, om het wild niet op te schrikken, langzaam en zoo behoedzaam mogelijk voortgingen, deed de verdunde lucht op deze hoogte zijn invloed op mij gelden. De ademhaling werd zeer bemoeilijkt, en ik werd herhaaldelijk genoodzaakt stil te staan om lucht te scheppen, terwijl hevige hartkloppingen mij een groote hindernis waren bij het gaan. Vijf uren dwaalden we rond, en hoewel we talrijke en tamelijk versche sporen van herten en beren zagen, bracht later, bij de samenkomst op de plaats waar we afgestegen waren, de eene partij slechts een jong hert (*C. macrotis*), de andere partij, waartoe ik zelf behoorde, niets dan eenige *grouses* mede. Wegens de toenemende herfstkoude was het wild waarschijnlijk reeds naar de lagere streken afgedaald, daar bij een zachter jaargetijde dit hooggebergte, en westelijk Colorado in het algemeen, een waar wildpark is. Behalve het „muildierhert" of *black tailed deer* komt de *elk* (*C. canadensis*) en de *bighorn*, het bergschaap (*Ovis montana*), nog in deze bergen voor. Van beren zijn het vooral de gevreesde *grizzlies*, de *silvertips* der jagers, dus genoemd naar de lichte, zilverachtige punten op het haar der vacht; en de *cinnamon* (kaneelkleurige) beren, een varieteit van *Ursus ferox* 154).

's Avonds aan het kampvuur teruggekeerd, werd voornamelijk „jagerslatijn" gesproken, waarbij een der *prospectors*, die den naam had van een *dead shot* 1) te zijn, het hoogste woord voerde. Als een geloofwaardig staaltje wil ik slechts in herinnering brengen, dat onze jager voor de vijftien beren, die hij in het Rotsgebergte doodde, slechts zeventien kogels noodig had gehad.

We hadden gedacht den volgenden morgen in de vroegte naar Ignacio terug te keeren; doch onze paarden waren afgedwaald, en eerst toen ze na eenige uren zoekens waren gevon-

1) Iemand die met ieder schot zijn doelwit treft.

den, konden we den terugtocht aanvaarden, en waren 's avonds teruggekeerd.

Hoe gaarne ik den heer Bentley ook op zijn tocht door de heerlijke bergstreken van Colorado had vergezeld, en Manitou Springs, den „Tuin der Goden", en andere oorden had bezocht, waar men 's zomers reeds, evenals in Zwitserland, een menigte „*Touristen-Pöbel*" uit de oostelijke staten vindt, lag het niet op mijn weg alléén natuurgenot te zoeken, en vervolgde ik mijn eenmaal afgebakend pad.

In den morgen van 1 October nam ik plaats op den trein naar Cucharas, om mij van daar over Trinidad, in zuidoostelijk Colorado, en door Kansas naar het Indianen-gebied te begeven. Daar ik dat gedeelte van den weg, hetwelk nieuw voor mij was, in volslagen duisternis aflegde, zoo kan ik er tot mijn spijt geen beschrijving van geven; genoeg zij het, dat de weg over Conejos en Alamosa leidde, en de trein mij tegen 4 uren 's morgens te Cucharas, aan de andere zijde van het Rotsgebergte bracht. Ik had ettelijke uren te wachten alvorens ik verder kon gaan, en daar het nog duister was, en buiten koud, legde ik mij rustig, in mijn *serape* gewikkeld, op den vloer van het stationsgebouwtje om den dag af te wachten. Cucharas had tot mijn verbazing geen enkele *saloon*, evenmin als een „hotel-restaurant", niettegenstaande het zes of zeven woningen telde, die aan den rand der golvende prairie gelegen zijn. Na een schraal ontbijt, met een paar arbeiders aan den spoorweg te hebben genuttigd, nam ik mijn geweer en liet het onder de bergplevieren (*Aegialites montana*) spelen, die ik aan de waterplassen op de prairie vond. Laat in den ochtend nam ik den goederentrein, die van Pueblo kwam en tot El Moro reed, dat 37 mijlen van Cucharas ligt. De *caboose* van een goederentrein is juist niet de aangenaamste en beste wijze om zich te verplaatsen, maar ik maakte van den nood een deugd, en kwam, na drie uren door elkaar te zijn geschud, te El Moro

aan. Mijn geduld werd dien dag wel op de proef gesteld, want weder moest ik vier uren wachten, alvorens de postwagen naar het 5 mijlen zuidwaarts liggende Trinidad vertrok. Aanhoudende regenbuien braken den 3den October het overheerlijke, heldere weder af, dat mij de twee laatste weken had begunstigd, en deden de ongeplaveide straten van Trinidad in modderpoelen verkeeren.

Trinidad is een nieuwe stad in opkomst en voor het Westen een vrij groote plaats. Het heeft vooral zijn bloei te danken aan de rijke mijnen van bitumineuse steenkool in den omtrek; en talrijke ovens, waarin cokes worden bereid, verpesten met hun zwarte rookwolken de zuivere atmospheer. Trinidad heeft een goed hotel, vele magazijnen en gelijkt overigens op Las Vegas, evenzoo heeft het een gedeeltelijk Mexicaansche bevolking. Trouwens de Mexicanen schijnen zich in de Vereenigde Staten langzamerhand naar het noorden uit te breiden, en het terrein te willen herwinnen, dat in het zuidelijke gebied meer en meer door Amerikanen wordt overstroomd.

Wat de ligging der stad betreft, deze is zeer bekoorlijk tusschen de met donkere *piñons* en geel gras bedekte uitloopers van het Rotsgebergte, die hier uit kalksteen bestaan. Zoodra ik mijn correspondentie geregeld had, en de noodige toebereidselen voor de aanstaande reis had gemaakt, zeide ik in den laten avond van 5 October Trinidad vaarwel, en spoedde mij op de vleugelen van den stoom door de eindelooze prairieën naar het oosten.

TIENDE HOOFDSTUK.

Door het Indianengebied 155).

Als ik den volgenden morgen in de fraaie Pullmans-*car* ontwaak, snelt de trein door een golvende prairie. Ik treed op het platform van den wagen, en de frissche geur der bedauwde vlakten doet mij herleven na een nacht in de bedompte atmospheer van een *sleepingcar* te hebben doorgebracht.

Kort daarop stoppen we aan het kleine station Coolidge, even over de grenzen van Colorado, in Kansas gelegen. We gebruiken er een haastig ontbijt, en vernemen dat aldaar weinige dagen te voren een trein werd overvallen door eenige *cowboys*, die den machinist en stoker doodden; doch toen zij den waggon, die de post en de goederen van Wells & Fargo's Express Company bevatte, wilden plunderen, werden ze zóó warm door de beambten ontvangen, dat ze weldra met bebloede koppen het hazenpad kozen. Zoo er op de groote spoorweglijnen van het Westen ook al geen kans meer bestaat om, evenals vroeger, door Indianen te worden overvallen, zoo hebben thans blanke roovers hun plaats vervangen.

Gedurende den nacht sedert het verlaten van Trinidad, zijn we 3,616 voet gedaald, want Coolidge ligt slechts 2,418 voet boven den zeespiegel, en hoe oostelijker we komen, zoo meer dalen we op het reusachtig hellend vlak der prairieën, dat zijn grootste verhef-

fing langs den voet van het Rotsgebergte heeft, terwijl Atchison, de oostelijke terminus dezer lijn in Kansas, en tevens de grens der oorspronkelijke prairie, slechts 800 voet hoog ligt.

Den geheelen dag vervolgt de trein zijn weg door eindelooze golvende vlakten, die met kort en oogenschijnlijk vrij dor gras bedekt zijn. Van Indianen of wild is evenwel geen spoor te zien. Een vijftiental jaren geleden waren de stammen der Cheyennes en Arápahoes nog meesters dezer streken, doch de aanleg en de voltooiing van den spoorweg en de daarmede gepaard gaande immigratie en kolonisatie dwongen hen voorgoed uit het land te verdwijnen, en een hun door de regeering aangewezen *reservation* in het zuidelijke Indianengebied te bewonen. Later dan deze Indianen verdween de bison, of liever hij verdween niet, maar werd letterlijk uitgemoord bij duizenden en tienduizenden door de blanken, die niet alleen uit winzucht, om zijn huid en beenderen, maar ook uit louter moordlust, jacht op hem maakten. Tusschen 1872 en '74 werd de slachting voortgezet, en daardoor de genadeslag aan de groote zuidelijke kudde bisons gegeven. Het treurig overschot nam de wijk naar het westen van het Indianengebied en de aangrenzende streken van Texas.

Dodge 156) schat het aantal gedurende genoëmd tijdperk in die streek gedoode bisons op 3,158,730; hij kwam tot dit cijfer door het aantal bisonshuiden na te gaan, dat jaarlijks door den Atchison Topeka en Santa Fé-spoorweg vervoerd werd. De duizende verbleekte bisonsbeenderen en schedels, die ik hier en daar, zooals bij Syracuse en Dodge-City, langs de lijn zag liggen, getuigen nog van die onmenschelijke slachting.

Voortdurend volgen we den noordelijken oever van de Arkansasrivier, die haar troebele vaalbruine wateren naar het oosten zendt. De eenige boomen, die men ziet, zijn onaanzienlijke *cottonwoods*, die hier en daar de boorden van den stroom omzoomen of gegroepeerd staan bij de plassen, die nu en dan

de eentonigheid der prairie verbreken. Heinde en verre verspreid liggen eenzame *cattleranches* en landhoeven, terwijl van afstand tot afstand stadjes in miniatuur langs den spoorweg verrijzen. Zij gelijken alle op elkaar, en verschillen alleen in grootte, en hebben alle smakelooze houten, meest witgeverfde huizen. Het reeds genoemde Dodge City, dat eens den naam had van een der beruchtste vecht- en speelholen van het Westen, een *hard place* bij uitnemendheid te zijn, is een der voornaamste „steden", die we aandoen. Later in den middag passeeren we Pawnee Rock, een plek, waaraan zich menige legende vastknoopt uit de dagen van weleer. De kale rots, die zich op korten afstand van het station boven de grazige vlakte verheft, was sedert eeuwen de vergaderplaats van verschillende Indiaansche stammen; later was het een landpaal voor de immigranten karavanen, die de gevaren der woestijn trotseerden om zich een nieuw vaderland te zoeken. Maar de spoorweg heeft aan dat alles een einde gemaakt, en met den Indiaan en den bison, zijn romantisme en aantrekkelijkheid voorgoed uit deze vlakten verdwenen. De utilitariër moge het toejuichen, dat de eenzame wildernis zich herschept in een „boerenparadijs", en zich verlustigen in de bouwlanden, hoeven en kudden vee; de mensch echter, die meer het aesthetische van de zaak beziet, en het heden en verleden dier oorden vergelijkend beschouwt, kan een gevoel van wrevel, ik mag zeggen van weemoed, niet onderdrukken, nu die bekoring der eenzame steppen is geweken, die bekoring met haar gevaren en lijden, en nu hij in plaats van de *wigwams* der Indianen en de kudden bisons, gehuchten met winzieke Yankees, bouwlanden en troepen bont hoornvee aanschouwt.

De regen, die den geheelen dag in zware, donkere wolken dreigend over het landschap had gehangen, brak 's avonds in een stortvloed los, die nog aanhield, toen ik ten 5 ure te Newton uit den trein stapte, teneinde er te overnachten, om den volgenden morgen de lijn te kunnen nemen naar Caldwell,

aan de noordgrens van het Indianengebied. Spoedig verneem ik, dat er dan geen trein rijdt, want ongelukkigerwijze is de 7de October een Zondag, zoodat ik tot mijn ergernis genoodzaakt ben zes en dertig uren te Newton door te brengen. De Yankee die zijn evenmensch zal bedriegen en bestelen, waar hij kan, heeft nog zooveel over voor den schijn, en affecteert nog zooveel godsdienstig gevoel, dat hij hier de treinen op Zondag niet laat rijden, en magazijnen en kroegen gedeeltelijk sluit. Tegen wil en dank breng ik den tijd door in het stadje, met zijn slenterende, tabakpruimende, spuwende, vloekende, lompe, vlegelachtige bevolking, vrij slecht geluimd, dewijl Newton niets nieuws biedt, op duizend westelijke steden van 2,600 inwoners gelijkt, en de inwoners allen weder op elkander gelijken.

's Morgens in de vroegte, den 8sten October, zeg ik Newton vaarwel. Het weder is even zwoel en drukkend als den vorigen dag en een lauwe zuidenwind speelt over de velden. De streek, die we langzaam doorstoomen is *settled* met hoeven en *ranches*, die zich te midden van maïs- en graanvelden bevinden. Alom heerscht levendigheid en drukte aan de kleine stations, en de volle spoorwagens bevatten een publiek, dat wel is waar een meer steedsche tint heeft, en minder ruw is dan dat „*west of the Rockies*", maar even ploertig en vervelend. Het is vooral een *business*-publiek, en de gesprekken die ge hoort, loopen over vee en slachthuizen, over den prijs van het graan en het besproeien van landerijen.

Voor het eerst ziet ge weer cylinderhoeden en parapluies, en zware gouden horlogekettingen en dikke zegelringen zonder wapen, zoo wijd verspreid onder de *businessmen* der Amerikaansche middenklassen. 't Is bij hen als 't ware het uithangbord van hun „waarde." Als iemand niet een zeker aantal dollars „waard" is, dan schaft hij zich die zware ornementen niet aan. We passeeren achtereenvolgens Wichita, Mulvane, waar we

de Arkansas passéeren, en aan den anderen oever den weg in zuidwestelijke richting vervolgen; voorts Belle-Plaine, Wellington en eindelijk Caldwell, den eindpaal van de lijn.

Van het pruimend, spuwend, appel-etend, met-dollars-in-den-zak-rammelend publiek, gaan er slechts enkelen naar Caldwell, waar een paar aan het station staande Indianen er mij aan herinneren, dat ik nog in het Westen ben. Daar ik eerst den volgenden dag de reis kan voortzetten, neem ik mijn intrek in het hotel van Caldwell, waar het stampvol is, en ik met de grootste moeite een klein vertrekje krijg; want er is een troep tooneelspelers aangekomen, die hun geluk komen beproeven in dezen „uitpost der beschaving".

Caldwell is een bedrijvig plaatsje, op een verheffing van den bodem in de golvende prairie gelegen; naar het zuiden verrijzen groene *bluffs*; op korten afstand daarachter strekt zich het Indian Territory uit. Caldwell heeft ongeveer 1000 inwoners; er is iets gezelligs in het leven op straat met de talrijke huifkarren, die het eenige middel zijn van goederenvervoer in de streken, waar geen spoorweg is; *freighters* (vrachtrijders), *cowboys* en *tramps*, met breedgerande vilten hoeden, zware sporen en gehavende kleederen verdringen zich op de houten trottoirs, die de zandige „straten" omzoomen, om toegang te krijgen tot de talrijke *saloons* en *stores*, of die te verlaten. Hier en daar mengen zich Indianen onder dien bonten troep. Het zijn hooge, indrukwekkende gestalten met lange ravenzwarte lokken, die nederhangen op de bonte dekens, waarin ze schilderachtig zijn gedrapeerd. Zwijgend en rustig gaan ze hun gang; doen hun inkoopen van suiker, koffie, meel of bont katoen, om straks hun bivouac op te zoeken, dat naast een reeks van vrachtwagens is opgeslagen; want het zijn Indianen van de Cheyenne-*reservation*, die dienst doen voor de *agency* aldaar.

'sAvonds spelen de zwervende artisten „de Octoroon," (een slavengeschiedenis uit het Zuiden) op een wijze, die ver mijn

verwachting overtreft, en die wezenlijk te goed is voor het publiek van Caldwell.

Een geregelde postlijn — die evenwel zeer ongeregeld is — houdt het verkeer tusschen Caldwell en Henrietta in Texas en vice versa levendig, en doet daarbij de voornaamste plaatsen aan in het Indian Territory, die zij van het noorden naar het zuiden, over een lengte van meer dan 220 mijlen doorsnijdt.

Op een *buckboard* van die lijn neem ik den 9den October ten 1 ure plaats, om mij naar Darlington, de *agency* der Cheyennes en Arápahoes, te begeven. Het Indian Territory heeft mij voorgoed van den lust om met *buckboards* te rijden genezen. Ik denk aan harde, enge zitplaatsen, met slecht reisgezelschap gedeeld, aan lange slapelooze nachten, aan regenbuien en doornatte kleeren, om van andere dingen niet te spreken. Maar laat ik trachten zoowel het goede als het kwade te vertellen.

De zon, die zich 's morgens achter een grauw wolkenfloers had schuilgehouden, brak 's middags door en begunstigde mijn intrede in het land van den „rooden man."

Een Negersoldaat, wiens verloftijd om is, en die zich naar zijn nieuwe garnizoensplaats, Fort Reno, begeeft, is behalve mij, de eenige passagier op de *buckboard*; en buitendien de voerman. Al ben ik hier ook bevrijd van dat halfsteedsche ploertendom, dat in Kansas al mijn illusie benam, ik heb hier te doen met twee reismakkers, die mijn kennis van Amerikaansche vloeken en kernachtige uitdrukkingen aanmerkelijk vermeerderen. De kroesharige cavalerist is wel is waar nog half versuft van het zwieren, dat hij pas te Kansas City heeft gedaan; maar nu en dan is er een *lucidum intervallum*, en verhaalt hij ons episodes uit zijn heerlijken verloftijd, dien hij diep betreurt.

Met ons drieën op de eenige bank van het lichte voertuig saamgeperst, draven we door de prairie, die zich in lange

groene golven onafzienbaar ver uitstrekt. We passeeren eenige kleine stroompjes, waaronder Bluffcreek, met roode zandige oevers en even rood en zandig water, door weelderige *cotton-woods* en iepen omzoomd.

Het gras (*Sesleria dactyloides*) is kort, en strekte eenmaal den bisons tot voedsel, die zelfs deze streek vóór weinige jaren verlaten hebben, en waar niets meer aan hun aanzijn herinnert, dan de tallooze groote met water gevulde gaten in den grond (*buffalowallows*) waarin ze zich 's zomers rondwentelden, om zich te verkoelen en van de lastige muskieten te ontdoen. Talrijke kudden hoornvee, dat van de Indianen het recht heeft hier te weiden, hebben thans den bison vervangen; bij honderden dwalen ze over het malsche gras, en zouden u bijna doen denken buiten in Engeland te zijn, indien niet gewapende ruiters die kudden bewaakten, en uw aandacht niet telkens werd afgeleid door het schelle geschreeuw der dartele prairiehonden (*Cynomys ludovicianus*), na den bison zeker het meest typische dier van het Westen. Ze zijn grooter dan die welke ik in Arizona en Nieuw-Mexico heb gezien; en ook talrijker. Het uitwendige van hun aardwoningen doet aan miniatuur-vulkanen denken, met een zeer wijden krater en afgeplatte wallen. Twintig, vijftig, somtijds meer, zijn er bij elkaar en vormen een groote kale afgeknaagde plek te midden van de graszee. Bij onze nadering richten ze zich steil overeind, en zitten op als een hond; daarna duiken ze gedeeltelijk weg in hun krater, en laten een snel, scherp geroep, ik zou bijna zeggen getjilp hooren, want het gelijkt op den slag van den vink, onder het bliksemsnel op- en nederwippen van hun staartje; dan op eens, als ze u met hun groote bolle knaagdieroogen, vol goedigheid en onschuld hebben aangestaard, en meenen, dat ze het gevaar genoegzaam hebben gebraveerd, staken ze hun geschreeuw en verdwijnen plotseling in hun hol.

Daar de prairieën van het oosten naar het westen allengs,

maar voortdurend stijgen, is de horizon buitengewoon groot, en is de indruk van oneindigheid, dien men ontvangt bijkans nog grooter dan die van den oceaan. Vooral nu, in dit jaargetijde bood de vlakte dezelfde monotonie; want het heerlijk bloemenkleed, dat in de lente de graszee siert, was sedert lang verwelkt; weldra zou de tijd aanbreken der ijzige winden, die door geen schutsmuur van hooge bergen in het noorden bedwongen, een vrije baan vinden in de open, eindelooze vlakten.

Men heeft in die verwoestende winden een verklaring gezocht voor de boomloosheid dezer vlakten, waar toch bodem en klimaat geschikt zijn om bosschen te doen groeien; doch ten onrechte. Noch de millioenen bisons, die als een op en neder gaande stroom, afwisselend met het jaargetijde van het noorden naar het zuiden togen, noch de prairiebranden, die door hun vernielend vuur, met duizelingwekkende snelheid voortgezweept door den wind, over duizenden mijlen het plantenkleed der vlakten verzengden, zijn oorzaak van het steppenkarakter van dit gebied, waar het ten allen tijde aan bosschen heeft ontbroken. Latere onderzoekingen hebben namelijk geleerd, dat deze vlakten eenmaal bedekt waren door een zee, die eerst voor een geologisch betrekkelijk korten tijd opdroogde. De vochtige oppervlakte van den bodem, hoofdzakelijk uit verweerd kalk- en zandgesteente en graniet bestaande, werd langzamerhand met een kleed van gras en bloemen bedekt, terwijl later zaden van boomen, door verschillende omstandigheden op de vlakten gekomen, het eerst daar ontkiemden waar de bodem het zachtst en het meeste water voorhanden was, nl. langs de boorden der rivieren, beken en plassen.

Vóór de nacht invalt pleisteren we bij twee verschillende *ranchos*, door blanken bewoond; in één daarvan, Corncreek, gebruiken we een sober maal, en zetten daarop met versche paarden de reis voort. De schemering heeft plaats gemaakt voor een avond vol luister. Een heldere met flonkerende ster-

ren bezaaide hemel, waarbij de halve maan haar zilverwitte stralen op het aardrijk werpt, overwelft de zwijgende, eeuwige vlakte, wier horizon thans niet meer scherp begrensd is als over dag, maar ineensmelt met het geheimzinnig wemelend halfduister, dat den reusachtigen cirkel omgeeft, waarvan we het steeds veranderend middelpunt zijn. Doch die bekoring duurt niet lang. Hoe later het wordt, zoo meer bedekt zich het uitspansel met wolken, en de eene ster na de andere verdwijnt achter het sombere floers; slechts de maan werpt haar mat getemperd licht nog enkele malen op de vlakte, die weldra voorgoed in een grauwen sluier wordt gehuld.

Nu er geen afleiding meer is, overmant mij de slaap. De katterige Neger is reeds lang in rust onder mijn wollen Návajodeken, en leunt zóó sterk tegen mij aan, dat ik mij met moeite op mijn zitplaats houd, en eindelijk plaats neem op de zakken en valiezen, die achter in het voertuig zijn geplaatst. Mijn *serape* beschut mij niet genoeg voor de vochtige koude, die hoe langer zoo heviger wordt, en dommel ik een oogenblik in, dan schrik ik plotseling wakker; want ik ben op 't punt van den wagen af te glijden, en achter te blijven in de donkere vlakte. Uur op uur verstrijkt, met geen andere afleiding dan een troep kampeerende Indianen, die een aantal huifwagens escorteeren, en ons door een demonisch gillen verwelkomen. Of ze whisky bij zich hebben of dat er iets anders is wat hen vroolijk maakt, weet ik niet, maar ze schijnen uitgelaten, en een paar donkere gestalten hollen ons een oogenblik al joelende na. Skeleton, welks naam misschien herinnert aan een prairiedrama hier vroeger afgespeeld, is een andere *ranch*, dien wij in het holst van den nacht aandoen; daarop volgt tegen 4 ure 's morgens een andere aan Indian Creek, waar we om onbekende redenen ettelijke uren blijven wachten. Een sterke mist, op de prairie anders zoo zeldzaam, komt opzetten, en dringt mij de verkleumde leden te warmen aan het hout-

vuur, dat in de schamele houten woning brandt, en waarop tevens ons ontbijt wordt bereid.

Onder een zwaren mist zetten we eindelijk later in den morgen den tocht voort. De grond is op sommige plaatsen doorweekt, tengevolge van de zware regens, die in den laatsten tijd gevallen zijn. Na een paar uren bereiken we de oevers der Cimarronrivier of Red Fork van de Arkansas. Hier doet zich het moeilijk vraagstuk voor, hoe wij het best den anderen oever zullen bereiken. Bruggen zijn in het Indianen-gebied een groote zeldzaamheid; men doorwaadt er de rivieren, zelfs de grootste, of zwemt er over heen.

Alle rivieren op de prairieën zijn zeer ondiep en vol zandplaten, wier gedaante gestadig afwisselt onder den invloed van wind en stroom; doch de Cimarron is ditmaal zóó gerezen, en de roode golven dringen zich met een zóó groote snelheid met geweld tusschen de hooge oevers van roode triaszandsteen, dat we het raadzaam achten eerst den stand van zaken in overweging te nemen. We zijn trouwens niet de eenigen, die den stroom niet durven oversteken. Er zijn verscheidene voerlieden met zwaar beladen wagens, die sedert dagen aan den oever wachten tot de rivier daalt.

Een forsch gebouwde Indiaan komt behoedzaam van den anderen oever; daar waar hij staan kan en hij niet worstelend met den stroom, met forschen slag de golven klieft, reikt het water hem tot bijna onder de oksels. Gelukkig bereikt hij den overkant, terwijl het water van zijn gebronsde herculische leden druipt. Het is klaar, dat we er met de lading niet over kunnen. Een paar uren verstrijken met wachten; gelukkig breekt de zon weer door, en speelt koesterend op het oeverzand. Ik ben hongerig; want het ontbijt, bij het krieken van den dag gebruikt, was bitter slecht. Mijn zadeltasschen hebben echter geen beschuit of sardines meer; ik ga dus uit om te zien of ik geen konijn of prairiehoen kan verschal-

ken; maar daar ginds achter dien zandheuvel zie ik rook, en naderbij gekomen land ik aan in het kamp van *freighters*, die inmiddels van den oever naar hun wagens zijn teruggekeerd, om hun maal te gebruiken. Ik vraag verlof om een bete met hen te mogen deelen. Ruw, maar zonder aarzelen, wijzen ze mij een zitplaats aan het vuur, en ik deel hun eenvoudige *chuck* [1]), die uit gebraden spek en zoete aardappelen (*camotes*) bestaat. Bij de rivier teruggekeerd, blijkt het, dat het water eenigermate is gezakt, en wagen we de poging om den anderen oever te bereiken. We ontladen het voertuig en brengen de lading in een smalle boot, die onbeheerd aan den kant ligt, ten einde de zandbank in het midden van den stroom te bereiken. Met de troostende gedachte „*commune naufragium dulce*" scheep ik mij in in de zwakke hulk, en pagaai uit al mijn macht naar de zandplaat. We dobberen onheilspellend op den rooden stroom, en telkens schept het bootje water en dringen stralen door de naden der planken. Maar eindelijk, na draaien en slingeren, keeren en wenden, landen we op de bank, waar 't natte zand zich spoedig over onze schoenen sluit, en we onophoudelijk moeten loopen om niet weg te zinken. De voerman, die alles heeft afgelegd behalve zijn hemd en zijn hoed, keert nu terug in het bootje en brengt het voertuig met de muildieren naar de zandbank. Van de snuivende muildieren zijn nog slechts de omhoog gestoken koppen, van de *buckboard* is niets meer te zien dan de voerman, die met de beenen in het water zit als hij in het midden van den stroom is gekomen; doch zweepslagen en vloeken, maar zeker meer nog de zucht naar zelfbehoud der langooren, brengen het voertuig zonder schade op de zandbank. Zoo snel als we kunnen werpen we de lading, die reeds begint weg te zakken, op de *buckboard*, springen er zelf ijlings in,

---

1) *Chuck* of *chuckaway* is de Westersche uitdrukking voor voedsel, en vooral onder de *cowboys* in zwang.

en snellen wadend door de andere, ondiepe helft der rivier. Doornat en rijkelijk met roode modder bedekt, zetten we spoedig den rit voort tot aan Kingfisher, 9 mijlen zuidelijk aan den Cimarron. Het is een kleine *ranch*, in een bekoorlijke prairie aan de samenvloeiing van twee kleine stroompjes gelegen. De voerman meent, dat hij nu genoeg gereden heeft, en besluit niet verder te gaan. Wij passagiers, de Negercavalerist en ik, moeten maar zien, dat we met een volgende gelegenheid verder komen. 't Kan zijn, dat nog dienzelfden nacht, maar misschien ook eerst den volgenden middag de andere postwagen komt. Ik voor mij betreur het niet, een oogenblik van verademing te vinden, en eens alleen door het veld te dwalen. Ginds aan den zoom der beken, bij de weelderige *cottonwoods* en iepen, verrijzen witte tenten; het zijn *wigwams* van Cheyennes, zooals ik zie aan den herder, die een troep half wilde *mustangs* naar het kamp drijft.

Een onophoudelijk knallen van schoten trekt weldra mijn aandacht. Het is een troep Texanen, die op weg zijn naar Kansas, en onderweg de deugdelijkheid van hun *sixshooters* beproeven op de arme prairiehonden, die vertrouwelijk hun kolonie hebben behouden op korten afstand van den *rancho*. Maar er is ook ander wild, want telkens valt er een prairiehoen onder het moordend lood hunner *shotguns*.

Na den maaltijd zoek ik de zoo lang ontbeerde rust, en vlij mij neder in mijn *serape* op het hooi daar bij den *corral*. De Neger voegt zich weldra bij mij en vraagt om een deken, want de arme drommel rilt van koude. We hebben nauwelijks eenige uren geslapen, of we worden gewekt; want de *buckboard* voor Darlington is aangekomen, en gaat onmiddellijk verder. Vrij slecht geluimd door de verstoring van een zóó zoete rust, nemen we nogmaals tusschen de wielen plaats, en hebben reeds 's morgens ten half 5, hoewel in het stikdonker, de 22 mijlen, die Kingfisher van Darlington scheiden, afgelegd. Ik klop aan

de deur van het „hotel", dat mij wordt aangewezen, maar alles is bezet; daarop ga ik naar de *store*, waar men mij een onderkomen vergunt, en ik mij neerleg op den vloer, en inslaap tot de grauwe dag mij met een windvlaag door het open venster wekt.

Darlington, de *post-office*-naam van de *agency* der Cheyenne- en Arápahoe-Indianen, is de grootste plaats, die ik op een *reservation* heb gezien. Het ligt in de prairie aan den zandigen linkeroever van de North Fork der Canadianrivier, en bestaat uit groote houten *stores*, schoollokalen en andere gouvernementsgebouwen, waaronder een groote loods van roode baksteen — waar de bureaux van den agent zijn gevestigd, en de voorraad goederen voor de Indianen liggen opgestapeld — het grootste is. Ge kunt u nauwelijks begrijpen, in het „Indianengebied" te zijn, waarvan de naam alléén u onwillekeurig aan een huilende wildernis zou doen denken; maar zooals reeds bleek uit al wat ik mededeelde omtrent het Westen, de Indiaan is bijna nergens meer meester. Hij moet het geduldig aanzien, dat de regeering gebouwen en forten zet op den grond, die in het vorige geslacht het onbetwist eigendom der zijnen was. Zoo zijn ook in het land der Cheyennes en in het Indianengebied over 't algemeen — de volgende bladen zullen het duidelijk doen blijken — oorspronkelijkheid en romantisme bijna verdwenen.

De blanken, die ge te Darlington ziet, zijn, behalve de ambtenaren van het gouvernement, bijna allen *cattlemen*, doch niet alleen gewone *cowboys*, maar rijke bezitters van groote kudden, echte *cattlekings*, wier vee, ingevolge een verdrag met de Indianen, in het Territory mag weiden. Het te Darlington verschijnende blad, de „Cheyenne Transporter", is dan ook hoofdzakelijk aan de belangen der *cattlemen* gewijd. Het wemelt van talrijke silhouetten van koeien en paarden, die met groote witte letters, nummers en vreemde hieroglyphische teekens gemerkt zijn, ter aanduiding der verschillende brandmerken van iedere

kudde, die in het Indian Territory graast. Daarbij vindt men den naam en het adres der bezitters, en aanwijzing van het gebied (*range*) waarop de kudde weidt.

Nadat ik mij later in den morgen een vertrekje in het „hotel" heb verzekerd, bezoek ik den *agent*, een der weinige *gentlemen* uit dien stand, die ik heb ontmoet.

Een blik in den omtrek der *agency* overtuigt u reeds spoedig, hoe het met de Indianen staat. Onder de honderden tenten, die nabij en van verre de vlakte bedekken, is er geen enkele meer van bisonshuid, maar allen bestaan uit wit zeildoek, door het gouvernement verstrekt. Evenals bijna alle Indiaansche stammen in het gebied der Unie, zijn ook de huidige Cheyennes en Arápahoes geheel afhankelijk van het gouvernement, en rijksbedeelden. De bison is volkomen verdwenen, en ook het andere wild, herten en antilopen, is te schaarsch om van te leven, en er schiet den Indianen dus niets anders over dan zich rustig te houden, en genadebrood te eten, of te strijden en te verhongeren.

De geschiedenis der Cheyennes is, evenals die van vele andere Indiaansche stammen, een lijdensgeschiedenis; maar enkele episoden hebben meer ruchtbaarheid gekregen dan bij de meeste andere hunner rasgenooten het geval is. Ik bedoel het bloedbad van het Cheyennekamp aan Sand Creek, in oostelijk Colorado, door Chivington, in November 1864, en den strijd te Fort Robinson in Nebraska, in Januari 1879, waaraan ik slechts even wil herinneren.

Een troep van vijfhonderd Cheyennes en Arápahoes, mannen, vrouwen en kinderen, werd in tijd van vrede, bij het krieken van den dag, laaghartig overrompeld en uitgemoord door een sterke macht vrijwilligers van Colorado. Niets werd bij dit bloedbad gespaard; zelfs vrouwen en kinderen vonden geen genade in de oogen hunner „Christelijke" belagers. Chivington gaf alle mogelijke ruchtbaarheid aan zijn „overwinning", en

snoefde er op, dat hij vijfhonderd Indiaansche *krijgers* in 't stof had doen bijten 157). Het kan geen verwondering baren, dat die moord om wraak riep. Er volgde dan ook een Indiaansche oorlog, die dood en verderf in de nederzettingen der kolonisten bracht, en niet minder dan 30 millioen dollars kostte aan het Amerikaansche gouvernement.

De volgende groote botsing tusschen de Cheyennes en de Unie was in den winter van 1868, waarbij behalve hun vaste bondgenooten, de Arápahoes, ook Comanches, Kiowas, Apaches en zuidelijke Sioux betrokken waren. Die krijg brak uit naar aanleiding van het verdrag van Medicine Lodge in Kansas (Oct. 1867), volgens hetwelk bovengenoemde stammen — met uitzondering van den laatsten — aannamen zich voortaan in het westen van het Indian Territory te vestigen, zich het recht voorbehoudende, zoolang in zuidwestelijk Kansas te jagen als er nog bisons zouden zijn, met de bepaling dat op dit jachtgebied gedurende drie jaren zich geen blanke kolonisten mochten vestigen.

Eerst in den zomer van 1868 nam de Senaat te Washington het verdrag in behandeling. Inmiddels stroomden kolonisten toe op het jachtgebied, dat volgens het verdrag voorloopig den Indianen nog toebehoorde, en wachtten deze — met het uitstel onbekend — te vergeefs op de hun toegezegde betaling in goederen van allerlei aard, levensmiddelen en geld. De Indianen leden honger, en ontevreden over een dergelijke handelwijze, trachtten ze gehoor te krijgen bij generaal Sheridan, die toen tijdelijk te Fort Dodge was. Doch deze weigerde zich met de zaak in te laten, en opgestookt door lieden, die belang hadden bij een Indiaanschen oorlog, wist hij te bewerken, dat de 50,000 dollars en de goederen, den Indianen toegezegd, niet werden uitgedeeld, op grond, dat de Indianen het verdrag van Medicine Lodge verbroken hadden, en vijandig waren. Sheridan sprak slechts de *halve* waarheid. Een kleine bende ontevredene

Cheyennes, het lange wachten moede, was uitgetogen naar het noorden, op een veldtocht tegen hun vijanden, de Pawnee-Indianen. Op weg door Kansas kwamen ze in moeielijkheden met blanke kolonisten, en vloeide er bloed. Dat was het teeken. In allerijl werden toebereidselen gemaakt, niet om de Cheyennes, die naar het noorden waren getrokken te straffen, maar *die, welke zuidwaarts van de Arkansas waren gegaan*, en in niet de minste betrekking stonden tot die zaak. In het midden van November 1868 begon Sheridan zijn veldtocht tegen de „vijandelijke Indianen ten zuiden van de Arkansas." Reeds den 27sten November leverde Sheridan, of liever Custer, „den slag van Washita", die daarin bestond, dat hij een groot vereenigd kamp van Cheyennes, Arápahoes, Kiowas, Comanches e. a. overrompelde en vernielde. Honderd veertig Indiaansche krijgers beten in het stof, na een wanhopigen tegenstand. Onder de gesneuvelden waren verscheidene opperhoofden, o. a. Black Kettle, van de Cheyennes. Zes en vijftig vrouwen en kinderen — behalve die welke omkwamen in de mêlée — werden gevangen genomen, en de geheele kampvoorraad, benevens 875 paarden, buitgemaakt. De Indianen waren te zwak om zich te wreken, en gaven zich spoedig uitgehongerd over te Fort Cobb.

Zes jaren later, in 1874, hieven de Cheyennes en hun vroegere bondgenooten, om soortgelijke redenen als vroeger, nogmaals de strijdbijl op. Ook ditmaal leden zij de nederlaag, en boetten zwaarder dan ooit voor hun vermetelheid; een groot aantal hunner krijgers werd naar Florida verbannen, en opgesloten in een fort, waar zij die niet wegkwijnden, jaren lang zuchtten in gevangenschap.

Het jaar 1879 zou de Noordelijke Cheyennes doen kennen als de heldhaftigste strijders der prairieën. Deze Indianen, die sedert menschengeheugenis van hun zuidelijke stamgenooten gescheiden waren geweest, en dezelfde jachtgronden deelden met de Sioux, hun bondgenooten en bloedverwanten, werden in 1877

bij wijze van proefneming, zoo het heette, naar het Indianengebied gebracht, om zoo het hun daar niet beviel, terug te keeren naar hun land. Doch meer dan een jaar verstreek, zonder dat er uitzicht was op verandering. Ruim 300 der meest ontevredene Cheyennes verlieten op zekeren nacht in September hun kampplaats, en togen onder aanvoering van het opperhoofd Dull Knife terug naar hun noordelijk vaderland. Op hun weg van meer dan zeshonderd mijlen sterk gedecimeerd door de troepen, die hen achtervolgden, gaven ze zich eindelijk over te Fort Robinson in noordwestelijk Nebraska, op voorwaarde dat men hen niet terug zou zenden naar het Indian Territory. Toen, na twee maanden van gevangenschap, hun de tijding werd gebracht van weer terug te moeten keeren naar hun verbanningsoord, weigerden Dull Knife en zijne krijgers standvastig, zeggende, dat zij den dood boven verbanning verkozen. Het was in het midden van den winter en bitter koud, en, als een middel om de Indianen tot onderwerping te dwingen, ontnam men hun dekens, voedsel, water en hout om zich te verwarmen. Die toestand duurde *vijf* dagen, maar de Cheyennes verdroegen die marteling met den moed der vertwijfeling. In plaats van toe te geven, waagden zij een wanhopigen uitval.

In den nacht van 9 Januari, op een oogenblik, dat de wacht minder talrijk was dan gewoonlijk, baanden de mannen zich een weg door de vensters van de schuur, die hen gevangen hield, en vielen met eenige revolvers, die zij hadden weten te verbergen, op de schildwachten aan. Na deze buiten gevecht te hebben gesteld, vluchtten zij met vrouwen en kinderen naar de met bevroren sneeuw bedekte velden, waar zij spoedig door de geheele wacht werden vervolgd en ingehaald. In het bloedig gevecht, dat hierop ontstond, werden veertig Indianen, waaronder verscheidene vrouwen en kinderen, gedood.

Honderd zestig man cavalerie, twee kanonnen met zich voerende, zetten daarop de overgeblevene vluchtelingen na. Eerst

den 22sten nam de vervolging, die met versche troepen was voortgezet, een einde. Op dien dag ontmoette men de Indianen aan den ingang van een ravijn, 50 mijlen van Fort Robinson, waar ze zich hadden verschanst. De troepen omsingelden de Indianen, en openden een moordend vuur op hen. De Cheyennes, die geen ammunitie meer hadden, wierpen zich met het jachtmes in de vuist op de rijen soldaten; maar voor ze dezen hadden bereikt, had een kogelregen hen neer doen storten. Van de 320 volgelingen, die met Dull Knife het Indian Territory verlieten, waren er 75 over na dien laatsten strijd. Het gouvernement had de grootmoedigheid aan het meerendeel der weduwen en weezen de toestemming te verleenen, om onder de Ogallálla-Sioux, hun bloedverwanten, hun lang gewenschte woonplaats op te zoeken. De zeven overgebleven mannen echter zond men, met hun vrouwen en kinderen, weinige dagen later naar Fort Leavenworth, om te worden overgeleverd aan de civiele overheden, en terecht te staan voor de vijandelijkheden, die hun stamgenooten in den vorigen herfst hadden bedreven!

De overige, nog in het Indian Territory achtergebleven Noordelijke Cheyennes hadden bij den terugkeer naar hun vaderland, niet die beproevingen te doorstaan van hun broeders, die reeds voorgingen. Het gouvernement stond hun toe in twee partijen te repatriëeren; de eene verliet het gehate verbanningsoord in 1881 onder aanvoering van Little Chief (fig. 9, pl. 2); de laatste op zeer enkelen na, die verkozen achter te blijven, in den zomer van 1883.

De laatste maal dat de Cheyennes in het Indian Territory naar de wapens grepen, was in den winter van 1881/82, toen ze bijna verhongerden, doordien het gouvernement hun rantsoenen had verminderd. De doortastende maatregelen van den toenmaligen bevelhebber van Fort Reno, die aan de Indianen deed uitdeelen wat hun toekwam, redden zoowel blanken als Indianen uit een hachelijken toestand.

Ik vraag verschooning voor deze lange uitweiding; maar het viel mij moeilijk te verzwijgen hetgeen ten volle aanspraak heeft op openbaarheid. De nieuwste geschiedenis van dezen stam leert weder de barbaarschheid van ons eigen ras, tegenover natuurgenooten, wien wij gebreken toeschrijven, die wij zelven in niet geringe mate bezitten. En dan kon ik niet nalaten een feit te boeken, welks helden een epos waardig zijn. Ook in dat ravijn, op de plaats waar de laatste Cheyenne viel, mocht men „een monument oprichten en die plek „Thermopyle" noemen" 158).

Er bevinden zich ongeveer 4,200 Cheyennes en 2,300 Arápahoes op de *reservation* van Darlington. Bij de Cheyennes zijn er ruim 100 vrouwen meer dan mannen; bij de Arápahoes is het aantal personen van beide seksen ongeveer gelijk.

Ter zelfder tijd, dat de Noordelijke Cheyennes voor het eerst naar het Indianengebied werden overgebracht, zond de regeering ruim 900 Arápahoes, die met genoemden stam hetzelfde gebied bezaten, naar een *reservation* in Wyoming, die zij met Shoshone-Indianen moesten deelen.

Slaan wij allereerst een blik op het uiterlijk der Noordelijke Cheyennes en Arápahoes. Beide stammen zijn het ideaaltype van den Indiaan. De gebogen neus en de hoekige trekken zijn onder hen zeer algemeen, evenals hooge, slanke en krachtige gestalten; en nergens vond ik, dat de vrouwen lichamelijk meer op mannen geleken dan onder deze stammen. Een ander type, minder slank en groot, met rechten neus, komt bijna even veelvuldig voor als het eerste. Sporadisch vond ik typen, die aan Apaches, anderen die aan de breede massieve vormen der Utes deden denken. De gelaatskleur van beide stammen is over het algemeen lichtbruin, gelijk aan N°. 30 der kleurenschaal.

Partiëel albinisme komt onder deze stammen niet zelden voor. Hoewel de huidskleur normaal is, is het haar vaalbruïn

of geelachtig wit 159), somtijds ook zwart en wit door elkaar; niet altijd zijn echter in deze gevallen de oogen lichtblauw of anderszins helder van kleur, maar gewoon bruin. Hun oogen waren, althans bij een oppervlakkige beschouwing, normaal, en boden niet die verschijnselen, welke ik onder de Moquis en Zuñis waarnam (verg. p. 262, 288).

Evenals de Utes trekken de mannen der Cheyennes en Arápahoes zich de wenkbrauwen en oogharen uit, hetgeen aan hun gelaat, dat onwillekeurig aan een roofvogelphysiognomie doet denken, een schrille, vreemde uitdrukking geeft.

Veel algemeener, dan ik tot dusverre onder andere stammen aantrof, was het binnenwaarts zetten der voeten, zoowel door vrouwen als mannen. De gang van beiden was veerkrachtig, statig en vrij snel.

Wat de kleeding van beide stammen betreft, daarvan zijn alleen nog de beenbekleedsels en het schoeisel oorspronkelijk. *Leggings* en *mocassins* zijn van fraai gelooid zacht leder, smaakvol met bonte, vooral blauwe en witte, kralen versierd; de *leggings* ook wel met ronde Berlijnschzilveren platen. De mannen dragen ook zeer algemeen broekspijpen — want het overige wat bij een broek behoort, ontbreekt — van dik donkerblauw laken met fladderende breede randen en geheel van Indiaanschen snit; verder dragen ze een dekkleed, bestaande uit twee aan elkander genaaide blauwe wollen dekens, dat niet alleen een kap vormt voor het hoofd, maar tevens groot genoeg is om hun geheele gestalte te omhullen. Dikwijls drapeeren ze zich schilderachtig in hun dekens, zooals weleer in hun mantels van bisonsvel, waarbij ze het onderste gedeelte van het gelaat bedekken, en onbeweeglijk in de eens aangenomen houding blijven staan of zitten, langen tijd zwijgend voor zich uit starend.

Indianen, die hoeden dragen of kort geknipt haar hebben zijn zeldzaam onder de Cheyennes en Arápahoes; alleen de

Indiaansche politie, die tevens lichtblauwe uniformen draagt als ze in functie is, en de schoolknapen maken hierop een uitzondering. De mannen dragen in den regel het haar van boven en van achteren in het midden gescheiden, en aan weerszijden van het hoofd in twee lange vlechten of los nederhangende op de borst. De scalplok, een dunne dicht ineengedraaide vlecht, die haar aanhechting heeft ter plaatse van de kruin, rust òf links op de zware zijdelingsche lokken, òf van achteren op den rug 160).

De prachtige tooi met adelaarsvederen en ottervellen (zie fig. 5 pl. 2; den Gebogen Linkerarm, een voornaam Cheyenne, voorstellende) wordt slechts bij bizondere gelegenheden, zooals bij groote *pow-wows* en dansen gedragen.

De kleeding en haardracht der vrouwen dezer stammen is, evenals in den regel elders bij de Indianen, veel eenvoudiger als die der mannen. *Leggings* en *mocassins* bestaan uit één stuk en zijn weinig of niet versierd; jakken en korte rokken van grijs of bont katoen hebben thans de lederen kleedij van vroeger vervangen. Het haar der vrouwen hangt, in het midden gescheiden, ordeloos langs het hoofd ter hoogte van de schouders.

Hoe de regeeringsagent in zijn rapport van 1882 kan zeggen, dat meer dan 6,400 Cheyennes en Arápahoes gedeeltelijk burgerkleeding dragen, is mij onbegrijpelijk. Al zijn de stoffen, die zij voor hun kleeding gebruiken, gedeeltelijk van Amerikaansch maaksel, het model en de snit zijn onmiskenbaar Indiaansch.

Bij mijn bezoeken aan de verschillende kampementen in de omgeving der *agency* werd ik afwisselend door twee jonge Cheyennes, Bullbear en Roman Nose, een gewezen „*Florida-prisoner*", vergezeld.

De zeven dagen van mijn verblijf te Darlington waren bizonder ongunstig voor mijn onderzoek. Het jaargetijde was bij

uitzondering buitengewoon nat, en slechts twee dagen was de weersgesteldheid gunstig genoeg om uitstappen te kunnen doen. Hevige regenbuien, met donder gepaard, herschiepen de vlakte in een groot moeras, waarover de sombere, kille herfstwind gierde, terwijl hij donkere, vochtige wolken door het onstuimig zwerk voor zich uit dreef. Geen zonnestraal verlichtte het landschap, even treurig en troosteloos als een Hollandsche polder op een donkeren Novemberdag.

Ik bezocht vooral de Cheyennes. Het Arápahoekamp lag aan den anderen oever der Noord-Canadianrivier, en leverde bij gemis aan een brug bezwaar op, het herhaaldelijk te bezoeken; doch vooral het gemis aan een Arápahoetolk was oorzaak, dat ik slechts eenmaal en alleen een kijkje bij deze Indianen nam. Daar echter Cheyennes en Arápahoes sedert onheuglijke tijden te zamen hebben geleefd, en bovendien talen spreken van dezelfde familie, is veel van hetgeen ik hier omtrent zeden en gewoonten der eersten mededeel ook op de laatsten van toepassing.

Reeds boven sprak ik terloops van de tenten (Chey. *wih*) dezer Indianen. Zij hebben den overbekenden, ik zou bijna mogen zeggen klassieken vorm van woning der prairie-Indianen, en herinneren geheel aan die, welke ik bij de Utes in het vorige hoofdstuk beschreef. Wat mij hier echter nieuw was, waren de hooge heiningen van dorre takken, die niet zelden de tenten omgaven. Zij dienen ter beschutting tegen weer en wind, en 's winters tegen de sneeuw. De breede klep aan den open top der tent, waaruit de rook moet ontsnappen, wordt steeds van den wind af gedraaid.

Het huisraad, dat ge in en bij de tenten vindt, is grootendeels van Amerikaansch maaksel. In de *wih* van Bullbear Sr., een oud Cheyennehoofd, vond ik zelfs drie houten bedden! Alleen de witte lederen, met bonte schilderingen versierde valiezen, boven bij de Utes beschreven, herinneren aan vroeger

dagen, evenals de rijk getooide draagplanken of wiegen, met de fraaie daarbij behoorende dekkleeden. De wiegen der Cheyennes hebben aan het boveneinde twee lange, platte, van elkaar afloopende houten staken, hetgeen aan het geheel iets lichts en sierlijks geeft.

Hun wapenen bestaan, behalve uit vuurwapenen van het laatste model, uit pijl en boog, lansen en strijdbijlen (fig. 5, pl. 2). Dat zoowel Cheyennes als Arápahoes scalpeeren, bleek reeds uit de straksgenoemde scalplok.

Evenzoo rooken beiden de vredespijp, die niet alleen bij bizondere plechtigheden of vergaderingen wordt gerookt, zooals men zich dikwijls voorstelt, maar zooals andere stammen cigaretten rooken. Deze laatste gewoonte is bij de Cheyennes niet in zwang, hetgeen reeds hun noordelijke afkomst verraadt. Menige krijger wien ik tabak en papier aanbood, wist niet wat hij daarmede moest aanvangen, en kon veel minder nog een cigaret rollen.

In de *wih* van Bullbear rookte ik voor het eerst den *calumet*. De kop (*hioêgk*) bestond uit rood catliniet, dat de Cheyennes thans niet meer zelven uit de heilige groeve in het noorden halen, maar per post uit Sioux City ontvangen, waar deze koppen door Amerikanen worden gefabriceerd en aan de verschillende Indianenstammen verkocht. De tabak die ze rooken, koopen ze tegenwoordig eveneens van de Amerikanen, doch mengen er fijngehakte sumacbladeren (*Rhus* sp.; Chey. *maénodnje*) doorheen, hetgeen een zachten smaak aan den rook mededeelt. De pijp ging van mond tot mond, en kwam eindelijk na bij de zes of acht in de tent aanwezige personen, de rondte te hebben gedaan, weer terug bij Bullbear, wiens vrouw met de mannen mederookte, hetgeen zeker niet zou gebeuren, indien de vrouw werkelijk als lastdier werd beschouwd. Alvorens het oude opperhoofd den eersten trek deed, richtte hij het roer (*hiess*) van de pijp naar de vier windstreken, onder het prevelen van eenige

voor mij onverstaanbare woorden. Ik heb zelden eerwaardiger hoofd van een grijsaard gezien. Er lag een trek van weemoed op die gebronsde fijne trekken, er hing een ernstige wolk op dat gegroefde voorhoofd, door golvende zilveren lokken omlijst. Wat moet er niet zijn omgegaan in de ziel van dien hoofdman, die wellicht meer dan zeventig winters in zijn geest terug kon gaan, en het verleden en heden van zijn stam kon vergelijken, een vergelijking tusschen een krachtige onverwinbare natie, levende van jacht en van krijgsbuit, en een vernederd volk, genadebrood etende van zijn vijand. Blijkbaar streelde het hem, dat ik iets wist van de heldendaden der Cheyennes, en dat ik meer belang stelde in hun zeden en gewoonten dan iemand, dien hij had ontmoet. Hij kende slechts zeer weinig Engelsch, maar we spraken door tusschenkomst van zijn zoon, die zoo goed mogelijk mijn vragen in het Cheyenne overbracht. De taal klinkt ruw, sterk gesaccadeerd en is vol sisklanken. Hoewel men vroeger de talen der Cheyennes en Arápahoes tot de groep der Dakota heeft gebracht, hebben latere onderzoekingen geleerd, dat deze tot die der Algonkins behooren; maar niettegenstaande de onderlinge verwantschap der beide talen kunnen een Cheyenne en een Arápahoe elkander niet verstaan, wanneer ieder zich van zijn eigen taal bedient. Niet zelden evenwel hebben ze onderling elkanders taal aangeleerd, waartoe de huwelijken, over en weer tusschen personen van beide stammen gesloten, zeker veel bijdragen; doch het allermeest bedienen zij zich van de gebarentaal. De gebarentaal is de *lingua franca*, ik zou bijna zeggen *volapük* der prairie-Indianen, van de Britsche bezittingen tot Texas. Het heeft een groote volkomenheid bereikt, die alleszins voldoende schijnt te zijn voor het onderling verkeer dezer stammen. Zoo herinner ik mij een gesprek tusschen een Cheyenne en een Kiowa te hebben bijgewoond, dat handelde over een paardendiefstal, en twintig minuten duurde, zonder dat één van

beiden een enkel woord uitte. Tot die gebarentaal behooren ook de teekens van elken stam. Wanneer b. v. Indianen van verschillende stammen elkander ontmoeten, is de eerste wederzijdsche vraag, tot welk volk zij behooren, waarop eveneens met een gebaar het antwoord volgt. Zoo is het stamteeken der Cheyennes het schuinsche over elkander kruisen der wijsvingers; dat der Arápahoes het op en neder bewegen van den rechter wijsvinger langs den rechterkant van den neus. Van Bullbear vernam ik ook, hoe het stamteeken der Utes was, hetgeen zij zelven mij niet hadden willen zeggen: Beide handen vlak uitgestrekt en elkander onderling wrijvende, strijken beiden over de knie. Het stamteeken der Pawnees, evenals de Utes de doodsvijanden der Cheyennes, bestaat in het nabootsen der ooren van een wolf, daar de Pawnees den naam dragen van het Wolfsvolk. Dat van de, met de Cheyennes bevriende Sioux bestaat in een snijdende beweging der hand ter plaatse van de keel, daar een der benamingen voor die natie, Keelafsnijders is 161).

De Cheyennes noemen zichzelven Tsetistás d. i. „wij". De naam Cheyennes is hoogst waarschijnlijk afkomstig van *chiens*, hun door de eerste Fransche *trappers* gegeven, daar de Tsetistás veel honden eten, evenals hun broeders de Arápahoes, die van de Utes en Comanches den naam van Hondeneters hebben ontvangen. De Arápahoes worden door de Cheyennes Hitannewóï-é, d. i. Tepelvolk, geheeten. De Utes noemen zij Moechtawátan of Moechtawaítan (het Zwarte volk), de Comanches Shishiniwotsítan (het Slangenvolk). Voor de blanken hebben de Cheyennes een benaming, die waarschijnlijk „spin" beduidt.

De natie der Cheyennes telt acht clans of *gentes* en vier medicijnorden. In vroeger dagen, bij het „maken van medicijn", dat met zekere, dikwijls geheime ceremoniën gepaard ging, kampeerden deze clans steeds in een bepaalde volgorde. In

den vorm van een diagram schematisch voorgesteld, namen drie clans de rechterzijde, vier de linkerzijde en één clan den bovenkant in van een grooten kring, die van onderen open is, en wiens middenpunt door de medicijnhut werd ingenomen. Rechts waren de volgende clans gekampeerd, wier namen ik zoo goed mogelijk tracht te vertalen. Het Eters-volk; een clan bestaande uit drie afdeelingen: het Volk-van-het-achterste-van-den-beer, het Honden-volk en het Heuvelvolk; het Volk-der-roode-tenten. De bovenkant van den kring werd ingenomen door een clan, die uit twee afdeelingen bestaat: het Wollige- en het Schurftachtige-volk. Links eindelijk kampeerden het Zeer-behoeftige-volk, het Oostelijke-volk 162), het Geheel-stille-volk en het Bisons-volk. Met hun veranderde levenswijze worden deze gebruiken niet meer gevolgd; zelfs de medicijn-orden sterven langzamerhand uit, daar geen nieuwe leden de ouden meer vervangen. De Cheyennes hebben wellicht geleerd, dat de geheime middelen hunner toovernaars niet baten, en den ondergang van den stam niet hebben kunnen verhoeden; want dat er krachtiger „medicijn" is, die van het „Spin-volk", de blanken, die onwederstaanbaar zijn als de noordenwind en talrijk als de grashalmen der vlakten. Ook zijn er zieners en mediums onder den stam, die de toekomst uit verschillende teekenen voorspellen en in betrekking met de geesten der afgestorvenen staan. Doch ook de gewone leden van den stam gaan in verbeelding gestadig met hun overleden bloedverwanten om, voor wie zij zeer bevreesd zijn, somtijds in die mate, dat het tot krankzinnigheid voert. Voedsel wordt niet zelden in den grond geplaatst, opdat het den geesten aan niets zal ontbreken, en zij den levenden goedgunstig mogen gestemd zijn.

Zoowel Cheyennes als Arápahoes begraven hun dooden in pen grond: hun noordelijke broeders daarentegen plaatsen de lijken in liggende houding tusschen de takken van een boom.

Met de Sioux en andere noordelijke stammen hebben, of liever hadden, de Cheyennes den zonnedans gemeen, een godsdienstige plechtigheid, veelvuldig beschreven. In vele gevallen waren de martelingen, die de dansers zich daarbij oplegden, een soort van zoenoffer. Een krijger b. v. wiens vrouw ziek was, trachtte haar door zijn eigen afschuwelijke folteringen van haar lijden te verlossen en te genezen. Verder hadden de Cheyennes den jachtdans, waarbij een deel der Indianen zich vermomde als bisons, antilopen of andere dieren, en een ander gedeelte de rol vervulde van jagers, die met bespottelijk kleine bogen en pijlen gewapend, een parodievoorstelling gaven van hun gebruikelijke jachten. Een andere dans, tegenwoordig slechts zelden uitgevoerd, bestaat dáarin, dat een aantal mannen in en om een vuur sprongen, en voortdurend in beweging zijnde, stukken vleesch braadden, die ze met de vingers uit het vuur haalden, gloeiend op hun naakte schouders legden en eindelijk opaten.

Een spel, dat ik niet zelden door de kinderen in de kampementen van beide stammen zag spelen, bestaat in het vooruitwerpen van een langen stok, aan welks uiteinde de punt van een bisonshoorn is bevestigd. Zoodra de stok (*sko, skaô*) blijft liggen, wordt een andere geworpen en daarbij getracht den eersten te raken.

Dat deze Indianen aan het kaartspel verslaafd zijn, en ook tuk zijn op sterken drank, behoeft nauwelijks gezegd. Tegenwoordig is het hun evenwel zeer moeilijk het laatste te bekomen, daar de regeering strenge maatregelen neemt, sedert een tiental jaren geleden de whiskyhandel op groote schaal tusschen inwoners van Kansas en Indianen, vooral Arápahoes, werd afgebroken door het arresteeren en vonnissen van een aantal lieden, die er op uit waren de Arápahoes af te zetten en zoodanig uit te mergelen, dat ze wegens gebrek op het punt stonden de strijdbijl op te nemen. De vaste prijs die een dezer

„pionniers der beschaving" vorderde, was een paard of vijf gelooide bisonshuiden voor één gallon (ruim 4½ liter) slechte, met water aangelengde whisky.

Niettegenstaande de vele parallellen, die men tusschen Cheyennes en Arápahoes kan trekken, hebben beiden in andere opzichten een verschillende geaardheid. De Arápahoe is minder fier en ridderlijk, en heeft meer in karakter van den Apache.

De vrouwen der Arápahoes zijn zeer los van zeden; die der Cheyennes daarentegen de meest kuische van misschien alle Indiaansche stammen. De zedeloosheid der eersten is niet zonder invloed geweest op den stam, want hereditaire syphilis en scrofule zijn er zeer algemeen, gelijk reeds een oppervlakkige beschouwing doet zien. De ingetogenheid der Cheyenne-*squaws* en meisjes bepaalt zich niet slechts tot het verkeer met blanken, maar strekt zich tevens uit tot hun mannelijke stamgenooten 163).

Reeds boven zeide ik, dat de Cheyennes en Arápahoes niet zelden onderling huwen; doch met dien verstande, dat mannen van den laatsten stam Cheyennemeisjes nemen. Het omgekeerde komt zelden voor, waarschijnlijk omdat de meisjes der Arápahoes gewoonlijk de bekoorlijkheden hunner zusters uit den Cheyenne-stam missen.

In tegenstelling van andere stammen worden tweelingen bij de Cheyennes niet gedood, maar worden beiden zorgzaam opgevoed. Wanneer Robert von Schlagintweit 164) van de prairie-Indianen in het algemeen beweert, dat zij voor hun kinderen zoo weinig zorg hebben, dat allen, die van nature niet sterk zijn, te gronde gaan, zou dit mij doen denken, dat hij nooit goed, en waarschijnlijk bevooroordeeld rondkeek toen hij onder de Indianen was. Ik voor mij heb nooit anders gezien dan de teederste behandeling der kinderen, zoowel door mannen als vrouwen, onder alle stammen die ik bezocht, zelfs onder de

anders zoo meedoogenlooze Apaches. Ook moet ik ten sterkste protesteeren tegen de bewering van denzelfden schrijver — die het waarschijnlijk velen nabauwt — dat de vrouw bij de Indianen slechts als een last- en werkdier wordt beschouwd 165). De omstandigheden in aanmerking genomen, is haar stelling niet lager en haar lot niet harder dan onder de volksklassen der „beschaafde" natiën van ons eigen ras, maar veeleer beter 166). Trouwens bijna al hetgeen de vermaarde schrijver omtrent het karakter en de zeden der Indianen mededeelt, is een samenraapsel van dikwijls onjuiste algemeenheden. Ik zou het genoemde geschrift, evenmin als zoovele andere van gelijk gehalte, niet hebben aangehaald, indien de schrijver een ander ware dan de gevierde reiziger van Indië en Tibet; maar juist om dat feit kunnen zijn beschouwingen eerder ingang vinden, en verhef ik mijn, zij 't ook zwakke stem daartegen. Nog enkele malen zal ik gelegenheid hebben op Schlagintweit terug te komen.

Onder de Arápahoes is de over de geheele wereld verspreide gewoonte in zwang, dat een man zijn schoonmoeder niet mag aanzien.

De regeeringsvorm der Cheyennes, als ook die der Arápahoes, is democratisch. Gewoonlijk worden de dapperste en wijste mannen tot opperhoofden gekozen. Bij uitzondering schijnt deze waardigheid erfelijk te zijn. Een opper-opperhoofd bezitten geen van beiden deze volken, maar de gezamenlijke opperhoofden besturen het geheel, en beleggen in moeielijke gevallen raad. De Cheyennes hadden tijdens mijn verblijf niet minder dan zes en dertig opperhoofden, waaronder Whirlwind en Bullbear; de Arápahoes daarentegen slechts twee, maar deze waren de bekende Powder Face en Left Hand, die ik beiden leerde kennen.

Ik gebruikte eens het avondmaal met hen in gezelschap van den regeeringsagent en kapitein R. H. Pratt, *superintendant*

der Indian Training School te Carlisle in Pennsylvanië. Het waren prachtige, indrukwekkende gestalten, met een gelaatsuitdrukking vol waardigheid, en die vertrouwen inboezemde. Zij hanteerden mes en vork, en gedroegen zich overigens aan tafel op onberispelijke wijze, en voerden het gesprek met ons gedeeltelijk in hun taal, door tusschenkomst van den agent 167), gedeeltelijk in gebroken Engelsch. Het gold voornamelijk het aanwerven van kinderen uit den stam voor genoemde school. De Indianen over het algemeen zijn thans niet meer zoo onwillig als vroeger, om hun kinderen door blanken te laten opvoeden. De meesten zien zelven in, dat de kans om hun oude zwervende levenswijze voort te zetten, voorgoed verloren is, en dat zij slechts te kiezen hebben tusschen het volgen van de *white mans ways* of ondergang.

Niet minder dan 80 kinderen van Cheyennes, zoowel als van Arápahoes, ontvingen reeds onderwijs in de oostelijke staten, vooral te Carlisle, en zoo het schijnt, met gunstig gevolg. Aan de *agency* zelf, waar verschillende scholen zijn, met zendelingen, o. a. Mennonieten, aan het hoofd, ontvingen meer dan 200 kinderen van beide seksen onderwijs. De meesten zijn even vlug als blanke kinderen van denzelfden leeftijd, en niet weinige vertoonen muzikalen aanleg.

Het is bijkans ongelooflijk hoe zelfs Indianen, sinds lang de kinderschoenen ontwassen, hun levenswijze kunnen veranderen; maar die, welke ik op het oog heb, hadden een harde leerschool doorloopen en zuchtten lange jaren in gevangenschap, ver van hun land, in het heete Florida. De meesten, die den tijd van beproeving hadden overleefd, en hun land hadden weergezien, waren van wilde krijgers vreedzame, ordelijke menschen geworden, die landbouw en veeteelt waren gaan beoefenen, of werk verrichtten aan de *agency*. Maar ze hadden een uitstekende, wel is waar gestrenge, maar humane leiding gehad: kapitein Pratt, die hen eerst als cavalerie-officier bestreden

had, werd later hun opvoeder, en bracht ettelijke jaren met hen in Florida door. Het sterkste voorbeeld was dat van een der gevangenen; Hij-die-medicijn-maakt, of, om hem bij zijn Christelijken naam te noemen, David Pendleton, die als episcopaalsch deken aan zijn stamgenooten het Christendom predikt.

Meer dan 1700 Indiaansche huisgezinnen der Darlington-*reservation* zijn, zooals het regeeringsrapport het uitdrukt, „*engaged in agriculture*" of andere „*civilized pursuits*", hetgeen in vergelijking met andere zoogenaamde wilde stammen veel mag heeten. Hun veestapel bestaat hoofdzakelijk uit 6,000 paarden en ruim 3,000 stuks rundvee. Een en ander bewijst het tegendeel der meening van Schlagintweit 168), dat de bitterste nood den Indiaan hoogstens tot een dief en moordenaar kan maken, en nooit tot een nuttig arbeider, die op eerlijke wijze in zijn levensonderhoud voorziet. Ook schijnt het hem onbekend te zijn, dat vele stammen in Noord-Amerika groote kudden bezitten. Het verwondert hem, dat geen enkele stam een herdersvolk werd, hoewel daartoe de gunstigste voorwaarden bestonden 169). Doch hoe kon daarvan sprake zijn vóór de komst der Europeanen, die eerst de dieren invoerden, noodig om kudden te vormen?

Het is voor de Cheyennes en Arápahoes te hopen, dat de regeering hen niet weder van *reservation* zal doen veranderen, zooals nog vóór weinige jaren, toen zij van het noordwesten van het Indian Territory naar hun tegenwoordig gebied werden overgebracht. Niets toch werkt meer belemmerend op hun ontwikkeling en vooruitgang in beschaving, dan het herhaaldelijk gedwongen veranderen van woonplaats. Nog een ander beletsel is er, dat bijna al den stammen van het Indian Territory in den weg staat. Het zijn de pogingen van zekeren „kapitein" Payne uit Kansas, om het Territory voor blanke kolonisatie open te stellen, en den Indianen hun laatsten grond te ontnemen. Deze beginsellooze avonturier trachtte herhaalde malen met gewapende troepen *frontiersmen* het Territory te veroveren, maar

werd even dikwijls door de Amerikaansche troepen en de Indiaansche politie met zijn geheele legercorps over de grenzen gezet. „Kapitein" Payne, beter bekend als „Oklahoma-Payne", naar den Choctawnaam voor het Indianengebied, wordt hoogstwaarschijnlijk gesteund door eenige groote spoorwegmaatschappijen, wier lijnen door Kansas loopen, en die er groot belang bij zouden hebben, als het Indianengebied voor blanke immigratie en kolonisatie werd opengesteld. Payne is de groote rustverstoorder der Indianen, die niet weten, hoe zijn pogingen zullen afloopen, en door onzekerheid verlamd, niet dien ijver aan den dag leggen bij het bebouwen van den grond, dien zij ongetwijfeld zouden toonen wanneer zij verzekerd waren van zijn ongestoord bezit.

Op een mijner wandelingen door de kampementen der Cheyennes was ik in de gelegenheid het zoo geroemd stoïcisme der Indianen gade te slaan. Een jonge man, Núchkium geheeten, toonde mij een vreeselijke wond, die hij zich onder het houtkloven met een bijl had toegebracht. De wond was verouderd, zeer verwaarloosd en zag er slecht uit. Niettegenstaande de zeer pijnlijke bewerking, die ik hem bij het reinigen der wond deed ondergaan, bewoog zich geen spier van zijn gelaat noch slaakte hij ook slechts een zucht. Met gespannen aandacht stond er een troep Indianen om heen, en sloeg de minste mijner bewegingen gade. Toen Núchkium zijn voet behoorlijk verbonden terugtrok, las ik dankbaarheid en voldaanheid in aller blikken.

Herhaaldelijk werd mij in verschillende *wihs* om geneesmiddelen gevraagd, die ik niet altijd kon verschaffen. Ik verwees naar den geneesheer der *agency*, die bij voorkeur in zijn bureau zat te wachten op patienten, die niet kwamen, in plaats van rond te gaan in het kamp, waar hij er honderden kon vinden, die hulpeloos nederlagen aan malaria of rheumatisme, overgeleverd aan hun medicijnmannen, in wie hun geloof was geschokt. Maar het strookte beter met de belangen van het personeel der *stores*, dat tal van kwakzalverijen, als *Pain-Killer*

en dergelijke, den armen onwetenden geleverd werden tegen het dubbele van den prijs.

Wie had ooit vermoed, dat ik de kwakzalversmiddelen zoo wijd en zijd in mijn vaderland verspreid, zou terug vinden in het Indianengebied, in het hart van 't Verre Westen! Met verschillende epidemische ziekten en sterken drank, zou men met het volste recht ook de kwakzalversmiddelen een der voorloopers der „beschaving" kunnen noemen.

Om nog even op het stoïcisme der Indianen terug te komen, moet ik doen opmerken, dat vrij groote kinderen, zelfs knapen, op verre na niet de zelfbeheersching hunner vaders aan den dag leggen. Zij schreeuwen en huilen *tout comme chez nous*.

Al was ik ook vrij gelukkig met het inwinnen van verschillende inlichtingen omtrent de Cheyennes en Arápahoes, met de anthropometrie wilde het bij hen niet vlotten, en werd in dat opzicht groote schuwheid aan den dag gelegd. Ik kon slechts acht mannen meten 170).

Wat het onderzoek naar den kleurenzin der Cheyennes betreft, evenals elders vond ik, dat zij, hoewel het onderscheid van verschillende kleuren ziende, toch voor enkele geen afzonderlijke uitdrukking hebben. Zoo is ook bij hen groen = blauw als gras. De benaming rood is ontleend aan het woord voor bloed = *maït*.

Een der eigenaardigste tooneelen, die men bij de *agency* zien kan, is het veer aan de Canadian, waar dagelijks talrijke Indiaansche ruiters de rivier doorwaden. Dikwijls zitten er twee, somtijds zelfs drie op één paard, hetzij mannen, vrouwen of kinderen. Een paar malen nam ik zelf tot die wijze van oversteken mijn toevlucht, en deelde met een reusachtigen Indiaan broederlijk den mageren rug van zijn paard. De paarden dezer Indianen missen de fraaie tuigen en zadels der Utes en Návajos, maar dragen den staart op een eigenaardige wijze gefat-

soeneerd. Het geheel gelijkt op eenige groote, gedeeltelijk over elkaar geschoven kwasten, eindigende in een spitse punt. Daar het denkbeeld van mijn reis weder op een *buckboard* te moeten vervolgen mij, na de opgedane ondervinding, niet tegenlachte, richtte ik tot den kommandant van Fort Reno, dat 2 mijlen ten zuidwesten der *agency* ligt, het verzoek mij een paard en een begeleider te verschaffen, ten einde mij naar Anadarko te begeven. Niettegenstaande ik majoor D. daarom eens persoonlijk, en later nogeens schriftelijk verzocht, werd mijn verzoek zonder grondige redenen geweigerd. Dit is de eenige maal geweest, dat ik mij over Amerikaansche officieren te beklagen heb gehad. Aangezien ook niemand der aanwezige *cattlemen* zijn paarden zonder bepaalde noodzakelijkheid aan den langen weg met gezwollen rivieren en beken wilde wagen, en de *agency*-voertuigen tijdelijk afwezig waren, schoot mij niets anders over, dan den 17den October, laat in den middag, nogmaals een *buckboard* — ditmaal als eenige passagier — te bestijgen, en den rit naar de *agency* der Comanche- en Kiowa-Indianen te aanvaarden. Den weg nemende over Fort Reno, hebben we, na op een golvende prairie een zandig spoor te zijn gevolgd, binnen 3½ uur den noordelijken oever der Canadian bereikt. Een paar kampvuren van *freighters* bewijzen, dat het water zeer hoog is en zij den overtocht niet durven wagen. De volle maan is inmiddels opgekomen en verlicht de snelvlietende rivier, die langs stille, boschrijke oevers stroomend, op dit uur een allerbekoorlijkst schouwspel oplevert. Lang staan we in beraad, of we zullen oversteken of den nacht aan den waterkant zullen doorbrengen, toen een Indiaan te paard, die met groote zigzaglijnen den stroom doorkruiste, ons doet zien, dat de overtocht voor een licht wagentje als het onze uitvoerbaar is. Tien minuten later hebben we behouden den anderen oever bereikt, en houden er ons avondmaal, dat uit een weinig *corned beef* en een teug whisky bestaat. Door *rol-*

ling prairies, afgewisseld door bosschages van *postoak*, vervolgen we den weg om 16 mijlen verder, aan Spring Creek, van muildieren te verwisselen. Tot 1 ure 's nachts zetten we den rit voort, daar we Sugar Creek zóó gerezen vinden, dat een overtocht gedurende den nacht is af te raden. In den heerlijken nacht, terwijl maan en sterren weerspiegelen in het roerloos watervlak en het donker geboomte aan den oever zich aan de ranke biezen paart, die zachtkens wuiven als een geurige koelte over de velden strijkt, hebt ge hier een beeld voor oogen, zooals Lenau zoo gevoelvol heeft bezongen.

We hebben de muildieren afgespannen, en onze dekens op het oeverzand gespreid, om slapend den morgen af te wachten; maar ginds op korten afstand verrijzen een paar hooge koepelvormige hutten; daar is vuur en kunnen we ons warmen. We schuiven het voorhangsel van den lagen ingang weg, en bevinden ons in een ruime woning met slapende, halfnaakte Indianen, op legersteden rustend, die even boven den grond langs de wanden zijn geplaatst. Zonder een woord te spreken, staat een der Indianen op, en werpt nieuw hout op het vuur, dat het midden van de hut inneemt, en ons weldra zijn weldadige warmte mededeelt, en daarna getroost ons leger daarbuiten doet opzoeken. Nadat de zon was opgegaan, beraadslaagden we met een paar Indianen, die uit de hutten kwamen, en bleken tot den stam der Wichitas te behooren, over den toestand van Sugar Creek. Het was goed, dat we 's nachts de poging niet hadden gewaagd; want nadat we deze Indianen er voor een paar dollars toe hadden overgehaald, zoowel voertuig als muildieren aan den overkant te brengen, verdween het eerste geheel en al onder den waterspiegel, en moesten de muildieren zwemmen. De voerman en ik namen intusschen den brievenzak en de bagage op onzen rug, en droegen die een eind verder, bij een vernauwing der kreek, over een dwars boven het water liggenden boomstam naar den anderen oever, waar we

onze druipnatte equipage weder in beweging zetten. 's Morgens ten 9 ure bereikten we Anadarko waar ik afstapte aan een der smerigste herbergen — het *rendez-vous* van *cowboys* — die ik ooit ontmoet heb.

Anadarko bestaat uit een aantal houten huizen en magazijnen, die zeer ver uit elkaar liggen en aan beide oevers der Washita- of Wishitarivier zijn verspreid; en hoewel deze plaats veel onaanzienlijker is dan Darlington, mag het zich daarentegen in een houten brug verheugen, voor deze streek voorzeker een groote weelde.

Het landschap is op vele plaatsen zeer bekoorlijk, daar de bodem golvend, zelfs bijna heuvelachtig is, en dicht geboomte, als eiken, iepen en *cottonwoods* niet slechts de oevers der rivier, maar ook den verderen omtrek afwisselend bedekken. Ook hier heeft het water aan den grond, die uit triaszandsteen bestaat, een sterk bruinroode kleur te danken. Enkele kampementen zijn in den omtrek verspreid, en vormen met hun bedrijvig leven een pittoreske stoffage van het landschap.

De *reservation*, waarvan Anadarko de *agency* is, bestaat uit twee gedeelten: het gebied der Wichitas en „*affiliated bands*" ten noorden der Washita-rivier, en dat der Kiowas, Comanches en Apaches ten zuiden van daar. Er is wellicht geen *reservation* in het gebied der Unie, waar men zulk een „*Völkergewirr*" bijeenvindt als hier. Toch tellen de negen stammen dezer *reservation* te zamen nog geen 4,200 koppen, hetgeen duidelijk wordt, wanneer men weet, dat sommige nauwelijks 50, andere nauwelijks 100 koppen tellen.

Mijn middelen lieten helaas niet toe, langer dan vier dagen te Anadarko te vertoeven, en ik was dus niet in staat iederen stam afzonderlijk te bestudeeren. Behalve met de Kiowas, die ik liever bij mijn verblijf te Fort Sill wil bespreken, kwam ik in aanraking met leden van de stammen der

Wichitas, Caddos, Delawares en Penetéka-Comanches, daarin vriendelijk bijgestaan door den *agent*, Mr. P. B. Hunt.

De Wichitas vormen met de Towaconies, Wacoes, Keechies, Caddos, Delawares en Penetéka-Comanches de zoogenaamde *„affiliated bands"*. De vier eerste stammen zijn linguistisch verwant, en behooren tot de groep der Pawnee-talen. De Towaconies en Wacoes zijn in waarheid slechts onderafdeelingen van de Wichitas. De naam Wichita, Wishita of Washita werd hun gegeven door hun vijanden de Osages. Zij noemen zich zelven Kiddekediesse, en worden door de Comanches, naar hun woningen, de Donkere Hutten (Tōēchkanne) genaamd. De eerste blanken, die met de Wichitas in aanraking kwamen, noemden hen Pawnee-Picts, wegens hun gewoonte om zich te beschilderen; een gewoonte die sedert lang in onbruik is geraakt. Hun oorspronkelijk gebied lag naar het schijnt aan de Missouri; van daar trokken ze naar de Arkansas en de Neosho, en hadden eenmaal een hunner nederzettingen op de plaats, waar nu de stad Wichita in Kansas ligt. Door andere, vijandige stammen van daar verdreven, trokken ze met langdurige tusschenpoozen zuidwaarts, naar de streek van het gebergte waaraan zij hun naam gaven. Een hunner benden vestigde zich een tijd lang „aan de kromming van een rivier tusschen roode heuvels" en ontving daarom den naam van „Towaconies". De drie Wichitastammen tellen te zamen ruim 400 zielen; de Keechies (spr. Kiētsjais) alléén nog geen 80.

Deze stammen zijn vredelievend van aard, en den blanken nooit zeer vijandig geweest, waartoe hun geringe getalsterkte zeker veel heeft bijgedragen. Sedert lang hebben zij de wilde levenswijze laten varen, en zelfs gedeeltelijk het Christendom omhelsd. Hun tooisels en kleederdracht hebben dan ook weinig eigenaardigs meer; het lange haar, de breede lederen gordels, met groote, ronde Berlijnsch zilveren platen, door de *squaws* gedragen, en lederen *mocassins* zijn nog slechts het eenige wat, behalve

hun eigenaardige hutten, aan het verleden herinnert. Ook hun clansysteem schijnt in onbruik te raken 171).

De hutten, waarvan ik boven reeds met een enkel woord sprak, bestaan uit ongeveer 5 à 6 meters lange buigzame palen, die aan de uiteinden nedergebogen en onderling bevestigd zijn, terwijl het dikke ondereinde dezer palen in den grond geplaatst, een kring van 4 à 5 meters beslaat. Dit geraamte wordt met wilgenrijs of met lang gras omkleed, zoodat de hut in voorkomen het midden houdt tusschen een reusachtigen bijenkorf en een spitsen hooiberg. Een gat in den top en de lage ingang zijn de eenige openingen dezer hutten, die van binnen zeer duister zijn. Vele Wichitas bewonen thans echter huizen, op Amerikaansche manier, die te midden hunner maïsvelden verrijzen. De leden van dezen stam, die ik zag, hadden het „Roodhuidentype"; evenwel zonder de fiere, krijgshaftige uitdrukking der Cheyennes.

Evenals de Wichitas zijn ook de Caddos bijna geheel van de levenswijze hunner vaderen afgeweken. Met een aantal kleine verwante stammen samengesmolten, tellen zij ongeveer 550 koppen. Een zestigtal jaren geleden verlieten ze hun woonplaatsen in westelijk Louisiana, en togen naar de oevers der Brazosrivier in Texas, terwijl een deel hunner naar het land der Choctaws toog, om zich echter later weder met de overigen te vereenigen, en zich in het Indian Territory te vestigen. Onder de overblijfselen der stammen, thans bij de Caddos ingelijfd, noem ik slechts de Nadáko's of Naráko's 172) en de Ionies of Haínai, afkomstig van de Sabinerivier, de Naketoe's en Haiïsh en de Beloxi's, waarvan de tien of twaalf overgebleven leden hun taal verloren, en die der Caddos hebben aangenomen. De Caddos noemen zich zelven Hasínai; de naam Caddos is waarschijnlijk afgeleid van een woord aan het dialect der Nadáko's ontleend.

Behalve de gebarentaal is het Comanche de taal, die door alle stammen dezer *reservation* verstaan en gesproken wordt bij

hun onderling verkeer. Het stamteeken der Caddos bestaat in het nabootsen van een beweging alsof de neus doorboord wordt, herinnerend aan hun vroeger gebruik, zich den neus te doorboren. Ze worden dan ook nog door de Kiowas Mósi genaamd, hetgeen „doorboorde neuzen" beteekent.

Zoowel jacht als oorlog behooren tot de geschiedenis der Caddos; evenzoo de gewoonte van scalpeeren en het rood beschilderen van het gelaat in hun oorlogen met de Osages.

Een intelligente Caddo-Indiaan, George Parton, wiens Caddo-naam Tátassi was, wist mij niet eens al de namen hunner vroegere clans te zeggen. Hij kende slechts die van den Wolf, den Panter, den Beer, den Bison, den Bever, den Waschbeer en de Kraai. De leden van eerstgenoemde clan sneden zich als kenmerk een stuk van het oor af. Leden van dezelfde clan mochten niet met elkander huwen. In tegenstelling met vele andere stammen was bij de Caddos de opvolging in de mannelijke linie.

De waardigheid van opperhoofd (*káhadi*) is niet erfelijk; hij die voor dezen post de beste eigenschappen bezit, wordt verkozen.

Hoewel slechts een deel der Caddos het Christendom belijdt, is polygamie niet meer in zwang 173).

Hun wijze van teraardebestellen gelijkt op die der Wichitas; wanneer de groeve is dichtgemaakt, worden een aantal palen in schuinsche richting in den grond gedreven, zoodat ze elkaar ongeveer midden boven het graf kruisen, en een beletsel vormen tegen de wilde dieren.

Wat de kleurennamen betreft, zooals ze mij door genoemden George Parton gegeven werden, zoo schijnt het, dat de Caddos blauw en violet met hetzelfde woord — *hassáhakoeh* — aanduiden, daarentegen voor groen een afzonderlijk woord bezitten, nl. *bághanoshdhagh*, en voor het begrip kleur een bizonder woord hebben, te weten *pitjáwa*.

In de nabijheid van mijn „hotel" vind ik in een kleine hut van takkenbossen een oude, ziekelijke Indiaansche vrouw, die

treurend ineengedoken zit. Door teekens geeft zij mij te verstaan dat ze door haar volk, de Apaches, achtergelaten is en vuur noch voedsel heeft. Ik geef haar wat ik in mijn knapzak heb, en bezoek haar vervolgens elken dag; met voldoening ziende dat zij haar stramme leden aan een flikkerend houtvuur warmt en mijn nederige gaven steeds dankbaar aanvaardt. Oude, gebrekkige lieden, en dikwijls ook zieken van minderen leeftijd, aan hun lot over te laten, is een gewoonte, die onder vele Indiaansche stammen bestaat, en met hun zwervende levenswijze in verband is te brengen.

De Apaches dezer streken, waarvan ik er slechts enkelen te zien kreeg, schijnen met de Mezcalero-Apaches verwant te zijn; in kleeding wijken ze ten eenenmale van hun stamverwanten in Arizona af, en komen meer met de prairie-Indianen overeen. Zij zijn het best bekend onder de namen van Táshi en Essekwítta, hun door de Comanches gegeven; er bevinden zich echter ook eenige Lipan-Indianen onder hen, behoorende tot een kleinen Apache-stam, wiens leden heinde en verre onder andere Indianen zijn verstrooid. De Apaches dezer *reservation* tellen ongeveer 340 koppen.

Onder de uit andere streken naar de oevers der Wishita overgebrachte Indianen, behoort ook een tachtigtal Delawares, die met ongeveer 700 anderen, welke bij de Cherokees een woonplaats hebben gezocht, het overschot zijn van den alouden, eens machtigen stam, door Fenimore Cooper vereeuwigd. Uit hun wouden in de New-Englandstaten verdreven, kwamen ze langzamerhand ten westen van de Mississippi, om zich later in het Indianengebied te vestigen; doch velen hunner krijgers zwierven sedert hun gedwongen exodus door het geheele westelijk gebied der Unie, van de oostelijke prairieën tot de Stille Zuidzee, van de Missouri tot den Rio Grande, dood en schrik verspreidend onder andere stammen, dikwijls na jaren terugkeerend en als tropee dier verre tochten een reeks van scalpen medebrengende.

Als pelsjagers, spoorzoekers en *scouts*, dikwijls in dienst der regeering, vierden ze aan hun zwerflust en krijgszucht bot, door hun daden toonende, dat zij den ouden roem volkomen waardig waren.

Ik heb slechts drie Indianen van dien stam ontmoet; twee mannen en een jongeling. De eersten waren zeer leelijk, met grove, terugstootende trekken en lange, loshangende haren; beiden droegen *leggings* en een *breechclout*, benevens lederen *mocassins*, en zagen er, niettegenstaande hun volk ongeveer twee en een halve eeuw met de beschaving in aanraking is geweest, bijna even wild uit als de naburige Kiowas en Apaches. De jongeling daarentegen was in *citizensdress*, en sprak vloeiend Engelsch. Toen ik vernam, dat deze Indianen tot den stam der Delawaren behoorden, zeide ik vragend tot hen „Lenape?"

Met kwalijk verholen verbazing, dat iemand, die hun volslagen vreemd was, den naam kende, dien ze zichzelven gaven, zeiden zij met een diep keelgeluid *Auh, Auh!* daarbij toestemmend met het hoofd knikkende. Toen ik hun evenwel door tusschenkomst van den jongen man vertelde, dat ik ver in het oosten bij de groote meren, hun oude vijanden de Irokeezen had gezien, en de zee was overgestoken om het leven van den rooden man te leeren kennen, toen keken ze mij wantrouwend aan, en weigerden zich verder met mij in te laten. Van den agent vernam ik echter later, dat de Lenape zeer aan het oude gehecht zijn, en niet slechts hun eigen taal bijna uitsluitend spreken, maar ook hun godsdienst en verscheidene aartsvaderlijke gebruiken hebben bewaard.

Een deel der Penetéka's of Honigeters, den zuidelijksten stam der Comanches, ongeveer 160 koppen tellende, zette zich eenige jaren geleden onder de „*affiliated bands*" neder, en wordt sedert daartoe gerekend, en in de regeeringsrapporten onder deze stammen vermeld.

Op zekeren morgen werd mijn aandacht getrokken door een

luid gejammer, dat uit het bosch aan den rivierkant scheen te komen. Nadat ik mij met alle moeite een weg had gebaand door het terrein, dat niet alleen door hoog struikgewas en lang gras onbegaanbaar werd gemaakt, maar ook door het water der rivier, die plotseling buiten hare oevers was getreden, kwam ik op een open plek, waar een klein kampement van Comanches was, en vond een aantal mannen en vrouwen weeklagende bij een met muildieren bespannen wagen staan. Nader toeziende, bemerkte ik, dat er een lijk in dekens gewikkeld op dien wagen lag, en herinnerde mij, den vorigen dag te hebben gehoord van een oud opperhoofd, dat doodelijk ziek lag. Behalve den naakten voerman, zat er een Indiaan aan het hoofdeneinde van het lijk, terwijl aan iederen kant van den wagen drie mannen op eenigen afstand van elkander stonden met het gelaat naar het lijk gekeerd. Zes of acht vrouwen, met het bovenlijf en de beenen naakt tot aan de knie, stonden achter den wagen, en hadden zich ten teeken van rouw, het gelaat en den romp zoodanig met scherpe messen gekorven, dat het bloed tappelings over gezicht, borst en schouders vloeide. Zoowel mannen als vrouwen maakten onafgebroken een luid misbaar, bestaande in een soort van langgerekt gehuil en gesnik. Toen mijn tegenwoordigheid werd opgemerkt, werd mij met een ontevreden gebaar en een nijdigen blik beduid, dat ik moest weggaan, en hoewel ik daaraan geen gevolg gaf, ging het weeklagen steeds zijn gang. Een aantal ongezadelde paarden, wier staarten men bijna had kaalgesneden, stonden tusschen het géboomte verspreid. Eindelijk reed de wagen weg naar het bereide graf, daarginds achter de heuvelen, en nadat de jammerkreten voor één oogenblik hun grootste hoogte hadden bereikt, gingen de rouwklagers zwijgend uit elkaar. Toen ik een paar uren later op de plek terugkeerde, was het geheele kamp met al zijn bewoners verdwenen.

Het gebruik van den wagen bij deze plechtigheid had, zoo-

als ik later vernam, een bizondere reden. Toen het opperhoofd op sterven lag, waren er eenige Comanches bij den agent gekomen, en hadden hem gevraagd, wat hij liever wenschte, òf dat het lijk op de wijze der Comanches, d. i. te paard en met het meegeven van al de bezittingen van den overledene zou worden begraven, òf op de wijze der blanken. Toen de agent hierop geantwoord had, dat hij aan de laatste wijze de voorkeur gaf, had men daaraan gevolg gegeven. Het bewijst weder, hoe de eene eigenaardige gewoonte na de andere bij deze volken verloren gaat, en dat hetgeen gisteren nog gebruikelijk was, heden reeds verdwenen is. Mr. Hunt deelde mij verder mede, dat hij kort na het overlijden van het opperhoofd diens tent was binnengegaan en het lijk in zittende houding had gevonden, fraai beschilderd en uitgedost, terwijl een paar bisonshorens zijn hoofd versierden. Zóó was hij gegaan naar A'pamien, „het land des Vaders", waarmede de Comanche de plaats bedoelt, waar allen heengaan na hun dood.

De scholen aan de *agency* te Anadarko gevestigd, zullen er zeker niet weinig toe bijdragen, om langzamerhand deze Indianen hoe langer zoo meer van levenswijze te doen veranderen. Een 130tal kinderen ontvangt er reeds onderwijs, terwijl er ongeveer dertig te Carlisle hun opleiding ontvangen.

Daar de tijd mij ontbrak, persoonlijk deze scholen te bezoeken, zoo wil ik er hier niet verder over uitweiden. Slechts wil ik doen opmerken, dat ook hier weder een ex-*Florida prisoner*, een Kiowa, zich ten opzichte der beschaving zijner stamgenooten verdienstelijk maakte. Toch zijn de Kiowas over het algemeen minder geneigd zich naar de beschaving te voegen dan de Comanches.

Hoezeer het mij ook speet, Anadarko te moeten verlaten om de Indianen, zoo was ik verheugd het den rug toe te keeren, om het ellendig verblijf in het blokhuis, waar ik den nacht in gezelschap van een zes- of achttal *cowboys* op een zolderkamer

moest doorbrengen, in bedden met stroozakken waarvan de overtrekken van het twijfelachtigste wit waren; ook de tafel liet zeer veel te wenschen over, hoewel mijn verhemelte gedurende de laatste tien maanden waarlijk niet verwend was. Half gaar gekookte *camotes* of zoete aardappelen, taai vleesch of garstig spek en de zwarte, onaangenaam riekende koffie, zonder welke ik mij geen maaltijd in het Westen kon voorstellen, waren de vaste gerechten, die bij iederen maaltijd op de ruwe tafel prijkten, om in een ongelooflijk korten tijd in de hongerige magen der koeherders te verdwijnen. De waar was naar zijn geld, want ik betaalde voor *board and lodging* den voor het Westen buitengewoon geringen prijs van 1 dollar per dag.

Zoo zeide ik dan in den avond van 21 October Anadarko vaarwel, om nogmaals — ditmaal voor het laatst — een *buckboard* te bestijgen, met bestemming naar Fort Sill. Die laatste rit zou mij heugen. We hadden nog niet lang gereden, of zware onafgebroken regenbuien braken los, die de prairie in een stikdonkeren nacht hulden. Toen het laatste eindje kaars in de eenige lantaarn was opgebrand, werden we door de duisternis misleid en raakten verdwaald. Doornat en verkleumd doolden we uren lang rond, zonder heg noch steg te weten. Op gevaar af van te verdrinken, en bagage en alles te verliezen, trokken we de sterk gezwollen Cache Creek over en kwamen na een vreeselijken, eindeloos langen nacht, in den vroegen morgen aan den militairen post. De zon had zijn toppunt bereikt voor en aleer ik mijn plunje geheel had gedroogd in een kleine woning niet ver van het fort gelegen, en ik behoorlijk mijn opwachting kon maken bij den kommandant, en de plaats in oogenschouw nemen.

Fort Sill is de grootste militaire post, dien ik in het Westen gezien heb. Het ligt op een groen plateau 1,700 voet boven den zeespiegel aan de samenvloeiing van twee riviertjes, Cache-

en Medicine Bluff Creek. De omgeving is allerbekoorlijkst. Naar het westen verrijzen de boschrijke Wishitabergen als een eenzame eilandengroep boven de baren der eeuwige graszee, die naar de andere hemelstreken den horizon begrenst. In 1868 opgericht onder den naam van Camp Washita, werd deze post gedurende Sheridan's veldtocht in dat jaar als een belangrijk strategisch punt gekozen.

De waarnemende kommandant van Fort Sill stelde mij weldra in betrekking met den militairen tolk, Mr. Horace P. Jones, die meer dan twintig jaren onder de Comanches had geleefd, en hun volle vertrouwen had, alsook met den gewezen *scout*, Philip M'c Cusky. Aan hen heb ik te danken, dat ik ongehinderd verschillende kampementen kon bezoeken, en met een aantal Indianen in aanraking kwam, aan wier mededeelingen ik hier het voornaamste ontleen.

Na dien der Apaches is de naam der Comanches misschien het meest bekend bij het groote publiek, dat de nieuwere romans over Indianen gelezen heeft, en daardoor een min of meer juiste voorstelling van dit volk gekregen heeft. Wat in de dagen van Mayne-Reid of Aimard van kracht mag zijn geweest, is thans voor een groot gedeelte verdwenen.

Ook deze fiere en eenmaal machtige natie is tot een troep gouvernementsbedelaars geworden, die, machteloos door gebrek aan wild, voor altijd getemd is.

Volgens het verdrag van Medicine Lodge in 1867 (verg. p. 351) zijn zij met de Kiowas en Apaches in het bezit gekomen hunner tegenwoordige *reservation*, en van 1874, toen zij voor het laatst op het krijgspad gingen 174), dagteekent de groote ommekeer in hun toestand. Een gedeelte der Comanches toch is evenals een aantal Kiowas, veeteelt en een weinig landbouw gaan beoefenen, en heeft daardoor getoond zich in het onvermijdelijke te schikken. De Indiaan is van nature wijsgeer; zoodra hij heeft gezien, dat niettegenstaande zijn pogingen,

aan een zaak niets te verhelpen is, legt hij met kalme berusting het hoofd in den schoot, in afwachting van de dingen die komen zullen.

De Comanches, een veertig à vijftig jaren geleden door Catlin op 30,000 koppen geschat; bij Schoolcraft omstreeks 1850 op 15,000 geraamd, tellen thans ter nauwernood 1,600 personen, waaronder nog geen 350 strijdbare mannen 175).

De Kiowas schijnen in historischen tijd nooit zoo talrijk te zijn geweest. Schoolcraft schat hun aantal ruim dertig jaren geleden op 1,500. Zij tellen thans ruim 1,100 koppen, waaronder ongeveer 270 strijdbare mannen. Onder beide stammen zijn de vrouwen veel talrijker dan de mannen, vooral onder de Comanches.

De Comanches of Niměnim d. i. „volk der volken" zooals zij zich eenmaal vol trots mochten noemen, waren de machtigste stam der zuidwestelijke prairieën. Van Nebraska af tot over geheel noordoostelijk Mexico strekten zij hun rooftochten uit, hoewel bijna geheel Texas hun land was bij uitnemendheid. Enkele overmoedige krijgers schroomden niet hun stam voor jaren vaarwel te zeggen, en op hun avontuurlijke omzwervingen door te dringen tot in Californië of het hart van Mexico. Een oud opperhoofd, Mowwé geheeten, verhaalde mij, dat hij ongeveer veertig jaren geleden met eenige makkers, zóó ver zuidelijk reisde, dat hij „kleine menschen" ontmoette „met haar bedekt en met lange staarten, die in de boomen woonden." Wat Mowwé zag, waren natuurlijk apen, en wanneer men weet, dat in Amerika de noordelijke grenslijn dezer dieren op ongeveer 19° breedte ligt, d. i. ter hoogte van de Piek van Orizaba, dan kan men zich een denkbeeld vormen van de uitgestrektheid van dien tocht.

Bij de cosmopolitische geaardheid der Comanches kan het niet verwonderen, dat hun taal, na de gebarentaal, door bijna alle zwervende stammen van het Zuidwesten in meerdere of

mindere mate verstaan en gesproken wordt. Er zijn zelfs Sioux-Indianen, die Comanche verstaan. Als heerschende stam waren de Comanches te fier een andere taal te leeren, en dwongen de overige stammen zich van de hunne te bedienen. Onder hun gezworen vijanden waren de Utes en de Tonkaways; de laatsten noemen zij Nimĕtéka = „menscheneters". Ook tegen de Móhtawas en Wasāazj, beter bekend als Kaws en Osages, leverden zij menigen bitteren strijd.

Zoowel Comanches als Kiowas gelijken in kleederdracht op de bovenbeschrevene Cheyennes en Arápahoes; het voornaamste verschil, dat ik opmerkte, bestaat in het schoeisel der Kiowas, dat bizonder fraai is, door de vuurroode vierkante kleppen, die aan de randen met kralen zijn omzoomd en ter zijde van den voet onder de enkels nederhangen.

Onder beide stammen is het „Roodhuidentype" het heerschende (zie fig. 14, pl. 2, een Comanche; fig. 2, pl. 2, een Kiowa), doch bij een aantal Comanches merkte ik een fijnheid van trekken en een edele uitdrukking op, die ik bij de meeste andere stammen gemist heb. Otterbelt, een der voornaamste opperhoofden, was een toonbeeld van mannelijke schoonheid; een jonge krijger, Monewístekwa (Hij-die-het-eerst-slaat) had gelaatstrekken, die aan een Grieksch beeld herinnerden, en was een der schoonste menschen, die ik ooit ontmoet heb.

De Comanches zijn in den regel kleiner 176) en minder forsch dan de Kiowas, waaronder sommige mannen sterk aan het type der Utes, met grove trekken doen denken. Zoowel Comanches als Kiowas zijn over 't algemeen zeer licht van kleur; onder de laatsten vond ik velen met helderbruine oogen (ongeveer N°. 2—4 der schaal). Van hun dunnen knevel laten de Kiowas slechts de punten staan. Partiëel albinisme is onder hen niet zeldzaam.

Onder beide stammen leven een aantal Mexicaansche gevangenen, in het geheel wellicht een vijftigtal, die bijna geheel

de zeden en gewoonten der Indianen hebben aangenomen, en door dezen als hun stamgenooten worden behandeld. Toen ik eens een paar dezer lieden, waaronder er een was met aschblond haar en lichtblauwe oogen, vroeg of zij Mexicanen waren, ontving ik ten antwoord: „*No señor*, *somos Indios!*" (neen mijnheer, wij zijn Indianen.)

Bij mijn onderzoek naar de zeden en gewoonten der Comanches trachtte ik de waarheid te toetsen van een geschrift van Léon de Cessac 177), dat ik kort vóór mijn reis leerde kennen. De mededeelingen omtrent de Comanches, van dezen reiziger, die hij nog wel heet te hebben ontvangen van een jager, die dertien jaar hun gevangene was, bleken bij onderzoek voor het meerendeel een samenraapsel van onjuistheden te zijn. Hoewel ik mij voorbehoud genoemd geschrift elders uitvoeriger te bespreken en aan mijn eigen ervaring te toetsen, wil ik hier slechts als het te pas komt, een en ander vergelijken.

De Comanches, die zich lang geleden afscheidden van de Shoshones of Slangen-Indianen, van welke gebeurtenis zij de overlevering hebben bewaard, worden in zeven kleine stammen van ongelijke sterkte verdeeld, waaronder ik slechts de Yampatéka, Tenéwa en Penetéka wil noemen 178). De eerste en laatste stam zijn genoemd naar hun geliefkoosd voedsel, de *yampa*-wortel (*Anethum* sp.) en de wilde honig. *Téka* = iemand, die eet, is afgeleid van het werkwoord *maréka* of *mareska* = eten. Het stamteeken der Comanches herinnert nog aan hun afkomst; het is het nabootsen met de hand van het schuifelen van een slang.

Het schijnt, dat de Comanches de zuidwestelijke prairieën reeds in bezit hadden vóór de Kiowas, die volgens hun traditie op sleden, waarvoor honden gespannen waren, uit het noorden kwamen. Hoewel men weet, dat de oudst bekende woonplaatsen der Kiowas in het Rotsgebergte lagen, in het tegenwoordige Colorado, hebben zij toch in historischen tijd steeds met de

Comanches samengewoond, en hoewel beide stammen sedert op vriendschappelijken voet hebben geleefd, hebben ze ieder toch, niettegenstaande groote overeenkomst, eenige eigenaardigheden behouden. Het grootste verschil bestaat evenwel in de taal. Met het Comanche zijn vele talen verwant; het behoort, zooals men weet, tot de Numagroep; het Kiowa daartegen schijnt, voorzoover bekend is, geheel afzonderlijk te staan. Met het Apache-Návajo, en het Tuscarora 179) is het Kiowa een van die talen, waarvan ik den vreemdsoortigen klank nimmer zal vergeten. Ook het Kiowa zou ik uit honderd andere talen kunnen herkennen. Eigenaardig zijn de vele neusklanken en het ontbreken van *r* en *v*, terwijl, evenals in vele andere Amerikaansche talen de palatale consonanten *dsj* en *tsj*, en verschillende gutturale voorkomen. Een zeer eigenaardige klank, half nasaal half dentaal, die ook in het Wichita voorkomt, houdt het midden tusschen de Arabische ض en ظ.

Opmerkelijk is het, dat de Kiowas een uitzondering maken op de gewoonte der Comanches, en van vele andere Indiaansche stammen, om zeer obscene persoonsnamen te geven. Een andere eigenaardigheid der Kiowas is, dat zij visch eten. Terwijl een Comanche zonder schroom een beer zal dooden, zal een Kiowa niet zonder groote noodzakelijkheid daartoe overgaan.

Het stamteeken der Kiowas bestaat in het nabootsen van waterdrinken, door de hand met uitgespreide vingers ter hoogte van den mond op en neder te bewegen. De Indianen *werpen* namelijk het water met de hand in den mond, ten minste wanneer zij in het veld zijnde, aan een beek of plas hun dorst lesschen.

De tenten van Comanches en Kiowas gelijken op die der andere prairiestammen, en evenzoo heeft bij hen het zeildoek van „Uncle Sam" de beschilderde bisonshuiden vervangen. Toch schijnt het, dat hier en daar nog tenten (Com. *káni*, *kánik*) in den ouden stijl worden aangetroffen. Bij de Comanches vond ik meer hutten of afdaken van takken dan elders.

In vroeger dagen placht een dorp of kampement uit een groot aantal dicht bij elkander liggende tenten te bestaan; doch thans, nu zij niet meer gezamenlijk op hun groote bisonsjachten gaan, en deze gewoonte, ook uit andere oorzaken, haar reden van bestaan verloren heeft, treft men slechts uit weinige tenten bestaande kampen aan.

Die ritten door de prairie, om de kampementen te bezoeken, waren genotvol, te meer daar het weder bijna voortdurend fraai en helder was, en een frissche herfstatmospheer voor de kille regendagen had plaats gemaakt.

De bodem der prairieën in den omtrek van Fort Sill bestaat hoofdzakelijk uit leem en mergel, terwijl daar waar het grastapijt den harden grond niet bedekt, of een stroom, zooals Medicine Bluff Creek, door hooge rotswanden wordt omgeven, een lichtgrijze, bijna witte kalksteen te voorschijn treedt. In het diepe *bottomland* der riviertjes — dikwijls de bron der malariakoortsen, waardoor de bewoners van Sill worden geteisterd — waar een vruchtbare humuslaag den grond bedekt, paren zich lommerrijke eiken aan weelderige *cottonwoods* en kleine wilgen, en verraden reeds van verre den grilligen loop der talrijke kreken, die als een netwerk van voren het land doorkruisen. Hier wiegt de sumac zijn puntige, reeds door den herfst roodgekleurde bladeren door den wind op en neder; dáár heeft een rijk beladen *pecan*-noteboom zijn vruchten laten vallen; ginds strengelen zich talrijke chenopodiaceën met lange grashalmen dooreen. Somtijds ziet het oog oude bekenden uit milder streken weder; in de doornige *mezquite*, waar de bodem het dorste is, of in de donkere jeneverboomen, die de rotsachtige *bluffs* langs de wateren omlijsten. Nu eens fladdert een troepje prairiehoenders verschrikt voor u uit, dan weer springt een haas op vóór de hoeven van uw paard. De u vergezellende hazewinden, op langen wedloop afgericht, slaan juichend aan, en rennen het wild achterna met duizelingwekkenden spoed. Uw jachtlust,

een onwederstaanbare aandrang naar beweging en ruimte doen u de sporen drukken in de flanken van uw ros, dat brieschend de manen schudt, en vooruit vliegt met de snelheid van den wind. Altijd zoudt ge zoo voort kunnen rennen over die eindelooze graszee, badend in een zee van licht. Dát is de steppe van het Westen, waarvan gij hebt gedroomd; op dát oogenblik verstaat gij dien kreet vol weemoedig verlangen van den dichter 180) als hij van verre smacht naar de open ruimte en beweging, en de vlakten aanroept, zijn vlakten van Amerika, zonder einde of grens, en hij zingt:

Room! Room to turn round in, to breathe and be free,
And to grow to be giant, to sail as at sea
With the speed of the wind on a steed with his mane
To the wind, without pathway or route or a rein.
Room! Room to be free . . . . . .

Maar de bison, dien hij in tallooze kudden als een donderde stormwolk over de steppe ziet bewegen, is verdwenen. Gij kunt u moê staren naar den versten horizon in het westen, of gij er niet één enkelen nog kunt zien, maar te vergeefs. Hoogstens, dat de lichte pels van een antilope als een beweeglijk stipje uitkomt tegen het gras, om spoedig voorgoed te verdwijnen. Antilopen en herten waren na den bison het voornaamste voedsel der Comanches en Kiowas, en hoewel eerstgenoemde dieren nog wel gejaagd worden, steunen de Indianen thans bijna geheel op hun gouvernementsrantsoenen en de kleine kudden vee, die zij begonnen zijn te houden. Beide stammen eten ook den prairiehond; de Comanches ook een kleine schildpad. De lever van runderen of bisons werd nooit gegeten; het merg uit de beenderen echter algemeen. Onder het plantaardig voedsel zijn de vruchten van den *persimmon* (*Diospyros* sp.), waarvan een soort van koeken wordt gemaakt, en waarvan de smaak zeer met ons krenten-roggebrood overeenkomt. Eerst vóór ongeveer vijf en twintig jaren zijn de Comanches maïs gaan verbouwen, en de bewering van de Cessac, dat zij reeds lang vóór dien tijd, zoowel

maïs als watermeloenen verbouwden, bleek ongegrond te zijn.

Eens, bij het bezoeken van het kamp van het Comanchehoofd Tabenánneke, aan den voet van Mount-Scott in de Wishitabergen gelegen, bleek het mij, hoeveel waarde Indianen somtijds aan voorwerpen kunnen hechten. Op mijn vraag om een rond lederen krijgsschild (*toop*) te koopen, antwoordde Tabenánneke, dat hij het zijne voor geen prijs ter wereld wilde afstaan; want dat het hem sedert zijn jeugd had beschermd en op al zijn tochten vergezeld, maar dat hij het mij uit vriendschap voor Koostjerávo (Bisonsopperhoofd, zooals Mr. Jones genoemd werd) wilde laten zien; waarop hij aan een *squaw* een wenk gaf, om de vele doeken, waarmede het schild bedekt was, weg te nemen. Het kostelijke voorwerp rustte op drie stokken, die buiten de *kánik* in den grond waren gestoken, en was bovendien met een lederen foudraal overtrokken, dat de hoofdman er evenwel niet afnam. Op raad van den tolk raakte ik het schild niet aan; trouwens Tabenánneke zelf deed het evenmin, en toen ik hem voor het gezicht bedankt had, werd het weder zorgvuldig bedekt. De eigendom bij de Indianen over het algemeen wordt scherp onderscheiden; alleen den grond, dien zij bewonen, bezitten zij gemeenschappelijk. Menigmaal is het mij voorgekomen, dat ik bij het aankoopen of inruilen van ethnographische voorwerpen stuitte op de moeielijkheid, dat de eigenaars afwezig waren, zonder dat de bloedverwanten te bewegen waren, in onderhandeling te treden. Ook gebeurde het niet zelden, dat een vader of moeder mij zeide: „Het behoort aan mijn kind; ik kan het niet verkoopen; als mijn kind het wil, is het goed."

In den regel wordt overal de persoonlijke eigendom door leden van denzelfden stam onderling zeer geëerbiedigd. Dikwijls gebeurt het, dat hutten met huisraad, wapenen enz., bij afwezigheid der bewoners, een geheelen dag of langer zonder toezicht blijven, zonder dat anderen het zullen wagen, de hut binnen te gaan, veel minder er iets uit te ontvreemden. Ook

in dat opzicht kunnen de „beschaafde" natiën van de „wilden" leeren. Diefstal bij andere, vijandelijke stammen wordt evenwel als een soort van oorlogsrecht beschouwd.

De oorspronkelijke wapenen van de Comanches zijn boog (*eth*, *hoēmok*) en pijlen (*páka*), die in een koker (*hóko*) van pumavel als anderszins bewaard worden, en een lange lans (*tsjik*). De pijlen hebben thans alle ijzeren punten. Eenige jaren geleden, toen het gouvernement ploegen en andere landbouwwerktuigen aan de Comanches schonk, wisten ze er geen beter gebruik van te maken, dan al het ijzer te sloopen en het tot pijl- en lanspunten te verwerken. Geruimen tijd geleden hadden zij de gewoonte hun pijlen te bestrijken met het gift van de ratelslang; doch daar zij zelven, zoowel als hun kinderen, daardoor gevaar liepen, lieten zij dit gebruik varen. Strijdbijlen schijnen deze Indianen nooit te hebben gebruikt. Daarentegen hadden ze oorlogsfluiten (*hook*), vervaardigd uit een armbeen van den adelaar, en gebezigd bij den aanval. Bovendien kennen ze een ander soort van fluit (*wóne*) van riet, dat als muziekinstrument dient. De oorspronkelijke zadels (*nárinno*) der Comanches gelijken zeer op die der Utes (p. 322), maar zijn ook bij hen bijna verdrongen door Mexicaansche zadels.

De aard der Comanches is vroolijk en levendig; aan een groote neiging tot scherts paren zij een grooten observatiegeest, die hen in staat stelt, onmiddellijk de komische zijde van personen of zaken op te merken. Verslaafd aan het dobbelspel en aan wedrennen met paarden als de meeste Indianen, verdrijven ze verder een groot gedeelte van den tijd met zang en dans, en het verhalen van geschiedenissen, waaronder dierfabelen een voorname rol spelen. Eigenaardig zijn hun geregelde debatten, waarbij de mannen zich onderling oefenen, hetgeen er zeker veel toe bijdraagt om hun bekende scherpzinnigheid en doorzicht in vergaderingen te versterken. Bij deze debatten stelt een hunner beurtelings een vraag, die door

de overige leden behandeld wordt. Men zal b. v. redetwisten over vragen als deze: Zoudt ge uw vrouw of wel uw kind redden van den dood, als het u slechts gegeven was één van beiden te redden? Wanneer men u de keus liet om afstand te doen van uw paard of van uw tabak, wat zoudt ge dan verkiezen?

Dank zij hun verre tochten en hun veelvuldig verkeer met verschillende stammen en met Mexicanen, hebben de Comanches een meer cosmopolitischen, vooroordeelsvrijen zin dan andere Indianen, en zijn zij eerder in staat het juiste begrip van toestanden en zaken te vatten. Dat zij een trap hooger staan dan velen hunner rasgenooten, blijkt uit het feit, dat vrouwen deelnemen aan de beraadslagingen en gesprekken der mannen, iets wat den bovengenoemden zegsman van de Cessac onbekend schijnt te zijn, daar hij op het oude, honderdmaal herhaalde thema van vrouwenmishandeling doordraaft.

De Comanches zijn polygaam, en de huwelijken worden in den regel zeer vroeg gesloten, waaraan het waarschijnlijk gedeeltelijk is toe te schrijven, dat vele huwelijken kinderloos zijn, en zij over 't algemeen weinig kinderen hebben. Hoewel in den regel het huwelijk een verbintenis is, die na onderhandelingen van weerszijden gesloten wordt, komt nu en dan ook vrouwenroof voor.

Van tweelingen wordt er één gedood. Waarschijnlijk vinden ze het verlagend, wanneer een vrouw evenals honden meer dan één jong ter wereld brengt; of wel zij gaan uit van den stelregel, dat het beter is, dat er één sterft, dan dat beide gebrek lijden. Doch wellicht ook, dat oorspronkelijk het geloof ten grondslag lag, dat ieder der tweelingen een afzonderlijken vader had.

Hoewel de parturitie in den regel zeer gemakkelijk verloopt, zijn er bepaalde vrouwen in den stam, die de kunst van Lucina uitoefenen 181).

De levenswijze der vrouwen vóór het huwelijk is zeer vrij,

doch alleen ten opzichte van stamgenooten. Evenmin als bij de Utes, zullen zij ooit met blanken gemeenschap hebben. Overspelige vrouwen werden vroeger gestraft met het schieten van een pijl door den voet; later kwam de gewoonte der Apaches in zwang, om haar den neus af te snijden; doch ook dit gebruik is zoo goed als verdwenen. Wanneer een Comanche*squaw* verdacht wordt van overspel, dan noodzaakt men haar onder eede te bekennen, dat zij onschuldig is. Zij maakt zich daarbij een inkerving met een mes in de hand of in den arm en smeert zich het bloed op de lippen, waarmede zij haar onschuld bezweert onder het aanroepen van „den Vader" (het Opperwezen, de zon) en al wat een Comanche heilig is. Het gebeurt zelden of nooit, dat zulk een eed valsch is; daar zij vreezen, dat anders de „Vader" hen met ziekte of een vreeselijken dood zal treffen; doch ook zonder eeden kan men op beweringen of beloften der Comanches, en der Indianen in het algemeen, staat maken. Juist hun trouw aan een eens gegeven woord maakt, dat zij het verbreken van beloften en verdragen door de regeering niet begrijpen, en hun eens geschokt vertrouwen plaats maakt voor wantrouwen en minachting 182).

Hoewel ik slechts weinig omtrent den godsdienst der Comanches kon te weten komen, staat het vast, dat het een vorm van Sabaeïsme is. Zij vereeren — als zoovele andere natuurvolken — de zon, die zij „grooten (weldoenden) Vader" (Tábe of Ta'ab Sétsja) noemen, en aan wie zij de schepping van alle dingen toeschrijven. Montezuma of een heilig vuur, dat volgens de Cessac steeds onderhouden wordt, hebben zij nooit gekend, noch minder hebben zij den Azteekschen vorst ooit goddelijk vereerd.

Wanneer een Comanche van sterven spreekt, dan zegt hij „A'pamien!" een samentrekking van *ápa* = vader, en *mínam* = gaan, komen, en beteekenend „vader (ik) kom (tot u)." A'pamien is het land waar hij henengaat na den dood; het zijn

„de gelukzalige jachtvelden" der Indiaansche romanschrijvers, een benaming bij de Comanches onbekend. Volgens hun geloof gaan niet alleen alle Comanches, mannen, vrouwen en kinderen naar A'pamien, maar ook alle dieren des velds.

Op mijn vraag aan den ouden hoofdman Mow-wé, of hij dacht, dat de blanken ook naar A'pamien gingen, antwoordde hij: „Wij weten het niet, maar ik veronderstel, dat zij een plaats voor zich zelven hebben. Wij hebben moeite genoeg om op ons zelven te passen; laten de blanken zelven hun A'pamien zoeken."

Wanneer de zon ter kimme neigt, en haar laatste stralen den gezichteinder doen baden in rooden gloed, dan gelooven de Comanches, dat het roode stofwolken zijn, omhoog gedreven door dansende rijen van duizenden gelukzalige Comanches in het verre A'pamien.

De heldere, stille nachten in deze streken stelden mij in staat een en ander te weten te komen omtrent de kennis der sterren bij de Comanches. Voor de duidelijkste sterren en sterrenbeelden hebben zij afzonderlijke namen, hetgeen niet te verwonderen is van een volk, dat in de eindelooze steppen wonende, op zijn verre tochten dikwijls de sterren tot gids moest nemen. De Noordster is bij hen de ster bij uitnemendheid, zij noemen haar „*de* ster" = Tátsjinoop; de Morgenster heet Tátatsjinoop; Orion, Tadémemo; de Pleiaden, Soweté; de Melkweg, Essehabit; de Wagen, Wogepook, enz.

Voor de zon, als hemellichaam, en voor dag hebben de Comanches hetzelfde woord = *tábe* of *ta'ab*; voor het uitspansel gebruiken zij de uitdrukking „blauwe wolk"; voor den donder, „de wolken schreeuwen".

Overste Dodge zegt in een zijner beide werken 183), dat de Indianen geen afzonderlijke benamingen hebben voor de jaargetijden; evenmin als ik aan deze bewering ten opzichte van andere stammen geloof kan schenken, is zij waar voorzoover het de Comanches betreft. Zij onderscheiden niet slechts onze vier

jaargetijden, maar ook een aantal phasen in ieder seizoen. Waar het natuurbeschouwingen geldt, hetzij klimaat, grond- en terreinsgesteldheid, dieren of planten, gaan de onderscheidingen der Indianen verder dan de onze. In hun fabelleer wordt niet zelden het waarom van verschillende verschijnselen verklaard.

Een eigenaardigheid der Comanche-taal is de voortdurende verandering, die een deel harer woordenschat ondergaat. Is er b.v. een persoon, die Arend of Bison heet, en de drager van dien naam sterft, dan zal men voor deze dieren een ander woord kiezen, daar het niet geoorloofd is, den naam van een doode uit te spreken. Deze gewoonte is niet alleen zeer verspreid onder de Amerikaansche Indianen, maar ook onder een aantal volken in andere werelddeelen. Evenzoo het gebruik, dat een persoon zijn eigen naam niet mag noemen, waarschijnlijk berustend op het geloof, dat daardoor een booze invloed ontstaat. Wanneer ik den naam van een Indiaan, hetzij man of vrouw wenschte te weten, dan moest ik mij steeds tot andere personen wenden, daar zijzelven steeds het antwoord schuldig bleven.

De regeeringsvorm der Comanches is democratisch. Erfelijkheid, voorzoover het de waardigheid van opperhoofd (*parávo*) betreft, is onbekend, niettegenstaande de Cessac het tegendeel beweert. Hun wet is de talio: oog om oog, tand om tand. De uitoefening van bloedwraak kan worden afgekocht door de partij, die den moord heeft bedreven.

Onder de dansen der Comanches noem ik slechts den „dans van het groote huis" (*pikáni niskĕra* of *níthkădo*), tevens bij de Kiowas in zwang, en door dezen *káochtoe* genoemd. Deze dans wordt jaarlijks gehouden, wanneer de *cottonwood* zijn bladeren verliest, en heeft ten doel om zegen voor de natie af te smeeken. Zij, die aan dezen dans deelnemen, moeten gedurende vier dagen vasten, en mogen alsdan alleen wilgenbast kauwen. Behalve een groote hut, is bij deze plechtigheid de kop van een bison noodig, die op een paal in den grond

wordt gestoken, en waaraan offeranden worden gebracht. De uitvoering van dezen dans levert van jaar tot jaar meer bezwaren op, wegens de moeielijkheid om een bison te vinden. Langen tijd vooruit gaan jagers naar de kloven van den Llano estacado (Com. Piyánowit = groote keten), waar de laatste overblijfselen der groote zuidelijke kudde een schuilplaats heeft gezocht.

Het verblijf te Fort Sill behoort tot mijn aangenaamste herinneringen uit het Westen. De kleine vervallen woning aan den rand van het bosch, dat Cache Creek omzoomde, waar ik mijn hoofdkwartier had opgeslagen, bood mij een kalm hoekje, wanneer ik van een langen rit teruggekeerd, onder de veranda in een hangmat aan droomende rust mij overgaf. Morgen en avond waren er even schoon, en na het bulderend kanonschot, dat bij het aanbreken en verscheiden van den dag over de vlakte klonk, verviel de natuur weder in haar stille rust, hetzij dat de zon luisterrijk het bedauwde gras en bonte loover begroette, of den hemel in haar avondgoud deed baden, om spoedig plaats te maken voor een helderen nacht, waarin de hemellichten blonken met ongewonen glans.

Ook van de zijde der officieren en hun dames mocht ik de meeste gastvrijheid ondervinden, en 't was met een gevoel van leedwezen, dat ik acht dagen na mijn aankomst Fort Sill vaarwel zeide, om mij naar Dallas in Texas te begeven, en van daar uit het oosten van het Indianengebied te bezoeken.

ELFDE HOOFDSTUK.

Door het Indianengebied (*Vervolg*).

In den militairen geneesheer dr. T., die zich naar zijn nieuwe garnizoensplaats, Fort Elliott, begaf, vond ik een aangenamen reisgenoot tot Henriëtta, 65 mijlen zuidoostwaarts van Fort Sill. Ditmaal is het gelukkig geen *buckboard*, waarmede ik den langen rit zal afleggen, maar een behoorlijke tentwagen, die ons beiden en den voerman genoeg ruimte biedt. Het zandspoor, dat we volgen, leidt door een verlaten streek, bestaande uit grazig golvend terrein, dat door talrijke, met weelderige eiken, iepen en roode sumacstruiken omzoomde beken doorsneden is. Het water is sterk gevallen, en zonder moeite trekken we West Cache Creek en later Red River over. De eenzaamheid der streek doet ons een blik slaan op het dierlijk leven der prairie: een troep groote wolven 184) en een ratelslang, die door de kogels uit onze revolvers haar einde vindt, zijn de eenige gevaarlijke dieren, die we ontmoeten; maar ook talrijke *cottontail*-konijnen en prairiehonden treffen we aan op ons pad. Opvallend is de overeenkomst in sommige manieren tusschen deze beide knagers. Bij onze nadering b.v. duiken de eersten weg aan den ingang der prairiehondenholen, zonder die evenwel binnen te gaan, zooals de rechtmatige bezitters een oogenblik later doen, en blijven roerloos zitten met de ooren in den nek

tot we voorbij zijn. De prairiehonden geven van groote vertrouwelijkheid blijk; want talrijke holen zijn niet slechts langs, maar op het breede rijpad gelegen, waar ze ongestoord hun dartelen, koddigen gang gaan 185).

Op het gebied der *reservation* is het kleine poststation, een eenzame *ranch*, waar we van paarden verwisselen, de eenige bewoonde plaats die we zien, en kort voor we de Red River passeeren, ontmoeten we een talrijke kudde hoornvee, door een aantal *cowboys* te paard gehoed. Het zijn *trespassers*, die zich om het verbod, dat geen vee op de *reservation* mag weiden, in het minst niet bekommeren. De kommandant van Fort Sill, die herhaaldelijk dergelijke overtreders over de grenzen moest zetten, gaf mij als zijn meening te kennen, dat sommige agenten, rijkelijk door *cattlemen* betaald, moedwillig de oogen sluiten wanneer dezen hun vee op het Indianengebied laten weiden. Wanneer de Indianen er de lucht van krijgen, nemen zij het eenvoudige, maar voor 't oogenblik afdoende middel te baat, om de prairie over een zekere uitgestrektheid in brand te steken.

De Red River, in de taal der Comanches Piyahápe, verdient haar naam ten volle; want het troebele, roodachtige water stroomt er langs hooge oevers van roode zandsteen. Nergens leert ge de waarheid beter inzien van de uitspraak van Plinius „*talis est aqua*, *qualis terra*, *per quam fluit*" dan in het Amerikaansche Zuidwesten, en vooral op de prairieën.

Kort nadat we op Texaansch grondgebied zijn gekomen, ontmoeten we niet ver van Taylor's *store*, tevens poststation, een troepje Comanches te paard, die handel hebben gedreven. Waarschijnlijk hebben ze onder vele andere zaken, ook whisky onder hun dekens verborgen; want de houders der *stores*, die op den zuidelijken oever der Red River liggen, zijn niet zelden oorzaak van moeilijkheden met de Indianen, die na het gebruik van sterken drank, zelfs in geringe hoeveelheden, al

hun bezadigdheid verliezen, en roekeloos naar de wapenen grijpen. De „wilde" Indianen, zooals Comanches en Kiowas, die de Texaansche grens willen overgaan, moeten van een pas van hun agent voorzien zijn, daar zij zich anders blootstellen om zonder vorm van proces als „*hostile*" door de Texanen te te worden neergeschoten. Zóóver is het gekomen met de stammen, die voorheen Austin en San Antonio, de voornaamste steden van Texas, stormenderhand dreigden in te nemen, en die nauwelijks tien jaren geleden het bestaan van Henriëtta bedreigden!

Het landschap aan deze zijde der Roode Rivier draagt hetzelfde karakter als aan gene zijde; doch ver uit elkander liggende woningen en groote omheiningen (*fences*) voor het vee van een soort van dik, met dwarse punten voorzien, gegalvaniseerd ijzerdraad, komen thans menigvuldig voor. Onder het vee grazen in de verte een aantal antilopen, die willens of onwillens, door een of anderen *cattleman* zijn ingesloten; maar ze hebben alle ruimte; want het is ons onmogelijk den anderen kant der omheining te onderscheiden. Tegen de schemering, die op een prachtigen helderen dag is gevolgd, ontwaren we aan den westelijken horizon, het schijnsel van een prairiebrand, die een groot gedeelte van den hemel met rossen gloed verlicht. Kort vóór we Henriëtta binnen rijden, wijst de voerman ons bij een kreupelbosch de plek waar veertien dagen geleden de postwagen, dien hij toen leidde, door roovers overvallen werd. Hij kwam vrij met een slag van een revolver op het hoofd, terwijl de passagiers, eenige Negersoldaten, verlofgangers van Sill, hun laatsten cent, alsook hun pistolen, moesten afgeven. Geen wonder, dat de Indianen voor deze „*buffalo soldiers*" een diepe minachting hebben! Ons overkomt echter niets, en verkleumd door den koelen avond, rijden we onder vroolijk zweepgeklap ongedeerd de zandige straten van Henriëtta binnen, waar we weldra op de harde bedden van „The National" insluimeren.

Henriëtta is een klein stadje in opkomst, dat voorzeker in bloei zal toenemen, wanneer de spoorweglijn van Fort Worth, waaraan het ligt, voltooid zal zijn tot aan Denver, de hoofdstad van Colorado, en het groote, voor veeteelt zoo bij uitstek geschikte gebied van Noord-Texas 186), beter bereikbaar zal zijn. Tijdens mijn verblijf was deze spoorweglijn reeds gereed tot aan Wichita-Falls, een tusschen Henriëtta en Fort Elliott gelegen plaatsje.

Daar Henriëtta den vreemdeling niets bezienswaardigs aanbiedt, en het als het eene ei op het andere, op alle West-Amerikaansche steden van dien omvang gelijkt, verliet ik het zoo spoedig mogelijk, daartoe gelegenheid vindende met den trein, die den 30sten October 's middags naar het zuidoosten vertrok, terwijl dr. T. zijn reis naar Fort Elliott voortzette. De spoorweg leidt door golvende prairieën, waartusschen hier en daar kalkgesteenten te voorschijn treden, en door uitgestrekte bosschen van lage eiken; maar overal ziet men dat het land reeds — om de Amerikaansche uitdrukking te bezigen — „opgevuld" (*filled up*) wordt, met *ranches* en kleine steden. Decatur en Aurora zijn zelfs vrij aanzienlijke plaatsen, en te Fort Worth, waar ik vijf uren na het verlaten van Henriëtta aankom, heerscht een drukte en leven aan het station, zooals ik in langen tijd niet heb bijgewoond. Ik heb er tot 3 ure 's nachts den tijd, om mij in bespiegelingen over de groote contrasten, die het Westen biedt, te verdiepen, alvorens ik de reis naar Dallas kan voortzetten, dat ik in den vroegen morgen bereik. Dallas, dat 10 à 11,000 inwoners telt, hoewel geen hoofdstad zijnde, doet meer aan een groote stad denken dan Tucson of Santa Fé, waartoe de afwezigheid der armoedige *adobe* gebouwen veel bijdraagt. Terwijl het centrum der stad, dat uit drie rechte, zandige hoofdstraten bestaat, die meer dan een mijl lang zijn, en door een groot aantal dwarsstraten gekruist worden, op Little Rock, Trinidad en andere steden gelijkt,

strekt zich rondom Dallas een netwerk uit van landelijk avenues, waarin rustieke houten woningen en sierlijke steenen villa's verscholen liggen in het lommer van acacia's en eiken, terwijl verderop een gordel van lage, groene eikenbosschen de stad omringt. Het uiterlijk der inwoners van Dallas doet duidelijk zien, dat deze stad sedert lang zijn gevaarlijke periode van een *hardplace* heeft doorgemaakt; want gewapende *tramps* en *hoodlumps* hebben voor altijd een goed heenkomen naar elders gezocht; alles toont meer orde en netheid, en het eigenaardig provisorische, dat alle kleine plaatsen in het Westen kenmerkt, is hier zoo goed als verdwenen.

Daarentegen kunt ge veel meer Negers in alle mogelijke kleurschakeeringen, van het diepste zwart tot licht zwartachtig geel, op de straten aantreffen, dan elders. Ook dát duidt op geregelde toestanden; want zelden vindt men Negers in de kleine *frontiertowns*, en die er zijn, behooren niet tot de besten. Maar buitendien is de Neger in de staten ten westen van de Missisippi veel minder talrijk, dan in die ten oosten dier rivier, daar hem de hoedanigheden van kolonist ontbreken, en hij zich zelden zelfstandig met landbouw en veeteelt bezighoudt. Voor het ruwe leven vol strijd van den blanken kolonist in woeste streken heeft hij noch energie, noch geschiktheid, en de luiheid is bij hem grooter dan de zucht naar gewin, in welk opzicht hij overeenkomt met den Mexicaan. Slechts daar, waar een betrekkelijk dichte bevolking voorhanden is, en een omgeving, waar hij in een meer of minder dienstbare betrekking zijn bestaan kan vinden, zijn in de Unie Negers aan te treffen.

Ik was gedwongen veel langer te Dallas te vertoeven, dan mij lief was, maar met den besten wil kon ik de reis niet voortzetten, daar het daartoe meest noodige — geld — ontbrak. Door verschillende omstandigheden was het geld, dat ik te Dallas verwacht had, niet aangekomen, en verkeerde ik gedurende negen dagen in het onaangename geval van in een

wildvreemde plaats bijna geheel van middelen ontbloot te zijn; zelfs ging het zóó ver, dat ik mijn horloge moest verkoopen, om den hotelhouder tevreden te stellen, die mij anders „op straat" zou hebben gezet. Maar op den negenden dag van ontzettende verveling en werkeloosheid was nog de maat niet volgemeten; men wilde mij den wissel, dien ik eindelijk ontvangen had, niet uitbetalen, omdat ik mijn identiteit niet kon bewijzen. Brieven, betuigingen, niets baatte; maar eindelijk na over en weer telegrapheeren met een bankier te New York kreeg ik het geld in handen, en kon ik in den vroegen morgen van 9 November met een zucht van verlichting Dallas den rug toekeeren. Ik aanvaardde daarmede mijn laatsten tocht: een bezoek aan een paar der beschaafde natiën van het Indian Territory.

Door een golvend prairieland, afgewisseld door maïs- en katoenvelden en eikenbosschen langs de stedekens M'c Kinney, Sherman en Denison, en eenige andere kleine gehuchten den weg vervolgend, passeert de trein ongeveer een mijl boven laatstgenoemde plaats de Red River, die hier tusschen hooge banken van witachtige kalksteen vloeit, en met haar uit het westen komende roode wateren en de met bonten herfstdos prijkende bosschen aan den oever een schril, maar fraai contrast oplevert. Daarmede zijn we weder in het Indianengebied gekomen. Tot op korten afstand vóór Caddo, de plaats mijner bestemming, blijft het afwisselend heerlijk dicht bosch, waar eeuwenheugende stammen, van klimplanten omgeven, haar vochtig gebladerte doen ritselen boven het lange gras der sterk golvende prairie. Te Dallas verkondigde alles den zomer: dáár een warme zon, die van den strakken, blauwen hemel haar gloed wierp op de groene eikeboomen; hier eene fijne witachtige nevel, die als een doorzichtige sluier boven de veelkleurige bosschen hangt en op den herfst duidt.

Colbert, Durant en Armstrong, drie stations, zijn even zoovele kleine eenzame gehuchten van blokhuizen. Tegen half 2 in den

middag stap ik te Caddo uit den trein, en heb daarmede een der voornaamste plaatsen in het land der Choctaw-Indianen bereikt.

De reden, dat ik juist Caddo had gekozen, lag in de meening, dat de bevolking er bijna uitsluitend uit Zambo's, een gemengd ras van Indianen en Negers, zou bestaan, en ik gelegenheid zou hebben, deze nauwkeurig te onderzoeken, hetgeen tot dusver nooit gedaan was. Althans Hepworth Dixon beweert in zijn boek, getiteld „White Conquest", dat te Caddo „de hutten in het open veld en bijna al de huizen in de stad" door deze kleurlingen bewoond zijn. Bij nader onderzoek vond ik evenwel, dat er geen enkele Zambo te Caddo aanwezig was, en er evenmin ooit Zambo's hadden gewoond; ik vond slechts blanken, Negers en Indianen, die ten getale van 350 de geheele bevolking uitmaken. Evenmin was het mij mogelijk de „biljartzalen" en „kroegen" te ontdekken, waarvan genoemde schrijver spreekt; het Indianengebied houdt er geen enkel etablissement van dien aard op na.

Onder de blanken, die ik te Caddo leerde kennen, waren mijn hospes, lid van de Odd Fellows, waarvan Caddo een loge bezit bestaande uit zeven personen; de gewezen stalmeester van den groothertog van Mecklenburg-Schwerin, thans vrachtrijder; een deserteur uit Kassel, die nu de schoenen der Caddoanen lapte; een Zwitsersch ex-cavalerist, thans *garçon* in het „hotel" van den Odd Fellow, en een geestelijke, die aan de kleine Negertjes het *a*, *b*, *c* leerde, en verder veel op wilde kalkoenen jaagde. Ik ontmoette in den persoon van Mr. Folsom, een volkomen beschaafden Choctaw-Indiaan, wiens grootvader een blanke was, iemand, die mij een en ander omtrent den vroegeren en tegenwoordigen toestand van zijn volk wist mede te deelen. Voor bizonderheden omtrent de vroegere geschiedenis, en zeden en gewoonten der Choctaws moet ik den belangstellenden lezer verwijzen naar de werken van Adair 187),

Roman 188), Jones 189) e. a., en wil hier liever in het kort nagaan in hoever de Choctaws van de voorvaderlijke gebruiken zijn afgeweken. Het verblijf van welhaast vijftig jaren in hun nieuw vaderland heeft nagenoeg al het oorspronkelijke bij deze Indianen doen verdwijnen. Hun vroegere woonplaatsen lagen voornamelijk in den tegenwoordigen staat Mississippi, waar nog ruim 1800 hunner zijn achtergebleven, en die als Amerikaansche burgers worden beschouwd. De hun ten nauwste verwante Chickasaws woonden noordelijk van hen, hoofdzakelijk in het westen van den staat Tennessee. De Choctaws tellen volgens het regeeringsrapport van 1882 16,000, de Chickasaws 6,000 koppen, doch op verre na bestaat dit aantal niet uit volbloed Indianen, maar een aantal blanken, mestiezen, Negers en Zambo's is hieronder begrepen.

De juiste beteekenis van den naam Choctaw 190), beter Cháhta (spr. Tsjách-ta) schijnt verloren te zijn gegaan, maar beteekent wellicht „scheiding", met het oog op een afscheiding van de Creeks en Seminoles, met welke stammen de Choctaws voorheen één volk uitmaakten. De Chickasaws, beter Chíkasha (spr. Tsjí-ka-sha), waren, volgens de overlevering, eenmaal Choctaws, doch tengevolge van een opstand, hetgeen de naam beduidt, vormden zij later een natie op zichzelf.

De kleederdracht der Choctaws is geheel als die der blanken, met het eenige onderscheid, dat zij meer roode en bonte doeken om den hals dragen, en de mannen op hun breedgerande vilten hoeden niet zelden roodgeverfde struisvederen steken. Hun vroegere woningen, een soort van blokhuizen met puntige daken, of hutten van leem en gras, hebben plaats gemaakt voor de gewone huizen der Amerikaansche landbevolking. Met het Christendom zijn alle eigenaardigheden — op de taal na — verdwenen. Hun clansysteem werd, volgens hun eigen wettelijk besluit, in 1836 afgeschaft. De Kashápaokla („het gescheiden volk")

en de Okoelaïhoeláhta, hun hoofdclans, zijn nog slechts bij naam bekend.

Ook de nationale balspelen werden officieel afgeschaft, daar zij aanleiding gaven tot twisten, en „ongodsdienstig" waren. Evenals het scalpeeren en het rooken van de aarden vredespijp, door den *tisho* in vergaderingen rondgeleid, verdwenen zijn, hebben de Choctaws ook voorgoed de vereering van de zon en het vuur, en hun eigenaardige wijze van lijkenbehandeling 191) laten varen. Wel zijn er waarschijnlijk hier en daar nog ouden van dagen, die in het geheim nog het geloof en de gebruiken der vaderen huldigen, maar het volk der Choctaws heeft voor immer zijn oorspronkelijkheid verloren, wellicht nog meer dan de Creeks en Cherokees.

De Chickasaws schijnen echter achterlijker te zijn dan hun Choctawbroeders, en blijk te geven van hun ouden strijdlustigen aard, door onderlinge bloedige twisten, die vooral ontstaan, wanneer zij zich aan *oka homi* (sterken drank) te buiten hebben gegaan. Ook de uitvoering der *peshófa*, een „medicijnmakerij" bij ziekten, is onder de Chickasaws nog niet geheel verdwenen.

Het was den 10den November, dat ik, met den ex-stalmeester tot geleider, den weg insloeg naar Old Boggy Depot, 20 mijlen bijna noordelijk van Caddo, ten einde Allen Wright, den gewezen gouverneur der Choctawnatie, te bezoeken. Bijna onafgebroken voerde het mulle wagenspoor door prachtige, dichte bosschen van verschillende soorten van eiken, *walnut* (*Juglans nigra*), sycamoren en *Osage-oranges* (*Maclura aurantiaca*), terwijl de frissche geur van een bosch na regen de lucht vervulde. Stille, murmelende beekjes zonder naam kruisten menigmaal ons pad, zich verliezende in de geheimzinnige diepten van het woud, welks grootsche eenzaamheid onwillekeurig tot mijmeren stemde. Enkele malen verrees een alleenstaand blokhuis, omgeven door een maïsveld, waarin talrijke doode

boomstammen nog in den grond stonden, op plekken waar het woud gekapt was. Het eerste gehucht, dat we aandoen, is New Boggy Depot, bestaande uit een paar *stores* en kleine houten woningen; daarop 2 mijlen verder Old Boggy Depot, eveneens door een dichten gordel van bosschen omringd.

Mr. Allen Wright bewoont een nette houten villa, die met een veranda en een balcon voorzien is. Hoewel ik hem volslagen onbekend ben, en slechts den ex-stalmeester als introductie bij mij heb, word ik door Mr. Wright met de meeste voorkomendheid ontvangen. Door een misverstand meent hij, dat ik eenigen tijd bij hem wensch te logeeren, en zonder aarzelen zou hij aan mijn wensch hebben voldaan, indien ik niet spoedig gezegd had, dat ik slechts kwam om zijn kennis te maken, daar zijn naam mij sedert lang door zijn „Chahta Leksikon" 192) bekend was.

Mr. Wright, hoewel een volbloed Choctaw van 50 à 60 jaren, is een volkomen beschaafd man, die even goed als mijn Irokeesche vrienden de Parker's en Mount-Pleasant's, thuis zou zijn in iederen salon. Toevallig behooren dezen, evenals eenige mij bekende geleerden te Washington, ook tot zijn kennissen, hetgeen er nog toe bijdraagt, om ons spoedig op den besten voet te doen zijn. Ik zit aan aan den gastvrijen disch en maak kennis met Mrs. Wright, een blanke dame, die acht kinderen heeft bij haar Indiaanschen echtgenoot. Die, welke ik zag, droegen geen spoor hunner Choctawafkomst.

Onder de gerechten is ook *tafula*, de nationale spijs der Choctaws, bestaande uit een soort van maïsbrei of *hominy*, alsmede *banáha* en *paskahawvshko*, twee soorten van Indiaansch brood, het laatste met zacht, sponsachtig deeg.

Mijn vragen worden met een vloed van woorden beantwoord, en met een soort van welgevallen verhaalt mijn gastheer, hoe alle oude gebruiken verdwenen zijn, hetgeen niet te verwonderen is, wanneer men weet dat Mr. Wright eigenlijk predi-

kant is en zijn opvoeding in de ooststaten genoten heeft. De man, wiens grootvader, of vader wellicht, den eeretitel van *humma* 193) droeg, sprak hier in vloeiend Engelsch met ingenomenheid over de kerk en de school onder zijn volk, overtuigd dat alleen in de Christelijke beschaving het redmiddel van den Indiaan lag.

Van de Choctaws is dan ook het denkbeeld uitgegaan om het Indian Territory als afzonderlijke staat in de Unie in te lijven, onder den naam van Oklahoma 194), een denkbeeld veelvuldig besproken, toen in 1870 een aantal afgevaardigden van verschillende stammen te Ockmulgee, de hoofdplaats van het Indianengebied, bijeenkwamen, maar waarvan de verwezenlijking nog in een zeer ver verschiet ligt 195). Oklahoma zal misschien altijd een Utopia blijven, niet omdat de Indianen, eenmaal beschaafd, niet in staat zouden zijn een geheel op zichzelf te vormen, maar omdat de rassenhaat en winzucht der Amerikanen niet zullen toelaten, dat de „roode man" in de toekomst een duim gronds voor zichzelven behoudt. Er zullen andere Oklahoma-Paynes (verg. p. 367) komen, gelukkiger dan hun voorganger, die op hun land zullen aanvallen als een zwerm roofvogels op het aas. De opening van het Indian Territory voor blanke kolonisatie is slechts een quaestie van tijd, en de „bestendige voor altijd verzekerde woonplaatsen" (*„permanent homes, for ever secured"*), waarvan de verdragen spreken, zullen klinken als bittere parodieën op een natie zonder trouw 196).

De Choctaws hebben een opper-opperhoofd (*chito mingo* of *miko*) en drie districtsopperhoofden, die door het volk worden gekozen en periodiek aftreden. De hoofdplaats, waar jaarlijks de groote raadsvergaderingen worden gehouden, was tot voor korten tijd Doaksville in het zuidoosten der Choctaw-*reservation*, maar is thans Tvshkahoma, ten oosten van het Sans bois-gebergte. De Choctaws zijn in het bezit van een gedrukt wetboek. Zij hebben, evenals

hun beschaafde naburen de Creeks, Cherokees enz., het land in gemeenschappelijk bezit, en zijn heinde en verre in meestal afgezonderd liggende landhoeven verspreid, waarvan het gevolg is, dat het land grootendeels een braak liggende woestenij is; de bosschen, die 50 °/₀ van het Choctawgebied beslaan 197), en de uitgestrekte kolenvelden, die in het oosten van het Indian Territory gelegen, ongeveer $\frac{1}{3}$ van deszelfs totale oppervlakte beslaan, zijn onontgonnen.

De Choctawtaal is zeer welluidend door hare talrijke klinkers, en levert reeds voor een ongeoefend oor een groot contrast op met de talen der Tinné-, Numa- en Algonkingroepen. Met het Creek en Seminole en eenige andere talen van minder belang, vormt het Choctaw-Chickasaw de groep der Apalachische talen. *D*, *g* en *r* ontbreken in het Choctaw; *ai* en *au* zijn de eenige diphthongen; eigenaardig zijn de *hl*-klank, en de neusklanken, die met uitzondering van *e*, bij de andere klinkers voorkomen. Enkele woorden worden uitsluitend door vrouwen gebruikt; ik noem hier slechts *ehwá* of *ehwak* = foei! Andere woorden worden, evenals in het Creek, slechts bij plechtige redevoeringen gebruikt, dermate dat men bij hen van een redenaarstaal zou kunnen spreken. Volgens de overlevering kwamen de Choctaws uit het westen, voorafgegaan door hun zieners, die een paal in de hand droegen om den weg af te bakenen. De door Möllhausen 198) hieromtrent medegedeelde legende, alsook die van de dwergen of kreeftmenschen, werd mij door Mr. Folsom verhaald; ik zou er echter bezwaar in zien, om als Möllhausen, de legende omtrent hun afkomst met die der Flathead- en Chinook-Indianen ten westen van het Rotsgebergte in verband te brengen. Dat ook de Choctaws hun schedel misvormden, bewijst niets voor deze meening; deze gewoonte toch is onder tal van stammen der beide Amerika's in zwang. Hoewel bij de Choctaws deze gewoonte sedert lang in onbruik is geraakt, en men mij nog slechts kon *zeggen*, dat de kinderschedel door

het opleggen van zakjes met goud, in een bepaalden vorm werd gebracht, ontmoette ik enkele oude individuen, wier schedel nog duidelijke sporen dier misvorming toonde 199).

De komst van een circus te Caddo, waarvan de directeur een „kolonel" was, bood mij een geschikte gelegenheid physiognomische studiën te maken onder de talrijke Choctaws van beide seksen en iederen leeftijd, die uit alle richtingen waren toegestroomd om de voorstellingen bij te wonen.

Ik kreeg hier een denkbeeld van hetgeen men in de regeeringsrapporten somtijds onder „Indianen" verstaat. Van de aanwezige Choctaws, wier aantal verscheidene honderden bedroeg, waren verreweg het grootste gedeelte *halfbreeds* zonder eenheid van type, waaronder er waren, die een soort van donker vaal, kastanjebruin haar en een matte tint hadden; overigens waren er talrijke Negers — vroegere slaven der Choctaws — en enkele Zambo's; de rest kon men als Indianen beschouwen, maar toch niet allen als *fullbloods*. Naar een oppervlakkige beschouwing te oordeelen, zijn er twee, misschien drie typen onder hen, waarvan het eene een rechten, tamelijk korten neus, het andere een krommen neus heeft, en het midden houdt tusschen het „Roodhuidentype" en de Semitische physiognomie; het derde type heeft eenige Mongoolsche kenmerken. De meesten dezer Indianen zijn middelmatig van gestalte, maar krachtig gebouwd; de vrouwen zijn in dat opzicht weinig van de mannen verschillend. Eenige vrouwen rookten bruine aarden pijpen of pruimden tabak. Deze laatste gewoonte hebben ze waarschijnlijk met de beschaving van de Amerikanen overgenomen; want onder de onbeschaafde stammen heb ik nergens het tabakpruimen aangetroffen.

Het genoegen der brave Choctaws werd 's avonds eenigszins getemperd, doordien de „doctor" van den circus, die Mesmeristische voorstellingen gaf, plotseling ongesteld werd. Het inzwelgen van den inhoud uit een fleschje „*painkiller*", een af-

schuwelijke kwakzalverij, die hij zich spoedig uit een *store* had weten te verschaffen, maakte er de hevige pijnen in het onderlijf niet beter op, zoodat ik, als de eenige persoon, die hulp kon verschaffen, den kermenden „*doc*" voor mijne rekening kreeg; tot voldoening echter van zijn chef, den „kolonel", bracht ik mijn „collega" zoover op de been, dat hij laat in den nacht weder vertrekken kon. De „*doc*" was de laatste patient, dien ik in het Westen onder behandeling kreeg.

Met den circus verdwenen ook de Indianen, en keerde Caddo tot zijn gewone stilte terug; en daar ik voor mijn doel genoeg van de Choctaw-natie gezien had, nam ik 's namiddags ten 2 ure, den 13den November, plaats op den trein naar Muskogee, de hoofdplaats der Creek-*reservation*. Een onafgebroken boschland met eiken, *hickory*- en sycamoreboomen, veelal met krachtige lianen omslingerd, is alles wat men ziet, zoolang de zon aan den hemel staat. Kleine stations zooals Atoka, Limestone Gap, M'c Allister en Eufaula, grootendeels door blanken bewoond, liggen verscholen in die zee van geboomte, en aaneengeketend door den spoorweg, de eenige heirbaan die deze wildernis doorsnijdt. De duisternis doet ons uitgestrekte prairiebranden zien, die den verren horizon doen baden in een prachtigen vuurgloed, door den fellen noordenwind, die 's avonds is opgestoken, en nog sterker woedt dan den 12den, aangewakkerd tot een ontzaglijken omvang. In den loop van den avond ben ik te Muskogee, dat een goed hotel bezit, bestuurd door het pas gekozen opperhoofd, Mr. Perryman. Het is er echter zoo vol, dat ik mijn toevlucht moet nemen tot een ellendige herberg in de nabijheid.

Het doel van mijn bezoek te Muskogee was mij in verbinding te stellen met den regeeringsagent voor de „vijf beschaafde natiën" 200) en mij eenige inlichtingen te verschaffen omtrent de beste wijze om met vrucht een en ander van de Indianen te zien. Ik bezocht hem den volgenden morgen. Het bleek

spoedig, dat ik te Muskogee niets van belang zou vinden, en ik genoodzaakt was tot Eufaula op mijn schreden terug te keeren, om een der voornaamste leden der Creek-natie, Hon. G. W. Stidham, te bezoeken.

Muskogee, na Vinita de grootste plaats van het Indian Territory, telt 500 inwoners en bestaat slechts uit eenige zandige, elkander kruisende straten, wier huizen voor een groot gedeelte uit verschillende *stores* bestaan, waaronder eenige winkels met pelterijen, een bewijs voor den overvloed van wild dezer streken. Muskogee ligt in een golvende prairie; maar om zoo te zeggen op den breeden kop van een der golven. Slechts naar het oosten rust de blik op de boschrijke Bayou-heuvelen, naar alle andere zijden heen op de onafzienbare *rollingprairie.*

Ik keerde dus laat in den middag van 14 November naar Eufaula terug, waar ik 's avonds bij een prachtigen maneschijn en onder een doordringende koude aankwam. Ik had weldra een herberg gevonden, waar een aantal houthakkers en vrachtrijders zich om het vuur zaten te warmen. De herbergier, met eene Indiaansche gehuwd, bleek een ex-*Oberkellner* uit de „Vier Jahreszeiten" te Wiesbaden te zijn, die na tal van lotswisselingen eindelijk in dezen vergeten uithoek was verdwaald geraakt. Het viel moeielijk in dien gebaarden *frontiersman* een voormaligen gedienstigen geest uit een eerst hotel te herkennen.

Den volgenden morgen is mijn eerste zorg Mr. Stidham te bezoeken, die, niettegenstaande het aanzien waarin hij onder zijn stamgenooten staat, een *store* heeft. Het is een van die contrasten zooals ze misschien slechts in Amerika mogelijk zijn; ik zeide reeds, dat het nieuw gekozen opperhoofd der Creeks een hotel had; de gewezen gouverneur der Cherokee-natie, dien ik later ontmoette, was eenvoudig *postmaster*, terwijl zijn dochter hem in die betrekking assisteerde.

De eerste ontvangst bij den Creek-hoofdman was koel, niet-

tegenstaande — of liever wellicht tengevolge van — mijn aanbevelingsschrijven van den regeeringsagent. Later aan het praten geraakt, verdween echter de slechte luim, en noodigde hij mij uit, mijn intrek te nemen in zijn huis, op korten afstand van Eufaula.

Ook hier moet ik voor de geschiedenis en vroegere levenswijze en gebruiken der Creeks verwijzen naar de bij de Choctaws genoemde schrijvers, maar er de reisbeschrijving van Bartram 201) nog bijvoegen. Ook de Creeks kwamen omstreeks denzelfden tijd als de andere nu beschaafde natiën uit het oosten, waar zij voornamelijk de staten Georgië en Alabama in bezit hadden, en er een groot aantal zoogenaamde steden bewoonden.

Onder de Creeks zijn de overblijfselen van een aantal stammen ingelijfd, die eveneens oorspronkelijk in de zuid- en zuidooststaten der Unie thuis behoorden, maar thans met dezen versmolten zijn, waaronder de linguistisch met de Creeks verwante Hitchittees 202), Coosadas en Alabamas 203); verder de Uchees 204) en de Natchez, wier taal ten eenenmale van die der vorige stammen verschilt. Vooral van den laatsten stam, door Chateaubriand in zijn „Atala", „René" en „Les Natchez" vereeuwigd, zijn nog slechts zeer enkele individuen in leven, niet alleen onder de Creeks, maar ook onder de Cherokees, en wellicht nog onder andere naburige stammen verspreid. Van de 15,000 „Creeks" uit het regeeringsrapport, zijn niet meer dan 12,000 Indianen van verschillende stammen en mestiezen; er zijn verder ongeveer 2,000 personen van Negerafkomst; de rest bestaat uit blanken, die grootendeels onder de Creeks gehuwd zijn.

De Creeks bewonen thans hoeven, die van de Amerikaansche niet te onderscheiden zijn, en met het opgeven van hun voorvaderlijke gronden, is het gezamenlijk wonen in „steden" verdwenen, hoewel een aantal plaatsen in de tegenwoordige *reser-*

vation nog oude namen dragen. Ockmulgee, Tullahassee, Muskogee, Eufaula (spr. Joefaôle) e. a. waren steden in hun vroeger gebied 205). Naar Muskogee, eigenlijk Maskóki, dragen de Creeks hun naam: Maskokúlki, (*úlki* = volk). Den naam Creeks ontvingen zij, zooals bekend is, van de Engelschen, uit hoofde van de menigte kreken waaraan hun oorspronkelijk vaderland zoo rijk is.

De Creeks hebben iets meer van hun oude gebruiken overgehouden dan de Choctaws. Balspelen en sommige dansen b.v., hoewel niet meer algemeen, hebben nog enkele malen plaats. Dit geldt o. a. van den *pankehátsho* of „dollen dans", voorheen in den winter in de „zweethutten" gedanst, waarbij een aantal Indianen van beide seksen en iederen leeftijd onder gezang een spiraalvormige figuur beschreven.

Ook het clansysteem is ten deele nog bij hen in zwang; behalve de gewone namen van Beer, Wolf, Bever, Adelaar, komen ook *gentes* van den Waschbeer, den Otter en den Alligator voor, alsmede van de Maïs en den Aardappel. In het geheel zijn er zeventien of achttien clans.

Terwijl ik 's avonds bij Mr. Sidham aan den gastvrijen disch zat, viel het moeielijk te gelooven, dat zijn stamgenooten, nauwelijks een menschenleeftijd geleden, de wouden van Alabama en Georgië deden weergalmen van hun oorlogskreet, en het veroveren van scalpen beschouwden als de grootste eer. Dezelfde man, wiens kinderen in de ooststaten in den geest van Moodey en Sankey waren opgevoed, was trotsch op het Indiaansche bloed, dat door zijn aderen vloeide. *„It is their proudest feather"* zeide hij, sprekende van zijn zeven kinderen, die hij uit het huwelijk met een blanke vrouw had. Ik heb in de Unie nooit Indiaansche mestiezen ontmoet, die hun afkomst verloochenden, ook al herinnerde bijna niets er aan; integendeel ze waren trotsch op hun Indiaansch bloed, en leverden een scherp contrast met de Mexicaansche *gente de razon*, die even-

als onze Liplappen, met verachting neerzien op hun halfbroeders.

Al hebben de Creeks ook sedert lang met het verleden gebroken, toch leven legenden uit vroeger dagen en oude gebruiken in hunne herinnering voort. Wat mijn gastheer mij daarvan schier onafgebroken, als een *rudis indigestaque moles* verhaalde, wil ik hier niet herhalen en moet verwijzen naar de oudere geschiedschrijvers dezer Indianen 206).

Het heeft onder de Creeks aan intelligente opperhoofden niet ontbroken. Ik noem slechts M'c Gillivray, uit het laatst der vorige eeuw, een mesties, door zijn stamgenooten „de koning der koningen" genoemd; Weatherford, wiens deelname aan de grootsche poging van Tecumseh, om alle stammen van Noord-Amerika tot één bond tegen de blanken te vereenigen, in 1813 door een gevoelige nederlaag mislukte; M'c Intosh, insgelijks een mesties, die zich bekend maakte als geällieerde der Amerikanen in den oorlog van 1812—14 tegen de Britten, maar later wegens verraad door zijn eigen stamgenooten werd omgebracht. Oceola, een Seminool, overtrof dezen in moed en verstand. Hij was de ziel van den oorlog in Florida, die zeven jaren duurde (1835—41), en waarin niet meer dan 1200 Seminole-krijgers het hoofd boden aan een deel der Amerikaansche land- en zeemacht en meer dan 20,000 vrijwilligers. De Seminole-krijg kostte aan de Vereenigde Staten meer dan 40 millioen dollars en minstens 3,000 man. Oceola werd gevangen genomen, en stierf in ballingschap.

De Seminoles zijn een tak der Creeks, wier taal zij spreken; doch moeten niet verwisseld worden met de Beneden Creeks. Hun naam, Seminol-úlki, beteekent „het volk, dat wild is (wordt)."

Sedert hun verhuizing naar het Indianengebied zijn de Seminoles bestendig toegenomen in beschaving; ten getale van 2,700 bewonen zij een kleine *reservation* ten zuidwesten van de Creeks. Eenige honderden zijn achtergebleven in de wildernis-

sen van zuidelijk Florida, en hebben de oude zeden en gewoonten bijna onveranderd bewaard.

Uit hoofde van de talrijke mestiezen, ook onder de Creeks, en de met hen versmolten kleinere stammen, is het uiterst moeilijk over hun type een oordeel te vellen. Niet weinigen deden aan Choctaws, anderen weder aan Cherokees denken; ook schijnen de Creeks in den regel hooger van gestalte dan hun zuidelijke naburen. Onder de mestiezen of *halfbloods* komen, zoowel onder vrouwen als mannen, zeer welgemaakte menschen voor, die voor Zuid-Europeanen konden doorgaan. Ook de Creeks hebben een gedrukt wetboek, scholen en missies, ten gebruike waarvan een aantal boeken in hun taal gedrukt is 207). Het Creek klinkt even welluidend als het Choctaw. *B*, *d* en *g* ontbreken in die taal; in tegenstelling van het Choctaw heeft het de *r*, en meer tweeklanken dan dit.

Gedurende mijn verblijf te Eufaula was ik getuige van een Indiaansche teraardebestelling, die wel een sterk contrast opleverde met de wijze van voorheen; want terwijl nu de kist geheel naar onze gebruiken in de groeve werd neergelaten, begroef men voorheen het lijk in een bewoonde hut, waardoor de bewoners niet zelden gedwongen waren wegens den ondraaglijken stank de plek tijdelijk te verlaten. Kinderlijken werden in holle boomstammen geplaatst, waarvan de opening gesloten werd.

Alvorens den 16den November de reis te vervolgen, deed ik een wandeling in den omtrek van Eufaula. Van een hoogen, met lang gras begroeiden heuvel af, had ik een onbegrensden blik over het landschap. Bosschen en savanen, waartusschen op enkele plaatsen een eenzame hoeve, strekten zich over den sterk golvenden bodem eindeloos uit, terwijl naar het zuiden de Canadian schitterde in de heldere herfstzon. Daar waar het terrein niet zandig is, bestaat de bodem uit witachtige kalksteen.

Noordwaarts van Muskogee treft men langs den spoorweg weinig bosch meer aan, en strekt zich de prairie uit, die in

dezen tijd des jaars haar frisch groen en haar bloemenkleed verloren heeft, en, vaalgeel van kleur, eigenaardig afsteekt tegen den nu eens helder blauwen, dan weer zwaar bewolkten grauwen hemel, die den naderenden winter verkondigt. Ongeveer vijf uren na het verlaten van Eufaula heb ik Vinita, in het land der Cherokees, bereikt. Vinita, dat aan het vereenigingspunt van drie spoorweglijnen ligt, telt 600 inwoners, grootendeels blanken, en is de voornaamste plaats van het Indian Territory. Het heeft een vriendelijk, landelijk voorkomen zooals het in de golvende, door bosschen afgebroken prairie ligt Waarschijnlijk heeft het zijn naam te danken aan Vinita of Vineta, een Mexicaan, een der eerste kolonisten dezer streken; het bestaat geheel en al uit houten huizen, die door ruime zandige straten gescheiden zijn. Men vindt er een aantal *stores* en magazijnen, een paar kerken en scholen, een photographische inrichting en een paar „hotels", waarvan de „Frisco" het voornaamste is. De waard van de „Frisco" is een soort van mislukt letterkundige, en schrijver van „Droomen van Obai", die nu onder de Cherokees zijn heil heeft gezocht. Mijn eerste zorg is Mr. W. P. Ross, een gewezen opperhoofd der Cherokees, te bezoeken, voor wien ik een aanbevelingsschrijven heb. Mr. Ross is een volkomen beschaafd en zeer ontwikkeld man, die mij met de meeste voorkomendheid te woord staat, en mij 's avonds bij zich ten huize noodigt. Hijzelf, noch zijne vrouw en kinderen, dragen nauwelijks een spoor van hun Indiaansche afstamming; alleen de uiterst kleine, donkere oogen en de hoekige trekken met fijn gebogen neus van Mr. Ross herinneren aan den Cherokee, welke indruk weder gedeeltelijk wordt uitgewischt door den sneeuwwitten vollen baard, die zijn gelaat bedekt. Het gewezen opperhoofd verdeelt thans zijn tijd tusschen het postmeesterschap, dat hij te Vinita bekleedt, en het uitgeven van de „Indian Chieftain", een weekblad, gewijd aan de belangen van al de Indianenstammen van het Territory.

De naam Ross is beroemd onder de Cherokees. John Ross toch was het opperhoofd, dat zich met ijzeren wil verzette tegen het prijsgeven van den voorvaderlijken grond, dien de Cherokees eindelijk opgaven, om zich na een treurigen exodus — waarbij zij een vierde van hun aantal verloren — hoofdzakelijk tusschen 1833 en 1838 neder te zetten in de prairieën aan de Arkansas. De Cherokees waren eenmaal de machtigste stam van het zuidoosten, waar zij, over een aantal steden verspreid, het grootste gedeelte van Tennessee, en streken van Noord- en Zuid-Carolina, Georgië en Alabama in bezit hadden. De vele *mounds* dier streken, die thans de bewondering der oudheidvorschers wekken, zijn waarschijnlijk aan de voorvaderen der Cherokees toe te schrijven. De Cherokees speelden eenmaal een rol in de geschiedenis der hun omgevende natiën, die bijna even belangrijk was als die der Irokeezen in het noordoosten 208). Wat is het land, dat de Cherokee nu met blanken, Negers en andere Indianen deelt, vergeleken met het uitgestrekte bergland met zijn donkere wouden en grazige savanna's waar hij heer en meester was! Wel mag hij uitroepen bij de herinnering aan het verleden:

Where is my home — my forest home? the proud land of my sires?

Behoorden de Cherokees eenmaal op het krijgspad tot de eersten, in de „kunsten der beschaving" staan zij van alle Indianen thans bovenaan. Reeds ten tijde van hun gedwongen verhuizing naar het westen, hadden de Cherokees een zekeren trap van beschaving bereikt; zij hadden scholen en kerken, en beoefenden den landbouw; het eerste nieuwsblad, dat ooit door Indianen werd gepubliceerd, de „Cherokee Phoenix", zag in Georgië het licht. De schanddaad om een vreedzaam volk te dwingen zijn vaderland te verlaten en het met achterlating van alles, in verre, door vijandelijke stammen bewoonde wildernissen te verbannen, is een feit, dat ten eeuwigen dage met een zwarte kool in de geschiedenis der Unie zal staan aange-

teekend. Langzamerhand hebben de Cherokees zich van de zware slagen van het noodlot hersteld; de Osages en Kansas, die hun eerst het nieuwe vaderland betwistten, hebben thans, op hun beurt, door de blanken verdreven, een schuilplaats in het land hunner meer beschaafde broeders gezocht; landbouw en veeteelt bloeien bij de Cherokees als bij de beste *farmers* van Kansas, en langzaam, maar zeker gaat de kleine natie vooruit in beschaving. Doch dat alles is niet zonder vreemden invloed ontstaan; de Cherokees hebben hun bloed in die mate met dat der blanken vermengd, dat slechts ongeveer de helft de oude taal der vaderen spreekt. Allen, die in de Annual Reports als Cherokees worden opgegeven, zijn op verre na geen Cherokees, al hebben ze ook onder die natie het burgerrecht verkregen. Van de „Cherokees" in het Indian Territory zijn er ongeveer 15,000, die Cherokeebloed in de aderen hebben, hetzij van zuiver ras, hetzij *halfbreeds* in verschillende graden; verder leven er 900 blanken en 974 Negers onder hen, terwijl ongeveer 700 Delawares, 100 Shawnees, 200 Creeks en eenige Natchez op de Cherokee-*reservation* wonen, te zamen ongeveer 18,500 koppen 209).

Het aantal volbloed-Indianen onder de Cherokees neemt af, daar ze zich meer dan vroeger met blanken vermengen, uit welke huwelijken meer kinderen geboren worden dan uit die, waar beide ouders Indianen van zuiver ras zijn. Dit is geen op zichzelf staand geval; onder alle stammen die zich sterk met blanken vermengen, onder de Irokeezen, Creeks, Choctaws enz., heeft hetzelfde verschijnsel plaats. Terwijl het ras der mestiezen, dat hoe langer zoo meer van het Indiaansche type afwijkt, daar het zich zelden weder met het gekleurde ras vermengt, gestadig toeneemt, nemen de volbloed-Indianen bestendig af, en hun geheele oplossing in het blanke element is slechts een quaestie van tijd. Niet slechts de beschaafde stammen, maar allen, ook de thans nog onbeschaafde zullen denzelfden weg opgaan. 210)

Ik zag spoedig in, dat er voor mij te Vinita weinig te doen viel, en dat, wilde ik iets meer van de Cherokees zien, ik naar Tahlequah, hun hoofdstad, moest gaan, waar juist de Nationale Raad vergaderd was. Van de noodige aanbevelingen voorzien, keerde ik den 19den November, 's morgens ten 4 ure, tot Muskogee op mijn schreden terug, om van daar den postwagen naar het 28 mijlen oostnoordoostwaarts liggende Tahlequah te nemen.

De afstand tot Fort Gibson, een kleinen militairen post, is 8 mijlen. Het breede zandspoor leidt aanvankelijk door golvend prairieland, totdat men met een *ferry* de Arkansas en Grand River of Neosho juist bij hun samenvloeiing oversteekt, en het terrein boschrijker wordt. Het onderscheid van kleur der beide rivieren is duidelijk zichtbaar. De Arkansas is troebel en bruin van kleur door het zand, dat zij uit de vlakke streken medevoert; de Neosho is helder, want haar wateren stroomen uit het noorden komende, over een bodem van kalkgesteenten, die minder oplosbaar is dan de weekere bodem van triaszandsteen in het westen. Diezelfde Neosho is oorzaak, dat Fort Gibson, op den oostelijken oever gelegen, vroeger het „knekelhuis van de *frontier*" werd genaamd. Het fort, dat thans op een heuvel ligt, lag namelijk voorheen in het laagland, en daar de Neosho jaarlijks in den zomer rijst, en het *bottomland* overstroomt, laat zij bij de daling een moerassigen bodem achter, die de oorzaak van vreeselijke malariakoortsen wordt. De bewoners van de „stad" Gibson, die op de oude plaats van het fort ligt, lijden nog steeds aan malaria, terwijl het garnizoen, thans naar een heuvel verlegd, die zich evenwel niet hooger dan 600 voet boven den zeespiegel verheft, daaraan veel minder onderhevig is.

Heeft men Gibson verlaten, dan leidt het spoor tot Tahlequah (ongeveer 20 mijlen) onafgebroken door eikenbosschen. Rechts verheffen zich de dicht begroeide Bayou-Mountains, als een aaneengeschakelde reeks van tafelbergen, waarboven donkere

regenwolken hangen, die het verlatene der streek nog verhoogen. Menard, een eenzaam poststation, uit een of twee houten huizen bestaande, waar ik mijn hongerige maag slechts met een paar droge *crackers* kan vullen, is de eenige plaats die we langs komen. Behalve eenige Indianen te paard, die we bij de *ferry* ontmoeten, komen we verder geen levend wezen tegen. We doorwaden drie of vier stille stroompjes, die door den doolhof van bosschen naar de Arkansas vloeien, en komen bij 4 uur 's middags te Tahlequah.

Hoewel het met groote letters op de kaart prijkt, is Tahlequah 211) een onaanzienlijk plaatsje en kleiner dan Muskogee en Vinita. Bijna alle huizen bestaan er uit hout, en vormen niet meer dan een half dozijn „straten", die vol oneffenheden zijn en met groote losse steenen bezaaid liggen. Het voornaamste gedeelte der stad vormt het Capitool, een groot, rood baksteenen gebouw, dat op een vierkant grasplein, door een houten hek omgeven, ligt. Drie rijen huizen, waaronder twee „hotels", de landsdrukkerij en de voornaamste *stores*, door een straat van het hekwerk gescheiden, omgeven de plaats van het Capitool, waarachter zich, naar de oostzijde, boschrijke heuvelen verheffen. Tahlequah ligt niet, zooals alle kaarten aangeven, aan de Illinoisrivier, maar ongeveer 3 mijlen westelijk van daar. Trouwens een goede kaart van het Indianengebied is tot nog toe een desideraat. Op geen enkele mij bekende kaart is b.v. de terreinsgesteldheid voldoende aangegeven. De Bayou-Mountains en de heuvelen bij Caddo zijn er nergens te vinden.

De bevolking van Tahlequah bestaat bijna uitsluitend uit Indianen. Het was goed, dat het mij gezegd werd; want ik hield in den aanvang het meerendeel dezer „Indianen" voor blanken; zoo ook den waard en de gasten van het Tahlequah Hotel, waar ik was afgestapt. De gasten, die ik in het begin voor *cattlemen* hield, bleken leden van den Cherokee-Senaat en het Lager Huis te zijn, die wegens de jaarlijksche zittingen

van den Nationalen Raad tijdelijk in de hoofdstad waren. Tahlequah was dan ook buitengewoon levendig, en ik had beter dan anders gelegenheid, een blik op het doen en laten der Cherokees te slaan.

Dank zij mijn introductiebrieven, maakte ik kennis met het juist herkozen opper-opperhoofd, Bushyhead, met al de leden van den Senaat en eenige andere voorname leden der Cherokee-natie; en kon ik de raadsvergaderingen bijwonen. De Senaat heeft haar zittingen in den linkervleugel, het Lagerhuis in den rechtervleugel van het Capitool, terwijl het bureau van den *principal chief* en van andere waardigheidsbekleeders boven is. In den Senaat zijn slechts weinige leden, wier uiterlijk aan Indianen herinnert; in het talrijkere Lager Huis daarentegen hebben eenige volbloed Indianen zitting, en velen, die als zoodanig doorgaan. In beide vergaderzalen worden de debatten in het Cherokee en in het Engelsch gevoerd; want velen zijn er, die de eerste taal slechts zeer onvoldoende verstaan; twee tolken zijn dus voortdurend bezig met overzetten. Uitgenomen den president, secretaris, tolk, kortom het bestuur der beide lichamen, zitten al de leden op matten stoelen naast elkander langs den wit gepleisterden muur der zaal, waarvan de vloer uit ongeverfde planken bestaat. Er heerscht over 't algemeen, vooral in het Lager Huis, een verbazend *sans gêne*; de leden rooken, kauwen tabak en spuwen, en zitten met de voeten in de hoogte als echte Amerikanen; nu en dan breekt men de debatten een oogenblik af, en ieder lid der vergadering eet een appel, of wel men staat op, om met een pollepel een teug te nemen uit een der met drinkwater gevulde emmers, die in de vensterkozijnen staan. Overigens gaat alles kalm en rustig toe, niemand animeert zich, en nu eens weerklinkt de ruimte van het eigenaardige idioom der Cherokees, dan weer van het Amerikaansche Engelsch, dat de meesten zich geheel hebben eigen gemaakt.

Al stond ook — voor zoover ik na een oppervlakkige be-

schouwing daarover mag oordeelen — het meerendeel der Cherokee-raadsleden op het peil der gemeente-raadsleden onzer boerendorpen, zoo waren er toch enkele, die in vormen en uiterlijk de kenmerken droegen van echte *gentlemen*, waaronder Mr. Bushyhead, de president van den Senaat, Mr. Benge, Mr. Eubanks, de beide Boudinot's e. a. Ik zal niet licht mijn verbazing vergeten, toen een der laatsten mij vroeg, of Motley in ons land nog al gezien was, en of men op zijn werken vertrouwen kon. Mr. Daniel Ross, broeder van den gewezen hoofdman te Vinita, is redacteur van het officieele orgaan der natie „The Cherokee Advocate", een weekblad, dat voor $^1/_4$ in het Cherokee, voor het overige in het Engelsch verschijnt.

Zooals bekend is, bezitten de Cherokees sedert 1824 een syllabisch alphabet, uitgevonden door den mesties George Guess of Gist, ook wel Sequoyah genaamd. Het heeft 85 karakters, waarvan de kleine helft uit conventioneele teekens, de andere helft uit letters bestaat, die zoowel aan het Grieksche als aan het Latijnsche alphabet zijn ontleend, maar in het Cherokee een andere beteekenis bebben. De Cherokees zijn trotsch op hun alphabet; nog in Bushyhead's „Message", kort vóór mijn komst aan den Nationalen Raad gericht, klinkt het: „*A lasting monument of the Nation's intelligence and public spirit and a momento of its origin and antiquity can be erected on the foundation laid by the genius of Sequoyah in the Cherokee Alphabet.*"

Behalve de „Advocate" zijn het wetboek der Cherokees — dat tevens in het Engelsch bestaat — en eenige leerboeken in inlandsche karakters gedrukt. Ook wordt het Cherokee veelvuldig door middel van Sequoyah's alphabet geschreven.

Het Cherokee is niet onwelluidend, doch het heeft tevens door het ontbreken van lipletters en de ophooping van medeklinkers iets van dat eigenaardige harde, waardoor zooveel Amerikaansche talen zich onderscheiden. Bovendien de langge-

rekte, eenigszins zangerige toon, waarop het wordt gesproken, heeft voor het oor van den vreemdeling iets hinderlijks.

Het Cherokee heeft twee dialecten, die weinig verschillen; het Élĕte, of dialect door de Beneden-Cherokees gesproken, en het Otäle, door de Bovenlanders of Oostelijke Cherokees in Noord-Carolina en omliggende staten gesproken. Het hoofdonderscheid bestaat in de letter *r*, die aan het Elĕte ontbreekt. Een Cherokee van het Indian Territory zal b.v. zeggen: *oetakwalóske* = d o n d e r; zijn stamgenoot uit de Alleghanies daarentegen *oetakwaróske*. Vandaar dat de Westelijke Cherokees de anderen wel eens met den bijnaam van Seghakawonîeske = „het zonderling sprekende volk" bestempelen.

De taal der Cherokees is ten eenenmale verschillend van die der Creeks en andere Apalachische volken, en schijnt, voor zoover we weten, geheel geïsoleerd te staan. De oppervlakkige overeenkomst van den naam Cherokees met Iroquois (Irokeezen) heeft zekere „ethnologen" tot gissingen omtrent de verwantschap dier beide volken geleid; niets is echter onjuister. De naam Cherokee (sp. Tsjerŏkí) is verbasterd uit Tsalakí (sing. en plur.) zooals deze Indianen zichzelven noemen. Met *atsjíra* (*atsjila*) = v u u r heeft deze naam niets te maken, zooals Adair — die van *cheera* spreekt — ten onrechte beweerde, en zooals andere schrijvers hem hebben nageschreven. Ware de naam T*si*lakí of Tsjilakí, dan zou het beduiden „hij of zij neemt vuur"; de beteekenis van T*sa*lakí is echter onbekend. De naam Iroquois (spr. Irokwoi, Irokoi) daarentegen is aan een Huronwoord ontleend: *ierokwa* = „zij die rooken" of, „zij die tabak gebruiken" 212).

Zeker is het evenwel, dat de weinige volbloed Cherokees, die ik te zien kreeg, mij in physiek zeer aan Irokeezen deden denken, vooral door de uiterst kleine oogen, wier karonkel door een huidplooi is bedekt, en den ietwat loenschen blik, alsook door den vorm van den neus. Ook zijn de Cherokees

hoog en krachtig van gestalte. De vrouwen der Cherokees zijn groot en zwaar gebouwd; vele rooken, evenals haar zusters uit den Choctawstam, aarden pijpen. Onder de vrouwen en meisjes van gemengd bloed komen zeer bekoorlijke typen voor.

Het behoeft nauwelijks gezegd, dat de Cherokees zich in den regel als Amerikanen kleeden; evenwel is er een aantal mannen onder hen, die een soort van buizen dragen van Indiaansch maaksel. Deze buizen bestaan uit een soort van wollige stof met kakelbonte Schotsche kleuren, die door breede, verticale strepen doorsneden zijn, terwijl de randen van het kleedingstuk zijn afgezet met dikke wollen banden, rood of zwart gekleurd.

In tegenstelling van de Creeks en Choctaws, die de naburige stammen onderscheiden met namen, slechts verbasterd uit die, welke deze stammen zichzelven geven, hebben de Cherokees eenige afwijkende namen voor dezen. Zoo noemen zij de Creeks: Anikōēssa, naar de Coosa-rivier in Georgië, en de Delawares Akwanké. De naam dien zij den Senecas van het Indian Territory geven, Nantewèki, is echter klaarblijkelijk aan hun eigen naam, Nandowahgaah, ontleend 213).

Het onderzoek naar den kleurenzin en de kleurenbenamingen bij de Cherokees gaf mij de volgende uitkomst 214):

Rood = *kee-gv-ka,* is afgeleid van het woord bloed = *kee-gv.* Voor oranje heeft men geen afzonderlijk woord; maar men zegt, evenals voor rose, *kee-gv-ka-ee-stee*, welke twee laatste lettergrepen een verkorting zijn van *ee-yu-stee* = „achtig"; *kee-gv-ka-ee-stee* beteekent dus roodachtig. Geel = *tah-loh-ne-ka* van *tah-lo-nee* = „gal," en *ka*, dat evenals *ee-stee*, „achtig", „evenals" beduidt. Voor groen en blauw bestaan afzonderlijke woorden. Voor de eerste kleur wordt *ee-tsa* gebezigd, dat tevens frisch, teeder, jong beduidt; groenachtig = *ee-tsa-ee-stee.* Blauw = *sah-koh-ne-ka.* Purper of violet worden met het woord *ah-deh-hah-lu-geh*

(*ka*) onderscheiden. Met uitzondering van de laatste syllabe, is de beteekenis van dit woord wellicht begin, schemering, herinnerend aan de purpertinten van morgen- en avondschemering. Zwart = *kv-nah-ka.* Wit = *oo-na-kv* (*kv* = *ka* = *geh*). Grijs = *oo-na-gah-ka-ee-stee* = witachtig. Om de versterking van een kleur uit te drukken gebruikt men *oo-scoh-stv* = diep, helder, krachtig; donkerblauw bv. is dus *sah-koh-ne-geh-* (= *ka*)-*oo-scoh-stv.*

De eenige eigenaardige gerechten, die ik te Tahlequah te proeven kreeg, waren *kanohéna* [1]) en *kawíseta*, dat mij aan den *pinole* der Mexicanen herinnerde; overigens geleek de Cherokee-keuken geheel op de Amerikaansche. De Cherokees, waarmede ik at, hadden zoo het scheen, de gewoonte van buitengewoon snel, en zonder een woord te spreken, te eten reeds van hun halfbroeders overgenomen.

Een tamme waschbeer was de lieveling der gasten, en vermaakte ons door zijn koddige manieren, die somtijds aan de huiskat herinnerden. Met allen eerbied voor den trap van beschaving der brave Cherokees, in modern comfort hebben ze het, ten minste wat hotels betreft, nog niet ver gebracht. Zoo sliepen een aantal gasten in één klein vertrek, derwijze verdeeld, dat ieder bed er twee of drie moest bevatten. Met moeite kreeg ik een armoedig bovenkamertje, waar ik wel is waar mijn bed niet met anderen behoefde te deelen, maar waar het 's nachts wegens de hevige regens vreeselijk lekte. 's Morgens waschten zich al de gasten, de een na den ander, in een en dezelfde blikken kom, die buiten onder de veranda stond, terwijl ze één handdoek gebruikten.

Dat ook onder de Cherokees de aartsvaderlijke gebruiken voor het grootste gedeelte verdwenen zijn, behoeft geen betoog. Balspelen en dansen zijn nog slechts onder de Oostelijke Che-

---

1) De *osse-áfki* der Creeks, de *tafula* der Choctaws.

rokees van Carolina en aangrenzende streken in zwang. Het clansysteem daarentegen is onder de volbloed Indianen ook der Westelijke Cherokees, nog in gebruik. De namen der zeven clans, zooals mij die door Mr. W. P. Ross gegeven werden, en wiens schrijfwijze ik hier volg, zijn:

Ah-ne-Wo-te	(Beschilderd volk)
„ „ Chees-qua	(Vogelvolk)
„ „ Oo-ne-sti-ti	
„ „ Sa-ho-ni	
„ „ Wah-he-yur	(Wolfsvolk)
„ „ Ge-lo-hi	(Langharig volk)
„ „ Koti-ca-wah	(Lange-savanna-volk)

Te gelijk met het clansysteem is ook het zonderlinge systeem van vermaagschapping in zwang, waarbij geheel andere benamingen worden gebezigd dan bij ons, een systeem dat trouwens onder alle Indianenstammen zeer algemeen is. 215) De volbloed Cherokees hebben in den regel één naam, hun Indiaanschen naam; zij die Engelsche namen dragen, hebben bovendien een Indiaanschen naam. Fransche namen komen onder de Cherokees, evenals bij de Creeks en Choctaws, hier en daar voor, en zijn afkomstig uit den tijd, dat Louisiana, waaronder men vroeger o. a. het geheele zuiden en zuidoosten van Noord-Amerika verstond, een Fransche bezitting was.

Hoewel de Christelijke godsdient onder de Cherokees om zoo te zeggen de nationale godsdienst is, zijn er onder de *fullbloods* niet weinige, die nog aan het geloof der vaderen zijn gehecht. Zij bestempelen hun Opperwezen met den naam van „de oude witte" of „oude reine", „zuivere" (Ah-gah-yv-lu-na-gv). Andere benamingen zijn Oo-neh-lah-nv-hee = „schepper" en Eh-quah-ah-dah-nv-doh-gee = „de groote geest." Hun cultus bestaat in het bidden tot dien geest, en het uitvoeren van verschillende geheime ceremoniën. Mijn zegsman, senator Eubanks, wees met ekere voorliefde op het feit, dat vele gebruiken der Cherokees

aan die der Israëlieten herinneren, iets wat Adair zich reeds beijverd had onder hen, en ook onder de Creeks aan te toonen. Daaronder behoort, dat zij zekere heilige steenen als orakels raadplegen, om den wil van den Grooten Geest te leeren kennen en de toekomst te voorspellen 216), iets wat Mr. Eubanks met de urim en de thummim uit den Bijbel 217) vergelijkt. Voorts, dat zij profeten en godspriesters hadden, die de toekomst — ook uit droomen — voorspelden, en dat de geliefkoosde kleuren der Cherokees, evenals die der Joden, blauw en scharlaken zijn. Ook het door Adair vermelde van de „heilige lettergrepen" *yeh-hoh-wah* (Jehovah) werd mij hier door een Cherokee zelf medegedeeld, en wel op deze wijze. Wanneer een Cherokee een of anderen zang zingt, dan eindigt hij met de klanken: *he-yah-yoh-wah-he-yeh*, *he-yah-yoh-wah-he-yeh*, *hoh-wah-yeh!* Uit de laatste drie woorden nu kan men het woord Jehovah vormen! Meer voorbeelden van dien aard onder de Cherokees, en ook onder de Osages, werden mij aangehaald.

We staan hier voor het vreemde feit, dat ik vroeger ook bij de Irokeezen heb aangetroffen, dat er onder de beschaafde Indianen lieden zijn, die met een soort van ingenomenheid het denkbeeld huldigen, als zouden ze afstammelingen zijn van de „verloren stammen Israëls." Het is der moeite niet waard de „argumenten" van Adair, die de Indianen steeds „de roode Hebreërs" noemt, van Catlin en anderen te bestrijden, argumenten die even dwaas en onwetenschappelijk zijn als die van zekere schrijvers, die de zeden en gewoonten der Indianen met die der oude volken van Europa in verband hebben willen brengen. Ethnographische parallellen toch, hoewel ze in zekere gevallen op de verwantschap van verschillende volken *kunnen* duiden, bewijzen in den regel niets meer dan de psychologische eenheid van den mensch, onafhankelijk van tijd en ruimte.

Onder de volbloed Cherokees zijn nog vele oude zangen en legenden in omloop, die door mondelinge traditie van het

eene geslacht op het andere zijn overgegaan. De onderwerpen dier zangen en legenden zijn meestal heldendaden en liefde, sommige zijn van godsdienstigen aard. Een paar dier legenden, zooals die mij door senator Eubanks werden medegedeeld, laat ik hier bijna woordelijk volgen.

„In overoude tijden leefden er onder de Cherokees twee „vreemde wezens, — monsters in menschelijke gedaante, die „in ieder opzicht op Cherokees geleken, behoudens twee of „drie uitzonderingen. Deze twee monsters, een man en een vrouw, „leefden in een hol. Zij werden door de Cherokees Nv-yu-noo-„wee 218) genaamd, of wel Oo-ilv-tv 219), omdat ze scherpe, „puntige stalen 220) handen hadden. Deze monsters doodden „de kinderen, en somtijds volwassenen onder de Cherokees. Daar „ze gekleed waren als Cherokees, en hun taal spraken, was „het moeielijk hen van dat volk te onderscheiden. De man „doodde gewoonlijk de jagers of andere lieden, die alleen en „ver van huis waren, door hen aan te vallen, maar de vrouw „gebruikte listen, om haar slachtoffers in een hinderlaag te lokken. „Ze kwam in de huisgezinnen onder het vriendelijk aanbieden „van een of anderen dienst, zooals kinderen oppassen en dergelijke. „Had zij eenmaal een kind in haar armen, dan liep zij daar-„mede weg, ver genoeg om niet meer gehoord te worden, en „stak haar stalen hand in de hersenen van het kind, nam daarop „de lever uit het lichaam en verdween. De Nv-yu-noo-wee toch „schenen zich met de levers hunner slachtoffers te voeden.

„De oudere Cherokees, sedert lang deze behandeling van „de monsters moede, hielden raad over de wijze hoe men „de Oo-ilv-tv het best zou kunnen dooden. Zij besloten eindelijk „hun geluk met pijlen te beproeven, niet wetende, dat de „Oo-ilv-tv een steenen pantser aanhadden. Toen zich een gun-„stige gelegenheid aanbood om de vrouw te dooden, schoten „zij uit al hun macht hun pijlen op haar af, en waren zeer „verwonderd, dat deze niet de minste uitwerking op haar hadden.

„Toen zeide een *topnot*vogel, die in de nabijheid op een „boomtak zat: „in het hart, in het hart." De Cherokees nu „schoten hun pijlen naar de plek waar zij meenden, dat haar „hart zat, maar nog gelukte het hun niet het monster te dooden. „Eindelijk kwam een gaai, en zeide: „in de hand, in de hand." „Zij nu schoten haar in de hand, en zij viel dood neder. Op „hetzelfde oogenblik, dat zij viel, brak haar steenen pantser „in stukken. Het volk nu raapte die stukken bij elkander en „hield ze als heilige amuletten, om hun geluk te geven in den „krijg, op de jacht, of in de liefde. Het mannelijke monster „verdween; de overlevering zegt dat het naar 't noorden ging."

Evenzoo hebben de Cherokees een verhaal van vliegende monsters, in de gedaante van valken, die vooral hun kinderen doodden. Ook zij werden met vrucht bestreden, doordat een moedig man, wiens eenig zoontje door de monsters was geroofd, het hol opzocht, waar zij hun jongen hadden, en deze doodde, waarop de ouden spoorloos verdwenen.

Een andere legende is de volgende:

„Er leefden eenmaal groote slangen, schitterend als de zon, „en met twee horens op den kop. Een dier slangen te zien, „was wisse dood; er ging een zoo groote betoovering van „uit, dat hij, die trachtte weg te loopen, in verwarring naar „de slang toeliep om verslonden te worden. Alleen groote „jagers, die voor dat doel „medicijn hadden gemaakt", konden „deze slangen dooden. Zij moesten altijd worden geschoten in „de zevende streep van de huid. De laatste dier slangen „werd gedood door een Shawnee-Indiaan, die krijgsgevangen „was onder de Cherokees. Men had hem zijn vrijheid be„loofd als hij de slang doodde, en na dagen lang zoeken, „in holen en op woeste bergen, vond hij de slang in het „hooggebergte van Tennessee. De Shawnee nu legde een „groot vuur van pijnappels aan in den vorm van een grooten „cirkel, en ging op de slang af. Toen deze den jager zag,

„hief zij langzaam den kop omhoog; maar de man riep: vrij-„heid of dood", en schoot zijn pijl door de zevende huid-„streep van de slang, keerde daarop ijlings om, en sprong bin-„nen den kring van het vuur, waar hij veilig was; want op „hetzelfde oogenblik kwam er een stroom van vergift uit den bek „van de slang; maar het vuur stuitte dien. De Shawnee had „zijn vrijheid herwonnen. Vier dagen later toog het volk naar „de plek, en verzamelde stukken been en schubben van de „slang, die zorgvuldig werden bewaard, daar zij geacht wer-„den geluk aan te brengen in de liefde, de jacht en den „krijg. Op de plek waar de slang stierf, ontstond een meer „welks water zwart was. In het water nu van dat meer plach-„ten de vrouwen der Cherokees de twijgen te doopen, waar-„van zij hun manden vlochten."

Vele dezer legenden zijn aan de meeste mestiezen nauwelijks bij naam bekend, doch onder de oude Cherokees van zuiver bloed, in hun hart nog aan de bergen en wouden van het verloren vaderland gehecht, leven zij voort. Gedurende de lange winteravonden, rondom het vuur in hun blokhuizen gezeten, klinkt de stem der verhalers tot diep in den nacht; want hoe vaak ook gehoord, de legenden uit het grauw verleden worden altijd weder met hetzelfde genoegen verhaald en aangehoord. Doch met de *fullbloods* zullen ook de zangen en tradities van het voorgeslacht verdwijnen, wanneer niet een reddende hand ze voor vergetelheid bewaart. Ook de taal wordt hoe langer zoo minder gesproken, en zal eenmaal in een niet ver verwijderd verschiet, ophouden als levende taal te bestaan.

De Cherokees hebben een groot aantal scholen en andere inrichtingen van onderwijs, waaronder de beide niet ver van Tahlequah liggende nationale „Seminaries" de voornaamste zijn. Eén is er voor mannelijke, één voor vrouwelijke leerlingen. Mijn tijd liet slechts toe het „Male Seminary" te bezoeken, dat 1½ mijl westelijk van de hoofdstad op een heuvel ligt. Het is

een zeer groot steenen gebouw met zware hooge zuilen, waar 110 leerlingen onderkomen vinden. Dit „Seminary", in 1850 gesticht, is ingericht op de wijze der Engelsche en Amerikaansche Colleges, zoodat er dus verschillende graden van Baccalaurus tot Magister kunnen worden uitgereikt.

Ik woonde lessen in meetkunde, physica, Latijn en geschiedenis bij, en ontving den indruk, dat het Cherokee Male Seminary met de beste inrichtingen van dien aard kan wedijveren. Wie had ooit gedacht, dat ik in het Indianengebied een uitlegging zou vernemen van de Leidsche flesch, en Livius zou hooren vertalen! Maar de taal, noch het schrift der Cherokees worden aan deze inrichting geleerd. Het valt echter niet te ontkennen, dat de meeste leerlingen geen spoor van Indiaansch bloed vertoonen.

Onderling vormen de leerlingen drie literarische clubs, waarvan er één naar Sequoyah genoemd is, en waarin een paar malen 's maands wordt gedebatteerd en gedeclameerd.

Met de beschaving der Cherokees zijn ook een gevangenis en een krankzinnigengesticht noodig geworden, die, evenals hun weesinrichting, geheel uit nationale fondsen worden bekostigd. Over den toestand der financiën, van landbouw en veeteelt en andere oeconomische quaesties, kan ik hier niet in beschouwingen treden, daar ik mij zou moeten bepalen tot naschrijverij van zaken, wier juistheid ik niet kan beoordeelen, daar in de regeeringsrapporten over dat onderwerp min of meer volledige opgaven te vinden zijn.

De Cherokees, die ten getale van ruim 2,000 nog de bergstreken van Noord-Carolina, en aangrenzende streken van Zuid-Carolina, Georgië en Tennessee bewonen, vormen als „Eastern Band of Cherokees" een deel der Cherokee-natie, en staan met hun westelijke broeders in voortdurende betrekking. Zooals boven reeds gezegd is, heeft zich een klein aantal dezer Oost-Cherokees onlangs in het Indian Territory gevestigd, daartoe

gedeeltelijk gedwongen door het inbreuk maken op hun rechten door blanke kolonisten, gedeeltelijk op aandrang van de overheden hunner westelijke broeders. Hoogstwaarschijnlijk zullen langzamerhand alle overigen ook naar het Indian Territory verhuizen.

Zal de Cherokee-natie ook in de toekomst als afzonderlijke staat blijven bestaan? heeft zij genoeg kracht van leven? en zal zij weerstand kunnen bieden aan den voortdurenden blanken stroom, die reeds nu op vele plaatsen haar gebied niet eerbiedigt? Die vragen stelde ik aan een beschaafden Cherokee, die trotsch was op de beschaving van zijn volk, dat hij lief had zooals weinige. Zijn antwoord klonk echter niet bemoedigend. Hij twijfelde aan de toekomst der Cherokees als natie, eensdeels gegrond op de vaste wet, dat een kleine minderheid onmogelijk lang weerstand kan bieden aan een overgroote meerderheid, anderdeels op de maar al te zeer bekende handelwijze van de regeering der Unie, daar waar het verdragen geldt. Niettegenstaande de „*final guarantee*" waarmede het wetboek der Cherokees besluit, naar aanleiding van hun verdrag van 1866 met de Vereenigde Staten, die „*guarantee to the people of the Cherokee nation the quiet and peaceable possession of their country*", geloofde hij niet aan de onschendbaarheid van dat verdrag.

Na een verblijf van twee- en een halven dag te Tahlequah, zeide ik in den morgen van 22 November die plaats vaarwel, en was in den laten avond van denzelfden dag te Vinita teruggekeerd.

Mist en regen, die de vorige dagen aan het landschap een zoo treurig waas hadden verleend, waren den volgenden morgen als weggevaagd, en een zonnige, blauwe hemel welfde zich schooner dan ooit, boven de in herfsttinten prijkende bosschen en prairieën. Het was alsof de natuur had saamgespan-

nen mij den laatsten dag, dien ik in het Westen zou doorbrengen, onvergetelijk te maken.

Nog eenmaal ging ik dien morgen het veld in, om voor het laatst een blik te slaan op de onbegrensde vlakten, die ik wellicht nimmer zou terugzien, en nog eenmaal met volle teugen den frisschen geur der beemden in te ademen. Onwillekeurig blikte ik terug op den langen afgelegden weg, dien ik elf maanden in Mexico en het Verre Westen bewandeld had. Al was de grondtoon dier gedachten vreugde, in de hoop op spoedig wederzien van bloedverwanten in het verre vaderland, zoo mengde zich toch een gevoel van stillen weemoed onder die vreugde, nu ik op het punt stond die oorden te verlaten, waar ik zooveel doorleefd en gedacht had. Ook toen 's middags de spoortrein mij ijlings in den schoot der beschaving terugvoerde, bleven mijn gedachten nog lang bij het onzichtbare verwijlen, en keerden telkens weder naar het verleden terug.

Een maand later was ik behouden in het vaderland teruggekeerd.

SLOTBESCHOUWINGEN.

Wanneer ik hier zoo kort mogelijk het voornaamste samenvat van hetgeen in de vorige bladzijden werd medegedeeld omtrent de Indianen der door mij bereisde streken, dan kom ik voorloopig, en onder voorbehoud van enkele dezer punten elders uitvoeriger te behandelen, tot de volgende resultaten.

Voor zoover het de physisch-anthropologische uitkomsten van mijn onderzoek betreft, is de uitspraak van Waitz 221) treffend van toepassing. Hij toch zegt: „Die Rasseneigenthümlichkeiten des eingeborenen Americaners anzugeben, hat beträchtliche Schwierigkeiten, da die Mannigfaltigkeit und Verschiedenheit der äusseren Charaktere, welche die americanischen Indianer besitzen, fast immer in demselben Grade gewachsen ist, in welchem man sie allmählich genauer kennen gelernt hat."

Hieruit volgt, dat mijn onderscheiding van een deel der Noord-Amerikaansche Indianen in een zeker aantal typen slechts als een eerste proeve in die richting te beschouwen is.

Onder de volksstammen, die het Zuidwesten der Unie en het Noordwesten van Mexico bewonen, komen minstens vijf anthropologisch scherp onderscheiden hoofdtypen of varieteiten 222) voor, die allen behooren tot het gele of Mongoloïden ras 223).

Deze hoofdtypen, alsook hun talrijke door vermenging ontstane tusschenvormen, zijn in zeer ongelijke verhouding onder de verschillende stammen verspreid.

De penetratie dezer varieteiten onder elkaar is zoo volkomen, dat men nergens een volksstam aantreft, die uit één enkele varieteit bestaat of één enkel type heeft 224).

Van deze is het klassieke „Indianen- of Roodhuidentype", met den vooruitstekenden, gebogen neus en de hoekige gelaatstrekken het meest verspreide; het schijnt meer algemeen voor te komen onder de stammen ten oosten, dan die ten westen van het Rotsgebergte.

Onder de vrouwen der verschillende stammen heerscht meer eenheid van type dan onder de mannen.

Onder sommige stammen is het onderscheid in type en in sexueele kenmerken grooter dan onder andere; m. a. w. in den eenen stam gelijken de vrouwen meer op mannen dan in den anderen.

Over het algemeen hebben de vrouwen en kinderen der verschillende stammen meer Mongoolsche kenmerken dan de mannen.

De anthropologische kenmerken staan in geenerlei verband met het onderscheid in taal; m. a. w. een groep individuen, verschillende der straks genoemde hoofdtypen vertegenwoordigende, spreekt een en dezelfde taal.

De varieteit, die eenmaal in het zuiden van het Californisch schiereiland leefde, en waarvan ik geen levende onvermengde vertegenwoordigers heb aangetroffen, staat in het door mij bereisde gebied waarschijnlijk geheel op zich zelve; maar zooals ik elders 225) uitvoerig heb trachten aan te toonen, biedt deze varieteit aan den eenen kant kenmerken, die aan het ras van Lagoa Santa en zijn verwanten, aan den anderen kant aan die van Melanesiërs herinneren.

De Pueblo-Indianen zijn niet te beschouwen als de afstammelingen der Azteken; maar zij vormen, althans uit een an-

thropologisch oogpunt, voor een deel een dier voor-Tolteeksche rassen, waarvan wij het type terugvinden onder de oudste Moundbuilders, de Cliffdwellers, de bewoners der Casas grandes en de Tlaltelolcas 226).

Alle Indianenstammen die ik heb bezocht, verkeeren, vooral uit een ethnographisch oogpunt, in een staat van transitie. Enkele hebben reeds bijna geheel, andere in mindere mate hun levenswijze, instellingen, gewoonten en godsdienst laten varen. Met taal en voorkomen zal het gaandeweg evenzoo gesteld zijn. Binnen weinig tijds zal het onder de meesten dier stammen onmogelijk zijn ethnologische studiën te maken of ethnographica te verzamelen. Zoo ergens het onderzoek spoed vordert, dan is het in Noord-Amerika.

De kleurenzin der Indianen is goed ontwikkeld, hoewel in den regel de benamingen voor zekere kleuren ontbreken. In tegenstelling met de meening van anderen, dat de Indianen geen appellativum hebben voor het abstracte begrip kleur, zooals de beschaafde Europeesche talen, schijnt het, dat enkele Amerikaansche talen dat wel bezitten (verg. b.v. p. 159, 375). De door mij onderzochte Indianen gaan bij de benamingen der kleuren in hoofdzaak van dezelfde grondbeginselen uit, als de door Gatschet 227) onderzochte.

Kleurenblindheid heb ik onder de Indianen niet aangetroffen.

Het zal wellicht de meesten mijner lezers verwonderen, dat ik niet in beschouwingen treed over de afkomst der Indianen. Opzettelijk wil ik er mij hier van onthouden, daar ik het vraagstuk nog niet ver genoeg gevorderd acht, om er een oordeel over te vellen. Voor de theorieën volgens welke Amerika van Azië, Oceanië en Europa uit bevolkt is, bestaan goede gronden; voor die, welke een autochthone bevolking voor het

westelijk halfrond aanneemt, pleiten evenzeer verschillende feiten. Maar een ballast van vroegrijpe theorieën heeft ook hier de oplossing van het vraagstuk niet gemakkelijker gemaakt. In afwachting van meer licht, wil ik dus liever voorloopig een onzijdig standpunt bewaren.

Evenmin als in den Indiaan een soort van idyllischen natuurmensch, den „edelen wilde” bij uitnemendheid, zooals hij dikwijls is afgeschilderd, te willen zien, evenmin behoor ik tot hen, die den Indiaan beschouwen als een „*inhuman wretch*”, een onding tusschen mensch en dier. De Indiaan is mensch, en heeft alle menschelijke eigenschappen, goede en kwade. In den grond verschilt hij psychologisch niet van den cultuurmensch, maar in graad. Om hem juist te beoordeelen, houde men rekening met zijn levensomstandigheden en zijn jongste geschiedenis. De Indiaan is lang en dikwijls even onmenschkundig als onmenschelijk behandeld door zijn blanke natuurgenooten. Zijn kwade eigenschappen hebben zich daardoor meer ontwikkeld dan zijn goede; dat hij nog goede eigenschappen behouden heeft, pleit voor hem. Den Indiaan alle moraal te ontzeggen, zooals Dodge 228), bewijst dat hij hem slechts van één kant leerde kennen, hetgeen te begrijpen is van een officier, die zijn kennis minder opdeed onder de Indianen zelven, dan op het krijgspad tegen hen.

Wanneer men vergelijkingen maakt tusschen den toestand der Indianen in Canada en die der Vereenigde Staten, dan zou men geneigd zijn aan te nemen, dat de politiek, die door de regeering der Unie tegenover de Indianen gevolgd wordt, verkeerd is. In Canada staan de Indianen onder de wet als ieder ander burger; het systeem van *reservations* en agenten is er onbekend; de eindelooze verwikkelingen en oorlogen tusschen blanken en Indianen komen er zeldzaam voor.

Toch geloof ik, dat de Indiaansche politiek der Unie, zooals zij thans gevolgd wordt, goede vruchten zou kunnen afwerpen, indien de regeering daarin de noodige verbeteringen aanbracht en vooral als Indianenagenten slechts lieden aanstelde, die een opleiding hadden genoten, meer overeenkomstig de gewichtige betrekking, die zij zouden te vervullen hebben.

Indien het mij vergund ware, naar hetgeen ik in Amerika heb waargenomen, een oordeel te vellen over de vraag, of de Indiaan vatbaar is voor onze beschaving, dan zou ik, met het oog op zijn verstandelijken en zedelijken aanleg, in zijn tegenwoordigen toestand reeds zoo ontwikkeld, de meening zijn toegedaan, dat hij in staat is, om na verloop van tijd, met vrucht het moeielijk proces van natuurstaat tot beschaving te doorloopen. Ik acht dit mogelijk in de veronderstelling, dat de Indiaan als afzonderlijk ras zou blijven bestaan; doch we hebben rekening te houden met de zooveel talrijkere blanke en zwarte bevolking, die in hetzelfde gebied haar ontwikkelingsgang volgt. Alvorens de Indianen als ras beschaafd zouden kunnen zijn, zullen ze zoodanig, vooral met blanken, zijn vermengd, dat men niet meer van een beschaafd Indianenras, maar slechts van een mestiezenras in verschillende graden zal kunnen spreken. We kunnen ook hier de toekomst voorspellen uit het verleden; den weg dien de Irokeezen, Cherokees, Creeks en Choctaws opgingen, zullen langzamerhand vele andere stammen volgen. „*Dämmerungsvölker*" 229) zijn de Indianen niet te noemen; want hun lot zal geen ondergang, geen spoorloos verdwijnen, maar een oplossen, een metamorphose zijn.

Met een soort van tegenzin roer ik het vraagstuk omtrent het af- of toenemen der Indianen binnen het gebied der Unie aan, omdat het zoo bij uitstek verward is. Op grond van dezelfde statistieke opgaven zijn verschillende schrijvers, die zich

met deze quaestie hebben beziggehouden, tot geheel uiteenloopende resultaten gekomen 230). Ik zelf kan, naar die statistieke opgaven althans, onmogelijk een oordeel over het af- of toenemen der Indianen vellen. Ik heb echter personen gekend, die met het opmaken dier statistiek belast zijn, en heb door die kennismaking de overtuiging gekregen, dat die opgaven zeer weinig vertrouwen verdienen. Het lust mij niet daarover in nadere beschouwingen te treden; alleen wil ik doen opmerken, dat personen, zoowel Indianen als blanken, die buiten de politiek stonden, de meening waren toegedaan, dat de volbloed Indianen over het algemeen niet toe-, maar daarentegen afnamen. Het zij voldoende te zeggen, dat alle Indianen in de Annual Reports opgegeven, op verre na geen Indianen zijn, maar dat daartoe blanken, Negers, Zambo's en mestiezen in allerlei graden gerekend worden. De verbintenissen tusschen blanken of mestiezen en Indianen zijn vruchtbaarder dan die tusschen volbloed Indianen; gaandeweg neemt het aantal mestiezen toe, en slechts dezen doen schijnbaar het aantal Indianen toenemen, omdat zij den naam van Indianen dragen.

De Semallé 231), Gerland 232), Wilson 233), de Quatrefages 234), e. a., die de „uitstervingsquaestie" min of meer uitvoerig behandelden, en tot het besluit kwamen, dat de Indianen toenamen, steunden hun bewijsvoeringen hoofdzakelijk op de officieele regeeringsrapporten, maar erkenden tevens, dat de vermenging met blanken op dat toenemen een grooten invloed had.

In vele stammen, ik moet het erkennen, is het uitsterven slechts schijnbaar, doordien de volbloed Indianen zich bijna uitsluitend met blanken vermengen.

In andere stammen, vooral in de kleinere, is het uitsterven der volbloed Indianen echter een feit, hoewel ook dáár een gedeelte van den stam in een aantal mestiezen zal blijven voortleven.

Over de oorzaken van het uitsterven der Indianen is veel

geschreven. Men heeft o. a. de geringe vruchtbaarheid der vrouwen, kindermoord, onzedelijkheid en oorlogen als redenen aangevoerd. Doch deze factoren bestonden hoogstwaarschijnlijk reeds lang, alvorens de Indianen met Europeanen in aanraking kwamen, hoewel ik aanneem, dat door de meeste stammen in de oorlogen met de blanken zwaardere verliezen geleden zijn, dan in die, welke de Indianen vóór dien tijd onderling te voeren hadden. Wat echter vóór de komst der Europeanen niet bestond, was de dwang, om op *reservations*, die dikwijls ver van hun oorspronkelijk vaderland liggen, waar bodem, klimaat en voedsel anders zijn, een andere levenswijze te beginnen. De herhaalde *removals* van stammen brengen steeds een verhoogd sterftecijfer mede, dat weder afneemt, wanneer de stam door aanpassing het kritieke overgangstijdperk is te boven gekomen. Daar, waar de volbloed Indianen zijn afgenomen, zou ik dus geneigd zijn, het *reservation*-systeem met zijn gevolgen, als voornaamste oorzaak van dat afnemen aan te zien.

Als een voorbeeld, hoe sommige Indianen zelven over hun toekomst denken, zij 't mij vergund, de eigen woorden te bezigen uit een brief, dien ik tijdens mijn verblijf in Amerika van de vrouwelijke *sachem* der Seneca's 235) ontving.

Sprekende over het verdwijnen van geheele volksstammen, luidt het: „Onder die namen, waarvan de echo nog klinkt, is „die van den eens machtigen bond der Irokeezen...... Ach, „wat zijn de arme Irokeezen thans!.... Hun land ligt niet „langer „in de schaduw." Een voor een rukt de vergetelheid „hun beste kinderen weg. Hun wijze *sachems* volgen elkander „spoedig naar het graf; spoedig, zeer spoedig zal er geen en„kele meer over zijn, tenzij de Voorzienigheid tusschenbeide „komt. Te vergeefs dwaalt mijn geest over bergen, meren en „ruischende stroomen, om iemand te vinden, die vertrouwd

„is met de oude volksverhalen der Irokeezen; maar allen zijn „heengegaan. Hun raadsvuren zijn uitgedoofd, en in koude „asch verkeerd, en zullen nimmer meer branden.

„Ach, waarde broeder, vergeef het mij, dat ik uitweidde „over een onderwerp, dat mij altijd treurig stemt; het maakt „mij treurig, te weten dat mijn volk verdwijnt, gelijk de zomer „overgaat in den stormachtigen winter."

AANTEEKENINGEN.

1) Doel en eischen van een dergelijk onderzoek in het algemeen heb ik kortelijk uiteengezet in het Tijdschr. v. h. Aardrijksk. Genootschap, dl. VI, p. 254 en v.

2) Eenige voorloopige mededeelingen omtrent mijn reis en de verkregen resultaten, van uit Amerika aan het A. G. gericht, werden opgenomen in dl. VII van het Tijdschrift.

Ook in de Bulletins der Société d'anthropologie de Paris, 1883, werden eenige mijner aan genoemde instelling gerichte brieven afgedrukt.

3) »Ethnologische Forschung" in Verhandl. d. vierten Deutschen Geographentages in München.

4) In chronologische volgorde:

Quelques observations ethnographiques recueillies dans la presqu'île californienne et en Sonora. Revue d'ethnographie publiée sous la direction du dr. Hamy, t. II, 1883, p. 321 et suiv.

Notes zur l'ethnographie des Zuñis. Id., t. III, 1884, p. 161 et suiv. Matériaux pour servir à l'anthropologie de la presqu'île californienne. Bulletins de la Société d'anthropologie de Paris, 1884, p. 551 et suiv.

Sur quelques crânes de l'Arizona et du Nouveau-Mexique. Revue d'anthropologie rédigée par Paul Topinard, 1884, p. 486 et suiv.

Sur la synonymie ethnique et la toponymie chez les Indiens de l'Amérique du nord. Verslagen en Mededeelingen der K. Akademie v. Wetenschappen, Afd. Letterk., 3de reeks, dl. I, p. 353 en v.

5) Een lijst van het verzamelde bevat de Nederl. Staats-Courant v. 25 Maart 1884, n°. 72 en v. 10 Mei, n°. 111.

6) Opgave werd gedaan in de Bulletins de la Soc. d'anthropologie, 1883, p. 599, 687 en 1884, p. 571.

7) Zie mijn »Een bezoek aan de Irokeezen" in Tijdschr. v. h. Aardrijksk. Gen., dl. VII, p. 202 en v., alsook »Quelques observations sur les Iroquois" in Revue d'anthropologie 1883, p. 279 et suiv.

8) Dat gedeelte van den stam der verschillende yuccasoorten (o. a.

Y. baccata), hetwelk in den grond steekt, alsook de wortels, bevatten een lijmerig sap, dat in hooge mate zuiverende eigenschappen heeft. Volgens Oscar Loew bevat het, evenals de meeste agavesoorten, saponine. Stukken van de wortels dier planten worden in het Zuidwesten veelal als zeep gebruikt, en zijn bekend onder de namen van *amole* en *soapweed*.

9) 1 Eng. voet = 0,30479 M.

10) 1 Eng. mijl = 1609 M. Eens en vooral zij gezegd, dat in het Zuidwesten, evenals in de door mij bereisde streken van Mexico, de meeste afstanden naar een zeer oppervlakkige schatting der inwoners zijn opgegeven. De meeningen, die aldaar omtrent afstanden bestaan, loopen dikwijls zeer uiteen. De schatting hangt natuurlijk veel af van de vervoermiddelen waarmede, en van de omstandigheden waaronder de weg werd afgelegd. Het spreekt vanzelf, dat de behoorlijk gemeten spoorwegafstanden hierop een uitzondering maken.

11) Petermann's Geogr. Mitth. 1876, p. 213.

12) Benamingen zooals deze, waarbij men nog voegen kan *wigwam* = hut, *squaw* = vrouw, *papoose* = kind, *powwow* = raadsvergadering, zijn afkomstig van de Indianen der N. O. Staten (Algonkins), maar hebben thans door Amerikaansche immigranten over het geheele Westen het burgerrecht verkregen. Vele Indianen aldaar bezigen nu zelfs deze uitdrukkingen in hun gesprekken met blanken.

13) Volgens Loew kan men ten westen van de Mississippi drie soorten van woestijnen onderscheiden:

1. Met gras bedekte, boomlooze vlakten; de eigenlijke prairieën;
2. Halfwoestijnen; boomloos, met weinig of geen gras, maar met laag struikgewas (*Atriplex*, *Artemisia*, *Aplopappus*);
3. Echte woestijnen; met uiterst spaarzame, gedeeltelijk in het geheel geen vegetatie.

Het grootste gedeelte van het door mij bereisde gebied behoort tot de echte en halfwoestijnen, gelijk nader zal blijken uit de beschrijving.

14) *Bac* beteekent niet »een plaats waar water is", zooals ik bij een schrijver vind opgegeven, maar kan zijn afgeleid van *waqh* (*bac*), *wákki*, ruïne. Ook wordt door *bac* een zekere grassoort aangeduid.

15) Evenzeer droeg een onderafdeeling der Apaches den naam van Gileños.

16) Verg. Revue d'ethnographie van dr. Hamy; Tome II, p. 89.

17) Ik zag later hetzelfde spel door Mexicanen spelen, niet ver van San José del Cabo op het Californisch schiereiland. Of wij hier te doen hadden met een ethnographische *survivance*, dagteekenend uit den tijd der Pericués, dan wel of dit spel op het schiereiland was ingevoerd, heb ik niet kunnen uitmaken.

18) Deze schedel is beschreven in de Revue d'anthropologie v. Topinard, 1884, p. 486.

19) Voor meer bizonderheden kan ik verwijzen naar de boeiende levensschets door Henry de la Madelène, Le Comte Gaston de Raousset-Boulbon, sa vie et ses aventures d'après ses papiers et sa correspondance. Nouv. éd. Paris 1876.

20) De afbeelding, die Felix Oswald, Streifzüge in den Urwäldern von Mexico etc., p. 5, van Guaymas geeft, is ten eenenmale onjuist.

21) Behalve meeuwen van verschillende geslachten, waaronder *L. heermanni*, komen er schollevaars (*Phalacrocorax* sp.), duikers (*Podiceps* sp.) en vooral veel pelikanen (*Pelecanus fuscus* en *erythrorhynchus*) voor. Ik vond, dat in den keelzak dezer laatsten een vogelluis leeft uit het geslacht *Menopon*, die bij nader onderzoek van dr. Piaget, gebleken is een nieuwe soort te zijn (Notes from the Leyden Museum, Vol. VI, p. 111.) In de vlakke kuststreek, die Kaap Haro aan de landzijde omzoomt, en met een dicht struikgewas en *sahuaros* is bedekt, kunt ge in menigte den half witten *Lepus callotis* aantreffen. Van zangvogels zijn het voornamelijk talrijke exemplaren van *Harporhynchus* (*Methriopterus*) en *Campylorhynchus*-soorten, die ge hier kunt vinden.

Tusschen de talrijke losse rotsblokken, waarmede het zeestrand is bedekt, vindt men, vooral bij eb, een menigte zeedieren. In de eerste plaats slakken uit de geslachten *Fusus*, met *F. ambustus* Gould; *Nassa*, met *N. luteostoma* Kien.; *Conus; Cerithium*, met *C. varicosum*, Sow.; *Turritella*, waaronder *T. goniostoma* Valenc.; *Nerita; Trochus* met *T. rugosus* Ad. enz; in de tweede plaats schaaldieren, vertegenwoordigd door *Porcellana*, *Sesarma*, *Alpheus* en anderen; bovendien wemelt het aan de kust van een groote, zeer beweeglijke isopodensoort.

22) Alb. S. Gatschet, der Yuma-Sprachstamm in Zeitschr. f. Ethnologie, 1877, S. 385, 387.

23) De geheele bevolking van het schiereiland bedraagt ruim 23,000 inwoners = 0,1 op den vierk. kilometer. De groote helft der bevolking komt op het zuidelijke district, tevens het vruchtbaarste van Beneden-Californië.

24) Het Californische schiereiland behoort, evenals Sonora, zooals bekend is, tot het Centrale gewest van het Nearktische gebied van Wallace.

25) *Crotalus adamanteus atrox* is de meest voorkomende soort; vervolgens *C. mitchelli* en *C. enyo*. De beide laatstgenoemde soorten komen voor zoover bekend is, niet voor ten noorden van La Paz.

26) Proceedings of U. S. National Müseum, vol. 5, p. 345.

27) Baegert, Nachrichten von der Amerikanischen Halbinsel Californien. Mannheim 1773, beschrijft deze wijze van vischvangst bij de nu verdwenen Guaycuri-Indianen van het schiereiland.

28) Ik vond exemplaren van de volgende schelpen, die dr. R. Horst, conservator aan het Museum van Natuurlijke Historie te Leiden, de goedheid had voor mij te determineeren:

Gasteropoda.

Strombus, eenige soorten, waaronder *S. granulatus* Sow., *S. gracilior* Sow. en *S. galeatus* Wood.

Murex, verschillende soorten, waaronder de schoone *M. nigritus* Phil., *M. bicolor* Valenc. met rooskleurigen mond en *M. princeps* Sow.

Cancellaria en *Fusus*, met eenige soorten. *Terebra*, met *T. variegata* Gray. *Nassa* met *N. luteostoma* Kien. — *Purpura.*

Cassis, waaronder *C. coarctatus* Wood. en *C. abbreviatus* Lam.

Dolium, met *D. latilabre* Kien. — *Oniscia.*

Columbella, waaronder *C. strombiformis* Lam., *C. haemastoma* Sow. en *C. meleagris* Ducl.

Oliva met *O. lineolata* Gray, de prachtige *O. porphyrea* L. en *O. venulata* Lam. in talrijke exemplaren. — *Olivella.* — *Rapana.*

Conus, in verschillende soorten, o. a. *C. brunneus*, Wood. en *C. interruptus* Brod. — *Mitra.*

Cypraea, verscheidene soorten als *C. solandri* Gray, *C. albuginosa* Gray., *C. pustulata*, *C. pacifica* G. en *C. Sowerbyi* K., de laatste in talrijke exemplaren.

Natica, waaronder *N. quadrifasciata* Gray.

Sigaretus. — *Cerithium*, met verschillende soorten, waaronder *C. maculosum* Kien. en *C. varicosum* Sow.

Nerita, met eenige soorten. — *Trochus.* — *Crucibulum*, met *C. spinosum.* *Crepidula.* — *Dentalium.* — *Bulla.*

Lamellibranchiata.

Placuna. — *Pecten.* — *Spondylus.* — *Modiola.* — *Hemicardium.* — *Cardita* (*Lazaria*). — *Venus.* — *Cytherea*, met verscheidene soorten. — *Tellina.* — *Meleagrina.* — *Pholas.*

29) Venegas, Noticia de la California, Eng. edit. Vol. I, p. 55, 56 en Clavigero, Storia della California, t. I, p. 109. Voor de zeden en gewoonten der Pericués en andere stammen, die eenmaal het schiereiland in bezit hadden, moet ik naar deze beide schrijvers verwijzen, alsook naar Baegert, op. cit., die echter meer speciaal de Guaycuri-Indianen beschrijft.

30) De haaien in de Golf van Californië bereiken een buitengewone grootte; sommigen zouden volgens Ross Browne de afmetingen hebben van een walvisch van middelmatige grootte.

31) Op de hydrographische kaart van Dewey als «Red Mound" aangegeven.

32) De vruchten van de *pitahaya* waren gedurende een paar maanden des jaars het hoofdvoedsel der oorspronkelijke bewoners.

33) Behalve deze kolibri-soort, vindt men in Beneden-Californië nog

een tweede, nl. *Basilinna xantusi*, uitsluitend aan het schiereiland eigen. Aan de westkust schijnt evenwel nog een derde soort voor te komen, daar Belding op het eiland Cerros een exemplaar van *Calypte annae* aantrof. De Mexicanen noemen den kolibri *chuparosa*, rozenzuiger.

34) *Lariates* zijn sterke touwen van dicht ineengedraaide reepen leder. Sommige worden ook van *pita*, de gedroogde vezelen van agaves en yuccas, vervaardigd. Van dezelfde stof maakt men grove sterke zakken, voor verschillende doeleinden gebezigd.

35) Zie Revue d'ethnographie van Hamy, t. II, p. 323.

36) Xántus geeft dezen vogel op als voorkomende in de »Sierra de Santiago"; hoewel dit waarschijnlijk een synoniem der Victoriobergen is, komt deze vogel volgens de meening van Belding niet in 't gebergte voor.

37) Caduaño of Cadoaño is, volgens D. Juan, een Indiaansch woord, en beteekent »groene kloof".

38) De reeds meer genoemde *damiana* (*Bigelovia* sp.) is een aphrodisiacum. Bovendien wordt deze plant uitgevoerd naar de Vereenigde Staten, alwaar er een likeur uit gestookt wordt.

39) Volgens dr. J. G. Boerlage, die de vriendelijkheid had deze lichen voor mij te bestemmen, is het *Amphiloma murorum* Hoffm., en wel een kleine vorm van deze, verwant aan *A. pusillum* Mass.

40) Volgens barometrische waarneming ongeveer 3,350 Eng. voeten boven den zeespiegel.

41) *M. Confinis* is waarschijnlijk een standvogel in de bergen van Laguna. Dit geldt evenzeer, maar met volkomen zekerheid, voor een paar door Belding ontdekte meezensoorten (*Lophophanes inornatus cineraceus* en *Psaltriparus grindae*). De identiteit eener *Sitta*-soort, waarschijnlijk *S. carolinensis aculeata*, was voor mijn reisgenoot nog niet bewezen.

Een andere bestendige bewoner dezer bosschen is de fraaie, 't eerst door Belding waargenomen sneeuwvogel (*Junco bairdi*). De *pito real* der Mexicanen (*Melanerpes formicivorus angustifrons*), een hier vrij dikwijls voorkomende specht, overtreft zijn stamverwant den *carpintero* in kleurenpracht van glanzend zwart, geel en rood, en is bovendien de eenige specht van Beneden-Californië, die op eikeboomen leeft. Duiven, waaronder *Columba fasciata*, komen veelvuldig voor.

De beschrijving der door Belding ontdekte soorten is te vinden in Proceedings U. S. National Museum, Maart 1883, p. 154 vv. Zooals reeds gezegd is, vormen deze vogels met den straks genoemden *Sitta* en *Melanerpes* en 7 anderen, waaronder *Geothlypis beldingi* (Ibid., Vol. 5, p. 344) dat gedeelte der avifauna van Beneden-Californië, hetwelk uitsluitend aan het zuiden des schiereilands eigen is.

Ik neem deze gelegenheid te baat om, op het gezag van Belding, te wijzen op een ongerijmdheid van Xántus, die in 1858 beweerde (Petermann's Geogr. Mitth., 1861, p. 140), dat men op het Californisch schier-

eiland ongeveer 300 vogelsoorten telde, terwijl thans, vijf en twintig jaren later, nauwelijks 200 species bekend zijn, waarvan ongeveer 100 resideerend. De meesten dezer species zijn talrijk.

42) *Muledeer* of *blacktailed deer* der Amerikanen. De Mexicanen nemen twee of drie soorten van herten aan, doch volgens Belding berust dit onderscheid eenvoudig op den ouderdom der dieren, die zich aan het gewei kenbaar maakt, en is er slechts één soort van hert, althans in het zuiden van het schiereiland.

43) Het hoogste punt, dat we in deze bergen bereikten, was ongeveer 4,500 voet. De hoogste top van het gebergte bedraagt 6,200 voet (Dewey).

44) Van planten-geographischen aard ontleen ik het volgende aan Belding's aanteekeningen, gehouden zoowel gedurende zijn eerste bezoek aan de *sierra* (Laguna) als bij onzen gezamenlijken tocht.

Rubus (*rivularis?*) niet onder 4500 Eng. voet hoogte.
Heteromeles arbutifolia niet onder 4500 Eng. voet hoogte.
Ribes sanguineum » » » » » »
Arbutus menziesi » » 4000 » » »
Mimulus luteus van 3000 » » af en daarboven.
Castilleia sp. » 2500 » » » » »
Populus sp. » 2000 » » » » »
Quercus sp. » 3000 » » » » »
Quercus sp. (*palo encino* der Mexicanen)
Quercus grisea (*roble* » »
Pinus sp. niet onder 3500 Eng. voet hoogte.
Nolina sp. » » 3000 » » »

Voorts de volgende varens:
Polypodium vulgare.
Nothochlaena ferruginea.
Pellaea ternifolia.
» *angustifolia.*
Adiantum capillus Veneris.
Asplenium trichomanes.
» *aurantium.*
Nephrodium patens.
» *mexicanum.*
» *karwinskianum.*

45) Venegas, o. c., vol. II, p. 89. Engelsche ed.

46) 1 *legua* of Spaansche mijl = 6349 M.

47) Zie de afbeelding in Revue d'ethnographie van Hamy, t. II, p. 324.

48) Van twee dezer planten had prof. E. A. van der Burg, directeur van het Pharmaceutisch Laboratorium te Leiden, de goedheid een paar extracten te maken. De eene plant, de *golondrina* der Mexicanen, een

Euphorbia-soort (waarschijnlijk *E. prostrata*) wordt aangewend tegen slangenbeet. Men drinkt er een waterig aftreksel van, en legt de blaadjes en fijne, een wit melksap bevattende takjes, op de wond.

Het waterig extract bevat, volgens prof. v. d. B., hoofdzakelijk looizuur, plantenzuur, gom en suiker; het alkoholisch extract scheen voornamelijk te bestaan uit harsen, bladgroen en looizuur, doch bevatte, evenmin als het vorige, alkaloïden.

De andere plant, de *confituría* der Mexicanen, die, wegens den onvolledigen toestand, waarin de door mij medegebrachte exemplaren verkeerden, niet met zekerheid te determineeren was, wordt op dezelfde wijze aangewend, doch als geneesmiddel tegen den beet van den *zorrillo* (*Mephitis putorius*) waarvan, volgens hen, dolheid (*rabies mephitica*, Hovey), het gevolg kan zijn.

Het waterig extract dezer plant bevatte hoofdzakelijk een bitterstof, suiker, plantenzuur en eenig looizuur; het alkoholisch extract bestond voornamelijk uit bitterstof en bladgroen, benevens een geringe hoeveelheid hars en looizuur; doch evenmin als het waterig extract, bevatte het alkaloïden. Hoewel de *modus operandi* der *golondrina* op het lichaam onbekend is, mogen wij na de onderzoekingen van dr. B. J. D. Irwin aannemen, dat deze plant werkelijk de geneeskrachtige eigenschappen bezit, die zoowel Mexicanen als Indianen haar toeschrijven. Verg. American Journal of Medical Sciences, Januari 1861.

49) Zie afb. Rev. d'ethnographie, l. c.

50) Thans in het Smithsonian Institution te Washington. (N° 61398.)

51) Volgens Clavigero vormden de Guaycuru een stam op zichzelven, waarvan de Coras een onderafdeeling vormden. Toch schijnt het, dat Guaycuru tevens de bijnaam was van de Pericués. Verg. mijn »Matériaux" etc. p. 554.

52) Ratzel, Aus Mexico, p. 185, maakt melding van vergiftige lianenranken, die door de Indianen van Tehuantepec tot hetzelfde doeleinde worden gebruikt.

53) Een uitvoerige beschrijving met afbeeldingen van deze en van de overige door mij gevonden holenbeenderen gaf ik in »Matériaux" etc.

54) Petermann's Geograph. Mittheilungen, 1861, p. 136—141.

55) Even grooten onzin vindt men in Bates-Hellwald, Central-America etc. (Stanford's Compendium of Geography and Travel) London 1878, p. 42, waar gezegd wordt, dat vóór de komst der Spanjaarden op het schiereiland, de Maricopas in het noorden, en verder zuidelijk de Chichimecas, van Mulegé tot aan Kaap San Lucas woonden, maar later de wijk namen naar de hooglanden van Sonora en Chihuahua!

56) Afgebeeld in de Revue d'ethnographie, t. II, p. 325.

57) Vergel. Tijdschr. Aardrijksk. Gen., dl. VII, Mededeel., p. 122, 123.

58) Zie de afbeeldingen Rev. d'ethnogr., t. I, p. 31, 32. Een nauwkeurige vergelijking dezer voorwerpen met die, welke ik in mijn bezit kreeg, hebben mij van de meening doen terugkomen, als zouden dezen niet van de Guaymas-Indianen afkomstig zijn. Vergel. Tijdschr. A. G., dl. VII, M. p. 121.

59) Ik kon er slechts een enkelen Yuma toe bewegen zijn lengte te laten meten. Deze was 1 M. 75 lang. De meesten zijner stamgenooten waren echter, op het oog, hooger van gestalte.

60) De drie Indianen, wier hoofd ik meten kon, hadden een index van 82, 89 en 89.

61) Het hier medegedeelde is toepasselijk op de Yumatalen in het algemeen. Vergel. A. S. Gatschet, Der Yuma-Sprachstamm, Zeitschr. f. Ethnologie, 1877 p. 365.

62) Reeds Humboldt wees er op, hoe de natuurvolken slechts voor die dingen geographische namen hebben, welke met anderen verward zouden kunnen worden. De Orinoco, Amazone en Magdalena worden eenvoudig »de stroom" genoemd, terwijl de Indianen voor de kleinere zijtakken afzonderlijke namen bezigen. Ansichten der Natur, 1849, Bd. I. p. 254.

63) Das kleine Kind vom Tragbett bis zum ersten Schritt.. Berlin, 1881, p. 53.

64) Roganti mihi quemdam Yuma-Indianum, quomodo horas vespertinas degere solerent, hic respondit: »*Música y cazar mujeres*" (Hisp. = Lat. Musica et venari mulieres). Apud Yuma- (postea etiam apud Yabipai-) Indianos luce palam vidi juvenes puellasque alteram in alterius brachiis arctissimo amplexu jacentes, nec multum meum adventum morantes.

65) Deze langwerpige, trechtervormige wolken — echte zandhoozen — zijn in de dorre woestenijen van het Zuidwesten een veelvuldig voorkomend verschijnsel. Zij ontstaan vooral dan, wanneer een luchtstroom met kracht in een onbewogen luchtmassa valt.

66) Op welken grond Gatschet, op. cit., p. 344, zegt, dat de Mohaves wegens een bijgeloof geen visch eten, is mij onbekend, doch deze bewering is geheel onjuist.

67) Milhau, bij Gatschet, op. cit., p. 346, zegt, dat de Mohaves geen kano's bezitten!

68) W. J. Hoffman, Tenth Annual Report U. S. Geol. & Geogr. Survey, 1876, p. 472, zegt geheel ten onrechte, dat de Mohaves hun dooden begraven.

69) Loew, Petermann's Geogr. Mittheil, 1876, p. 421, noemt den Mohave-hemel o k i á m b o v a.

70) In Finland en Skandinavië, waar ik sedert gelegenheid had dergelijke dampbaden te bezoeken, zijn zij een overoud gebruik.

71) I. e. Clunis puellae. Onder schier alle Indiaansche stammen vindt men personen, die namen dragen, waarvan de beteekenis, volgens onze begrippen, obsceen is.

72) Aan mijn anthropologische waarnemingen ontleen ik het volgende:

Verreweg de meerderheid der Mohaves is echt brachycephaal. Onder de 40 hoofden, die ik mat, komen slechts 3 subdolichocephalen voor. De gemiddelde cephalometrische index bedraagt 87.07; het maximum 98.82.

De meerderheid der Mohaves heeft denzelfden schedel- en gezichtsvorm als de reeds met een paar woorden bij de Yumas beschrevene, evenzeer vindt men onder beide stammen daarnevens een paar typen, die van het meest voorkomende afwijken, nl. een met gebogen neus, een ander met opgewipten neus. Deze typen hebben zich veelvuldig vermengd en een aantal moeielijk te definieeren varieteiten doen ontstaan.

Onder de vrouwen is meer eenheid van type. Gebogen neuzen zijn onder haar hoogst zeldzaam; in den regel is haar neus recht en naar verhouding korter dan die der mannen. De neuswortel is vaak een weinig ingedrukt.

De ethnische eenheden, Mohaves en Yumas, bestaan ongetwijfeld uit dezelfde anatomische veelheden, en kunnen dus physisch als identisch worden beschouwd. Ik zou op het gezicht geen Mohave van een Yuma, van welke sekse ook, kunnen onderscheiden.

De meeste Mohaves zijn groot van gestalte. Het middelcijfer van 38 metingen, van beider kunne, bedraagt 1,73 M.

De gelaatskleur dezer Indianen varieert tusschen de nummers 22/30, 29/30 en 30 van Broca's kleurenschaal. De kleur van den onderarm tusschen 36/37, 42/43 en 43.

Ik zag onder beide stammen, en later ook bij de Maricopas, eenige individuen, hoewel volbloed Indianen, met vrij dichte baarden. Een paar hadden een type, dat aan het Mongoolsche herinnerde, en hetwelk men wellicht als een vierde type dezer stammen zou kunnen opvatten.

Vele Mohaves hadden sterk behaarde beenen, voornamelijk het onderbeen.

73) Dit was een deel der plechtigheid, door dr. Webb op p. 129, 130. eenigszins vaag beschreven, die bij de lijkverbranding plaats heeft.

74) Loew, Geogr. Mitth., 1876, p. 421, vermeldt een scalpdans der Mohaves. Niettegenstaande al mijn pogingen kon ik daaromtrent van de Indianen niets te weten komen.

75) Exploration of the Colorado River of the West and its Tributaries. Washington 1875.

76) J. R. Bartlett, Personal Narrative of explorations and incidents in Texas etc. New-York 1854, vol. 2, beeldt een aantal oude potscherven af, door hem langs de Gila gevonden, die zeer met bovengenoemde overeenkomen.

77) De bast der *mezquites* bevat een gom, die in verschillende opzichten met de bekende Arabische gom overeenkomt. De *mezquites* worden daarom ook wel gomboomen genoemd.

78) Globus 1877, p. 282.

79) Bulletins Soc. de géogr. de Paris, 1877.

80) Verg. De Quatrefages en Hamy, Crania ethnica, p. 465 en Revue d'anthropologie, 1884, p. 490, 491.

81) Op. cit., vol. 2.

82) Ik heb dezen schedel beschreven in de Revue d'anthropologie, 1884, p. 486 en v.

83) Sunt e. g. plerumque feminae gentis Yaqui, quae apud Pimas munere obstetricis funguntur. Feminae parturientes cruribus passis humi sedere solent, alia ei femina abdomen premente. Partus fit in parvo tugurio, ramis hunc ad finem sedulo exstructo, segregato ab habitatione proprie dicta. Eodem modo feminae menstruantes segregari solent.

84) O. a. deelde Mr. Walker mij de cijfers van 87 lengtemetingen van mannelijke Pimas mede, waaruit ik een gemiddeld cijfer vind van 1,753 M.; max. 1,854 min. 1,52.

Bijna al hetgeen Bancroft in zijn «Native Races" van de Pimas zegt, is aan mededeelingen van Walker ontleent.

85) Wanneer Hodge, Arizona as it is, New York, 1877, p. 180, zegt, dat de Pimas hem verzekerden, dat Moc-te-zu-ma de Casagrande bouwde, dan pleit zulks niet voor zijn vertrouwbaarheid.

86) Ook deze schedels werden door mij beschreven in de Revue d'anthropologie, l. c.

87) Aanbeveling verdient de lezing van een stuk van den beroemden palaeontoloog prof. Marsh over hetgeen hij in 1874 waarnam op een der *reservations* van de Sioux: A statement of Affairs at Red Cloud-Agency made to the President of the U. S.

88) Apud Apache-Indianos feminae parturientes genibus nixae solo insidere solent, alia muliere post eam sedente eique ventrem premente. Apud Apache-Yumas idem usuvenit, nisi quod parturientes identidem surgunt et ultro citroque cursitant.

89) De lederen krijgskap, die ik aan het Ethnographisch Museum te Leiden zond, is versierd met gespleten vederen van *Otus americanus*, *Bubo virginianus*, een veder van *Aquila chrysaëtos*, juv. en een exemplaar van *Sylvicola citreola*. Een hoofdtooisel der Apache-Yumas ter zelfder plaatse aanwezig, bestaat uit vederen van den wilden kalkoen en *A. chrysaëtos*.

90) Een door mij medegebracht schild is versierd met vederen van *Corvus americanus*.

91) De reeds in Hoofdst. III, p. 96 terloops genoemde generaal Carbó had in den jongsten veldtocht uitdrukkelijk aan zijn troepen bevel gegeven, dat men geen Apaches, vrouwen noch kinderen zou gevangen nemen, maar deze onverbiddelijk en zonder uitzondering zou dooden.

92) Reeds bij een vroegere gelegenheid deelde ik daaromtrent een en ander mede. Zie het tijdschrift »Omnibus" 1878, p. 366.

93) George W. Manypenny, ex-commissioner of Indian Affairs. Our Indian Wards. Cincinnati 1880. In dit werk, dat geheel op officieele gegevens berust, toont de schrijver o. a. de onmenschelijke behandeling aan, die de Indianen van den kant der troepen ondervonden. Het geheel vormt een overtuigende pleitrede voor het goed recht van den Indiaan.

94) Een herhaling van den te Camp Grant gepleegden moord had in April 1883 bijna plaats gehad, daar een groot aantal burgers uit Tucson zich hadden opgemaakt om iederen mannelijken Indiaan der San Carlos *reservation* te dooden. Doch ditmaal waren de Apaches op hun hoede, en ook de te San Carlos gestationneerde troepen geconsigneerd, zoodat de gewapende bende menschenjagers onverrichter zake moest terugkeeren.

95) Al de door Duhem vervaardigde clichés bevinden zich evenals mijn eigene, te Isleta en te Guaymas gemaakte, in het Ethnographisch Museum te Leiden.

96) Nullius umquam Indiani pudenda adspicere mihi contigit nisi pueri. Nullo pretio vir sibi persuaderi sinat, ut ista monstret. Feminae itidem illo nomine pudicitiae sensu magis sunt praeditae quam vulgo creditur.
Cacaturi (viri etiam micturi) Indiani recedere solent, quod genus verecundiae iis multo fortius est quam Mexicanis. Semel Apache-Indianum, genibus humi nixum, mingentem vidi. Multarum gentium feminae stantes mingunt.

97) Uit een aan mij gericht schrijven dd. San Carlos, 25 Febr. 1884 blijkt, dat, behalve het opperhoofd Geronimo en ongeveer elf krijgers, al de Chiricahuas, die tijdens Crook's overrompeling der Indiaansche vesting afwezig waren, zich getrouw aan de belofte op de *reservation* zijn komen overgeven. Ben ik wel ingelicht, dan zijn ook Geronimo en zijn volgelingen later op de *reservation* gekomen. Ook gedurende het geheele jaar 1884 gedroegen de Indianen zich rustig.

98) Generaal Crook had b. v. zijn gevangenen niet eens doen ontwapenen of hun geroofden buit doen ontnemen, wel wetende, dat bij de minste gewelddadige handeling, de nog in Mexico vertoevende krijgers daarvan op de hoogte zouden worden gesteld, en dezen voor altijd in een meedoogenloozen en niet te verachten vijand zouden verkeeren. Door vuur- en rooksignalen — meestal in brand gestoken reuzen-cactussen — die we vooral 's nachts op de bergen zagen, waren de gevangen Chiricahuas voortdurend in gemeenschap met hun broeders in Mexico. Nog te Tucson zijnde, waren mij reeds 's nachts de flikkerende vuurzuilen en de rosse gloed opgevallen, die ik ver naar het zuiden waarnam. Ik wist toen nog niet, dat het de met het escorte van kapitein Crawford in aantocht zijnde Chiricahuas waren, die aan hun achtergebleven vrienden

seinden, hoe en waar ze zich bevonden. Wat het ontwapenen van een Indiaanschen stam betreft, dit is volkomen nutteloos. Tegenwoordig beschikken alle stammen over genoeg geldelijke middelen, om zich door tusschenkomst van *squawmen* en andere bewoners der *frontier*, steeds op gewin belust, binnen korten tijd van een geheel nieuwe en dikwijls betere bewapening te voorzien. Dit bleek ten duidelijkste uit het antwoord van generaal Crook, toen hij uit de Sierra Madre terugkeerend, door een dagbladschrijver *interviewed* werd, en deze hem vroeg, of hij dacht, dat de krijgstochten der Apaches nu voorgoed ten einde waren. »Dat is moeielijk met zekerheid te zeggen", antwoordde de generaal, »daar er te veel blanken zijn, die bij een hernieuwing der vijandelijkheden belang hebben."

99) *Ápa*, is evenals *pa*, *pá-a*, *pai*, *opa* enz. m a n, m e n s c h of v o l k. *Agwá*, *'gwa* (*ahuá*) is o o r l o g; *che*, een suffix, dat een substantieve kracht heeft. Het woord Apache zou dus uit Ápa-agwá-che zijn ontstaan (Gatschet).

100) Vergel. Ausland 1883, n°. 49.

Kapt. Crawford verhaalde mij, dat op de westelijke helling der Sierra Madre een aantal ruïnen aanwezig zijn. Steenen bijlen en potscherven, daaruit afkomstig, die ik te zien kreeg, gelijken volkomen op die welke in het Giladal gevonden zijn. Bartlett, op. cit., maakt melding van *Casas grandes* bij Janos en Corralitos op de oostelijke helling der Sierra Madre.

101) Vergel. Gatschet, Der Yuma-Sprachstamm in Zeitschr. f. Ethnologie, 1877 en 1883.

102) Gatschet identifiëert de Yumas ten onrechte met de Apache-Yumas.

103) Petermann's Geogr. Mitth. 1876.

104) Volgens Loew (Petermann's Geogr. Mitth., 1876, p. 410, 411.) is de groote vochtige luchtstroom, die Nieuw Mexico en Arizona den zomerregen brengt, een echte moesson, en wel niets anders dan de van 28° ZB—28° NB. reikende aequatoriale stroom, die wordt afgeleid door de 's zomers sterk verwarmde landstreken van ZW. Noord-Amerika en die, evenals de aequatoriale zeestroom, het gevolg is van de omwenteling der aarde. De heerschende winden in het ZW. van N. Amerika zijn dan ook, volgens Loew, ZO. winden, terwijl 's winters, althans aan de Californische kust en in de Mohave-woestijn, NW. winden de heerschende zijn, wier absolute vochtigheid een geringere is dan die der ZO. winden.

Dutton (Americ. Journ. of Science XXII, n°. 130 p. 247) daarentegen beweert, dat de heerschende winden van het ZW. der Vereenigde Staten W. winden zijn, die hij tevens als de oorzaken beschouwt van de groote droogte dier streken; zich daarbij steunende op het feit, dat winden, die bestendig van koude naar warme streken waaien, zonder op den weg gelegenheid te hebben vochtigheid op te nemen, warmer en daardoor droger worden.

105) Het is wellicht niet overbodig hier in herinnering te brengen, dat

Oscar Loew het Zuidwesten in vier verschillende plantengordels, naar de hoogte, onderscheidt:

1°. De gordel van de cactus, yucca en agave, op een hoogte van 3,000—3,500 voet;

2°. De gordel der obione en artemisia, tusschen 3,500 en 4,900 voet; afnemen der cactussoorten;

3°. De gordel van *Juniperus occidentalis* (»*cedar*") en *Pinus edulis*, tusschen 4,900 en 6,800 voet; weinig cacteën. Twee eikensoorten, *Q. acrifolia* en *Q. emoryi*, komen in deze zone voor.

4°. De gordel der pijnboomen, tusschen 6,800 en 10,800 voet.

Hoewel men deze onderscheidingen waarschijnlijk in hoofdzaak kan aannemen, komen er m. i. hier en daar toch belangrijke uitzonderingen voor. Prescott bv., op een hoogte van 5,000 voet en dus, volgens Loew, niet in de zone der pijnboomen, is door een zee van zware pijnboombosschen omringd. De landstreek tusschen Wild-Water en Camp Apache, die gemiddeld zeker niet boven 5,000 voet ligt, maar waarschijnlijk er onder, is hoofdzakelijk met pijnboomen bedekt. Een verschil van 1,800 voet is bij dergelijke onderscheidingen niet gering te noemen.

106) De 32 Apaches van verschillende stammen, die ik mat, waren allen brachycephaal: gemiddeld 90.05. Een tiental Tonto-Apaches had een gemiddelden schedelindex van 88.30. Ook de Tontos waren dus zonder uitzondering kortschedelig.

107) Zie o. a. Revue d'ethnographie v. Hamy, t. I, p. 168, en The Century Magazine, New-York, 1882 en 1883, waarin Cushing onder den titel van »My adventures in Zuñi" op boeiende wijze een en ander omtrent zijn verblijf onder de Indianen mededeelt.

108) Picurís is een kleine noordelijk van Santa Fé in de bergen liggende *pueblo*, wier bewoners, ruim 100 in getal, dezelfde taal spreken als die van het naburige Taos.

109) *Cervus canadensis* Briss.

110) Een noordwestelijk van Santa Fé liggende *pueblo*, met ongeveer 400 inwoners, die een dialect der Tehua- of Tewataal spreken.

111) O. a. verhaalt Möllhausen, Reis van den Mississippi naar de kusten van den Grooten Oceaan, I. p. 212, Holl. vertaling, dat hij in de prairieën van Texas Indianen uit den *pueblo* Santo Domingo ontmoette, die wegens ruilhandel reisden.

112) De Indianen der naburige *pueblos* Acŏma, Hasatch, Povuate en Moquino spreken dezelfde taal, die, volgens Gatschet, niet de geringste verwantschap met het Azteeksch of eenig ander Nahuatl-idioom heeft.

113) De Amerikanen zeggen *hogán*, daar zij den scherpen *ch*-klank niet kunnen uitspreken. Evenzoo zeggen ze Náva*h*o's in plaats Návajos (*j* als scherpe *ch*); Hila in plaats Gila; Hosé en Huan, in stede van José en Juan, enz.

114) De kudden der Návajos, Moquis en Zuñis, stammen waarschijnlijk oorspronkelijk af van de talrijke schapen en geiten, die Coronado in 1540 met zich voerde op zijn onderzoekingstocht naar de »zeven steden van Cibola".

116) Naam dien de Návajos aan de *Cliffdwellers*, de vroegere bewoners der *cliffhouses*, geven.

117) Huálpé of Wálpé van *oewalpé*, dat in de Moquitaal »huis der rots" beteekent. Wellicht beduidt de naam ook »gebroken rots" (*wálpi*). Setshómavé beteekent »wit huis"; het boven genoemde Shepálavé, »perzikenhuis".

118) Petermann's Geogr. Mitth., 1874, p. 408.

Ook onder een collectie ethnographica, door het U. S. National Museum aan het Museum van het Trocadéro te Parijs gezonden, zag ik, na mijn terugkomst, eenige dezer *dicha's* als »*deities*" aangegeven!

119) Volgens kapt. John G. Bourke, U. S. Army, den eersten blanke die in Augustus 1881 den slangendans te Huálpé bijwoonde, is een der vier »medicijnen", die bij dezen dans gebezigd worden, waarschijnlijk de *golondrina* (verg. Aanteek. 48). The Snake-Dance of the Moquis of Arizona, London 1884, p. 189.

120) Kapt. Bourke en de heer T. V. Keam, die vóór mij den Moquislangendans hebben aanschouwd, verschillen in hun beschrijving eenigszins met de mijne. Bourke beschreef dien uitvoerig in zijn reeds boven genoemd werk; van Keam is mij slechts de korte beschrijving van den dans bekend, die hij in Chamber's Journal, Part 229, Febr. 1883, gegeven heeft. Eenige bizonderheden waarover in hun mededeelingen gesproken wordt, heb ik niet gezien. Zoo spreekt Bourke van een afgodsbeeld, dat zich zou bevinden in een nis der zandsteenzuil, in welker nabijheid de dans wordt uitgevoerd. Bourke noemt de zandsteenzuil »*sacred*". Oyiwísha verzekerde mij daarentegen, dat de Moquis die in het minst niet vereeren. Zoowel Bourke als Keam spreken van een veelkleurig altaar, dat zij in de *estufa* zagen, enz. Daar ik er mij, ook bij de beschrijving van den slangendans, uitsluitend toe heb bepaald te vermelden wat ik zag, en menige bizonderheid aan mijn aandacht kan zijn ontsnapt, zoo is die beschrijving natuurlijk min of meer gebrekkig; maar door onderlinge vergelijking der verschillende beschrijvingen zal men zich wellicht een vollediger denkbeeld dier plechtigheid kunnen vormen.

121) Mr. Cushing deelde mij later mede, dat hij te Shepálavé twee kinderen, een jongen en meisje, had gezien met haar, dat ofschoon »*seemingly fine, was crispy to the feel, frizzled, and stood out — owing to its length as does that of the Fijians or their wigs, — which latter it greatly resembled.*"

Bourke, op. cit., p. 283, ontmoette te Moshóngnavé een jongen met

»*long woolly hair like a Hottentot.*" Klaarblijkelijk zag Bourke hetzelfde soort van haar als Cushing, hoewel hij »*like a Hottentot*" er gerust af had kunnen laten zonder zijn bewering in het minst te verzwakken. Bekend toch is het, dat het haar der Hottentotten zeer kort is, en den indruk maakt alsof het in kleine bosjes is ingeplant.

Hoe verleidelijk het ook schijnt, om hier aan Melanesischen invloed te denken, ben ik er nog minder toe geneigd dan vroeger, sedert ik later in een afgelegen dorp van Lapland, een individu onderzocht, wiens haardos sterk aan dien van een Papoea herinnerde. Wie zou daar aan Melanesischen invloed kunnen denken?

122) Vergel. mijn »Synonymie ethnique".

123) Geogr. Mitth., 1876, p. 217.

124) Bourke, op. cit., p. 116, 117, telt *achttien* clans bij de Moquis. *Relata refero.*

125) Volgens Gilbert verlaat de ziel van den doode de groeve, door langs een dier stokken, welke het lijk in de hand houdt, naar boven te klimmen. Yarrow, A further Contribution to the study of Mortuary Customs, etc., p. 114.

126) Bijna negen maanden later werd ik, dank zij de moeite en vriendelijke zorgen van dr. Sullivan, door de toezending van een prachtigen, mannelijken Moqui-schedel verrast. Deze schedel bevindt zich thans in 's Rijks Ethnographisch Museum te Leiden en is door mij beschreven en afgebeeld in de Archives Néerlandaises, Haarlem 1885.

127) Feminae parturientes manibus humi nixae, mento ad genua appropinquante, quasi saltaturae sedere solent.

128) Vergel. mijn »Sur quelques crânes du Nouveau-Mexique et de l'Arizona" in Revue d'anthropologie 1884, p. 486.

129) Geogr. Mitth., 1876 p. 212, Tafel 12.

130) Hamy in Bull. Soc. d'anthr., 1883, p. 835, 836.

131) A. Bandelier zegt, dat hij Pueblo-Indianen gekend heeft, die in de laatste 300 jaren driemaal van woonplaats veranderden, en iedere maal met achterlating van bouwvallen. Hij zegt ook, dat wanneer in den omtrek van een *pueblo* de streek uitdroogt, de inwoners die verlaten, om een meer van water voorziene streek op te zoeken en er een nieuwen *pueblo* te bouwen. Vervalt een woning of een *pueblo*, dan wordt die, volgens Bandelier, niet hersteld, maar elders een nieuwe gebouwd. Terecht duiden de talrijke bouwvallen van *pueblos*, volgens hem, dus niet altijd op een *gelijktijdige* talrijke bevolking. Verg. Ausland, 1882, p. 641.

132) Bourke, op. cit., p. 279, zegt, dat de Návajos meer dan veertig clans hebben.

133) Vergel. Matthews, A Part of the Návajo's Mythology in American Antiquarian, April 1883.

134) O. a. wordt het in Nederland op de Veluwe aangetroffen.

135) Hoofdzakelijk bestaande uit *Pinus ponderosa*, *Abies douglasii* en *A. concolor*. Ook de *madroño* (*Arbutus menziesi*) komt in de Zuñibergen voor.

136) *kâ* = heilige dansorganisatie, en *kókshi* (*ona*) = »het goede van" = »goede dans".

137) Dat ik slechts *deze* klanken opving wil volstrekt niet zeggen, dat de Zuñis bij dezen dans geen werkelijk gezang met *woorden* hadden. Zooals Cushing mij later meedeelde, vormen de woorden van dien zang een gebed om regen en een rijken oogst, door tusschenkomst van de geesten hunner voorouders, vooral wanneer deze als »makers der regenwolken" worden beschouwd.

138) Een andere plechtigheid waarbij om regen gebeden wordt is de slangendans op de wijze der Moquis, doch deze heeft bij de Zuñis nimmer in het openbaar plaats, maar in de *estufas*. Zooals Mr. Cushing mij mededeelde, staan de Zuñis wat behendigheid in het uitvoeren van dien gevaarlijken dans betreft, zeer bij de Moquis ten achteren.

139) O. a. in het reeds genoemde »My Adventures in Zuñi" in The Century, 1882—1883.

140) De onderzoekingsmethode van Cushing beantwoordt geheel aan het ideaal, hetwelk Pechuël-Loesche voor den geest zweefde, toen hij in zijn »Ethnologische Forschung" (loc. cit.) als voorwaarde stelde: »jahrenlangen Aufenthalt bei dem betreffenden Volke, Einleben in dessen Existenzweise, Erlernung der Sprache, taktvolles Anschmiegen an die Eigenart der Individuen". Slechts op die wijze is het mogelijk »empirisch zu forschen", en de ethnologie te verheffen tot »Erfahrungswissenschaft". Verg. Aanteek. 3.

141) Niet slechts uit een anthropologisch oogpunt hebben de Zuñis met de Azteken niets gemeen, maar ook in godsdienst of maatschappelijke instellingen is er niets wat verwantschap tusschen beide volken aanduidt. Ook wordt Montezuma — die, zonderlinger wijze in bijna alle geschriften over Pueblo-Indianen spookt — niet door de Zuñis vereerd. Evenmin staat de heilige bron bij Zuñi, noch het zich daarbij bevindend vaatwerk, waarvan door Whipple en Bell (gecit. bij Lubbock, Origin of Civilisation p. 292) wordt gewag gemaakt, in eenig verband met Montezuma. De aanleiding tot de meening, dat vele Pueblo-Indianen Montezuma vereeren, schijnt te zijn, dat de Zuñis, Moquis van Oraybe en Pueblos van Taos, den god Pó-shai-an-k'ia vereeren, die de vader hunner geheime medicijnorden was en hun hervormer op den weg der beschaving. Men gelooft, dat hij als mensch op aarde kwam, en na zijn hervormerstaak te hebben vervuld, terugkeerde naar zijn verblijf in het

zonneland, Shí-pă-pu-li-ma, »de in mist (of wolken) gehulde stad". Verg. Cushing, Zuñi-Fetiches in Second Annual Report of the Bureau of Ethnology. Washington 1883.

142) Nemo fere corporis quaestum facit nisi octo hermaphroditi, quorum statura robustissima, vestitus vero partim virilis est, partim muliebris.

143) Feminae parturientes in tergo jacent, acervo arenae sub abdomine strato, ut illa pars corporis magis promineat. Complures exstant obstetrices, quae Lucinae artem profitentur, quamquam et senes interdum hoc munere funguntur.

144) Zie verder mijn »Synonymie ethnique".

145) Een lid van het Ethnologisch Bureau te Washington, die vóór Cushing, Zuñi terloops bezocht, vond eenige dezer gebedstokken in het bouwland der Zuñis. Hij was dadelijk met een uitlegging gereed, en noemde ze »aanwijzingen voor de grensscheiding tusschen bouwland"; en als zoodanig zijn ze in het museum te Washington geëtiquetteerd!

146) Dank zij Mr. Cushing kwam ik in het bezit van een paar gebedstokken en een fetisch, die thans in het Ethnographisch Museum te Leiden worden bewaard. — Den fetisch heb ik afgebeeld in de Revue d'ethnographie v. Hamy, t. III, p. 163.

Aanbeveling verdient Cushing's »Zuñi Fetiches" l. c., waarin hij den oorsprong van het fetischisme der Zuñis en verschillende soort van fetischen — ook van de Návajos — beschrijft. Bourke, op. cit., p. 126, pl. XXX, beschrijft en beeldt »*idols*" af, die moeielijk anders dan fetischen kunnen zijn.

147) Voor meer bizonderheden over dezen in een diepen *cañon* aan Cataract-Creek (Arizona) levenden stam moet ik verwijzen naar Cushing's »The Nation of the Willows" in Atlantic Monthly, Boston 1882 en Gatschet in Zeitschr. f. Ethnologie 1883, p. 126.

148) Bandelier, Ausland, 1882, p. 792, spreekt van een sage der bewoners van *pueblo* Laguna, omtrent het »lichtjaar" (*año de la lumbre*), die op een recente vulkanische uitbarsting zou duiden.

149) De beschrijving van een begrafenis te Zuñi door Cozzens (The Marvellous Country, Boston 1873) gegeven, is, evenals vele andere dingen, die hij omtrent de Zuñis mededeelt, geheel uit de lucht gegrepen. Natuurlijk wordt Montezuma er weder bij gehaald.

150) Beide schedels werden uitvoerig beschreven in de Revue d'anthropologie 1884, p. 486.

151) B. v. Ouray, het groote in 1880 gestorven opperhoofd der Utes, was van moederszijde een Jicarilla.

152) Manners, Customs and Condition of the North American Indians, vol. II, p. 160.

153) Deze legende is dichterlijk behandeld door Longfellow in zijn »Hiawatha."

154) De *cinnamon*beer der schrijvers is evenwel niet dezelfde als die der *frontiersmen*, daar de eersten onder *cinnamon*beer een varieteit van *U. americanus* verstaan.

155) Onder Indianengebied verstaat men de uitgestrekte landstreek, die in 1825 door de Amerikaansche regeering voor bijna alle Indianenstammen ten oosten van de Mississippi werd bestemd. Het toenmalige Indianengebied, dat door verdrag met de Osage- en Kansas-Indianen verkregen werd, besloeg tevens den tegenwoordigen staat Kansas. De verhuizing der verschillende stammen uit het oosten naar hun nieuwe woonplaatsen had echter eerst na 1830 met lange tusschenpoozen plaats, en gaf aanleiding tot langdurige oorlogen.

156) The Hunting Grounds of the Great West. 2d ed. London 1878, p. 142.

157) Het pleit niet voor de inwoners van Denver om den snoodaard, dien ze »de held van Sand Creek" noemden, een ovatie te brengen, toen hij in het najaar van '83 die stad bezocht. Ook de man, die bij die gelegenheid als *scout* de troepen leidde, leeft nog. Ik ontmoette hem te Darlington. Zijn naam is Robert Bent, en zijn moeder was nog wel een Cheyenne!

158) Verg. mijn opstel »Amerikaansche toestanden" in het tijdschrift »Omnibus" 1878, p. 369.

159) Een jonge witharige Cheyenne, de Witte Bison genaamd, en leerling der Indiaansche school te Carlisle, verzekerde aan kapitein Pratt, directeur dier inrichting, dat zijn vader, een medicijnman, op een hunner »groote medicijndagen" bevolen had, dat zijn haar wit zou worden, en zoo geschiedde het in één nacht. Vóór dien tijd — totdat hij ongeveer tien jaren oud was — had zijn haar een geelachtige zandkleur, evenals dat van zijn moeder, drie zusters en broeder.

160) Het is mij onbegrijpelijk hoe Dodge, op. cit. p. 399, kan zeggen, dat de prairie-Indianen geen scalplokken dragen, daar tal van andere stammen, behalve de Cheyennes en Arápahoes, dit doen; ik noem slechts de Comanches en Kiowas.

161) Om mij van alle compilatie te onthouden, verwijs ik den belangstellenden lezer naar het interessante werk van Garrick Mallery over dit onderwerp in First Annual Report of the Bureau of Ethnology. Washington 1881.

162) »Het Oostelijke-volk" = Soëtai is, volgens de overlevering, tevens de naam van een stam in het noorden, waarvan de Cheyennes zich eenmaal afscheidden, en daarna zuidwaarts trokken. De Cheyennes schijnen afkomstig te zijn uit de streken bij het meer Winnipeg, in het tegenwoordige Canada, vanwaar zij door andere stammen werden verdreven.

163) Puellae, tamquam custodem virgineum, involucra (telas) femoribus atque inferiori parti corporis trunci circumdant arcteque alligata gestant.

Idem facere solent feminae menstruantes nec non illae, quarum mariti absunt. Puellis verecundia tanta est, ut primis matrimonii diebus involucra ista gestare pergant, maritumque a coitu prohibeant.

164) Die Prairien des amerikanischen Westens. Keulen en Leipzig 1876, p. 124, 125.

165) Ibid., p. 112.

166) J. W. Powell en J. Owen Dorsey, twee der uitstekendste kenners van Indiaansche toestanden, laten zich uit in denzelfden geest. Transactions Anthropological Society of Washington, vol. I, p. 39.

In geen enkele der hun bekende Noord-Amerikaansche stammen worden de kinderen mishandeld of de vrouwen als slavinnen beschouwd. Daar de vrouw steeds tot een andere clan behoort dan de man, durft hij haar niet mishandelen, uit vrees voor wraak van de zijde harer verwanten.

Evenzoo is er onder de Indianen een behoorlijke verdeeling van arbeid; terwijl de man voor zijn huisgezin zorgt, en er het hoofd van is, verricht echter de vrouw de huiselijke bezigheden.

Innige gehechtheid tusschen echtgenooten en ouders en kinderen is, volgens hen, volstrekt niet zeldzaam.

Ook kapt. Bourke (The Snake Dance, etc. p. 45, 46), een man, die door een langdurig verblijf in het Westen, het Indiaansche karakter naar waarde leerde schatten, laat zich naar aanleiding van een door hem bijgewoonde scène tusschen twee verloofden in den *pueblo* Santo Domingo, als volgt uit: »*So much stuff and nonsense have been written about the entire absence of affection from the Indian character, especially in the relations between the sexes, that it affords me great pleasure to note this little incident.*"

167) Agent J. D. Miles was de eenige regeeringsambtenaar, dien ik ontmoet heb, welke de taal der Indianen een weinig verstond, en ook om die reden de eenige, die door hen geacht en bemind werd. Wanneer Schlagintweit (op. cit., p. 132) van Indianenagenten spreekt als lieden van beschaving en opvoeding, en in het bezit zijnde der »volstrekt niet gemakkelijk te verwerven taalkennis", dan moet ik aannemen, dat hij slechts met personen in aanraking kwam, die een uitzondering op den regel vormden, of wel, dat hij in het geheel geen Indianenagenten ontmoet heeft. Verg. p. 169, 192, 324, 325.

168) Op. cit., p. 113.

169) Loc. cit.

170) Ik ontleen aan het resultaat dier metingen het volgende:

Drie Cheyennes hadden een hoofdindex van 78.46, 79.59 en 83.60. Het maximum der lichaamslengte was 1 M 76. Bij drie Arápahoes vond ik 71.54, 80.58 en 84.00. Max. der gestalte 1 M 87.

171) Een oud gebruik, thans nog in zwang, is, ut feminae, infantem lactanti nulla sit cum eius patre communio. Credunt alioqui infantem sive diarrhoea sive alio morbo moriturum esse. Apud eosdem feminae non

ita diu post partum lignatum vel ligna fissum ire solent, quo facto balneo utuntur. Fortasse huius rei causa in eo quaerenda est, quod putent, sibi alioqui rigidiora futura esse membra.

172) De naam der *agency* is aan dezen stam, ook Anadako's of Anadarko's geheeten, ontleend.

173) Het was of is nog de gewoonte bij hen, ut uxori, cuius infans nondum incedere possit, nulla sit corporis cum marito communio. Interea maritus voluptariis sensibus cum alia muliere indulget, donec, elapso intervallo, ad priorem concubinam redit, quam, si ei non amplius placet, repudiare solet.

174) Onder de Indianen van andere stammen, die zich bij Victorio's bende vijandelijke Apaches (verg. p. 178) hadden gevoegd, waren ook eenige Comanches.

175) Er bevinden zich bovendien eenige Comanches onder de Mezcalero-Apaches, de Utes en wellicht nog onder een paar andere stammen. Hoogstwaarschijnlijk is er ook nog een klein aantal in noord-oostelijk Mexico.

176) Zeven mannelijke Comanches hadden een gemiddelde gestalte van 1 M. 69; max. 1,77; min. 1,57.

177) Renseignements ethnographiques sur les Comanches in Revue d'ethnographie v. Hamy, t. I, p. 95—118.

178) Zie verder mijn »Synonymie ethnique".

179) Zie mijn »Een bezoek bij de Irokeezen", Tijdschr. v. h. Aardrijksk. Genootschap, dl. VII.

180) Joaquin Miller, Songs of the Sierras. Londen 1872.

181) Mulieres menstruantes a caeteris contubernalibus segregatae, in appendicula tugurii, ramis tecta, iisque destinata, degere solent. — Apud Comanche-Indianos haud raro coitus fit, dum vir et mulier in latere jacent. Roganti, num coitum et more equino facerent (de Cessac), mihi responsum est: »numquam."

182) Schlagintweit, op. cit. p. 111, dwaalt, wanneer hij beweert, dat men den woorden van den Indiaan geen vertrouwen kan schenken. Talrijke personen die lang in het Westen woonden, en geen Indianenvrienden waren, verzekerden mij, dat een Indiaan zelden of nooit zijn woord verbreekt.

183) Op. cit. en »Our wild Indians", Hartford, Conn., 1882.

184) *Timber-* of *buffalowolf*, *lobo* der Mexicanen (*Canis lupus occidentalis*).

185) Schlagintweit, op. cit. p. 167, zegt, geheel ongegrond, dat deze dieren in hoogst zeldzame gevallen vertrouwelijk worden. Van dergelijke voorvallen als die, welke hij uitzonderingen noemt, zou ik er niet weinige kunnen aanhalen (verg. p. 207, 396). Ook in de onmiddellijke nabijheid van spoorweglijnen, zooals in Texas en Colorado, zag ik herhaaldelijk

koloniën van prairiehonden. Daarentegen moet ik S. volkomen gelijk geven, waar hij de meening bestrijdt, als zouden aarduilen en ratelslangen de holen der prairiehonden steeds deelen.

186) Door de Amerikanen gewoonlijk Pan Handle genoemd, omdat de vorm, op de kaart gezien, eenigszins overeenkomt met het handvatsel van een pan, hier voorgesteld door het overige, zich naar het oosten en westen verbreidende gedeelte van Texas. Het is een benaming in den trant van »de laars van Italië".

187) History of the American Indians. Londen 1775.

188) History of Florida. 1775.

189) Antiquities of the Southern Indians. 1873.

190) Sommige schrijvers, zooals Balbi (Elémens de géographie générale) en A. H. Keane (Ethnography and Philology of America, Appendix van Bates-Hellwald, Central America, etc.) meenen dat de Choctaws door Chateaubriand in zijn »Atala" werden vereeuwigd. Door een der hoofd*personen* uit dit werk — Chactas, nb. een Natchez-Indiaan! — met den Choctaw-*stam* te verwarren, geven zij duidelijk genoeg van hun weinige vertrouwdheid met het onderwerp blijk. Verg. overigens de welverdiende scherpe critiek van Gatschet op deze Appendix in American Naturalist, May 1881.

191) De lijken werden gedurende eenigen tijd op stellages gelegd, en daarna door oude mannen, die er een beroep van maakten, door middel van hun lange nagels van alle weeke deelen ontdaan, waarna de beenderen in het knekelhuis, dat ieder dorp bezat, met plechtigheid werden bijgezet.

192) Choctaw in English Definition for the Choctaw Academies and Schools. 1st ed. St. Louis 1880.

193) *Humma* (spr. *hoe'ma*) = rood, vandaar bloedig, was de titel dien men aan een Choctawkrijger toekende, wanneer deze een scalp veroverd had.

194) *Okla* = volk, *homa* = rood. Dodge in zijn »Hunting Grounds" geeft een afbeelding van een Indiaansche *treeburial*, waaronder het opschrift staat: »Okolohama, the last home of the Indians". Daargelaten dat »Okolohama" geen beteekenis heeft, zou Oklahoma in geen geval iets met een laatste rustplaats te maken hebben. Het is een der staaltjes van oppervlakkigheid waarvan zijn boek, dat nog wel een zekere vermaardheid heeft, wemelt, althans voor zoover het de ethnographie betreft.

195) Verg. R. de Semallé, Considerations on the establishment in the Indian Territory of a new State of the American Union. Versailles 1876.

196) Verg. Manypenny. Our Indian Wards. Ch. VI & VII.

197) Ongeveer 8°/o van het geheele Indianengebied bestaat uit boschland.

198) Reis van den Mississippi naar de kusten van den Grooten Oceaan, dl. I, p. 34, 35 en 37. Holl. vertaling.

199) Te oordeelen naar schedels in de musea te Parijs en Londen aanwezig, bestond deze deformatie in een afplatting tusschen de *tubera parietalia*, het *obelion* en den *apex squamae occipitalis*.

200) Cherokees, Creeks, Seminoles, Choctaws en Chickasaws, te zamen onder de Union Agency te Muskogee staande.

201) Travels through Carolina, Georgia and Florida in 1773 et seq.

202) Een deel der Hitchittees, Mikasaukies of Mikkesoeke genaamd, is bij de Seminoles van het Indian Territory ingelijfd.

203) Een aantal dezer Indianen trok, volgens Stidham, in 1817 uit Alabama naar zuidoostelijk Texas, waar zij in Polk County leven. Volgens andere opgaven zijn de Coosadas en Alabamas eerst na 1820 geëmigreerd.

204) Schlagintweit, op. cit., p. 124, vergist zich met te zeggen, dat de laatste der Uchees in 1875 stierf. Wellicht de laatste van die, welke in Georgië leefden, daar het hem onbekend schijnt te zijn geweest, dat een aantal Uchees in het Indian Territory wonen.

205) De Cowetas en Abacoes, door sommige schrijvers als afzonderlijke stammen opgegeven, waren Creeks naar »steden" van dien naam geheeten.

206) Ik geef hier slechts de etymologie van den naam Oceóla, het bekende opperhoofd der Seminoles in Florida, zooals mij die door Mr. S. gegeven werd, die de onjuistheid der etymologiëen van andere schrijvers, o. a. die van M'c Kenney en Hall, bewijst. De naam is eigenlijk Assiahóla; *assi* was een drank uit een soort van wilde bessen gemaakt; *iahóla* was de kreet, die bij het drinken van *assi* op een samenkomst geuit werd. Twee mannen, ieder een met *assi* gevulde kalebasschaal in beide handen vóór zich uithoudende, liepen daarbij in gebukte houding recht op elkander toe; bij elkander gekomen, hieven ze zich tegelijk uit hun gebogen houding op, onder het omhoog heffen der schaal met *assi* en het uiten van een langgerekt *iahóla! Assiahóla* zou dus den vorm beteekenen, die bij het drinken van *assi* in acht genomen werd. Tegenwoordig verstaan de Creeks onder *assi* de gewone thee.

207) Aan Mrs. A. E. W. Robertson van de Tullahassee-Mission ben ik dank verschuldigd voor eenige boeken in het Muskokee.

208) Over de vroegere geschiedenis, zeden en gebruiken der Cherokees zie de onder de Choctaws en Creeks aangehaalde schrijvers, alsook Ramsey, Annals of Tennessee, Charleston 1853.

209) Hoe nu het Annual Report van 1882 het aantal Cherokees op 20,336 kan aangeven (tegen 19,280 in 1881) is mij een raadsel. Dat de bijna 3,500 blanken, Negers, Delawares en andere Indianen als Chero-

kees worden beschouwd nog daargelaten, is het ongelooflijk slordig om het getal Cherokees of daarmede gelijk gestelden op ruim 1,800 meer aan te geven, dan het werkelijk bedraagt. Zelfs wanneer men de 160 uit de ooststaten naar het Ind. Terr. gekomen Cherokees daarvan aftrekt, is het verschil nog te groot. De geboorten overtreffen bij de Cherokees de sterfgevallen niet in die mate, dat een aanwas van 1,640 koppen zou ontstaan.

Ik ontleen deze opgaven aan Mr. Ross en senator Eubanks, een voornaam Cherokee, die het volste vertrouwen verdienen.

210) De stam der Miamis levert hiervan een der jongste voorbeelden; behalve een deel, dat met de Peorias in het Indian Territory is samengesmolten, is het meerendeel onder de blanken van den staat Indiana verspreid en met dezen gehuwd; als *stam* hebben de in het begin dezer eeuw nog machtige Miamis opgehouden te bestaan.

Enkele stammen, zooals de Kansas en Quappaws, nemen ontegenzeggelijk in aantal af, *zelfs* volgens de rapporten der agenten. Zij zullen zijn uitgestorven vóór zij aan het groote absorptieproces kunnen deelnemen. Op één van beide wijzen zijn talrijke stammen in de ooststaten verdwenen.

211) De beteekenis van dezen naam is verloren gegaan. Zeker is het evenwel, dat hij uit het oorspronkelijk gebied der Cherokees afkomstig is, daar men in zuidoostelijk Tennessee de Tellicorivier vindt, wier naam slechts een verbastering van Tahlequah is.

212) Bruyas bij Horatio Hale, The Iroquois Book of Rites. Philadelphia 1883.

213) Verg. mijn »Synonymie ethnique" en »Een bezoek bij de Irokeezen" l. c.

214) Om alle verwarring te voorkomen, volg ik hier de schrijfwijze van een der Cherokees, die mij bij het onderzoek behulpzaam was.

215) Om niet in herhalingen te vallen moet ik verwijzen naar Morgan's Systems of Consanguinity and Affinity in the Human Family in Smithsonian Contributions to Knowledge, vol. XVII, 1871.

216) Verg. Whipple, Report on the Indian Tribes, p. 35.

217) Zie vooral Exod. 28 : 30, Num. 27 : 21 en 1 Sam. 28 : 6.

218) »Steenen schild(en)" of »rotswambuis(zen)". Een traditie der Tuscaroras spreekt eveneens van monsters in menschelijke gedaante, die menschen aten en een gepantserde huid hadden. Het waren de *Ot-nea-yar-heh* of »Steenen reuzen". Zie E. Johnson, Legends etc. of the Iroquois and History of the Tuscarora Indians. Lockport, N.-Y. 1881, p. 55, 56.

219) »Scherp, puntig."

220) Opmerkelijk is het, dat mijn zegsman van »staal" sprak, daar de tot dusver heerschende meening is, dat de oorspronkelijke bewoners van Amerika vóór de komst van Columbus het ijzer niet wisten te bewerken. Toch schijnen latere onderzoekingen, van dr. Hostmann, het tegendeel

dezer meening te bewijzen. Verg. »Ausland", 1884. N° 52. Of de oorsprong dezer legende der Cherokees dagteekent uit den tijd, dat zij het ijzer leerden bewerken, na de komst der blanken, ben ik niet bij machte te zeggen.

221) Die Indianer Nordamerica's; eine Studie. Leipzig 1865. p. 76.

222) Onder type versta ik hier »*un ensemble de caractères distinctifs*" Verg. Topinard, Eléments d'anthropologie générale, p. 189. Met evenveel recht had ik misschien hier het woord ras mogen gebruiken, daar de anthropologen het over de beteekenis der woorden varieteit en ras nog niet eens zijn. Blijven we echter hier het woord varieteit gebruiken, dan vatte men het op als *variété héréditaire* in den zin van A. de Jussieu.

223) Onder »Mongoloïden" versta ik de oorspronkelijke bewoners van Amerika, de bevolking van O. en ZO. Azië, de Noord-Aziaten en hun verwanten in N. en O. Europa, de Maleische bevolking van den Indischen Archipel en de Polynesiërs. In hoofdzaak synoniem met de »*Mongolenähnliche Völker*" van Peschel, de »*races jaunes*" der Fransche anthropologen, enz.

224) Verg. Kollmann, Die Autochthonen Amerika's, Zeitschr. f. Ethnologie 1883, p. 1.

225) In »Matériaux" l. c. en »Sur les crânes de Lagoa Santa" in Bull. Soc. d'anthr. de Paris, 1885.

226) Verg. De Quatrefages en Hamy, Crania ethnica, p. 466; Hamy, Anthropologie du Mexique, 1re. partie, Paris 1884, p. 15 et suiv. en mijn »Sur quelques crânes", etc.

227) Farbenbenennungen in nordamerikanischen Sprachen in Zeitschr. f. Ethnologie, 1879, p. 293.

228) Hunting Grounds en Our wild Indians.

229) Carus, Ueber ungleiche Befähigung der verschiedenen Menschheits-Stämme. Leipzig 1849.

230) Verg. o. a. Behm en Wagner, Die Bevölkerung der Erde, VII, p. 67, 68 en de Semallé en Simonin in Bull. Soc. de géographie de Paris, 1883, p. 279, 289.

231) De l'état présent et futur de Peaux Rouges in Bull. Soc. de géogr. de Paris 1877 p. 329.

232) Globus, Bd. 35 en 36.

233) Journal of the Anthropol. Institute of Gr. Brit. May 1879.

234) Revue scientifique de la France et de l'étranger, 1880, n° 33. Verg. Ausland, 1885, N° 2 naar aanleiding eener studie van dr. Havard, The French Half-breeds of the North West.

235) Verg. mijn »Een bezoek bij de Irokeezen", l. c.

ERRATA.

Blz. 28.	Regel 7 v. o.	Staat:	Págago.	Lees:	Pápago.
» 49.	» 6 v. o.	»	uikerriet.	»	suikerriet.
» 80.	» 4 v. b.	»	onder onder.	»	onder.
» 97.	» 2 v. b.	»	waarbij deze.	»	doch.
» 108.	» 1 v. o.	»	ligge.	»	liggen.
» 180.	» 3 v. o.	»	bij Casagrande.	»	bij de Casagrande.
» 190.	» 10 v. b.	»	woests.	»	woest.
» 220.	» 18 v. b.	»	*chrysaetos.*	»	*chrysaetus.*
» 222.	» 11 v. b.	»	drogen	»	droge.
» 238.	» 2 v. b.	»	*chrysaetos.*	»	*chrysaetus.*
» 258.	» 16 v. o.	»	wordt.	»	worden.
» 315.	» 14 v. o.	»	*eggings.*	»	*leggings.*
» 343.	» 11 v. b.	»	dat ..... heeft.	»	die ..... hebben.
» 362.	» 2 v. o.	»	pen.	»	den.
» 368.	» 12 v. b.	»	zijn.	»	het.
» 369.	» 18 v. b.	»	acht.	»	zes.
» 380.	» 7 v. b.	»	kȏn.	»	kan.
» 399.	» 1 v. b.	»	landelijk	»	landelijke.
» 416.	» 16 v. o.	»	100.	»	700.
» 424.	» 1 v. o.	»	ekere.	»	zekere.
» 91.	» 5 v. o.	»	Aanteek. 55 achter »onwaarschijnlijk voor";		

maar behoort te staan regel 9 v. o. achter »buiten twijfel".